IOANNIS MORANDI VERONENSIS

Clerici Regularis Sacræ Theolog. Profess.

CVRSVS PHILOSOPHICI

ANNVS SECVNDVS.

HOC EST TRACTATVS, ET QVAESTIONES,
In quibus methodo facili, & breui disputantur ea, quæ Aristoteles pertractat

IN LIBRIS PHYSICORVM, Et de Cœlo.

VENETIIS, Apud Guerilios. MDCXLVII.

Superiorum Permissu, & Priuilegio.

INDEX TRACTATVVM, ET QVÆSTIONVM,

QVÆ IN HOC SECVNDO ANNO CONTINENTVR,

Numerus dicit Paginam.

IN PRIMVM LIBRVM PHYSICORVM.

TRACTATVS PRIMVS
De Principijs in communi.

TRACTATVS SECVNDVS
De Materia.

TRACTATVS TERTIVS
De Forma.

TRACTATVS QVARTVS.
De Priuatione.

TRACTATVS QVINTVS
De Composito.

IN II. LIBRVM PHYSICORVM.

TRACTATVS PRIMVS
De Natura.

TRACTATVS SECVNDVS
De causis in communi.

TRACTATVS TERTIVS
De causa materiali.

TRACTATVS QVARTVS
De causa formali.

TRACTATVS QVINTVS
De causa efficiente.

TRACTATVS SEXTVS.
De causa finali.

TRA-

FINIS.

Errores, qui in hoc secundo anno irrepserunt cum suis correctionibus.

Er.	Cor.	Er.	Cor.
nullius num.2.	nullus	agunt propter n.225	aguntur propter
prologumena n.1.	prolegomena	secundo idem n.233	secundum idem
distinguitur consequentia n.4.	distinguitur consequens	non distinxit n.270	non distinxisset
tertios libros n.8.	tres libros	vt contrario n.271	vt contrarij
acceptationes n 10	acceptiones	est ratio n.282	est actio
ly *ex* vtraque n.14	ly *ex* vtramque	actu agentis n. 282	actum agentis
vna contrarium n.15	vnum contrarium	continuabatur n 295	continebatur
nullo soppofito n. 23	nullo supposito subiecto	se quncunque n.305	sed quacunque
primo modo n.27	prima: modò	at melius n.308	vt melius
intelligibile n. 40	in intelligibile	correspondet indiuisibili n. 309	correspondent indiuisibilia
sequitur fere n.47	sequitur fore	multitudinem in infinitam n. 310	multitudo infinita
pendent n 51	pendeot	attamen velim n.320	attamen vel in
naturalis est n, 52	naturalius est	intelligibile n. 325	in intelligibile
saniorem n.57	communiorem	quod productionem n. 327	quoad productionem
quod formam n 100	quoad formam	vtraque sententia 329	vtramque sententiam
potest fieri n. 108	possunt facere	habens ad polos n.334	habent ad polus
non soluantur n. 118	non saluatur	at Vbi n. 338	& Vbi
Scotus in 4. n.122	Sotus in 4.	quo corruptio n. 339	quo corrupto
inter mathematicam n.133.	inter metaphysicum	vident docti n.343	sident docti
habet n. 160	habeas	transmitterentur n. 349	transmittantur
dices primo n.168	dicitur primo	seu motu n. 357	seu motus
afficiendo n.172	efficiendo	quæ ipsi durant n. 361	quæ ipsis durant
extimatur n.178	æstimatur	currit n. 373	corruit
infinitum n. 188	in infinitum	intelligibile n. 374	in intelligibile
abstinebis n. 190	abstinebo	huiusmodi impedimentu n.375	huiusmodi impedimentum
realiter n. 191	naturaliter	ipse me tantum n. 377	ipsemet tantum
ad non esse n. 192	ad non posse	creatum sum n.391	
principium n. 200	tanquam principio	circum voluantur n. 411	circum voluatur
sic causare n. 202	si causare	circum iens mundum n.416	circumeunt astra mundum
respectuum n.211	respectu	donat suos influxus n.416	donant suos influxus
non tantum n 214	non tamen	omnibus terrę partibus n.416	& omnibus terræ partibus

IOANNIS MORANDI VERONENSIS CLERICI REGVLARIS.

Tractatus, & Quæstiones in Libros Aristotelis de Physico Auditu.

P R O OE M I V M.

PHilosophiam naturalem aggredimur: in cuius limine non abs re fecisse viderer, si pręclara encomia, quibus eius nobilitatem, vtilitatemque firmatam reliquere doctissimi, prętexuissem, vt subitò tantæ sapientiæ splendore incitati scholares lubenti animo, effuso corde, toto labore ad eius acquisitionem insudarent. Egere hoc, quotquot eam profitendam suscepere, rati permaximè profuturum ad enauigandum difficultatum ipsius oceanum, si in vestibulo Philosophiæ noscerent ingenia, quam margaritam non interruptis laboribus possent expiscari. sed per annum in logicalibus disciplinis versatos, quis se totos, Philosophiæ deuouisse eat inficias? Nonne Dialecticæ mancipatos derideret omnes, quam ad veram Philosophiam solum comparandam reperere primi sapientes, & tradiderunt? etenim de prudentum syllabo abradendus, qui nec honestate præconcepta, aut dulcedine finis degustata media ad ipsum parat opportuna. Ideo omni Philosophiæ laude ieiuni, vtpotè non necessaria ad ipsius amorem aucupandum iam penitus radicatum, Prologomena instituemus, Physicæ prima rudimenta, hoc vnum admonentes, hanc scientiam illam esse, cuius ignaris calcare haud liceat vnquam veram semitam, quæ sola ad Sacram Theologiam studiorum Reginam Christiani hominis veram formatricem, Religiosorum alimentum, spiritualium pugilum scutum inexpugnabile, perennis Paradisi viuam effigiem, & Diuinæ maiestatis dilucidum speculum, securè ducere valet.

Prologomena in vniuersam Physicam. Aristotelis.

De Nomine, & Acceptione Philosophiæ, & de Inscriptione, Ordine, & Vtilitate Physicæ. Prologomenon Primum.

1 PRrimo incipiendum videtur à nomine Philosophiæ, circa quod sciendum nomen Philosophiæ significare amorem sapientiæ, Philosophum autem amatorem sapien tientiæ. Primis temporibus, vt testatur Toletus *hic*, Philosophia vocabatur *sophia*, scilicet sapientia, & Philosophi *sophi*, scilicet Sapientes: quod nomen, cum quid arrogantiæ continere existimasset Pythagoras, eo quod verè nullius sit verus sapiens, ipse omnium primus se dixit non *Sophum*, sed Philosophum, scilicet amatorem Sapientiæ, ex quo nomen Philosophiæ originem duxit; quare Philosophia significat ex communi acceptione idem, ac *Sophia*, scilicet Sapientiam; & licet his nominibus rigorosè sumptis significetur vniuersalis cognitio omnium rerum, quo modo sumpsit Aristoteles 1. *Methaphys.* 2. vt plurimum tamen pro sola scientia speculatiua vsurpatur. immo hac tempestate nomine Phylosophiæ intelligi solet illa sola, quæ versatur circa rerum substantiam, quæ, vel versatur circa vniuersalem rerum entitatem; & dicitur Metaphysica, vel circa eandem, vt comprehendit tantum substantiam corpoream, principium motus; & dicitur Physica, de qua agere incipimus, & nunc quærimus Etymologiam, ordinem, & vtilitatem in pręsenti Prologomeno, & primo circa Ethymologiam.

Inscribitur *Physica*, seu de *Physico auditu*, & meritò quia *Physis* Græcè, Latine est *Natura*; hi autem Libri agunt de rebus naturalibus, cuius generis dicuntur omnia illa, quæ sui motus principium in se habent, vt omnes res generabiles, & sensibiles, ex quo processit vt Physica dicatur etiam Philosophia naturalis, quamuis non sit tota Phylosophia Naturalis, sed tantum prima pars, vt infra Prologomeno quarto. Additur, *Auditu*, eò quod cum agat de rebus difficilimis, maxima attentione opus est ad ipsas capiendas.

Circa Ordinem Physicæ respectu cæterarum scientiarum speculatiuarum, in re parui momenti non est immorandum, sed breuiter dicendum cum Toleto *cap.* 3. ordine Doctrinæ primum locum obtinere Mathematicam, eò quod agat de quantitate sensibili per se, & consequenter magis facili captu: secundum locum habere Physicam, quia agit de re sensibili, quam facilius percipit Intellectus, quam vniuersalissimam rationem entis, de qua Metaphysica, quæ propterea vltimum locum obtinet, quamuis, si loquamur ordine Naturæ, & nobilitate obiecti, aliter sit procedendum.

An verò Physica aliquam vtilitatem contineat, quatuor motiua assignat Ruuius *in Proœmio Physicæ*, recolite quæ diximus in nostro proœmio, quæ enim maior vtilitas, quam ipsam esse clauem Sacræ Theologiæ? sufficiant ibi dicta.

De Subiecto Adæquato Phylosophiæ Naturalis. Prologomenon Secundum.

2 PRo solutione præsentis quæstionis, quæ in multas opiniones distrahitur, vt est videre apud Amicum *Tract. 1. quæst. 1.* præter ea, quæ diximus in Logica de Subiecto, seu obiecto Scientiæ, aliqua præmitto notabilia, ex quibus pendebit solutio multorum argumentorum, quare.

Notandum primo cum dicitur Corpus mobile non intelligi ly *mobile*, pro eo tantum, quod habens in se naturam capacem corruptionis, corrumpitur; sed intelligi pro omni eo, quod habens in se Materiam, & Formam, est capax alicuius Mobilitatis, seu motus physici, ratione cuius redditur capax etiam priuationis, quæ est tertium Principium Physicæ, vt infra: ex quo euidenter sequitur Cœlos, & Corpora Cœlestia, etsi non corruptibilia, attamen esse corpora mobilia pertinentia ad Physicum; quod est consentaneum Aristoteli pluribus locis, sed præcipuè 6. *Metaph. tex 5.* vbi inter corpora naturalia enumerat Solem, Lunam, &c. & rationabiliter; nam corpora Cœlestia sunt maximè sensibilia, neque ad aliam scientiam possunt reduci.

Notandum secundo ad constituẽdam aliquam speciem alicuius obiecti adæquati, siue illud obiectum dicat vnitatem Analogicam, siue vniuocam, necesse esse id, quod, vt species debet considerari, neque esse partem, neq; principium, neque passionem, neque includere aliud, quod vt species eiusdem obiecti posset assignari; quia alioquin illud, cuius est pars, principiũ &c. erit obiectum talis scientiæ, & cætera vt ad ipsum reducuntur, considerabuntur; ex quo sequitur obiectum Physicę non posse esse Ens mobile, commune ad corpus, & materiam, & formam, eò quod materia, & forma sint partes eiusdem corporis: neque esse Ens mobile, commune ad compositum substantiale, & accidentale, eò quod accidentale in substantiali includatur, cum accidentia sint partes, & affectiones substãtialis, & de illo demonstrentur; neque alia ratione de ipsis agitur, nisi ratione substantiæ, in qua virtualiter continentur principia accidentium. Addo quod Aristoteles explicat principia obiecti physici, quæ non competerent cõposito accidentali, constanti non ex partibus simplicibus, vt debent esse principia corporis mobilis obiecti Physicę, vt infrà. sed ex subiecto, & accidente: & si quando ipse Aristoteles docuit se tradere principia omnis mutationis, est intelligendus per quandam similitudinem. Ita vt primo, & propriè sint compositi substantialis, postea accidentalis; neque Aristotelem vt plurimùm explicasse mutationem exemplis accidentium facessit negotium, hoc enim fecit, quia clariora.

3 Notandum tertio duplex esse mobile; aliud Physicum, aliud Metaphysicum; mobile physicum dicitur, quod habens in se materiam est extensum, habet partes extra partes, est sensibile, & cognoscibile per medium physicum, & via sensus. Mobile Metaphysicum dicitur illud, quod quidem mouetur, non tamen habet illas conditiones, quæ ad constituendum Motum Physicum requiruntur, cum sit in subiecto insensibili, & indiuisibili, atque adeo carente medio, vt sensu percipi possit; ex quo sequitur obiectum Physicæ, quæ agit tantum de rebus naturalibus sensibilibus, non posse esse substantiam finitam communem corporali, & spirituali, eò quod spiritualis licet moueatur, non tamen mouetur Physicè, sed tantum Metaphysicè.

Notandum quarto ista sex idem esse, Corpus mobile, Corpus naturale, substantia mobilis, substantia naturalis, Ens mobile, Ens Naturale; si propriè sumantur, scilicet prout dicunt compositum naturale ex materia, & forma, quæ dicuntur naturæ ex Aristotele 6. *Metaphys. 1.* natura autem est principium motus, vnde ly *mobile* idem importat ac *naturale*, non enim sumitur pro passione ipsa mobilitatis, quia passio, quæ demonstratur ab aliqua scientia, non potest esse ratio formalis obiecti eiusdem Scientiæ, sed sumitur pro principio, & radice talis mobilitatis, vt notat Toletus *hic cap. 2. §. ad secundum aduerte.* Pererius *lib. 2. cap. 3.* his notatis.

Vnica Conclusio. Subiectum Physicæ est Corpus substantiale, quatenus mobile. Pro huius conclusionis intelligentia.

Notandum ex Doctoribus triplex solere assignari corpus; Physicum scilicet, Metaphysicum, & Mathematicum. Mathematicum est quantitas ipsa cum trina dimensione, latitudine, longitudine, & profunditate. Metaphysicum variè solet explicari, vt est videre apud Amicum *art. 3. §. 2. Notandum.* Sumamus pro nunc explicationem D. Thomæ *in 1. dist. 25. quæst. vnica, art. 1.* & aliorum apud eundem Amicum. Idem corpus, quod dicitur Physicum, prout constans ex materia, & forma, dicitur Metaphysicum, vt constans ex suo genere substantiæ, & sua differentia Corporei, quare cum dicitur in conclusione obiectum esse corpus substantiale mobile, stat pro corpore Physico, constante ex materia, & forma; ita vt *Corpus substantiale* stet loco partis materialis, ly *mobile* loco partis formalis; quæ debent assignari in quocunque obiecto scientifico ex dictis in Logica. Modò

Probo Conclusionem cum Pererio *loco citato*, vnica ratione. Illud est subiectum in quacunque scientia, ad quod 4
reducuntur omnia, quæ in illa tractantur, vel tanquam principia, vel passiones, vel species &c. sic in casu nostro, ergo. Maior patet *ex Tractatu de Scientia.* Minor probatur, materia, & forma, & natura sunt principia corporis naturalis, seu mobilis; Motus, Quantitas, Locus, Tempus, sunt affectiones per se primo corpori naturali conuenientes; Cœlum, Elementa, homo, Animata, Inanimata sunt species, sed de his omnibus agit Physica, vt in processu patebit, ergo.

Confirmatur ex Aristotele 2. *Cœli 1. & 3. Cœli 1.* vbi docet obiectum adæquatum non esse corpus mixtum, sed id, quod ex naturis constat, hoc autem est corpus substantiale: hoc enim solum constat ex materia, & forma, quæ naturæ sunt iuxta doctrinam eiusdem Aristotelis.

Obijcies primo præter Corpus sunt, & alia mobilia, quæ non sunt corpora, ergo ratio formalis obiecti non adæquat rationem materialem, ergo mala Conclusio. Ad intelligentiam responsionis aduertendum, dupliciter aliquid posse dici mobile. Primo vt *quod*, quia scilicet sit id, quod habet in se principium motus. Secundo, vt *quo*, quia sit id, quo aliud mouetur, siue possit moueri. Ad argumentum igitur dato antecedente, distinguitur consequentia: ratio formalis non adæquat, sumpto mobili pro eo, quod tantum est mobile vt *quod*, & negatur consequentia: non adæquat sumpto in confuso, vt *quo*, & vt *quod*, & conceditur consequentia; sed non facit contra nos, qui agimus de mobili vt *quod*, tale autem esse non potest, nisi Corpus; alioquin Materia, forma, accidentia, & omnia quæ in Physica tractantur, essent species obiecti Physici contra Aristotelem, & contra rationem ipsam, quod principia, seu passiones obiecti non possunt esse species eiusdem obiecti, vt supra *Notabili secundo.*

Obijcitur secundo *ex Tractatu de Scientia.* Scientia 5
non probat suum obiectum, sed Physica *in 6. text. 32.* demonstrat dari corpus mobile, ergo non est obiectum. Data maiori, negatur minor; Aristoteles enim numquam, vt Physicus probat dari corpus mobile, sed solum illo loco probat contra Democritum, vt notat D. Thomas, ibi omnia mobilia esse diuisibilia, aliud est autem probare corpus mobile esse, & aliud corpus mobile esse diuisibile, primum enim est adeò notum, vt dixerit idem Aristoteles 1. *Phys. text. 11. Nobis autem supponuntur ea, quæ sunt natura, aut omnia, aut quædam moueri; manifestum est autem ex inductione.* Præterquamquod manifestius est corpus esse, quam naturam; & tamen 2. *Phys. text. 6.* docet ridiculum esse ostendere naturam esse: & si quando videtur hoc pręstare, facit vt Metaphysicus. Addo quod secundum Auersam *tom. 1. Philosophiæ quæst. 2. sect. 3. §. tum deinde*, potest aliquando Scientia suum obiectum probare, quod ex alijs authoribus Nouar. etiam dedit *lib. 7. axiomatum, n. 1572.*

Obijcitur 3. Aristot. definiens motum, in ipsius definitione posuit non Corpus, sed Ens pro adæquato subiecto dicens, esse actũ entis in potentia, prout in potentia, ergo Ens mobile est subiectũ, non corpus. Confirmatur ex pluribus locis Arist. apud Amicũ *art. 5.* Respondeo Ens posse sumi dupliciter. 1. *nominaliter* pro omni eo, quod quocumque modo habet esse 2. *verbaliter* pro eo, quod existit, & facit sensum *entis*, scilicet existentis in potentia (quod est mobile) & hoc modo sumitur hic in definitione Motus; quare idem est ac si dixisset. Corporis; eadem Responsione satisfit cæteris locis Aristotelis, idem enim est ens mobile, ac Corpus mobile, vt *Notabili quarto* diximus. Patet

hanc

hanc esse mentem Aristotelis, 1. & 11. *Metaphysica*, vbi assignans discrimen inter Metaphysicum, & Physicum, inquit: *naturali speculatione de eis, non prout entia, sed prout motum participant &c.* quod est dicere, prout corpora naturalia, seu mobilia.

6 Quæres si idem est corpus mobile, ac ens mobile, quare potius dicitur corpus mobile, quam Ens mobile esse subiectum. Respondeo rationem esse; quia mobile in tantum conuenit enti, in quantum est Corpus; non enim omne ens est corpus: at corpori conuenit formaliter, & immediatè, ideo melius assignatur pro obiecto id, cui formaliter competit talis ratio, quam id, cui tantum mediatè, licet sumptum cum illa ratione formali idem importet, ac corpus naturale: quamuis si attendamus verba, vt notauit Pererius, Aristoteles, & Auerroes modò vno, modò altero nomine appellarunt obiectum Physicæ.

Obijcies ex Ruuio *in proœmio num.* 11. §. *ad primum* Ens mobile esse est notius, quam corpus mobile esse, ergo potius illud, quam istud constituendum obiectum, licet ly *mobile* primo conueniat corpori, quam Enti, qua ratione etiam Complutenses *hic* Ruuio cohærent. Respondeo negando consequentiam; ad obiectum enim scientiæ satis est supponi quod sit; neque est necesse id assignari, quod vt magis notum potest supponi, alioquin in omni scientia ens esset ponendum vt obiectum. Verbi gratia, in Medicina Ens sanabile &c. In morali ens Beatificabile &c. Addo notius esse animal risibile esse, quam hominem risibilem esse, & tamen nemo dicit; animal risibile esse obiectum illius partis Physicæ, in qua agitur de homine; ergo à simili. Qui de hac quæst. plura desideraret, videat nostrum P. Ayosta, qui *quæst.* 1. *proœm. tom.* 1. *Phys.* plurimam, & diuitem doctrinam exhibet ad satietatem.

An Phylosophia Naturalis sit Scientia, & an Speculatiua, vel Practica. Prologomenon Tertium.

7 NOn defuisse, qui Physicam esse scientiam veram negarent, eò quod agat de rebus corruptibilibus, scientia autem sit de æternis, patet ex his, quæ docuimus *Tractatu de Scientia quæst.* 1. quare inhærendo ijs, quæ ibi diximus, Aristotelis auctoritate 4. *Metaphys. cap.* 5. & omnium Philosophorum.

Prima Conclusio. Physica est vera scientia. probatur *ex tractatu de Demonstratione*. Vera Scientia est cognitio rei per veram, & realem causam, talis est Physica, ergo. Minor probatur. In Physica demonstratur mobilitas de corpore, quia habet naturam; esse diuisibile, quia quantitate est affectum, & multæ aliæ demonstrationes fiunt à priori, & posteriori, ergo.

Neque fundamentum aduersariorum vrgebit, si recolamus tradita eadem 1. *quæst. eodem Tract. de Scientia*, & *quæst.* 2. *Conclus.* 2.

Confirmatur *ex* 6. *Metaphys. cap.* 1. vbi diuiditur scientia vera speculatiua in Physicam, Mathematicam, & Metaphysicam, & Physicam vocat Aristoteles scientiam, quia versatur circa quoddam genus entis, quod mouetur, seu quod habet in se principium motus.

Vnicum Argumentum affero contra hanc Conclusionem, cætera *ex Tract. de Scientia* solui possunt. Obijcitur igitur. Metaphysica considerat essentias rerum, ergo Physica non considerat essentiam Substantiæ naturalis, ergo non est scientia. Respondeo Metaphysicam considerare essentias rerum secundum principia vniuersalia, scilicet naturam substantiæ Entis, qualitatis, &c. Physica autem principia propria spectat, & essentiam corporis naturalis, seu substantiæ contractæ ad corpus mobile, vt mobile.

Secunda Conclusio. Physica est scientia tantum speculatiua. habetur euidentissimè 6. *Metaphys.* nuper citato. probatur. Scientia Speculatiua *ex quæst.* 5 *proœmiali in Logica*, est ordinata ad speculandum tantùm, neque est regula, seu dictamen alicuius operis faciendi, talis est Physica, ergo. non enim speculamur naturam Cœli, Telluris, Elementorum, &c. vt ipsa efficiamus, sed tantum vt sciamus: in quo distinguimur à Deo, qui res naturales efficit, vt auctor naturæ, ideo sua scientia tradit regulam rerum naturalium efficiendarum, ideo est simul speculatiua, & practica.

Obijcies. Phylosophia nos inclinat ad amandum Deũ, spernendum mundum &c. ergo est practica. Negatur consequentia, non enim nos inclinat tradendo regulam aliquid operandi, sed solum per accidens; ex eo enim, quod res mutabiles, & caducas speculamur, mouemur ad quærenda æterna, incorruptibilia &c.

De Partibus Phylosophiæ Naturalis. Prologomenon Quartum.

QVoad diuisionem Philosophiæ Naturalis placet diuisio, quam affert Toletus ex Simplicio, & Themistio, talis. Corpus naturale est subiectum; modo, aut agitur de principijs omnium rerum naturalium, & ipsis communibus, scilicet quantitate, Motu, Loco, &c. & instituuntur Libri Physicorum: aut agitur de his, quæ ex principijs componuntur, quorum aliqua sunt corpora simplicia, alia composita. Simplicium, aut incorruptibilia, & traduntur Libri de Cœlo primus, & secundus aut corruptibilia, & traduntur duo posteriores de Cęlo; compositis verò, quia omnibus commune est generari, & corrumpi, ideo habemus Libros de Generatione, & Corruptione; & quoniam horum compositorum quædam inanimata, quædam animata: inanimatorum quædam supra nos fiunt, vt pluuiæ, grandines, &c. & de his agitur in Libris Meteororum; quædam fiunt subtus nos, vt metalla omnia, & de his disseritur in Libris Mineralium: alia vero composita sunt animata, quibus omnibus commune est habere animam, ideo primo instituit tertio libros de Anima; postea parua naturalia, in quibus est sermo de quibusdam affectionibus ab anima procedentibus, vt somno, vigilia, Iuuentute, vita, Morte, &c. Animatorum autem, quia alia animalia, alia plantæ, Aristoteles, & de animalibus, & de plantis Libros composuit, sed quos de plantis conscripsit, perijsse creduntur, nam qui circumferuntur, non videntur ex officina Aristotelis, cum tamen ipse 5. *de historia animalium* Opus de Plantis se edidisse testetur; quare tota Philosophia Naturalis diuiditur in Libr. Physicorum, de Cœlo, & Mundo; de Generatione, & Corruptione; de Meteorologicis, de Mineralibus, de Anima, de paruis naturalibus, de Animalibus, de plantis. Alij alio modo afferunt hanc diuisionem, sed res parui momenti. 8

Quoniam vero in præsenti tantum primam partem Philosophiæ Naturalis suscipimus explicandam scilicet Physicam, huius tantum diuisionem afferam. Igitur diuiditur in octo Lib: In primo agitur de principijs rerum naturalium. In secundo de Natura, & eius causis. In tertio de Motu, & Infinito. In quarto de Loco, Vacuo, & Tempore. In quinto de speciebus, vnitate, & contrarietate Motus. In sexto de Diuisione Motus in partes, ex quibus constat. In septimo de simultate Motoris, & Motus, & de Motuum comparatione. In octauo. De æternitate Mundi, & conditionibus primi Motoris.

Solum posset quæri, quare ab aliquibus vocentur Libri, seu prima pars Philosophiæ Naturalis *de Principijs*, cum tamen tantum in primo Libro de Principijs agatur, in cęteris nequaquam, vt ex diuisione allata patet. Facilis responsio, quia cętera, quæ in septem sequentibus explicantur traduntur propter principia. Videte Ruuium *in proœmio num.* 18. §. *Generalis diuisio*.

De modo procedendi in Physica. Prologomenon Vltimum.

CIrca modum procedendi multi Expositores, vt apud omnes est videre 1. *Phys. tex.* 1. *vsq; ad* 6. volunt Aristotelem ibi in proœmio ad hos libros, tradere talem modum, scilicet se primo acturum de primis principijs, postea venturum ad singularia, quia sic exigit quælibet scientia alicuius obiecti, quod habet vera principia, causas, &c. quia tunc dicimur aliquid scire, cũ causas, & principia cognoscimus; alij tamen, vt est apud Zabarel. *eodem text.* volunt fuisse traditum modum inuestigãdi prima principia; quodnam sit verius, videant qui volunt. res nullius vtilitatis, solum quia ibi videtur duo parum sibi constantia docere Aristoteles, primo vniuersaliora esse nobis notiora, quod contradicit ijs, quæ diximus *in* 1. *Post.* ex eodẽ Arist. quæ magis accedũt ad sẽsus esse nobis notiora, cuiusmodi non sunt vniuersaliora, nec causæ &c. Secundo quodlibet totũ sensu magis esse notũ, quã partes; cũ tamen contrariũ videatur, cũ ex cognitione partiũ, totius cognitio pẽdeat. 9

Notandum primo apud Aristotelem notiora nobis, & natura diuerso modo accipi solere. Primo *6. Top. cap. 1. loco 18.* illa dicuntur notiora natura, quæ ordine naturæ, primo producuntur. sic partes sunt notiores toto, & vniuersaliora minus vniuersalibus, quia ipsorum partes sunt Metaphysicæ. Secundo. Illa dicuntur notiora natura, quæ posterius natura generantur, sic totum est notius partib. Tertio denique *1. Post. cap. 2.* illa dicuntur notiora natura, quæ à sensibus magis distant, vt Deus, Intelligentiæ, &c. hoc igitur notato respondeo Aristotelem sibi non contradixisse; vniuersaliora enim sunt nobis notiora, quatenus ordine naturę prius producuntur, & vniuersaliora corporea, de quibus hic Textus secundum omnes intelligitur, non sunt notiora natura, sed nobis, quia sensibus propinquiora, quare non contradicit textui primi Post. qui intelligebatur de vniuersalibus abstrahentibus à sensibili materia, & corporea. Alij alio modo soluunt.

Dices vniuersaliora corporea nobis notiora, quam minus vniuersalia, quia propinquiora sensibus, sed hoc est falsum, magis enim accedit ad sensum hoc corpus, quam corpus vt sic, ergo. pro solutione

Notandum secundo duplicem esse cognitionem cuiuscunque totius, siue actualis, siue potentialis. distinctam, vnam, alteram confusam. Distincta cognoscimus totum, cognitis omnibus eius partibus. Confusa, cognito toto, in confuso mouemur ad indagandas partes, igitur vniuersalia corporea sunt nobis notiora, & propinquiora sensibus, confusè quam minus vniuersalia; quia sensus primo percipit rationem corporis, viuentis, &c. quam hominis, Leonis, &c. patet ex eodem Aristotele, hic enim tradens modum procedendi, vel indagandi principia docet à notioribus nobis esse procedendum, qualia sunt magis vniuersalia, corporea, &c. sic: *At confusa primo nota nobis sunt, magis, ac manifesta; elementa verò, principiaque posterius ex ijs nota, per ipsorum diuisionem fieri solent.* & sic patet ad secundam difficultatem, quomodo prius dicatur cognosci totum, quam partes &c. scilicet confusè. videatur Ruuius *cap. 1. q. 3 n. 43. vsque ad finem*, qui in hac explicatione ferè omnes interpretes adducit vno excepto Scoto.

Tandem pro complemento Prologomenorum aduerto me in tota lectura Philosophica, vt plurimum secuturum ordinem Aristotelis, si tamen aliquando propter faciliorem methodum, & vt materiæ omnes, quæ ad idem spectare videbuntur, in vnum colligatæ habeantur, aliter exigetur, tale ordine postposito, textus ipsos quæstionib. quæ in diem controuertentur, accommodabo; & quia textus ipsos explanare non intendo, vt solēt expositores, sed potius ex ipsis haustam doctrinam propinare, ideo in principio cuiuscumque libri allata summa, seu argumento breuissimo eorũ, de quibus in illo agitur ab Aristotele, statim doctrinam ipsam quæstionib. discutere incipiam.

Hoc etiã vos admonitos volo in citandis doctorib. ne nimium scriptiones protrahãtur, vnum, vel alterũ auctorē tantùm pro quacunque sententia citabo, apud quos cęteri eiusdem opinionis poterunt reperiri, & si forsan aliquando hoc non aduerterim. Hæc de Prologomenis Physicæ.

TRACTATVS, ET QVÆSTIONES In Primum Physicorum.

PRIMI LIBRI SVMMA.

Expedito Procemio incipit agere Aristoteles in hoc primo Libro de principijs vniuersalibus corporis mobilis. Diuiditur autem secundum D. Thomam in duas partes, in prima quæ est à textu 6. vsq; ad 41. exclusiuè (omnes igitur) prosequitur opiniones aliorum Philosophorum de Principijs communibus. In secunda quæ est ab illo textu vsque ad finem Libri veritatem inquirit. Tertia pars subdiuiditur in alias duas partes, in quarum prima recitat opiniones Philosophorum vsque ad textum 13. exclusiuè. (principium autem) in secunda eos confutat vsque ad 41. Secunda etiam pars illius primæ diuisionis habet sub se duas partes. In prima inquirit veritatem per modum disputationis, vsque ad textum 57. exclusiuè (sic igitur) in secunda vsque ad finem totius Libri ostendit veritatem per modum Demonstrationis. Nos totum hunc Librum primum quinque tractatibus expediemus. Primus erit de Principijs rerum naturalium in Communi. Secundus de Materia. Tertius de forma. Quartus de Priuatione. Quintus de Composito.

Tractatus Primus. Qui est de Principijs rerum naturalium in Communi.

Quid sit Principium Communiter sumptum. Quæstio Prima.

10 VArias acceptationes nominis Principij habet Aristoteles *5. Metaph. in principio.* Primo dicitur principiũ, vnde aliquid incipit moueri, sic principium vię, vnde quis incipit moueri. Secundo dicitur principium, vnde aliquid commodius incipiat fieri, licet principium scientiæ sint principia rerum, attamen commoditatis gratia, si incipiamus à nobis notioribus principium dicuntur. Tertio dicitur principium id, quo inexistente, res aliqua primum incipit fieri, sic fundamentum dicitur principium domus, quia ipso posito incipit consurgere domus. Quarto dicitur principium id, vnde incipit res fieri, ipso non existente in re, sic Pater dicitur principium pueri. Quinto id ex quo pendet, vt alia sic, vel sic operentur, vt dux exercitus. Sexto id, ex quo res est primum cognoscibilis ex se, vt sunt suppositiones in Demonstrationibus, quibus notatis Aristoteles eodem loco affert definitionem principij communissimè sumpti, sic. *Principium est primum, vnde aliquid est, aut fit, aut cognoscitur.* qua definitione explicata satisfactum erit quæstioni.

Dicitur *primum*, quod intelligi potest de duplici prioritate, negatiua, qua dicatur non habere aliud supra se: & positiua, qua dicatur primum in ordine ad cętera sequentia; quænam autem prioritas requiratur de se patet, positiua in semper requiri; alioquin non esset principium, quia dicitur relatiuum ad principiata; negatiua vero non est de essentia principij contra Amicum *loco infra citando qu. 2. dub. 1. art. 1. §. 4. notandum.* alioquin Petrus Pater Francisci non esset principium Francisci, donec viuit Pater ipsius Petri, quod tamen nemo negat. Verum quidem est, quod hoc secundum habens tantum primitatem positiuã dicetur principium tantũ secundũ quid, aliud simpliciter.

Ex quo deducitur primo de intrinseca ratione principij esse habere prioritatem respectu eius, cuius principium di- 11
citur; implicat enim intelligere principium, & quod non supponatur à principiato; alioquin non esset primum positiue, si autem supponitur, iam conceditur aliqua prioritas inter ipsum, & principiatum.

Deducitur secundo iuxta naturam principij esse iudicandam etiam prioritatem, vnde si est principium secundum rationem, secũdum rationem erit prioritas; alioquin non saluabitur ratio principij secundum rationem; & si sit principium reale, realis erit prioritas.

Dices primo in Diuinis Pater est principium reale filij, non tamen prior filio, vt docet Fides, ergo prioritas non est de essentia principij. Pro responsione notandum cum Bacconio *in 1. q. 1. art. 2.* duplicem esse prioritatem realem *in quo*, cum videlicet, quod dicitur prius, est, cum id, quod est posterius, non est, quæ prioritas solet distingui secundum aliquos in prioritatem secundum naturam, & secundum durationem, vt explicauimus *cap. de priori.* Alia dicitur Prioritas *à quo*, quæ tantum dicit vnum esse ab alio, & si vnquam sit verum, quod vnum sit, & aliud non sit. modo ad argumentum respondeo, Patrem non esse priorem secundum prioritatem *in quo*, sed tantum esse secun-

dum

dum prioritatem *à quo*; quia verè filius est à patre, non è contra; neque Fides aliam prioritatem excludit, quam prioritatem *in quo*, quæ repugnat æternitati, & æqualitati personarum in Diuinis; neque ratio principij requirit semper prioritatem realem *in quo*, sed illam, quam compatitur natura illius principij, principium autem in Diuinis aliam compati non potest, vt ex Fide suppono.

Confirmatur hæc responsio ex D. Augustino *lib. de gaudijs electorum*, vbi ait: *in beata visione videbimus, quomodo Pater præcedit filium non tempore, sed origine*; quæ est prioritas *à quo*, præterquam quod non potest negari ordo originis inter principium, & principiatum, immo nullus, quem sciam aduersariorum illum negat; sed hic est quædam relatio fundata in reali prioritate, secundum originem, propter quam formamus talem relationem. Huius sententiæ est Scotus apud Amicum *Tract. 3. disp. 1. dub. 2. art. 1. §. 2. sententia.*

12 Dices secundo. Principium, & principiatum sunt relatiua, sed relatiua non admittunt aliquam prioritatem, ergo. Respondeo ad Mi: relatiua formaliter non admittere prioritatem; nos autem non loqui formaliter, sed in tali sensu, id, quod dicitur principium habere prioritatem realem respectu illius, quod est principiatum.

Dices tertio forma est principium generationis, neque tamen est prior, sed posterior, quia eius terminus. Respondeo formam vt est principium etiam esse priorem: est principium, quia vt Terminus illam specificat, & illius speciei censetur, cuius forma; ita etiam est prior, quia prius intelligitur forma in composito, saltem prioritate naturæ, quã intelligatur specificatio generationis.

Dices quarto multa cognoscimus à posteriori, & ab effectu, quæ vt sic sunt principia, non tamen priora, ergo prioritas non est de essentia &c. Respondeo sicut ad præcedens, eo modo, quo sunt principia, sunt etiam priora, sunt principia cognitionis, sunt etiam priora cognitione. Quare licet risibile non sit prius rationali secundum rem, tamen dum per illud tanquam per principium rationale cognoscimus, est etiam prius illo. quare pro omnium argumentorum solutione obseruentur hæc duo. Primo principium quomodo est principium, semper etiam eodem modo habere prioritatem. Secundo prout est ordo inter principium, & principiatum, etiam esse prioritatem, quæ est radix ordinis; vnde si ordo erit formalis, etiam prioritas, si tantum virtualiter, erit tantum virtualiter, vt contingit inter Intellectum, & voluntatem Diuinam quam prioritatẽ Scotus *q. 4. & 5. Prologi* vocat præsuppositionis.

Dicitur secundo in definitione *vnde*, ad significandum ad rationem principij requiri aliquam connexionem; verum quidem est, quamcunque connexionem, & habitudinem, siue intrinsecam, siue extrinsecam esse sufficientem; in summa satis est, si aliquo modo vnum ad aliud consequatur, vnde dicit Amicus *notab. 4. citato § dicitur*, per ly *vnde* Aristotelem amplecti quamcunque consecutionem vnius ex altero, siue sit *post quod*, siue *à quo*, siue *ex quo*, siue *per quod*, siue *propter quod*, siue *ad cuius similitudinem* &c. defectu huius consecutionis, licet Petrus heri natus Romæ sit prior Ioanne hodie nato Mutinæ, non tamen est principium.

13 Circa hanc particulam definitionis aduerto, esse sumendam latè ita vt comprehendat, & principia positiua, quæ realiter influunt, & negatiua, quæ licet realiter non influant, sunt tamen necessaria ad hoc, vt principiatum accipiat esse, qualis est priuatio respectu generationis, vt patebit; talis est etiam forma, respectu tamen generationis, cum enim sit tantum ipsius terminus, non potest aliquid influere, est tamen necessaria, quia generatio est mutatio de non esse tanquam à termino à quo, ad esse tanquam ad terminum ad quem, qui est forma.

Dicitur vltimo, *à quo est, aut fit, aut cognoscitur*. Quibus particulis comprehenduntur omnia principiorum genera, per ly *est*, principia rerum, in facto esse; per ly *fit*, principia in fieri; per ly *cognoscitur*, principia cognitionis. definitionem similem huic habet D. Thomas *1. par. quæst. 33. art. 1.* dicens principium esse illud, à quo aliquid procedit quocunque modo: expendite verba.

Quæres in quo differant Principium, Causa, & Elementum. Respondeo principium essentialiter, vt supra diximus, requirere tantum ordinem, & prioritatem ad principiatum; at causam secundum acceptionem Latinorum (scio enim Græcos aliter sentire) dicere realem influxum cum diuersitate essentiæ, & aliqua imperfectione ex parte Termini, non sic Principium. Elementum verò dicitur causa tantum inexistens, & intrinseca. Quare principium magis patet, quam causa, sic mane dicitur principium diei, punctum Lineę, non tamen causa. Causa magis patet, quã elementum, efficiens enim respectu effectus est causa, non autem elementum. Quod si Aristoteles *5. Met. text. 1.* dixit toties dici causam, quot modis dicitur principium. Respondeo cum Fonseca *lib. 5. cap. 1. quæst. 7. sect. 2.* ly *toties*, stare negatiuè, scilicet, non aliter dici causam, quam principium, non tamen semper ac dicitur principium; quia omnis causa est principium, non è contra. est etiam aduertendum, aliquando apud Aristotelem, & alios Doctores causam, & principium sumi impropriè, quo sensu non erit mirum, quod est principium tantum, dici aliquando causam, ac si æquè paterent.

Quid sint Principia Rerum Naturalium.
Quæstio Secunda.

14 Definit Aristoteles collectiuè Principia rerum naturalium *text. 42.* his verbis. *Oportet enim principia, neque ex alterutris, neque ex alijs, sed ex his omnia.* Pro qua

Supponendum hic definiri Principia Physica, & rerum naturalium, quæ sunt prima causalitate, non communitate: & licet forsan hęc definitio posset accommodari etiam alijs, præter principia Physica, vt contendunt aliqui apud Amicum *quæst. 6. disp. 2. dub. 1.* attamen cum Aristotelis intentum fuerit post longam disceptationem vsque *ad text. 41.* cum Philosophis, tandem veram doctrinam tradere de principijs rerum naturalium, de quibus tantum disputauerat, dicendum hanc definitionem esse sumendam contractè, & determinatè ad materiam Physicam, ita vt sensus sit, principia Physica esse, quæ neque ex alterutris, neque ex alijs, tanquam principijs Physicis, sed ex ipsis omnia Physicè fiunt.

In prædicta definitione tres sunt particulæ, singulæ explicandę. dicitur primo principia Physica non fieri *ex alterutris*, scilicet ad inuicem, vbi ly *ex* maximam mouet controuersiam, an importet habitudinem partis componentis, vel termini à quo. Aliqui existimant vbi dicitur non fieri ex alterutris, neque ex alijs, ly *ex* importare habitudinem partis componentis; ita vt sit sensus principia prima non componi essentialiter ex aliis, neq; ad inuicem; at vbi dicitur *ex ipsis omnia*, volunt tunc importari habitudinem generalem, ita vt sit sensus, omnia fieri ex his tribus, vel tanquam ex partibus componentibus; vel tanquam termino à quo, vt comprehendatur etiam priuatio, ita Toletus *Text. 42.* placet magis explicatio Fonsecæ, & Conimbricensium *cap. 4 quæst. 1. art. 4.* vtroque loco accipi pro habitudine partis componentis, & termini à quo; sicut enim omnia fiunt ex principijs istis, vel tanquam ex parte componente, vel tanquam ex termino à quo; atque adeo benè ly *ex* vtraque habitudinem complectitur, ita etiam non fiunt à se inuicem, neque ex alijs, neque tanquam à partibus componentibus, neque tanquam à termino à quo.

15 Dicitur non fieri *ex alterutris*, quia neque materia ex forma, neque è contra, neque istæ ex priuatione, neque è contra, priuatio fit ex forma, vel materia.

Dicitur secundo non fieri *ex alijs*, quia alioquin non essent prima principia. quare patet ad veram constitutionem horum principiorum requiri primitatem etiam negatiuam, saltem in eodem genere causæ.

Contra has duas particulas Instatur primo. Quælibet forma saltem materialis fit ex materia, quia de eius potentia educitur, & fit ex priuatione sui ipsius, ergo fiunt ex alterutris. Ad argumentum respondeo, fieri ex alterutris dupliciter posse intelligi. Primo in eodem, vel diuerso genere causæ, & hoc pacto procedit antecedens argumẽti, quare non vrget; vrgeret autem in eodem genere causæ, vt si principium formale fieret ex materia, vel priuatione, tanquam ex principio formali: quo pacto negat Aristoteles fieri ex alterutris; quia ipsa vult constituere prima principia positiuè, & negatiuè, in suo genere, non autem simpliciter, vt scilicet sit prima materia, prima forma, prima priuatio, neque constent ex alia materia, forma, vel priuatione.

Instatur secundo hæc principia fiunt à Deo, & cæteris causis extrinsecis &c. ergo fiunt ex alijs. Varias responsiones habet Amicus *quæstio.* 1. §. *sed contra*; sed omnibus omissis, respondeo ly ex positum in definitione dicere habitudinem causæ intrinsecæ, & terminum à quo, vt diximus, quo sensu verissimum est non fieri ex alijs, quia Deus, & cætera agentia non dicunt hanc habitudinem.

Instatur tertio, Materia fit ex partibus integrantibus, cum sit extensa, ergo fit ex alijs in eodem genere causæ; quia huiusmodi partes habent rationem materię Respondeo negando consequentiam quia partes integrantes nō habent rationem materiæ essentialis, sicut intelligitur prędicta definitio, quia qualibet parte ablata non destruitur essentia ipsius materiæ. quare hoc non repugnat simplicitati principiorum habere partes integrantes, sicut nec repugnat habere partem Metaphysicas, cum sit mera compositio rationis.

16 Instatur quarto vno cōtrarium fit ex alio *ex text.* 43. sed principia sunt cōtraria *hic text.* 42. ergo fiūt ex alterutris.

Respondeo concedendo totum, in diuerso genere causæ, per quod non infringitur definitio, vt patet ex dictis; ideo enim asseuerat Philosophus non fieri ex alterutris, neque ex alijs vt doceat esse simplicissima, & consequenter prima principia.

Dicitur tertio, *ex ipsis omnia*, scilicet ex his principijs omnes res Physicas componi, circa quod aduertendum, vt multa argumenta eludantur, non intelligi ex his fieri omnia, quasi quod quælibet res Physica ex omnibus tribus componatur, cum multi sustineant priuationem non habere locum in corporibus cœlestibus; vel saltem non sint ab Aristotele cognitum; neque quod sint quædam principia, quæ omnium compositionem ingrediantur: nā ex principijs aquæ sola aqua gigni potest. sensus igitur est indefinitus: omnia naturalia in communi ex his tribus in communi fieri, ita tamen vt in actu exercito quælibet fiat ex his, secundum propriam naturam, & quia Cęli non sunt corruptibiles, fiunt ex his, scilicet ex materia, & forma: aqua pariter fit ex his, scilicet ex materia, & forma, & priuatione; sed iuxta exigentiam proprię naturæ; non autem ex iisdem principijs determinatis fit ignis, aqua, &c. & hoc sensu optimè saluatur ex his omnia fieri, quia nihil est assignare, quod non consiet vel ex omnibus, vel aliquibus ipsorum, quod verificatur etiam in mixtis licet enim materia, & forma mixtorum dicant qualitates elementares, has tamen dicunt non tanquam talia, ex quibus essentialiter componantur, sed dispositiones meras, &c. videatur Amicus *dub.* 4. §. *Respondeo* 2.

Vtrum principia Rerum Naturalium sint contraria. Quæstio Tertia.

17 SVpponendum primo ea quæ diximus *in Logica tract.* 3. *quæst.* 13. in ordine substantiæ omne genus contrarietatis competere, præter positiuum, quod reperitur inter duas formas positiuè se expellentes ab eodem subiecto quare cum quæritur an principia rerum naturalium sint contraria, & simus in substantia, non potest esse sermo de oppositione contraria positiua, seu rigorosa, vt alij.

Supponendum secundo, non esse quæstionem, an omnia principia rerum naturalium sint contraria, sed an aliqua; certum est enim cum vnum contrarium non fiat ex alio, tanquam ex parte componente, neque simul esse possunt in eodem subiecto materiam, & formam, quæ ambas has conditiones sibi asciscunt, non posse esse contraria. his suppositis

Prima Conclusio. Principia rerum naturalium sunt contraria, probat Aristoteles, quia principia non debent esse ex alijs, neque ex alterutris, ex his debent esse omnia, sed istæ sunt conditiones contrariorum, ergo principia sunt contraria. verùm hęc ratio non placet; si enim principia sunt contraria, quia habent illas conditiones, ergo materia, & forma, quæ easdem participant erunt contraria, vt videtur fateri Amicus *quæst.* 3. *dub.* 2. *num.* 5. dicendo, magis parere has particulas, quam prima contraria, & consequenter non posse à positione harum particularum inferri contrarietatem, alioqnin committitur fallacia consequentis, quamuis postea ipsemet Amicus *eodem loco nu.* 7. assumat hanc eandem rationem; nescio qua concordia, ad dicta *num.* 5.

Probatur secundo. Quod fit à non esse transit ad esse, scilicet a sui priuatione transit ad sui positionem (non dico omne, quod fit naturaliter, quia nondum definio, an in omni composito naturali, hæc tria principia reperiantur, sed pono propositionem indefinitam) at priuatio, & ipsum esse opponuntur priuatiuè, ergo principia rerum naturalium sunt contraria priuatiuè. 18

Probatur tertio, quia productio rerum naturalium fit media actione, & passione, sed agens non agit, nisi in contrarium, scilicet in dissimile secundum illam formam, quā intendit efficere, & producere in passum; sed illa forma, & priuatio sunt contraria, ergo principia rerum naturalium sunt contraria.

Vt autem probet Aristoteles hanc contrarietatem reperiri in productione naturali, assumit has propositiones, quodlibet non fieri ex quolibet, nec corrumpi in quodlibet; non enim musicum fit ex albo, sed ex immusico, neque musicum corrumpitur in album, sed in immusicū, videlicet antequam aliquid fiat, necesse est pręexistere in subiecto priuationem illius esse, quod est introducēdum, & ex illa priuatione, tanquam ex termino à quo fit illud esse &c. sic si est faciendum musicum, non est satis, si pręexistat subiectum; quia tunc ex quolibet quodlibet fieret; sed est necesse, vt illud subiectum sit in proxima dispositione ad illam formam recipiendam, & consequenter dicatur priuatum illa forma, & deinde ab illa tanquam à termino, à quo fiet musicum; & ratio est, quia cum non corrumpatur, nec generetur totum subiectum, sed tātum forma, requiruntur in subiecto dispositiones ad talem formam, sine quibus non potest introduci; statim autem ac habemus dispositionem formæ, in subiecto, habemus etiam priuationem, quia tunc subiectum non dicitur negatum, sed priuatum forma.

Secunda Conclusio. hæc principia sunt prima contraria in genere principiorum. Duplex est autem primitas, quæ in casu nostro potest controuerti, an competat his principijs nec ne, primitas prędicationis, eo quod de omnibus principijs hæc prędicentur: & hoc non, quia forma, & priuatio, vt abstrahit à forma, & priuatione substantiali, & accidentali, sunt priores. Secunda primitas est causalitatis, quia ab his omnia causentur, & in hoc sensu intelliguntur prima contraria. 19

Probatur hæc Conclusio. Contrarietas est in Substantia, quæ est predicamentum dignius, ad quod cætera omnia reducuntur, & omnium primum, ergo meritò contraria substantialia dicuntur prima contraria.

Neque obstat primo, quod contraria positiua possint dici prima, dum conditiones habent primorum contrariorum, immò ex Aristotele 1 *Physic. text.* 52. in vnoquoque genere sit prima contrarietas; quia hęc principia tantum possunt dici prima contraria simpliciter, quia est in substantia, quæ simpliciter dicitur ens, & accidentia ordinantur ad ipsam, & consequenter omnes affectiones accidentium dicuntur posteriores ad affectiones substantiæ.

Neque obstat secundo oppositionem contradictoriam in substantia esse potiorem priuatiua, licet enim hoc sit verum absolutè non tamen in ratione principiorum, quia nullum principium opponitur alteri contradictoriè, ideo signanter dicitur in conclusione ly *in genere principiorum*.

Maneat igitur firmum cum Aristotele *tex.* 42. principia rerum naturalium esse contraria, videlicet formam, & priuationem, & iurè dici prima contraria.

Quot sint principia rerum Naturalium. Quæstio Quarta.

QVot fuerint sententiæ de numero principiorum naturalium, abunde enumerat Aristoteles *hic cap.* 2. & 1. *Metaph. cap.* 4. si quis curiositatis gratia vellet videre in quæ deliria inciderint sapientissimi illi, videat Conimbricenses *cap.* 7 *quæst. vnica*, Amicum *tract.* 4. *a principio vsque ad quæst.* 5. *exclusiuè*. pro nostra sententia 20

Notandum est, cum quærimus quot sint principia rerum naturalium, non esse quæstionem de omnibus principijs, sed tantum de intrinsecis mutationi, quatenus mutatio est, scilicet transitio à priuatione ad formam, non autem quatenus actio quædam est, quæ essentialiter includat agentem; neque quot sint sumpta materialiter, seu ratione entitatis, vt sic enim sicut sunt diuersæ mutationes substantiales, & diuersæ accidentales in ratione entis, certum

tum est multiplicari principia; sed quæstio est quot sint principia intrinseca mutationis naturalis formaliter in ratione causandi, ita vt tanquam diuersa formaliter, in modo causandi concurrant, quo notato.

Prima Conclusio. Principia sunt tantum tria, nec plura, nec pauciora, *Materia, Forma, & Priuatio.* probat Aristoteles *cap.* 6 Principia rerum naturalium sunt contraria, ergo saltem duo, quia nihil sibi ipsi contrarium; sed ex contrarijs nihil essentialiter componitur, ergo requiritur saltem aliquid tertium, cum quo vnum ex contrarijs compositum componat, ergo non possunt esse pauciora trib.

Quod non possint esse plura, etiam probat *text.* 59. ad recipiendam pugnam principiorum contrariorum vna materia est sufficiens, à qua se expellant, ergo non possunt esse plura; probatur consequentia, quia non sunt multiplicanda entia sine necessitate.

Confirmatur. Generatio est processio à non esse rei, quod est Priuatio, ad ipsum esse, quod est Forma; sed hæc processio non potest fieri nisi posita materia, quæ tale esse recipiat, ergo tria principia requiruntur.

Confirmatur secundo. In vnoquoque genere est vna contrarietas prima, sed vna contrarietas requirit tantum duo extrema contraria, & vnum subiectum, ergo tria tantum sunt principia.

21 Contra hanc Cōclusionem Instatur primo sicut in productionue recedit aliqua priuatio, ita aliqua forma, ergo si priuatio est Principium, etiam erit forma recedens. Negatur conseqoentia, est enim per accidens, quia materia non potest esse sine forma, at priuatio requiritur per se, quia ex non homine necessario debet fieri homo.

Instatur secundo, vel hæc principia sunt tria numero: & hoc non, sicut enim multiplicantur numero principiata, ita etiam principia: vel sunt vniuocè; & hoc non, quia neque Formæ, neque Priuationes conueniunt specie, vel genere, cum aliæ sint accidentales, aliæ substantiales; vel sunt tria Analogicè, & hoc etiam non, quia materia omnis est eiusdem speciei. Respondeo esse tantum tria Analogicè, non entitatiue, sed in genere causandi, quia omnes priuationes, & Formæ, siue accidentales, siue substantiales eodem modo concurrunt ad productionem, vt patebit consideranti. accidentales tamen per ordinem, & dependentiam ad substantiales. videatur Amicus *quæst.6.art.* 1. *&* 2. & hoc tantum sensu asseueramus esse solum tria, vt *ex notabili* patet. & per hoc patet etiam ad auctoritatem Aristotelis, *text.* 16. dicentis in vnoquoque genere esse vnam primam contrarietatem, & consequenter prima principia, quia prima contraria sunt prima principia: patet inquam per hoc non multiplicari principia formaliter, quia eodem modo concurrunt ad causandum, vt Forma, & Priuatio; & consequenter omnia intelliguntur in ratione trium principiorum explicatorum.

Instatur tertio. Compositum terminat generationem, ergo est etiam primum principium. Negatur consequentia, quia compositum terminat tanquam principiatum; at forma tanquam terminus, quo fit ipsum principiatum, & sine quo non fieret, ideo dicitur principium generationis, non vero ipsum compositum.

22 Instatur quarto, multa requiruntur ex parte materiæ, verbi gratia, potentia ipsius, dispositiones, vnio &c. ergo. Respondeo potentiam non distingui à materia, atq; adeo idem principium constituere, dispositiones verò reducuntur ad ipsum principium materiale, sicut etiam vnio, tam ex parte materiæ, quam ex parte formæ, reducitur ad ipsam materiam, & Formam, quia non possunt intelligi esse principia sine huiusmodi dispositionibus, vnionibus &c.

Dices ergo etiam priuatio formæ, quæ se tenet ex parte materiæ, & est necessaria in illa, constituet vnum tātum principium cum illa.

Respondeo negando consequentiam, quia illa priuatio habet particularem modum principiandi ab ipsa materia distinctum nempè tanquam terminus à quò, ideo constituitur vt vnum principium distinctum, sed hoc magis patebit in Tractatu de Priuatione, vbi multa alia argumenta soluentur, quæ conantur probare priuationem non esse principiū, vel saltem nō esse principiū distinctū à materia.

Secunda Conclusio. Principia essentialia intrinseca rei genitæ sunt tantum duo; patet ex eodem Aristotele, & ratione ipsa, quia priuatio non potest remanere cum forma, cuius est priuatio; ergo ipsa adueniente recedit, ergo remanet sola materia, & Forma ergo vera Conclusio quia principia intrinseca rei genitæ remaneot, dum ipsa durat in esse.

An in omni Productione Naturali, siue substantiali, siue accidentali reperiantur Omnia Tria Principia. *Quæstio Quinta.*

Ante omnia notandum est omnem productionem reduci ad substantialem, & accidentalem. Substantialis dicitur in qua substantia producitur; accidentalis verò, per quam producitur accidens. omnis autem substantialis, & accidentalis vel fiunt cum mutatione subiecti, ita vt subiectum ab esse priuato alicuius formæ transeat ad esse ipsius; vel fiunt sine tali mutatione, quia nullum sit assignare instans, in quo subiectum fuerit priuatum tali forma, sed fuit simul cum producto; si sit productio siue substantialis, siue accidentalis cum mutatione; triplex esse potest: vel enim producitur aliqua completa forma, quæ cum subiecto efficit compositum, ver. gr. forma ignis ex ligno, vel secundo ex duobus indiuiduis eiusdem speciei vnum tertium resultat producta vnione inter ipsa, vt cum ex duabus partibus aquæ fit vna aqua, producta vnione inter ipsas partes; vel tertio producitur non compositum substantiale, nec accidentale, sed aliquis modus, v.g. si Verbum Diuinum dimitteret humanitatem, produceretur noua subsistentia creata in illa humanitate. pari modo possunt afferri exempla in mutationibus accidentalibus: si sit productio sine mutatione subiecti, dupliciter etiam fieri potest. Primo cum producitur forma independenter a subiecto talis est creatio, quæ fit nullo supposito. Secundo cum producitur dependenter a subiecto, in quo recipitur, &c. de omnibus istis productionibus resoluenda est quæstio. ideo sit 23

Prima Conclusio. In omni productione cum mutatione, siue sit substantialis, siue accidentalis reperiuntur tria assignata principia. Probatur. non potest produci aliqua forma de nouo, nisi supponatur aliquod subiectum, cum quo efficiat compositum (loquor enim de agente naturali, quod non agit, nisi supposito subiecto) neque potest produci hęc forma, nisi subiectum ipsa sit priuatum, (quod enim existit non fit, neque ex quolibet fit quodlibet); ergo supposito subiecto producitur forma, ex sui priuatione, tanquam termino à quo, ergo tria principia requiruntur. 24

Probatur secundo de productione cum mutatione, secundo modo. non potest intelligi noua actio, nisi aliquid de nouo producatur, hoc autem est ipsa vnio, quæ habet rationem formæ; neque potest produci, nisi in aliquo subiecto, quod sunt ipsæ partes, quæ vniuntur, quia habent rationem materiæ; sed istæ partes non possunt recipere vnionem, nisi intelligantur dispositæ ad ipsam recipiendam, quod est esse priuatas ipsa vnione, ergo hic etiam habemus tria principia prędicta.

Probatur tertio de productione modi alicuius. Modus de nouo productus habet rationem formæ, sed non potest produci nisi in aliquo subiecto, & nisi illud subiectum intelligatur illo priuatum, ergo pręter formam requiritur principium materiale, & priuatio, ergo hæc productio requirit tria principia prędicta.

Confirmatur vniuersaliter quoad omnes tres productiones; istæ productiones dicuntur cum mutatione, ergo præsupponunt aliquid, quod mutetur transeundo ab vno statu ad alium, ergo requiritur principium materiale; sed non potest mutari, nisi aliquid de nouo acquirat, ergo requiritur principium formale; sed non potest aliquid de nouo acquiri, nisi intelligatur subiectum priuatum, quia ex quolibet non fit quodlibet, ergo requiritur priuatio, ergo vera Conclusio.

Verum quidem est quod simpliciter, & primariò reperiuntur in prima productione substantiali, quia ibi non sunt ex alterutris, non ex alijs; non sic autem in cęteris productionibus, in quibus subiectum, seu materia est ex alijs, vt patebit consideranti, tam in cæteris substantialibus, quam in omnibus accidentalibus. 25

Obijcies ex quæstione præcedenti. Vnio se tenet ex parte, vel materiæ, vel Formæ, & cum illis integrat vnum principium, ergo in productione secundo modo constituet vnum principium cum partibus quæ vniuntur, neque

que habebit rationem principij formalis. Respondeo negando consequentiam. Dispar enim est ratio; in prima productione vnio non est terminus formalis, quia talis debet esse id, quod comproducitur cum composito tanquam terminus partialis, quo fit, id autem tunc non est vnio, sed forma ipsa, quæ consit cum composito; & quia non potest confieri, nisi sit vnio, vnio est conditio sine qua non; ideo se tenet vel ex parte materiæ, vel formę. at in hac productione partes omnes existunt, terminus partialis, qui consit cum composito est sola vnio, neque aliqua alia entitas producitur, cum tamen sit necessarium terminum formalem partialem fieri simul cum composito, immosimul ac existit, existat compositum; cum igitur nihil aliud consiat nisi vnio, vnio in hac productione habet rationem formę, non in illa, in qua producitur alia forma.

Secunda Conclusio. Productio sine mutatione independenter à subiecto non exigit tria principia. Probatur, non exigit subiectum cum fiat sine illo, neque priuationem, quia semper est in subiecto apto existente, ergo vera conclusio: sed magis patebit cum de Creatione, vbi ostendetur illud axioma, *Ex nihilo nihil fit*, esse verum de agente naturali creato, & finito, non autem de increato, infinito, &c.

26 Tertia Conclusio, Productio sine mutatione dependenter à subiecto non habet omnia illa tria principia. probatur. fuit simul producta materia, & Forma, ergo defuit priuatio, ergo vera conclusio. Secunda consequentia pater prima probatur; quia priuatio dicit carentiam formæ in subiecto apto; sed tale subiectum numquam extitit sine tali forma, ergo nunquam fuit priuatum.

Confirmatur. Ideo huiusmodi productiones dicuntur sine mutatione, quia nunquam fuit instans, in quo subiectum de non habente talem Formam, fieret habens; ergo nunquam fuit priuatio talis formæ, ergo vera Conclusio. De Principijs in communi satis.

Tractatus Secundus, qui est de Materia.

POst explicationem principiorum in Communi reliquum est, vt de singulis singillatim agamus; & quoniã Materia obtinet primum locum, vt potè fundamentum formæ, & priuationis; ideo secundum Tractatum in ordine, de ipsa instituimus, in quo primo agemus de pertinentibus ad existentiam. Secundo ad essentiam. Tertio agetur de ipsius proprietatibus.

An sit Materia. Quæstio Prima.

27 NOmen Materiæ varijs modis solet accipi, vt est videre apud Pererium *lib. 5. cap. 3.* & Amicum, *tract. 5. dubit. 1.* nos solum aduertimus posse sumi proprie, & improprie. sumptum propriè significat subiectum formæ Physicæ substantialis, & partem essentialem materialem compositi physici &c. Impropriè significat quidquid se habet ad aliud, tanquam ad perfectiuum, perfectibile, &c. Hic sumitur propriè pro ipsa materia substantiali corporis naturalis, & quæritur an detur. ad quod sit.

Vnica Conclusio. Datur materia prima Conclusio procedit de materia ipsa nudata omni forma, quæ est pars cõpositi substantialis, quæ solet vocari prima ad differentiam materiæ aliqua forma substantiali, aut accidentali affectæ vltimò dispositæ ad recipiendam aliam formam, quæ solet dici materia secunda, ver. gr. materia corporis humani informata tot accidentibus, & formis substantialibus carnis, nerui, ossis &c dicitur materia secunda ad ipsam animam rationalem: considerata verò vt nuda absque omni forma dicitur materia primo modò probatur Conclusio, primo auctoritate omnium Philosophorum, qui materiã esse concesserunt, licet alio nomine ipsam appellauerint.

Secundo probatur auctoritate Aristotelis *hic text. 32.* & 35. 51. 54. & plurimis alijs locis, quia contraria se expellunt ad inuicem, ergo requiritur aliquod subiectum, à quo se expellant; sed forma, & priuatio principia rerum naturalium sunt contraria, ergo requirunt hoc subiectum, à quo se expellant, hoc autem est materia, ergo.

Tertio probatur. producitur ignis, sed non producitur ex nihilo, quia ex nihilo nihil fit naturaliter, ergo ex aliquo, ergo vel ex priuatione ignis; & hoc non, quia vnum contrarium non fit ex alio, tanquam ex parte componente *hic Text. 52.* ergo fiet ex aliquo tertio hoc autem materiam dicimus.

Quod verò hoc subiectum sit materia, & principium ab Aristotele definitum, non factum ex alijs, & ab ipso omnia, probatur; quia aliter daretur processus in infinitum. Probatur Consequẽtia, quia si subiectum est compositum; vel in eo est pars materialis simplex, vel non; si sic, hæc est materia prima, quam dicimus dari; si non, rursus quæritur, an habeat partem materialem compositum, vel non, & iterum quæretur, &c. donec ad partem materialem simplicem deueniatur.

Dices omnes istæ rationes procedunt, supposita mutatione substantiali, quam tamen dari, non est adeo certum. 28
Respondeo certissimum esse primo, quia cum producitur ignis, si non fit ex ligno, ergo ex nihilo, contradicente toto Philosophorum cætu, *ex nihilo nihil fit*. Secundo, si non fit, ex ligno, frustra prærequiruntur tot dispositiones, antequam censeatur producta forma ignis, sed posset fieri in instanti, cum tamen contrarium experiamur. Tertio quo maior est congeries lignorum, eo maior est ignis, ergo remanet aliquid lignorum. Probatur consequentia, quia si ligna totaliter destruerentur, seu annichilarentur, nulla esset ratio, cur plura, vel pauciora ligna consumerentur ad paruum, vel magnum ignem producendum. Sunt multæ, & infinitæ rationes probantes nostram conclusionem; nobis allatę sufficiant in re certissima. possunt videri apud Amicum *dub. 4. quęst. citata.*

Contra nostram Conclusionem Instatur primo sub speciebus SACRAMENTI nulla est materia, & tamen aliquando producuntur vermes, &c. ergo non in omni mutatione substantiali requiritur materia. Respondeo, vel reproduci eandem materiam, vel nouam aliam, ad recipiendas formas de nouo aduenientes, vt dicetur in Tractato de Eucharistia, quare non tollitur per hoc, quin in omni mutatione requiratur materia.

Secundo Instatur *ex 1. de Generatione Text. 10. & 29.* vbi ait, Generationem esse mutationem totius in totum, ergo frustra dicimus requiri aliquod subiectum, quod remaneat &c. Respondeo Aristotelem dicere esse mutationem totius in totum, non quasi quod omnes partes compositi, quod corrumpitur, corrumpantur, sed quia formaliter illud totum amplius non remanet; sic dum ex ligno fit ignis, licet remaneat materia ligni, tamẽ dicitur totum ligni, quia lignum amplius nõ est, & produci totum ignis: vnde obseruo esse locutionem magis propriam, si dicamus corrumpi totum ligni, quam totum lignum, quia sic melius explicamus corrumpi tantum id, quod denominatur lignum, non autem omnes partes, quod est intentum Aristotelis.

Quid sit Materia secundum Aristotelem. Quæstio Secunda.

DVplicem descriptionem Materiæ habet Aristoteles,
alteram *hic text. 82* his verbis; *Materiam dico subiectum primum vniuscuiusque, ex quo fit aliquid cum insit nõ secundum accidens, si corrumpitur, ad hoc vltimum sane proficiscetur*. Secundam habet 7. *Metaphys. cap. 3. Materiam dico quæ per se ipsam, nec quid, nec quãtum, nec quale, nec aliud quidpiam eorum dicitur, quibus Ens determinatur*. Ex paulo post subiungit: *nec etiam negationes, etenim hæ quoque per accidens*. ambæ sunt explicandæ. Prima est positiua. Secunda negatiua. 29

In prima definitione dicitur primo *subiectum primum*, ad excludendam materiam secundam, quam diximus constare ex materia prima, & aliqua dispositione, vel forma; hic autem definitur pura, & nuda materia sine vlla forma, qua nullum subiectum est prius in composito.

Dicitur secundo *ex quo fit aliquid*, ad excludendas causas extrinsecas, & intrinsecas metaphysicè, ex quibus non fit aliquid reale: ad excludendas etiam materiam, & formas artificiales, & omnia ex quibus fit vnum per accidens. Additur ly *per accidens*, quia ex materia prima fit vnum per se.

Dicitur tertio. *Cum insit*. ad excludendam priuationem, ex qua licet fiat aliquid, non tamen cum insit, sed fit recedendo ex subiecto ipso tanquam à termino à quo; at ex materia fit tanquam à parte essentiali, remanente intrinsecè.

Di-

Dicitur vltimo. *& ſi aliquid corrumpatur in hoc deſinet vltimum*, quia ſicut requiritur materia, vt aliquid fiat, neq; ex nihilo aliquid fieri poteſt, ita ſemper remanet materia, in quam omnia reſoluuntur, cum nullum compoſitum in nihilum reſoluatur; ſed vna forma recedente alia ſuccedit in eadem materia.

30 In ſecunda deſcriptione dicitur primo Materiam non eſſe quid, ſcilicet ſubſtantiā completā (non enim negat abſolutè eſſe ſubſtantiam, cum hoc apertè tradat, vt videbimus quæſt. ſequenti) neque quale, neque aliquid eorum, quæ ens determinant, quia Materia non eſt eſſentialiter aliqua forma pertinens ad aliquid ex cæteris nouem prędicamentis, ſed eſt in prædicamento ſubſtantiæ, vt dicetur.

Dicitur ſecundo, nec etiam eſſe horum negationes, ſcilicet eſſentialiter, quia ſi aliqua horum negatio eſſet, nunquam poſſet illam formam habere, cuius eſſet negatio; cum tamen ipſa omnes formas poſſit habere, vt infra.

Dices de quolibet, quodlibet verum eſt negari, vel affirmari, ergo ſi materia non eſt nec quid, nec quale, erit eorum negatio. Reſpondeo tantum ſequi, quia non eſt aliquid horum prædicamentorum, habere ipſorum negationes, quod vltrò concedimus, ſicut etiam oculus priuatus lumine non dicitur nec eſſe lumen, nec illius priuatio, ſed benè habere priuationem.

Dices ſecundo. Definitiones negatiuæ damnantur 6. *Top.* ergo mala definitio. Reſpondeo in rebus obſcuriſſimis poſſe admitti: tale autem eſt eſſe ipſius materiæ; ſicut etiam admittuntur ad explicādum ipſum Deum apud Theologos; vt tamen magis pateat natura ipſius materię, in ſequentibus multas particulares quæſtiones inſtituemus de ipſius natura, quarum prima ſit.

Vtrum Materia ſit Subſtantia. Quæſtio Tertia.

31 PRima Concluſio. Materia eſt in prędicamento Subſtantiæ Probatur primo ab Ariſtotele *hic text.* 52. vbi inquit, ſubſtantiam non componi ex non ſubſtantijs, ergo cum materia componat ſubſtantiam, ſubſtantia eſſe debet Secundo *Met.7.cap.3.* ait: ſi materia non eſſet ſubſtantia, non haberemus quid eſſet ſubſtantia, cum cętera omnia non ſint huiuſmodi. Loquitur contra antiquos, qui formas ſubſtantiales non agnouerunt.

Probatur ſecundo ratione. Materia eſt ſubiectum primum, ergo ſubſtantia. Probatur conſequentia. Si ſubiectum primum eſſet accidens, aliud ſubiectum ſupponeret, cui inhæreret, ergo non eſſet primum.

Dices, Ariſtoteles vocauit materiam *non ens hic text.73.* & *Met. loco vt ſupra.* dixit, *non eſſe quid*, ſcilicet ſubſtantiam, ergo. Ad primum locum reſpondeo Ariſtotelem vocaſſe non ens, quia non eſt ens completum, vt concluſione ſequenti. patet hanc eſſe ipſius mentem, cum enim dixiſſet non eſſe vnum, neque ens ſubiungit, *perinde ac hoc aliquid*. *Hoc aliquid* autem apud Ariſtotelem ſignificat ſubſtantiam completam, & primam, quæ directè ponitur in prædicamento, vt patet *cap. de ſubſtantia*. patet etiam mens Ariſtotelis *hic text.* 79 vbi eam vocat non ens per accidēs, quatenus habet adiunctam priuationem.

Ad ſecundum locum Reſpondeo materiam negari eſſe quid, quia directè non ponitur in prædicamento ſubſtantiæ, ſed tantum reductiuè, cum ſit ſubſtantia incompleta, vt mox probabo.

Secunda Concluſio. Materia eſt tantum ſubſtantia incompleta probatur ex Ariſtotele *hic text.79.* vbi vocat materiam propè, atque quodammodo ſubſtantiam. Probatur ratione. Materia eſt ſubiectum omnium formarum, & pars compoſiti, de ſe appetens formas ſubſtantiales, vt infra, cum quibus compoſitum per ſe componit, ergo eſt ſubſtantia tantum incompleta. Probatur conſequentia, quia ex ente completo non fit vnum per ſe, ſed per accidens. ratione huius incompletionis Ariſtoteles toties eam vocauit *non ens, nihil, non ſubſtantiam, &c.*

Vtrum Materia ſit Corpus. Quæſtio Quarta.

32 PRæſens quæſtio facta eſt celebris apud recentiores propter ſententiam Zabarellæ, cum apud antiquos vix reperiatur leuiter, & pauciſſimis tacta, nos etiam præmiſſis aliorum ſententijs, & aliquibus notabilibus, noſtram opinionem breuiter explicabimus.

Prima igitur ſententia eſt adſcripta Auicennę *primo ſuæ ſufficientiæ cap.2.* & *Tract. 2. ſuæ Metaph. cap. 2.* qui ponit in materia tanquam formam quādam corporeitatem ſubſtantialem, per quam conſtituitur corpus, non quidem determinatum in aliqua ſpecie, ſed genericum contrahibile ad determinatas ſpecies corporis per formas particulares, quæ ſucceſſiuè in eadem materia corporeitate affecta introducuntur. Ad hanc eandem ſententiam multi reducunt Albertum *lib. de 4. coæuis,* & *3. Met. tract. 2. cap. 3.*

Secunda ſententia eſt Zabarellę *lib. 2 de prima materia cap. 12. & ſequenti* dicentis, materiam eſſe naturam quandam de ſe non compoſitam ex corporeitate, ſed omni forma priuatam, & eſſe naturam ſimplicem interminatam, & corpus illud, quod vt genus vniuocum ponitur in prędicamento ſubſtantiæ; poſtea per diuerſas formas contrahitur ad diuerſas ſpecies infimas. Quare Zabarella concordat cum Auicenna in hoc, quod ſit corpus genericum, diſcordat, quia ille poſuit compoſitum, ipſe vero ſimplex. Hæ ſunt principaliores ſententiæ. Quod enim materia ſit quoddam corpus complexum in genere ſubſtantiæ dicens totum eſſe compoſiti, vt ſenſerunt Xenofanes, Parmenides, & Meliſſus, non eſt quod in hoc immoremur, cum Sole clarius pateat compoſita ſubſtantialia ſubſtantialiter differre, quod non haberet veritatem in eorum ſententia. Pariter quod materia non ſit vnum ex elementis, vt dixerunt Anaxagoras, & alij, indignum eſt quod vel diſputetur, cum elementa ſint corruptibilia, non autem materia, vt infra. Pro noſtra ſententia.

Notandum primo non eſſe quæſtionem, an materia ſit corpus Mathematicum, ſcilicet trina dimenſio, cum enim ex Ariſtotelis auctoritate, & ratione probatum ſit *quæſtione pręcedenti* materiam eſſe in prędicamento ſubſtantiæ, vtique ſequitur non eſſe quantitatem, quæ eſt accidens, & ad prędicamentum quantitatis ſpectaret. Nec etiam modo quærimus, an materia habeat coæuam quantitatem ipſam, ita vt ſine illa eſſe non poſſit; eſt enim quæſtio alibi diſputanda, ſed tota controuerſia eſt, an Materia ipſa ſit talis naturæ, ſiue compoſitæ ſiue ſimplicis, vt compoſitum ſubſtantiale dicatur corpus ſubſtantiale, non ratione formæ, neque coniunctionis formæ cum materia, ſed pręcisè ratione materiæ, quæ hoc eſſe corporeum ei tribuat, quia ipſa ſit tale corpus. Quæ quæſtio facilius ſoluetur, ſi aduerterimus, quid ſit, ſeu importet corpus ſubſtātiale, quod ponitur in prædicamento ſubſtantiæ. Ideo

Notandum ſecundo. Corpus ſubſtantiale non poſſe ſignificare, ſeu importare primo corpus Mathematicum, 33
hoc enim eſt accidens, nempe quantitas ipſa. Secundo, non corpus Phyſicum, quia corpus Phyſicum; dicit corpus accidentibus affectum, & ſenſibile, ſed ablatis accidentibus, licet non eſſet corpus Phyſicum, eſſet tamen corpus ſubſtantiale. Tertio non Methaphyſicum, hoc enim dicit compoſitionem ex genere, & differentia corporei, quod omni corpori, etiam Mathematico, & Phyſico competit. Quarto non poteſt dicere aliquam formam pręcisè; corpus enim opponitur ſpiritui, qui eſt pura forma. Quinto non poteſt dicere aliquid incompletum; incompleta enim non ponuntur in prædicamento per ſe, & directè, vt alibi fuſius diximus: corpus autem, de quo eſt quæſtio, an ſit materia, eſt in recta linea prædicamentali, remanet igitur, vt corpus ſubſtantiale importet naturam aliquam compoſitam ex materia, & forma ſubſtantiali; aliud enim excogitari non poteſt, quod contradiſtinguatur à ſpiritu, & ſit completum. his notatis

Prima Concluſio. Materia non eſt corpus. Eſt D. Thomæ *De Ente, & eſſentia cap. 5.* & aliorum apud Pererium, *lib. 5. cap. 16.* & apud Amicum *Tract. 5. quæſt. 2. dub. 2.* contra omnes ſententias ſupra allatas. Probatur primo auctoritate Ariſtotelis *7. Met. text.* 8. Materiam non eſſe quid, ſcilicet ſubſtantiam completam, at ſi eſſet corpus iuxta ſenſum vtriuſque opinionis eſſet completa, &c. Secundo, *text. 6. 2. de generatione* vocat materiam potentia corpus, & elementa prima corpora, ergo materia non eſt corpus, alioquin ipſa eſſet primum corpus, non elementum. quod ſupponit materiam; nec vocaret corpus tantum potentia, ſed formaliter. hę rationes militant contra vtramque ſententiam. Plura habet Pererius *lib. 5. cap. 15. §. hanc opinionem*, quæ apertè impugnant ſententias ponentes materiam cum aliqua forma coæua.

Pro-

Probatur secundo ratione. Materia non dicit naturam aliquam compositam ex materia, & forma substantiali, ergo non est corpus substantiale. Consequentia patet *ex* 2. *Notab.* antecedens probatur ex Aristotele *hic*, materia est subiectum primum, ergo non potest esse compositum ex alio subiecto, alioquin non esset primum principium, quod non fit ex alio in eodem genere subiecti.

Probatur tertio contra vtramque sententiam. Materia est de se ens incompletum, ad sui completionem appetens omnes formas, ideo sepè vocatur *non ens, propè nihil, pura potentia*, &c. constituitur pars compositi substantialis &c. ergo non est corpus, antecedens patet, consequentia probatur. Corpus dicit gradum quendam essendi, perfectum, & completum, vt patet ex categoria substantiæ, ergo.

34 Vltimò probatur contra etiam vtramque sententiam, vel pars materiæ, quæ est sub forma ignis est corpus, vel non: si dicatur secundum, ergo neque tota materia erit corpus, cum eandem essentiam habeat minima pars materiæ, ac tota materia; si dicatur primum, ergo vel erit corpus genericum, vel specificum; non genericum, alioquin tot corpora genere, quot minimæ portiunculæ materiæ, nec specificum, quia species eiusdem generis sunt oppositæ, vt ex Dialectica suppono: at omnes partes materiæ sunt eiusdem omnino rationis, ergo nullo modo materia est corpus. Addo quod si daretur materia esse tale corpus indeterminatum, & genericum, daretur gradus genericus à parte rei existens siue gradu specifico, quod est impossibile.

Secunda Conclusio. Ratio corporis substantialis sumitur à materia, & forma simul coniunctis, principaliter tamen à forma, prout est in materia. Conclusio habet duas partes. Prima pars probatur è secundo Notab. probatur etiam ratione. Corpus, & spiritus opponuntur, vt duæ species diuidentes substantiam, sed spiritus dicit puram formam siue vlla compositione ex materia, ergo corpus dicet compositionem ex materia, & Forma.

Secunda pars probatur. Id, quod determinatè sumptum dat tale esse, sumptum in communi, dat illud esse in communi; sed esse tale corpus, per omnes habetur à tali forma, determinatè sumpta in materia, ergo esse corpus in communi habetur à forma in communi, in materia spectata. Maior probatur, quia enim tale esse sensitiuum constituit in particulari tale animal sensitiuum, sensitiuum in communi constituit animal in communi, ergo si talis forma dat esse tale corpus, forma vt sic dabit esse corpus vt sic. Minor patet, nam materia eadem perseuerat sub omnibus formis, & in omnibus corporibus; ergo si ab ipsa haberetur esse tale corpus, omnia corpora essent eiusdem speciei. Remanet, vt afferamus rationes in contrarium, igitur.

35 Argoitur primo pro prima sententia. Contrarium non appetit contrarium, sed materia, si non habet aliquam formam coæuam, opponitur actui, ergo non potest illam appetere contra commune affatum, materiam appetere omnes formas. Ad maiorem, opposita rigorosè non appetuntur inuicem, & concedo. opposita tantum relatiuè, & nego; potentia autem, & actus opponuntur solum relatiuè, ideo potest stare, vt potentia sit potentia, & appetat formam. Addo quod & si haberet formam coæuam, non eneruaretur argumentum, si vrgeret: etenim respectu illius formæ, quam appetit, non amittit oppositionem per hoc, quod aliam formam habeat coæuam; nam dum appetit, semper est potentia ad illam, & consequenter opposita.

Secundo arguitur. Agens naturale non agit, nisi in subiectum extensum, ergo materia, vt recipiat actionem agentis, requirit aliquam formam, per quam extendatur, ergo corporeitatem. Respondeo negando primam consequentiam, extenditur enim per quantitatem, sine qua nunquam extitit materia, & ideo nunquam in extensa reperitur ab agente. Addo quod agens non agit nisi in extensum, extensione quantitatiua; quare illa extensio, quæ haberetur à corporeitate, cum non sit quantitatiua, nihil faceret ad actionem agentis naturalis.

Tertio. Omnis vnitas est à forma, sed materia est vna, ergo ab aliqua forma coæua. Ad maiorem respondeo duplicem esse vnitatem, formalem, & Transcendentalem. Formalis est à forma, Transcendentalis ab ipsamet entitate rei: materia autem hanc tantum vnitatem habet sclusis formis; vnde per ipsam est vna, sicut est ens.

Pro Secunda sententia argui potest Primo ex Zabarella *cap.* 17. Ratio vniuoca debet sumi ab aliqua entitate simplici, sed Corpus est ratio vniuoca ad omnia corpora, ergo: subsumit, sed hæc ratio simplex non potest esse nisi materia, ergo materia est corpus. Maiorem probat à simili, animal enim, quod vniuocè dicitur sumitur ab anima sentiente, homo à rationali &c. ergo etiam corpus sumetur tantum à materia. Ad argumentum negatur maior, 36 in qua est tota vis, ad probationem Respondeo negando rationem animalis sumi ab anima sentiente tantum, & hominem ab anima rationali tantum, sed sumitur ab anima sensitiua, & rationali in materia existente: vnde animal vtrâque partem dicit, licet magis explicitè forsan animam, quam materiam.

Secundo arguitur, ex componentibus incorporeis non resultat corpus, quia nemo dat, quod nō habet, ergo cum forma non sit corpus debet esse materia, vt ex ipsis resultet compositum, quod sit corporeum. Ad Antecedens respondeo, si corpus substantiale diceret aliquid præter ipsas partes vnitas, vtique esset necesse, aliquam ipsarum esse corpus: at cum non dicat, nisi naturam constantem ex materia, & forma substantiali, sequitur ex ipsis, vt vniuntur, fieri, corpus licet nulla ipsarum sit corpus, sicut ex ipsis fit compositum, licet nulla ipsarum sit compositum.

Tertio *cap.* 18. arguit ex Simplicio *Primo Phys. tex.* 69. Illud est materia, per quod differunt materialia ab immaterialibus, sed materialia differunt per corpus, ergo corpus est materia, hanc autem bonam esse argumentationem probat auctoritate Aristotelis, 1. *Physic.* qui ad inuestigandam naturam dicit, id esse naturam, per quod naturalia ab artificialibus distinguuntur. Ad Argumentum negatur maior, & ratio negationis est, quia cum gradus differentialis à parte rei dicit naturam compositam, non possumus affirmare partem talis differentiæ esse id, per quod differunt, quia videmur innuere esse totam differentiam, & sic committere fallaciam *à dicto secundum quid ad dictum simpliciter*; cum igitur gradus corporeus, qui est differentia materialis, ab immateriali dicit naturam constantem ex materia, & forma, non possumus assumere materiam esse id, per quod differt materiale ab immateriali simpliciter; cum materia sit tantum pars huius differentiæ, sed ad summum dicere possumus id esse materiam, per quod siue totaliter, siue partialiter differunt materialia; si autem substantia corporea diceret differentiam simplicem, benè possemus dicere, id esse materiam, per quod differunt.

An Materia habeat suam entitatem à forma.
Quæstio Quinta.

Ante omnia supponendum. Primo in qualibet re existente duplex *esse* distingui', aliud actualis essentiæ, 37 aliud actualis existentiæ, quod duplex esse ex Metaphysica suppono non differre realiter, sed tantum ratione: etenim eademmet entitas rei, prout per sua prædicata essentialia est constituta in tali specie, per quam solemus essentiam, & quidditatem rei explicare, dicitur actualis essentia, quà actu existens est in tali specie; quatenus vero eadem entitas habet, vt sit extra suas causas, dicitur existentia; sic entitas hominis, quatenus ponit actu hominem in specie hominis, dicitur essentia actualis; quatenus verò homo est productus à parte rei, abstrahendo, quod sit in hac, vel illa specie, dicitur existentia, quod non importat distinctionem realem, sed tantum diuersam conceptionem; non enim Petri entitas actu potest esse in specie hominis, nisi actu existat, neque potest actu existere, & non esse essentia actualis in tali specie. Sed hoc Fusius proprio loco. hoc supposito.

Notandum primo cum quæritur, an materia habeat entitatem à forma, quæstionem esse, & de entitate essentiæ, & existentiæ: materiam enim habere aliquam entitatem realem nemo sanæ mentis potest negare: alioquin non esset compositum reale: alioquin primum subiectum generationis non esset quid reale: alioquin forma, & accidentia, quæ recipiuntur, subiectantur &c. in materia, subiectarentur in aliquo non reali. de hoc non est dubium, & pluribus probat Alamanus t. 2. *summa Philosophia qu.* 3. *art.* 1. quare supposito esse ens reale, quæritur an habeat hanc

hanc realitatem, tùm essentiæ, tum existentiæ à forma.

Notandum secundo, cum quæritur an materia habeat suam entitatem à forma, quæsitum esse solum, an habeat tanquam à causa formali, vel tanquam à conditione, sine qua non: in genere enim cęterarum causarum certum est, non recipere suum esse à forma cum autem causa formalis duplex sit, intrinseca, & extrinseca, quæstio procedit de causa formali, vtroque modo; an scilicet forma intrinsecè informando materiam det illi esse, quod habet; an extrinsecè terminando habitudinem, & relationem transcendentalem, quam dicit ad ipsam. pariter etiam cum conditio sine qua non, duplex sit, alia pręuia ad actionem, sicut approximatio ignis est præuia ad existentiam combustionis; alia posterior, sicut figura est conditio sine qua ipsa quantitas non existeret, est tamen posterior quantitate, cum ab ipsa fluat: quæstio quærit etiam de vtraque conditione, an si non est causa formalis, neque intrinseca, neque extrinseca, saltem sit conditio sine qua tale esse non haberet, vel conditio præuia, vel concomitans. his notatis.

38 In hac quæstione duæ solent assignari famosæ sententiæ, quoad existentiam materiæ, nam quoad essentiam pauci contradicunt illam habere à se, vt in prima conclusione patebit. hęc quæstio controuertitur etiam sub alijs terminis, an scilicet materia habeat actum entitatiuum.

Prima sententia docet materiam suam entitatem, & existentiam habere à forma, non à se ipsa. Assignatur Thomistis (dico Thomistis, non D. Thomæ, nam Alamanius *loco citato art. 2. 13. rationibus* probat contrarium ex Diuo Thoma) ita sentiunt Caiet. *de ente, & essentia. cap 5. quæst.* 8. & 1. *parte quæst.* 66. Ferratiensis 1. *Phys. quæst* 11. & 3. *contra Gent. cap.* 4. & alij plurimi apud Amicum *Tract.* 5. *quæst.* 4 *dub.* 2. *num.* 8. & apud nostrum P. Avossa, qui *tom.* 1 *sua phys. quæst.* 3. *disp.* 4. *tota* omnem mouet lapidem, vt eam fuisse conuincat D. Thom. Aristot. & omnium verè philosophantium cui plurimum debeant Thomistæ. Verum in hac sententia explicanda ferè tot capita quot sententiæ; in hoc tamen conueniunt, quòd materiam volunt suam existentium habere à forma, vel tanquam à causa formali intrinsecè, vel extrinsecè, vel tanquam à conditione præuia, vel concomitante.

Secunda sententia docet materiam habere suam entitatem omninò, independentem à forma, ita vt si per Dei potentiam separaretur ab illa, existeret per propriam existentiam. Est Scoti *in 2. dist.* 12. *quæst.* 1. & 2. Maironi, & Bassoli 7 *Met. quæst.* 5. & omnium Scotistarum. ex Recentioribus non Scotistis sequitur Toletus *quæst.* 13. Perenus *lib.* 5. *cap* 13. Amicus *loco citato*, & alij, quæ sententia hac tempestate, est plausibilis, plures habet sectatores, & licet multi videantur contrariæ sententiæ, in hoc quod volunt materiam non posse sine forma existere, nec naturaliter, nec supranaturaliter: alij non esse tantùm naturaliter; attamen in hoc conueniunt, quod materia habeat actum entitatiuum, seu propriam entitatem, & existentiam, non autem illam formaliter intrinsecè. mendicet à forma, exceptis tamen antiquioribus Thomistis, Caietano, Capreolo, Ferrariensi, &c. vt est videre *locis citatis*. his positis.

39 Prima Conclusio. Materia non habet entitatem actualem essentiæ à forma, ita vt materia nihil sit, nisi recipiat suam essentiam à forma. Hæc conclusio est adeo certa, vt vix vllo colore negari possit. Probatur: forma non potest dare esse essentiæ materiæ, nisi aut efficiendo ipsam, aut per suum effectum formalem; non primo modo, nam forma non est effectiua, non secundum nam effectus formalis non est, nisi forma communicata subiecto, forma autem communicata subiecto non est materia, sed recipitur in materia.

Secundo ex materia, & forma fit compositum reale, ergo supponit duas partes reales, ergo vera conclusio. Probatur consequentia, si materia haberet esse essentiæ à forma, esset vna simplex entitas, cum non possit tribuere hanc essentiam, nisi se ipsam tribuendo, in genere causæ formalis.

Tertio. Omnes Formæ educuntur de potentia materiæ, in quibus virtualiter continentur, ergo materia habet essentiam realem distinctam ab essentia reali formæ. Probatur consequentia, alioquin si eadem esset essentia formæ, de se ipsis educerentur, & fierent, quod implicat.

Confirmatur, nam agentes naturales non possunt agere, nisi supposita materia; ergo prærequiritur formis, ergo non habet eandem entitatem, &c.

Secunda Conclusio. Materia non habet esse actualiter
ter existentiæ à forma, neque tanquam à causa efficiente, 40
neque tanquam à causa formali intrinseca, neq; tanquam à conditione præuia, sine qua non.

Conclusio tres habet partes. Prima pars probatur vnica ratione, vt supra; forma non est actiua. ergo non potest in genere causæ efficientis producere existentiam formę; agere enim competit composito non formæ.

Secunda pars, in qua est tota difficultas probatur primo id quod dat esse tale rei, dat existentiam rei, sed forma non dat tale esse materię, ergo neque dat existentiam. Maior inductione patet.

Dat Deus Angelo esse actualiter substantiam, spiritum, Intelligentem, &c. dat etiam Angelo, vt existat cum omnibus istis prędicatis, albificator dat parieti actualiter esse album, dat etiam vt existat albus, &c. & sic de cęteris. Minor probatur. etiam per aduersarios materiam esse ens, partem compositi substantialis, substantiam, &c. non habet à forma, est enim intelligibile, quòd ab vno habeat esse substantiam actualem, & non quod existat substantia, ens, &c.

Secundo probatur. Materia est eadem numero sub omnibus formis, ergo habet propriam existentiam, non dependentem à formis. Antecedens patet, consequentia probatur, corrumperetur existentia materię ad corruptionem formarum, ergo non remaneret eadem numero, corrupto enim Petro, si cum diuersa existentia numero reproduceretur, non diceretur idem numero reproductus, ergo materia, & si à qualibet forma existentiam nouam acciperet, non diceretur eadem numero.

Tertio probatur. Materia est incorruptibilis, ergo habet propriam existentiam à se ipsa. antecedens ex dicendis infra suppono, consequentia probatur. Omnis existentia, quam recipit à forma, per aduersarios pereunte forma perit, ergo materia corruptibilis; ad hoc enim vt Petrus desinat esse, satis est, si tollatur existentia, ergo.

Quarto. Nullus effectus potest esse prior sua causa, sed materia existens saltem prioritate naturę, est prior forma, ergo esse existentiæ materiæ non potest esse à forma. Maior patet. minor probatur. prius enim intelligimus materiam esse in eo statu, quo debet informari à forma, quam quod informetur, sed informatur vt existens, non enim potest intelligi tribui effectum formalem ei, quod non existit, ergo materia saltem prius natura existit cum forma.

Quinto. agens, quod ponit rem extra suas causas, dici- 41
tur simpliciter produxisse talem rem, sed stante hac opinione agentia naturalia ponerent materiam extra suas causas, ergo dicerentur producere simpliciter materiam, contra omnes sanè doctos, qui pleno ore dicunt, in prima rerum productione materiam fuisse creatam. Maior patet. Minor probatur. agentia naturalia dant existentiam materię, ergo ponunt extra suas causas (quid enim importat ponere extra causas, nisi quod existebat virtute in causis per productionem facere vt existat formaliter in se ipso) quod agentia naturalia dent existentiam probatur; quidquid habetur à forma in genere causæ formalis, habetur à causa efficiente, ipsam producente in genere causæ efficientis; ergo si forma in genere causæ formalis dat existentiam materiæ, causa efficiens dat eandem existentiam in genere causæ efficientis.

Vltimo tandem. Materia non habet essentiam actualem à forma, ergo neque existentiam; hęc enim non distinguuntur, vt suppono ex Metaphysica. possent mille rationes afferri, quæ poterunt videri apud Alamanium. Perenum, Riuium, Amicum, & alios, qui vix quiescunt impugnare hanc sententiam, quæ capi non potest.

Tertia pars conclusionis facilè probatur, si forma esset conditio præuia deberet pręexistere materię, sicut approximatio pręexistit combustioni, sed forma educitur de materia, ergo non pręsupponitur, sed præsupponit illam, vt educatur.

Tertia Conclusio. Materia habet suam entitatem à
forma, tanquam à conditione sine qua non, eo modo, quo 42
essentia pendet à suis passionibus, tanquam à conditionibus, sine quibus non. Eam tenent Suarez *disput.* 13. *sect.* 4. *num.*

num. 13. Ruuius *Tract. de materia quaest.* 5. & Amicus *qu.* 4. *dub.* 1. *art.* 5. *num.* 41.

Probatur vnica ratione. Materia naturaliter non potest existere sine forma, ergo si materia non pendet tanquam à causa formali, nec efficiente, saltem pendebit tanquam a conditione, sine qua non. Consequentia patet, antecedens probatur. Materia, licet habeat suam existentiam partialem, vt probauimus, est tamen imperfectissima, ideò appetens formas, à quibus perficitur; propter quā summā imperfectionem sæpè vocatur propè nihil, & nunquam extitit sine aliqua forma, ergo dicendum non posse existere naturaliter sine illa. probatur hæc vltima consequentia. non debemus asserere aliquid sine ratione, sed nulla est ratio, cur affirmemus materiam naturaliter posse existere sine forma: quòd enim habeat suam existentiam non vrget, est enim imperfectissima; neque accidentia licet existentiam partialem habeant, existere tamen possunt naturaliter sine subiecto, ergo: ex altera verò parte habemus imperfectionem huius existentiæ; quòd nunquam extiterit sine forma, ergo debemus asserere non posse existere, donec euidentior ratio occurrat. Aliqui existimant hanc conclusionem contra Scotum: verum ipse loquitur supernaturaliter, vt ex eius rationibus apud Caietanum *de ente, & essentia loco citato* apparet, vnde non est, vt soluantur. Immo Ferrariensis *loco citato* existimat Scotum non contradicere D. Thomæ, eò quod ipse de potentia absoluta loquatur, D. Thomas de ordinaria.

Quarta Conclusio. Materia dicit ordinem, & dependentiam à forma, tanquam ab en, ad quod dicit relationem transcendentalem, atque adeo dici potest pendere à forma in suo esse tanquam à causa formali extrinseca, quæ sit terminus relationis materiæ. hæc conclusio non indiget probatione, sæpius enim dictum est, & infra magis patebit, materiam appetere formas, tanquam perfectibile suum perfectiuum; atque adeo ad ipsam ordinari non relatione prædicamentali, quia illam non respicit sub pura ratione termini, ergo transcendentali, ergo vera conclusio; in hoc enim consistit causa formalis extrinseca, vt sit terminus relationis ad ipsam dictæ.

43 Antequam afferam argumenta in contrarium, satisfaciendum videtur instantiæ huiusmodi, cuiusnam opinionis fuerit D. Thomas.

Respondeo breuiter. Alamanius, qui totam Philosophiam ex mente D. Thomæ fatetur se collegisse, mordicus secundam sententiam tenet, vt iam dixi. Multa loca Diui Thomę in margine signata quæsiui non inueni nisi vnum, vel alterum, in quibus aliqua vis fieri posset; primus est contra Gentiles *lib. 2. cap. 16. num.* 11. vbi ait: *materia prima aliquo modo est, quia est ens in potentia, Deus autem est causa omnium, quæ sunt, Deus igitur est causa materiæ primæ*. alter locus est *prima parte quæst. 45. art. 2. in corpore*; vbi habet: *sicut artifex operatur ex ære, ligno, &c. quæ per artis actionem non causantur, sed causantur per actionem naturæ; sed & ipsa natura causat res naturales, quantum ad formam, sed præsupponit materiam*. hęc sunt loca, quæ potui reperiri D. Thomæ magis nostræ sententiæ accommodabilia; ex altera tamen parte duo affert Ruuius, in quibus dicit existentiam materiæ esse à forma, adeò clara, vt vix alium sensum pati possint, qui non sit contra litteram. Primus est 1. *parte quæstio. 7. art. 2. ad* 3. vbi habet: *materia prima non existit in rerum natura per se ipsam, cum non sit ens actu, sed potentia tantum, vnde magis est aliquid concreatum, quam creatum*. Alter est *de potentia quęst. 4. artic.* 1. *Quidquid in rerum natura inuenitur actu existit, quod quidem non habet materia, nisi per formam, quæ est actus eius, vnde non habet sine forma in rerum natura inueniri*. hæc de sententia D. Thomæ.

Vt vitemus afferre infinita argumenta, quæ contra no-
44 stram sententiam afferri possent, aduertant *esse* dupliciter sumi posse. Primo pro esse entitatiuo, quod competit omnibus rebus, & est transcendentale ad materiam, formam, compositum, accidentia, modos, &c. ad ens completum, incompletum, &c. Secundo potest sumi pro esse specifico determinato in tali, vel tali specie, quod vocatur esse formale; quoties igitur Aristoteles, D. Thomas, & alij, & rationes aliquæ conuincunt materiam nullum habere esse; esse sine forma; esse in potentia ad esse; carere omni actu, & similia, intelligitur de esse formali, & specifico, quod materia recipit à forma; ideo enim materia Petri habet esse hominis, quia recipit formam hominis; at præter hoc esse, habet suum esse entitatiuum, iuxta naturam suæ naturæ materialis, vt dictum est, quod propter sui imperfectionem multoties non vocatur esse. pręter autem argumenta, quæ in hac obseruatione soluentur.

Arguitur primo. Si materia habet existentiam est ens in actu; & forma est etiam ipsa in actu, at ex duobus entibus in actu, non fit vnum per se, ergo ex materia, & forma non fiet vnum compositum.

Ad minorem dico esse verum ex entibus in actu, completis, & perfectis, quorum vnum non se habeat, vt potentia ad aliud, nec sit in eodem genere, at oppositum est in casu nostro.

Secundo. Materia est pura potentia, ergo nullum habet actum, alioquin esset potentia, quia talis est eius natura, & non esset, quia haberet actum, qui tollit puritatem potentiæ. Respondeo dici puram potentiam, vt *quæstione sequenti*, respectu actus formalis, non entitatiui, quare licet habeat actum entitatiuum, non sequitur tolli esse puram potentiam, quia est talis respectu actus formalis, non entitatiui, & sic est pura, & non est pura respectu diuersorum.

Tertio Instatur. In quo maximam vim faciunt aduer-
sarij. Omne, quod existit est in aliqua specie, ergo si ma- 45
teria existit à se, est in aliqua specie, sed hoc est falsum, quia omnis species est à forma. est argumentum Caietani *loco citato*. ad antecedens respondeo, omne quod existit completè, est in aliqua specie complete (quod competit solis compositis, quæ dicunt naturam completam) quod vero existit incompletè est in specie incompletè; sic materia, cum sit substantia incompleta, est in specie materię, dicens talia prædicata realia, sibi intrinseca; quia tamen est tantum pars compositi, quod ponitur in prędicamento per se, ideo illa in nullo prædicamento est directè. Addo quod & si nō existeret, esset in eadem specie, eò enim ipso, quod habet aliquam essentiam, est in aliqua specie, vel completè, vel incompletè, iuxta naturam ipsius, quod enim res sit in tali specie, non pendet ab existentia.

Obseruandum tamen, cum materia, & etiam forma nō sint in specie, nisi incompleta, quia entia partialia sunt, hanc tamen esse differentiam inter vtranque, quod forma licet sit incompleta, tamen est determinata ad causandam hanc speciem determinatam. sic forma ignis est determinata, vt tantum causet speciem ignis; at materia ita est incompleta, vt sit etiam indeterminata, ad causandam hanc, vel illam speciem iuxta formam, quam recipiet, & ratio est, quia ipsa est principium commune, idem manens sub omnibus formis, à quibus tantum sumitur specificatio, & denominatio speciei.

An Materia sit pura potentia. Quæstio Sexta.

QVæstione præcedenti probatum est materiam habe- 46
re suam actualem existentiam à se ipsa, non à forma, statim insurgit difficultas, quomodo si habet aliquem actum, vniuersa Philosophorum schola docet esse puram potentiam, cum Aristotele, qui vt sæpius diximus, materiam puram potentiam vocat, ens non in actu, &c. vt 1. *Physic. text.* 78. 1. *de Generatione text.* 1 1. 7. *Metaphys. text.* 8. item 12. *Metaph.* 8. & alibi. pro huius quæstionis resolutione.

Notandum breuiter duplicem esse potentiam, *ex nono Met.* alteram actiuam, quæ aliquid producere potest, alteram passiuam, quæ potest ab alio pati, & in se aliquid recipere. Præter quas potentias aliam tertiam adinuenit Scotus *in 2. distinctio. 12. quæst. 1. &* 2. quam vocat obiectiuam, & dicit esse rem omnem, dum potest produci, & nondum est producta, quia existit in potentia obiectiua suarum causarum, cui potentiæ respondere dicit actum entitatiuum, & est res ipsa iam effecta. Quæ sententia non leuiter impugnatur à Zabarella *de materia prima lib. 2. ca.* 2. qui probat hanc potentiam non distingui à passiua, & actiua, de quo non disputo, existimo enim ad quæstionis solutionem nihil interesse, quod hæc potentia detur, necne, sit tamen dictum propter terminorum intelligentiam, hoc posito

Prima Conclusio. Materia est pura potentia, quia caret omni actu formali. probatur Conclusio. non possumus dicere esse puram potentiam, quia nullum esse existentię dicat, cum hanc sententiam iam exploserimus *quæ-*

stione

stione præcedenti, & cum à Deo creata desierit esse purum nihil, & inceperit esse, ergo dicetur pura potentia tantùm passiua, quia de se intrinsecè, nullam habet formam.

Probatur secundo. Materia ideo dicitur potentia, quia principiū passiuum omniū formarum, ergo tantū respectu harū dicetur pura potentia. probatur consequentia, respectu quorum est principium, est pura potentia. ideo enim dicitur pura, vt detur intelligi, nullum eorum, quorū est principium, esse ei essentiale, sed tantum respectu formarū, est principium, ergo tantum respectu harū erit pura potētia.

Probatur tertio potentiæ passiuæ actus correspondens est actus formalis, ergo si est pura potentia, erit quia caret de se essentialiter omni tali actu, hic enim tantū actus pugnat cū hac potentia; non enim omnis actus pugnat cum omni potentia, sed ille tantum, cuius est potentia: quare non pugnat materiam esse puram potentiam passiuam, & habere actum entitatiuum, vt explicauimus, quia hic non est actus potentiæ passiuæ correspondens, quod dictum deseruiet ad euitanda multa argumenta.

47 Contra Instatur primo cum dicitur purus actus, excluditur omnis potentia, ergo cum dicitur pura potentia, excluditur omnis actus. Respondeo negando antecedens, Deus enim dicitur purus actus, & tamen habet potētiam actiuam, quæ talem actum consequitur, ita etiam materia, & si dicatur pura potentia non excluditur actus entitatiuus, hic enim consequitur, si est pura potentia realis, quod sit ens actu, alioquin nō posset exercere suas operationes, si talem actum non haberet.

Secundo Instatur. Actus purus, dicit omnem perfectionem, ergo pura potentia omnem imperfectionē, ergo nullum actum habere debet. Negatur prima consequentia, pura enim potentia cum sit ens reale actuale, substantiale, non potest carere actu entitatiuo, alioquin non solum diceret omnem imperfectionem, sed nihil esset.

Tertio Instatur. Materia est simplex, incompleta, &c. ergo non potest constare ex actu, & potentia, sed hoc sequeretur si materia est potentia, & habet actum, ergo. Ad argumentum concesso toto, negatur sequela; actus enim materiæ non est distinctus à potentia, sed est ipsamet entitas materię, est enim actus entitatiuus, quatenus ens reale, existens, & est potentia, quatenus hoc ens reale est receptiuū formarum essentialiter &c. quare non sequitur fere compositionem ex actu, & potentia, si ibi non est distinctio.

Secunda Conclusio. Melius dicitur materiam esse pura potentia, quam in pura potentia, & esse in actu, quam esse actus. explicatur, & probatur simul. qui enim dicit materiā esse in pura potentia, videtur dicere nullum habere actum entitatiuum, nec vllum esse reale, quod est falsum; qui autem dicit esse puram potentiam significat esse quidem ens reale existens, sed tantum passiuum principium, quod est verum: eodem modo qui dicit materiam esse in actu, significat existere à parte rei, quod est verū; qui vero dicit esse actū, quasi denotat esse actū formalē, & respectiuū actuantem aliquam materiam, quod est falsum secūdum omnes.

48 Quæres an hæc potentia sit de essentia materiæ. Respōdeo affirmatiuè cum Iauello *q.* 33. Hurtado *in phys. disp.* 2. §. 2. 29. 29. & alijs relatis à Conimbricensibus *c.* 9. *q.* 3. *art.* 1. *concl.* 2. contra Iandunum *qu.* 25. qui putat potentiam esse accidens superadditum materiæ. patet hæc doctrina primo auctoritate Arist. 8. *Met. tex.* 15. vbi quærens, cur homo sit vnum per se, reddit rationem, quia constat ex potētia, quæ est materia, & ex actu quæ est forma; & vult dicere, quia tam potentia, quam actus sunt ambo in eodē prędicamento substantiæ, quia ex rebus diuersi prędicamenti non fit vnū per se, ergo si hæc potētia est substantia erit essentialis materiæ. habetur etiā auctorit. D. Tho. 1. *p. q.* 77. *a.* 1. *ad* 2. qui dicit, *actus, ad quē est in potentia materia, est substātialis, & ideo potētia materiæ nō est aliud, quā eius essētia.*

Prçter auctoritates nō desunt rationes, ad hoc probādū vt est videre apud auctores citatos, vnicā ponā. est essentialiter primum principium passiuum, & primum subiectū omnis generationis, vt toties diximus ex Aristot. ergo potētia est de eius essentia. probatur cōsequentia, quia per potentiā ipsam est principium passiuum subiectum &c. ergo.

Dices. potētia est de essentia materiæ, ergo materia corrumpitur, quia adueniente actu potētia corrumpitur. Negatur consequentia. ad probationem dico, potentiā passiuam non corrumpi, sed perfici per cōiunctionē cum actu (de actiua enim non disputo) patet, quia dum actum habet, valet dicere, materia habet ad illum potētiam: si enim non valet, valeret eius contradictorium, non habet potentiam ad illum, quod est falsum, si enim non habet potentiam, quomodo illum recipit, & retinet?

Dices secundo. Potētia ad omnes formas est de essentia materiæ, ergo omnes simul habere poterit. Negatur consequentia, est enim de essentia, vt omnes possit habere, quia omnes appetit, sed cum successione, quia formæ se inuicē excludunt. Quare materia habet simultatem potētiæ, quia omnes potest habere; non tamen habet potentiam simultatis, quia non omnes simul potest habere; potentia enim simultatis dicitur, cum plura simul habere possumus; simultas verò potentiæ, cum simul potentiam habemus ad plura. sic ego habeo simultatem potentiæ ad standū, & sedendū, quia possim vtrunq; prçstare, non tamen habeo potentiam simultatis, quia vtrunque simul efficere non possum.

Vtrum possit Materia existere sine omni forma supernaturaliter. Quæstio Septima.

Vidimus materiam non ita esse puram potentiam, quin propriam suam existentiam habeat separatam ab existentia formæ; diximus tamen adeo esse imperfectā, vt nō possit naturaliter esse sine forma. Modò incessit curiositas inuestigandi, an saltem per diuinam potentiam possit materia, propria existentia existere sine forma. 49

Prima sententia negat materiam posse existere sine forma, etiam per diuinam potentiam. est eorum omnium, qui negant ab ea propriam existentiam, exceptis Soto, & Bannes, quos aliqui existimant defecisse à D. Tho. si tamen D. Tho. hoc sentit, etenim Ferratiensis contra Gentiles *ca.* 4. *li.* 3. vult, vt alibi diximus, D. Thomam esse locutum de potētia ordinaria, quod si ita est, nobis non est contrarius, neque asseri potest ab ipso Sotum, & Bannem defecisse.

Secunda sententia contraria est omniū Scotistarū, Gregorij, Gabrielis, & ex recētiorib. Fonsecæ, Conimbricens. Suarez, & aliorū apud Amicū *a.* 1. *n.* 5. hi tamē diuisi sunt, nā aliqui existimāt facta separatione materiæ à forma per potētiā Dei, nullū aliud miraculū intercedere, sed naturaliter existere supposita conseruatione primæ causæ, q̄ ei debetur, vt est res existens. tribuitur Scotistis. Alij existimant duplex miraculū intercedere, aliud in separatione, aliud in cōseruatione materię sic separatę. in quo aūt consistat hoc secundū miraculū, etiam disceptant Doctores. Alij dicunt, quia opus est nouo concursu supplente depēdentiā, quam materia habet à forma. Ita Fonseca, & Conimbricens. Suarez verò negat nouū concursū requiri, sed miraculū ponit in hoc, quod Deus solitā conseruationē exhibet materię in tali statu separationis, in quo ei nō debetur ꝓ nostra sñia.

Notandū obiter, aliter dici Deū facere aliquid de potētia ordinaria, aliud de potentia absoluta. tunc dicitur efficere aliquid de potentia ordinaria, cū operatur iuxta exigentiā, & naturā ipsarū rerū. Tunc verò de potentia absoluta dicitur operari, cū operatur supra naturā; signū autē, quod de potentia absoluta Deus hoc possit, vel non possit, supra naturam ipsarum rerum, est cum non inuoluitur manifesta contradictio, vnde Theologi, vt totam Dei potentiam vnica propositione explicēt, solent dicere, Deū posse quidquid non implicat; scio alios aliter has potentias explicare, sed non est huius loci, satis sit hoc dixisse ad intelligentiam quæstionis, de qua sunt duæ sententiæ allatæ.

Prima Conclusio. per potentiam Dei absolutā materia potest existere sine omni forma. probatur primo magis est esse accidētia sine subiecto, quā materiam sine forma, sed Deus potest primū, & ex Sanctiss. Eucharistiæ Sacramento apparet. Maior probatur, quia accidētia sustentantur in subiecto, non autem materia in forma, immo è contrario. 50

Secundo probatur. Materia in sua existentia realiter distinguitur à forma, ergo potest ab illa, saltem supernaturaliter existere separata. Antece. probatur ex dictis, materia pēdet à forma tantū vt à cōditione sine qua nō; ergo verū antecedens; conditio enim sine qua nō, nō influit in id, qđ supponit, vt existat. consequentia illius antecedentis facilè probatur, quia talis dependentia tantū impedit separationē ex vi causæ naturalis, quia ei non debetur conseruatio naturaliter, nisi talia concomitantia habeat, ergo ex vi supernaturali poterit existere separata, quia Deus de potentia absoluta. poterit præstare harum conseruationem.

Tertio. Nulla est implicantia formā sic existere, ergo de potentia absoluta potest. consequentia patet ex Notabili. antecedēs patebit solutione argumentorum in contrariū.

Arguitur igitur primo. Deus non potest constituere actum extra proprium susceptiuum, sed solum compositũ est susceptiuum existentiæ, ergo materia non potest existere &c. Distinguo minorẽ. Cõpositũ est susceptiuũ tãtũ existentiæ totalis, & cõcedo; omnis existentię, & nego: quare negatur cõsequẽtia, sicut enim materia habet propriã essẽtiam etiã per aduersarios, consequenter est etiam susceptiua suæ partialis existentiæ. Intelligo autem de susceptiuo secundum rationem; per nos enim, qui non distinguimus essentiam ab existentia, neque essentia compositi, neque partium est reale susceptiuum suarum existentiarum.

Secundò. Omne esse accidentale est à forma accidenta-
51 li, ergo omne esse substantiale à forma substantiali. Negatur consequentia. esse enim accidentale, & forma accidẽtalis conuertuntur, non sic esse substantiale, & forma substantialis, quia præter hanc dantur materia, & compositũ, cuius existere est à forma, & à materia simul.

Tertiò. Si materia posset existere sine forma, posset etiã sic creari, & consequenter esse per se, sed hoc est falsum, indiuiduum enim, & compositum est terminus creationis, & id, quod per se existit contradistinctum ab accidente, quod est in alio. Negatur minor. ad probationem dico, terminum creationis fuisse indiuiduum, & compositum completum &c. quia Deus in prima rerum productione se habuit vt auctor naturæ, quæ abhorret ab hoc, quod materia sit sine forma, cũ ad nihil deseruiat; hoc tamen nõ probat, quod Deus de potentia sua absoluta, sic non possit eã creare, cum habeat proprium esse à se, reale, &c. pariter dico, quod esset per se, incõpletè tamen, per propriam subsistentiam incompletam, & partialẽ, quam ex Metaphysica suppono habere. Quando dicitur indiuiduum est, quod per se stat, respondeo, verum esse de subsistentia completa, patet à simili: anima non est indiuiduum, neque compositum, & tamen per se stat, vtiq; subsistentia incompleta, & partiali, cum sit ordinata ad vnũ totalem constituendũ cũ corpore.

Quarto. Magis pendet materia à forma, ex quibus fit vnum per se, quam ea, quæ ordinantur ad efficiẽdum vnum per accidens, vt quantitas respectu figuræ, res modificatæ respectu modorum, vt corpora respectu durationis, vbi, & aliorum similium, sed hæc esse non possunt sine his, à quibus pendeat, ergo neque materia sine forma.

52 Cõfirmatur, nam magis pendet materia à forma, quam actus secundus à suo principio, sed actio vitalis non potest esse sine principio vitali, ergo neque materia, quæ est potentia, sine forma, quæ est eius actus.

Ad Argumentum negatur antecedens, quod enim ex his fiat vnum per se, non arguit maiorem dependentiam, sed se habere, vt actum, & potentiam, in eodem genere; quia ex rebus diuersorum generum resultant composita accidentalia, quare maiorem dependentiam habent omnia enumerata ad ea, à quibus dependent, quam materia à forma, quia habent maiorem indigentiam, ex qua tantum sequitur maior, vel minor dependentia.

Ad Confirmationem pariter negatur antecedens, potentia enim, qualis est materia, dicit tantùm ordinem transcendentalem (propter quod non vrget illud argumentum, nulla relatio potest esse sine termino actuali. est enim falsum de transcendentali;) at actio vitalis, & quælibet actio, cum sit continuus fluxus, & ab eo, quod non est fluxus esse non possit, dicit relationem actualem, ideo maiorem habet dependentiam, quam materia à forma.

Secunda Conclusio. In hac existentia materiæ sine forma duo intercedunt miracula; aliud in separatione; aliud in efficiendo, vt sic existat: de primo nullus dubitat: secundum aliqui negãt. de hoc probatur conclusio vnica ratione, secundum me euidentissima. Separare materiam à forma, est quid distinctum ab eo, quod materia separata existat, ergo si in hac existentia nullum est miraculũ, non existet supernaturaliter, per miraculum de separatione, ergo naturaliter existet, ergo malè quæstionem mouet, an materia possit existere supernaturaliter; quare existimo illos sibi contradicere, qui negant materiam non posse naturaliter esse sine forma, deinde dicunt, quod si Deus supernaturaliter separet materiam à forma, nullo alio miraculo opus esse, ad hoc vt existat.

53 Dices. in quo consistit hoc miraculum. Respondeo cũ Suarez *disp. 15. sect. 9. n. 7.* miraculum fore, & supernaturalitatem in hoc, quod Deus exhiberet suam actionem conseruatiuã circa materiam sine forma, quæ actio nullo modo à statu connaturali materiæ requiritur: at quidquid exhibetur à Deo, non exactum à natura rei, cui exhibetur, ex nostro Notabili est miraculum supernaturale, & de potentia absoluta, ergo.

Obijcies, quod naturalis est cuicunque rei esse, quocunque modo, quam non esse simpliciter, ergo existere sine forma connaturalius est materiæ, quam corrumpi, ergo eius conseruatio non est miraculosa.

Negatur antecedẽs, alioquin accidẽtia, quæ miraculosè existunt in Eucharistia cõseruarẽtur naturaliter, quod nemo dicit, & sic de multis alijs, est igitur connaturalius esse quocũq; modo, &c. ex illis modis, quos natura talis rei naturaliter patitur; an autẽ hunc, vel illũ modũ patiatur, innotescet ex fine talis rei: sic in proposito, cũ materia sit frustrata proprio fine, si sit sine forma, eius natura hunc essendi modum non patitur naturaliter; quare ablata forma et magis naturale est corrumpi, quam existere contra, vel supra naturam, nec vrget quod anima separata naturaliter existit, est enim immortalis, perpetua, vnde ei debetur talis conseruatio extra corpus, cum non possit in corpore; quod notanter dico, quia illud informat amissibiliter, ratione cuius est ei naturale, sic amittere proprium corpus. Videatur Ruuius *Tract. de Anima separata num. 83. vsque ad finem quæstionis.*

De Appetitu Materiæ. Quæstio Octaua.

VT clariora fiãt, quæ dicenda sunt de appetitu materiæ
in hac quæst. Notandũ Appetitum primo distingui in 54
Elicitũ, & Naturalẽ; Elicitus dicitur, quo aliquid præsupposita cognitione appetitur; & quia duplex est cognitio, alia sensitiua, alia rationalis, hinc duplex appetitus elicitus, alius, qui sequitur cognitionẽ sensitiuã, alius rationalẽ. Naturalis, qui etiã innatus dici solet, est inclinatio, & propẽsio rei in aliquid tanquã in propriã perfectionem, quæ vltima particula, propriè cõstituit appetitũ, potest enim fieri, vt sit propensio in aliquid, quia habet ad id potẽtiã, tamẽ nõ habet appetitũ, quia nõ sit eius perfectio, sic aqua habet potẽtiã ad calorẽ, nõ tamẽ appetitũ. Alias distinction. appetitus habet Amicus *q. 7. dub. 1. n. 3. & 4.* quæ oĩa sũt in Ruuio *q. 6. n. 42. vsq. ad 45.* sed nostrę q̃st. sufficiens est allata diuisio.

Notandum secundo. Materiam habere appetitum nullũ esse dubium, cum sit clara doctrina Aristot. *tex.* 81. dicẽtis, materiã appetere formã, sicut turpe pulchrũ, nec etiã deest euidens ratio; cũ enim in superioribus diximus materiã esse essentialiter potentiam ad formas, vtiq; sequitur esse essentialiter ad illam propensam, quod est habere appetitum: nec etiam est dubium, cuius generis sit hic appetitus, cum enim materia nullam habeat cognitionem, sequitur esse appetitum innatum, seu naturalem, qui sequitur entitatem cuiuscunque rei, & cum sit ad formam, vt ad sui cõpartem, vt cum illa constituat vnam essentiam compositi, placuit Ruuio illam essentialem appellare, quæ appellatio forsan non caret difficultate, cum hic appetitus materiæ sit etiã ad formas accidẽtales, cũ quibus tamen propriè loquẽdo nõ cõstituitur vna essentia, cũ fiat cõpositũ per accidens; quare melius dicetur cũ Amico *n. 3. §. 1. notãdũ*, appetitus essentialis, quia conuenit materię ratione propriæ essentię, sed lis in verbis. His notatis de appetitu tria sunt vidẽda. Primo an appetitus hic aliquid addat supra entitatẽ materiæ. Secundo quomodo distinguatur à potẽtia, & desiderio. Tertio deniq; ad quid, & quomodo se extendat.

Prima Conclusio. Appetitus nõ est accidens superaddi- 55
tum, sed eademmet entitas materiæ. probatur. hic appetitus non dicit aliquem actum, quia potentia passiua nullum elicit actũ; sed tantũ dicit propẽsionẽ entitatis materiæ ad formam, ergo vera conclusio. probatur consequentia, quia non apparet quodnã accidens possit dicere hanc propẽsionem, dum est propensio ipsius materiæ, non accidentis. Secundo probatur, appetitus non distinguitur à potentia materię, vt mox subijciam, sed potentia non est per aliquid superadditum, ergo neq; appetitus. Aduerto tamen cum Fonseca dici appetitũ similitudinariè, quia scilicet ita est ad id ordinatũ, quod si cognitione esset capax, illud appeteret.

Secunda Conclusio. In Materia Potentia, & Appetitus sola ratione distinguuntur. explicatione erit probata conclusio; eadẽ enim materia, quatenus pars compositi substãtialis, & subiectiua dicitur materia; quatenus potest recipere formas, potẽtia; quatenus verò ad illas est propensa, tanquam ad sibi bonũ dicitur Appetitus, ergo vera conclusio.

Quæ-

Quæres an hic appetitus possit dici Desiderium? Respõdeo affirmatiuè, innixus auctoritati Aristotelis *tex.82.* vbi loquens de materia dicit: *aliud autem, quod natura aptum est appetere, & desiderare ipsum, secundum suam naturam*, hæc Aristoteles. patet etiam ratione, nam desiderium importat carentiam eius, quod desideratur, & requirit absentiam boni desiderati, sed materia appetit formas, quas non habet, ergo potest hic appetitus dici desideriũ; nec obstat quod desideriũ propriè loquendo, dicat cognitionẽ boni desiderati, sicut enim dicitur appetitus esse in materia nõ tam propriè, idem non implicat affirmari de desiderio.

56 Tertia Conclusio. Materia appetit primariò formam in communi, postea hanc, & illam. probatur Conclusio. Quælibet potẽtia pro obiecto inadæquato, seu secundario, sibi determinat illa particularia, in quæ determinatè fertur; pro adæquato verò, & primariò rationem illam, secũdum quã omnia partialia cõueniũt, & qua ablata in illa nõ ferretur; sed materia potest habere quamliber formã particularẽ, & istas non haberet, nisi hanc rationem participarent, quòd essent formæ, ergo vera cõclusio; quia id appetit, quod potest recipere tanquam propriam perfectionem. Probatur secundo si materia pro adæquato appeteret formas in particulari, habita vna, aliam non appeteret, quia nulla potentia appetit extra adæquatum obiectum, ergo illas appetit tantũ, vt inadæquatum, ergo adæquatum erit forma vt sic.

Dices. Si materia appetit omnes formas, ergo dum est sub vna, violenter detinetur, quia impeditur, ne consequatur, quod appetit. Negatur consequentia, quia vt esset violenta requireretur, vt haberet aliquid contrarium; forma autem non est contraria materiæ, sed alteri formæ, neque impedimentum est cõtra naturam ipsius, immo iuxta eius naturam, quia appetit omnes formas, sed cum successione, ita vt dum vnam habet, aliam non possit habere.

Dices secundo. Materia appetit alias formas, dum sub vna detinetur, ergo appetit malum, contra naturam appetitus; appetitus enim non tendit in malum. Consequentia probatur, quia non potest nouam formam recipere sine corruptione illius, quam habet, quod malum quoddã est.

Est argumentum Auicennæ *primo suæ sufficientiæ*, qui negat omnem appetitum in materia. Respondetur negãdo consequentiam. ad probationem, materiam de se appetere omnes formas, quia tamen propter ordinem naturæ non potest introduci noua forma sine corruptione alterius, secundariò, indirectè, per accidens, videtur etiam corruptionem appetere, quatenus qui appetit finem, appetit etiam ea, quæ sunt necessaria ad finem consequendum: attamen formaliter, & propriè nunquam appetitus materiæ fertur in corruptionem alicuius formæ.

57 Quarta Cõclusio. Materia appetit æqualiter omnes formas, siue nobiles, siue ignobiles; neque dum est sub nobili, amittit appetitum ad ignobiliorem. vtraq; pars simul probatur. Materia habet æqualem potentiã ad omnes formas substãtiales, & dũ est sub nobili nõ amittit potẽtiã ad ignobiliorẽ, ergo vera cõclusio Probatur cõsequẽtia, quia appetitus fundatur in potẽtia, nec aliud est, nisi propẽsio potẽtiæ in bonũ, per quod cõpleatur; dũ igitur ad omnes habet potentiã in quocunq; statu sit, tanquam ad id, per quod potest perfici, dicendum est habere etiam appetitũ. Addo quod si non appeteret, dũ est sub forma animæ rationalis, alias formas, naturaliter illã nõ amitteret, ergo cũ talis forma sit incorruptibilis, homines essent incorruptibiles.

Dices. Materia nõ potest magis perfici, quã ab anima rationali, ergo ipsa habita, aliã nõ appetet. Distinguo antecedẽs: nõ potest, magis perfici intẽsiuè, & cõcedo: extẽsiuè & nego. quare cũ appetitus materię se extẽdat ad omnes formas, nõ ad vnã tãtũ, ideo omnes appetit; neq; per vnã sufficiẽter eius appetitus adimpletur: ad differẽtiã humanitatis Christi, quæ cum propriam, & vnam tãtum appetat subsistentiam, habita perfectiori diuina, nec propriam appetit.

Quinta Conclusio. Materia appetit etiam formas amissas, habet hæc conclusio difficultatem, vt est videre apud Amicum *quæst. 6. dubit. 2. tota*, quia secundum saniorem sensum, idem effectus numero, naturaliter non potest reproduci (quod alibi discutietur) ergo ad illum non habet materia potentiam; cuilibet enim potentiæ passiuæ naturali correspondet naturalis actiua; huic non correspondet aliqua naturalis actiua, respectu talis effectus, ergo neq; est naturalis passiua, ergo neque habet appetitum, qui fundatur in potentia naturali, his tamen non obstantibus.

58 Probatur Conclusio. Materia ad formam amissam habuit aliquando potentiam, ergo etiam postquam amisit, ergo etiam appetitum. Secunda consequentia patet, quia appetitus potentiam sequitur. Antecedens etiam; quia alioquin, si nunquam potentiam ad illam habuisset, nunquam in se illam recepisset. Prima consequentia probatur. Potentia materiæ est entitas ipsius materię, sed hæc remanet inuariata, ergo etiam in potentia, ergo si primo habuit potentiã, antequã amitteret, etiã postquã amisit illã habet.

Ad Instantiam variæ sunt responsiones apud Amicum *loco citato art. 3.* assumo, quam ipse dat. non potest naturaliter reproduci per se, quia vt sic sit effectus supra vires naturæ, & nego; non potest per accidens, quatenus eędem dispositiones numero semel productæ, non possunt amplius redire, & concedo, ergo nõ habet potentiã naturalẽ passiuã, & negatur cõsequentia; & ad probationẽ dico, cuilibet potentiæ naturali passiuæ correspondere per se actiuã naturalẽ, per accidens tamen posse hic, & nunc nõ correspõdere nisi supernaturalem, quæ talem effectum possit in ipsam inducere, neq; per hoc tolletur passiua naturalis, quia in ipsa nulla est facta variatio, & eandem capacitatem retinet; alioquin si non esset potentia naturalis, reproducto effectu, esset effectus supernaturalis, quod nemo dicit.

Dices. Appetitus non fertur in impossibile, ergo neque in formam amissam, quæ est impossibilis. Distinguo Antecedens. Non fertur in impossibile ab intrinseco, quod scilicet dicitur tale, quia nullam habet proportionem cum appetente, & concedo; non fertur in impossibile ab extrinseco, quod scilicet est tale, quod licet habeat proportionem, tamen propter impedimentum aliquod extrinsecum induci non potest, & nego, quare negatur etiam consequentia, cum forma amissa sit impossibilis tantùm ab extrinseco. Pro hac conclusione est aliquo modo noster Ayossa *1. tom. suæ phys. quæst 3. art. 2. sect. 2.*

59 Sexta Conclusio. Quælibet pars materiæ habet appetitum ad quamlibet formam numero. Est contra Amicum *dub. 4. n. 3.* qui multa dicit parũ sibi constantia, si benè expẽdatur. Probatur Cõclusio. habet potentiam, ergo appetitũ.

Instabis primo, forma educta de materia *B*, non potest educi de materia *C*, quia forma sumit suam vnitatem, etiã à materia, consequenter si materiæ sunt numero distinctę, non potest ab vtraquè educi eadem forma numero, ergo ad illam non habet potentiam, ergo neque appetitũ. Concesso antecedente distinguitur primum consequens, non habet potentiam eductiuam, concedo consequentiam, nõ habet potentiam receptiuam negatur consequentia; quare negatur etiã secunda cõsequentia; quia appetitus fundatur in potẽtia receptiua, sic materia habet appetitũ etiã in ordine ad animã rationalem, licet ex ea non possit educi.

Instabis secundo, huic potentiæ receptiuæ nulla actiua naturalis correspondet, ergo non est naturaliter receptiua. Antecedens probatur, quia nullum agens naturale, sed solus Deus, potest formam eductam ex materia *B*, ponere in materiam *C*, consequentia etiam probatur, quia potentiæ naturali passiuæ correspondet naturalis actiua.

Ad argumentum distinguo antecedens. Nulla actiua naturalis correspondet ab intrinseco, quasi quod effectus sit supernaturalis, & nego, cum ex tali forma, & materia fiat vnum per se, & compositum naturale: non correspondet ab extrinseco, & per accidens, eo quod nullum agens naturale possit tollere formam eductam ex materia *A*, quæ ab illa pendet in conseruari, & esse, & ponere in materiam *B*, & concedo; sed hoc non tollit, quin simpliciter sit potentia naturalis, sicut est naturalis potentia ad effectum iam corruptum, licet nullum agens naturaliter, illud possit producere.

Septima Conclusio. Materia respectu formæ, quã actu possidet, non habet appetitum, sed complacentiam Est cõtra Riuium *quæst. 7. dub. vltima.* probatur primo auctoritate Aristotelis *tex. 81.* vbi dicit non dari appetitum eorũ, quibus non est indigentia. Secũdo ratione probatur, nã id appetimus, quod desideramus, ergo appetitus supponit desiderium, sed desiderium dicit carẽtiam boni, & est de bono absente. ergo etiam appetitus, ergo materia circa formã pręsentem non habet appetitum, sed tantum complacentiam. Quare cum dicitur, vbi est potentia de bono sibi conueniẽti, ibi esse appetitum, intellige de potentia imperfecta, siue actu, cũ enim habet actũ, remanet quidẽ potẽtia, vt diximus, sed perfectiori modo, & appetitus transit in com-

placentiā. patet etiam conclusio ex modo cōmuni loquendi, non enim dicimur appetere, quod consequuti sumus.

Vtrum Materia habeat quantitatem coæuam.
Quæstio Nona.

60 QVæstio quærit, an quantitas, quam certum est concomitari materiam, ita sit ei naturalis, vt semper cum ea existat, neque ad corruptionem formarum corrumpatur, sed sicut materia est incorruptibilis, ita sit etiam quantitas. De qua quæstione.

Prima sententia est Auerrois *text. 63. primi Phys. & in calce 2. Tract. Epitome. Metaphys. & cap. 1. libri de substantia orbis*, vt refert Zabarella *lib. 2. de Materia cap. 6.* quem sequitur. asserit igitur materiam ante receptionem formæ esse quantam quantitate, quam vocat interminatam, non quia actu sit sine terminis, esset enim dari infinitum actu, sed quia de se non magis requirit hos terminos, quam illos, qui deinde dantur à formis substantialibus iuxta ipsarum naturam; formarum enim est determinate quantitatis terminos, ad ipsarum naturas requisitos, & hanc quantitatem dicit proprietatem ipsius materiæ, atq; adeo illam semper sequi, ideo illi coæuam. Præter Zabarellam, sequitur Pererius *lib 5. cap.* 18.

Secunda Sententia est D. Thomæ multis in locis, præcipuè tamen, vt refert idem Zabarella *Opusc. 32.* qui docet materiam nullam quantitatem habere coæuam, sed ad corruptionem, & generationem formarum, corrumpi, & generari quantitatem, quæ formas ipsas sequitur, & ab ipsis tribuitur materiæ, & defendit hanc sententiam Alamanus *quæst. 3. r. 2. suæ Philosophyæ art.* 11.

Prima Conclusio. Materia nunquam extitit cum sola quantitate. hæc conclusio, si aliquam difficultatem haberet, esset in prima rerum productione, sed tunc secundum omnes terminus productionis fuit ens completum compositum, physicum &c. ergo vera conclusio.

Secunda Conclusio. Materia habet quantitatem coæ-
61 uam. est contra secundam sententiam. probatur. non apparet cui debeat tribui eius productio, ergo dicendum esse coæuam. Antecedens probatur. Non potest tribui agenti ipsi; agens enim naturale non agit, nisi in quātum, vnde Aristoteles 6. *Phys. text.* 32. ait, omne quod mouetur, oportet esse diuisibile, vt igitur agens agat supponit materiam quantam, non igitur illam facit: non potest tribui ipsi formæ, vel enim hoc facit in genere causæ efficientis, & hoc non. quia non est actiua; vel in genere causæ formalis, & hoc nec etiam; effectus enim formalis est forma tributa subiecto, hęc forma non est quanta, ergo nec quantitatem tribuere potest, nemo enim dat, quod non habet; pręterquamquod forma supponit quantitatem, vt recipiatur; omne autem suppositum distinctum, non tribuitur à supponente illud, ergo cum nulla sit causa, cui assignetur hæc productio, dicēdum esse coęuam materiam.

Secundo probatur. Sine quantitate non remanent cętera accidentia, sed in composito multa accidentia remanent, ergo quantitas non corrumpitur. Minor probatur per axioma Aristotelis *lib 2. de Ortu, & Interitu:* Elementa Symbola facile trāsmutantur; ergo quia qualitates, in quibus conueniunt eędem remanent in genito, & corrupto, alioqnin si omnia perirent, non est cur facilius trāsmutentur ad hanc rationem, quam puto efficacissimā respondet Alamanius §. *ad.* 4. manere eandem qualitatem specie, non numero, neque hoc facere quicquam ad difficultatem conuersionis, sed nulla responsio, dum enim ex aere fit ignis, si totus aer pręter puram materiam corrumpitur, & totus ignis est producendus, eadem est difficultas, ac si ex materia terræ esset producendus, cum duę partes materię nudę eodem modo se habeant ad quamcunq; formam, &c. ergo multum facit ad faciliorem conuersionem, quod remaneat aliqua qualitas.

62 Tertio probatur. Vel in instanti productionis subiectum habet quantitatem, vel non. si dicatur primum, hęc quantitas non est à forma ipsa, quia in instanti productionis non est producta, neque est à forma pręcedente, quia illa non esset quantitas proportionata formæ de nouo producendę, ergo erit aliunde; ergo cum hoc idem sit in omni productione, erit quantitas coæua ipsi materiæ: si vero dicatur non habere quantitatem, quia hæc sequitur formam ipsam introducendam, explicet quomodo forma introducitur in subiectum quantitate proportionata disposítum. Qui plures rationes; vult, videat Zabarellam, & Pererium *locis citatis*.

Tertia Conclusio. Quantitas vt habeat hanc, vel illam figuram, iuxta exigentiam formę producendę, non prouenit ab ipsa forma, sed ab ipso agente. Innuit Pererius *loco citato in principio cap. 9.* dum ait, *quantitatem natura sua interminatam, varie terminari ab agentibus naturalibus pro varietate formarum substantialium, quæ inducuntur.* hæc ille. est contra Thomistas, & Zabarellam, probatur conclusio. talis, vel talis figura quantitatis est dispositio necessaria ad formę introductionem, ergo. Antecedens patet, aliam enim figuram quantitatis pręsupponit forma ignis, vt inducatur in materiam ligni, & aliam ipsa forma ligni; ideo enim vt inducatur forma ignis, primo quantitas rare fit &c. Consequentia probatur, eiusdem agentis est (excepta anima rationali) disponere materiam, & formam producere, non enim potest formam producere, nisi sibi materiam disponat, sed agentes naturales formas producunt, ergo etiam disponūt materiam, ergo etiam talem, vel talem figuram quantitatis, iuxta exigentiam formæ introducendæ.

Secundo probatur contra Zabarellam, qui concedit 63
materiam coæuam, deinde vult hāc, vel illam terminationem esse à forma. sic arguo. per ipsum *c. 8. in fine*, extensio formæ est à materia, sed forma non recipit extensionē interminatā, ergo terminatam; ergo hęc, vel illa figura non habetur à forma. sed supponitur, & cum non appareat, qui eam causet, necessitamur dicere esse agētia ipsa naturalia.

Tertiò euidenter. Antequam animetur fętus, videmus, si moriatur Mater, & extrahatur partus, corpus quasi organizatum, quod est dicere cū figura quantitatis proportionata animę rationali; sed tunc nō potest esse à forma, quæ nondum fœtum animauit, ergo erit ab agenti naturali.

Quartò. Forma substantialis producitur in instanti, vt suppono ex generatione, ergo in instanti tribueret hunc effectum quantitati; non enim potest tribuere nisi informando materiam, informatio est instantanea, consequenter omnia, quæ ex illa sequuntur necessario, sed hoc est absurdum, extensio enim quantitatis, quam sequitur figura, non fit in instanti, ergo non potest esse à forma.

Quarta Conclusio. Quantitas coæua materiæ habet aliquem terminum sibi proprium, non alicuius formæ. Est contra omnes, quos hucusque vidi. probatur. Quantitas interminata actu non potest existere naturaliter, ergo quantitas habet aliquem terminum sibi proprium.

Antecedens est omnium, alioquin daretur quantitas infinita. Consequentia probatur. potest quantitas existere extensa sine vlla forma, cum sola materia, sed tunc non esset interminata per omnes, ergo terminata, non ab aliqua forma, ergo à se ipsa. quod quantitas possit existere extensa sine vlla forma, probatur. per diuinam potentiam cum existeret materia (vt posse suppono ex dictis) sine vlla forma, tunc haberet quantitatem extensam, ergo existeret quantitas extensa sine vlla forma. Minor probatur, quia quantitas ex Auerroe, & Zabarella est proprietas ipsius materiæ in secundo modo, ergo existeret cum materia, cuius est proprietas. ex quo

Deducite, & si tunc materia existens sine vlla forma, existat supernaturaliter, quantitas tamen existeret naturaliter, quia conseruata materia, est debitus naturaliter concursus conseruatiuus quantitati, cum natura exigat, vt proprietas consequatur, & concomitetur essentiam.

Secundo probatur. Essentia realis habet proprietatem 64
realem, sed quantitas interminata non est realis, ergo non est proprietas materiæ, ergo dicēdum est esse terminatam, vt possit esse proprietas. Minor probatur. Quantitas interminata non est dabilis, ergo non est realis, omne enim reale tale dicitur, quia potest existere; per Zabarellam autem *ca. 9. in principio*, ad hoc vt hæc quantitas sit proprietas est necesse ipsum Intellectum excludere terminos quibus exclusis emanat vt proprietas. Quæ doctrina quantū valeat, me remitto. Si datur essentia materię realis à parte rei, nō video cur assignanda sit ei proprietas, non dabilis naturaliter, à parte rei: quod enim possit esse interminata per Dei potentiam, non vrget, proprietates namq; naturas sequuntur; si igitur naturaliter est dabilis essentia materię, cur nō eius passio? omitto recensere, quod subiungit *ca. 11.* quantitatem interminatā non differre numero à quantitate terminata; itē ex quantitate interminata, & materia fieri vnū

per

per accidens; quomodo possint hæc sustineri, dum non est dabilis naturaliter, videat ipse.

Tertio probatur. Si prima productio esset terminata, tantùm ad primam materiam, vtique habuisset quantitatem, cum sit eius proprietas; sed tunc non fuisset interminata, ergo terminata, non per aliquam formam, ergo in se ipsa, erga vera Conclusio.

Ex hac conclusione, improbata remanet opinio Auerrois, & sectatorum, in quantum volunt quantitatem coæuam materiæ esse interminatam, quia de se nullum terminum exposcat; nos autem dicimus cum Auerroe quantitatem esse coæuam, discrepamus autem in hoc, quòd dicit vocari interminatam, quia nullum habeat terminum; quòd si velimus ly *interminata* importare negationem omnium terminorum, qui præscribuntur ab agentibus ad indigentiam formarum quo sensu videtur explicare, & admittere P. Ayosla *Phys. quæst. 3. sect. 3. art. 3. §. 2. & 3.* vltrò concedo, posse dici interminatam; horum enim terminorum nullum de se, dicit quantitas; sed termini, quos dicit, ad nullam formam deseruiunt.

65 Obijcies. Proprietas eodem modo semper sequitur essentiam, cuius est proprietas, ergo si quantitas terminata modo explicato in conclusione, esset proprietas, semper esset cum materia, hoc autem est falsum, quia quacunque forma adueniente mutantur termini quantitatis, ergo non est proprietas. Primo dico, hoc argumento vrgeri etiam aduersarios, quia si quantitas interminata esset proprietas, esset semper cum materia, quod tamē ipsi negant.

Secundo. Respondeo distinguendo antecedens, proprietas quoad sibi essentialia semper sequitur essentiam, concedo; quoad accidentalia, & nego, quare negatur consequentia, quia quantitatem terminatam esse his terminis proprijs &c. est ei accidentale, ideò non est necesse esse semper cum illa terminatione, hæc enim est natura quantitatis, vt naturaliter sibi ascisçat aliquam figuram, non tamen magis hanc, quam illam.

Obijcies secundo. Termini quantitatis ex dictis producuntur ab agentibus naturalibus, sed hic non apparet quodnam agens hos terminos proprios, &c. producat, cum omne agens agat ad causandam formam, atque adeo tantum inducat terminos propter ipsam formam; ergo non dantur hi termini. Respondeo hunc casum, quod quantitas existat cum sola materia nunquam fuisse, nec futurum propter ordinem naturæ, si tamen per Dei potentiam foret, Deus ipse cum lege naturæ teneatur conseruare, vt diximus, quantitatem in materia, vt potè eius proprietatem, & quantitas non possit existere actu interminata, teneretur hos terminos producere in quantitate.

66 Contra nostram secundam Conclusionem congerunt multa argumenta aduersarij nostri, vt est videre apud Zabarellam, Pererinm, & Alamanium *locis citatis*, quorum multa soluentur facilè, si aduertatur, cum dicitur substantia esse prior omni accidente; accidentis subiectum esse ens actu; substantiæ ens potentia; compositum substantiale præcedere accidentale; esse compositum simpliciter, accidentale esse secundum quid; subiectum generationis non esse in loco; omnem formam materialem esse corruptibilem, & similia argumenta, habere veritatem non de tota prima substantia, neque de toto subiecto, seu composito, sed quoad vnam partem, seu materiam; neque de omnibus accidentibus, sed de non coæuis materiæ, vel esse priorem ordine intentionis, non executionis &c. sicut finis est prior in intentione, non in executione; ad id quod dicitur, subiectum generationis non esse in loco, dicite cum Pererio per ly *subiectum*, intelligi compositū, quod generatur, quod esse, non potest in loco, quia dum est subiectum generationis, non est; probat enim Aristoteles generationem non esse motum, quia quod mouetur est in loco, subiectum generationis non est in loco, ergo non mouetur. pręter hæc argumenta adhuc posset instari.

Primo quantitas coæua materiæ, vel dat diuisionem materię, vel non dat, si dicatur secundum ergo frustra ponitur, si primum contra est, quia omnis diuisio est à forma. Respondeo dare diuisionem in potentia, quia per ipsam potest diuidi in plures partes, & sic diuiditur per aduentum formæ iuxta ipsius indigentiam, à qua falsum est esse diuisionem aliam, pręter formalem.

Secundo hęc quantitas ideo requireretur, si requiritur, vt vniatur forma substātialis cum materia, sed hæc vnitur immediatè per se, &c. ergo non requiritur hæc quantitas. Propter quid requiratur hęc quantitas satis diximus, & modo dicimus quantitatem non esse nexum inter materiam, & formam, sed tantum conditionem sine qua non, per quod patet ad illud argumentum, quod si darentur hæc quantitas, essent quatuor principia; quia quantitas tanquā conditio sine qua non, materia esset subiectum generationis, reducitur ad ipsam materiam. Hæc sint dicta de hac quæstione difficillima, quæ nouo hoc modo explicata existimo facilè vt possit sustineri, & vt sit immunis à tot explicationum inuolucris, quæ in vtraque sententia vix intelligi possunt.

De vnitate Materiæ. Quæstio Decima.

QVæstio facilis breuiter expedietur; procedit quæstio tantum de vnitate specifica, & numerica; de generica enim patet esse in genere substantiæ, entis &c. de specifica etiam tantum quærimus de incompleta, non autem completa, cum materia sit essentialiter ordinata ad formam, atque adeo incompleta non potest esse, nisi in specie incompleta. 67

Prima Conclusio. omnes partes materiæ sunt eiusdem speciei. patet auctoritate Aristotelis *text. 69. vnum igitur principium est, non sic vnum existens, neque sic vnum, vt hoc aliquid vnum autem secundum quod ratio*; per rationem autem Aristoteles intelligit essentiam, vt interpretatur D. Thomas *1. par. quæst. 67. art. 2. & in 2. quæst. 1. art. 1. ad quintum*.

Probatur secundo ratione: omnis potentia specificatur ab actu adæquato, & forma, sed tota materia habet eundem actum, ergo est eiusdem speciei. Minor probatur. obiectum materiæ adæquatum ex dictis est forma, vt sic amissibilis, sed tota materia recipit formam, quæ informet amissibiliter, ergo.

Neque obstat quod formæ particulares differant specie, non enim specificant materiam secundum proprietates particulares, in quibus differunt, sed secundum ea, in quibus conueniunt, scilicet esse formas amissibiliter informantes; esse autem huius, vel illius naturæ particularis se habet vt materiale respectu materiæ. patet à simili de potentia visiua.

Tertio probatur, quia si à diuersitate formarum prouenirer distinctio, quæ specificat in materia, materia quæ est sub forma ignis non posset recipere formam aquæ, alioquin esset in duabus speciebus, cum forma aquæ, & ignis differant specie.

Secunda Conclusio. Materia de se est vna numero ne-
gatiuè. explicatur, & probatur simul. Illud dicitur vnum 68
numero negatiuè, quod ita se habet, vt sibi non repugnet esse plura numero, si diuidatur, retento eodem nomine, & essentia; neque repugnat esse vnum numero, si sic continuum perseueret; hanc vnitatem numericam habent omnia homogenea, v. g. amphora aquæ est vna negatiuè, quia sibi non repugnat diuidi in plura numero, si illa amphora aquæ in plures partes diuidatur; neque repugnat sic permanere, dum omnes sunt continuæ, sed huiusmodi est materia, ergo. Minor patet, non ei repugnat esse plura numero, de facto enim est talis, sub omnibus formis duæ enim formæ contrariæ esse non posunt in eadem numero materia; neque ei repugnat esse vnum numero, si enim omnes formæ auferantur, & partes materiæ continuentur, cum sint homogeneę, euadent vnum numero, ergo. Est expressa mens Aristotelis *hic text. 60. Oportet semper aliquid subijci, quod sit & hoc, & si numero est vnū, at forma quidem non vnum.*

Dices hanc vnitatem habent ne plures partes materiæ à se ipsis, an à formis? Respondeo duplicem esse vnitatem, & distinctionem in partibus materiæ, aliam intrinsecam, & essentialem, & hanc habent partes materiæ à se, quia habent propriam entitatem, ergo etiam vnitatem, quæ entitatem sequitur. Aliam esse extrinsecam, & accidentalem, quam nempè habet à forma, quæ est materiæ extrinseca, & accidentalis. hoc sensu quatenus à materia abesse potest propter ipsius corruptionem; quare eadem pars materiæ semper remanet eadem numero sub omnibus formis vnitate numerica intrinseca, non autem remanet eadem vnitate extrinseca, & formali, sed qualibet forma tribuit vnitatem numericam sibi propriam.

De Proprietatibus Materiæ. Quæstio Vltima.

69 TRes principales proprietates materiæ videntur assignatæ ab Aristotele. Primam habet *textu* 69. vbi docet, materiam non esse cognoscibilem nisi per formam; de qua cognoscibilitate primo certum est nos posse formare de materia aliquem conceptum independentem à forma, cum propriam existentiam habeat. Secundo nos non posse formare conceptum quidditatiuum sine forma; cum enim sit essentialiter potẽtia ad formam, vt eius essentiam cognoscamus, est necesse concipere ordinem essentialem, quem dicit ad formam, quod benè explicuit Aristoteles in vtraque definitione supra allata *cap.* 2. & licet altera sit negatiua, tamen est inclusus ordo essentialis ad formam, dum dicitur non esse quid, nec quantum &c. sed potentia ad omnia; vnde parum subsistit doctrina Amici *quæst. vltima dub.* 4. de duplici cognoscibilitate per actum positiuum, & negatiuum, quam doctrinam accepit à Ruuio *qu.* 9. §. 6. *proprietas*. Addo conceptus, quos formamus de materia esse omnes confusos, & inadæquatos, nec perfectè explicare, & totaliter naturam materiæ; ea enim tantum de materia cognoscimus; in quorum cognitionem venimus, ex formarum, & accidentium transmutatione, cum materia de se sit insensibilis, & nostra cognitio pendeat à sensibus, nec est verisimile ex hac transmutatione nos omnia eius prædicata cognouisse, ideo Aristoteles videns hanc nostram imperfectionem ad materiam cognoscendam 7. *Metaph. text.* 31. vocauit eam ignotam, & *hic text.* 69. esse cognoscendam per Analogiam, scilicet ad artefacta, vt videlicet ex his, quæ videmus accidere in subiectis artefactorum, aliqua colligamus de natura materiæ

Secundam, & Tertiam proprietatem habet Aristoteles *text.* 82. materiam esse ingenerabilem, & incorruptibilem. probat, quia quod generatur ex aliquo generatur; at materia est subiectum illud, ex quo omnia fiunt: pariter quod corrumpitur in aliud corrumpitur, hoc autem aliud est materia, ergo materia est ingenerabilis, & incorruptibilis. Secundo potest probari, quia omnis corruptio est inter contraria, vt docet hic ipse Philosophus *tex.* 81. materia non habet contrarium, ergo.

Aduerto tamen hanc ingenerabilitatem, & incorruptibilitatem non facere, quin materia fuerit à Deo creata, quidquid dicat Aristoteles, & possit etiam corrumpi, si leuaret suum concursum conseruatiuum; & quia nulla causa naturalis exigit, vt hunc concursum vnquam suspendat ideo simpliciter potest dici æterna a parte post, vt anima rationalis, &c.

Aduerto secundo. Materiam subiectiuè posse dici generari, & corrumpi, quatenus per formarum successiuam
70 præsentiam, & absentiam amittit, & acquirit priuationes varias, quæ impropriè dicuntur corrumpi; quare etiam materia impropriè his denominationibus potest denominari, sicut etiam nõ ens denominauit Aristoteles *hic*, quia habet priuationem, quæ est non ens.

Dices. Materia verè est causa corruptionis, ergo est corruptibilis. Negatur consequentia. est causa corruptionis propter priuationem, quia scilicet cum sit capax omnium formarum, & hæ contrarias dispositiones requirãt, vtique dum agentia naturalia, aliquam formam inducere volunt, expellere debent dispositiones contrarias, ad quarum expulsionem forma precedens corrumpitur; vnde non implicat esse ens incorruptibile, & esse causam corruptionis, ratione huius priuationis. Quare hoc innuens Aristoteles *text.* 81. dixit priuationem maleficium meditari. neque quod videatur corrumpi materia, dum in plures partes continuas diuiditur, facit negotium, materia enim de sua essentia non requirit has, vel illas partes continuas determinatè, sed vagè. diximus cum de vnitate numerica.

Pro complemento huius Tractatus quæri posset an materia sit actiua. Respond. primo materiam non esse actiuã actione transeunte. est Aristotelis 2. *de Generatione c.* 9. *text* 51. pati namque, & moueri materiæ est, agere verò, & mouere alterius potentiæ. & ratio à priori esse potest, quia materia est producta vt subiectum omnium, subiecto autem vis passiua inest. Respondeo secundo, posse dici actiuam, quatenus ab ipsa emanãt propriæ passiones, vnde potest dici actiua actione Metaphysicę emanationis, est Suarez *disp.* 1. *sect.* 4. *nu.* 17. Ruuius *loco citato* §. 3. *proprietas*. patet: quamlibet essentiam sequuntur propriæ passiones, materia habet propriam essentiam actualem à se, &c. ergo. hoc enim non pugnat cum potentia passiua, immò eo ipso, quod est potentia passiua realis, non fictitia habere debet suas proprietates reales, cum non sit dare essentiam sine proprietatibus; neque quod producantur ab aliquo extrinseco dici potest, cum sit contra naturam proprietatis. De hoc Tractatu. SATIS.

Tractatus Tertius. Qui est de Forma Substantiali.

TRia diximus esse principia rerum naturalium, Materiam, Formam, & Priuationem. explicauimus, quæ nobis videbantur necessaria ad intelligendam materiam, nunc ordo exposcit, vt incipiamus explicare ipsam formam, secundum principium rerum naturalium, de qua Philosophorum semitis inhęrentes, qui primo de quacunque re inuestigandum suadent an sit, deinde quid sit, & alia ad ipsam pertinentia, primo quærimus.

An sit forma Substantialis. Quæstio Prima.

HÆc quæstio procedit tantum de formis materialibus (de Anima enim agetur proprio loco) de hac igitur 71
quæstione diuersum est iudicium; aliqui enim eam existimant permaximè facilem, ideo eam leuiter attingunt; alij verò difficillimum existimantes reddere rationem conuincentem dari formas substantiales præter animam, eam longissimis rationibus protrahunt, inter quos principales sunt Suarez *sect.* 1. *disp.* 15. & Amicus *tract.* 6. *quæst.* 2. *tota.* Nos supposito de mente Aristotelis dari formas substantiales, quod apertè innuit, dum toto hoc Libro disputat contra antiquos Philosophos, qui eam non agnouerunt, immò apertè hoc dixit *text.* 52. dum ait: substantiam, qualis est indiuiduum, non componi ex non substantijs. Item *in* 2. *de Anima, text.* 1. dum substantiam diuidit in materiam, formam, & compositum, & multis alijs locis. hoc inquam supposito, conabimur media via incedere, quæstionem pertractabimus, ita vt non possit dici obiter mota, eò quòd non soluantur difficultates, neque detinebimur in examine omnium rationum, quas doctores afferunt, sed tantum earum, quæ magis conuincunt, duas vel tres afferemus. iam sit

Vnica Conclusio. Dantur formæ substantiales. hæc Conclusio est Conimbricensium *cap.* 9. *huius* 1. *quæstio.* 9. Pererij *lib.* 6. *cap.* 2. Ruuij *de Forma quæst.* 1. & omnium recentiorum apud istos. probatur triplici ratione.

Prima deducta ex constitutione rerum. In constitutione compositi, quod dicitur substantiale, materia non est tota essentia, ergo aliquid aliud requirit, ergo formam substantialem. antecedens suppono experientia notum, eadem enim materia, quæ modo est sub forma ignis, paulo post erit sub forma aeris, ergo essent idem aer, & ignis, si materia esset tota essentia, quod nemo dicit. Prima consequentia patet. Secunda probatur. Si hoc aliquid requisitum ad essentiam Leonis, ver. gr. constituendam, est accidens; vel vnum ex his, quæ sentiuntur; vel est tota collectio simul; vel aliquid insensibile ex ista collectione resultatum, neutrum dici potest, ergo nõ potest esse aliquod accidens, sed erit forma substantialis. minor probatur. non potest esse aliquod vnum ex his, quæ sentiuntur, nam ipsorum quodlibet in alio composito potest reperiri diuersæ speciei; non potest esse collectio tota, nam peto quid est, quod talem collectionem requirat; non materia; nam de se est indifferens ad omnia; non aliquid eorum accidentium; non fit casu, cum sit constitutiua essentiarum, ergo danda forma substantialis, quæ ista accidentia requirat. Addo quod ab ista collectione non possent resultare propriæ passiones, &c. de quibus tertia ratione dicemus; neque potest dici resultatum aliquod accidens constituẽs ex ista collectione; quia alioquin variata ista collectione, tolleretur illud accidens, consequenter essentia, quod tamen est falsum. Addo quod accidens, vel cogimur dicere esse sensibile, vel insensibile; si primum, non apparet sensibilitas, si secundum eodem modo possemus dicere dari formam substantialem. omitto quod esset vnum per accidens, & tamen pleno ore confitemur dari composita

sub-

substantialia. omitto quod cum forma sit perfectior materia, accidens esset perfectius substantia. omitto quod materia esset completa substantialiter in homine, per formam substantialem, quæ est anima, in aliis compositis accidentaliter, & tamen tota materia est eiusdem speciei. omitto hæc, & alia, quæ videntur fundari in principijs Aristotelicis, sine quibus in præsentiarum disputo, ne fortè negarent illa, & tota machina corrueret.

72 Secunda Ratio à distinctione. homo, & equus essentialiter distinguuntur, non per materiam, vt dixi, neque per accidentia, ergo per formam substantialem. Quod non distinguantur per accidentia, probatur ex doctrina allata prima ratione. vel distinguuntur per aliquod accidens commune, & hoc non; vel per totam collectionem, & hoc etiam non; alioquin ablato vno ex illis accidentibus tolleretur essentia, quod sensu patet falsum, cum multoties ab homine, à Leone pereat aliquod accidens, & tamen remaneat homo, Leo, &c. vel per accidens aliquod proprium, & si hoc quæro vt supra, vel est sensibile, vel insensibile &c. addo quod omne accidens stando intra limites naturæ accidentalis, siue sit separabile, siue inseparabile potest adesse, & abesse, saltem per Dei potentiam, sine subiecti corruptione, ergo potest ab homine auferri omne accidens; ita vt remaneat in propria essentia distinctus ab essentia Leonis, ergo talis distinctio non est per accidens aliquod.

Quod si dicant aduersarij posse Deum auferre omne accidens præter illud, quod constituit essentiam. Contra est, quia est transgredi essentiam accidentis, & hoc constitutiuum essentiale cui dicunt repugnare, vt auferatur falsa essentia, & tamen vocāt accidens, ego appello formam substantialem, cum sit alterius naturæ, ac cætera accidentia. Omitto quod si composita omnia distinguuntur per accidentia, perperam aliqua dicuntur substantialia, sed omnia essent dicenda accidentalia, à forma enim est sumenda denominatio.

73 Tertia Ratio ab operationibus desumitur. Multæ sunt operationes compositorum, quæ esse non possunt, nisi ab aliqua forma substantiali intrinseca, ergo datur forma substantialis. Antecedens probatur. Si aqua calefiat, naturaliter reducitur ad priorem frigiditatem, sed hoc fieri non potest à materia; neq; à quantitate, cum sint eædem in omni composito, & sint indifferentes; neque ab aliquo frigiditatis, quod remansit, quia est ita exiguum, vt non possit contrariè caloti summo; neque dicendum, quod aliquæ partes remaneant frigidæ, per quas deinde ad pristinum statum omnes reducantur; si enim hoc esset, sentirentur frigidæ, contrarium tamen patet; neque esse potest ab aere ambiente, nam aliquando est calidus, vel saltem non est frigidus, ita vt possit expellere calorem summum ab aqua: remanet igitur. vt sit forma substantialis, in qua tanquam in radice remanet frigiditas propria passio, & ideo naturaliter ad illam se reducat; quod si dicatur dari principium aliquod intrinsecum, nempè qualitatem virtute continentem omnia ista, insensibilem tamen, redeunt, quæ contra hoc diximus rationibus præcedentibus. Addo Apes condere aluearia, araneas telas texere, formicas propria latibula tripliciter diuidere, & innumere alię proprietates animalium me non capere, quomodo per sola accidentia saluentur. Præterquam quod nulla est ratio, cur sentire, quod est proprium animalis, quod dicitur de homine, & de cæteris brutis, in homine debeat esse à forma substantiali, anima, in cæteris animalibus ab accidente, quod non solum differt genere à substantia, sed prædicamento. Quomodo idem effectus genere, à duobus principijs prædicamento distinctis? modo ad argumenta in contrarium.

74 Arguitur primo ex Suarez *num. citato*, vel hæc forma est per se subsistens, vel inhærens; si primum, ergo non est à forma, implicat enim dicere formam informantem, & in subiecto, & esse per se subsistentem; si dicatur secundò, vel omnes sunt formæ substantiales, vel omnes accidentales, quia ex modo essendi cognoscitur modus entitatis. argumentum non contemnendum. Respondeo formarum substantialium alias esse per se subsistentes, nempè animam rationalem, quæ est vera forma hominis informans, vt de Fide definitur *ex Concilio Lateranensi sub Leone Decimo Sessione 8.* & *Viennensi sub Clemente Quinto*, vt habetur *Clementina vnica de Summa Trinitate*; Quando dicitur implicare esse formam subsistentem, & informantem, negatur; implicat tantùm esse formam subsistentem vt quod, & dependentem à subiecto, anima autem licet informet corpus, non dependet ab ipso, sed per se subsistit, vt *ex lib. de Anima* suppono; alias esse non inhærentes, sed subsistentes, vt quo, & ideo dependenter à subiecto, vnde negatur etiam illatum, quòd omnes sint, vel accidentales, vel substantiales, & negatur etiam probatio; quia licet forma materialis, substantialis, & accidens videantur conuenire in modo essendi, re vera tamē non est idem modus essendi, quia forma substantialis habet suam subsistentiam. vt in Metaph. licet non possit sub sistere sine materia, quia est subsistentia imperfecta, & vt quo, sicut etiam materia habet propriam subsistentiam, licet sine forma esse non possit. At accidens inhæret propriè subiecto, cum nullam habeat subsistentiam; per hoc enim distinguitur à substantia. & ne hoc gratis videatur dictum, probo. compositum enim, ver. gr. Equus perfectè subsistit, vt omnes concedunt, vnde habet subsistentiam hanc perfectam? non à materia, quia talem ipsa non habet, ergo à materia, & forma habet duas partiales, ex quibus vna totalis coalescit. Quare esse in alio dependenter magis patet, quam inhærere, ideo Aristoteles *4. Phys. text. 23.* octo modos essendi in alio enumerat, vt alias diximus. Addo cum Suarez *disp. 16. sect. 1. num. 16.* formam substantialem ita esse in materia dependenter, vt tamen, & ipsa dependeat à forma, non sic accidens; vnde etiam quantum ad hoc corruit absumptum, quod habeat eundem modum essendi.

Arguitur secundo *ex 2. de Generatione tex. 7.* Aristoteles formas Elementorum vocat qualitates primas, & *text. 24.* easdem vocat differentias, ergo accidentia sunt formę elementorum. Respondeo ideo dixisse illas qualitates formas elementorum, quia cum formæ sint ignotæ, eas describebat per notiora. Ad secundum locum potest dici sumpsisse elementa, vt actiua, & passiua, inter se; & quia vt sic agunt medijs primis qualitatibus, vocauit eas ipsorum differentias. Fonseca *sectio 6.* aliter legit textum Aristotelis.

Quid sit forma Substantialis. Quæstio Secunda.

Aristoteles *2. Phys. text. 28.* tradidit definitionem formæ dicens, formam esse rationem quidditatis, quia est id, per quod quidditas rei in tali, vel tali specie est; ex qua definitione recentiores alteram deducunt clariorem his verbis. *forma est actus substantialis vnum per se constituens cum materia*, vt autem distinctius procedamus, & sciamus quid definiatur. 75

Notandum multa esse formarum genera. aliæ dicuntur formæ naturales, per quas constituuntur res naturales, vt lignum, Equus, &c. Aliæ sunt artificiales, quæ per artem fiunt, vt forma domus. ex naturalibus aliæ substantiales, vt iam assignatæ, lignum, & Equus: aliæ accidentales, vt albedo. item ex substantialibus alia informans, alia assistens: informans, quæ per realem informationem constituit compositum, vt forma aquæ, assistens, vt Angeli mouentes corpora cælestia, & tandem ex formis informantibus alia separabilis à materia, vt forma hominis, quæ dicitur anima rationalis; alia inseparabilis, quæ destruitur simul cum composito, vt forma ligni. forma autem, quæ hic definitur, est forma substantialis informans. De qua

Dicitur primo quod *est actus*, per quam particulam distinguitur à materia, quæ est potentia, & cui nullo modo competit esse actum.

Dicitur secundo *substantialis* ad excludenda accidentia, quæ etiam ipsa actus quidam sunt, non tamen sunt substantia.

Dicitur tertio *vnum per se constituens cum materia*, quibus verbis excluduntur primo modi substantiales, qui licet aliquo pacto possint dici substantiales actus, non tamē constituunt vnum per se. Secundo excluduntur Angeli, qui aliquando vocantur actus substantiales, non tamen sunt ad aliquid constituendum. Tertio per hæc verba nobis innuitur formam esse substantiam incompletam: ex ente enim completo non fit vnum per se: item dicere ordinem essentialem ad materiam, tanquam ad proprium subiectum, sicut etiam materia ipsa dicit respectum transcendentalem ad formam, tanquam ad proprium actum.

Ru-

Ruuius *Tract. de Forma quæstio:1.num.4.* affert varia nomina, quibus solet appellari forma, qui vult, videat ipsum.

An dentur Formæ, quæ educantur de Potentia Materiæ, & & quomodo educantur. Quæstio Tertia.

76 TOta difficultas huius quæstionis est sita in hoc Argumento. Forma quæ dicitur produci, vel præexistit, vel nõ si primũ, ergo nõ fit, cũ prius fuerit, si nõ pręexistit, ergo fit ex nihilo, ergo creatur, ergo malè dicitur anima rationalis sola creari, & cæteræ formæ educi de potentia materiæ. ad hanc difficultatem soluendam variæ, & multæ sententiæ possunt videri apud Conimbricenses *cap. 9. quæst.12.art.3.* Ruuium *cap.1. Tract. de Forma, num. 5.* Amicum *Tract.6.quæst.3.art.1.* omnes tamen mihi videntur posse ad has duas principaliores reduci.

Prima sententia est illorum omnium, qui asserunt formas, quæ non creantur, antequam fiant, pręexistere in materia. In qua sententia sunt varij modi dicendi; alij enim existimarunt omnes formas simul præexistere in materia, & in productione tantum extrahi, vt appareant. Est Anaxagoræ, & aliorum antiquorum. Alij posuerunt quandam potentiam formalem coæuam materiæ inchoatiuam omnium formarum, quæ in materia in confuso continentur. ita tribuitur Auicennæ, & Linconiensi. alij voluerunt in materia esse semper aliquem gradum formæ producendę, quo cooperante ab agente perficitur, & sic fit forma, tribuitur Aureolo, Soto, GratiaDeo, & Antonio Andreę. alij formas præexistere secundum possibilitatem, quæ possibilitas, vt agentis naturalis sit actu, quæ sententia, si rectè explicaretur, posset habere verum sensum. Alij dicunt pręexistere totam formam, vt primus modus; sed addunt, ab agente tantùm vniri materiæ in productione. Alij deniq; ponentes inchoamentum formarum pręcessisse in materia, ipsum explicãt esse eandem formam secundum essentiam, quæ est ipsamet potentia materiæ formalis; ita vt cũ fit compositum, fiat tantum forma, vt terminus formalis secundum existentiam tantum, tribuitur Alberto Magno.

Secunda Sententia Peripatetica est, nihil formæ producendæ pręexistere, sed totam de nouo produci. Sequitur D. Thomas 1. *parte quæst.45.art.8.* & *quæst.90.art.2. ad 1. 7. Metaph. lect.7. in 2.dist.18.quæst.1.art. 2.* Scotus ibidem *quæst. vnica*, Capreolus pariter *in 2.distinct. 17. qu.1. conclusione prima §. ad argumentum Scoti*, & alij apud Amicum *loco citato, num.6.*

77 Tertia Conclusio. Formæ, quæ dicuntur fieri, & non creari, antequam fiant, nullo modo præexistunt in materia. Est contra primam sententiam. Probatur ratione vniuersali. tot modi dicendi sunt excogitati ad eludendã difficultatem positam initio quæstionis, sed non per hoc habetur intentum, immo nouæ difficultates emergunt, ergo, probatur minor, si tota forma præexistit, tollitur omnis generatio, nam re vera forma non fit de nouo, & tenentur ita asserentes explicare, quomodo tot formæ disparatæ, & oppositæ formaliter, simul sint in eodem subiecto, & cur non sint dicenda tot composita actu, cum habeantur actus formales in proprio subiecto. si verò præexistit tantum pars, pręterquam quod forma substantialis non intenditur, neque habet gradus ex Aristotele *cap. de Substantia*, adhuc non euaditur difficultas, quomodo altera formæ pars non fiat ex nihilo, & consequenter creetur. Alij vero modi de inchoamento, de potentia, de possibilitate, &c. vel volunt omnia ista esse verè aliquid entitatis formarum formaliter, ita vt formaliter sit aliquid formæ ignis, aliquid formæ ligni, &c. vel non. Si primum, redeunt rationes mox allatæ, si secundum cum verè nihil formæ præexistat, non euaditur difficultas, quomodo non fiant ex nihilo, ergo per hos modos non euacuatur vis argumenti, & efficaciores difficultates inuoluuntur, ergo dicendum formas non præexistere antequam fiant.

Confirmatur, est enim implicantia in verbis ipsis dicere, quod præexistant, & fiant; præexistere enim est pręcedere aliquid; si igitur præexistunt realiter, antequam fiant, præcedunt se ipsas realiter, quæ est implicantia manifesta.

78 Secunda Conclusio. Necesse est dari formas eductas ex materia. (ponitur conclusio sic indefinita, quia hæc quæstio non quærit quænam formæ educantur, hoc enim pręstabitur quæstione sequenti. sed solum quærit, an dentur formæ, quæ educantur, & quomodo educantur de potentia materiæ) patebit. si explicentur conditiones, quæ requiruntur ad eductionem ex materia. circa quod varia Doctorum placita videantur apud Amicum *quæst.4. dub. 1.* Dico breuiter educi, vt nomen ipsum significat, idem esse, ac extrahi ex aliquo, & quoniam nihil potest extrahi ex alio, nisi intus contineatur, hinc oritur prima conditio requisita ad eductione ex materia, vt scilicet quod educitur, contineatur in eius potentia. & quoniam omnia, quæ taliter continentur, fieri non possunt, nisi illud subiectum substernatur, hinc oritur secunda conditio, vt pendeat in fieri ab ipsa materia, quæ dilatatur etiam, vt naturaliter pendeat in esse, seu conseruari, eò quod fiat dependenter à materia, & subiecto propter imperfectionem sui esse. Quare ad eductionem duæ cõditiones requiruntur, nempè esse in potentia subiecti, ex quo fit eductio. Secunda, vt pendeat in fieri, & conseruari ab eodem. has duas conditiones ponit D. Thomas *quæst.90. citata art.2. ad. 2.* vide Auersam *in Philos. tom.1. quæst. 20. sect. 7.* qui perbenè hoc explicat. modo

Probatur Conclusio. Aliquæ formæ materiales non creantur, quia alioquin agentia naturalia nihil agerent, ergo fiunt ex subiecto, ergo in eius potentia continentur, ergo pendent ab illo in fieri, & conseruari, stante discursu supra facto, sed hæ sunt conditiones requisitæ ad eductionem, ergo fiunt per eductionem ex materia, ergo vera Conclusio.

Instat Amicus *conclus.4.* contra id, quod diximus, formam eductam debere pendere etiam in conseruari sic. educta forma de materia, si Deus statim illam destrueret, esset educta, quia non creata, & tamen non fuisset conseruata, ergò male diximus debere etiam pendere in conseruari. miror in hoc virum Doctum cæcutisse. cum dicitur pendere in conseruari, non intelligitur, quòd necessario, per aliquod tempus debeat conseruari à materia, sed est sensus, eò ipso, quod fit ex materia, si debet existere, non posse naturaliter hoc præstare, nisi conseruetur in materia, & per hoc patet ad assumptum. post hæc tandem

Ad difficultatem initio positam Respondeo formarum. 79
quæ dicuntur fieri, nihil præexistere, vt dicit prima Conclusio. quando dicitur, ergo creantur, negatur consequentia, quia fiunt ex pręiacente materia, & ex subiecto supposito, vt dictum est, de cuius potencia educuntur; creatio autem fit ex nihilo, vt *ex materia de creatione* suppono, & cum dicitur creatio non fit ex nihilo, quia ex nihilo nihil fit, negatur absolutè, vt enim docet Fides, materia in prima rerum productione fuit ex nihilo creata, & quotidie animæ creantur ex nihilo, illud autem axioma tantum est verum respectu virtutis finitæ, non infinitæ.

Contra primam Conclusionem objicitur primo Aristoteles *7. Metaph. tex. 29.* ait, in materia pręexistere aliquod principium actiuum, quod est pars formæ, ergo. Respondeo cum D. Thoma ibi Aristotelem quærere, cur aliqua fiant casu, & ex arte, quædam ex arte tantùm, respondet quia formarum artificialium, aliquando est aliquod principium intrinsecum, sicut sanitas, quæ inducitur & ab arte medica, & à natura, virtute potentiæ vegetatiuæ, & ratione huius principij intrinseci dicit pręexistere partem formæ, &c. re vera tamen non præexistit.

Objicitur secundo *2. Phys. text. 3.* distinguuntur naturalia ab artificilibus, quia hæc non habent principium intrinsecum sui motus, benè illa; sed non potest loqui de principio passiuo, cum æquè sit in omnibus, ergo de actiuo, ergo pręexistit forma, &c. Respondeo loqui de principio passiuo, quia in artificialibus non est naturaliter inclinatum ad formam artificialem, &c. sic lapis non est naturaliter inclinatus ad essendum sursum in ædificatione domus, at naturalia semper illud habent naturaliter inclinatum, &c. & ideo illa simpliciter dicuntur illud habere, ratione cuius appetitus naturalis, non dicitur generatio violenta, licet sit ab extrinseco, quia violentum requirit, vt sit contrariante natura; at materia habet naturalem potentiam ad omnem formam, vt diximus.

Objicitur tertio. Materia appetit formas, ergo per ali- 80
quid formæ pręexistens, quia omne simile appetit sibi simile. Confirmatur ex D. Augustino *3. de Trinitate cap. 8.* vbi dicit in materia pręexistere quasdam seminales rationes. Ad argumentum negatur consequentia, ad probationem respondeo, ad appetitum satis esse conuenientiam inter appetentem, & rem appetitam; alioquin homo

sem-

ſe ſuper appeteret comedere homines. Ad confirmationem Respondent Conimbricenſes *hic cap.9.quæſt.12.art.6.* ex D.Thoma, *1.parte quæſt.115.art.2.* ſeminales rationes eſſe actiua,& paſſiua principia rerum, in quorum virtute,& potencia omnia efficienda continentur.

Obijcitur quarto, nullum agens finitum poteſt agere ſupra diſtantiam infinitam, at talis eſt inter formam, & omnimodam eius negationem, ergo aliquid formæ præexiſtit. Primò retorqueo argumentum,inter illam partem formæ,quæ per aduerſarios producitur ex materia, & negationem eius,eſt diſtantia infinita,ergo non poteſt produci ab agente finito, & cum idem procedat in omnibus, nulla res producetur, quod enim vnam partem ponant præexiſtentem,non tollit, quin alia ſit efficienda ſecũdum ſe totam. Quare reſpondeo negando minorem,non enim eſt diſtantia infinita,eò quod contineatur in potentia materiæ,iuxta ſupradicta cum dicitur forma, & negatio formæ opponuntur contradictoriè,ergo diſtant in infinitum, negatur conſequentia;contradictoria enim aliquando ita ſe habent, vt vnum extremum ponat aliquid poſitiuum, quod aliud extremum illud negat non ſimpliciter, ſed ſecundum quid,& tunc non eſt vera diſtantia infinita, ſic in caſu noſtro, negatio formę negat formam, quæ eſt in potentia materiæ,non negat ſimpliciter,ſed eſſe in actu,quod aliud extremum contradictorij ponit.

Sed contra inſtabis. Forma antequam producatur non eſt ens ſimpliciter, ergo eſt ſimpliciter non ens; negatur conſequentia,occultatur enim fallacia dictionis in ly *ſimpliciter*, quod diuerſimodè facit ſupponere in antecedente,& conſequente; in antecedente enim ſupponit pro eſſe exiſtentiæ, in conſequente vero pro eſſe ſimpliciter, tum eſſentiæ,tum exiſtentiæ,ideo non valet. Addo quod non ſemper valet à propoſitione negatiua de terminis finitis ad affirmationem de terminis infinitis. Videre Conimbricenſes *pro explanationem primi capitis, ſecund. de Interpretatione quæſt.vnica art.1.§.3. tamen num.2.*

81 Obijcies quinto contra ſecundam Concluſionem, non dicitur educi forma,de potentia agentis, & tamen perfectiori modo continetur, quam in potentia materiæ, ergo perperam dicitur educi de potentia materiæ.

Reſpondeo cum Suarez *diſp.15.ſect.7.num.14.* formam contineri in potentia,& agentis, & materiæ, quia tamen in materia continetur tanquam in ſubiecto, ſeu principio naturali, ideo ex ea dicitur educi, quod propriè importat habitudinem cauſæ materialis; ſic in moralibus Petrus hauriens aquam dicitur illam educere ex puteo, quia puteus eſt,qui illam continet,& ſe habet vt cauſa ſubiectiua, ſeu materialis,ipſe, vt cauſa efficiens.

Quæres vtrum ad eductionem requiratur prioritas tẽporis, an ſufficiat prioritas naturæ. Reſpondeo ſufficere prioritatem naturæ. probatur.

Nullum fuit inſtãs temporis, quo materia eſſet ſine forma,in prima productione,ſed tunc formę fuerunt eductę, ergo ad eductionem non requiritur prioritas temporis, ſed ſufficit prioritas naturæ. Maior eſt clara,materia enim fuiſſet extra ſtatum naturalem. Minor probatur. Primæ formæ eundem modum eſſendi habuerunt dependenter à materia,ac habent modò, & diuerſa fuit actio, qua producta materia, ac illa, qua producta forma: illa enim eadem adhuc perſeuerat,illa verò formæ ceſſauit, cum corrupta fuit forma,ergo fuerunt eductæ.

Confirmatur. Sol eodem inſtanti,quo fuit creatus aer, illum illuminauit, ſed illud lumen fuit eductum ex potentia materiæ,vt ſuppono,ergo in eodem inſtanti habuimus effectionem ſubiecti,& eductionem luminis,ergo ad eductionem non requiritur prioritas temporis.

82 Quæres ſecundo. An Actio eductiua ſit diſtincta ab actione vnitiua, qua forma vnitur materiæ. Reſpondeo negatiuè cum Suarez *in Metap.diſp.13.ſect.9. num.10.& deincepi*,& de gratia *parte 3.lib.8.cap.2.* & *3. parte tom.1. diſp.8.ſect.1.* vt citat Amicus, ſed ego re vera,*in 3. parte* non inueni talem opinionem Suarez. eſt etiam opinio certa Scoti *in 4.diſtinct.1.quæſt.1.§. ideo dici poteſt concluſione 2.* probatur: eductio includit eſſentialiter dependentiam à materia,ſed non poteſt eſſe dependentia ſine vnione,ergo vera reſponſio. maior patet *concluſione 2.* Minor probatur à Scoto ſic. nulla creatura poteſt conſeruare formam materialem in aliqua duratione abſque eò quod informet,ergo dependentia, quam dicit forma à materia, non poteſt eſſe ſine vnione.

Probatur ſecundo. Si dependentia poteſt ſaluari ſine vnione,ergo forma educta ex materia *A*, ſi poneretur in materia *B*, poſſet dici dependere à materia *A*, quod eſt abſurdum, & nemo dicit.

Tertiò probatur. Si actio eductiua non includit vnionem,illo inſtãti, quo intelligimus perfectam eductionem, haberemus formam exiſtentem in ſubiecto per ipſum actuabili,abſque actuatione, hoc eſt abſurdum, ergo.probatur abſurditas.materia,& forma ſunt cauſæ neceſſariæ,ergo poſitis omnibus ad agendum requiſitis, non poſſunt non agere, ſed in eodem inſtanti, quo exiſtit forma in ſubiecto,ſunt omnia requiſita, ergo eodem inſtanti actuat.

Contrarium ſentiunt multi ex Amico *quæſt.4.dub.2.nu.* 83
4. pro quibus poteſt argui primo prius eſt formam exiſtere, quam vniri, ergo duæ actiones, altera terminata ad exiſtentiam formę,altera ad vnionem. Secundo ſunt duo termini,forma videlicet,& vnio,ergo duæ actiones. Tertio, Deus poteſt educta forma impedire vnionem, ergo ſunt duæ actiones.

Ad primum negatur antecedens, formã enim materialem exiſtere,non eſt prius, quam vniri, quia formam materialem exiſtere per eductionem dicit formam eſſe vnitam. Ad ſecundum pariter negatur antecedens,eſt enim tantùm vnus terminus,nempè forma educta; cum autem dico eductam, dico vnitam. ad tertium negatur antecedens, poteſt quidem Deus tranſacta eductione tollere vnionem,tollendo formam, vel materiam, non autem poteſt facere,vt educatur, & non vniatur, quia ipſa eductio eſt vnitio, vt dictum eſt. Quod ſi aduerſarij velint eſſe duas actiones tantum ſecundum noſtrum modum intelligendi, quia intelligimus & educi formam, & vniri, non grauabor concedere.

Quibus Formis conueniat educi de Potentia Materia.
Quæſtio Quarta.

SVppoſitis his,quæ diximus quæſtione præcedenti,non 84
erit difficile ſoluere pręſentem quæſtionem. Sit igitur Prima Concluſio. Omnes Formę mixtorum,& omnia accidentia naturalia perfecta,ſunt educta de potentia materiæ. hæc concluſio eſt omnium apud Amicum, *quæſt.5. num.3.* Ruuij, *quæſtio.3.num.14.* Conimbricenſium *lib 1, cap.9.quæſtio.12.art.5.§. liquet igitur*. Probatur Omnes conditiones eductionis concurrunt in productione harũ formarum,ergo ſunt eductæ. Conſequentia patet. Antecedens probatur. omnes formę mixtorum, & accidentia ex natura ſua pendent à ſubiecto, ideo extra illud nõ poſſunt conſeruari, ergo fiunt ex illo, ergo in ipſius potentia continentur; ſed iſtæ ſunt conditiones eductionis, ergo. prima conſequentia, quod ſi pendent in eſſe, fiant ex illo, patet, primo quia res ſicut ſe habent ad eſſe, ita ad fieri. Secundo auctoritate D.Thomæ *1. parte quæſt. 45. artic.4.* quia creatio eſt tantùm ſubſiſtentium.

Secunda Concluſio. Anima rationalis non eſt educta de potentia materiæ. eſt communis, & patet,quia anima rationalis non pendet in eſſe à materia, cum ſine illa eſſe poſſit,vt in omnibus hominibus accidit poſt mortem,nec pendet in fieri, etenim anima creatur à ſolo Deo ex nihilo,quod negare eſſet ſaltem temerarium,vt docet Ruuius *Tractat.de anima ſeparata quæſt.1.* & ideò duæ actiones concurrunt, vna creatiua animæ, altera vnitiua eiuſdem cum corpore,ergo vera concluſio, vbi enim non ſunt conditiones eductionis,nec eductio eſſe poteſt.

Inſtabis primo. Cætera agentia educunt formas compoſitorum,quas producunt ex materia,ergo etiam homo, qui eſt agens nobilius. Negatur conſequentia,non enim minuit dignitatem hominis, ex eò quod non attingat productionem formæ, neque dicitur agens nobilius in ordine ad hanc tantùm operationem, ſed in ordine ad omnes operationes, quas in maiori perfectione, & numero edit homo,quam cętera animalia,licet forſan in aliqua ſuperetur ab aliquo animali.

Inſtatur ſecundo. Materia eſt in potentia naturali ad 85
animam,ergo ex illa educitur. ad antecedens dico: eſt in potentia naturali ad recipiendam, & concedo, ſed negatur conſequentia, quod ex hoc ſequatur illam educi, neq; ſequitur dari aliquam potentiam paſſiuam naturalem, cui non correſpondeat naturalis actiua, ſicut enim naturaliter

ret est in potentia passiua ad recipiendam animam, ita est naturalis potentia actiua, quæ talem formam à Deo per aliam actionem creatam illi communicet mediante vnione, nempè homo, qui alium hominem generat.

Tertia Conclusio. Formę Elementorum, & Cœlorum sunt eductæ de potentia materiæ. hæc Conclusio quoad primam partem est contra Conimbricenses *loco citato*, §. *proposita conclusio*. Quoad secundam est contra Suarez, *disput. 5. sect. 3. tota*. De reliquo quoad vtranque partem est Ruuij *quæst. 2. hoc Tract.* quam *num.* 13. tribuit Molinæ, & Vasquez 1. *parte quæst. 45. artic. 1.* & ferè omnibus modernis. Sequitur etiam Amicus *quæst. 5. dubit. 1. nu. 5.* probatur. formæ Elementorum, & Corporum Cęlestium dependent in esse à materia, ergo etiam in fieri, ergo vera Conclusio. Antecedens patet. Prima consequentia probatur, quia si non pendent in fieri, essent productę, vt quid subsistens in se, ergo non penderent in conseruari à materia, sed hoc est falsum, etiam per aduersarios, ergo non sunt productæ, vt subsistentes in se, ergo in fieri pendent à materia.

Probatur secundò, si materia Elementorum, & Corporum Cœlestium, pręcessisset inductionem formæ, postea Deus formas produxisset, per Suarez, & Conimbricenses, *locis citatis*, educeret illas formas ex materia, ergo etiam de facto in prima productione eduxit, non creauit. Probatur consequentia, illa forma in illo casu educta esset eadem, ac in pręsenti, ergo formę pręsentes simul comproductæ continentur in potentia materiæ, pendent in esse ab ipsa materia, ergo etiam in fieri, ergo educuntur, si enim fiunt in materia, in cuius potentia continentur, & pendent ab illa in conseruari, cur non dicendæ eductæ de illa? illa enim dicuntur creari, quæ in nullius principij passiui potentia continentur.

86 Dices cum Suarez *ibi*. Tunc illa forma esset producta extraordinario modo, nos autem loquimur de modo naturæ consentaneo.. Respondeo negando esse magis consentaneum creari; Si enim hoc esset, nullo modo, & nullo casu posset educi, quia in nullius potentia contineretur, quod patet esse falsum, dum in casu præsupposito educitur etiam per ipsum Suarez.

Quod si quis dicat etiam in illo casu illas formas esse creatas, non eductas, quia illa actio productiua formæ nõ necessario exigit materiam, sed est per accidens, & ex mera voluntate agentis, quæ non variat actionem. Quod innuit idem Suarez, *num.* 3. Contra, quia illa actio non necessariò terminaretur ad aliquid dependens à materia præsupposita, si esset creatio, quia creatio sicut nullum supponit subiectum, ita non terminat ad aliquid dependens à subiecto.

Dices secundo pro Suarez. Formæ cęlestes sunt incorruptibiles, sicut materia, & eædem semper perseuerant, ergo non est cur duabus actionibus diuersis dicamus productas, sed materia verè fuit creata, ergo etiam forma. Negatur prima consequentia. cum enim sint duæ partes reales, realiter distinctę, quarum vna licet incorruptibilis, tamen omnino pendens à materia, tanquam à subiecto, sicut cęteræ formæ corruptibiles, neque creatione aliquid dependens à subiecto producatur, cogimur ponere duas actiones, vnam creatiuam materiæ, alteram eductiuam formæ ex materia.

87 Dices tertio pro eodem *num.* 5. quia si sunt duæ actiones, saltem creatiua materiæ esset prior natura actione productiua formæ, sed hoc non potest esse, ergo. Maior patet ex his, quæ diximus requiri ad eductionem, saltem prioritatem naturæ. Minor probatur, quia materia Cœli habet necessariam connexionem cum illa forma, nec potest intelligi illa, in aliqua prioritate priuata, ergo sunt simul creatæ. Nego minorem. ad probationem respondeo, necessariam connexionem formæ cum materia non tollere, quin actio productiua formæ possit esse in posteriori signo naturæ; quæ enim est maior connexio, quam vltimę dispositionis cum forma, & tamen per ipsum etiam Suarez *num.* 4. est semper in priori signo naturæ. Quoad priuationem dico non esse necesse, quod ipsa pręcedat formam eductam, sed est satis, quod inducatur in materiam aptam, & dispositam prius natura; quod accidit in casu, de quo agimus; quia prius fuit materiam habuisse dispositiones ad formam, quam ipsam formam Cœlorum; neq; quod materia Cœli ex vi actionis, qua creatur, non possit esse sub alia forma, benè forma Elementorum, viget, etenim etiam ex vi actionis, qua producitur dispositio vltima, non potest subiectum esse sub alia forma, non tamen sequitur dispositionem non esse priorem natura, seu eadem actione produci cum forma.

Per hæc quæ diximus contra Suarez patet etiam ad ea, 88
quæ à Conimbricensibus possent obijci, omnia enim fundantur in hoc, quod materia Elementorum, & Corporum Cœlestium, non fuit priuata, neq; in potentia ad illas formas, & ideo non fuerunt productæ per eductionem, ad quæ omnia satisfactum est, vt optimè notauit etiam Auersa *loco citato*. Innuimus etiam supra *Tractat. 1. quæst. 5. 3. Conclusione*, & *quæst. 2. §. 8. dicitur, 3.*

Quarta Conclusio. Formæ artificiales educuntur de potentia materiæ. antequam autem probetur Conclusio, Notandum in forma artificiali duo nos posse considerare, primo naturalitatem, seu entitatem ipsius formæ. Secundo quatenus artificialis est, scilicet producta per directionem agentis liberi, ad differentiam formarum productarum à causis naturalibus sine directione. Conclusio procedit de forma artificiali primo modo. Secundo enim modo sumpta dicit tantum denominationem extrinsecã, quam certum est non educi ex subiecto extrinsecè denominato. modo probatur conclusio. hæ formę non creantur, sunt enim maximè dependentes à materia, &c. ergo educuntur, cum non sit alia via productionis.

Dices. Formę artificiales non continentur in potentia naturali materiæ, ergo non educuntur de eius potentia. Dato antecedente, de quo nolo disputare, negatur consequentia, voluntariè enim assumitur, quod ad eductionem requiratur potentia naturalis, satis enim est, si id, quod fit, pendeat in fieri, & conseruari à subiecto, tunc enim educitur de illo, & in illo continetur; siue sit in potentia naturali, siue potentia obedientiali, vt benè Suarez aduertit *disput. 15. sect. 2. num. 10.* & Ruuius *quæst. 3. nu. 13.*

Dices secundo ad formam artificialem nulla terminatur actio, sed solum est modus quidam resultans ex varia quantitatis figura, per motus locales instrumentorum, v. g. ex incisione, aut dolatione resultat figura scamni in ligno ex motione instrumentorum; ex approximatione materiæ resultat figura domus, ergo forma artificialis non educitur. hæ duę rationes mouerunt Conimbricenses ad cõtrariam opinionem sectandam *loco sæpius citato art.* 7. immo hæc secunda mouit etiam Suarez *eadem sect. num.* 17. Ad argumentum negatur antecedens. re vera enim datur actio ad tales formas, & illæ motiones instrumentorum, applicationes materiæ, &c. sunt tantùm dispositiones naturaliter præ requisitę, sicut ad generationem alteratio, quare, sicut pręter alterationem, & approximationem agentis ad passum, datur actio vera productiua substantiæ, ita præter hos motus locales, datur vera actio productiua formæ artificialis.

Quinta Conclusio. Accidentia supernaturalia verè edu 89
cuntur de potentia subiecti. hæc conclusio est contra penè innumeros Doctores, Bonauenturam, Ricardum, Scotum, & alios apud Amicum *quæst. 3. dub.* 4. est tamen conformis D. Thomæ 3. *par. quæst. 62. in corpore art.* 1. & Caietano ibidem cum alijs multis apud eundem Amicum, *eodem loco, num.* 2. probatur breuiter (nam ea diffusius discutere spectat ad Theologum.) Actio, qua accidentia supernaturalia producuntur, non terminatur ad ipsa tãtum, tanquam ad quid subsistens, sed ad composita talibus formis informata, vt in alijs eductionibus, ergo educuntur, non creantur. Antecedens patet, non enim primariò fit Gratia, sed homo gratus. consequentia patet, ideo enim non producuntur primario, sed comproducuntur, quia fiunt dependenter à subiecto.

Secundo probatur, quia vera Creatio est ex nullo supposito subiecto; hæc accidentia fiunt suppositis subiectis, ergo non creantur.

Nec obstat, quod non contineantur in potentia naturali, sed obedientiali subiecti, quia eductio non magis exposcit potentiam naturalem, quam obedientialem, sed tantum dicit fieri dependenter à subiecto, in quo continetur; vel dicite cum Suarez illam conditionem de potentia naturali ad summum requiri in eductione naturali; potest autem etiam assignari eductio supernaturalis, quando, id, quod educitur, est quid supernaturale, & educitur de potentia non naturali, & ab agente supernaturali, & est vera

edu-

eductio, quia participat omnes conditiones eductionis, sed de hoc proprius locus est in Theologia, satis sit attigisse.

90 Sexta Conclusio. Formæ violentæ educuntur de potentia subiecti, seu materiæ. Hæc Conclusio est Suarez *sect. citata dub. de Formis artificialibus*, & Conimbricensium *art 6. loco citato §. ad quartum*, & probatur, quia licet sint violentæ materiæ, vt stat sub tali forma; v. g. materiæ lapidis, vt stat sub forma lapidis, violentum est ferri sursum, non tamen sunt violentæ respectu materiæ, quæ de se est indifferens; preterquamquod hæ formæ non creantur, & sibi vendicant omnes conditiones eductionis, ergo verè educuntur. Deberet institui Conclusio de modo, quo fiunt formæ intentionales. quia tamen non posset perfectè percipi, nisi cognito, quid sint huiusmodi species, seu formæ, quod *in lib. de Anima* proprium locum habet, ideo omitto, cum ipsarum natura fuerit explicata. ex his quæ hic diximus de alijs formis, innotescet quid de illis sit dicendum. Breuiter de his agit Auersa *sect. 7. citata, & quæst. 20.*

De Proprietatibus Formarum. Quæstio Quinta.

91 Aliquæ Proprietates solent assignari formis, quæ videri possunt apud Pererium *lib. 6. cap. 4. & 5.* & Amicum *quæstio. 6. tota*. Nos breuiter principaliores attingemus.

Prima Conclusio. Forma, quatenus forma est, est nobilior materia, ignobilior composito. Prima pars patet 7. *Metaph. text. 7. & 8.* vbi docet substantiam dici de materia, Forma, & Composito, ex quibus dicit Formam, & Compositum magis substantiam, & 1. *Phys. 81.* formam esse bonum quoddam, & diuinum, eamque experti à materia, vt pulchrum à turpe. Ratio est, quia forma est actus, & perfectiuum materiæ; materia pura potentia, & perfectibilis per formam, omnis autem actus *9. Metaph. 15.* est nobilior potentia.

Dices, Materia est incorruptibilis, forma corruptibilis, ergo nobilior materia. probatur consequentia, quia illud est nobilius, quod magis elongatur à non esse, sed materia magis elongatur, quia non potest vnquam non esse, ergo. Negatur consequentia. ad probationem Respondeo esse nobilius secundum quid, scilicet secundum modum essendi, non simpliciter; alioquin Angelus, & materia æquè essent nobiles, quia eodem modo elongatur à non esse; maior igitur nobilitas sumitur ex eo, quod perfectior gradus entitatis ponatur à parte rei, perfectiorem autem ponit forma, quam materia, ergo.

Secunda pars probatur, quia compositum continet totam perfectionem formæ, & insuper ipsam materiam, ergo forma est ignobilior composito. Confirmatur ex Aristotele *cap. de Substantia*, vbi primam substantiam, quæ est compositum, dicit maximè substantiam.

Dices, Tota nobilitas compositi est à forma, materia enim dat tantum imperfectionem, ergo compositum non est nobilius forma. Respondetur, licet materia dicatur imperfecta, &c. respectu formæ, attamen habet aliquam entitatem, vt diximus, & hanc communicat Composito, sic compositum aliquid habet, quod non habet forma; preter quamquod compositum est substantia completa, subsistens, &c. non sic forma.

92 Secunda Conclusio. Forma, vt forma, neque dicit generari, neque creari; neque corrumpi, neque non corrumpi, patet conclusio, quia formarum aliæ sunt, quæ ex nihilo fiunt, & creantur, vt forma hominis, & consequenter sunt incorruptibiles; aliæ sunt, quæ verè generantur, & educuntur de potentia materiæ, & sunt corruptibiles, ergo forma vt sic abstrahit ab vtroque conceptu.

Tertia Conclusio. Eadem numero forma non potest esse in pluribus materijs numero distinctis, nec simul, nec successiuè loquendo naturaliter (an enim possit supernaturaliter, pendet à decisione illius arduæ quæstionis, an Deus possit replicare eundem numero effectum) intellecta igitur naturaliter Conclusio probatur vnica ratione. Si eadem forma numero posset informare simul, vel successiuè diuersas materias, eadem forma esset vna numero, & non esset vna numero, sed hoc implicat, ergo vera conclusio. probatur quod hoc sequeretur. forma sumit suam vnitatem etiam à materia, ergo esset vna numero, quia talis supponitur, & nõ esset vna numero, quia esset in diuersis materijs, à quibus diuersas vnitates acciperet. Confirmatur *ex primo de Anima text. 53.* vbi damnantur Pithagorici ponentes transmigrationes animarum.

Dices. Eadem numero materia potest esse sub diuersis formis, ergo etiam vna forma sub diuersis materijs. Negatur consequentia est enim dispar ratio; materia enim est incorruptibilis, nec pendet à forma aliqua in suo esse; at qualibet forma est corruptibilis, pendet à materia determinata, de qua educitur, ideo sine illa esse non potest.

Quarta Conclusio. Forma substantialis est principium generationis. est Aristotelis *hic à text. 40. vsq; ad 57.* immò *text. 67. & 68.* *vbi* apertè docet, tria esse principia materiam, priuationem, & formam, & multis in locis, vbi docet musicum fieri ex non musico, scilicet ex priuatione musici. probatur secundo ratione. Generatio non potest esse sine forma, ergo est principium. probatur consequentia. principia generationis sunt illa, sine quibus generatio esse non potest. 93

Tertio probatur. generatio est transitus à termino à quo ad terminum ad quem, sed forma est hic terminus ad quem, ergo est principium generationis. quare cum motus sumat suam specificationem à termino *ex 5. Phys. text. 31.* tanquam à causa formali extrinseca, forma debet dici principium generationis, vt causa formalis extrinseca, quia illi dat esse specificum.

Aduertatur tamen cum Suarez *disput. 12. sect. 1. num 7.* quod etiam nos tetigimus *tract. 1. quæstio. 1.* diuerso modo formam esse principium generationis, ac rei genitæ; rei enim genitæ est principium per positiuum influxum, vt suo loco: at generationis nequaquam, quia cum sit tãtùm terminus non potest in illam influere, sed totus influxus est ab agente, & à sustentante materia. quare materia habet etiam aliquem influxum respectu generationis, quem non habet forma, nisi dicamus formam esse finem generationis, & vt talis est finalizando influere in generationem influxu condebito causæ finali. Verum est causalitas, & influxus physicus, nimis improprius, & forsan causalitas finalis habetur tantùm respectu agentis ex intentione, quia ipsum solum potest dici, quod à fine moueatur, in quo videtur consistere causalitas finalis; sed de hoc infra, cum de causa finali. Duæ aliæ quæstiones possent desiderari, quas *hic* tractant Amicus, & Pererius. Prima an ex materia, & Forma, fiat vnum per se. Secunda an forma sit tota quidditas rei, sed in vltimo Tractatu de Composito soluentur, vbi etiam dissoluam difficultatem, quomodo si Deus poneret aliquam formam vnam numero in pluribus materiis, fieret vnum per se, pendet enim ex intelligentia, quid requiratur ad efficiendum vnum per se. De hoc Tractatu SATIS.

Tractatus Quartus. Qui est de Priuatione.

Ex principijs rerum naturalium superest explicandum tertium, scilicet Priuatio, de qua quatuor videbimus. Primo. An sit in rebus Priuatio, & quid sit. Secundo an distinguatur à materia. Tertio, quot priuationes in ipsa reperiantur. Quarto, quomodo sit Principium rerum Naturalium.

An sit in rebus Priuatio, & quid sit. Quæstio Prima.

Varias acceptiones Priuationis ponunt Suarez, & Ruuius ex Aristotele *5. Metaph. cap. 22.* Primo igitur sumitur Priuatio pro carentia formæ in aliquo subiecto, quod est aptum illam habere, quatenus ens, ver. gr. planta dicitur cæca. Secundo pro carentia formæ, quam subiectum aptum est habere, secundum suum genus, ver. gratia. Talpa dicitur irrationalis. Tertio pro carentia formæ, quam subiectum est aptum habere secundum suam determinatam naturam specificam, sed non tali tempore, v. gr. Infantulus dicitur Edentulus. Quarto, denique sumitur priuatio pro carentia formæ, quam subiectum est aptum habere secundum suam naturam specificam, & positis omnibus circumstantijs. Ver. gr. Petrus dicitur priuatus auditu, quem est aptus habere tali tempore. Quæstio procedit de Priuatione vltima acceptione. quæ propriissimè dicitur Priuatio, hoc posito sit 94

Prima Conclusio. Datur in rebus Priuatio. Est Aristotelis

relis *hic*, vbi assignans tria principia realia, dicit Priuationem corrumpi, quod autem non est in rebus non corrumpitur. item *capite de oppositis*, vbi realem oppositionem priuatiuam ponit inter priuationem, & Habitum, ergo ambo membra opposita sunt realia, & *text.* 82. priuationem enumerat.

Probatur ratione. Conclusio. nullo Intellectu cogitante Petrus caret visu, quem hic, & nunc est aptus habere, ergo datur in rebus Priuatio.

Secundo probatur. Ad habendum Priuationem alicuius formæ sufficit, si subiectum existat aptum, & forma nō sit in tali subiecto, sed ad hoc non est opus fabricatione Intellectus, vt de se patet, ergo priuatio de se est in rebus. verùm conclusio, non indigens probatione.

Secunda Conclusio. Priuatio nō est aliquid positiuum. Est Aristotelis *hic text.* 75. vbi priuationem vocat per se non ens; item *text.* 81. negat esse substantiam, eo quod per se sit non ens, non quia velit absolutè esse ens rationis, vel nihil, cum eam ponat principium reale realis generationis, sed quia illam reijcit ab ente reali positiuo.

Probatur ratione. Negatio non est quid positiuum, antequam enim Deus quidquam faceret, erant negationes, ergo neque priuatio. probatur consequentia quia Priuatio est species negationis, vt ex ipsius definitione patebit. Secundo probatur ex conceptu, quem formamus de priuatione; audito enim nomine Priuationis, non occurrit menti aliquid positiuum, sed carentia positiui, ergo.

95 Tertia Conclusio. Priuatio est ens reale remotiuè, siue abusiuè, siue impropriè. probatur primo auctoritate Diui Thomæ 5. *Metaph. lect.* 9. vbi diuidit ens reale in ens reale propriè, scilicet pro essentia, & existentia positiua rei, quod diuiditur in 10. prædicamenta. Secundo impropriè pro omni eo, quod nullo Intellectu cogitante potest esse fundamentum veritatis propositionis, *ex cap. enim de Substantia* ex eò quod res est, vel non est, oratio vera, vel falsa est, & hoc pacto comprehendit etiam negationes, & priuationes, nullo enim opere Intellectus præmisso, carentia rationis in Talpa est fundamentum, vt hæc propositio sit vera, Talpa est irrationalis. Vnde dicebat Ferrariensis 3. *contra Gent. cap.* 9. ens reale diuidi in positiuum, negatiuum, & priuatiuum.

Secundo probatur ratione. Omne Ens, aut est reale, aut rationis, ex Aristotele 3. *Metaph. text.* 14. vt diximus *Tract. de Ente rationis quæst.* 1. priuatio non est ens rationis *ex prima conclusione*, ergo est ens reale; sed non est in rebus ponens aliquid positiuum, sed tantùm remouens illud, ergo verè priuatio est ens reale remotiuum; quod etiam possit dici abusiuè, patet, quia illud dicitur tale abusiuè, quod non propriè, sed per quandam proportionem ad aliud; at priuatio dicitur ens reale tantùm, quod reperitur nullo Intellectu cogitante, sicut vera entia realia, non verò, quod ponat entitatem positiuam, &c. ergo,

96 Obijcies. sæpius de Priuationibus dicuntur esse, sic *Genesis* 1. *Tenebræ erant super faciem abyssi. sec. de Anima, text.* 36. quod videntur, & *Danielis* 3. inuitantur ad laudandum Deum, nihil autem carens propria essentia, & existentia potest esse, videri, & inuitari ad laudandum Deum, ergo Priuatio nō habet tantum esse reale abusiuè.

Respondeo sicut Priuatio tantùm habet esse abusiuè, ita dicitur esse, videri, &c. sunt igitur tenebræ, quatenus non est lux: videntur quatenus non videtur lux: inuitantur autem ad laudandum Deum, quatenus cum sint de perfectione vniuersi, nos inuitant ad Deum laudandum.

Obijcies secundo habere essentiam, vnitatem, & distinctionem conuenit tantum enti reali positiuo, sed hæc omnia competunt Priuationi, ergo Priuatio est ens reale positiuum. Respondeo, negando maiorem, entia enim etiā rationis habent propriam essentiam, vnitatem, & distinctionem, in genere tamen entis rationis. Addo quod, & si Priuatio habeat aliquam essentiam, explicabilem per aliquam definitionem, vt infra, tamen vnitatem, & distinctionem habet è formis, in ordine ad quas habet etiam suam definitionem.

Obijcies tertio. Priuatio ex Aristotele *text.* 66. dicitur accidens materiæ, ergo non est tantum ens reale abusiuè. Respondeo Aristotelem ita appellare Priuationem, quia non est de essentia materiæ, quare negatur consequentia.

Ex dictis potest colligi Definitio Priuationis, quam tradit Aristoteles *capite de oppositis*, & 5. *Metaph. text.* 27. Priuatio est negatio Formæ realis in subiecto apto talem formam recipere.

Dicitur primo *Negatio realis formæ* loco generis, in quo conuenit cum negatione particulari alicuius formæ in subiecto non apto nato: tam enim negatio rationis respectu talpæ, quam priuatio visus respectu Petri, sunt negatio realis formæ, vt de se patet.

Dicitur secundo *in Subiecto apto*, loco differentiæ, priuatio enim connotat aptitudinem in Subiecto, quam non connotat negatio; quare priuatio formaliter importat meram negationem, in obliquo verò, & per connotationem, aptitudinem subiecti: an verò per hanc aptitudinem, quā connotat, differat essentialiter à negatione, an tantum accidentaliter, diuersi diuersa dicunt. Videatur Ruuius *Tract. de Priuatione prima num.* 80. Suarez *disp.* 14. *sect.* 5. *num.* 7. Amicus *Tract.* 7. *quæst.* 1. *dub.* 2. *num.* 5. me remitto ad ea, quæ diximus *Tract. de ente rationis quæst.* 3. *conclusione* 3.

An Priuatio distinguatur à Materia. Quæstio Secunda.

IN hac quæstione aliqui existimant distinguendum de 97
duplici Priuatione, proxima, & remota. proximam vocant, quam habet materia inducta dispositionibus necessarijs ad aliquam formam, quæ propriè ex Pererio *lib.* 5. *cap.* 23. §. *Posterior item priuatio*, est principium generationis. remotam dicunt illam, quam habet materia nudata omni dispositione ad omnes formas, sicut enim materia habet duplicem potentiam, remotam, & proximam, & consequenter duplicem aptitudinem, ita etiam dicunt duplicem priuationem, alteram quæ consequitur materiam nudam, alteram materiam dispositam; ego tamen (esto hæc distinctio sit bona, quod quæstione sequenti discutiemus) existimo hic nulla opus esse distinctione; sicut enim se habet priuatio proxima ad materiam dispositam, ita priuatio remota ad materiam nudam; quare quod statuemus in communi, verificabitur de qualibet priuatione respectu propriæ materiæ.

Prima Conclusio. Priuatio, & Materia differunt à parte rei. Hæc Conclusio est Aristotelis, vbi dicit *text.* 79. materiam esse non ens per accidens, quatenus includit priuationem, at priuationem esse per se non ens. Item materiam esse quodammodo substantiam, priuationem verò nullo modo. item priuationem vocat accidens respectu materiæ, immo ponit tria esse principia, nempè duo contraria, & aliud, quod subijcitur *text.* 69. sed hæc vix saluari possunt, si materia, & priuatio non differunt à parte rei.

Probatur secundo ratione. Quæ realiter sunt separabilia, non sunt idem realiter, at materia, & priuatio sunt realiter separabilia, ergo non sunt idem realiter. minor probatur, quia adueniente forma, remanet materia, non tamen priuatio; non enim potest simul esse forma, & non esse formæ *ex cap. de oppositis*, dum igitur est, sequitur falsum esse, quod non sit, ergo non esse est corruptum, & consequenter separatum à materia, ideo Aristoteles, *text.* 82. dicit priuationem corrumpi.

Secunda Conclusio. Hæc distinctio realis inter materiam, & priuationem est realis priuatiua. probatur. Illa est 98
distinctio realis priuatiua, quæ versatur inter extrema, vel ambo priuatiua realia, vel vnum positiuum, & aliud reale priuatiuū, sed huiusmodi est inter materiam, quæ est quid positiuum, & priuationem, ergo.

Obijcies *ex text.* 66. vbi materiam, & Priuationem Aristoteles vocat vnum numero, ratione duo, & ideo dicit *text.* 67. *principia, nec plura, quodammodo contrarijs sunt, sed duo, vt ita dicam*; scilicet sub nomine vnius materiam, & priuationem amplexus, postea subdit, *nec rursus duo penitus, quia ipsorum ratio est diuersa*, scilicet definitio materiæ, & priuationis, *sed tria*, ergo per Aristotelem materia, & priuatio ad summum ratione distinguuntur. Ad primū Respondeo esse vnum numero dopliciter contingere, primo secundum entitatem, vt omnes gradus metaphysici dicuntur vnum numero. Ver. grat. in Petro, substantia, viuens, animal, &c. sunt vnum numero. Secundo aliquid potest dici vnum numero secundum subiectum & tale dicuntur omnia ea, quæ in eodem subiecto reperiuntur, ver. grat. subiectum cum omnibus suis accidentibus, quæ vtique sunt plura numero; tamen dicuntur vnum numero; quia sunt in eodem subiecto; quia igitur Priuatio, & materia

teria

teria sunt idem subiecto, ideo Aristoteles vocat vnum numero; & quod hæc sit mens Aristotelis patet, dum addit, *ratione*, scilicet essentia, esse duo, quia enim sunt duo essentialiter, nõ possunt esse rigorosè idem numero, & per hoc patet etiam ad secundam auctoritatem *tex. 67.*

An sit vna tantum Priuatio Formarum, An plures iuxta ipsarum multiplicationem. Quæstio Tertia.

99 RVuius concedit vnam tantum, respectu materiæ nudæ, quam vocat priuationem remotam, respectu omnium formarum; plures autem priuationes, si de proximis, scilicet de materia disposita sit sermo. Ita *qu. 2.* Amicus *quæst. 1. dub. 5. art. 4.* plures concedit etiam remotas. pace ipsorum sit.

Prima Conclusio. Nulla reperitur priuatio remota; respectu formarum substantialium, si propriè loqui velimus.

Probatur primo conclusio auctoritate Aristotelis *cap. de oppositis*, vbi explicans quid sit priuatum esse, respondet non id dici priuatum esse, quod aliqua forma caret; & hęc sunt formalia verba. *Sed priuatum esse dicimus vnumquodque eorum, quæ susceptiua sunt habitus, cum non est habitus, non quouis modo, sed in eo, vel in quo esse consueuit, vel quando illud consueuit ipsum habere, edentulum enim non ex eo dicimus, quod dentes non habet, & cęcum itidem non ex eo quod visum non habet, sed quia nõ habet, cum est aptum habere, sunt enim quæ orta, non continuo visum, dentesque habent, at nõ edentula, neque cęca dicuntur.* Hæc Aristoteles. quo loco, cum ad priuationem requirat pręter formæ carentiam, & potentiam ad illam, aptitudinem talem, quam negat reperiri in eo, quod ortum, statim non habet visum, neque dentes, licet post aliquid temporis sit ea habiturum, sic argumentor.

Infantulus recenter natus est in potentia remota ad habendos dentes, sicut materia nuda est in potentia ad formas, sed per Aristotelem infantulus propriè non dicitur edentulus, scilicet priuatus dentibus, ergo neque materia dicetur priuata formis. Maior probatur. potentia remota est illa, quæ non potest reduci ad actum, nisi aliquid aliud intermediet ex parte ipsius potentiæ, sed infantulus non potest habere dentes propter defectum talium, & talium dispositionum, quæ necessariò requiruntur ad habendos dentes ex parte ipsius, ergo est in potẽtia remota ad illos.

Probatur secundo ratione. Priuatio est carentia formæ in subiecto apto, sed materia, vt nudè spectata re vera, non est apta simpliciter, ergo non est priuata. Minor probatur. Illud, vt tale dicitur simpliciter aptum, quod vt tale potest illud habere, sed materia nuda, vt nuda, non potest habere formas, ergo non est simpliciter apta.

100 Confirmatur. Aristoteles, *text. supra citato* dicit priuatum esse id, in quo consueuit, vel quando consueuit esse habitus, & nõ esse, sed in materia nudè sumpta, nunquam consueuit esse forma, ergo illa non est priuata. Confirmatur secundo ex eodem Aristotele *cap. illo de Oppositis*, vbi explicans opposita priuatiuè, ait, non necessario aliquid illorum in esse proprio susceptiuo; *quod enim*, inquit, *nondum est aptum visum habere id, neque cęcum, neque visum habere dicitur*, atque posset dici, secundum aduersarios priuatum remotè, quod tamen non concedit Aristoteles sed dicit, neque dici habere formam, neque esse priuatum, ergo.

Probatur tertio, hæc priuatio remota hoc tantum importat, materiam habere capacitatem ad formam, quam tamen non potest habere, nisi medijs dispositionibus, sed hoc nihil aliud sonat, quam materiam esse proximè priuatam dispositionibus necessarijs ad formam, ergò malè ponitur hæc priuatio remota. minorem probo; vel enim est tantum vna priuatio remota omnium formarum, vt Ruuius, vel sunt plures distinctæ, vt ipse Amicus; sed illa vna Ruuij quod formam, quæ aduenit, & illa distincta Amici, specificatur ex eò quod est carentia, non formæ, quia esset priuatio proxima, sed talium dispositionum; sed carentia talium dispositionum est priuatio ipsarum dispositionum, ergo dicere priuationem remotam formæ, est tantum dicere, veram priuationem ipsarum dispositionum.

Sed contra hanc doctrinam Instabitur primo. Materia nudè sumpta habet potentiam ad formas substantiales, ergo aptitudinem, ergo carentia illius est priuatio, quæ definitur carentia formæ in subiecto apto.

Dato antecedente, distinguitur primum consequens. habet aptitudinem vt nuda, si ponantur dispositiones, cõcedo consequentiam, scilicet mediatè, habet aptitudinem, vt nuda immediatè possit recipere formas, & nego consequentiam, quare negatur etiam secunda cõsequentia. quia carentia illa nõ est in subiecto apto, nisi post multum temporis positis dispositionibus, &c. ideo non est vera priuatio, de qua loquimur. Quare aliud est materiam habere potentiam, & aptitudinem; & aliud priuationem rigorosè sumptam; ad saluandam enim potentiam, & aptitudinem naturalem satis est, si possit reduci ad actum naturaliter, siue hoc fiat mediatè, siue immediatè, quia verè potest assignari duplex potentia, & aptitudo mediata, seu remota, & immediata, seu proxima: at ad habendam veram priuationem requiritur, vt sit aptitudo immediata stante doctrina Aristotelis *loco vbi supra*, ideo materia habet potentiam, & aptitudinem non autem priuationem in ordine ad formas, si nudè spectetur.

Instabitur secundo. Materia nudè spectata non potest 101
dici negata formis, quia si sic, non posset naturaliter illas recipere, ergo dicetur priuata, cum non detur medium inter priuationem, & negationem.

Respondeo inter membra priuatiuè opposita, vt diximus *conclus. 1.* ex Aristotele dari medium, scilicet quod neque dicatur priuatum, neque habere talem formam; sic infans antequam veniat ad necessarias dispositiones dentiũ, neque dicitur priuatus dentibus, neque habere dentes. eodem modo dico materiam nudè sumptam, neque dici priuatam formis, neque habere illas, sed esse quid medium.

Secunda Conclusio. Priuationes, quas aduersarij vocant proximas, multiplicantur ad multiplicationem formarum, conuenio in hoc cum Ruuio. probatur Conclusio. priuationes, & negationes, cum sint meræ carentię entitatum, totam suam vnitatem, specificationem, &c. habent ab ipsis entitatibus, ergo vera Conclusio.

Secundo probatur. Priuationes dicunt subiectum aptum, sed modo diuerso est aptum, atque adeo multiplicatur pro qualibet forma, ergo Priuationes ad multiplicationem formarum multiplicantur. ex quo

Deducitur primo eandẽ partẽ materiæ habere quidẽ simultatẽ potentię ad plures priuationes, non autẽ potentiã simultaris; quia cũ priuatio includat dispositiones, & materia non possit simul esse disposita ad plures formas, vtiq; neque simul habere potest plures priuationes; potest tamẽ successiuè, quia etiam successiuè potest esse disposita ad plures formas; & hoc verificatur non solum de pluribus specie, sed etiam numero, vt expendenti patebit.

Deducitur 2. materiam habere potentiam simultatis ad plures priuationes, respectu dispositionũ, patet; dispositiones enim non requirunt alias dispositiones in materia, sed si ipsis illam afficiunt, ergo materia æquè dicitur priuata dispositionib. ad formam ignis, ac dispositionib. ad formã aquæ, cum illis caret. Quod verò hæc, vel illa priuatio expellatur aduenientibus his, vel illis dispositionib. prouenit ab agente extrinseco, quod illam sic, vel sic disponit.

Quomodo Priuatio sit principium rerum Naturalium. Quæstio Quarta.

PRo hac quæstione supponendum est id, quod diximus 102
quæst. 1. Tract. 1. de varia acceptione principiorum, scilicet alia influere realiter in principiatum, vt materia, & forma; alia nequaquam, hac enim obseruatione soluentur multa argumenta, quibus excludere contendunt priuationem à numero principiorum, eo quod non influat.

Prima Conclusio. Priuatio non est principium per se rerum naturalium in facto esse. probatur primo ex Aristotel. *1. Phys. tex. 65.* solum materiam, & formam esse principiũ per se eorum, quæ fiunt, & *text 66.* ait, differre materiam à priuatione, quia ex materia fit aliquid per se, at ex priuatione, per accidens; sed non potest intelligi de rebus in fieri, vt conclusione sequenti, ergo in facto esse. Addo quod, & si intelligeretur de rebus in fieri, multo magis, in facto esse. Probatur etiam ratione. Principia per se rei, in facto esse, manent cum re in facto esse, sed priuatio non manet, ergo non est principium per se.

Quæres in quo cõsistat hæc causalitas per accidens Placet quod affert Amicus *quæst. 2 dub. 1.* ex Ægidio *lect. 17.* ideo dici causam per accidens rei in facto esse, tùm quia

priuatio, vt priuatio connotat subiectum, quod est causa per se: tum quia est principium per se mutationis, quæ terminatur ad rem in facto esse.

Secunda Conclusio. Priuatio est principium per se generationis naturalis. (sumo generationem naturalem pro quacunque mutatione) est Aristotelis toto hoc libro, præcipuè *text. 44. & sequentibus ad 69.* vbi ponit principia esse contraria, quidquid fit fieri ex contrarijs, &c. sed priuatio est, quæ contrariatur formæ, ergo ex Aristotele priuatio est principium per se; solum enim principia per se inuestigat generationis.

Secundo probatur ratione. Id, sine quo intrinsecè aliquid esse non potest, est principium per se illius, sed generatio intrinsecè esse non potest sine priuatione, ergo est principium per se. Maior est nota. Minor probatur, quia generatio est intrinsecè, & essentialiter transitus à termino à quo ad terminum ad quem, scilicet à non esse ad esse, sed priuatio est huiusmodi terminus à quo, siue hoc non esse, ergo.

103 Dices primo Aristoteles multis in locis innuit priuationem esse principium per accidens mutationis, ergo. Respondeo Aristotelem cum dicit priuationem principium per accidēs, loqui de Composito, seu respectu rei in facto esse. Quod si aliquis locus violenter sic videretur explicari, vt saluemus Aristotelem sibi ipsi non esse contrarium, potest responderi nunc esse locutum de priuatione consequente formam, quæ gignitur, adueniente enim vna forma, alia corrumpitur, & consequenter producitur vna priuatio, quæ dicitur priuatio consequens: quæ tamen respectu generationis non habet rationem principij, quia generatio, vt generatio dicit transitum à non esse ad esse; quod autem sequatur alterius corruptio est per accidens, quia materia non potest pluribus formis informari simul.

Dices secundo. Multa alia sunt principia per accidens rei genitæ, & tamen ea non numerauit, ergo dicendum priuationem enumerasse principium per accidens respectu generationis, non rei genitæ. Respondeo negando consequentiam; ideo autem inter principia per accidens, rei genitæ enumerauit solam priuationem, quia cum habeat etiam veram rationem principij per se respectu generationis, voluit nobis omnino declarare ipsius naturam, vt ex diuerso modo, quo concurrit in re genita, ac in generatione, colligeremus in generatione aliter esse principium, ac in re genita.

Tertia Conclusio. Priuatio tunc principiat, quando primo desinit esse. Est multorū apud Auersam *q. 10. sect. 6.* qui optimè eā defendit, licet diuersa à nobis incedat via. Probatur Conclusio. principium tunc principiat, quando incipit esse principiatū, sed principiatum respectu priuationis tunc incipit esse, cum primo incipit non esse priuatio, ergo vera Conclusio. Maior patet, quia principiatio est, fieri ipsius principiati. Minor probatur. Priuatio est principium tanquam non esse ipsius principiati, sed tunc tātùm incipit esse alicuius rei, cum desinit non esse, non enim potest esse, & non esse, ergo principiatum priuationis incipit esse, cum ipsa incipit non esse.

104 Dices. esse in intelligibile, quod principiū aliquod principiet, & causet, quando non est. Respondeo benè posse intelligi, si consideretur priuationem esse principium non realiter influens, sed tantum vt terminum à quo, quod est dicere, vt non esse ipsius formæ, necessariò autem debet principiare, cum primo non est, alioquin simul haberemus esse, & non esse.

Dices secundo. Vel in eodem instanti temporis, quo est mutatio, est priuatio vel non: si sic, ergo principiatum, seu mutatū simul est cū priuatione, ergo priuatio causat quando est; si in diuerso instanti, ergo ad eductionē requiritur prioritas tēporis contra ea, quæ diximus *q. 2. quæsito primo.*

Respondeo esse in diuerso instanti temporis, quando dicitur ergo ad eductionem requiritur prioritas temporis, distinguo consequens, ad eductionem, quæ fit cum reali mutatione, & concedo consequentiam, ad eductionem vt sic, & nego. quia in prima rerū productione, fuit vera eductio, *ex q. 3. tract. præcedentis,* & tamen non fuit vlla prioritas temporis. Contra hanc responsionem obijcies. etiam tunc fuit vera mutatio, & priuatio, forma enim fuit introducta in materia disposita, & consequenter apta ad talem formam, ergo verè priuata tali forma, ergo redit eadē difficultas. Respondeo tunc non fuisse, nec veram mutationem, nec veram priuationem, cum productio subiecti, & dispositionis, nec non & formæ, eodē instanti fuerint, nec vnquam subiectum præcesserit sub alia forma; ad summū potest dici mutatum, seu dispositum in prioritate naturæ, hoc tantum sensu, quòd debuisset præcedere, nisi fuisset cōtra naturam materiæ existere sine vlla forma; re vera tamē numquam extitit priuatio, & consequenter non fuit principium verum, quia nunquam à non esse talis formæ fuit transitus in subiecto adesse, sed simul, & semel fuit esse subiecti, & formæ; ideo illa prima productio non fuit vera generatio, sed productio substantialis, vt benè dicit Ruuius *Tract. de forma quæst. 2. num. 20.*

Sed obijcies; si hæc responsio esset vera, ibi non fuisse 105
veram priuationem, quia in eodem instanti fui dispositio, forma, &c. in nulla generatione esset vera priuatio. Probatur sequela; quia in omni generatione eodem instāti, quo est vltima dispositio, est etiā forma ex Suarez *disp. 15. sect. 3. n. 4.* & etiam ratione, quia si tempore præcederet vltima dispositio formam generandam, cum forma, quæ corrumpitur sit incompossibilis cum illa vltima dispositione, vtiq; cogeretur materia aliquo tempore esse sine forma, quod nullus dicit, ergo si hoc obstat veræ priuationi, in nulla generatione dabitur vera priuatio contra Aristotel. toto hoc libro. &c. Respondeo negando sequelam, & concessa doctrina allata, pro probatione illius, dico, priuationem, quam proximam appellant, quæ est principium rerum naturalium, & de qua debet præcedere instantia, non inuoluere vltimam dispositionem, sed omnes præter vltimam. Quare collabitur fundamentum, quod in nulla generatione adsit priuatio, quia verè tempore præcedit subiectum cum forma, quæ corrumpitur, & dispositionibus ad formam generādam, præter vltimam, quæ simul cum ipsa forma introducitur, vt benè assumit probatio sequelæ, & consequenter tempore præcedit priuatio.

Quod autem hæc Doctrina sit vera probatur, quia illa priuatio est principium rerum naturalium, quæ immediatè præcedit esse formæ in subiecto, & à qua, tanquam à termino à quo, incipit generatio, tūc enim causat, vt diximus, quando primo incipit non esse; sed quando incipit esse vltima dispositio, non est priuatio formæ, quia alioquin vel simul esset, & non esset forma, vel materia esset sine omni forma contra ipsius naturam, ergo priuatio, quam dicunt proximam, non inuoluit vltimam dispositionem. Quæ doctrina quasi innuitur à Pererio *li. 5. c. 23. §. ex qua distinct.*

Dices primo. Priuatio est carentia formæ in subiecto apto nato, sed donec ponatur vltima dispositio, nō est aptum natum, ergo priuatio inuoluit vltimam dispositionē, ergo recurrit difficultas. Nego minorem, quia licet non possit poni forma, nisi ponatur vltima dispositio, quia tamen hæc necessariò ponitur eodem instanti cum forma, dicitur aptum natum, quia quocunque tempore post penultimam dispositionem, potest formam recipere.

Dices secundo ex dictis *quæst. præcedenti* tunc dicitur 106
subiectum priuatum, cum consueuit habere habitum, & nō habet, sed subiectū sine vltima dispositione, non cōsueuit habere formam, ergo nō est priuatū, ergo priuatio inuoluit vltimam dispositionem, ergo recurrit difficultas.

Distinguo minorem, non consueuit habere, quia nisi illa dispositio ponatur, non ponetur forma, concedo minorem, non consueuit habere sine dispositione iam primo habita, & nego minorem, quare negatur prima consequētia, quia satis est, si consueuit habere sine illa primo habita, & non habeat, ideo negatur etiam secunda consequentia.

Quæres, si non requiritur vltima dispositio ad priuationem, cur potius dicetur priuatio posita penultima dispositione, & non secunda, & tertia &c.

Respondeo primo, quia priuatio est carētia in subiecto apto nato, quod non habetur, nisi posita penultima dispositione. Secundo quia tantum priuatio, quæ immediatè præcedit esse formæ est vera priuatio, quod nō accidit nisi posita penultima dispositione, postquā illico sequitur forma.

Pro complemento huius Tractatus duas assigno proprietates Priuationis ex Amico *tract. 7. qu. 2. dub. 2.* Prima proprietas est, quod non existat, quando est principiatum ipsum. Secunda est vt ab ipsa originem ducat principiatum; quare cum sit principium, nec simul esse possit, debet immediatè præcessisse ante ipsum. ex his duabus proprietatibus magis confirmatur nostra doctrina de modo, quo Priuatio est principium. hactenus de Priuatione.

Tractatus Quintus, Qui est de Composito.

PRæsentem Tractatum instituo de Composito,quod ex principijs hucusque explicatis resultat. Tria quæram. Primo, An ex Materia,& Forma fiat vnū per se. Secūdo in quo consistat tota quidditas Compositi. Tertia, an compositum distinguatur realiter à suis partibus. Sit igitur.

An ex Materia, & Forma fiat vnum per se. Quæstio Prima.

107 OMnes conueniunt ex Materia, & Forma fieri vnum per se, at in assignanda ratione non conueniunt quidem,vt est videre apud Amicum, *Tract. 6. quæst. 7. art. 2.* pro nostra sententia.

Notandum primo, ad constituendum vnum per se ex duobus entibus distinctis requiri primo, vt simul vniantur inter se; si enim non vniantur, remanebunt separata, consequenter non conficient vnum, quod dicit negationem diuisionis.Secundo requiri,vt sint entia eiusdem prędicamenti,alioquin non fiet vna natura, sed remanebunt duæ naturæ:quæ enim differunt genere,differunt etiā specie,& consequenter in natura.est doctrina Arist. *5. Met. cap.7.* vbi habetur. Illa dicuntur per se vnum, quæ significant prędicationis figuras, scilicet idem prædicamentum de illis dicitur,vnde *hic text.52.* dicit substantiam non cōstare ex non substantijs; attamen cū etiā vnū per accidens dicat vnitatem,nondū quiescit animus, quare tantū ex rebus eiusdem prędicamenti,dicatur fieri vnum per se.ideo

Notandum secundo ly *per se*, contrahere vnitatem ad standum pro vnitate perfectissima. hæc autem vnitas perfectissima habetur tantum, cum vniuntur res eiusdem prędicamenti,præcipuè vt actus,& potentia;quia res eiusdem prędicamenti, quæ vt actus, & potentia vniuntur sunt essentialiter imperfectæ, nec essentialiter perficiuntur, nisi per res eiusdē ordinis, quia sunt essentialiter ordinatæ ad vnam naturam constituendam,ideo primariò ad illas referuntur essentialiter, ad cętera autem aliorum prędicamentorum sunt tantū ordinatæ secundariò;quare omnis vnio per accidens supponit saltem via perfectionis, & intentionis primā vnionē per se; cum igitur tantū in rebus eiusdē prędicamēti habeamus potentiā per se,& actū per se, quia hæc tātū sunt per se,ad inuicē ordinatæ,cōsequēter etiā ex his tantū Compositum,quod resultat,dicitur vnum per se.

Notandum tertio esse vnum per se non competere tantùm prędicamento substantiæ, sed omnibus prędicamentis,non solum quoad esse vnum, vnitate per se cōtinuationis,qualem habent duæ partes cōtinui, quæ dicuntur vnū continuum: seu vnitate indifferentiæ in forma,qualem habent etiam duæ partes continui affectæ eadem forma, secundum quam dicuntur vnum in forma:seu vnitate per se in genere,vel specie,qualem habent duo entia conuenientia in eodem genere,vel specie,de quib.speciebus vnitatis enumeratis ab Aristot. *c.6.5.Met.* nullum est dubium cōpetere etiam accidētibus; sed etiam quoad esse vnum vnitate quidditatis,quæ resultat ex actu, & potentia eiusdem ordinis vnitis; hæc enim potest reperiri etiam in alijs prędicamentis, quia in illis etiam possunt repetiri duæ partes incompletæ, quæ se primo essentialiter respiciant ad constituendam vnam naturam completam:v. g.in quantitate, & cęteris accidentibus,ex ipsis,& ipsorum inhærentia, fit vnum per se,quia inuicem ordinantur primo, & inhærentia pertinet ad accidentia,vt illa compleat,ad constituendam vnam perfectam naturam in vna specie prędicamentali accidentium. His notatis.

108 Prima Conclusio. Ex materia, & forma substantiali fit vnum per se.Est Arist. *5.Met.* ait, ad vnum per accidens requiri res diuersi prędicamenti;at hic *tex.52.* materia, & forma sunt eiusdem prædicamenti, ergo non conficiunt vnum per accidens, sed vnum per se.

Secundo probatur. Materia, & forma substantialis sunt partes in eodem prędicamento essentialiter imperfectæ, & vnibiles ad vnam naturam constituendam, in determinata specie,vt ex dictis patet,ergo ex his fit vnum per se.

Tertio probatur. Ex illis fit vnū per se, ex quib. resultat aliquod vnum vnica definitione perfectè explicabile, sed omne Cōpositū,quod fit ex materia,& forma substantiali, optimè explicatur vnica definitione, vt patebit discurrēti per omnia composita substantialia, ergo est vnum per se.

Dices primo ex his,quæ maximè distant, non potest fieri vnum per se,sic est in materia,& forma,ergo Respōdeo veram esse maiorem de vnitate identitatis, non autē vnionis,ad quam satis est,si vnū se habeat vt actus,aliud vt potentia in eodem genere,& sint essentialiter incompleta,& imperfecta.Qua ratione,nec aliquod accidēs respectu materiæ,nec aliquis actus respectu potentiæ, etsi vniatur per informationē,potest fieri vnum per se, quia accidēs quodlibet,& potentia qualibet, & etiam quilibet actus,sunt cōpleta,& in determinato genere,& specie sub proprio prędicamento: vnde quantum ad hoc,scilicet quoad completionem,accidentia sunt perfectiora forma substantiali, licet ipsa simpliciter sit perfectior.

Dices secundo. Sicut de essentia Compositi substantialis est forma substantialis, ita de essentia accidentalis, est forma accidentalis,ergo parem dicunt vnitatem. Respondeo negando consequentiam; non est enim vnum per se compositum substantiale, quia de eius essentia sit forma substantialis, sed quia constat ex partibus essentialiter incompletis, & primo ad inuicem ordinatis, &c. ideo substantiale, quia vnam tantum naturam completam amplectitur, potest vnica definitione definiri; at accidentale, cum sint duo entia posita in completa specie diuersorum prædicamentorum, non potest; & quamuis vnica definitione definiri possit subiectum, prout stat sub forma accidentali, adhuc tamen remanet indefinita natura propria subiecti, cum non coalescat in vnam naturam cū forma accidentali,sed maneat in propria specie,nuoquam poterit definiri vnica definitione, quæ duo genera, & duas differentias continere non potest; hoc autem esset necesse ad definienda duo simul posita sub diuersis generibus. 109

Dices 3.Homo post resurrectionē erit vnū per se,ergo si vnū per se,est propter propensionē naturalē, &c. ergo resurrectio erit naturalis. Negatur vltima consequentia, licet resurrectio erit naturalis quoad substantiam,quia corpus,& anima habent naturalem inclinationem, dicitur tamen supernaturalis, quia Deus præter naturæ ordinem, quæ exigit compositum semel corruptum amplius non reproduci, vniet animam iterum cum corpore, &c.

Dices 4. Vnum per continuationem est vnum per se ex Arist. *5. Met. sæpius citato c.6.* & tamen partes ipsius dū sūt separatæ sunt quid completum,ergo neque ad faciendum vnum per se ex actu,& potentia,requiritur, vt sint partes incōpletę.Dato antecedente,negatur cōsequētia;est enim diuersa ratio in vtroq; vnum per continuationē tantùm requirit plures partes copulatas in termino cōmuni,quod cū conueniat etiā cuilibet parti separatæ,ideò separatæ sūt quid cōpleti; at vnum per se in quidditate est vna natura ex duabus composita; at duæ naturæ completæ non possunt vnam tertiam componere propter iam dicta.

Dices 5.Ex entibus existentibus actu non fit vnum per se *7. Metaph. 49.* materia est actus entitatiuus, similiter forma, ergo ex illis non fit vnum per se. Respondeo, ex duobus entibus in actu formali non posse fieri vnum per se,quia iam sunt completa,benè autem ex potētia formali, qualis est materia, & actu formali,qualis est forma, quia sunt essentialiter incompletæ, ad inuicem ordinatæ, &c.

In quo consistat quidditas Composit i. Quæstio Secunda.

IN hac quæstione duæ sunt sententiæ apud Peterium *lib. 6.cap.6.& 7.* & apud Amicum *tract.6.dub.7.* Prima docet totam quidditatem Substantiæ compositæ consistere, & saluari in sola forma, non quidem in sola forma vt sic, sed vt dicit essentialem ordinem ad materiam, quæ quidem est necessaria ad quidditatem substantiæ compositæ, vt vehiculum, sustentaculum, &c. ipsius formæ, quæ sine illa esse non posset. Ita multi ex antiquis Philosophis, & ex modernis videtur in eam inclinare Pererius *cap. 7.* 110

Secunda Sententia docet materiam non solum esse partem substantiæ compositæ, vt etiam prima opinio concedit, sed etiam quidditatis substantiæ, licet forma sit principalior, eò quod per ipsam ponatur in determinata specie, ipsa sit completiuum, distinctiuum, &c. Ita Citatus Diuus Thomas *7. Metaphys. lect 9.text.34. 1. parte quæst. 71.art.4* Scotus *7. Metap.quæst.16.* & alij quamplurimi ex antiquis Philosophis,& Theologis, & ferè omnes moderni. Pro nostra sententia.

Notandum: Eſſentiam, Quidditatem, & naturam rei idem eſſe, & diſtingui tantum ratione; dicitur enim eſſentia, quatenus eſt in certa ſpecie, & genere; & quoniam omnia quæ ſunt in certo genere, & certa ſpecie definitione definiuntur, quæ explicat quid ſit res, ideo eſſentia, vt definibilis, dicitur quidditas, quæ quidem vt principium alicuius operationis dicitur natura, ita D. Thom. *cap. 1. de Ente, & eſſentia*, quare dum quæritur, in quo cóſiſtat quidditas compoſiti, idem eſt, ac ſi quæſitum fuiſſet, in quo conſiſtat eſſentia, ſeu natura ipſius.

Prima Concluſio. Quidditas compoſiti conſiſtit in materia, & forma eſſentialiter. Eſt contra primam ſententiam. Probatur primo auctoritate Ariſtotelis *7. Metaph. text. 34. & 36.* loquens de materia habet. *Pars igitur quidem eſt, & ſpecies, ſpeciem autem dico, quod quid erat eſſe, & ſimul totius, quod ex ſpecie, ſcilicet forma, & materia ipſa.* Hęc Ariſtoteles, vbi cum vocet materiam partem definitionis, vtique eſt pars quidditatis, quidditas enim definitione explicatur; nec poteſt dici eſſe partem quidditatis, vt vehiculum, &c. quæ enim ſic ingrediuntur definitionem, non componunt eſſentiam definiti, vt patet de ſubiectis, quæ ingrediuntur definitiones accidentium, vt ſuſtentacula, ideo dicuntur accidentia definiri per additamentum, ſcilicet per aliquid extra eſſentiam; & in tantum ſic definiuntur, in quantum non habent eſſe abſolutum, ſed dependens à ſubiecto, vt benè D. Thomas *hic lect. 4. text. 20. in fine*.

Confirmatur auctoritate eiuſdem Ariſtotelis *eodem 7. Met. tex. 20.* vbi docet ſubſtantiarum ſolum eſſe veram definitioné, eò quod non includat aliquid per additamentũ, ſcilicet extra eſſentiam, neq; definitionem dici vniuoce de definitione ſubſtãtiæ, & accidentiũ, ſed *ex 2. Phyſ. tex. 18. 19. 20.* Definitio ſubſtantiæ includit materiá, ergo eã includit, vt qd eſsẽtiale, ergo materia eſt de quidditate cõpoſiti.

Probatur ſecundo ratione. Conſeruet Deus formã Equi
111 ſeparatam à materia, (quod ſuppono facere poſſe, dum cõſeruare poteſt accidentia, quæ magis ſunt imperfecta ex myſterio SS. Eucharistiæ) tunc illa forma non eſſet in aliqua ſpecie completa alicuius prædicamenti, ergo à ſola forma non eſt tota quidditas. Probatur conſequentia, quia tota quidditas equi ponitur in prędicamento per ſe.

Reſpondet Pererius, ſumpta forma præciſè vt ſic, non eſſe totam quidditatem, at ſumptam cum ordine eſſentiali ad materiam, eſſe. Sed contra, quia ſeparata à materia, dũ conſeruaretur, haberet ordinem eſſentialem, & tamen nõ poneretur in aliqua ſpecie cõpleta, &c. ergo nulla reſponſio.

Probatur tertio, *ex tract. 2. in Logica quæſt. 4.* non poteſt conſeruari ſpecies phyſicè à parte rei, niſi vnum ſaltem indiuiduum exiſtat. ſed hoc non eſſet neceſſe in opinione aduerſariorum, ergo. Minor probatur. Sola forma eſt tota quidditas compoſiti, ergo ſi omnia indiuidua humana tollerentur, ſaluis animabus conſeruaretur ſpecies phyſicè, ergo non eſt neceſſe aliquod vnum indiuiduum exiſtere. prima conſequentia probatur, quia ad hoc, vt cenſeatur aliqua ſpecies phyſicè exiſtere, ſatis eſt exiſtat aliquid dicens omnia prædicata eſſentialia, ſed forma, per ipſos, dicit totam quidditatẽ, ergo dum exiſteret, exiſterent omnia prędicata, & conſequenter ſpecies phyſicè.

Confirmatur. Forma eſt eſſentialiter incompleta, & ordinata ad materiam eſſentialiter, ergo non dicit totã quidditatem. probatur conſequentia. quod dicit totam aliquã quidditatem, nihil ſibi intrinſecè deeſt, cum ſit perfectum in eſſentia, alioquin non diceret totam quidditatem, ergo ſi forma eſt eſſentialiter incompleta, non poteſt ſola eſſe tota quidditas. Concluſio adeò certa, vt contrarium vix cogitari poſſit.

112 Addo quod ſi materia v. g. hominis, nõ eſt de eius eſſentia, ſed tantùm vehiculum, &c. poſſemus intelligere hominem ſine illa, ſicut poſſumus intelligere accidentia ſine ſubiectis, quæ ſunt vehicula, &c. quid autem ſit verum, me remitto.

Secunda Concluſio. Omnia Compoſita naturalia, ſiue ſumantur ſpecificè, ſiue numericè non habent totam ſuam quidditatem à forma. probatur, quia ſicut ſe habent principia ſpecifica ad quidditatem in ſpecie, ita principia ſingularia ad quidditatem ſingularem; ſi igitur quidditas v. gr. hominis in ſpecie non ſoluantur in forma tantũ tali, in ſpecie, ſed etiam in tali materia, ergo etiam quidditas v. g. Petri non ſaluabitur in anima tantum Petri, ſed etiam in materia; & ideo poſui primam Concluſionem indefinitam, vt comprehenderem compoſita. nunc ad argumenta in contrarium.

Obijcitur primo ex multis locis Ariſto. apud Pererium *loco citato*, & Amicum, in quibus omnibus videtur appellaſſe formam *quod quid erat*, ſcilicet definitionem, & confirmatur *2. Phiſ. tex. 19.* vbi Philoſophus dicit naturalia definiri per materiam, ſicut ſimitas per naſum, ſed naſus non eſt de quidditate ſimitatis, ergo à ſimili. Ad argumentum Reſpondeo omnia loca debere intelligi vocaſſe Ariſtotelem, formam definitionem, ſeu quidditatem, eò quod forma ſit pars principalis; materia enim eſt inchoamentum, ideo de ſe indeterminata, at forma illam determinat, & per ipſam cõſtituitur cõpoſitum in tali ſpecie, &c. & quod hic ſit ſenſus Ariſtotelis patere poteſt *illo vnico textu 66. Metaph. 7.* vbi cum apertè dixiſſet materiam eſſe partem ſpeciei, & ſe explicaſſet, ſcilicet, *quodquid erat eſſe* addit, *& totius, quod ex ſpecie, & ipſa materia conſtat*, vbi patet nomine ſpeciei, quod idem eſt, ac quidditatis indiſtinctè appellare, & totam quidditatem, & formam tantùm, eò quod ipſa ſit principalior.

Ad Confirmationé reſpondeo Ariſt ibi tradere differẽtiam inter materiam, & naturalia, & dicit quod naturalia definiuntur, vt includunt materiã, ſicut ſimitas naſum, ſcilicet ſicut non poteſt definiri ſimitas ſine naſo, ita naturalia ſine materia; non ſtat autem paritas, quòd ſicut naſus eſt extra quidditatem ſimitatis, ita ſit materia rerum naturalium, vt patebit conſideranti illum textum.

Secundo obijcitur *3 de Anima tex. 9.* ex Amico, & Pe- 113
rerio, vbi dicit, *aliud eſſe carnem, quia hæc includit formã, & materiam, aliud eſſe carnis, hæc enim tantũ formam dicit.* Reſpondeo Ariſtot. ibi diſtinguere inter quidditatem rei, & rem ipſam, vt quoddam ſuppoſitum eſt; & quia ſuppoſitum (vt in Met. videbitur) pręter formam, & materiam includit etiam omnia principia indiuiduantia, omnia accidentia, &c. quæ, patet non eſſe de quidditate Compoſiti, ideo dicit Ariſtoteles *aliud eſſe carnem eſſe, & aliud eſſe carnis*, ſcilicet aliud ſuppoſitum, & aliud quidditatem ipſius, quia hæc tantum includit principia ſpecifica: & quando addunt, eſſe carnis, eſſe ſolam formam, reſpondeo me varios textus vidiſſe Ariſt. nec vnquã hãc particulã reperiſſe, ſed tantũ aliud eſſe carné eſſe, *quia caro non eſt ſine materia.* ſ. indiuiduata; *aliud eſſe carnis*, quia abſtrahit ab his principijs indiuiduãtib. & per hoc poteſt patere ad ſimile argumẽtũ: quidditas diſtinguitur à ſuppoſito per materiã, ergo materia non eſt de quidditate, nõ enim diſtinguitur per materiam, vt ſic, ſed per ea, quæ materiam conſequuntur, ſcilicet principia indiuiduationis, accidentia, &c. & cũ aſſumitur, in ijs in quibus nõ eſt materia ſuppoſitũ, & quidditas ſũt idẽ ex Ariſt. *tex. illo 9. ſup. alleg.* & D. Th. *ibi*. ergo vbi eſt diſtinctio, erit per ipsã materiã, negatur aſsũptũ, vt enim in Met. videbitur, nulla res eſt eſsẽtialiter ſingularis, & tũc explicabitur verus ſenſus Ariſt. nõ D. Tho. qui ſanè huius eſt mentis. videatur interim Amicus *§. deniq; tex. 41.*

Tertio obijcitur. per materiam res ad inuicem non diſtinguuntur, ergo non eſt de eſſentia. Confirmatur, ſi materia eſt de eſſentia, ergo quælibet pars erit de eſſentia, & conſequenter partes integrantes, ergo ſi abſcindatur manus Petro, Petrus non erit amplius homo. Ad argumentũ negatur conſequentia, non enim eſt neceſſe, vt definitio per omnes particulas faciat differre, ſed ſatis eſt ſi per totam, ſic definitio Metaphyſica non faciat differre per genus, non tamen ſequitur genus non eſſe de eſſentia.

Ad Confirmationem negatur conſequentia, ſequitur enim tantùm illam materiam eſſe de eſſentia, quæ requiritur, vt vna cum forma conſtituat vnam eſſentiam hominis; at ad hoc non requiritur hæc, vel illa pars integralis, ergo non vrget argumentum.

Obijcitur 4. ſi materia eſt de eſſentia huius ſingularis in
diuidui, in reſurrectione nõ reſurget idẽ homo. probatur, 114
quia multi homines fuerũt deuorati, atq; adeo eius materia ad aliũ pertinet; multi infantuli minimę materiæ reſurgẽt in ſtatura grãdiori, ergo erit addita pars maxima materiæ, quæ nunquã ipſorũ fuit, ergo ſi materia eſt de eſſentia non erunt idem homines, quod tamen non poteſt aſſeri.

Reſpondeo negando ſequelam, ad probationem dico cum D. Auguſtino *lib. 22. de Ciuitate Dei ca. 20.* Deum reſtituturũ materiam illi, cuius primo fuit, in alio ſuppleturũ aliũde, vel ex ea materia, quã cõtinuo in nutritione amiſit,

quæ

quæ vtique ipsius fuit. pariter infantuli erunt ijdem, quia eis conferetur illa materia, quæ eis fuisset necessaria, si ad talem statum peruenissent præter illam, quam habuerunt, & sicut tunc, si ad talem statum peruenissent, dicti fuissent ijdem numero, ac quando erant infantuli, ita dicentur ijdem numero facta illa additione, quia illa numero materia addetur, quæ eis esset addita, si naturaliter creuissent, ita Scotus *in 4. dist. 40. art. 2.*

Obijcitur quinto. Si materia in viuentibus nunquam eadem perseuerat, ergo non potest eadem numero esse de essentia. Respondeo, quod licet eadem semper non perseueret, tamen censetur eadem numero continuatione, vt *in lib. de Generatione* Fusius comprobabitur, quia vt bene Sotus, nunquam fuit tota mutata, sed continua additione paulatim pars parti successit, & talis materia continua ex multis partibus, quæ continuò pereunt, & succedunt in tali indiuiduo est de essentia talis indiuidui, ita vt si sumeretur materia, quæ fuit in Petro numero, non resultaret idem indiuiduum numero, sed tantum specie, quia omnes portiones materiæ sunt eiusdem rationis specificæ, vt dictum est, sed non numericæ, non tamen tota illa materia est de essentia, sed in tanta portione, quam requirit status indiuidui.

Vtrum Compositum distinguatur realiter à suis partibus. Quæstio Tertia.

115 IN hac quæstione, quæ propter graues auctores, ex vtraque parte, & efficaces rationes censetur difficilima. Notandum est difficultatem non esse, an totum physicum, seu essentiale, seu compositum substantiale, quæ omnia in idem redeunt distinguatur realiter à qualibet sui parte; certum est enim apud omnes hominem distingui realiter ab anima, quia homo dicit etiam corpus, quod realiter distinguitur ab anima; neque etiam est difficultas, an huiusmodi totum distinguatur ab omnibus partibus aggregatim sumptis, sed non vnitis; hoc etiam est certum, cum totum, de quo loquimur, dicat vnam entitatem per se, & consequenter addat vnionem supra partes aggregatas; sed vis difficultatis est, an hoc totum conflatum ex ipsis partibus, sit aliqua tertia entitas realiter distincta, ab eiusdem partibus vnitis simul, & coniunctim sumptis.

In hac igitur quæstione duo sunt principaliores sententiæ. Prima est affirmatiua Scoti *in 3. distinct. 22. quæst. 2. §. sed hic est vnum dubium*, & 8. *Metaph. quæstio. 4.* Hæruei *Quodlibeto 2. quæst. 14.* Caietani *3. parte quæst. 6. artic. 5. ad primum*, & aliorum apud Conimbricenses 1. *Phys. cap. 2. quæst. 1.* quam ipsi, vt probabilem defendunt, & argumenta contrariæ sententiæ aliqualiter soluunt.

Secunda sententia opposita asserit nullo modo compositum distingui realiter a partibus vnitis, nec esse aliquam tertiam entitatem supra ipsas. hanc existimo D. Thomæ, *1. parte quæst. 75. art. 4.* & *1. 2. quæst. 13. art. 1. 4. contra Gentiles cap. 81.* Quidquid dicant aliqui Thomistarum. Eum sequuntur Sotus 1. *Physic. q. 3.* Toletus *quæst. 6.* eiusdem libri, & alij apud Ruuium, *cap. 3. quæstio. 1. num. 66.* qui eiusdem est opinionis, cum qua sit.

Prima Conclusio. Nullum totum essentiale realiter distinguitur à suis partibus simul sumptis, contra primam sententiam. probatur primo auctoritate Aristotelis dupliciter. primo *de Anima lib. 2. text. 10.* vbi dicit, sicut oculus, est pupilla, & visus, ita anima, & corpus animal. 2. *Physic. 2.* dicit, duplicem esse naturam, scilicet materiam, & formam; non igitur datur tertia entitas physica, quæ vtique esset natura, & consequenter triplex natura daretur. Quæ ratio est visa adeo efficax Pererio, vt contrariam opinionem probabilem existimans, & rationes huius nostræ soluens, aliquas tamen relinquens insolutas, eò quod vt fatetur, sint admodum probabiles, & quibus probabiliorem hanc opinionem existimat, etiam rationem hanc insolutam reliquerit.

116 Probatur secundo ratione. Si Compositum est noua entitas distincta à partibus simul sumptis, ergo poterit ab illis separari, sed hoc implicat tollere partes, & remanere totum, ergo non distinguitur. probatur illa sequela, quia secundum Scotum omne absolutum realiter, ab alio distinctum, potest separari ab eo, compositum est absolutum, & realiter distinctum per Scotum, ergo separabile.

Confirmatur ex signis distinctionis realis. Omnia quæ distinguuntur, possunt separatim existere, præter creaturas sine Deo, personas Diuinas ad inuicem, & relationem sine termino; at entitas compositi in nullo ex his clauditur, ergo si realiter distinguitur, poterit separari realiter.

Ad Argumentum respondet Peretius ex Antonio Andrea 7. *Metaph. quæst. vltima*, negando consequentiam. ad probationem dicit, maiorem esse veram, quando illud absolutum non dependet ab alio essentialiter, tanquam quid posterius à causa sibi intrinseca, & essentiali, vt in casu nostro, compositum enim pendet essentialiter à partibus, vt quid posterius.

Sed contra, ergo neq; etiam distinguitur realiter à partibus. probo consequentiam. quia non minus repugnat essentialia esse distincta ab eo, cui sunt essentialia, ac ab eo posse separari, si igitur partes non possunt separari, quia essentialia, &c. neque poterunt distingui. Quare existimo esse rationem efficacissimam.

Probatur tertio: cum dico corpus, & animam simul vni- 117
ta, vel dico hominem, vel non dico Si primum, ergo compositum non distinguitur realiter à partibus simul vnitis. probatur consequentia, quia quæ sic distinguuntur, vnum non clauditur in conceptu alterius, immò neque quæ formaliter tantùm distinguuntur. Si dicatur non dici hominem, contra, illa enim anima actuat corpus, consequenter dat esse specificum, quodnam specificum? non Leonis, nõ Bouis, &c. ergo hominis.

Confirmatur. per hoc distinguitur substantia simplex à composita, quod illa simplicem vnam dicat entitatem; composita vero nequaquam, sed vnam compositam; at dum dicimus corpus, & animam vnita simul, dicimus vnam entitatem, sed non simplicem, ergo compositam, ergo compositum non est aliud à partibus vnitis; quod autem dicamus vnam entitatem patet; implicat enim non esse vnum, & habere vnionem; quæ ratio probat de omnibus partibus vnitis quacunque vnione siue per se, siue per accidens, & consequenter probat de omni composito, & toto; eò enim ipso, quod partes dicuntur vnitæ, dicuntur vna entitas, non simplex, ergo composita, ergo compositum, quod resultat ab illis partibus, non distinguitur ab illis simul vnitis.

Secunda Conclusio. Totum, seu Compositum distinguitur tantum à partibus simul vnitis, ratione ratiocinante. Est contra Ruuium *nu. 67.* est tamen conformis Hurtado *in Physic. disput. 6. sect.* 1. §. 10. probatur. Nullum est à parte rei fundamentum huius distinctionis, ergo est tantum rationis ratiocinantis. consequentia patet per signa distinctionis rationis. Antecedens probatur, quia omnia quæ dicuntur de Composito, possunt dici de partibus simul vnitis, eò quod cum dico ly *vnitis* dico Compositum; quare sicut dicitur Homo legit, ita potest dici anima, & corpus simul vnita legunt, licet non tam propriè, vt videtur velle Toletus *Conclus. 2.* hoc tamen non est sufficiens fundamentum ad distinctionem rationis ratiocinatæ.

Sed reliquum est vt argumenta pro parte contraria af- 118
feramus, quæ quidem non sunt aspernenda. Arguitur primo ex multis locis Aristotelis, in quibus videtur velle totum esse quandam aliam entitatem à partibus.

Respondeo omnia loca Aristotelica esse intelligenda respectu partium non vnitatum; alia enim est entitas *A*, & entitas *B*, dum separatæ existunt, quam entitas importata per *Ba*, quod dicit vtranque entitatem simul, & ideo toties Aristoteles diuisit substantiam in materiam, formã, & compositum, quia compositum habet diuersum modum essendi, ac materia, & forma.

Arguitur secundo. Id, quod generatur, & corrumpitur per se est totum, sed materia, & forma non generatur per se, neque corrumpitur, ergo totum, & Compositum est aliud præter materiam, & formam. Concessa maiori, distinguo minorem, materia, & forma vt sic non generãtur, neque corrumpuntur, & concedo, vt vnita simul & nego; totum enim nihil aliud est, quam partes vnitę, ideo tunc dicuntur generari & corrumpi, quando per aliquam actionem vniuntur; vnde & si ipsæ partes secundum suam entitatem non generentur, neque corrumpantur, tamen potest generari, & corrumpi Compositum, saluis ipsis partibus, quia potest produci, vel dissolui vnio inter ipsas, ex qua resultat compositum; & hoc importat materiam, & formam generari, & corrumpi, vt vnita, quia sic solum significamus generari, & corrumpi vnionem ipsarum.

119 Arguitur tertio. Quæ sunt idem, non verificant duo contradictoria, sed de partibus verificatur, quod non sint vnum, de toto quod sit, ergo non sunt idem. Confirmatur, si idem essent partes, & compositum, passiones, quæ attribuuntur composito, attribuerentur etiam partibus, at nemo dicit, pedem ambulare, corpus studere, &c. ergo. Respondeo hęc omnia procedere de partibus non vnitis; si enim sumantur vt vnitæ, vtique sunt vnum; vtique ambulant, student, &c. licet communi modo loquendi potius compositis ipsis tribuantur; at philosophicè loquendo de eis etiam posset dici, ideo posuimus aliquam distinctionem rationis, licet non perfectam præcipuè propter hos modos loquendi.

Arguitur quarto. Si totum essentiale est idem cum suis partibus, ergo etiam accidentale cum suis, ergo eandem vnitatem dicent contra sensum omnium Philosophorum. Respondeo negando secundam Consequentiam, aliud est enim totum accidentale esse idem cum suis partibus, sicut essentiale cum suis; & aliud inter istas partes intercedere idem genus vnionis, vt de se patet; sequitur igitur tantùm dicere eandem identitatem totius cum suis partibus, sed non vnitatem eandem inter ipsas partes.

Arguitur quinto. Partes vnitæ sunt causæ compositi, ergo non sunt idem cum Composito. Antecedens patet, materia enim non causat nisi per substentationem, forma per informationem, & consequenter, vt vnitæ. Consequentia illa probatur, quia nihil causat se ipsum. Est Achylles aduersariorum. Respondeo negando antecedens: ad probationem dico, verum assumere materiam causare, quatenus sustentat, & formam, quatenus actuat, sed hoc non est assumere partes vnitas, quas dicimus Compositum; sed sumere quamlibet, vt alteri vnitur, seu vt exercet suam causalitatem, vt sic autem non est idem causare seipsum, quia compositum formaliter ambas inuicem vnitas importat, sed causare aliquid, in quo includatur, quod est necessarium, quia sunt partes intrinsecæ, & essentiales. Hæc sint dicta in Primum Librum Physicorum Aristotelis.

TRACTATVS, ET QVÆSTIONES

In Secundum Physicorum.

SECVNDI LIBRI SVMMA.

Quoniam Aristoteles in primo Libro egerat de principijs rerum naturalium, hic in secundo iuxta expositionem D. Thomæ agit de principijs scientiæ naturalis, quæ eum, & subiectum comprehendat, & medium, per quod Demonstratur de subiecto, ideo Aristoteles diuidit hunc Librum in duas partes principales. in prima agit de naturali, de quo est scientia vsque ad text. 27. (determinatis autem his) in secunda ex quibus causis demonstret. Prima adhuc subdiuiditur in duas alias partes. In prima vsque ad text. 16. exclusiuè (quoniam autem) ostendit quid sit Natura, ex qua dicitur naturale. In secunda agit de modo diuerso, quo Metaphysicus, & Physicus agunt de Natura, & determinat de quibus sit scientia naturalis. etiam secunda illa pars primæ diuisionis diuiditur in duas partes, in quarum prima, quæ est à textu illo 27. ad 75. (dicendum quidem igitur) ostendit ex quibus causis procedit Physicus, & de illis agit. In secunda vero, vsque ad finem docet naturam agere propter finem, quæ omnia 8. Tractatibus expediam. Primus erit de Natura. Secundus de Causis in communi. Tertius de causa materiali. Quartus de formali. Quintus de Efficiente. Sexto de Finali. Septimo de comparatione earum inter se. Octauus de Casu, & Fortuna.

Tractatus Primus. Qui est de Natura.

Quid sit Natura, & Naturale. Quæstio Prima.

120 Notandum primo apud Philosophos naturam diuersas habere significationes. Primo enim sumitur pro natura cuiuscunque entis, siue realis, siue rationis, dicitur enim ens reale, & ens rationis esse talis naturæ. Secundo sumitur pro rerum vniuersitate, sic dicimus hoc esse in rerum natura. Tertio pro causis naturalibus, sic dicimus naturam nihil agere frustra. Quarto pro vniuscuiusque complexione, sic dicimus Petrum esse natura beoignum. Quinto pro rerum generationibus, sic Petrus à natura dicitur Surdus. Sexto cum Natura propriè deriuet à nascendo, & nascentia sit à principio interno, ideo acceptione propria sumitur pro principio interno, vnde nascitur motus. Multas alias acceptiones nominis naturæ sunt apud omnes auctores hic, præcipuè apud Amicum, qui omnes in vnum collegit. hoc notato.

Aristoteles *text.* 3. definir naturam vltima acceptione, vt patebit ex definitione. definit autem sic. *Quæ cum ita sint,* (præmiserat enim diuisionem naturalium, & non naturalium, & dixerat naturalia habere in se principium motus, alia nequaquam) subiungit, *patet naturam principium esse quoddam, & causam vt id moueatur, atque quiescat, in quo primo per se, & non per accidens inest.*

Dicitur primo de Natura *esse principium, & causa,* quæ ideo existimat Albertus poni ab Aristotele, vt nomine principij comprehendat priuationem, & nomine causæ materiam, & formam. Consentit Ruuius, qui citat Toletum, & Conimbricenses, sed Coimbricenses apertè contradicunt *quæst.* 2. *art.* 1. *in principio*, at D. Thomas, Auerroes, Pererius, Conimbric. & cæteri volunt sumi pro eodem, scilicet pro causa, quid sit verius patebit infra.

Dicitur secundo, *vt id moueatur, & quiescat.* Quæ particulæ, vt notat Pererius non sumuntur coniunctiuè, neq; disiunctiuè, sed, vt ait Fonseca, partim disiunctim, partim coniunctim tali sensu, naturam esse principium, vel tantum motus, vel simul motus, & quietis; nomine autem motus secundum Pererium intelligitur omne genus motus physici, præcipuè tamen localis, & nomine quietis non intelligitur priuatio motus; duo enim opposita non possunt recognoscere idem principium, sed intelligitur possessio formæ acquisitæ, seu permanentia positiua in aliquo loco naturali, vel sub aliqua forma. Ita Ruuius *cap.* 1. *quæst. primanum.* 8.

Dicitur tertio, *id in quo est*, ad excledendas vt dicunt Pererius, & Conimbricenses causas extrinsecas, quæ causant motus in iis, in quibus non sunt, quæ vt sic potius dicuntur potentiæ, quam natura, ver. grat. ignis, dum fertur sursum, est natura, quia principium motus, in quo est, dum lignum comburit, dicitur potentia, quæ 5. *Metaph.* definitur potentia transmutandi aliud, in quantum aliud. 121

Dicitur quarto *primo* per quam particulam aliqui volunt excludantur ea, quæ mouentur, non quatenus talia sunt, sed mediatè per aliud, ver. gr. lectum mouetur deorsum, sed quatenus ligneum. non quatenus lectum.

Alij volunt excludantur ea, quæ non sunt causa motus principaliter, sed instrumentaliter, vt omnia accidentia, quæ sunt causæ motus, sed secundariæ, non primariæ, & placet, quia existimo exclusionem eorum, quæ mouentur mediatè, haberi per aliam particulam per se.

Dicitur quinto *per se*, ad excludenda, vt dicebam ea, quæ non quatenus talia sunt principium motus. Exemplum sit supra allatum. patet hanc esse mentem Aristotelis, ex *text.* 3.

Contra hanc definitionem instatur primo. Multa sunt Entia Naturalia, quæ non mouentur, ergo mala definitio. Antecedens probatur; terra enim semper quiescit. item Cœlum Empyreum; immò nulla repugnantia dari ens naturale ita perfectum, vt non sit capax alicuius motus, & insuper multę artes sūt principium motus eius, in quo est.

Ad

Ad Argumentum negatur antecedens: ad probationem respondeo ad singula. ad primum cum Pererio terram ad duo inclinari ad motum, & ad quietem, sed ad quietem principaliter, cum sit aliorum centrum, secundariò ad motum, & patet, quia secundum aliquas sui partes mouetur deorsum, & tota sic moueretur, si extra proprium situm dimoueretur. ad secundum patebit *quæst. sequenti*, ad tertium nos explicare definitionem, vt fuit natura ab Aristotele cognita; nullam autem rem naturalem cognouit Aristoteles, quæ non esset principium alicuius motus physici. Ad vltimum respondeo artem non esse principiū motus, sed modificationis motus; sic ars saltatoria est principium, vt saltus concinnè, & apposite edantur, non vt simpliciter edantur.

122 Instatur secundo. Natura est quid absolutum, ergò malè definitur per respectum ad motum. Responsio huius argumenti patebit infra *quæst. sequenti conclus.* 4.

Instatur tertio. Nulla scientia definit proprium subiectum, sed ens naturale est subiectum totius Phylosophiæ, ergo hic malè definitur natura, à qua ens naturale dicitur. Maior probatur, in qualibet enim scientia de subiecto prę cognoscendum est *an sit*, & *quid sit*, ergo non definiendum. Ad maiorem respondeo cum Zabarella 2. *Physic. text.* 1. & 2. quamlibet scientiam afferre definitionem proprij subiecti explicantem *quid nominis*, quæ est fundamentum totius scientiæ, & ideo, vt præcognoscatur *quid nominis* ipsius naturalis, quod est obiectum formaliter physicæ scientiæ, Aristoteles præmittit definitionem naturæ, à qua dicitur naturale; quare licet scientia non debeat probare definitionem, tamen debet eam afferre, vt pręcognoscat *quid sit* sui subiecti.

Explicata definitione naturæ, explicanda remanet definitio Naturalis, quod pariter multifariam accipitur. Primo enim dicitur naturale, quod non est voluntarium, hoc est sine deliberatione fit. Secundo Naturale, quod est determinatum ad vnum, vt lapidi dicitur naturale moueri deorsum. Tertio illud dicitur naturale, quod non est violentum, igneni moueri deorsum non est naturale, sed violentum, quia ad talem motum non censetur habere naturalem propensionem. Quarto, Illud est naturale, quod opponitur contingenti, vt hominem nasci cum viginti digitis. Quinto, quod opponitur supernaturali, scilicet non sit secundum ordinem Naturæ. Sexto, Illud est naturale, quod hic ab Aristotele definitur. *tex.* 4. *Quæcunq; tale principium habent, atque hæc omnia substantia sunt*, scilicet naturale est illud, quod habet in se illam naturam, quæ est principium motus, & paulò ante fuit explicata. ponit etiā *text.* 5. aliud genus Naturalium, quæ scilicet secundum naturam dicuntur, licet non sint natura, & sunt ipsa composita, & proprietates, quæ à natura procedunt, vt igni ferri sursum; quare, vt benè Toletus *text.* 5. Natura est principium ipsum motus, habens naturam ipsum compositum, substantiale; ens secundum naturam, & compositum, & proprietates naturam consequentes.

Quibusnam conueniat tradita Definitio Naturæ. Quæstio Secunda.

123 PRo totali, & perfecta intelligentia quæstionis notandum, Naturam, quæ fuit definita principium, &c. esse definitam principium operationum earum tantummodo, quæ manent in subiecto, in quo est tale principium, & ideo dixit Aristoteles *eius, in quo est*, non quidem in tali sensu, quasi quod dum agit in aliud definat esse natura, sed quod præcisè non est natura ex eo, quòd agat in aliud; ex eo patere potest, quia Aristoteles distinguit naturalia à nō naturalibus, per hoc, quod illa sint principium motus, hęc nequaquam, sed tam artificialia, & cætera non naturalia, sunt principia motus in aliud, ac naturalia, igitur si est distinctio ponenda, ponenda est penes tantum principium illorum motuum, qui manent in eo, in quo est principium.

Notandum secundo hoc principium vocari naturam, in ordine tantum ad motus physicos, scilicet corporeos, & sensibiles, siue sint sensibiles simpliciter, & formaliter, vt ver. gra. generatio, motus localis, alteratio, &c. vel sint sensibiles connotatiuè, siue per accidens, vt accidit in intellectione animę vnitę corpori; licet enim intellectio de se sit spiritualis, attamen quia pendet in corpore à phantasmatibus, quia manifestatur loquela, &c. est etiam motus physicus. patet hoc notabile primo auctoritate Aristotelis 2. *Phys. text.* 71. & 72. vbi ait: quæ mota mouent spectare ad physicum, quæ verò in mouendo non mouentur, sed sunt immobilia, non esse physicæ considerationis, consequēter solum principium mobile est intra obiectum physicæ, sed ab hoc principio non potest esse, nisi motus physicus. patet etiam ratione. obiectum enim physicæ non abstrahit à materia sensibili; dum igitur hoc obiectū definitur esse, quod habet principium motus, vrique motus iuxta capacitatem ipsius naturæ, quæ est sensibilis. Et si Scotistæ motum Angelorum in Cœlos vocant naturalem, in tantum est naturalis, & physicus, in quantum recipitur in principio passiuo, quod est natura, non autem, qua tenus procedit ab ipsis Angelis.

Notandum tertio ex D. Thoma *hic tex.* 6. ly *principium, & causam* posita in definitione naturæ non esse determinata ad aliquod genus speciale principij, vel causæ, scilicet actiuæ, vel passiuæ, sed abstrahere ab omnibus, & satis esse, si motus physicus sit à tali principio, & in eo, in quo est tale principium, quomodocunque sit illud. His notatis. 124

Prima Conclusio. Materia, & forma substantialis sunt naturæ. probatur auctoritate Aristotelis *hic text.* 1. *subiectum enim quoddam* (scilicet materia) *& in subiecto est natura semper*, scilicet forma. & Clarius *textu.* 10. *vno igitur modo natura sic dicitur prima cuique subiecta materies eorum, quæ motus in se, mutationisque principium habent, alio vero modo ipsa forma, & species, quæ rationi accommodatur.*

Probatur secundo de Materia. Materia est principium passiuum generationis, quia generationem recipit, sustentat, &c. ergo est natura: generatio enim est motus physicus, et in eo, in quo est principium, &c.

Probatur tertiò de forma. Forma aliquorum entium, naturalium est principium motus eius, in quo est, ergo est natura. Antecedens probatur. Forma ignis est principium motus, quo fertur sursum, & hic motus est in ipso igne, ergo.

Contra primam partem instatur. Id est natura, per quod naturalia distinguūtur ab artificialibus, sed per materiam non distinguuntur, ergo non est natura. Confirmatur ex Aristotele 5. *Metaph.* 5. vbi sola forma dicitur natura, cætera per attributionem ad formam.

Ad argumentum concessa maiori, distinguo minorem; naturalia nō distinguuntur ab artificialibus per materiam vt sic, & concedo, quia vtraque includunt materiam, non distinguuntur secundum diuersum modum habendi illā, & nego; quia quatenus naturalia materiam includunt, quæ est causa motus competens naturalibus, vt talia sint, non verò artificialibus. Ad Confirmationem respondeo nihil aliud inde colligi nisi formam esse magis naturam, eò quod sit perfectior; eò quod ponat materiam in certa specie entis naturalis; eo quod sit etiam principium actiuum motuum, vt natura est, & si Aristoteles dixit metaphoricè, &c. omnis substantia dicitur natura propter hāc, scilicet formam, ly *substantia* significat essentiam cuiuslibet rei, quæ cum se habeat ad modum formæ respectu totius compositi, dicitur etiam ipsa natura, sed metaphoricè, & translatiuè. Vide Fonsecam 5. *Metaphys. cap.* 4. *li.* N, *in commentarijs.*

Instatur secundo. Materia non inclinat ad motum, ergo non est natura, quia natura inclinat ad motum. Negatur antecedens, licet materia non inclinet ad hunc, vel illum motum particularem, nisi positis dispositionibus, tamen inclinat ad quemcunque motum, & ideo omnis motus est ei connaturalis.

Dices. ergo etiam motus violenti dicentur naturales. Respōdeo aliquem motum posse dici naturalē dupliciter, 125 vel per distinctionem ad violētum; quia talis dicitur cum fit nulla inclinatione passi, & hoc modo motus violentus est respectu materiæ naturalis, quia cum nulla violentia recipiuntur, v.gr. motus sursum in lapide; at quia in composito magis natura est forma, & respectu huius sunt violenti, ideò simpliciter dicuntur violenti; vel motus dicuntur naturales per distinctionem ad artificialem, mathematicum, & supernaturalem, & hoc modo motus violenti, vt de se patet, sunt naturales: natura enim vt principium extenditur in ordine ad hos motus physicos, inter quos pater esse violentos, probatur etiam, nam omnes illi motus dicuntur naturales, qui sunt à principio intrinseco, & in

eo

eo sunt, in quo tale principium, sic se habent motus, qui dicuntur violenti, ergo.

Dices tertio, ergo etiam respectu motus artificialis materia poterit dici natura. Responsio huius patebit *quæst. sequenti*, vbi discutietur differentia inter artificialia, & naturalia.

Contra secundam partem Conclusionis nulla est difficultas, omnes enim conueniunt, formam esse naturam; sed tota difficultas est an sit natura vt actiua quatenus scilicet principium actiuum respectu illorum motuum; respectu quorum dicitur Natura, an vt passiua tātùm. ideo sit

126 Secunda Conclusio. Forma est Natura, partim vt actiua, partim vt passiua: quod est dicere, aliquæ sunt formæ, quæ vt actiuæ sunt natura, aliquæ vt principium passiuū. Prima pars conclusionis est contra Scotum *in 2. distinct. 2. quæst.* 10. & alios apud Amicum *quæst.* 10. *Tract.* 8. *dub.* 2. *Art.* 2. probatur; autem primo alicui formæ competit definitio naturæ, vt actiuæ, ergo. Antecedens probatur. Motus animalis est ab ipso, & in ipso est motus physicus, sed non potest esse à materia, quia non est actiua, ergo à forma, ergo vera Conclusio.

Secundo probatur. per hoc distinguitur natura ab arte, quod Ars, & Natura licet conueniant in esse principium actiuum, tamen Ars agit in aliud, natura in se ipsa, quare dicebat Aristoteles *text.* 3. &, si medicus curet se ipsum, illam sanitatem nō esse à natura, quia est per accidens, quod idem sit sanans, & ægrotus, si enim non esset natura actiuum principium, debuisset dicere, sanitatem non fuisse à natura, vt fuit à medico, quia natura non est principium actiuum; dum igitur differentiam posuit, quia non fuit motus in se ipso per se, vult Aristoteles naturam etiam esse principium actiuum, sed *motus in eo, in quo est, per se, & quatenus tale*.

Sed pro Scoto potest instari primo: motus habet, vt sit naturalis tantùm à principio passiuo, ergo tantum principium passiuum est natura. Antecedens probatur, quia secundum Aristotelem illa est naturalis mutatio, in qua passum mutatur, secundum quod aptum est mutari; sed hic tantum habetur principium passiuum, ergo. Respondeo negando antecedens. ad probationem distinguo maiorem, Naturalis mutatio secundum principium passiuum est illa, qua mutatur vt aptum, &c. & concedo; naturalis mutatio vniuersaliter, & nego, quia est naturalis mutatio secundum principium actiuum, quando scilicet agens immutat, vt est aptum immutare, &c. neq; obstat secundum argumentum Scoti, quod principium actiuum possit agere in aliud; quatenus enim agit in aliud non est natura, sed quatenus agit in se ipso. neque obstat, quod Deus, & intelligentiæ ex *text.* 71. non pertineant ad physicum, licet habeant principium actiuum, ideo enim non pertinēt, quia non agunt nisi in aliud, & nullum principium habent passiuum sui motus, Quare principium passiuum est necessarium ad constituendam naturam, quia alioquin non poterit esse motus in eo, in quo est, &c. non tamen solum passiuum est natura.

127 Secundo instatur principaliter. in quacunque re inest principium passiuum, ergo non actiuum; agere enim, & pati sunt contraria. Dato antecedente negatur consequentia. ad probationem distinguo, agere, & pati sunt contraria respectu eiusdem sub eadem ratione, & concedo, respectu diuersorum, & sub diuersa ratione, & nego, sic est in proposito, ver. gr. forma animalis est principium actiuum nutritionis, passiuum accidentium, sicut etiam potentia vitalis, visiua, v.g. producit, & recipit visionem.

Secunda pars conclusionis est contra nonnullos apud Bonamicum, *lib.* 3. *cap.* 7. probatur; quod scilicet aliquæ formæ sint naturæ vt passiuæ, primo auctoritate Aristotelis, formæ Elementorum sunt natura, & tamen nullius motus effectiuæ ex Aristotele 8. *phys. text.* 32. ergo vt principium passiuum, immò expressè illis concedit *eodem loco*, alioquin non essent natura.

Secundo ratione probatur, quia forma recipit multa accidentia. vt omnes fatentur, ergo respectu illorum motuum, est natura.

Sed contra instatur primo, Artefacta distinguuntur à natura per principium actiuum, non passiuum, ergo hoc solum est natura. patet consequentia, quia per naturam distinguuntur. Confirmatur primo, quia potentia quælibet habet actum proportionatum, sed respectu actiuæ est agere, non pati. Confirmatur secundo, *ex* 2. *Phys. tex.* 86. finis, forma, & efficiens possunt coincidere, non autem forma cum materia. Ad argumentum, negatur antecedēs, artificialia enim distinguuntur etiam per principium passiuum, quod in naturalibus est natura, non in artificialibus, vt diximus paulo ante. ad primam Cōfirmationem agere esse actum proportionatum respectu formę substantialis, non accidentalis, quia forma accidentium susceptiua est. ad secundam formam non coincidere cum materia, quatenus recipit formas substantiales, benè quatenus accidentales, idem enim Intellectus, & est efficiens, & recipiens intellectionem.

Tertia Conclusio. Priuatio est natura. probatur primo ex Aristotele *text.* 15. vbi priuationem vocat quodammodo formam, & consequenter naturam, & de vera priuatione hic intelligunt D. Thomas, & Conimbricenses, & Toletus. Probatur secundo ratione. Natura est principium motus in eo, in quo est, sed priuatio est verum principium generationis, vt diximus, & in eodem subiecto in quo ipsa est; ergo.

Instabis. Priuatio non est simul in eo, in quo fit motus, quia adueniente motu recedit priuatio, &c. ergo non est natura. Ad Antecedens respondeo Aristotelem non dixisse simul debere esse, sed in eo, in quo est, quare cum huiusmodi sit priuatio non est excludenda.

Instabis secundo. Natura est substantia rerum, non sic priuatio, ergo.

Respondeo ad maiorem, naturam, quæ propriè voca- 128
tur natura, esse substantiam rerum, at priuatio est tantum natura impropriè, quatenus aliquo modo participat rationem formæ, & ita Aristoteles eam vocauit *quodammodo*; quare licet natura dicatur vniuocè respectu materiæ, & formæ, non tamen respectu priuationis, sed tantum Analogicè, ideo non debet esse substantia.

Quarta Conclusio. Materia, & Forma, vt constitutiua sunt naturæ, quod est dicere, compositum constitui à materia, & forma, quatenus principia sunt operationum &c. Probatur primo ex Aristotele qui agit de materia, & forma, quatenus partes sunt constitutiuæ entis naturalis, sed de illis agit quatenus naturæ, ergo quatenus naturæ sunt constitutiuæ. probatur secundo, materia, & forma constituunt compositum, quod distinguatur ab artificiali, & mathematico, sed si materia, & forma non constituerent, vt principium, non distingueretur, ergo. maior patet. minor probatur, per hoc enim tantùm distinguuntur, quod naturalia habent principium motus in se, non artefacta, ergo.

Confirmatur. eo instanti, quo materia, & forma constituunt compositum, vel sunt principium operationum, vel non. Si primum, habeo intentum. *Si secundum*, ergo non est ens naturale; ens enim naturale dicitur, quod constat ex natura, quæ definitur principium motus, tunc non est principium motus, ergo non est natura.

Instabis. Si esse principium est de essentia materiæ, &
formæ, ergo etiam compositi, ergo substantia indiuidua, 129
non est quid absolutum. Prima consequentia probatur, quæ sunt de essentia partium, sunt de essentia compositi. Secunda probatur, esse enim essentiale principium dicit habere ordinem essentialem ad aliud, quod repugnat absoluto. Negatur prima consequentia vniuersaliter. Ad probationem distinguo assumptum, ea quæ sunt de essentia partium, vt partes sunt, non sunt de essentia compositi vniuersaliter; sic de essentia materiæ est respectu ad formam substantialem; non est autem de essentia respectu Compositi: ea vero, quæ sunt de essentia partium absolutè, tunc transeunt etiam in essentiam compositi, & quia huiusmodi videtur esse, dum dicitur natura est principium, &c. ideo concessa prima consequentia, negatur secunda. ad probationem respondeo respectū prædicamentalem pugnare cum absoluto, non autem transcendentalem, suppono ex Logica.

Instabis secundo. Si sic esset, substantia definiretur per additamentum contra Aristotelem 7. *Metaph.* sæpius allato. Respondeo negando sequelam, quia definiri per additamentum importat definiri per aliquid extra sui essentiam, ad quod tamen ordinetur, vt pendens ab eo in sui perfectione; sicut accidens definitur per substantiam, à qua pendet in sui perfectione: at substantia licet definiatur per ordinem ad operationem, non tamen per aliquid, à quo pendeat in sui perfectione, sed vice versa operatio

ratio

ratio pendet ab ipsa. videatur Amicus, *quæst. 7. num. 17.* ideo *eodem 7. cap. 4.* substantia dicitur prior accidente natura, quia substantia non pendet ab accidente, sed contra; tempore, quia substantia potest existere sine accidente quantum ad sui perfectionem; notitia, quia substantia facit magis rem cognosci, quam accidentia.

Instabis tertio, ergo substantia non poterit existere, quin operetur. Probatur consequentia; quia ei est essentiale, sed hoc est absurdum; potest enim substantia aliqua quiescere ab omni motu. Negatur consequentia. ad probationem dico, non esse essentialem operationem, sed ordinem ad operationem; sicut materiæ non est essentialis forma; sed ordo ad formam, ex quo non sequitur semper debere operari, quia relatio transcendentalis non exigit essentialem terminum actualem. patet ex Logicis.

Satis probatum est materiam, & Formam vniuersaliter loquendo esse naturas, & etiam quomodo sint Naturæ, quia tamen de aliquibus potest esse difficultas, eò quod diuersus modus operationum appareat, ideo particulares conclusiones de illis sunt instituendæ. vnde sit

130 Quinta Conclusio. Anima rationalis est natura. Probatur primo auctoritate Aristotelis, qui *cap. 1. de partibus animalium* ponit sub scientiam physicam, animam secundum gradum vegetandi, & sentiendi, sed hi gradus in anima non distinguuntur, ergo saltem secundum hos gradus, anima rationalis est natura. Probatur secundo etiam secundum gradum intelligẽdi. anima secundum gradum rationalitatis est principium intellectionis, quæ est motus sensibilis vt fit in corpore *ex Notab. 2.* & in eo, in quo est, est principium primo, & per se, &c. ergo est natura. Confirmatur quia anima vt rationalis est constitutiua corporis naturalis, ergo est natura; nam naturale ex naturis constat.

Instabis ex Aristotele, qui multis in locis præcipuè *de partibus animalium mox allegato*, docet, animam rationalem non pertinere ad Philosophum naturalem. Respondeo Aristotelem esse intelligendum de Anima, quatenus est separata à corpore, quia tunc non efficit motus physicos, consequenter transgreditur sphæram philosophiæ naturalis.

Instabis secundo ex Aristotele *tex. 12.* illa forma est natura, quæ est terminus generationis, & non separabilis, & est in subiecto, non sic est anima, ergo. Confirmatur, nam motus animæ sunt voluntarij, non naturales. ad maiorem respondeo animam rationalem verè esse in subiecto informatiuè, licet non inhæsiuè; neque hoc requirit Aristoteles, & si dixit illam formam esse naturam, quæ est inseparabilis, locutus est vt plurimum, nõ vniuersaliter: est etiam terminus generationis, licet non secundum suum esse, tamen secundum esse in materia; terminus enim generationis hominis est anima in corpore. Ad confirmationem Respondeo motus animæ dici voluntarios ad differentiam naturalium, non vt naturales sunt, scilicet à principio intrinseco, in quo est, &c. sed quatenus fiunt sine electione, per quod non pugnat actus esse voluntarios, & naturales sensu explicato.

Instabis tertio. Natura est determinata ad vnum genus motus, non sic anima, ergo non est natura. Confirmatur. anima habet aliam definitionem, quam Natura, ergo. Ad argumentum respondeo naturam vt determinatam sumi magis strictè, quam fuit definita ab Aristotele; quoties enim possumus habere motum per se in eo, in quo est, &c. habemus naturam, siue sit determinata. siue non. Ad Confirmationem respondeo Animam non esse naturam definitam ab Aristotele, sed eius speciem, ideo diuersam habet definitionem, sicut homo, etsi sit animal, attamen diuersam habet definitionem, quam animal.

Vltimo instabis. Multi sunt motus in animali, qui non sunt naturales, ergo anima non est natura. Quidquid de antecedente sit, quod tamen puto falsum, negatur consequentia, quia etiam dato antecedente, multi alij motus, vt dixi in conclusione, habentur ab anima naturales, ratione quorum dicitur Natura. Remanet inuestigandum an formæ Cœlorum sint natura, sed proprium habent locum *in lib. de Cœlo*, vbi videbitur, ne nimium protrahamus hanc quæstionem.

Quomodo distinguantur Naturalia, & Artificialia. Quæstio Tertia.

Mvltas conuenientias, & differentias inter artem, & naturam afferunt Pererius, Conimbricenses, Rubius, & Amicus, potiores afferam. Conueniunt primo, 131
quia vtraque forma naturalis, & artificialis educuntur de potentia subiecti. Secundo vtrumque agens naturale, & artificiale supponunt subiectum. Tertio vtrunque agens agit sibi simile, Naturale in forma, artificiale in Idea, quam habet in mente rei faciendæ. Quarto ad agendum, vtrumque aliquas conditiones requirit, vt approximationem, priuationem formæ inducendæ, &c. Quinto vtrunque habet proportionata media, quibus ad suum finem intentum perueniat.

Differunt autem primo. Quia veras res natura efficit, ars tantum adumbrat. Secundo cum ars, & natura ad eundem effectum concurrunt, natura simpliciter producit, ars regulat tantum. Tertio forma substantialis aduenit enti incompleto, artificialis materiæ iam completæ. Quarto naturale secundum se totum est naturale, artificiale secundum aliquam partem est naturale; sic secundum materiam saltem est naturale. Vltimo Naturale est principium motus, & quietis, artificiale nequaquam, quatenus tale, sed tantum vt aliquid naturale amplectitur, seu continet; ex quibus omnibus potest patere naturam simpliciter esse perfectiorem arte, quia est substantia, &c. ars autem est accidens, licet secundum quid possit dici perfectior ars, eò quod perficiat naturam, attamen ipsa ars est propter naturam, non è contra.

Hic remanet soluendum illud argumentum, cur motus artificialis non dicatur naturalis respectu materiæ saltem, si materia est ipsius principium passiuum, quod argumentum non potest benè intelligi, nisi intelligatur, quid addat ly *artificiale* supra naturam, an dicat aliquid reale distinctum, &c. pro quo sit

Vnica Conclusio. Opus artificiosum non addit supra naturam, nisi quandam denominationem extrinsecam per connotationem agentis ex directione Intellectus. Probatur, non enim distinguuntur in materia, quia vtrinque habet materiam; non in dependentia ab agente naturali; quia etiam opus artificiosum cum eliciatur à potentia naturali, potest ab ea pendere; non in forma simpliciter, scilicet in illa figura inducta in materiam, quia æquè esse potest per naturam, ver. grat. aluearia apium sunt opus naturale, & si simile arte fiat, est eadem figura, & forma, & tamen hoc secundum est artificiosum, ergo remanet, vt tantum distinguantur, quia naturale non est effectum cum directione Intellectus, aliud Intellectu modum præscribente; 132
opus enim esse effectum ad dictamen rationis non importat, nisi denominationem quandam extrinsecam per illam connotationem agentis, ex directione; sicut opus bonum, quod connotat esse effectum iuxta dictamen rationis non importat nisi quandam denominationem extrinsecam.

Confirmatur. Si opus artificiosum importaret aliquid reale supra opus naturale, statim ac aliquid simile opus obijceretur sensui, apprehenderetur artificiosum, sed hoc est falsum vniuersaliter, ergo. Minor probatur. Multoties homines arte ita imitantur voces, & cantus animalium, vt auditis, eos naturales dicamus, & tamen sunt artificiosi. item reperiuntur antra, figuræ, &c. quæ omnia statim artefacta videntur, & tamen sunt naturalia.

Confirmatur secundo, motus serræ, Asciæ, &c. quibus Cathedra conficitur, est naturalis talium instrumentorum, solum est ab arte, quod applicentur potius in hac parte, quam in alia, hoc modo quam alio; sed hoc non importat aliquid reale nouum, supra motum naturalem, ergo.

Modo ad illud argumentum huc remissum. Motus violenti sunt naturales respectu materiæ, ergo etiam artificiales. Negatur consequentia; quia motus artificiosi, vt artificiosi, cum nihil dicant, nisi illam connotationem, nõ continentur in potentia naturali agentis per modum naturæ, sed tantum per applicationem intellectus sunt factibiles; ideo materia non habet ad illos motus potentiam naturalem, sed tantum obedientialem; at motus violenti per modum naturæ possunt induci in materiam, sicut motus sursum in igne, deorsum in lapide, ita etiam sursum in lapide, dum homo nulla applicatione iacit lapidem.

Insta-

133 Instabis primo. Multa artificiata concurrunt ad motus, vet. gra. in horologijs; item figura circularis ad cursum velocem, ergo. Respondeo in horologijs, vt, inquit Pererius, omnia esse ab illis pōdetibus, in ordine ad quos motus, alij sunt naturales, alij violenti, illa autem debita constitutio est à potentia naturali agentis directa ab arte, quod est dicere artem non efficere motum, sed dirigere, vt hoc, & illo modo fiat.

Pariter respondeo ad secundam Iostantiam illas figuras esse tantum dispositiones quasdam virtutis motiuæ, quam naturaliter habet talis res naturalis, quibus dispositionibus facilius exequitur suum motum.

Instabis secundo, ergo ats nihil efficit, & tamen dicitur ats perficere naturam, & per Aristotelem esse habitus effectiuus. Respondeo artem non efficere aliquid nouum, sed tantum facit, vt res hoc, & illo modo fiant, scilicet ille motus, illa res, quæ naturaliter esset effecta tali modo, mediante arte à natura est effecta tali pacto, quod est perfici opus naturale, & esse principium factiuum, &c. neq; aliud vult Aristoteles; sic ver. grat. saltatio est motus naturalis elicitus à potentia motiua; si sine arte esset edita, pedes non sic, & sic essent dispositi, accedente arte, elicitur quidem saltatio motus naturalis, sed cum tali pedum motione, proportione, &c. ex quibus omnibus rectè colligitur nostra Conclusio, artificiata non distingui à naturalibus per aliquid intrinsecum, quia illos motus sic, vel sic esse effectos, non addit aliquam entitatem.

Benè igitur dixit Aristoteles artificiata distingui à naturalibus, quia illa non habent in se principium motus, artificialia enim omnes motus, quos habent, habent quatenus naturam continent, & ad summum quatenus talia sunt, dispositiones, quibus potius hic motus, quam ille naturalis efficiatur, &c. vt patet ex dictis, quare formæ artificiales, quatenus figuræ quædam sunt quantitatis, & consequenter accidentia, dicendæ sunt entia secundum naturam non entia naturalia: sicut etiam dicuntur sic omnia accidentia, quæ non sunt principia prima motus, vt diximus in definitione naturæ: ex quo obiter aduerto compositum accidentale non esse compositum naturale, quia formaliter importat accidentia in subiecto, quæ non sunt natura, sed esse dicendum compositum secūdum naturam, & consequenter non potest esse species obiecti Philosophiæ, quod est compositum naturale, scilicet constans ex naturis. Videatur Toletus *hoc text.* 5. Pererius *lib. 7. cap. 4. §. Tertia pars de Natura.* Amicus *quæst. 7. dub.* 2. de Natura satis sit.

Tractatus Secundus. Qui est de Causis in Communi.

POstquam Aristoteles vsque *ad textum* 27. egit de Natura, de Naturali; de differētia inter Mathematicam, & Physicum quoad modum agendi de Naturali, vt stabiliret quodnam sit obiectum Physicæ, incipit in illo textu agere de causis, per quas possumus demonstrationes conficere, de quibus agit tantùm in abstracto, quia agere determinatè ad hanc, vel illam materiam pertinet ad particulares libros, vt docet Zabarella *hoc textu* cum D. Thoma, quia verò aliqua sunt communia omnibus causis etiā in abstracto sumptis, ideo breuem Tractatum instituo de Causis in Communi, & primo quæro.

Quid sit Causa, & Causalitas in Communi. Quæstio Prima.

134 NOtandum primo. Causam tripliciter posse considerari. Primo pro ipsa entitate reali, quæ causat, ver. grat. pro ipsa substantia, & entitate ignis, qui comburit. Secundo pro ipsa relatione consurgente ver. grat. in igne ad lignum, quod comburit. Tertio pro ipsa causa formaliter, vt habet ipsam causalitatem in effectum, quæ causalitas est fundamentum relationis consurgentis, & prior natura ipsa relatione, in quo sensu tantùm moueo præsentem quæstionem.

Notandum secundo, cum dicuntur aliquæ res ad inuicem dependere, de duplici dependentia posse esse sermonem. vel de dependentia influxus, & quod independens influat in esse dependentis ver. grat. filius pendet à patre per influxum, quia pater influit esse in filium. Secundo de dependentia quocunq; modo; sic effectus pendent à conditionibus sine quibus non, quia non possunt existere nisi illæ vel coexistant, vel extiterint. his positis, & ad mentem reductis ijs, quæ diximus 1. *lib. Tract.* 1. *quæst.* 1.

Multas definitiones causæ in communi affert Amicus; *Tract. 9. quæst. 2. dubitat.* 1. ex Fonseca *lib. 1. cap. 7. quæst. 1. sect.* 3. ex Suarez *disput.* 12. *sect.* 2. & alijs, quibus omnibus impugnatis affert definitionem, quam vocat antiquorum talem. *Causa est id, ad cuius esse, aliud sequitur*, quæ definitio cum infinitas patiatur difficultates, vt ipsemet fatetur, nisi multis glossis, quodlibet verbum, in ea positum determinetur, immò vt benè notat Suarez, cum coincidat cum definitione principij supra allata ex Aristotel. 5. *Met.* ideo tanquam parum accommodam illam omitto, ne vt omnes difficultates in contrarium soluam, cogar nimium quæstionem protrahere. pariter eam, quam affert ipse Suarez, & amplectitur Ruuius *Tract. 1. de causis in communi, num.* 13. sic nudè sumptam, vt ipse ponit, non possum approbare propter difficultates, in quas apud Amicum, *nu. 2. & 3.* offendit. Quare si licet inter tot gigantes Pigmeum admitti, & inter sapientissimos Doctores meam sententiam afferre, attento conceptu, non quidem vniuoco, quem importat, sed tantum analogo, eò quod diuersum omnino modum habeant causandi, immo causa finalis tantum metaphoricè dicatur causare, vt etiam aduertit ipse Fonseca *loco qui supra*, sic eam definirem.

Causa est principium per se influxus realis, vel intentionalis in aliud cum dependentia. 135

Dicitur primo *Principium*, loco generis, magis enim patet principium quam causa, vt alibi diximus.

Dicitur secundo *per se*, ad excludendas causas per accidens, hęc enim est definitio causæ in communi, quia potest deseruire ad scientiam habendam, tales autem non sunt causæ per accidens.

Dicitur tertio *influxus realis, vel intentionalis*, vt amplectamur omnia genera causarum, materialem, formalem, & efficientem, quæ realiter influunt, & finalem, quę influit tantum metaphoricè, vt patebit, cum de qualibet ipsarum singillatim tractabitur. Per has particulas excluduntur omnes conditiones, sine quibus non, quæ nullo modo influunt in effectum. item priuatio, quæ licet sit principium, non tamen causa, quia non influit. excluditur etiam terminus relationis, qui licet requiratur ad existentiam, non tamen influit in relationem, sed potius est complemētum relatiui. Neque possumus dicere, omnia ista, quæ exclusimus, influere intentionaliter, quia hoc est proprium finis, qui mouet ad effectum existens in intentione tantùm.

Dicitur quarto. *In aliud cum dependentia*, vt detur intelligi veram causam influere in effectum realiter distinctum in natura; sic enim videtur sonare lv *aliud* apud cōmunem modum loquendi pręcipuè apud Theologos, qui in Mysterio Sanctissimæ Trinitatis hanc propositionem, *Filius est aliud à Patre* damnant tanquam hæreticam, eò quod importetur distinctio in natura contra fidem. Addidi *cum dependentia*, vt si quis cauillaret non esse necessariam distinctionem in essentia, & consequenter Patrem in diuinis dici causam, & filium causatum, per hanc particulam remanent exclusi, eò quod causatum dicat dependentiam, quam non habent Personæ Diuinæ inter se, sed est omnimoda æqualitas.

136 Contra hāc explicationem Instabis primo. Multa sunt, quæ ab alijs dependent, nec sine illis esse possunt, & tamē secundum omnes non sunt causæ, ergo. Si respondeatur *ex 2. Notabili* non influere, sed tantùm requiri ad coexistentiam instabunt de ratione quietatiua, quod illæ, etsi exigantur ad existentiam non influant, ne gratis videatur dictum. Respondet Amicus *Tract. 12. quæst. 1. dub. 2. notabili* 4. ex Suarez *disput. 17. sectio. 2. num.* 5. non posse assignari veram rationem, eò quod sint diuersæ omnino naturæ, quarum aliquæ non influunt, quia non sunt actiuæ; vt approximatio agentis ad passum, quantitas, Locus, Tēpus, &c. aliæ non influunt, quia in causa est adæquatus concursus ad illum effectum.

Ego respondeo, si conditiones sine quibus non prærequirantur ad effectum, nō influere, eò quod cum ipsarum concursus, seu causalitas, vt ita dicam, quam exhibent, intelligantur prius tempore, quam effectus, ideo ad talem effectum non influunt; implicat enim dicere illam conditionem esse causam, & tamen prius tempore existere cau-

causam formaliter, quam effectus; hoc modo se habent omnes dispositiones in materia, &c. si verò sint conditiones consequentes, effectum non influere, eò quod posterius saltem natura intelligatur ad effectum, pariter autem implicat prius natura existere effectum, quam causam formaliter; sic figura, terminus quantitatis non est causa, quia prius natura intelligimus quantitatem esse, quam terminari. Si verò sint concomitantes etiam in eodem instanti naturæ, cuiusmodi est forsan tantum terminus relationis, non sunt causæ, quia multoties, cum ponitur effectus sunt in tanta distantia, vt non possint influere in illum. Quare ad omnia argumenta de dependentia erit respondendum cum doctrina *Notabilis* 2. quæ subsistet addita hac ratione, quare illæ conditiones non influant, & vnde hoc cognoscamus.

Instabis secundo, primum in vnoquoq; genere est causa cæterorum, sed hoc primum multoties non influit, ergo non omnis causa est principium influens. Minor probatur. Lux est prima qualitas in genere qualitatum, & tamen non influit in cæteras, ergo. Respondeo maiorem dupliciter posse intelligi. Primo id, quod est primum in aliqua serie causarum sibi subordinatarum est causa cęterorum omnium, & conceditur; sic primum efficiens est causa omnium efficientium, sed negatur minor, nec probatio facit ad rem, cum lux non sit primum tali primitate, quam supponit maior. Secundo posse intelligi absolutè, scilicet primum in vnoquoque genere rerum est mensura cęterorum, quia quò magis ad illud accedunt, vel ab illo recedunt eò perfectiora sunt, vel imperfectiora, sic in genere qualitatum lux est causa ceterorum, quia quò magis accedunt ad ipsam sunt perfectiores, & in hoc sensu conceditur totum argumentum, nec infringit nostram definitionem, quæ de vera causa procedit.

Causalitas in communi est influxus, siue concursus, quo vnaquæque causa in suo genere actu influit esse per se in aliud, quæ quidem realiter distinguitur ab ipsa relatione causalitatis, quæ in illa tanquam in suo fundamento proximo fundatur: fundamentum autem, & relatio distinguuntur saltem modaliter, vt suppono Plura non possunt explicari, donec quælibet causa in particulari explicetur.

Quot sint Genera Causarum. Quæstio Secunda.

137 ARistoteles *tex. 27. & sequentibus* determinat quot sint genera causarum rerum naturalium, cum quo, ne in re ab omnibus recepta discrepemus, sit

Prima Conclusio. Causæ rerum naturalium sunt saltem quatuor, scilicet materialis, formalis, efficiens, & finalis. Est contra Stoicos apud Senecam *Epist 65.* vt potest videri apud Peretium, Conimbricenses, Amicum, & alios.

Probatur autem conclusio. Omne quod producitur, ex aliquo producitur, (naturaliter enim ex nihilo nihil fit) ecce causam materialẽ; præterea, in materia aliquid producitur, alioquin nihil fieret, ecce causam formalem; insuper est assignandum agens, omnia ista producens, & ecce causam efficientem; tandem agens naturale ad aliquem finem operatur, non enim operatur temerè, & ecce quartam causam, nempè finalem, ergo vera Conclusio.

Confirmatur. In omni mutatione naturali requiritur aliquod subiectum, quod mutationem subeat, item aliquid, quod mutationem terminet; mutatio enim est terminus in fieri; & ecce causas materialem, & formalem; præterea materia se ipsam non potest immutare, ergo requiritur, quod ipsam immutet, & propter aliquid eam immutat, alioquin ad quid ipsam immutare? & ecce causas efficientem, & finalem.

Sed contra Instatur primo. Materia, & forma sunt partes compositi, ergo non sunt causæ. Confirmatur, quia omnis causa non potest causare realiter, nisi realiter existat, sed finis non existit realiter, ergo non causat realiter. ad argumentum concesso antecedente, negatur consequentia, quia esse causam non dicit esse quid completum præcipuè in causis intrinsecis, quia eo ipso quòd sunt causæ intrinsecæ, dicunt concursum ad vnum aliquid constituendum, & consequenter partes esse debent. Ad confirmationem respondeo causam finalem tantum metaphoricè influere, vt dicetur proprio loco, & ideò dixi *quæstione præcedenti*, causam, vt sic, non dici vniuocè de omnibus causis; hoc tamen non tollit, quin sit causa distincta: quia habet proprium influxum contradistinctum à ceteris causis, vt infra.

Instatur secundo. Forma non existit, sed est id, quod ab efficiente producitur, ergo non est causa compositi. Negatur consequentia. satis enim est, si præexistat composito prioritate naturæ, licet non prioritate temporis; ex effectione enim formæ in materia resultat compositum, ideò præcedit natura, licet non tempore, & hoc sufficit vt sit causa formalis. 138

Instatur tertio ex D. Augustino *lib. 83. quæstionum q. 28.* vbi asserit omnem causam esse efficientem. Respondeo D. Augustinum tantum velle in illo loco non esse quærendam causam finalem voluntatis Dei in mundi creatione, quia omnis causa finalis habet adiunctam aliquam efficientiam, ideò subiungit, daretur causa efficiens diuinæ voluntatis, quod an sit verum non disputo, satis sit respondisse ad id, quod contra nostram conclusionem faciebat. Aduerto tamen à causalitate efficientis suam Etymologiam eduxisse primo nomen causæ, ideò multoties solum efficiens vocari causam.

Secunda Conclusio. præter quatuor causas assignatas, alia non est assignanda. est contra Platonicos. patet primo ex Aristotele *tex. 31.* vbi habet: *vniuersè autem nunc dictæ causæ quatuor in genera manifestissima cadunt*: vbi aliqua, quæ diuersum genus constituere videbantur, ad vnum ex prædictis reuocat. Confirmatur etiam *ex tex. 68.* ex quo

Probatur secundo ratione. tot sunt causæ alicuius rei, quot de eadem verè quæstiones instituuntur; verum enim quæsitum de causa procedit; sed tã tùm sunt quatuor quæstiones, ergo etiam quatuor causæ. Minor probatur. vel enim quæritur ex quo res fit, & ecce materiam; vel quid fit, & ecce formam; vel à quo fit, & ecce efficiens; vel tandem propter quid fit, & ecce finem.

Confirmatur, quia omnia, quæ nouas quæstiones videntur inducere reducuntur ad quatuor prædictas, vt ex argumentorum solutione patebit. Alias rationes assignat Auersa *quæst. 11. sect. 3.* in re facili non moror. igitur

Instatur primo, si quæratur propter quid Æthiops est niger, respondetur quia natus in Æthiopia, sed hoc non reducitur ad aliquam ex dictis causis, ergo. Respondeo lij *qui a natus* &c. reddere causam efficientem, scilicet à Sole, qui in Æthiopia, vbi natus, maximè exurit.

Instatur secundo ab instrumentis, à causis materialibus &c. dependet effectus, & ad illos concurrunt, ergo sunt causæ, sed non ex numeratis, ergo nouum genus addendum. Respondeo instrumenta, quæ se tenent ex parte efficientis reduci ad efficiens, & cum illo vnam totalem causam complere. Dispositiones verò materiæ, si sunt actiuæ, pariter ad efficiens reducuntur, si non, ad formalem, quia disponunt materiam in formando, nec aliam causalitatem exercent. 139

Instatur tertio, causa exemplaris ad nullam ex assignatis reducitur (est fundamentum Platonicorum) ergo mala Conclusio. Respondeo obiter (latius enim infra) causam exemplarem reduci ad causam formalem, est enim forma effectus, cui extrinsecè dat esse, dum ad eius instar producitur.

Instatur quarto. Obiectum dicitur causa respectu suarum potentiarum, & actuum, & tamen non apparet ad quod genus ex assignatis debeat reduci, ergo. Respondeo obiecta, vel considerari respectu potentiarum cognoscitiuarum; & si sic, reducuntur ad causam efficientem, quia sui species in illis imprimunt ad eliciendos actus; vel considerantur in ordine ad potentias appetitiuas, quæ non appetunt, nisi obiecta cognita, & hoc pacto bonum appetitum est finis, cognitio conditio sine qua non, sicut approximatio agentis ad passum; si verò considerentur respectu actuum sunt tantum termini ipsorum, quia ad ipsa terminantur, nec aliquo nomine causæ propriè appellari possunt, quia non influunt, nisi appellentur causæ formales extrinsecæ, quæ impropriè appellantur causæ, sed potius sunt conditiones, sine quibus non. videatur Suarez. *disp. 12. sect. 3. num. 17.*

Quomodo supradictæ Causæ distinguantur. Quæstio Tertia.

SVpposito quatuor genera Causarum materialiter sumptarum non differre realiter, sed posse in eadem re- 140

con-

conuenire, & respectu diuersorum effectuum, v. g. anima est causa materialis, seu subiectiua tot habituum Intellectualium, est etiam causa efficiés intellectionis, causa finalis generationis, & tandem causa formalis compositi; possunt etiam, si non omnia, aliqua saltem conuenire simul in eadem re respectu eiusdem effectus, eadem enim forma, & est causa finalis materiæ, quia ad ipsam ordinatur, & est causa formalis, quatenus materiam informat, de quo plura tradit Suarez *loco citato num. 9. ex sequentibus*. hoc supposito tota difficultas est, an sumptæ causæ formaliter verè constituát quatuor genera distincta, an aliquando coincidant. cum quo

Notandum causam, vt causam, seu formaliter, seu in actu secundo (hæc enim tria idem sonant) constitui per ipsam causalitatem, seu influxum, quo influit in effectum. Quare cum quærimus distinctionem causarum formaliter, quæritur de causis cum huiusmodi causalitatibus, vt tamen natura priores sunt suis effectibus; prius enim est materiam suam causalitatem exercere in formam, quam esse ex ipsa, & forma compositum. patet doctrina huius notabilis tùm experientia, quia tunc solù dicitur potentia videns, quod est dicere causam formaliter, quando elicit actu visionem; pariter dicitur ignis comburens, cum actu exercet combustionem. patet etiam ratione, quia causa in actu primo ponitur per ipsam potentiam actiuam, quæ effectum producere potest. videatur Amicus *quæst. 2. dub. 3. art. 3. num. 9.* ergo in actu secundo ponetur per ipsam actualem causationem, seu influxum in suo genere.

Vnica Conclusio. Quatuor genera causarum formaliter sumpta, scilicet in ratione causandi non distinguuntur realiter, sed tantum formaliter, ita affirmant Suarez *disp. 12. sect. 3. num. 9.* Ruuius *nu. 59.* Amicus nihil expressè dicit, an tantum formaliter, vel realiter distinguantur; attamen cum omnia, quæ de hoc affert *quæst. 7.* sint ex Suarez piè credendum est cum ipso conuenire, & omnes ferè ita loquuntur de distinctione causarum.

Probatur primo. Causa, vt causa dicit entitatem mate-
141 rialem, & influxum seu causalitatem, sed in entitate materiali non distinguuntur multories *ex 1. Notab.* sed neque in causalitate, cum eadem realiter sit causalitas multarum causarum, vt patebit, cum de causalitate in particulari cuiuslibet causæ, ergo causæ vt causæ non distinguuntur realiter.

Probatur secundo, esto Causalitates essent realiter distinctæ, non sufficeret ad ponendam distinctionem realem causarum, ergo. Antecedens probatur. Causalitates ad summum sunt modi ipsarum causarum secundum aliquos, sed eadem res omnino duobus modis affecta, non distinguitur realiter à se ipsa; non enim Petrus sedens distinguitur realiter à se ipso stante, ergo dum eadem entitas materialis, ver. gr. animæ per diuersas causalitates esset causa formalis, & efficiens, non distingueretur realiter à se ipsa, quia hæ causalitates essent tantùm modi eiusdem entitatis.

Quod verò distinguantur formaliter, patet, quia alia est ratio causandi materiæ, quæ causat vt receptiua; alia formæ, quæ causat vt actuatiua; alia efficientis, quæ causat per influxum, & actionem; alia finalis, quæ causat quatenus eius gratia aliquid fit.

Solum posset obijci. Ea, quæ distinguuntur specie, distinguuntur numero, quæ distinguuntur numero distinguuntur realiter; sed ex Aristotele *tex. 32.* causæ distinguuntur specie, ergo numero, ergo realiter: sed non potest intelligi materialiter, quia *2. Phys. tex. 86.* finis, forma, & efficiens coincidunt in eandem rem, ergo intelligitur de causis formaliter, seu vt causæ sunt.

Respondeo distinguendo antecedens. ea, quæ distinguuntur specie materialiter sumpta differunt numero, & consequenter realiter, concedo antecedens; quæ distinguuntur specie tantùm formaliter, quod est dicere, quæ distinguuntur tantùm in conceptu formali, quia habent diuersas formalitates, & nego; quia hanc diuersitatem specificam in conceptu formali in eadem entitate possumus habere, & ratio est, quia hæc distinctio specifica non importat nisi diuersum conceptum formalem cum fundamento à parte rei, ita diuersimodè concipiendi; quod fundamentum sufficienter præberi potest ab eadem entitate, si diuersa potest exercere. sic Intellectus, & voluntas distinguuntur specie formaliter, & tamen eadem est anima, quæ prout intelligit, dicitur Intellectus; & quia prout intelligit non vult, & alia est ratio volendi à ratione intelligendi dicuntur in eadem entitate distingui formaliter, & specificè Intellectus, & voluntas.

Pro complemento huius tractatus quæri potest, an hæc diuisio sit immediata, & in species atomas. ad vtrumque 142
quæsitum respondeo cum communi negatiuè. ad primum quidem, quia posset adduci in membra magis immediata, vt si diceretur, causa diuidi in externas, & internas; postea diuiderentur externæ, & internæ in sua membra; sic enim ratio communis causæ internæ, & externæ magis accedit ad rationem communissimam causæ; quia materia, & forma primo conueniunt in esse internas componentes, quam in esse causas, quia valet sunt internæ, ergo causæ, non è contra. ad secundum autem respódeo etiam negatiuè, quia quodlibet ex his membris diuisionis habet sub se alias species, licet forsan non vniuocè, sic causa efficiens dicit efficiens creatum, & increatum, &c. materia dicit materiam primam, & secundam, materiam compositi substantialis, & accidentalis, &c. forma dicit formam substantialem, & accidentalem, &c. finis dicit finem cui, cuius, proximum, remotum, &c. sed de varia diuisione causarum videatur Toletus *lib. 2. cap. 3. quæst. 7.* qui se in hoc multùm diffundit, ad quem vos remitto; ne ego quoque in hoc tractatu nimium me diffundam. aliqua, quæ à nonnullis hic tractantur, tradam *Tractat. 7. de comparatione Causarum*.

Tractatus Tertius, Qui est de Causa Materiali.

EX causis in particulari prima, quæ se offert explicanda, est Causa Materialis, vt potè quæ videtur inter omnes primum locum obtinere. De his autem, quæ materiæ, vt ens quoddam est, competere possunt, satis est dictum in primo Libro. Quare nostrum est in presenti agere de eadem, vt causa est interna compositi. Circa quam primo quæro.

Quis, & quotuplex sit effectus Materiæ. Quæstio Prima.

SVpponendum tanquam certissimum apud omnes, materiam esse veram causam, quod apertissimè tradit hic 143
Aristoteles *tex. 28.* neque non esse actum, siue puram esse potentiam, & nullo pacto actiuitatem participare ei officit, quin causa verè esse dicatur: esse enim causam dicit tantum influxum præbere in effectum, quod est quid superius ad esse actum, actiuum, &c. hoc supposito quærimus respectu quorum sit causa. igitur

Prima Conclusio. Materia est causa respectu generationis. Probatur Conclusio facilè. Materia recipit generationem, illam sustenat, neque sine illa esse potest, neq; sine ipsius concursu, ergo est causa ipsius. Probatur consequentia, quia in hoc consistit causatio materiæ, vt aliquid sustentet per suum influxum, quoad esse. Scio apud Amicum *quæst. 3. tract. 10. art. 1.* non deesse, qui existimant vnum, & eundem effectum esse cum forma, in fieri: verùm hoc modò non disputo, solum dico generationem quocunque modo sumatur esse effectum materiæ, eò quod ad ipsam influat materia.

Secunda Conclusio. Materia est causa materialis formæ, quæ de ipsa educitur. probatur. huiusmodi forma pendet in esse, & in fieri à materia, nec sine illa esse potest, ergo est ipsius causa; sed non potest esse causa efficiens, quia non est actiua; neque formalis, quia non est actus, ergo solum est causa materialis, quatenus concurrit materialiter ad ipsius esse illud sustentando, ergo.

Probatur secundo. Materia est subiectum primum ex definitione *in 1. lib.* tradita, sed non est subiectum compositi, non enim in ea subiectatur compositum, ergo formæ, ergo est etiam causa formæ. probatur vltima consequentia, in qua est tota vis, non est subiectum, nisi sustentando cum influxu formam, ergo est causa materialis ipsius.

Dices. Materia ex Aristotele est, ex qua inexistente aliquid fit, sed forma non fit ex materia inexistente, ergo nõ est causa respectu ipsius. Respondeo definitionem illam esse traditam in ordine ad Compositum, in quo continetur etiam causalitas respectu formæ, quia eò ipso quòd est causa constitutiua compositi, est etiam receptiua formæ, quia illud non potest sine hoc; vel dicendum in definitio-

ne

ne comprehendisse etiam materiam, vt causam formæ, dum dixit subiectum primum. Primo enim est materiam secundum potentiam sustentatiuam esse subiectum formæ, deinde secundum potentiam constitutiuam, compositum constituere.

Tertia Conclusio. Materia est causa respectu animæ
144 rationalis, quæ de ipsius potentia non educitur. Hæc Conclusio est D. Thomæ apud Conimbricenses *lib. 2. cap. 7. quæst.* 11. contra nonullos, quem ipsi sequuntur, sicut sequitur etiam Fonseca 5. *Metaphys. quæst. 1. sect. 3.* Amicus *quæst. 3. art. 3.* & alij. probatur ratione D. Thomæ. Anima pendet à materia quoad informationem, nec sine illa esse potest forma in actu secundo, neque in specie completa, &c. ergo materia est per se causa animæ. Quare duplicem concursum est dicendum dari in materia respectu formæ; alium sustentatiuum; & hunc exercet tantum circa formas, quæ de ipsius potentia educuntur; alium informatiuum, qui nec per Diuinam potentiam suppleri potest; & hunc generalem habet circa omnes formas. multis rationibus probat Amicus, & consentit Fonseca *locis citatis*.

Quarta Conclusio. Materia est causa compositi. Conclusio euidens. Probatur tamen; compositum fit ex materia, tanquam ex parte intrinsecè componente, ergo est causa ipsius. Confirmatur. Materia est causa generationis, & formæ in ordine ad ipsum compositum: ad constituendum enim compositum, substernitur generationi, & recipit formam, ergo est causa compositi, ideò dicebat Suarez *disp.* 13. *sect.* 7. solum compositum esse effectum adæquatum materiæ; quia generatio est fieri compositi, forma est pars ipsius compositi; vnio secundum eos, qui eam admittunt, vt modum, est nexus eiusdem formæ cum materia, neque alia causa natura hæc omnia producit, nisi in ordine ad compositum. Confirmatur secundo. Materia est causa respectu formæ, generationis, &c. & tamen se habet extrinsecè, ergo multo magis compositi, cuius est pars intrinseca.

Dices. Materia non est causa, nisi vt potentia passiua,
145 & receptiua, sed non est huiusmodi respectu compositi, ergo respectu ipsius non est causa. Concedo maiorem, distinguo minorem, non est potentia respectu compositi, quasi quod, vt compositum, non constituatur à materia, vt potentia, & nego; quia ab ipsa causatur, vt potentia est receptiua formæ: non est respectu compositi, quasi quod sit potentia passiua, & receptiua ipsius compositi, & concedo, sed non est contra nos, quare negatur consequentia, quia verè est causa compositi licet non vt potentia receptiua ipsius, sed vt id, ex quo, tanquam ex potentia passiua intrinseca constituitur.

Quæres vtrum materia, cum sit causa in ordine ad tot effectus, sit dicenda vna tantum causa. Ad hoc quæsitum non potest benè responderi, donec videatur quænam sit ipsius causalitas, respectu omnium, an scilicet vna tantum, vel multiplex; ex distinctione enim causalitatum, vt diximus, sumitur distinctio causæ formaliter, ideo sit.

In quo consistat causalitas Materiæ, & quotuplex sit. Quæstio Secunda.

146 NOtandum in primis est, cum causalitas cuiuscunque causæ, vt diximus, sit influxus, seu sit id, quo quælibet causa in suo genere influit in effectum, & effectus causæ materialis *ex quæstione præcedenti* sit generatio formæ, quoad esse existentiæ, respectu formarum materialium; & quoad informationem passiuam respectu omnium, & compositum, & secundum eos, qui admittunt vnionem, sit effectus etiam ipsa vnio, quæstio de omnibus istis procedere debet.

Notandum secundo, eandem numero productionem secundum diuersos modos, quibus concipi potest, sortiri diuersas denominationes; quatenus enim est quid emanans à causa efficiente, & per quam efficiens dicitur actu efficere, seu influere in effectum (actio enim est actualis influxus efficientis) denominat efficiens agens, at ipsa dicitur actio: quatenus verò hæc actio debet versari circa aliquod subiectum, quod substernatur tali actioni, & in ipso subiecto recipitur, qua mediante patitur, seu mutatur, &c. dicitur passio. Quare eadem generatio prout est ab agente dicitur actio, seu productio actiua, vt verò est ver. grat. circa materiam ligni, ex qua educitur forma ignis, &c. dicitur passio, seu productio passiua. His notatis, omissis diuersis modis explicandi, quos affert Amicus *quæst. 4. dub.* 1. Qui vult potest eos videre. sit

Prima Conclusio. Causalitas materiæ respectu generationis est ipsamet generatio. est Suarez *disp.* 13. *sectio.* 9. *num.* 5. Amici *loco citato, art.* 2 *num.* 14. Probatur. Generatio rigorosè loquendo non est effectus, nisi vt via, seu fieri ipsius effectus, ergo si quæ causalitas inter materiam, & generationem intercedit, est ipsamet generatio. Probatur consequentia, quia inter effectum, & causam nihil mediat, nisi causalitas, ergo præter generationem, quæ est causalitas veri effectus materiæ, vt infra, nihil mediat.

Confirmatur. Eadem est ratio de actione respectu agentis, ac de passione respectu materiæ, & principij passiui, sed actio eo modo, quo dicitur effectus agentis, nullam habet causalitatem distinctam à se ipsa, ergo.

Confirmatur secundo, quia alioquin daretur processus in infinitum; quia de illa causalitate respectu generationis, cum etiam ipsa sit aliquo modo effectus, quærerem per quamnam causalitatem, &c. & sic de alijs, donec deueniatur, vt idem sit effectus, & causalitas.

Dices. prius natura est causa cum sui causalitate, quam 147
effectus, ergo si generatio est effectus materiæ, supponit materiam cum causalitate, ergo non potest ipsa esse causalitas, &c. Respondeo antecedens esse verum de vero effectu, & ideo prius natura supponitur materia cum generatione passiua, quam effectus materialis. at respectu effectus, qui in tantùm dicitur effectus, in quantum, vt via, & causalitas veri effectus pendet etiam à principio, non est prius natura, alioquin daretur processus in infinitum.

Ex hoc tamen non intendo impugnare, quod docet Amicus *num.* 15. *vsque ad* 19. contra Suarez *numero* 16. & Hurtadum *disputat. 5. in Metaphys. sect.* 3. vnionem, & si sit causalitas materiæ respectu compositi, tamen sibi vẽdicare causalitatem distinctam à se ipsa, eò quod, sicut datur actio vnitiua agentis, ex qua producitur vnio, & hæc actio est distincta ab ipsa vnione, ita datur vnitio, seu productio vnitiua passiua, in materia correspondens, dum recipit illam actionem, quæ pariter ab vnione distinguitur, sicut generatio ab eo, quod generatur, vnde est dispar ratio de vnione, & generatione.

Secunda Conclusio. Causalitas materiæ respectu formæ consistit in informatione passiua, iuxta exigentiam formæ receptæ. Est contra Amicum *art. 3. num. 9. & sequentibus*; nobiscum tamen consentiunt Fonseca 5. *Metaphysica cap. 1. quæst. 1. sect.* 3. Licet citetur pro se ab Amico *Conclusione secunda* Suarez etiam *num.* 9. qui ideo impugnatur ab Amico *num.* 12. Conimbric. *lib. 2. cap. 7. quæst. 9. art. 1. §. his in hunc modum, &c.* Ruuius *tract. 2. lib. 2. §. 2. Conclusio.*

Probatur Conclusio. Materia concurrit ad effectum 148
in genere principij passiui, quatenus passiuum, sed non exercet rationem passiui, nisi in receptione formæ, ergo in hac consistit eius causalitas.

Probatur secundo. Si duplex esset causalitas materiæ in formam corruptibilem, vt vult Amicus, alia quoad existentiam, alia quoad vnionem, in aliquo priori esset forma materialis in materia non vnita, sed hoc est absurdum, ergo. Probatur absurditas, quia actio eductiua formæ de materia, est simul essentialiter ex dictis 1. *lib.* actio vnitiua.

Tertio probatur. Forma materialis ita pendet ab influxu materiæ quoad existentiam, vt debeat ab illa sustentari, vt fatetur ipse Amicus, sed hæc sustentatio non potest esse, nisi illam informet, ergo causalitas dicit hanc informationem passiuam; ideo dicitur in conclusione iuxta exigentiam vniuscuiusque formæ; quia in formis materialibus informatio est cum sustentatione quoad esse, quia tales formæ pendent à materia, at sine illa esse non possunt; ideò, & sustentatio dicit essentialiter informationem, & informatio sustentationem naturaliter loquendo; at in anima rationali licet sit informatio, non tamen sustentatio.

Quartò contra Amicum, transacta generatione, dum consistit compositum, materia est causa formæ,

ergo per aliquam causalitatem, ergo non per receptionem actionis, qua producitur forma ab agente, quod ipse concedit *numero 13.* probatur secunda Consequentia, cetera enim sunt nota, quia passio quæ dicitur in materia, respectu actionis eductiuæ transit, ergo non potest esse causalitas materiæ respectu formæ, quæ adhuc perseuerat causa.

149 Confirmatur contra eundem, transacta actione, & passione adhuc forma pendet quoad suum esse à materia, vt à causa materiali, ergo causalitas materiæ non potest esse illa passio, &c. sed nihil potest assignari, nisi informatio passiua, ergo.

Confirmatur secundo ex his quæ ipse docet *numer. 17.* hanc passionem non posse esse causalitatem compositi, nisi in fieri, ergo nec etiam formæ. Probatur consequentia, quia vt benè Suarez *num. 15.* eadem est causalitas materiæ ad formam in facto esse, ac ad compositum; posita enim causalitate erga formam est compositum, immò per ipsum Amicum *eodem numer. 17.* Confirmatur, vnio est causalitas respectu compositi, quia materia per ipsam se communicat composito, ergo etiam formæ. Probatur consequentia, quia materia non se communicat composito, nisi communicando se formæ, ideò benè infert Suarez esse eandem causalitatem.

Sed contra instatur primo ex Amico *numero nono* causam cum sui causalitate saltem natura est prior effectu; sed sic non est iuxta doctrinam nostram, ergo. Minor probatur, saltem prius natura est formam esse, & existere, quam vniri, seu informari materiam, ergo materia cum causalitate non esset prior effectu. Est totum posse Amici.

Ad Argumentum negatur minor, ad probationem respondeo, falsum esse materialem formam prius existere, quam vniri, eò quod non potest existere, nisi vnita, ideo simul, ac educitur, & existit, vnitur, vt diximus, cum de eductione locuti sumus. Quare prius natura est materiam informari, quam formam esse effectum ipsius, quia solum est effectus, vt recipitur in materia, & vt sic dependet ab illa, in quo consistit prioritas naturæ: & in tantum potest dici prius existere, quam vniri secundum subsistendi consequentiam, quia valet, *vnitur, ergo existit*, non è contra; sed hoc non est ponere aliquam prioritatem realem in quo, vt alibi dicemus, sed tantum existere magis patere, quam vniri. Verum si sumatur vniri talis formæ materialis conuertibiliter dicuntur vniri, & dependere, nec dependere erit prius vniri. Videte quæ diximus *lib. 1. tract. 3 q. 3. §. quæres 2.*

150 Instatur secundo ex eodem. Vnio supponit vnibilia, sed in illo priori forma pendet in esse à materia, ergo habet causalitatem ad illam, ergo causalitas non est illa informatio, &c. Respondeo vnionem supponere, &c. quando vnibilia essentialiter sibi eam non imbibunt: at in casu nostro forma materialis essentialiter sibi, vt existat naturaliter exposcit informationem propter eductionem, quæ essentialiter est vnitio, ideò eam non supponit, sed simul est. patet in accidente, quod simul existit, & inhæret; nec in aliquo priori prior est existentia, quam inhærentia, vt ipsemet Amicus fatetur *numero 12.* & tamen valet dicere, inhærentia supponit id, quod inhæreat, in quantum magis patet esse, quam inhærere.

Tertia Conclusio. Eadem informatio passiua est causalitas materiæ respectu compositi. Probatur. materia per receptionem, & retentionem formę constituitur causa intrinseca actu compositi, ergo vera Conclusio. Antecedens probatur, quia mediante hac receptione se communicat composito, ergo per hanc constituitur causa actu ipsius.

Confirmatur, quia posita hac passiua informatione in materia est compositum, nec per diuinam potentiam potest non esse, & hac ablata tollitur, ergo per hanc constituitur formaliter causa compositi.

Confirmatur secundo, quia materia exercet causalitatem in compositum per modum partis essentialis, ergo se communicando alteri comparti, sed hæc communicatio non habetur nisi per illam informationem passiuam, ergo.

Vltima Conclusio. In materia est tantum duplex causalitas, scilicet generatio passiua, & informatio passiua; est clara ex dictis, per generationem enim passiuam est causa ipsius generationis, formæ, & compositi in fieri; per ipsam enim constituitur causa materialis actu in ipsorum fieri, per informationem verò passiuam constituitur causa formæ, & compositi in facto esse, vt diximus. Verum quidem est, quod ratione possumus distinguere plures causalitates, iuxta plures effectus, qui per easdem producuntur. Videte Suarez *numero 15. & sequentibus.*

Aduerto tamen pro complemento, cum dico informationem passiuam esse causalitatem, &c. non intelligere ipsam receptionem actionis eductiuæ, seu ipsam, vt dicunt, vnitionem passiuam; hæc enim transit, nec distinguitur à generatione, vnde non est nisi causalitas in fieri, & pertinet ad prædicamentum passionis, sed intelligitur pro ipsa informatione in facto esse, seu pro ipsa retinentia formæ in materia.

Quo Principio Materia causet. Quæstio Tertia.

HÆc quæstio tractanda est cum Suarez, qui solum, 151 quantum vidi, eam mouet ex professo, *disputatio. decimatertia sectione octaua*, & *disputatio. decimaquarta, sectione prima, secunda, tertia, & quarta*, pro qua notandum est, causam materialem non solum habere locum in composito substantiali constante ex materia, & forma substantiali, sed etiam in composito accidentali, quia etiam forma accidentalis per se requirit compartem, quæ stet loco materiæ, scilicet subiectum; & hoc non solum est verum in accidentibus corporeis, quæ scilicet recipiuntur in subiecto extenso, sed etiam in accidentibus, quæ recipiuntur in substantia spirituali, quia hæc omnia cum sint accidentia essentialiter indigent substantia, quæ ipsa sustentet, tanquam materia; vocatur autem materia extenso nomine materiæ ad omnia ea, quæ secundum modum causandi materiæ, scilicet sustentando, causant effectum; & ideo dicebat Aristoteles *duodecimo Metaphys. text. vigesimotertio*, omnium generum eadem esse principia, licet non eodem modo, & simpliciter, sed Analogicè, vt alibi diximus; quare præsens quæstio est resoluenda quoad vtrunque compositum, & substantiale, & accidentale, cum in vtroque reperiatur causa materialis, ideo sit

Prima Conclusio. Materia respectu formæ substantialis causat per propriam essentiam, & entitatem. Probatur, materia respectu formæ substantialis causat, quatenus est potentia substantialis receptiua, ergo vera conclusio. Antecedens ex dictis patet; probatur tamen, materia est causa, quatenus sustentat ipsam formam quoad esse, seu quoad informationem *ex quæstione præcedenti*, sed hæc omnia dicunt esse potentiam, ideo enim dicit ad formam relationem, ergo causat quatenus potentia; dicit enim relationem quatenus causa materialis ad proprium actum. Consequentia illa probatur. potentia est essentialis materiæ, nec ab illa distinguitur ex dictis *primo libro*, ergo si causat per potentiam, causat per propriam entitatem.

Secunda Conclusio. Omnis materia respectu acciden- 152 rium causat per se ipsam. Hæc conclusio assignatur Scoto *in secundo distinctione decimasexta quæstione vnica*, contra Soncinnatem *duodecimo Metaphys. quæstio. vigesimasexta* Iauellium *quæstio. octaua*, & Caietanum *prima parte quæstione 54. articulo tertio, & quæstione 77. articulo primo*, & procedit de omnibus illis, qui causalitatem materialem circa accidentia exercere possunt, cuiusmodi sunt Materia, Forma, Compositum, & aliquod Accidens secundum aliquos. probatur quoad omnia. materia, forma, & ipsum compositum sunt causa materialis aliquorum accidentium, ergo sunt causa materialis ipsorum per se ipsa. Antecedens in pręsenti est supponendum, (quod *in libro de Generatione* videbitur, vbi etiam determinabitur, quænam accidentia in materia, quæ in forma & quæ in composito recipiantur.) consequentia probatur, vel enim recipiunt illa accidentia per potentiam distinctam à propria entitate, vel non. Si secundum, habeo intentum; quia si sunt immediatè illorum receptiua, immediate illam causant; cum causalitas materialis consistat in receptione, sustentatione, &c. Si primum scilicet mediatè, illud, mediante quo recipiunt, erit causa verè materialis, & non ipsa materia, forma, & compositum. probatur. Illud est causa materialis formæ, quod vt potentia ipsam respicit

actua-

actuatiuam; materia enim, & forma dicunt ordinem transcendentalem, vt potentia, & actus; sed materia, forma, & compositum non sunt huiusmodi potentia, ergo non erunt causa materialis formæ, &c. ergo si materia, forma, & compositum debent esse causa materialis accidentium, debent immediatè illa recipere, ergo causare per propriam entitatem.

Confirmatur. Ideo aliquod accidens ponitur materia, & subiectum alius accidentis, quia hoc secundum accidens immediatè primo accidenti inhæret, ergo si accidentia inhærerent alicui potentiæ distinctæ à materia, forma,& Composito, illa potentia esset materia talium accidentium, non ipsa forma, Compositum, &c.

Confirmatur secundo, si inhærent media potentia distincta, quæro, vel hæc potentia est substantia, vel accidens; non substantia, quia sicut in composito substantiali nulla est substantia præter materiam, & formam, ita in accidentali: si est accidens, vel recipitur à substantia per se ipsam, vel per aliud; si per se ipsam, cur non aliud accidens? si per aliud, iterum quæram, illud aliud quomodo recipitur, & sic ne detur processus in infinitum, erit deueniendum ad aliquod accidens, quod immediatè recipiatur.

153 Probatur etiam Conclusio, quod accidens, quando est materia alterius accidentis causet per se ipsum, quia alioquin nullum accidens esset materia alterius. probatur consequentia, accidens in tantum dicitur materia alterius, quatenus immediatius recipit informationem alterius, ergo si per se ipsum non causatet, non esset materia.

Contra primam Conclusionem instatur. Materia non potest recipere formam substantialem, nisi media quantitate, ergo causat proximè per ipsum quantitatem. Ad antecedens respondeo, non recipit nisi media quantitate, tanquam causa, qua mediante formam recipiat, & nego, tanquam propria passione, quia quantitas est passio consequens materiam naturaliter, & concedo, vnde negatur consequentia: si enim quantitas esset id, per quod proximè recipitur forma substantialis, ablata materia nullo alio miraculo intercedente posset conseruari forma in quantitate, sicut in Eucharistia conseruatur color, &c. in quantitate, quia illi immediatè inhæret, & consequenter per se pendetet ab illa contra naturam substantiæ.

Addo quod non fieret vnum per se ex materia, & forma.

Instatur secundo contra secundam Conclusionem. Potentiæ specificantur ex actibus, ergo omnis substantia recipiens accidens, recipit per potentiam, quæ sit accidens. Distinguo antecedens. potentia specificatur ex actu; scilicet potentiæ, quæ habent eundem actum formaliter, sunt eiusdem speciei, & concedo; potentiæ specificantur ex actu, scilicet sunt eiusdem generis cum actu, & nego vniuersaliter; quare negatur consequentia. Ad summum potest dici illa potentia accidentalis terminatiuè, quia ad accidens terminatur.

Sed contra instabis. Actus, & potentia sunt in eodem genere ex Aristotele *duodecimo Metaphys. textu vigesimotertio, & sequentibus*, ergo potentia specificatur ex actu, ita vt sit eiusdem generis, ergo nulla responsio.

Respondeo ex Suarez *disputatio. decimaquarta, sectione quinta, numero vndecimo*, illud axioma non haberi apud Aristotelem, sed tantum omnium genetum eadem esse principia per quandam Analogiam, quod etiam nos docuimus; ex hoc autem non sequitur materiam, & formam accidentalis compositi debere esse in eodem genere; hoc enim est manifestè falsum; tùm in potentia actiua, quia anima, quæ est substantia, quatenus intellectus producit intellectionem, habitum, &c. quæ sunt qualitates; tùm in potentia passiua, superficies enim, quæ spectat ad quantitatem, recipit colorem, qui spectat ad prædicamentum qualitatis. Affert ipse Suarez aliquas accommodationes, vt vniuersaliter verificetur hoc axioma, verùm multa supponit, quæ cadunt sub opinione, ideò magis placet, quod diximus.

. Quæres quænam sint conditiones causæ materialis ad causandum.

Respondeo solam indistantiam esse conditionem. Quod indistantia sit conditio patet: quia non potest causare nisi vniatur, non potest autem vniri, nisi sint indistantes materia, & forma. Ideo Deus creans Animam, vt possit actione agentis naturalis vniri, ipsam creat indistantem materiæ, quia hæc essentialiter includitur in materia; vt causa, cum non possit esse causa, nisi existens; non quantitas, hæc enim est proprietas, vnde si per Diuinam potentiam poneretur forma in materia sine quantitate, materia posset exercere munus sustentandi, cum non sustentet per quantitatem; non ceteræ qualitates, hæ enim ad summum sunt conditiones formarum, quæ non possunt introduci, nisi preuijs his dispositionibus, ratio est, quia causa materialis, vt talis, dicit indifferentiam ad omnes effectus, vnde vt sic indifferens est causa completa, & sufficiens in suo genere; ad formas autem, quæ de se sunt determinatæ ad tales effectus, spectat tales dispositiones secum ferre, quibus determinent materiam ad hunc potius, quam ad illum effectum. Qui plura vult de hoc Tractatu videat Suarez *disputationibus allatis in principio*,& Amicum *tract.* 10.

Tractatus Quartus. Qui est de Causa Formali.

Causa materialis dicit ordinem ad Causam formalem, meritò igitur post explicationem causæ materialis sequitur præsens tractatus de causa formali, antequam de efficiente, & Finali agamus. Circa igitur causam formalem.

Quinam sint effectus, & quæ Causalitas Causæ formalis. Quæstio Prima.

Notandum primo. Nomen formæ sumi multipliciter. Primo sumitur pro forma Metaphysica, quæ dupliciter solet distingui in formam totius, & in formam 154
partis. Forma totius Metaphysica, quæ etiam natura solet dici, est tota essentia rei, quam constituere concipimus totum compositum, verbi gratia, humanitatem respectu Petri. Forma partis, quæ etiam forma Metaphysica impropriè, seu forma Logica solet appellari, est differentia respectu generis, quæ sola ratione distinguitur à genere, hæc autem forma Metaphysica tum prima, tum secunda acceptione dicitur forma per quandam similitudinem ad formam veram Physicam. Secundo sumitur forma, pro forma Physica, quæ scilicet existens imperfecta, & essentialiter ad aliud ordinata, per realem coniunctionem, cum illo composito constituit, hæc tantùm reperitur in rebus naturalibus; Metaphysica verò etiam in spiritualibus creatis, immo Metaphysica propria etiam in Deo. Tertio, Forma Physica sumitur tam pro substantiali, quam pro accidentali, quid vtraque sit alibi diximus. Quarto accidentalis, alia est naturalis, quæ à natura producitur, alia artificialis, quæ producitur ab agente Intellectu. Quinto, Forma sumitur pro forma tantum modali, quæ scilicet dicit tantùm entitatem quandam modalem, seu quandam affectionem rei, verbi gratia, figura in quantitate, vbi in Locato, subsistentia in supposito, &c. modo nostra quæstio procedit tantum de formis Physicis proprijs substantialibus, cum ceteræ omnes formæ dicantur per Analogiam ad veras Physicas; ex his, quæ de ipsis determinabuntur, facilè quilibet coniectare poterit quid de alijs dicendum seruata proportione, & habita ratione ad vnius cuiusq; naturam.

Notandum secundo, effectus formæ esse in duplici genere, alij dicuntur effectus primarij formales, & sunt illi, qui habentur à forma secundum rationem, quam formaliter importat, ver. gra. effectus primus formalis animæ est esse animatum, quia anima, vt anima importat dare animatum. Alij dicuntur effectus formales secundarij, & sunt illi, qui quadam naturali sequela sequuntur posito effectu primario, vet gra. ad esse animatum sequitur exclusio, esse verbi gra. lapidis; qui effectus formalis secundarius solet distingui in positiuum, & negatiuum, sed effectus positiuus forsan perpetam dicitur formalis, vt benè Amicus *tract. de causa formali quæst. 6. art. 3.* Quæstio erit tantum de effectibus primarijs, vnde fit.

155 Prima Conclusio. Duo sunt effectus formæ, materia scilicet, & compositum, sed compositum tanquam effectus primarius, & adæquatus. Probatur quoad primam partem, materia pendet simpliciter in esse actuata, determinata, & in aliqua specie à forma, ergo vera Conclusio. Antecedens de se patet, naturaliter enim materia cum de se sit apta ad omnes formas, & consequenter ad omnes species, per solam formam actuatur, determinatur, & ponitur in specie determinata. Probatur consequentia, quia hæc actuatio, seu determinatio est in materia à forma realiter informante, & consequenter influente, ergo materia quatenus sic actuata, &c. est effectus formæ.

Secunda pars probatur. Compositum essentialiter est ex materia, & forma, ergo est effectus formæ. Quod verò sit primarius, & adæquatus patet, quia actuatio, quam forma exhibet materiæ, est propter ipsum compositum, & ordine intentionis, licet non executionis, primo producitur compositum, in quo materię actuatio comprehenditur, ergo compositum est effectus materiæ, & effectus primarius.

Dices. Materia actuata non distinguitur ab ipsa forma, sed ipsam includit, ergo non potest esse effectus formæ. Probatur consequentia, quia nihil causat se ipsum. Negatur antecedens, quia materia actuata dicit se ipsam, & formam; forma autem dicit tantum se ipsam. & quamuis materia actuata includat formam, hinc tamen non sequitur causare se ipsam, sed causare aliquid, in quo ipsa includitur, quatenus se ipsam communicat, quod necessariò accidit, quia est causa intrinseca, alioquin nullus effectus dici posset effectus causæ intrinsecæ.

156 Secunda Conclusio. Causalitas formę circa materiam, & compositum est ipsa informatio. Patet ex his, quæ diffusius diximus de causalitate materiæ. Probatur etiam, quia forma informando materiam ipsam actuat, ex qua actuatione fit compositum, ergo hæc est eius causalitas, causalitas enim est, qua forma in suo genere influit in effectum.

Probatur secundo. Forma essentialiter est causa, quatenus actus; ideo respicit materiam, vt potentiam, sed quod pendet ab actu, quatenus est actus, pendet media actuatione, ergo actuatio, seu informatio est causalitas. Hæc autem causalitas non distinguitur respectu materiæ actuatæ, & compositi, nisi tantum ratione, prout diximus de causalitate materiæ in formam; est enim eadem ratio.

Tertia Conclusio. Forma causat per suam propriam entitatem. Probatur, quia forma causat, quatenus est actus substantialis, ergo per se ipsam. Probatur consequentia. Forma est entitas simplex, ergo non potest habere aliquam potentiam actuatiuam additam, ergo omnis potentia actuatiua est sibi essentialis, ergo per se ipsam causat. applica alias rationes *ex quæstione præcedenti*, quæ æquè probabunt.

Quæres sicut in Quæstione præcedenti, quænam sint conditiones necessariæ ad hoc, vt forma causet. Respondeo primam esse indistantiam; in hoc enim pari passu gradiuntur materia, & forma. Secunda sunt dispositiones debitæ in materia, cum enim materia sit indeterminata, per formam debet determinari, vt diximus, & cum forma non possit introduci, nisi quibusdam dispositionibus prævijs, quæ variantur ad variationem formę, omnis forma, vt sit causa, naturaliter requirit sibi proportionatas dispositiones in materia.

Hæc quæ sunt dicta de forma substantiali per quandam proportionem sunt dicenda etiam de accidentali intrinseca, quæ scilicet inhęret subiecto, & ex qua verè per veram vnionem, compositum accidentale constituitur. Immò etiam aliquo pacto eadem reperiuntur in causa formali modali. Videatur Suarez *disputatione decimaquinta, sectione vndecima*, & *disputatione decimasexta, sectione prima*, Amicus *quæstione octaua, & nona*. Quibus locis plura habentur etiam de forma Metaphysica apud vtrumque auctorem.

An Materia, & Forma immediatè vniantur.

Quæstio Secunda.

PRo intelligentia quæstionis aduertendum hoc nomen vnio sumi solere tripliciter. 157

Primo sumitur pro actione, qua partes simul vniuntur, & magis propriè solet dici vnitio.

Secundo sumitur pro relatione, quam partes vnitæ dicunt ad inuicem.

Tertio sumitur pro ipsa partium coniunctione, seu pro ipso termino actionis vnitiuæ, & in hoc tantum sensu quæritur, an, cum materia, & forma vniuntur, per illam actionem producatur aliquid realiter, quod non sit nec materia, nec forma, sed id, quo materia, & forma inuicem vniuntur. Hoc notato sunt duo sententiæ omnino oppositæ.

Prima Sententia est Suarez, Ruuij, & aliorum recentiorum, immò communior apud nostrum Aresium, *primo de Generatione disputatio. secunda, quæstione decimaquinta*, & Amicum, *quæstione decima* qui docent primo materiam, & formam vniri mediante vnione, quæ sit entitas modalis, modaliter distincta ab vtroque extremo. Secundo, hanc vnionem non esse quid accidentale, sed substantiale intrinsecum composito. Tertio, hoc substantiale esse meram relationem transcendentalem. Quarto distingui à causalitate, quam dicit materia respectu formæ, quoad esse existentiæ, & esse causalitatem vtriusque partis respectu compositi, sed in hoc non omnes conueniunt. Quinto alij ponunt vnicam tantùm vnionem inter vtrunque extremum, alij duplicem, alteram ex parte materiæ, alteram ex parte formę. Qui verò vnicam tantùm ponunt digladiantur quoad subiectum talis vnionis; nam alij volunt subiectari in materia, alij in forma. Hanc sententiam tribuunt Diuo Thomæ, & Scoto, Aresius, & Amicus *locis citatis*, maximè Aresius, qui contendit tanquam rem certam fuisse ab antiquis concessam, nec in disputationem vocatam, & ipsam duodecim rationibus confirmat, nec vllus ipso exactius hanc quæstionem pertractat. Sed de mente Diui Thomæ, & Scoti infra.

Secunda Sententia contraria, quòd non vniantur mediante entitate aliqua superaddita, sed seipsis ab Amico tribuitur Nominalibus, Ariminensi *primo sententiarum distinctione vigesimaoctaua, quæstione secunda, ad decimãseptimã*. Ochamo *distinctione trigesima, quæstione prima, ad secundum inconueniens*. Baconio *in tertio distinctione prima, quæstione prima, articulo primo*, Capreolo, & alijs; sed quidquid sit de istis, scio Caietanum apertissimè huius esse sententiæ *tertia parte, quæstione secunda, articulo septimo §. in hoc articulo cautissimè*, & *articulo decimo, §. in responsione ad primum*, sed magis apertè loquitur, *prima parte quæstione septuagesimasexta, articulo primo, §. ad euidentiam primi* vbi postquam dixit vnionem fundamentaliter esse causalitatem formæ, habet hæc verba: *constat enim quòd causalitas formæ est velut operatio per modum actus secundi ipsius causæ formalis, & quòd nihil supra causam formalem addit, nisi ipsam formam esse actum subiecti, quod non est ipsa forma, nec ipsum subiectum, nec aliquod ens medium, sed est subiectum, & formam in esse tali, indiuisa esse*, hæc Caietanus. Quid clarius? ex recentioribus est Gregorij de Valentia, *tertia parte disputatio prima, quæstione secunda, puncto quinto, §. verior est igitur*. Quamuis paulò infrà videatur aliquantulum hæsitare. Præter Caietanum, & Valentiam, alium non vidi, qui apertè hanc opinionem sustineat, ita vt non possit ab auctoribus contrariæ sententiæ aliter explicari: ore quidem in publicis thesibus hanc eandem Sententiam quo ad formas materiales ab amicissimo, & doctissimo Patre Domino Stephano Spinula Clerico Regulari Somaschensi, & inconcusso doctrinæ robore, & solita sui intellectus fœlicitate non semel propugnatam audiui. Pro nostra sententia.

Pri-

158 Prima Conclusio. Cum vniuntur materia, & forma non est aliquis modus realis, qui dicatur vnio. Probatur primo hæc vnio non potest esse aliquid absolutum, nec aliquid relatiuum, ergo non datur. consequentia clara; antecedēs probatur quoad primam partem, quia absolutum est quod absoluit à termino; at vnio importat respectum ad vnita, ergo non potest esse quid absolutum. Quoad secundam partem etiam probatur, vel hoc relatiuum est substantia, vel accidens; non accidens, vt etiam aduersarij concedunt, quia vnio est de essentia compositi substantialis, de cuius essentia esse non potest accidens; ergo est relatio substantialis, vt concedunt Amicus *dub.* 2. *num.* 8. Aresius *sect.* 3. *ad* 8.

Sed contra. relatio transcendentalis, ex Amico *in Logica, Tract.* 15. *quæst.* 1. *dub.* 3. §. *hinc oritur quarta*, est intrinseca, & essentialis ei, quod ipsa refertur, ideo dicit, relationem prædicamentalem supponere rem, cui aduenıat; at transcendentalem tanquam gradum metaphysicum contrahere gradum superiorem, & cum illo constituere aliquam perfectionem; sic relatio transcendentalis, quam dicit habitus, contrahit gradum superiorem qualitatis ad standum, pro qualitate, quæ sit habitus, & non alia specie, sed hoc non præstat vnio, ergo non est relatio transcendentalis. Probo minorem, relatio transcendentalis illi debet esse intrinseca, quod denominat, sed vnio denominat materiam vnitam formæ, & formam vnitam materiæ, nec tamen est essentialis formæ, vel materiæ, ergo.

Dices ex Amico. includitur essentialiter in composito, quia non possumus intelligere compositum, nisi cum vnione. sed contra, quia vnio non denominat vnitum compositum, sed partes, ideò partibus deberet esse intrinseca.

159 Probatur secundo, intelligitur sufficienter subiectum mutatum, dum recipit aliquem modum nulla vnione mediante, ergo intelligetur sufficienter mutata materia, & non de causa, facta causa ex sola formæ receptione sine vlla vnione.

Dices ex Amico *dub.* 2. *num.* 3. modi sunt essentialiter actuales coniunctiones, ideo non debent aliquo medio vniri. Respondeo non omnes modos esse essentialiter coniunctionem, vt patet de sessione, & tamen per sessionem sine vlla vnione Petrus mutatur, dum de stante fit sedens.

Tertio probatur contra Amicum ad hominem, per ipsum prius est formam materialem dependere à materia quoad sustentationem, quam intelligi habere modum vnionis, *Tract.* 10. *quæst.* 4. *dub.* 1. *num.* 13. sed in illo priori non est separata ex eodem *Tract.* 11. *quæst.* 10. *dub.* 2. *num.* 2. ergo est vnita, non enim datur medium inter esse vnitum, & separatum, ergo esse vnitum non consistit in modo vnionis.

Probatur vltimo. Non sunt multiplicanda entia sine necessitate, sed hic nulla est necessitas vnionis, quæ sit modus, ergo. Minor patebit ex argumentorum solutione.

Primo igitur instant. non potest dari mutatio realis, nisi aliquid reale addatur, aut tollatur, sed forma, & materia mutantur, dum de non vnitis fiunt vnitæ, ergo additur aliquid, ergo vnio. Argumentum Aresij, quod confirmat, quia, si nulla fit mutatio, dum moritur homo, non esset mutatus homo, & sic semper esset, quia inuariatis partibus, inuariatum remanet totum. Ad argumentum, toto concesso, negatur vltima consequentia, id enim, per quod mutantur, in materia est forma, & in forma materia; quia primo materia non erat informata forma, nec forma sustentata à materia, postea sic; & per hoc patet ad confirmationem, in morte hominis partes mutari, dum ad inuicem separantur.

160 Secundo instat idem Aresius si inter materiam, & formam nulla est vnio, quæ sit aliquid superadditum, nulla esset differentia inter formam assistentem, & informantem. Probatur consequentia, quia forma assistens est indistans ab illa materia, operatur per illam, illi communicat motum, &c. ergo cur non erit informans? vtique, quia non habet modum vnionis.

Confirmatur quia ex sola indistantia inter aliqua, non datur motus inter illa, sed moto corpore necessario mouetur anima, ergo adest vnio præter indistantiam.

Confirmatur secundo, quia non est assignare terminum actionis vnitiuæ, nisi posita vnione.

Ad argumentum quod est omnium principalissimum Respondeo negando sequelam. ad probationem dico, non esse formam informantem, quia non communicat suum esse materiæ; dicet Aresius, quare non communicat suum esse? Respondeo, quia non est actus eius proprius cum omnibus requisitis; si rursus quærat, quare non sit actus proprius, &c. hoc esse petendum ex natura talis actus, & potentiæ, quæ sic, vel sic esse debent, ad hoc vt informent, &c.

Aduertite quod etiam ipse Aresius cogitur deuenire ad hanc difficultatem, si enim quæram, quomodo differant forma assistens, & informans, si respondebit, quia assistens non habet vnionem, quæram quare non habet vnionem? vtique aliud non potest assignare, nisi quia non est actus proportionatus.

Ad primam confirmationem dico ex sola indistantia non sequi, quod moto vno, moueatur aliud; sed nego quod secluso modo vnionis sint solum indistantes materia, & forma, sunt enim intimè vnitæ per proprias entitates tanquam actus, & potentia; & quando assumitur, posse Deum ponere formam intimè præsentem propriæ materiæ, & non vnitam, negatur, intima enim præsentia est informatio, scilicet inexistentia formæ in materia, quam Deus non potest impedire posita forma cum dispositionibus, &c. Quare ad multorum argumentorum solutionem habet informationem importare supra indistantiam intimam præsentiam, scilicet formam, vt actum proprium in materia, ipsam actuantem; cum enim dico actum propriū in proprio subiecto, dico formam vnitam.

Ad secundam confirmationem respondeo terminum actionis vnitiuæ esse partes vnitas, scilicet compositum, quod si dicat Aresius compositum esse terminum totalem, præter quem dandus est terminus partialis. Respondeo terminum partialem esse ipsam coniunctionem, quæ nihil aliud importat, nisi formam coniunctam materiæ, id enim est terminus partialis, quo producto producitur compositum, sed ex positione formæ in materia resultat compositum, ergo hæc positio est terminus partialis.

161 Dices. Forma coniuncta materiæ est ipsum compositum. Respondeo materiam, & formam, cum sint principia intrinseca, nō efficere aliquid omnino à se distinctum, vt agens, sed construere, se ipsa communicando; ideo neque est necesse, vt hic terminus partialis sit aliquid perfectè contradistinctum à termino totali, quia in illo includitur essentialiter, sed satis est, si diuerso modo se habeat, vt terminus est partialis: sic forma, vt consideratur communicata materiæ, quasi connotando tantum materiam, dicitur terminus partialis: vt considerantur iam simul vnitæ, materia, & forma, dicitur terminus totalis.

Addo etiam aduersarios pati hanc eandem difficultatem, cum enim producitur ignis, quæro, quinam est terminus partialis, non forma ignis, vt sic; posset enim hęc produci, & non constituere compositum, si non esset coniunctio, seu vnio cum materia, contra naturam termini partialis, qui ipso posito, ponit compositum; pręcipuè iuxta Amicum, qui in aliquo priori vult existere formam, & nō componere compositum, ergo erit forma vnita, quia vnita forma, caussatur compositum; sed forma vnita materiæ est compositum, ergo in eundem scopulum impingunt, & tenentur etiam ipsi fateri, cum causa intrinseca sit causa, se ipsam communicando, esse terminum partialem, prout consideratur alteri se ipsam tradere; totalem verò, vt sunt simul ad inuicem in vnam naturam, quasi transformata.

Dices secundo, vel aliquod reale producitur, vt terminus partialis, vel non. Si primum non potest esse nisi vnio; si secundum, ergo datur actio realis sine termino. Respondeo realiter coniungi formam materiæ, si enim est actio purè vnitiua, vt suppono, nihil debet reale de nouo produci, preter terminum totalem. Vbi Nota aliud esse loqui de actione productiua; aliud de vnitiua purè, quæ supponit extrema existentia.

162 Instat tertio Aresius, si non datur vnio, homo non generaret hominem, hoc est absurdum, ergo. Probat sequelam, non enim producit animam, non materiam, cum sit à Deo creata, per quid ergo dicitur generare hominem? non quia tantùm dispositiones inducat, qui enim tantùm disponit ad effectum, non dicitur effectum produxisse, ergo dicitur tantum generare, quia producit vnionem inter animam, & corpus, &c. Respondeo hominem generare homi-

hominem, quia inducit in materia dispositiones omnes, quibus Deus tenetur statim animam creare in illa materia, cui anima statim se ipsam communicando vnitur; neque quod addit, effectum non tribui disponenti tantum, facessit negotium; respondeo etiam hoc esse verum, quando effectus non necessario sequitur. Immò non possum non admirari Aresium tantam vim facere in hoc argumento, cum ipsemet *quæst.*17. *sect.*2.§. *dico* 2. fateatur probabilius esse, vnionem animæ esse ab ipsa anima, attamen hominem dici generare hominem, quia illa vnio resultat posita materia disposita, & forma propinqua, ideo disponenti materiam, ad cuius dispositiones necessariò creatur anima, tribui productionem hominis. expendite quæ ipse ibi dicit vsque ad finem sect. pro nobis contra seipsum.

Dices, ergo productio hominis consistit in productione accidentium. Respondeo formaliter nequaquam, sed in coniunctione animæ ad corpus, benè consequutiuè, quia scilicet illis positis consequitur, quod ponatur homo, sicut & ipsemet Aresius docet eodem loco mortem hominis tribui accidenti, quod expellit dispositiones, ex quibus sequitur mors hominis.

Instatur quartò, ex Amico *Art.*3. datur vnio inter naturam humanam, & Verbum Diuinum, ergo etiam inter cetera, quæ vniuntur. consequentia patet, quia eadem ratio. Antecedens probatur; quia non potest dici naturam humanam vniri se ipsa, quia illa vnio est supernaturalis, non quid naturale. Si dicatur esse supernaturalis tantùm terminatiuè, quia terminatur ad Verbum, obstat, quia illa natura non magis dicit relationem ad Verbum, quam ad alias personas, ergo mediante vnione dicit relationem magis ad secundam Personam, quam ad alias. Respondeo negando antecedens (de quo fusius ago in tractat. de Incarnatione quæst.11.) ad probationem dico. dici vnionem supernaturalem, quia non est naturæ humanæ debitum, quod Verbum Diuinum fungatur munere subsistentiæ creatæ, & quando Amicus addit non magis dicere relationem, &c. Respondeo verum esse de illa humanitate præcisè sumpta, sed sumpta vt terminata ad verbum dicit potius ad illud, quam ad Patrem, aut ad Spiritum sanctum; fundamentum enim relationis non est aliqua vnio, sed est naturam illam esse terminatam Verbo, loco propriæ subsistentiæ, sicut natura creata dicit relationem ad subsistentiam creatam, cui tamen vnitur immediatè, vt docet ipse Amicus *dub.*2. *art.*3. *num.*6 de omnibus modis, & Suarez quare cum Verbum solum adimpleat munus subsistentiæ
163 creatæ, debet vniri media vnione ex parte naturæ? Alias rationes habet Amicus contra nostram sententiam *art.* 3. *dub.* 1. & *art.* 3. *dub.* 1. sed omnes ex dictis facilè soluuntur, cum coincidãt cum rationibus Aresij, cum quo etiam omnino conueniunt ea omnia, quæ contra afferunt Auersa, & Ouiedus in suis Philosophijs, quare non est opus, quod afferantur. videantur etiam ceteræ rationes eiusdem Aresij, sed ex dictis remanent solutæ.

Instatur quinto ex Suarez *disp.*13. *sect.*9. *num.*30. omnis causalitas mediat inter causam, & effectum, nec materia, nec forma mediat, cum sint ipsæ causæ, ergo dãda est vnio, qua tanquam causalitate propria causent compositum. Respondeo causalitatem esse, vt diximus alibi, informationem respectu formæ actiuam, passiuam respectu materiæ, & hæc mediat, quatenus sine ipsa potest esse materia, & forma.

Dices, vel hæc informatio dicit aliquid supra materiam, & formam, vel non. Si primum ecce vnionem. Si secundum, ergo verè nihil mediat inter causam, & effectum. pro intelligentia sit

Secunda Conclusio. Vnio inter materiam, & formam, seu informatio nihil aliud importat, nisi formam esse in materia, & materiam esse informatam ipsa forma. Probatur Conclusio, quia non mediat inter ipsam modus de nouo additus, vt diximus, ergo se ipsis immediatè vniuntur, sed non intelliguntur vnita, nisi materia sit informata forma, & forma sit in materia, ergo vera conclusio.

Modo ad difficultatem respondeo, causalitatem esse hanc informationem, & hanc dicere aliquid supra materiam præcisè, & supra formam præcisè, scilicet ex parte materiæ dicit materiam connotando formam, qua informetur, & qua mediante communicet se ipsam composito; & ex parte formæ dicit formam connotando materiam, quam informat, nec est mirum causalitatem non distingui perfectè, nec à causa, nec à causato, quia istæ causæ causant tradendo intrinsecè se ipsas, consequenter causatio debet esse illa communicatio proprij esse, & ideo debet includi, vnde benè dicebat Suarez *disp.*15. *sect.*6. *num.*7. hanc esse differentiam inter causalitatem agentis, & formæ, quòd agens per causalitatem non communicat intrinsecè se ipsum, at causalitas formæ est communicatio intrinseca formæ, ideo causalitatem formæ complecti ipsam formam, seu causalitatem formæ, esse ipsam formam, non absolutè sumptam, sed vnitam. expendite hæc vltima verba, & videte eadem difficultate premi, etiam aduersarios, ac nos, de causalitate inuoluente ipsam causam.

Circa mentem D. Thomæ, & Scoti, dico nihil fauere 164
aduersarijs D. Thom. ad locũ enim, quem afferunt *1. parte quæst.*76. *art.*1. *ad* 6. vbi docet, animam separatam habere inclinationem ad vnionem.

Respondeo tãtùm haberi dari vnionem inter animam, & corpus, quod nec nos negamus, non autem hanc vnionem esse quid superadditum, &c. sicut etiam idem habetur *capite vltimo* 1. *de Generatione*, vbi docet Aristoteles mixtionem esse miscibilium, alteratorum vnionem. ad alterum locum D. Thomæ *3. parte quæst.*2. *art.*7. dico, illum locum nobis potius fauere; quærens enim Sanctus Doctor, an vnio inter Verbum, & naturam humanam sit quid creatum, respondet esse quid creatum, quia est quædam relatio, nec in toto illo articulo loquitur de ea, nisi, vt de relatione; ideo affert exemplum de relatione creaturæ ad Deum; quare possumus non irrationabiliter dicere, cum intentum D. Thomæ sit ibi non quærere de relatione, sed de ipsa vnione, vt de termino actionis vnitiuæ, vt patet ex sequentibus articulis, qui de ipsa, vt de tali termino procedunt, possumus inquam dicere, cum totum sermonem insumat in vnione, & in relatione, non voluisse vnionem esse quid aliud præter personam Verbi terminantem naturam humanam, ideo de relatione, quæ ex tali terminatione insurgit, resoluisse articulum.

Quoad Scotum faciunt vim primo *quæst.*1. *dist.*1. *setententiarum* 3. sed ibi Scotus distinguens tria genera relationum, vnionem naturæ humanæ ad Verbum dicit esse ex illis, quæ non necessario adueniunt posito fundamento, & termino, & probat illam vnionem non posse esse quid absolutum. Hic autem non deducitur per ipsum dari vnionem tanquam modum superadditum, &c. Secundo enim faciunt *in 4 dist.*43 *quæst.*1.§. *ad argumentum; ad vltimum*, vbi Scotus dicit, *ideò verius videtur quod vnio redibit eadem, si accipiatur pro illa relatione partium vnitarum, non autem pro ipsa passione.* Sed respondeo hunc locum nobis fauere, cum enim aliud in vnione non recognoscat Scotus, nisi passionem, qua partes vniuntur, quæ transit, & relationem consurgentem, sequitur velle partes vniri se ipsis, si enim vnirentur ipsa relatione, vtique esset essentialis toti, quod tamen & ipse negat *eodem loco*, dicens, *quia illa vnio non est de essentia totius*, nec possum credere Scotum, & Scotistas vnquam admissuros compositum substantiale constitui relatione, cum sit quid absolutum, &c. Amicus affert pro se Scotum etiam distinct. 12. *quæst.*1. *ad* 4. sed ibi de hoc non loquitur.

Igitur in auctoritate D. Thomæ, & Scoti non est multum fidendum, quia omnes pro vtraque parte explicari possunt: hæc est de vnione nostra sententia, quæ saltem hoc continet vtilitatis, & si aliquam habet difficultatem, quòd euadit quæstiones difficillimas de numero vnionũ; item de vnione animæ, quomodo possit produci; à quo agente, an spiritualis, an materialis sit, item in quo subiecto hæ vniones subiectentur. videte auctores præcipuè nostrum Aresium *quæst.* 15. *vsque ad* 20. & Amicum *quæstione* 10.

Soluuntur quædam Dubia de Causa Formali.
Quæstio Tertia.

QVæritur primo, an aliqua forma possit eleuari ad in- 165
formandam materiam, ad quam nullam habet proportionem, & naturalitatem, ver. gratia, an forma Leonis possit informare materiam Cæli. Hoc quæsitum pluribus resoluit Amicus *quæst* 7. *dub.* 3. Ego breuiter respondeo non posse, & ratio negationis est, quia ex informatione formæ sequitur compositum, quia nunc habentur materia, & forma vnita, quod est dicere compositum; sed nullum com-

compositum potest esse ex illis essentialiter, quæ nullum habent ordinem ad inuicem. Confirmatur, quia non est informatio, vbi non est effectus formalis, sed materia. quæ non est capax alicuius formæ non potest habere effectum formalem, ergo neque informationem.

Dices. licet hoc sit verum naturaliter, attamen supernaturaliter poterit, sicut causa efficiens potest eleuari ad effectum supernaturalem verbi grat. ad agendum in spiritum, &c. Sacramenta secundum multos causant effectiuè gratiam, &c. Respondeo esse disparem rationem, causa enim efficiens agit extra se ipsam, & efficit effectum omnino contradistinctum, vnde dicebat Suarez *disp. 15. sect. 6. num. 6.* vt alibi diximus, quod efficiens licet communicet se, non tamen se ipsum; ideo Deus potest per potentiam obedientialem, quã quælibet creatura dicit ad Creatorem, ipsam eleuare ad effectum supernaturalem, supplendo ipse in genere causæ efficientis, per particularem influxum, defectum agentis creati: potentia enim dicitur obedientialis in ordine ad concursum Dei: at forma efficit compositum, communicando se ipsam; si igitur non habet proportionem, non poterit seipsam communicare; nec à Deo eleuari, quia non potest supplere hunc defectũ in genere causæ formalis, nisi addendo aliam virtutem informatiuam; & hoc non quia non esset amplius eadem forma, aut tanquam causa vniuersalis ipse, supplendo, &c. & hoc nec etiam, ipse enim non potest esse forma alicuius subiecti. quare ex eo quòd est creatura Deo subiecta, &c. non sequitur posse per potentiam obedientialem eleuati ad omnem effectum, sed tantum ad illos, qui non implicant, vel simpliciter, vel respectu talis naturæ: in summa ad illos, ad quos habet proportionem saltem negatiuam, vt omnis substantia creata ad accidentia supernaturalia.

166 Dices secundo fuit eleuata natura humana ad subsistentiam Verbi, quod est omnino improportionatum; ergo etiam forma poterit eleuari ad materiam, ad quam non habet proportionem, &c. Respondeo negando consequẽtiam, quia verbum Diuinum non informat humanitatem, sed tantum terminat loco subsistentiæ creatæ, at quælibet natura substantialis naturaliter requirit esse incommunicabilem per subsistentiam, vnde statim ac aduenit hęc subsistentia, redditur incommunicabilis, siue sit subsistentia creata, siue increata: videte Amicum *loco citato*.

Quæritur secundo. An forma materialis possit informare materiam, ex qua non est educta. Respondeo affirmatiuè, & est conforme ijs, quæ diximus *lib. 1. tract. 2. q. 6.* probatur. quia illa materia habet potentiam ad talem formam, & appetitum, vt ibi diximus, ergo potest informare. Confirmatur ex ratione Suarez, quia de facto quantitas educta ex materia panis ante consecrationem, post consecrationem nascentibus vermibus incipit informare aliam materiam.

Dices. ergo naturaliter poterit, cum habeat naturalem propensionem, &c. Respondeo negando consequentiam non propter defectum ipsius formæ, aut materiæ, sed propter defectum agentis, quod non potest formam ex vna materia eductam ad aliam traducere propter dependentiam, quam habet in conseruari, vt diximus *lib. 1. tract. 2. quæst.* 8. de forma iam corrupta. Verum quidem est quod posita, vel naturaliter, vel supernaturaliter materia *A*, disposita sufficienter ad formam eductam ex materia *B*, naturaliter illa forma informabit illam materiam, quare totum impedimentum prouenit ab extrinseco, & ideo ex tali forma, & materia, vt alibi tactum est, fit vnum ens naturale per se.

167 Quæritur tertio. An forma apposita materiæ sufficienter dispositæ, se ipsa possit vniri. Respondeo affirmatiuè, patet, quia non minus est potens causare in suo genere causa formalis, quam efficiens in suo genere, sed causa efficiens positis omnibus requisitis ad agendum non potest non causare, ergo etiam causa formalis. Patet secundo ex ijs, quæ sunt dicta *quæst. præcedenti* ex Aresio, probabilius esse vnionem animæ fieri ab ipsa anima. & Confirmatur, quia Amicus *hic* in tantum existimat probabilius animam non vniri se ipsa, eò quod deberet producere in eodem genere efficientis modum vnionis, quod non videtur dicendum, quia habet tantum vim informatiuam, non autem effectiuam: sed nos negauimus omnem modum vnionis, & diximus formam vniri immediatè, ergo se ipsa potest vniri, dum se ipsa communicatur per modum causę formalis, quod concedit etiam Amicus *Conclusione prima artic. 2.*

Dices ex Aristotele *2. Physic. text.* 71. efficiens, & forma non possunt esse idem numero respectu eiusdem, ergo forma non potest se ipsa vniri; esset enim causa efficiens, & formalis respectu eiusdem compositi. Respondeo negando consequentiam; ad probationem, dico formam non causare compositum in genere causæ efficientis, sed tantùm formalis communicando se ipsam; causa autem efficiens est ipsum disponens materiam, ad cuius dispositiones necessario forma se ipsam vnit. Hactenus De Causa Formali.

Tractatus Quintus. Qui est de Causa Efficienti.

IN duobus Tractatibus præcedentibus dictum est de Causis intrinsecis, modò accedimus ad extrinsecas, quarum prima est Causa efficiens, quæ plurimis difficultatibus inuoluta multas quæstiones exigit ad sui intelligentiam; & primo à nomine incipiendo quærimus.

Quid sit Causa efficiens. Quæstio Prima.

ARistoteles *5. Metaphys. cap. 2.* & *hic tex.* 28. definit 168
causam efficientem dicens *esse id, vnde primum principium est mutationis, aut quietis.*

Dices primo *esse id*, quod ponitur loco generis, scilicet esse principium, principium enim magis patet, quam causa efficiens.

Dicitur secundo *primum*, seu vt alij, *primo* ad distinguendam causam efficientem à formali, & materiali, quæ licet sint principium mutationis, non tamen primum; causa enim efficiens saltem prius natura intelligitur influere, quam materia recipere illum influxum, & formam ex illo produci. per hanc etiam distinguitur à causa finali, quæ licet sit primum principium in intentione, non tamen in executione.

Dicitur tertio *vnde*, quæ particula sumitur strictè, & idem sonat, ac à quo, quod est proprium signum causæ efficientis, sicut ex quo causæ materialis; propter quod finalis; per quod formalis. Per hanc particulam hæc definitio differt à definitione naturæ, hæc enim significat efficientiam extrinsecam; quod non est in definitione naturæ, in qua dicitur principium motus eius, in quo est, scilicet intrinsecè.

Dicitur quarto. *Mutationis, aut quietis*, per primam particulam comprehendit omne genus motus physici, qui esse potest à quocunque agente physico. Quare ab hac definitione est etiam exclusus Deus, quatenus agit per creationem; vnde aliqui obseruant ad hoc, vt in hac definitione comprehendatur etiam Deus, esse dicendum, *vnde est principium actionis*. Per aliam particulam *quietis*, Ruuius intelligit effectum, & sic particulam disiunctiuam explicat per coniunctionem; vnde ipse definit sic causam efficientem: *causa efficiens est primum principium per se, à quo est actio, vel motus, atque effectus*. similem explicationem ponit Masius, apud Amicum *Tract. 11. qu. 1 num. 1. §. 5. dicitur*, videte ipsum, in re parui momenti nolo immorari.

Solum dubiolum potest esse, an hac definitione intelligatur definita omnis causa efficiens, an sola principalis. Aliqui, vt Zabarella *hic text.* 29. existimant, solam principalem esse definitam, & dicunt ob id fuisse adiunctam illam particulam *primo* D. Thomas *hic*, & Toletus existimant, includi omnia efficientium genera, cum quibus conuenit Suarez *disput. 17. sect. 1. num. 4.* allegans pro se Scotum; vnde explicat per ly *primò* excludi tantum causas per accidens, quia etiam cęteræ causæ per se, vt instrumentales, &c. sunt primum principium motus, in suo genere tamen; & posset confirmari, hanc esse mentem Aristotelis, quia statim post definitionem allatam attulit exempla diuersorum efficientium, vt in tex. & non tantum efficientis principalis.

Quotuplex sit Causa Efficiens. Quæstio Secunda.

HAnc quæstionem fusius tractant Suarez *disp. 17. sect. 2.* Amicus *quæst. 4 & 5.* Nos breuiter omnia expedie-

diemus, vt ab his minimis expediti, ad difficiliora, & vtiliora transferamur.

Prima igitur diuisio causæ, est in causam per se, & in causa per accidens. Causa per se dicitur illa, à qua est effectus, quatenus causa est talis, ita vt effectus sibi determinet illam naturam causæ, quæ per subiectum immediatè significatur. Causa verò per accidens dicitur illa, cui tribuitur effectus, sed non competit ei, quatenus talis est, verbi gratia. Musicus cantat, est causa per se, quia cantus competit Musico, quatenus Musico; Musicus ædificat, est causa per accidens, quia non competit ædificare Musico, quatenus est Musicus.

Dices ex Aristotele *text.* 33. Policretus statuam facit, est causa per accidens, & tamen actiones conueniunt per se suppositis, iuxta illud, *actiones sunt suppositorum*. Respondeo supposita posse dupliciter considerari. Primo nudè sine illa forma, cui solet tribui talis effectus. Secundo cum illa forma; quando igitur sumuntur nudè, si illa forma includitur intrinsecè in supposito, est causa per se, sicut ista, *homo discurrit*: si verò illa forma est accidentalis, non est causa per se; ideo quia Ars statuaria accidit Policreto, nec in Policreto includitur, dixit Aristoteles esse causam per accidens, *Policretus ædificat*; quando autem sumuntur sub illa forma, tunc actiones semper sunt suppositorum, & sic sunt causæ per se v. g. *ædificator ædificat*.

Causa per accidens dupliciter sumitur. Alia dicitur causa per accidens ex parte causæ, seu accidentalitate causæ. alia dicitur causa per accidens ex parte effectus, seu accidentalitate effectus. Causa per accidens primo modo dicitur illa, quæ coniungitur alicui causæ per se, ver. gr. Musico, quæ est causa per se cătus, accidit esse statuarium. Statuarius est causa per accidens cantus accidentalitate causæ, quia coniungitur cum Musico, qui est causa per se cantus. Causa per accidens, secundo modo est cum effectui per se coniungitur aliquis alius effectus: quod dupliciter contingere potest. Primo quod sit effectus, qui aliquam connexionem habeat cum effectu per se, v.g. productioni formæ ignis cõiungitur expulsio alterius formæ. expulsio alterius formæ est effectus per accidẽs, & producẽs formam ignis, est causa per accidens ex parte effectus, quia productioni formę ignis, qui est effectus per se, coniungitur alius ille effectus expulsio alterius formæ.

Secundo potest coniungi talis effectus, qui nullam habeat connexionem cum effectu per se v. gr. fossioni terræ coniungitur inuentio thesauri, qui nullam dicit connexionem cum fossione terræ, fodiens terram dicitur causa per accidens ex parte effectus, respectu thesauri inuenti.

170 Secunda Diuisio causæ per se est in physicam, & moralem. Per causam physicam intelligitur omne agens, media vera actione, & influxu in effectum, siue sit creatum, siue increatum, corporeum; siue incorporeum. Moralis dicitur primo, omnis illa causa, cui imputatur effectus, ac si illum produxisset; vel quia applicauit causam physicam; vel quia consuluit, impulit, rogauit impetrauit, potuit prohibere, & non prohibuit, &c. Secundo sumitur causa moralis pro omni illo agente, quod non agit ex necessitate, & sic conuertitur cum omni causa liberè agente, vt Deus, intelligentię, homo, &c.

Tertia Diuisio in causam primam & causam secundam. Causa prima est, quæ agit independenter à quocunque alio, & cui subordinantur omnia cętera agentia. huiusmodi est solus Deus, qui ad omnes actiones creaturarum concurrit. Causa secunda est illa, quæ agit dependenter ab hac causa prima: quare omnia agẽtia, vno excluso Deo, sunt causæ secundæ.

Quarta Diuisio est in causam totalem, & partialem. totalis est quæ alio non indiget (excepto semper concursu generali Dei) in suo genere ad causandum effectum. partialis est, quæ alio indiget etiam in suo genere.

Quinta Diuisio est in causas subordinatas, & non subordinatas. subordinata est, quæ alteri subijcitur, vt agat; vel quia recipiat virtutem ad agendum sub illa; vel quia actio sine illa esse non possit. Causa non subordinata dicitur illa, quæ æquè principalis concurrit ad effectum, ac alia, cui adiungitur in actione. Diuersa genera causarum subordinatarum narrat Amicus ex Tartareto *in* 1. *dist.* 2. *quæst.* 1. § *Respondet Scotus*.

Sexta Diuisio, in causam Vniuocam, & Æquiuocam. Causa vniuoca, quæ causat effectum eiusdem rationis, & formæ. Causa æquiuoca diuersæ rationis, sed similem virtuti causatiuæ.

Septima diuisio in causam agentem necessariò, & agentem liberè. Agens necessariò est illa, quæ positis omnibus requisitis non potest non agere, vt ignis. Agens liberè est illa, quæ positis omnibus, &c. potest non agere vt Deus, homo, &c.

Vltima Diuisio est in causam principalem, & instrumen
talem, de qua diuisione longissimas difficultates solent te- 171
xere doctores, & est videre apud Suarez *à num.* 7. *vsque ad* 17. Ego dico cum eodem Suarez *ab eodem num.* 7. *vsque ad* 19. cum Ruuio *tract. de Causa efficiente num.* 5. & Amico *quæst.* 12. causam principalem esse illam, quæ agit afficiendo effectum æquè nobilem quam ipsa, vel saltem non nobiliorem. Instrumentalis dicitur illa, quæ eleuatur ad efficiendum effectum nobiliorem; hoc enim est signum esse causam instrumentalem, quia cum effectus sit nobilior, non potest propria virtute sola illum produxisse, signum est produxisse virtute alterius, & consequenter fuisse instrumentum. circa quod

Aduertendum est instrumentum aliquãdo sumi impropriè; & hoc modo dicitur instrumentum omnis causa secunda, respectu causæ simpliciter primæ. Secundo dicitur instrumentum impropriè omnis virtus, quæ alicui datur ad operandum; & in hoc sensu, & si sit æque perfecta, vel perfectior effectu, dicitur forma ignis instrumentum suppositi ignis, brachium instrumentum corporis, &c. Tertiò vt notat Suarez dicitur etiam instrumentum id, quod loco alterius constituitur ad operandum ver. gra. lapis lapsus è manu proijcientis, per impetum mouetur, quem à proijciente accepit, ille impetus dicitur instrumentum proijcientis.

Aduertendum secundo, cum causa dicatur instrumentalis per ordinem ad agens principale, cui subordinatur, sicut triplex est agens, Naturale, vt ignis, artificiale vt scriptor, supernaturale, vt Deus operans supra ordinem naturæ, ita triplex est instrumentum, naturale, quod à natura est datum agenti naturali ad operandum, vt calor est instrumentum animæ. Aliud artificiale quod sumitur ab artifice ad opus artificiosum, vt calamus est instrumentum scriptoris, serra fabri lignarij, &c. aliud denique est instrumentum supernaturale, quod deseruit Deo ad effectum supernaturalem, vt aqua in baptismo, ad producendam gratiam.

Aduertendum tertio pro plurimis difficultatibus, in 172
actione respectu instrumentalis, & principalis causæ, duo nos posse distinguere substantiam actionis, & modificationem ipsius, ver. gra. calor calefacit, calefactio vt sic dicitur substantia actionis, quod sit intensa, vel remissa calefactio dicitur modus ipsius actionis; sic quod à calamo formẽtur characteres, dicitur substantia scriptionis, quod verò benè, vel malè formentur, dicitur modus scriptionis, modò hæc ita se habent, vt aliquando substantia actionis sit ab instrumento, sic calefactio est à calore, modus vero à causa principali, ex applicatione enim caloris in tali proportione prouenit, vt sic, & sic calefaciat; aliquando verò substantia actionis est à principali agente, sic formatio litterarum à manu huc, & illuc ducente calamum, modus verò partim à principali agente, partim ab instrumentali, sic vt characteres sint maiores, vel minores, benè, vel malè formati, prouenit etiam a scribente, & etiam ab ipso calamo, quod benè sit aptatus, &c. est autem hæc differentia inter id, quod adscribitur ipsi instrumento, & id, quod adscribitur agenti principali, quod respectu eius, quod immediatè attingitur ab instrumento, potius est causa principalis; sic calor animæ respectu calefactionis; respectu verò principalis effectus, ad quem effectus immediatus instrumenti ordinatur, dicitur instrumentum; sic idem calor respectu carnis productę; dicitur autem simpliciter instrumentum, quia effectus ipsius instrumenti est, quo vtitur agens principale ad effectum intentum, & ideo ipsum mouet ad proprium effectum.

Quæres ad quodnam genus causæ reducantur conditiones, quæ dicuntur sine quibus non. Respondeo ad nullum, non enim sunt veræ causæ per se, quia non influunt, vt diximus alibi, nec etiam causæ per accidens, quia sunt necessariò requisitæ.

Per

Per quid Agens Naturale constituatur in actu primo respectu substantiæ. Quæstio Tertia.

173 SVpposito agentia naturalia, seu causas secundas posse, immò de facto habere efficientiam, quoad aliquos effectus, quæ est opinio Catholica definita Trident. *sess. 6. can. 4.* vbi feritur anathemate, qui dixerit nihil liberum arbitrium hominis operari, & patet etiam ratione, quia alioquin, si Deus ipse omnia efficeret cogeretur sibi ipsi contrariari, secum pugnare, &c. cum multę causę in agendo pugnēt, patiendo, resistendo, &c. preterquamquod nul la esset ratio, cur Deus ad præsentiam ignis semper producat alium ignem, si ignis ipse non agit, neque vlla esset differentia inter actiones vitales. hoc inquam supposito, & ex fide plurimis locis Sacræ scripturæ, determinatione Conciliorum, auctoritate Sanctorum Patrum, & etiam ex sana Philosophia, vt est videre apud Ruuium *Tract. 4. quæst. 2.* & Amicum *quæst. 9. dub. 1.* & alios, quæritur per quid agens naturale constituatur in actu primo, quod est dicere, quod nam sit principium, per quod agentia agunt, an scilicet ipsorum substantia, an verò aliquod accidens additum, &c. in hoc enim distinguuntur actus secundus, & primus, quod in actu secundo ponitur agens per ipsam causalitatem, in actu verò primo per illud principium, per quod maximè causat effectum. hoc supposito

Notandum est omnia agentia posse comparari ad duplicem effectum, vel ad effectum substantialem, respectu cuius dicuntur causæ: vel ad effectum accidentalem; agētia enim naturalia dicuntur causæ, & accidentis, & substantiæ; quare de vtroque effectu est inquirendum, per quod nam principium producantur à proprijs causis. In prēsēti quæstione solum videbimus respectu effectus substantialis, quam quæstionem alij ponunt sub alijs terminis; an scilicet substantia per se ipsam attingat productionem substantiæ. In sequenti verò quæstione quæretur de principio agentium naturalium respectu accidentis. hoc notato.

174 Prima sententia est Pererij dicentis principium, quo substantia producit substantiam esse accidens secundum propriam virtutem. ita *lib. 8. cap. 13.* tribuitur etiam Matori *in 4. distinct. 12. quæst. 3.*

Secunda sententia est Suarez *disp. 18. sect. 2.* dicentis, & formam substantialem, & accidentalem esse principium immediatum productionis substantiæ, substantiam quidem tanquam causam principalem, accidens verò tanquā causam instrumentalem. Dicit secundo hoc conuenire instrumentis, & quando sunt coniuncta, & quando separata, sed coniuncta attingere productionem substantiæ, quatenus cum causa principali per ipsorum virtutem instrumentalem concurrunt; quando vero sunt separata, tunc influxum substantiæ suppleri ab agente superiori, quod erit vel cœlum, si sit intra actiuitatem ipsius, vel auctor naturæ, qui tenetur in his casibus supplere defectus agentium naturalium.

Tertia Sententia est Caietani *1. par. quæst. 54. art. 3.* qui docet substantiam non fieri per actionem distinctam ab illa, qua producuntur accidentia; quare secundum Caietanum agens naturale per accidentia, tanquam per principium, quo producit accidentia, quibus productis resultat forma substantialis.

Quarta Sententia est, formæ substantialis productionem nullo modo tribui nec substantiæ, nec accidenti, sed causæ primæ: atque adeo agentia naturalia nullum habent principium proximum, quo illam producant. Huius opinionis auctores censentur Plato, qui posuit ideas. Philosophus qui *1. Phys. in fine* illam tribuit naturæ vniuersali, Themistius, qui docet product ab anima mundi *1. de anima cap. 24. & lib. 3. cap. 1.* Auicenna, qui ideo illam colchodeam finxit. hanc opinionem censet probabilem Aresius *1. de generatione disp. 2. quæst. 20. sect. 4. conclus. 5.* qui hanc probabilitatem multis rationibus confirmat, quas etiam affert Amicus *quæst. 10. dub. 3. num. 11.* qui videtur in tota hac quæstione multa ab ipso accepisse.

Quinta Sententia est D. Thomæ *1. par. quæst. 77. art. 1. quæst. 54. art. 3.* & *2. par. quæst. 77. art. 3.* & *alijs locis.* Caietani *ibidem in 4. dist. 12 quæst. 1. art. 2. ad secundam quæstionem,* vbi etiam Capreolus, *contra Gentiles cap. 56.* vbi Ferrariensis, & multi alij tum antiqui, tum recentiores idem sentiunt, est enim opinio magis accepta, scilicet quòd principium, quo substantia producit substantiam, sit accidens, sed non propria virtute, at in virtute substantię: differunt autem in explicando, quid sit producere in virtute substantiæ, nam alij dicunt, nihil addi accidenti, sed solum, quia est virtus substantiæ per se solum producit substantiam; alij dicunt addi aliquem influxum substantiæ, per quem eleuatur ad productionem substantiæ. alij denique nihil aliud importari, per *in virtute substantiæ,* quam virtutem causæ substantialis concurrere cum virtute causæ instrumentalis ad productionem substantiæ; & addunt; cum causa substantialis non adest præsens cum effectu, tunc illum influxum suppleri ab agente superiori. Omnes hos modos huius opinionis habes apud Amicum, *dub 6.* qui se subscribit vltimo modo explicandi, vnde dat manum Suarez.

Sexta Sententia est Scoti *in 1. dist. 17.* & *2. dist. 18.* fusius *in 4. dist. 12. qu. 3.* Durandi *in 4. dist. 12. qu. 2.* & *in 2. distin. 2. quæstione. 4.* Ochami *quæstio. 13.* & omnium Scotistarum, & aliorum, qui dicunt substantiam producere substantiam per propriam formam; quando verò non adest propria forma disposita materiæ per accidentia, tunc Deum tanquam auctorem Naturæ supplere illum defectum; hanc etiam nos sequemur, vt euitemus duo maxima absurda; alterum, accidens imperfectioris naturæ, quam substantia, producere substantiam: aliud, substantiam nullam habere actiuitatē. ita explicatis aliorum opinionibus, quod maximè erat necessarium, in quæstione celeberrima, sit

Prima Conclusio. Substantia non producit substantiam per accidentia, tanquam per principium quo, principale. 175
est contra primam sententiam. Probatur primo, nullus effectus potest superare in perfectione agens principale, sed substantia est perfectior accidente, ergo accidens non potest esse causa principalis. sed statim

Respōdet Pererius, licet sit perfectior in ratione entis, non tamen in ratione productiui. sed contra, quia accidens constituitur productiuum per propriam entitatem, ergo etiam productiuum commensuratur perfectioni entitati ipsius: preterquamquod ab effectu arguimus ad perfectionem entitatis causæ, quod non sequitur in hac opinione, in qua effectus potest esse perfectior in ratione entitatis. Addo, vt dicit Aresius, nihil aliud importare esse perfectiorem in ratione productiui, quam illum posse producere, quod iam intelligitur in terminis ipsis, dum dicitur vnum esse causa alterius; si enim non potest producere, non diceretur causa, ergo dum dicitur causa nobilior, & perfectior effectu, aliquid aliud importatur, quam posse causare. Confirmatur, quia si sic esset, nulla daretur causa vniuoca contra Aristotelem *2. Metaph. 28.* causa enim vniuoca est illa, quæ producit sibi simile in forma, vt diximus, at substantia non est similis accidenti, &c.

Secunda Conclusio. Substantia non agit per formam substantialem, tanquam per causam principalem, & per accidentia tanquam per causam instrumentalem, simul concurrendo, ita vt qualibet ipsarum attingat substātiam immediatè. Est contra secundam sententiam, cum qua omnino concordat Amicus. Probatur primo ratione, quam ipsemet Suarez sibi obijcit ex Scoto, & quam multum magnificat Aresius, & Amicus, & propter quam solùm existimat ipse Amicus probabilem opinionem Scoti, quod accidentia non concurrant simul cum substantia ad productionem substantiæ, & est huiusmodi; substantia immediatè per se ipsam attingit productionem substantiæ, ergo concursus accidentis est superfluus. Probatur consequentia, quia effectus non excedit virtutem causæ, cur ergo non potest se sola producere?

Respondet quadrupliciter Amicus ex eodem Suarez 176
num. 25. esse necessarium hunc concursum primo, quia sunt data accidentia, vt agant in absentia formæ. Sed malè respondet, quia in absentia formæ hic concursus non est sufficiens, vnde ipsi etiam recurrunt ad causam primam supplentem, &c. Suarez *num. 39.* Amic. *dub. 4. num. 21.* Respondet secundo, esse necessarium hunc concursum, quia est talis connexio inter actionem præparatiuam, & eductiuam, vt quod concurrit ad præparatiuam, etiam debet concurrere ad eductiuam; verum ipsemet vidit insufficiaciam: nonne sunt actiones distinctæ præparatiua, & eductiua, vt ipse arguit contra Caietanum *dub. 3. artic. 3.* quæ igitur necessitas? Respondet tertio esse necessarium pro-

propter indeterminationem. Verùm determinatio agentis fit ex determinatione materiæ. addo(quod nullus for san aduertit) solem eisdem accidentibus calore, lumine, &c. diuersos effectus producere, ergo determinatio non est ab accidentibus. Respondet quarto, hanc necessitatem posse sumi etiam ex parte effectus, qui requirat produci etiam per accidentia; sed nullam affert rationem huius requisitionis, nisi similitudinem de artefactis, quæ indigent quibusdam instrumentis. Verùm dispar ratio, ideo enim hoc valet in artefactis, quia vel propter duritiam, vel crassitiem, &c. resistunt agenti, ideo artifex vtitur instrumentis ad hanc resistentiam vincendam. Quare melior responsio est, quam dat dicendo, non esse omnino solubile hoc argumentum.

Secundò probatur, vel accidens concurrens cum substantia influit, vel non. Si secundum, ergo verè non concurrit, si primum peto, vel hic concursus est substantialis, vel accidentalis, non primum quia ab accidente non potest esse influxus substantialis. Si secundum ergo non potest attingere productionem substantiæ, quia substantia non fit per influxum accidentalem, nec quod concurrat; cum substantia potest eneruare rationem, cum concursus substantiæ non possit immutare naturam influxus accidentis, siue cócurrant, vt causæ subordinatæ, siue vt partiales.

177 Tertia Conclusio. Agens naturale verè per aliquod principium causat substantiam. Est contra tertiam, & quartam sententiam. Licet diuerso modo, in hoc tamen conueniunt, quod non sit dandum aliquod simile principium, quia nunquam producitur forma substantialis à substantia. Probatur primo contra tertiam sententiam facilè, quia substantia realiter differt ab accidentibus, ergo per aliquam actionem distinctam debet produci, ergo per aliquod principium debet constitui agens in actu primo ad talem actionem.

Secundo probatur, quia substantia est terminus principaliter intentus, & terminus alterationis non est nisi propter terminum vltimum, & substantialem, &c. ergo agens debet habere principium, per quod ponatur in ordine ad talem terminum principalem in actu primo. Confirmatur, quia ex Aristotele generatio est actio distincta ab alteratione, ergo debet habere principium proprium. Pluribus contra ipsam insurgit Amicus *loco citato*.

Tertiò probatur contra quartam sententiam, quia non debemus recurrere ad causam primam, nisi deficiente causa secunda, sed multoties causa secunda ipsa substantia potest producere formam substantialem, ergo dandum aliquod principium, per quod causet substantiam. Minor probatur, quia quando substantia est præsens, nulla est implicantia substantiam producere, vt infra, ergo. Confirmatur, quia videtur inconueniens, quod nulla substantia producat effectum sibi similem, & quod non sit actiua. attamen hæc opinio facilius euadit omnia incommoda, vnde non est omnino spernenda, vt docet Aresius *loco quo supra*, cum & Scotus, & Suarez ad hunc modum productionis sæpius recurrere cogantur.

178 Quarta Conclusio. Agens naturale non producit substantiam per ipsa accidentia, tanquam per principia, in virtute substantiæ. est contra quintam sententiam.

Probatur primo argumentum Scoti, vel agere in virtute substantiæ addit aliquid accidenti, vel non. Si non, ergo non potest producere substantiam, Probatur consequentia. accidens secundum se sumptum non est potens producere substantiam, etiam per aduersarios, cum effectus nequeat excedere virtutem causæ; at dum agit in virtute substantiæ, nullam perfectionem acquirit; ergo semper remanet improportionatum, ergo non potest producere. Respondent communiter, & si accidens in ratione entis consideratum non sit potens, &c. si tamen consideretur, vt virtus est substantiæ, effectus adscribendus est substantiæ. sed contra, quia per aduersarios solum accidens in virtute substantiæ est principium, non autem cum ipso concurrit substantia, ergo ipsi est attribuendus effectus; sed vt virtus, nihil supra suam entitatem recipit à substantia, ergo etiam consideratum, vt virtus substantiæ, non est potens producere substantiam.

Confirmatur, quia cum dico *Accidens*, dico virtutem substantiæ, quia subordinatur substantiæ, vnde vocatur ens entis, sed vt accidens non est potens; ergo nec in virtute substantiæ.

Confirmatur secundo, quia dum accidens, vt accidens non est potens, & cum dicitur in virtute substantiæ non additur aliquis influxus, solùm importat aliquam relationem ad substantiam, sed per solam relationem non potest reddi potens. multa possent dici circa hoc argumentum, propter quod extimatur dura hæc sententia, & non omnino quietatiua, vt fatetur etiam ipse Aresius; & propter quod in diuersas sententias abiere etiam Thomistæ. Si verò dicatur ly *in virtute substantiæ* importare aliquem influxum additum. Contra, quia hic influxus, vel est substantialis, vel accidentalis. non primum quia non potest recipi in accidente. preterquam quod, vel semper illud habet, vel tantum cum vult agere; non semper, alioquin accidens, vt accidens diceret hunc influxum; neque cum vult agere, nam multoties substantia, in cuius virtute agit, abest, ergo non potest ei communicare hunc influxum substantialem. Si verò dicatur esse influxus accidentalis, redeunt eædem difficultates, quomodo accidens possit attingere substantiam, cum sit imperfectioris entitatis. Solum videtur super esse hoc refugium, vt ly *in virtute substantiæ* importaret concursum immediatum substantiæ cũ ipso accidente, sed hoc iam est exclusum secunda conclusione impugnando secundam sententiam. hanc conclusionem optimè probat Ouiedus *Phys. controuersia 9. punct. 4.* sed allatæ probationes sufficiunt.

Quinta Conclusio. Agentia Naturalia producunt substantiam per propriam formam substantialem nullo pacto 179
ad ipsam concurrentibus accidentibus immediatè, sed tantùm mediatè disponendo. Hæc conclusio remanet probata per exclusionem ceterarum, quia nulla alia superest, quam approbemus. Quare solutis argumentis in contrarium, vt deretur satisfactum quæstioni: attamen in gratiam Scoti, & omnium auctorum sextæ sententiæ, cum quibus sentimus, addam etiam vnam, vel aliam rationem.

Probatur igitur primo, vel substantiam producere substantiam repugnat ob perfectionem, vel ob imperfectionem. non primum quia Deus maximè perfectus agit immediatè substantia sua; neque quia substantia finita, & imperfecta; accidens enim est imperfectius, & tamen agit immediatè, ergo. Confirmatur, quia si accidens non potest producere nisi in virtute substantiæ, ergo à substantia habet, vt producat, ergo multo magis ipsa poterit producere.

Probatur secundo per aduersarios, substantia causat per aliquod principium accidentale, ergo verè non est causa principalis. Probatur consequentia ex Scoto *in 4. dist. 1 2. quæst. 3. §. hic est optimo.* Causa, vt causa debet esse simul cum effectu, sed substantia non est vt causa cum effectu; tùm, quia multoties abest; tùm quia nihil influit in effectum, sed totus influxus est ab accidente in virtute substantiæ: causa autem, vt causa constituitur talis per causalitatem, quod est dicere, per influxum, ergo verè substantia non est causa principalis, quod tamen ipsi omnino sustinent.

Confirmatur hec ratio primo, quia si forma ipsa substantialis verè non influit, solùm accidens diceretur verè causare, & forma tantum denominatiuè, sicut suppositum.

Confirmatur secundo, quia si Deus non influeret immediatè in effectum, sed tantum conseruaret, non diceretur vera causa prima, &c. vel saltem nulla est ratio, cur non tribuamus etiam hunc modum tantùm mediatè operandi ipsi Deo; creaturæ verò, in virtute ipsius Dei, si per hoc non tollitur principalitas causæ. Alias rationes habes apud eundem Scotum *eodem loco*, & apud Amicum *dub. 3. conclus. 7.* qui nobiscum conuenit in hoc, quod substantia immediatè sit actiua, licet deinde discrepet dando manus Suarez; Aresius etiam alias rationes affert pro hac sententia; quas deinde contendit soluere *conclus. 4.* Verum, vt etiam ipse innuit, non sic facilè soluuntur. remanet vt soluamus argumenta in contrarium.

Arguitur primo: multæ productiones substantiales dantur, in quibus forma substantialis non potest influere, ver. 180
gra. ad formas auri, argenti, & omnium metallorum, quæ virtute Solis producuntur in visceribus terræ, vbi forma Solis non est; ex semine generatur animal, etiam mortuo animali; ex olla vehementer calefacta inflammatur carbo, ita vt stuppam comburat; ex speciebus consecratis, vbi nulla est substantia, fiunt generationes vermium, &c. ergo vel datur actio indistans; & hoc non, contradicente vniuersa philosophorum schola, vel accidentia ipsa producunt.

ducunt. Respondeo ad hæc,& similia cum substantia abest virtute superiori produci substantiam, est enim Dei, vt auctor est naturæ, supplere defectum causæ secundę quod tenentur etiam concedere auctores secundæ sententiæ, immo concedunt: neque quod addit Amicus *dub. 3. art. 3. num.* 18. esse contra dispositionem vniuersi, totam efficientiam substantialem tribuere causæ primæ, habet aliquam subsistentiam; quia si esset absurdum recurrere pro toto effectu ad causam primam, etiam recurrere pro principali; quod tamen etiam ipse cum Suarez facit, quia effectus potius attenditur ex causa principali, quam instrumentali; preter quam quòd si substantia cum est presens, tota se ipsa,& sola efficit substantiam, vt probauimus. non est inconueniens, immo necessarium, vt cum causa prima suppleat eius defectum, totam substantiam efficiat, quia tota substantia esse debebat eius effectus.

Dices pro quarta sententia. Si semel est recurrendum ad causam primam in productione substantiæ, melius erit semper recurrere, vt euitentur miracula, & seruetur idem ordo agendi in naturalibus. Respondeo ad causam primam tunc solum esse recurrendum, quando nobis constat deficere causas secundas, at quando substantia est presens, nullam habemus rationem, quòd non agat, & multas habemus, quòd agat, ergo tunc ad primam causam non est recurrendum: at quando substantia est absens, quia non potest dari actio indistans, nec accidentia sola sint sufficientia ad talem productionem, debemus recurrere ad causam primam; neque per hoc multiplicamus miracula. quia nullum miraculum intercedit, cum teneatur Deus, vt auctor naturæ, supplere defectum causæ secundæ &c. neque idem ordo potest saluari, quia in substantijs habemus hæc duo, & quòd sunt actiuæ, & quòd non possunt agere indistans: propter primum non debemus omnem productionem referre in Deum: propter secundum aliquando tenemur.

181 Arguitur secundo. Substantiæ habent accidentia, vt ipsis operentur, ideo dicebat Aristotel. *2. de Anima*, quòd calor est, quo anima agit, ergo accidentia attingunt productionem substantiæ, tanquam principium, quo substantia agit. Ad antecedens respondeo cum Scoto, *loco qui supra*, §. *dico ergo*, substantia habere accidentia vt agat, non ad productionem substantialem, sed accidentalem, scilicet disponendo ad ipsam substantiam, & propter hoc dicuntur causatiua substantiæ, si quando hoc titulo appellantur, non autem quod attingant vltimum terminum, substantialem, nec aliud probat auctoritas Aristotelis, nisi quod calor est, quo anima digerit, alterat, &c. nutrimentum, ad finem cuius alterationis introducitur forma substantialis.

Arguitur tertio. Si substantia se ipsa producit substantiam, ergo etiam producet omnia accidentia, contra omnes, qui fatentur accidentia esse data substantiæ ad agendum, saltem dispositiuè. Sequela probatur, quia qui potest maius, potest, & minus, ergo si substantia potest producere substantiam, quæ est perfectior accidente, poterit etiam accidens. Confirmatur, quia si substantia habet principium producendi substantiam, hoc principium in aliquibus erit frustra, quia in aliquibus semper oportet recurrere ad causam superiorem, vt in viuentibus, &c. in quibus forma substantialis semper abest, & tamen operan

182 tur per semen,&c. Ad argumentum negatur consequentia. ad probationem respondeo, quando minus continetur in maiori, qui potest maius, potest etiam minus; quando non continetur, non sequitur, at accidens non continetur in substantia, ergo non sequitur, quod producens substantiam possit producere etiam accidens. sic Leo producit Leonem, non potest producere muscam. Ad confirmationem respondeo responsione, quam dat ipse Areius, licet eam non admittat, scilicet illud principium non esse frustra, quia in augmentatione, & nutritione immediatè producitur substantia per ipsam formam substantialem; neque obstat, quod cum sint quædam productiones partiales, videntur debere sequi productionem totius, & per consequens si productio totalis substantiæ fit à Deo, etiam partialis, hoc inquam non valet, quia in totali productione productio fit ad extra, vbi non potest substantia esse presens, ideo concursus Dei supplementum supplet; at productio partialis in augmentatione, nutritione, &c. fit intra, ideo ipsa substantia non indiget Deo supplente, &c.

Arguitur quarto. Animata sunt perfectiora inanimatis, ergo si inanimata possunt producere formas substantiales, etiam animata. Negatur consequentia, quia alioquin valeret etiam hominem posse producere animam, quia est perfectior omnibus animatis, & inanimatis, non tollitur ergo perfectio animatorum per hoc, quod non possint producere substantiam, quia non sequitur hoc ex imperfectione, sed ex eo, quòd non possint esse applicata præsentialiter materiæ, sicut inanimata; at in se ipsis substantiam producunt in nutritione; quare nec in hoc exceduntur, neque per hoc sequitur animal aliud animal non generare, quia, vt diximus de homine, cum de vnione, satis est, si ipsum tales dispositiones inducat, ad quas Deus teneatur statim formam producere, vt suppleat defectum talis causæ particularis, quæ non potest aliter se ipsam communicare, sicut aliquando tenetur hunc concursum præstare, ne subuertatur ordo naturæ vniuersalis, vt verbi gratia ne detur vacuum, &c.

Per quid Agens Naturale constituatur in actu primo respectu accidentium. Quæstio Quarta.

Notandum primo accidentia quæ producuntur esse in triplici differentia. Alia dicuntur actus vitales, & sunt qui fiunt à potentijs viuentium, vt videre, intelligere, &c. de quibus *in libro de Anima*. Alia sunt accidentia, quæ non fiunt à potentijs vitalibus; quæ, vel emanant per veram actionem realem ab ipsis agentibus, tanquam propriæ proprietates, quæ ponunt rem in suo statu naturali, & ideo in ipsis remanent, vt calor in igne, frigus in aqua, vel transeunt in subiectum ad extra, vt calor productus in lignum. Videte Amicum *dubitat. prima art. 3. §. ex his patet*. 183

Notandum secundo inter nouem genera, seu Prædicamenta accidentium, solum in prædicamento qualitatis inueniri accidentia actiua; primo enim quantitas non est actiua, sed tantum proprietas ipsius materiæ, atque adeo proportionata ipsi, quæ non est actiua. Secundo Relatio non est actiua, est enim minima entitas, ad quam nec etiam datur actio, sed tantùm resultat. Tertio, Actio non est actiua, quatenus Actio est, est enim causalitas ipsa agentis, vt infra. Quarto, Nec Passio est actiua, passio enim non differt realiter, sed sola ratione ab ipsa actione. Quinto, Nec vbi, nec Situs sunt actiua; ad summum enim vbi est conditio requisita ad actionem, quia scilicet per vbi Agens fit presens passo; pariter Situs, qui non est, nisi modus quidam importans solam positionem corporis, quod iam acquisiuit vbi, quare nec realiter differt ab ipso vbi. Sexto nec quando, nec Habitus aliud dicunt, quam denominationem extrinsecam, vnde secundum suas rationes formales non possunt esse actiua; sed ad summum ratione entitatum, quarum sunt modi. At de hoc non loquimur, sed de ipsis accidentibus, & modis secundum suas rationes formales.

Notandum tertio, ex quatuor speciebus qualitatum, quas in Prædicamento qualitatis assignauimus, non omnes esse actiuas, figura enim, quæ est quarta species, ex omnium sententia non est actiua, sed ad summum conditio, qua iuuatur agens, vt facilius vtatur instrumento. pariter in prima specie, & si sint qualitates actiuæ, vt Habitus, & Actus; attamen sunt etiam aliquæ non actiuæ, vt sanitas, & pulchritudo. In secunda specie aliquæ sunt actiuæ, vt potentiæ, quæ producunt suos actus; aliquæ non actiuæ, vt potentiæ passiuæ; sed de multis ex his potentijs dubium esse potest, an sit accidentia, quod modo non determinamus. In tertia specie etiam aliquæ sunt actiuæ, vt calor, frigus; aliquæ non, vt albedo, nigredo, &c. quare autem aliquæ sint actiuæ, aliquæ nequaquam, solum videtur dicendum hoc esse, propter dignitatem ipsius substantiæ, quæ cum aliquibus qualitatibus indigeat ad sui conseruationem, & pulchritudinem, exposcebat, vt aliquas haberet etiam actiuas, quibus illæ producerentur. Quæstio igitur est an cum substantia producit accidentia, per se ipsam, tanquam per principium quo illa producat, an per huiusmodi qualitates actiuas. pro qua sit 184

Prima Conclusio. Substantia per se ipsam, tanquam per principium principale quo, producit aliqua accidentia. Probatur ratione Scoti *in 4. dist. 12. quæst. 3.* inter accidentia producta necesse est deuenire ad aliquod accidens,

dens, quod ab alio accidente non ſit productum, alioquin dabitur proceſſus in infinitum, ergo deueniendum eſt ad aliquam ſubſtantiam, quæ immediatè produxerit tale accidens, ergo vera Concluſio.

Secunda Concluſio. Accidentia, quæ emanant tanquam proprietates, fiunt ab ipſa ſubſtantia per ſe ipſam. Probatur vnica ratione facilè, iſta accidentia non ſupponunt aliquod accidens in ſubſtantia, per quod producantur, ergo producuntur immediatè per ipſam ſubſtantiam, ergo vera concluſio: ideo enim dicuntur proprietates, quia immediatè fluunt ab eſſentia, ſic primæ qualitates reſpectu elementorum non ſupponunt aliud accidens in elementis, per quod producantur, nec in his duabus concluſionibus poteſt eſſe apparens difficultas.

185 Tertia Concluſio. Agens naturale reſpectu accidentium, quæ producit extra ſe, producit per accidentia, tanquam per principium quo principale. Eſt Scoti *in 4. loco citato §. Concluſio etiam ex hoc patet*, & aliorum ex antiquis; ex modernis verò Suarez *diſp. 18. ſect. 5.* Ruuij *tract. 4. quæſt. 5.* Amici *dub. 2. art. 3. concluſ. 3.* Probatur ratione Scoti. Principium principale quo eſt illud, in quo paſſum aſſimilatur agenti, ſed accidens productum aſſimilatur accidenti, ergo accidens eſt principium principale quo.

Probatur ſecundo. Quoties effectus non excedit perfectionem alicuius ad ipſum concurrentis in effectione, illud eſt cauſa principalis ex dictis, ſed effectus productus non excedit accidens producens, ergo dicendum eſſe cauſam principalem.

Sed contra Inſtabis primo: Subſtantia poteſt producere accidens, immo de facto producit, vt cauſa principalis *ex concluſione præcedenti*, ergo etiam accidens productum extra erit à ſubſtantia, vt à cauſa principali. Reſpondeo negando conſequentiã, ideo aliqua accidentia tribuuntur ſubſtantiæ immediatè, quia nullum aliud eſt accidẽs, quod ad ipſa concurrat, at circa accidentia, quæ producuntur extra, cum videamus aliud accidens concurrere, quod non exceditur in perfectione ab effectu, & quod poſſit producere ipſum effectum, exiſtens ſeparatum à ſubſtantia, vt Species Sacramentales, quæ inebriant, &c. rationabiliter dicendum accidens eſſe cauſam principalem reſpectu accidentis producti.

186 Inſtabis ſecundo. Accidens de ſua natura eſt ſubordinatum ſubſtantiæ, ergo quoties operatur, operatur in virtute ſubſtantiæ, ergo vt cauſa inſtrumentalis. Conceſſo antecedente, diſtinguo primum conſequens, operatur in virtute ſubſtantiæ, quaſi quod accipiat influxum actualem à ſubſtantia, ſeu alio modo adiuuetur à ſubſtantia, & nego; operatur in virtute ſubſtantiæ, quia illam virtutem habet cum dependentia à ſubſtantia, & concedo, ſed hoc non arguit cauſam inſtrumentalem, ſed cauſam imperfectam, quare negatur ſecunda conſequentia, niſi velimus dicere ex hac dependentia ſequi eſſe inſtrumentum ſubſtantiæ lato modo, quatenus quidquid ſubſtantia habet ad operandum, poteſt dici eius inſtrumentum, quod non grauabor concedere.

Dices. Vnde habemus quod accidens non operetur in virtute ſubſtantiæ, ita vt adiuuetur, &c. Reſpondeo primo, quia efficit effectum, circa quem non habet indigentiam huius auxilij, cum non excedatur in perfectione. Secundo, quia ſæpius operatur ſeparatum à ſubſtantia; tunc autem non poteſt operari in virtute ſubſtantiæ, vt benè Scotus *in 4. locis citatis*.

Inſtabis tertio operari ſequitur eſſe, ergo per illud operabitur, per quod conſtituitur in eſſe, ſed agens conſtituitur in eſſe per formam ſubſtantialem, ergo per eandem operabitur principaliter. Dato antecedente, diſtinguo conſequens, per illud operabitur radicaliter, & remotè, per quod conſtituitur in eſſe, & concedo conſequentiam; habere enim hæc, & illa accidentia actiua prouenit in agente, quia habet tale eſſe ſubſtantiale, à quo illa dependet; operabitur proximè, & negatur conſequentia. Neque hoc ſequitur ex illo antecedente, ſed tantùm operari, quia ſequitur eſſe, non poſſe excedere perfectionem talis eſſe, quod habet ipſum operans, à quo omne operari originem duxit, ſeu proximè, ſeu remotè; per hoc patet ad minorem, & ad conſequentiam.

Quænam ſit Cauſalitas Cauſæ Efficientis.
Quæſtio Quinta.

Poſtquam vidimus per quid agens conſtituatur in actu primo, ſequitur vt videamus, per quid conſtituatur in actu ſecundo. Videlicet quænam ſit cauſalitas, qua mediante agens agit, cauſalitas enim eſt, quæ conſtituit cauſam formaliter, ſeu in actu ſecundo, de hac quæſtione varias opiniones habes apud Amicum *quæſtio. 2.* pro noſtra ſententia, ſit. 187

Vnica Concluſio. Cauſalitas agentis eſt actio. Hæc concluſio eſt D. Thomæ *5. Metaph. cap. 2.* Alberti *2. Phyſ. tract. 2. cap. 6.* Suarez *diſput. 18. ſect. 10.* Conimbricenſium *2. Phyſ. cap. 7. quæſt. 7. art. 2.* Ruuij *tract. 4 quæſt. 1. nu. 8.* & aliorum apud Amicum *quæſt. 2. art. 2.* probatur primo poſito quocunque alio ſine actione, non intelligitur cauſa in actu ſecundo, ergo ſola actio eſt cauſalitas. conſequentia patet. Antecedens probatur, vel enim hoc, quod ponitur ſine actione, eſt aliquid præcedens, aut ſequẽs actionem; ſi præcedens, vel eſt principium, vel virtus cauſandi, vel conditio præréquiſita ad agendum; ſi eſt aliquid ſequens actionem, vel eſt effectus, vel relatio ipſa effectus ad cauſam, ſed his omnibus poſitis, poteſt non intelligi cauſa in actu cauſans, ergo: intelligimus enim ignem potentem cauſare approximatum, &c. & tamen non eſſe in actu ſecundo cauſantem. Pariter intelligimus calorem productum dicentem relationem, &c. & amplius ignem non eſſe in actu ſecundo, ergo.

Probatur ſecundo. Cauſalitas eſt id, quo immediatè cauſa attingit effectum, & ſe ipſum illi communicat, ſed cum agens habet actionem, immediatè attingit effectum; omnis enim actio intrinſecè dicit terminum, & conſequẽter ſe communicat, producendo talem terminum, ergo actio eſt cauſalitas. Confirmatur, quia cauſalitas eſt, quæ ſola mediat inter cauſam, & cauſatum, ſed ſola actio eſt huiuſmodi; patet quia inter cauſam, & cauſatum mediat ſola cauſatio; at agens cauſat agendo, ergo actio, & cauſatio, ergo ſola mediat, ergo eſt cauſalitas.

Sed contra Inſtatur Primo. In materia, & forma cauſalitas eſt ipſamet informatio, quod nihil aliud dicit, quam vnam ex partibus connotando aliam, ergo etiam cauſalitas efficientis erit tantum agens connotando effectum. Confirmatur, quia æquè effectus efficientis eſt actio, ac terminus actionis, & tamen cauſalitas reſpectu actionis, non eſt niſi agens connotando ipſam actionem. 188

Ad Argumentũ reſpondeo negando conſequentiam, materia enim, & forma non cauſant, niſi tradendo ſe ipſa intrinſecè, ideo cauſalitas eſt ipſamet materia, & forma communicata; at efficiens efficit influendo in aliud extrinſecè, hic autem influxus prout egreditur, non eſt ipſum agens, ideo aſſignatur aliud, nempè actio. Ad Confirmationem reſpondeo, actionem propriè loquendo non eſſe effectum, ſed fieri effectus, ſeu viam ad effectum, ideo aliud non mediat inter ipſam, & efficiens, quia efficiens dicitur tale, quia efficit effectum; quia tamen non poteſt effectum efficere, niſi intelligatur efficientia, ideò actio, quæ eſt huiuſmodi efficientia mediat inter efficiens, & effectum, vnde ipſa debet immediatè coniungi, alioquin dabitur proceſſus in infinitum. Addo quod etſi ponantur aliæ ſententiæ de cauſalitate efficientis, debent tandem deuenire ad concedendum cauſalitatem, ſiue ſit agere, ſiue connotatio effectus, ſiue modus intrinſecus, eſſe aliquo modo effectum efficientis, & tamen immediatè coniungi cum efficiente, ſine alia cauſalitate, vt vitetur proceſſus in infinitum.

Inſtatur ſecundo. Fundamentum relationis cauſæ ad effectum eſt cauſalitas agentis, ergo debet eſſe aliquid intrinſecum agenti, ergo non eſt actio, quæ eſt extrinſeca. Confirmatur, nam multiplicantur actiones non multiplicatis cauſalitatibus, ergo non ſunt idem. Confirmatur ſecundo, nam cauſalitas, vt nomen importat, debet antecedere omne cauſatum, ſed etiam actio eſt cauſatum, ergo non eſt cauſalitas.

Ad Argumentum, negatur fundamentum relationis, vt alibi diximus, eſſe actionem, eſt enim potentia actiua, actio autem tantum eſt conditio, ſeu ratio fundandi; hæc autem non debet eſſe aliquid intrinſecum. Quare negantur ambæ conſequentiæ, immò eo ipſo quod agens cauſat vt

vt agens, ipsius causalitas non potest esse aliquid intrinsecum, efficere enim importat extra se facere, consequenter causalitas debet esse illa extra efficientia, vnde agere vt sic præcise non importat aliquid intrinsecum agenti; quod verificatur etiam in actionibus immanentibus, quia licet effectus in agentibus remaneant, attamen præcisè vt efficientia sunt, extra se faciunt, quia fluit aliquid ab illis, quòd dicitur extra se mittere, licet postea vt causa passiua eundem influxum recipiant: ex quo patet agens dum de non agente fit agens, licet mutetur, non tamen mutari intrinsecè, sed tantum extrinsecè, quatenus effectus extra existens, est ab illo.

Ad primam confirmationem, negatur antecedens, sicut enim in generatione ver. grat. Leonis est tantum vna causalitas totalis, quæ dicit, & productionem compositi, formæ, vnitionem eiusdem cum materia, &c. quia vnica causalitate hæc omnia efficiuntur, ita est vnica actio totalis, possumus tamen inadæquatè distinguere plures terminos, ver. grat. formam productam, compositum, formam vnitam, &c. & consequenter etiam distinguere plures actiones, sed tunc erit etiam distinctio inadæquata, & ratione tantum ipsius causalitatis, quia causalitas est actio.

Ad secundam confirmationem respondeo causalitatem antecedere omne causarum propriè; sic autem non est ipsa actio, quæ est ipsa causalitas causati; ideo non est necesse assignare aliquid ipsam præcedens, alioquin cum etiam illud aliquid, quod assignaretur, esset aliquo modo causatum, deberet aliud assignari ipsum præcedens, & sic infinitum.

Quomodo Causa Prima, & Secunda simul Agant. Quæstio Sexta.

189 INter varias diuisiones causarum allatas *quæst.* 2. diximus causam efficientem diuidi in causam primam, & causam secundam; & causam primam concurrere ad omnes actiones causarum secundarum, meritò igitur hic monemus quæstionem, quomodo hæc causa prima concurrat cum causa secunda. pro qua

Notandum primo. Deum, vt causam primam concurrere immediatè per se ipsum ad omnem actionem creatam simul cum causa secunda, quia eò ipso, quod illa actio, est aliquod ens non potest non pendere à Deo, hæc autem dependentia est influxus, quo immediatè ipsam efficit simul cum causa secunda, si enim tantùm mediatè, & remotè concurreret, scilicet mediante causa secunda, vel solùm vt ipsam conseruans, quod docuit Durandus *in* 2. *distin.* 1. *quæst.* 5. & *distin.* 37. *quæst.* 1. vel tantùm agendo per illam, vt docuit Ferrariensis apud Ruuium *loco infra citando num.* 68. sequeretur effectum productum non conseruari à Deo, quia in tantùm conseruat, in quantùm producit, sed producit tantùm mediante causa secunda, ergo sic etiam conseruat, igitur ablata causa, qua mediante, conseruabat effectum, amplius illum non conseruabit, quod est inauditum; præterquàm quòd habemus multa loca Sacræ Scripturæ, Sanctorum Patrum, &c. asserentia Deum immediatè concurrere, quæ non nisi perperam aliter possent exponi, vnde Suarez, & Ruuius existimant contrarium erroneum. videre ipsos, qui plura habent circa hoc notabile Suarez quidem *disput.* 22. *sect.* 1. Ruuius verò *tract.* 4. *quæst* 7.

Notandum secundo, dupliciter posse intelligi Deum concurrere cum creatura ad agendum, vel per modum principij, scilicet imprimendo in causa secunda aliquid prævium ad actionem, vt simul cum ipsa causa producat effectum, sicut v.g. intelligimus calorem esse in igne, quo ignis alium calorem producit; vel possumus intelligere concurrere per modum actionis, scilicet non imprimendo aliquid agenti, quod simul cum eo coagat, sed ipsum Deum cum agens agit, simul coagere: ita vt actio causæ secundæ sit etiam ab ipso Deo. Quod solet sub alijs terminis proponi, num concurrat per modum actus primi, vel per modum actus secundi: siue per modum concursus prævij, vel concursus simultanei.

Notandum tertio. Agentia, quantum ad præsens spectat, esse in duplici differentia; alia dicuntur agentia na-
190 turalia, alia libera, agentia naturalia dicuntur ea, quæ positis ad agendum omnibus requisitis non possunt nõ agere, v.gr. ignis est agens naturale, quia posita materia proximè ad ipsum, quantum est ex se, necessariò agit. Agentia libera sunt illa, quæ positis omnibus necessarijs ad agendum possunt agere, & non agere ver. g. homo in cuius libertate, & potestate est, quocunque obiecto oblato, & quocunque modo, in illud ferri, vel non ferri. Igitur in præsenti quærit quæstio quomodo Deus tanquam causa prima concurrat in agendo cum causa secunda, siue sit naturalis; siue libera.

Verùm pro tota hac quæstione erit satis talia prænotasse, & a decisione abstinebis; non enim potest exactè, & pro mei sensus voto pertractari, quin incidat sermo de libertate humani arbitrij respectu diuinæ motionis, & gratiæ, quia in huiusmodi materia Physicæ præmotioni semper adhæsi; at has materias quocunque prætextu, quocunque modo etiam in Philosophia prætextu agendi de concursu causæ primæ cum secunda in quæstionem vocare, & de illis agere post Paulum Quintum omnibus interdixit Vrbanus Papa Octauus *in decreto per Congregationem Sanctæ Inquisitionis edito* 1641. *quod incipit. Alias fel. record. Paulus Quintus.* Quare in Sanctam Sedem obsequentissimus, vt par est, hanc quæstionem omnino omissam facio, ne inter disputandum, aut aliquid excideret contra prædictum decretum (quod absit à me) aut cogerer difficultates prætergredi, ne transgrederer, quod in his materijs sanctissimè omnibus præscriptum est. Dereliquo in manuscripto, & auctoritate, & ratione firmaui Deum semper concurrere cum causa secunda Physicè præmouendo, neque inde vllum sequi inconueniens; & præcipuè auctoritate D. Thomæ, qui verè in hoc, vt notat Ripa *in primam partem ad quæst.* 19. *art.* 8. *dub.* 1. *cap.* 3. fuit perpetuus, & perpetuò illum sunt secuti Thomistæ. Scio Ouiedum *in sua Philosophia contr.* 10. *Physica, punct.* 3. dixisse ante Bannes Thomistarum neminem fecisse mentionem prædictæ præmotionis, verùm si rem esset venatus Ouiedus, & non tantùm verba, illam legisset ante Bannes in Capreolo *in* 2. *distin.* 1. *quæst.* 2. *art.* 1. Ferrariensi *in* 3. *contra Gentiles cap.* 70. & 89. Caietano 1. *parte quæst.* 45. *art.* 5. Ioanne de Neapoli, *quæst.* 15. *punct.* 3. & in omnibus, qui docuerunt è Cathedra Angelici Doctoris, alioquin abradendi è syllabo Thomistarum. Quòd verò aliqui Dominicanorum recentiores à communi Schola S. Thomæ in hoc defecerint (vt inquit ipse) immò quod aliquis ipsorum præmotionem Physicam sit stomachatus (verbum est Ouiedi) cum legero, cum audiero credam; ego enim semper audiui, semper legi Patres Dominicanos pro Physica præmotione gloriosè decertantes.

An detur Agens quod rem corruptam possit reproducere. Quæstio Septima.

DIuus Augustinus *duodecimo de Ciuitate, capite decimotertio*, confutat opinionem quandam Platonis, & aliorum ex antiquis Philos. qui dixerunt post annum magnum 36. millium annorum eadem omnia numero reuersura, quæ primo fuerunt, Diuum Augustinum sequuti omnes Scholastici *in quarto distinctione quadragesima tertia*, in eandem opinionem, tanquam errorem certum inuecti sunt, hoc, & similibus deliramentis omissis, quæstionem tracto cum Catholicis, & sanè philosophantibus; cum quibus sit 191

Prima Conclusio, Aliqua res semel corrupta potest eadem numero naturaliter reparari, atque adeo potest realiter dari reproductio. est ferè contra communem apud Conimbricenses *in* 2. *gen. cap.* 11. *quæst.* 1. & Anersam *qu.* 27. *sect.* 9 qui citant D. Thom. Ferrariensem, Fonsecam, Suarez, & alios, quibus adde ex nouissimis Ouiedum *in Phys. contr.* 12. *punct.* 3.

Est tamen Scoti *in* 4. *d.* 43. *qu.* 3. Riccardi *ibidem art.* 3. *qu.* 1. Antonij Andreæ *ibidem*, Ioannis de Bassolis *ibidem quæst.* 2. & aliorum ex Scotistis.

Probatur primo, non est impossibile omnes causas, quæ fuerunt in prima alicuius rei productione, iterum simul conuenire, vt aliquibus experientijs ostendunt Scotus, & Bassolis, sed illæ causæ eandem rem continent in sui virtute, ergo possunt illam iterum producere. Consequentia probatur. Quid enim est opus ad posse aliquid naturaliter producere, præter existentiam, & concursum omnium causarũ, & continentiam eius, quod est producibile?

Quod verò causæ, quæ fuerunt in prima productione alicuius rei, adhuc contineant rem eandem, quamuis semel produxerint, & illa iam desierit, patet, quia secundæ causæ non distinguitur ab eius entitate, & hæc eadem perseuerat. Præterea, perseuerat eadem virtus, in ordine ad effectus, quos nondum eadem causa produxit, ergo etiam in ordine ad iam productos; est enim eadem potentia, & virtus in ordine ad omnes effectus vnius rationis. Quod ideo Ouiedus acute, vt solet, impugnat Conimbricenses, qui velle videntur causas remanere effetas, & exhaustas peracta prima productione alicuius rei, in ordine ad eandem.

192 Probatur secundo. Non est ratio in contrarium, ergo potest. Consequentia probatur, quia vir Philosophus nihil debet denegare naturæ sine ratione, Antecedens probatur. Ratio, cui credunt omnes recentiores citati (aliis rationibus rejectis ab eisdem tanquam insufficientibus) est ista. Quia Deus, cuius est determinare causas naturales ad producendos illos effectus numericè, quos ex pluribus, sibi possibilibus, actu producunt, decreuit nunquam concurrere cum aliqua causa naturali ad reproductionem eiusdem effectus; & ratione Huius Decreti Diuini, inquiunt non posse causas naturales aliquem effectum iam corruptum reproducere. Sed hæc ratio nulla est mihi, Do nullitatem. Aliqua causa naturalis, quæ potest producere plures effectus, non producit nisi *A*, *B*, *C*, quia Deus sic decreuit, & illam determinat tantùm ad *A*, *B*, *C*, ergo eadem causa nequibit naturaliter alium effectum producere? Quis hoc dicat? ergo omnia illa viuentia, quæ non generant; quia Deus, cuius est, etiam per aduersarios hoc determinare, ad nullum in particulari determinauit, nequibunt naturaliter generare? Hæc non probo. Ideò donec alia ratio occurrat, affirmo causis naturales posse eundem numero effectum reproducere, si omnes aliquando simul concurrant, quamuis Deus decreuit cum nulla causa naturali ad reproductionem concurrere. Est enim eadem omnino ratio, & paritas.

Secunda Conclusio. Causæ Naturales nunquam reproducunt rem iam productam, & corruptam. Est expressa Ioannis de Bassolis §. 2. *dico*, nec ceteri pro prima Conclusione allati loquuntur, nisi de potentia, & quod detur reproductio per causas naturales non dicunt. Hæc conclusio nequit probari, nisi experientia, quæ nunquam ostendit aliquam rem reproductam eandem citra miraculum. Ideo autem non reproducit natura, quia Deus (donec alia ratio suppetat) ex occulto suæ sapientiæ hoc sibi reseruauit, & decreuit nunquam concurrere cum causa naturali ad reproductionem. Conuenientias huius Decreti afferunt aliquas Suarez, *in Metaphys. distinct.* 5. *sect.* 9. & Auersa *sect. citata*. Hanc autem rationem puto pro nunc sufficientem pro hac conclusione; quia posse agere causas hos, vel illos effectus ab illarum pendet natura, quod autem actu producant hos, vel illos pendet à Dei Decreto etiam per aduersarios; ideo rationem, quam ad non esse reproducere vidimus insufficientem, ad non reproducere actu, illam admittimus, cum casus sit alius.

193 Sed contra has Conclusiones Instatur Primo: Natura nunquam reproducit *ex secunda conclusione*, ergo non potest reproducere. consequentia probatur, quia frustra est potentia, quæ nunquam exit in actum. Respondeo negando consequentiam, ad probationem, non esse frustra potentiam, quæ non producit alios effectus, quos posset, si Deus illam ad illos determinaret; quia scilicet est eadem potentia quoad omnes effectus eiusdem rationis.

Instatur secundo. Natura potest reproducere, & non reproducit, quia Deus statuit, cum ea non concurrere, ergo causa patitur violentiam. Respondeo negando consequentiam, quia causa naturalis est indifferens ex se ad quoscumque effectus singulares, neque magis petit hos, quam illos; ideo quidquid Deus in hoc decretat, semper est iuxta eius naturam.

Instatur tertio, ergo resurrectio finalis poterit esse naturalis, & resurrectiones peractæ à Christo, & Sanctis eius non fuerunt miraculosæ. Consequentia probatur, quia per nos potest natura reparare eundem effectum iam corruptum. Respondeo negando consequentiam, ad probationem Dico, quod ideo dixi *in conclusione, aliqua res*, non quælibet res; ex quarum numero est reproductio hominis.

Instatur quarto, ex Aristotele *cap. de Oppositis*, à privatione ad Habitum non datur regressus, ergo nequit natura idem corruptum reproducere. Si prædicta Aristotelis auctoritas facit ad rem (quod negat Fonseca vnus de aduersariis *quæstione prima, sectione secunda, §. sunt qui in octauo Metaphys. capite quinto.*) Respondeo Aristotelem ibi, & aliis locis, quæ ad hoc solent citari ex illo, esse loquutum de facto iuxta nostram secundam Conclusionem, alioquin cum Bassolis §. *ad primum*, ab Aristotele discedendum, quia rationem; non auctoritatem sequimur.

Instatur quinto. Res reproducta haberet duplicem existentiam, & duplicem durationem, ergo esset duplex, non vna, ergo reproductio est impossibilis. Prima consequentia probatur, quia duratio, & existentia non distinguuntur à re existente, & durante. Respondeo negando antecedens; haberet vnam existentiam tantùm, & vnam durationem, sed bis positam correspondentem diuersis temporibus, ideo negatur prima consequentia, quia esset eadem res bis existens, & durans.

Instatur sexto. Motus sumit suam vnitatem ab vnitate temporis, sed tempus nequit idem redire, ergo neq; motus, ergo saltem in successiuis nequit esse reproductio naturaliter, immò neque supernaturaliter. Respondeo motum sumere vnitatem intrinsecam à sua entitate, & partibus non interruptis, & secundum hanc negatur consequentia, quod nequeat redire: vnitatem autem extrinsecam à tempore imaginario; quòd nequeat separari, quia illud est immobile, non facit ad rem; satis est, quod secundum suas partes reales, quæ necessariò non sunt alligatæ alicui spatio, & tempori imaginario, possit redire. Certum est enim Deum potuisse tempus reale producere, antequam, vel postquam primò creauit, consequenter vt correspondens alteri puncto temporis imaginarij, ergo nullus motus, nullum tempus reale necessariò est in aliqua parte determinata temporis imaginarij.

Instatur septimo, ergo posset redire idem annus, & sic in vno die esse plures anni, immò omnes. Respondeo negando consequentiam, quia annus, Dies, Mensis, &c. dicunt talem motum primi mobilis, vt coexistentem his, vel illis partibus temporis imaginarij, quo modo, vt dictum est, nequit tempus reale, & motus redire.

Instatur octauo. Ad præteritum non est potentia, ergo nequit nec supernaturaliter, ne dum naturaliter reproduci res præterita. Confirmatur maxime de tempore, de quo solet dici: Volat irreuocabile tempus. Ad argumentum respondeo, ad antecedens, ad præteritum non esse potentiam, scilicet formaliter efficiendo, quod non præterierit, adesse tamen materialiter, scilicet efficiendo, quod res, quæ iam extitit, iterum sit, & per hoc patet etiam ad confirmationem, quæ in hoc sensu intelligitur; nequit enim vlla causa facere, quin ego vixerim triginta annos, si triginta ab hinc annis natus sum. alia argumenta faci iota videri possunt apud Fonsecam, & Conimbricenses. ex his 194

Deducitur in nostra sent. ntia nullam esse difficultatem, quin Deus possit reproducere quacumque rem, siue permanentem, siue successiuam; si enim potest natura, multo magis Deus; est tantùm differentia, quod natura, & si possit, numquam hoc præstat, Deus autem potest, & præstat. Quare non est opus; quod quæstionem moueamus de Deo, cum hoc satis sequatur ex dictis de causis naturalibus, tantò magis quod argumenta, quæ ex Diui Thomæ, Ferr. Capr. Fonsec. Vasquez. Complut. & aliis negantibus Deum posse reproducere res successiuas, adduci solent, in instantiis nostris allatis soluta remanent, & faciliora ex illis soluentur. Qui vult videat apud Fons. *Metaph. cap.* 5. *quæst.* 3. & Conimb. *loco citato quæst.* 3.

Quasnam Conditiones requirant agentia ad Agendum. Quæstio Octaua.

195 Hanc quæstionem tractat Suarez *disput.* 18. *sect.* 7. Auersa *quæstio.* 3 *tota*. Breuiter dico cum eisdem tres esse conditiones. Prima est, vt agens, & passum aliquo modo distinguantur. Quænam autem, & quanta esse debeat hæc distinctio in libris de Generatione videbitur, dum quæretur, an sit agat in se ipsum. Secunda est propinquitas inter agēs, & passum, quod enim est absens, est ac si non esset, sed hoc etiā infra. Tertia est dissimilitudo inter agens

agens, & passum, agens enim semper intendit assimilare sibi passum, consequenter supponit illud dissimile in eo, in quo sibi assimilat, sed enim hæc conditio in lib. de Generatione habet proprium locum, vbi quæritur, an simile agat in simile.

Aliqua difficultas videtur esse circa existentiam, an scilicet sit conditio, nec ne. Suarez existimat ipsam includi in principio actiuo, eò quia, quod non existit, non potest causare. Amicus verò conditionem eam existimat, eò quod non agat, & necessariò requiratur ad actionem. In re parui momenti non moror, satis nobis sit necessariam esse existentiam causæ, quia quod non est, non causat, vnde dicebat Aristoteles *quarto Metaphys. text. decimosexto, quæ non sunt, quomodo loquentur, aut intelligent, seu ambulabunt?* Confirmatur, quia non potest esse effectus de nouo, nisi ab aliqua virtute actiua, sed si causa non est, nulla virtus esse potest, ergo plures alias rationes habet Amicus *loco citato dubit.* 1.

Contrarium sentiunt Thomistæ existimantes satis esse contiguitatem durationis, ita vt immediatè ante existerit causa, quàm existat effectus; & si tunc verè non existat, probant, quia ex motu causatur calor, dum non est; viuens agit non existens; ex alteratione facta causatur forma substantialis; sed facilis responsio, calorem causari ab agente in termino motus. ad secundum viuens etsi non existat formaliter, existit tamen virtualiter in semine; quod satis est, vt existat formaliter, si causat formaliter, virtualiter si causat virtualiter. ad tertium Dico, formam substantialem non causari ab alteratis, seu corruptis formis, &c. Sed ab agente, quod inducta, tanquam dispositione præuia, alteratione producit ipsam formam.

Ad quodnam Genus Causæ reducatur Idea. Quæstio Nona.

196 MAgna est Controuersia inter Thomistas, & Scotistas cuinam conueniat ratio ideæ; omnes quidem conueniunt in hoc, quòd Idea sit forma mente concepta, quam aliquid imitatur ex intentione agentis præscribentis sibi finem. Conueniunt igitur, quod idea, seu exemplar, quod idem sonat, ex communi acceptione primo dicatur *forma*, ad similitudinem formæ componentis compositum, quia sicut illa specificat compositum, ita Idea, dum talis resultat effectus, qualis est ipsa. Secundo quod dicatur *mente concepta*, ad differentiam exemplaris externi, verbi gratia, imaginis Cesaris, ad cuius similitudinem Pictor aliam efformat, quod non est mente conceptum, sed extrinsecum. Tertio quod dicatur, *quam aliquid imitatur*; ratio enim ideæ est, quòd sit norma, seu regula alicuius operis faciendi, quare debet effectus etiam efformari similis, prout mente repræsentatur. Quarto quod dicatur *ex intentione agentis*, ad differentiam illorum, quæ similia euadunt, sed casu, & fortuitò. Quinto quod dicatur *præscribentis sibi finem*, ad excludendas causas naturales, quæ etsi producant sibi simile, non tamen sunt, seu habent Ideas, quia non operantur ex fine sibi præscripto; in his igitur conueniunt Doctores; Et meritò, quia agens per Intellectum debet cognoscere id, quod facit, consequenter debet illud præconcipere, ergo debet habere aliquid mente conceptum; & ne agat temere debet determinari ad agendum potius hoc, quam illud, cum de se sit indeterminatum; igitur debet agere ex intentione, sic efficiendi effectum similem; omne autem operans ex intentione tali pacto, præscribit sibi finem adipiscendum; quamuis autem conueniant in his, differunt tamen in assignando, cui conueniat ratio ideæ; duo enim possumus distinguere in operante per ideam, scilicet obiectum, seu rem conceptam, & conceptum, quo concipitur, verbi gratia in domificatore, qui operatur iuxta exemplar, quod mente habet de domo efficienda, possumus considerare, & obiectum, scilicet domum efficiendam hoc vel illo pacto, & secundo possumus considerare conceptum, quo concepit domum sic esse efficiendam, vnde

197 Supposito de mente Diui Thomæ *prima parte quæstione decimaquinta articulo primo*, ideam esse ipsum conceptum formalem repræsentantem rem efficiendam contra Scotum *in primo distinctione trigesimaquinta, quæstione prima*, & alios apud Ruuium *tractatus de causa exemplari quæstione secunda*. Amicum *tractatu duodecimo, quæstione decimatertia articulo secundo*, idea enim est id, per quod agens per Intellectum regulatur in suis actionibus, sed non regulatur mediante obiecto ipso, cum obiectum sit quid extrinsecum, sed mediante cognitione ipsa obiecti, vnde cognitio distinguitur in speculatiuam, & practicam; cognitio autem practica, quæ dictat de opere faciendo est idea: præterquam quod effectus, qui est ideatum, debet commensurari cognitioni, & conceptui de re facienda, non rei faciendæ; nihil enim commensuratur sibi ipsi, etsi perfectè euadat similis huic conceptui, dicitur perfectum ideatum, ergo idea est huiusmodi cognitio, & conceptus, cui debet assimilari; idea namque est, cui assimilatur ideatum; verum quidem est, quod etiam obiectum concurrit, sed tanquam connotatum, quia conceptus obiecti est conceptus, alioquin daretur conceptus formalis sine obiecto, & ideatum debet assimilari non conceptui vt sic, sed repræsentationi, seu expressioni ipsius obiecti, seu effectus producendi; in tantùm enim illa cognitio est idea, in quantum est expressiua alicuius rei iuxta illam expressionem efformandæ. Addo tamen, quod opinio Scoti est maximè probabilis, vt patebit consideranti. Attamen hæc Diui Thomæ videtur probabilior, & pati minores difficultates. Hæc sunt tantùm præsupposita ad soluendam motam quæstionem; prolixior enim, & ex professo esset in futurenda quæstio, si vellemus rationes hinc inde afferre, & examinare. hoc igitur supposito.

Prima Conclusio. Idea, seu exemplar non spectat ad causam materialem, nec formalem intrinsecam, nec finalem, nec efficientem. De materiali, & formali intrinseca probatur facile. Idea existens in mente artificis non est principium passiuum aliquid in se recipiens, neque est forma intrinseca ideati, sed ad summum id, ad cuius instar ideatum participat formam, ergo non est causa neque materialis, neque formalis intrinseca; & si quando Diuus Thomas, & alij videntur vocasse ideam formam intrinsecam, sunt loquuti in ordine ad Intellectum, cui idea inhæret tanquam forma, cum sit conceptus formalis.

Probatur de causa finali. Finis mouet voluntatem, vt bonum quoddam est, acquirendum media actione; at idea non intenditur acquiri, sed tantùm eius participatio in effectu; & quamuis idem possit esse finis, vt idea, verbi gratia domus sic, & sic construenda est finis domificatoris, & eadem etiam est idea, quia ad eius instar vult domum construere; tamen diuerso modo est finis, & idea; est finis, quatenus, vt quoddam bonum apprehensum mouet potentias executiuas, medio actu voluntatis ad illum comparandum; est autem idea, quatenus agens iam motum, & promptum operari, regulat, & dirigit ad hoc, vt ipsam domum fabricet, & assequatur, prout illam concepit. 198

Probatur vltimo de Causa efficiente contra Scotum *in secundo distinctione secunda, quæstione secunda*, & *distinctione trigesimasexta, quæstione prima artic. primo*, & alios apud Amicum *quæstione decimaseptima, dub. quarta num.* 5. qui addit citari etiam D. Thom. *prima parte quæstio.* 47. *articulo* 3. & Caietanum *ibidem*, sed perperam, præcipuè enim Caietanum, qui dicit Ideam esse causam formalem, separatam tamen. probatur autem sic, si idea est principium effectiuum vel est principium quod vel principium quo, non principium quod, hoc enim est solum compositum, nec principium quo, quia Idea est conceptus formalis, qui non potest agere, vt conceptus, cum sit quædam qualitas impertinens ad effectionem rei artificiosæ, non potest efficere quatenus repræsentatio rei efficiendæ, vt sic enim non dicit, nisi denominationem extrinsecam, ergo nullo modo agit.

Probatur secundo, vel agēs seclusa idea est completum in virtute agendi, vel non est completum. Si primum ergo idea non concurrit tanquam causa efficiens simul cum agente. Si secundum ergo verè influit in effectum, quia non potest aliter compleri, nisi præstando influxum, quod tamen etiam ipsi aduersarij negant. Confirmatur, quia idea dicitur determinare ipsum agens ad potius hoc efficiendum, quam illud, exhibendo exemplar, ad cuius instar operetur; sed ad hoc non requiritur vlla ratio

efficientis, ergo nullo modo pertinet ad causam efficientem.

199 Secunda Conclusio. Idea est causa formalis, extrinseca tamen. Hæc conclusio est D. Thomæ *quæst. citata* 43. *art.* 3. Caietan. *ibidem*. Fonsecæ 1. *Metaph. cap.* 7. *quæst.* 1. Conimbric. *cap.* 7. 2. *Phys. quæst.* 4. & aliorum apud Amicum *loco citato num.* 4. Hæc conclusio indiget explicatione. Dupliciter, aliquid possumus dicere esse formam rei. Primo intrinsecè, quia illud constituit, per modum actuantis ipsa materiam, & determinantis ipsum compositum in tali, vel tali specie, sicut forma ignis, quæ actuat materiam, intrinsecè componit compositum, & illud ponit in specie ignis, Secundo possumus dicere aliquid formam extrinsecè, quia scilicet in hoc conuenit cum forma, quod licet non intrinsecè componat, & intrinsecè componendo illud collocet in certa specie, tamen effectus euasit talis speciei propter illud, quia ad illius similitudinem talis forma intrinseca in materiam est inducta, ex qua est consequuta determinatio ad tale esse; & hoc pacto dicit Conclusio Ideam esse formam extrinsecam effectus agenuis per Intellectum.

Probatur primo, Idea, est quædam forma, ad cuius similitudinem effectus est producendus, ergo est forma extrinseca. Antecedens patet, consequentia probatur, quia Idea est regula, & norma iuxta quam euadere debet effectus, ergo dat esse extrinsecè effectui, præbendo modum formæ intrinsecæ, ergo forma est extrinseca.

Probatur secundo. Idea consistit in quadam pura imitatione passiua, vt scilicet artifex imitetur in operando, quod mente concepit, ergo idea se habet, vt terminans essentiam effectus, tanquam exemplar illius, ergo est causa formalis extrinseca, quia illam essentiam non terminat, nisi extrinsecè præstando modum, iuxta quem debet produci.

Probatur tertio. Eo modo concurrit Idea, quomodo eam comparamus ad ideatum, sed illam comparamus, vt causam formalem, non efficientem, ergo. Probatur minor. Si ad Ideatum compararetur, tanquam causa efficiens, esset comparandum ideatum cum ipso etiam agente, quod potiori ratione efficit ideatum, sed ad cognoscendum an ideatum euaserit perfectum necne, comparatur tantùm cum idea, ergo Idea non comparatur, vt efficiens, sed vt forma extrinseca, seu exemplar ideati.

200 Confirmatur Conclusio: quia distinguimus inter veras causas, & conditiones, quod conditiones non habent influxum, causæ verò habent, sed Idea verè non influit, ergo verè non est causa efficiens.

Instatur primo. Id, quod complet aliquam causam, spectat ad illud genus causæ, sed Idea complet efficiens per Intellectum, quia sine Idea non intelligitur completum, ergo spectat ad genus causæ efficientis. Ad maiorem respondeo, id, quod complet aliquam causam in eodem genere, spectat ad idem genus, & concedo, quod complet in diuerso genere, & nego. Sic Idea complet non in genere causæ efficientis præbendo influxum, sed in genere causæ formalis extrinsecè, respectu ipsius effectus; in tantùm enim complet efficiens, in quantùm ipsum determinat præbendo ei exemplar, ad cuius instar operetur effectum; per hęc autem nulla est ratio reducendi Ideam ad efficiens.

Instatur secundo. Ars est vera causa efficiens, ergo etiam idea. Probatur consequentia, quia ars non agit nisi per Ideam; est enim id, quod præsupponit, tanquam instrumentum quodammodo, quo agat. Confirmatur primo, quia id præstat Idea in agente artificiali, quod forma naturalis in agentibus naturalibus, sed in naturalibus est causa efficiens, ergo.

Confirmatur secundo *ex septimo Metaphys. Text.* 23. vbi dicitur, domus ad extra fieri ex domo ad intra, scilicet ex ea, quæ est in mente, ergo idea est causa efficiens.

Ad Argumentum dato antecedente, quia nolo disputare qua ratione Ats dicatur efficiens, negatur consequentia, quia ideam, quam supponit artifex, supponit, vt ad instar illius operetur, non vt illa, tanquam principium, quo operetur, vt iam diximus, ideo non est efficiens. ad primam Confirmationem respondeo cum Fonseca, & Conimbricens. id præstare ideam in artefactis, quod forma in naturalibus, quantum ad hoc, quod quælibet determinat agens, &c. non quoad modum concurrendi. Ad secundam respondeo, dici Domum fieri ex Idea domus, tanquam ex causa formali extrinseca, modo explicato; si enim ly *ex* rigorosè sumatur, est signum causæ materialis tantùm, nullo modo efficientis; at sumptum latè potest significare, & causam formalem; sic dicitur Homo compositus ex anima, quæ est causa formalis, & corpore, quod est causa materialis; & ne hoc videatur voluntarium, legatur ille contextus capitis septuagesimi, & clarè innotescet Aristotelem sub genere causæ formalis ponere ideam, quam ob id vocat, *Quod quid erat esse*, more formarum. Hic Noto quod Aristoteles *illo text. capite septimo*, non potest loqui de arte propriè loquendo, quia Ars per ipsum est principium factiuum, igitur non potest illam appellare, *quod quid erat esse*, quod tantùm formæ competit; loquitur ergo de Idea, quæ ad effectum comparatur vt forma.

Dices. ergo datur quintum Genus causæ, scilicet Id- 201
ea, quæ est forma extrinseca. Respondeo negando consequentiã, quia quando inter genera causarum ponitur genus causæ formalis, comprehenditur etiam idea, quia causa formalis est quid genericum ad omnem formam intrinsecam, & extrinsecam, & importat dare esse formaliter determinando effectum ad tale esse, quod genus deinde diuiditur tanquam in species, in dare esse formaliter intrinsecè, & formaliter extrinsecè effectui.

Dices secundo. In quo consistit causalitas huius causæ exemplaris. Respondeo in hoc, quod passiuè imitetur ab artifice; illa enim passiua imitatio ideæ in effectu producto, est causalitas huius causæ formalis; sicut enim causa formalis intrinseca habet suam causalitatem per informationem ipsam, ita causa formalis extrinseca proportionaliter, hæc autem informatio in forma extrinseca, seu in causa exemplari, non est aliud, nisi quod effectus ei similis fiat, quod est dicere imitationem passiuam. Qui plura vult videat auctores citatos. De hoc toto hoc Tractatu satis.

Tractatus Sextus. Qui est de Causa Finali.

EX quatuor generibus causarum assignatis *Tractat.* 2. iam explicauimus Causam Materialem, Formalem, & Efficientem, superest adhuc causa finalis, quæ iure merito vltimo loco seruata est, quia finis semper est vltimus in executione, licet primus in intentione. Circa hanc causam primo videretur quærendum quid sit finis, & quotuplex; quia tamen de hoc sufficienter egimus in logicis cum de Fine Dialecticæ, nunc ea missa faciens primo quæro.

Vtrum Finis sit vera Causa Physica.

Quæstio Prima.

VNica Conclusio. Finis est causa realis, & Physica. 202
Est contra Stoicos, & antiquos, & ex modernis contra Hurtadum *distinctione decimatertia de Anima sectione quinta*, qui vult causam finalem esse veram causam realem, non tamen Physicam, sed moralem. Est tamen nostra Conclusio communis omnium Theologorum, & Philosophorum.

Probatur primo auctoritate Aristotelis, qui *Text.* 29. quærens de causis realibus, & Physicis cuiusque effectus Physici quatuor enumerat, inter quas finem collocat, ergo sentit Aristoteles finem esse veram causam Physicam. Idem patet *ex* 5. *Meth. cap.* 2.

Probatur secundo ratione. Illud est causa Physica realis, quod realiter influit in effectum (hic enim sumitur Physicum, prout contradistinguitur ab agente tantùm moraliter per imputationem) sed finis realiter influit in effectum, ergo est causa realis Physica. Minor probatur. Finis vt finalizans non intelligitur nisi dum producitur effectus, nec effectus potest intelligi produci sine fine, ergo finis realiter influit in effectum.

Confirmatur, quia ex cognitione finis alicuius rei rem ipsam cognoscimus, ideo Aristoteles *Hic* assignans

veras

veras causas, ex quibus scientia obiecti comparatur, enumerat finem, ergo finis est vera causa realis Physica, scire enim est rem per causam cognoscere realem in essendo.

Probatur tertio contra Hurtadum, qui ideo negat finem esse veram causam Physicam, quia tantùm causat motione intentionali, scilicet quatenus ex apprehensione obiecti mouentur potentiæ ad Physicè producendum effectum, ideo etiam quæ non sunt, nec esse possunt, habent rationem finis. Sic autem probatur. Sic causare tantùm motione intentionali, impediret, quin finis esset causa Physica, tolleret etiam, quin esset causa realis, sed hoc est falsum etiam per ipsum Hurtadum, ergo etiam est falsum tolli esse causam Physicam. Minor probatur. Finem esse causam Physicam aliud non importatur, nisi esse id, cuius gratia agens operatur Physicè, vt benè Fonseca *lib 5 cap. 2. quæst. 10. sect.* 4. sed etiam finem esse causam realem aliud non significatur nisi esse id, à quo agens mouetur ad operandum realiter. ergo. non enim esse physicum hic sumitur, prout importat influxum in genere causæ efficientis, vt alibi: sic enim certum est, finem non causare, sed sumitur, prout dicit influxum in suo genere in effectum, qui ab ipso realiter pendet, nec ei tantùm per imputationem tribuitur.

203 Pro multorum argumentorum solutione aduertẽdum, hoc nomen *influxum* posse sumi strictè, & latè. Sumptum strictè significat solam actionem agentis, quod à se producit effectum; quod ideo est necesse existat realiter, quia realiter à se emanat effectus, & dicitur motio, & influxus simpliciter. Sumptum verò latè significat concursum cuiusque causæ in suo genere. Quare influxus est explicandus iuxta naturam causæ, cuius est influxus; ideo cum finis sit causa tantùm, vt id cuius gratia agens operatur, tunc dicitur aliquid realiter influere, vt finis, cum agens realiter operatur, gratia illius; & quia operari gratia alterius non significat nisi cognitionem obiecti, cuius gratia operatur; ideo non est necesse, vt finis existat realiter, sed tantùm obiectiuè in Intellectu; ideo quod non est existẽs realiter, potest vt finis realiter operari, quia hæc operatio tantùm consistit in esse id, cuius gratia: propter quod dicitur motio metaphorica ad differentiam veri influxus causæ efficientis; & ideo idem, vt apprehensum potest esse causa finalis sui ipsius realiter producti, quia agens potest operari gratia acquirendi realiter id, quod tantum apprehenderat in Intellectu. adhuc tamen

Obijcitur primo. Principium, & Finis opponuntur, sed quælibet causa est principium, ergo Finis non est causa. Distinguo maiorem, principium, & Finis, sumpto ly *Finis* pro termino alicuius actionis opponuntur, & concedo, sumpto ly *Finis* pro eo, quod mouet agens ad operandum, nego; sic finis est causa, quatenus est id, à quo mouetur agens ad operandum, & hoc pacto habet rationem principij.

Obijcitur secundo. Si finis esset causa realis, ab illo realiter penderet effectus, sed hoc est absurdum, quia aliquid reale non potest pendere à non reali, sicut multoties est finis, ergo finis non est causa realis. Nego minorem, ad probationem respondeo, aliquid reale non posse pendere à non reali in genere causę efficientis, benè in genere causæ finalis, quia finis non est causa nisi quatenus est id, cuius gratia agens operatur, at ab aliquo ficto, & imaginario potest moueri ad realiter aliquid operandum.

Dices. Estò possit pendere à non reali, saltem illud non reale non erit causa realis. Quomodo enim potest quod non est reale in esse, esse causa realis? pro responsione huius instantiæ sit sequens quæstio.

Per quid Finis constituatur in actu Primo ad Causandum.
Quæstio Secunda.

204 PRo pręsentis Questionis Decisione Notandum primo in fine quatuor nos posse distinguere. Primo bonitatem ipsius. Secundo cognitionem, qua cognoscitur illa bonitas. Tertio existentiam obiectiuam, seu intellectualem, seu intentionalem, seu, vt vocant, diminutam, quam illa bonitas habet ex cognitione in Intellectu. Quarto existentiam simpliciter, seu realem, quam finis habet extra Intellectum ex actione agentis, illum vt plurimum producentis. quærit igitur quæstio, per quod ex istis quatuor finis censeatur constitutus in actu primo, seu quodnam sit principium, per quod finalizat.

Notandum secundo bonum diuidi in honestum, delectabile, & vtile. ita Philosophus 8. *Ethic. cap.* 2. & alibi sæpè communiter receptus. Bonum honestum est id, quod consentaneum est naturæ, vel quatenus rationali, vt pati propter Deum: & vocatur virtus; vel congruit naturæ, vt naturæ, sicut sanitas, Pulchritudo, &c. & dicitur Bonum Naturæ. Bonum delectabile est illud, quod acquisitum, aptum est delectationem afferre; quod aliquando est distinctum à bono honesto, vt vitia, peccata aliqua, &c. Bonum denique vtile est id, quod ad bonum honestum, vel delectabile, conducit. & huiusmodi sunt omnia media ad finem, & dicitur bonum denominatione extrinseca à bono honesto, vel delectabili, ad quod ordinatur, vt medium. Ita D. Thomas 1. *parte quæst.* 5. *art.* 6. His notatis.

Prima sententia est, finem causare quatenus est quid appetibile, siue sit bonum, siue malum. Assignatur Scoto *in* 1. *dist.* 1. *quæst.* 4 & *in* 2 *dist.* 43. *quæst.* 2. te vera tamen *in* 1. non inueni huiusmodi doctrinam Scoti, & *in* 2. videtur loqui dubitatiuè. Assignatur etiam Ochamo *in* 3. *quæst.* 13. *dub.* 3. & cęteris Nominalibus.

Secunda sententia est Solum bonum, vt bonum esse principium, quo finis causat. Est communis Aristotelis *hic tex.* . 5. *Metaph. cap.* 2. 1. *Ethic. cap.* . & alibi D. Thomæ 1. 2 *quæst.* 1. *art.* 1. *in corpore, quæst.* 8. *art.* 1. & aliorum apud Amicum *quæst.* 5. *num.* 4. Hi tamen diuisi sunt, nam aliqui volunt hanc bonitatem debere esse realem quoad essentiam, & existentiam Alij verò volunt satis esse, quod sit bonitas vera, vel apparens, scilicet existimata bonitas, ita D. Thom. *loco citato quæst. illa* 8. est communis. Quidam verò dicunt veram, & realem bonitatem quoad essentiam semper finalizare, licet aliquando sit tantùm bonum apparens; quod finalizat, quia vera bonitas applicatur obiecto, quod verè non est bonum, & illa bonitas realis quoad essentiam, non quoad existentiam, quia existit tantùm in intellectu apprehensa in obiecto non bono, constituit finem in actu primo ad causandum, ita Suarez *disput.* 23. *sect.* 5. *num.* 15. pro nostra sententia sit.

205 Prima Conclusio. Malum, vt malum non constituit finem in actu primo, est contra primam sententiam. Est tamen Aristotelis *hic text.* 31. vbi inquit: *Quædam autem causa sunt vt finis, & bonum cæterorum*. & alibi *locis citatis*, in quibus omnibus innuit Aristoteles finem, & bonum conuerti, ergo.

Probatur secundò ratione. per id constituitur in actu primo finalizandi, per quod allicitur voluntas ad operandum, sed non allicitur à malo, vt malum est, ergo: Maior patet. minor probatur. Quælibet res abhorret sibi malum, ergo voluntas non potest allici à malo, quatenus malum est. Confirmatur ratione D. Thomæ, quia voluntas est quidam appetitus rationalis, & consequenter est quædam inclinatio in aliquod; omnis autem inclinatio est in sibi conueniens, ergo voluntas non inclinatur, nisi in sibi bonum, ergo vera Conclusio.

Sed contra Instatur primo. Multi peccant ex certa malitia, & quædam peccata sunt, in quibus nulla potest apparere ratio boni ver. gr. cultus idolorum, odium Dei, &c. ergo tunc volunt malum in quantum malum, ergo falsa Conclusio. Respondeo peccare ex malitia non importare intentionem voluntatis in malum, vt malum, sed solum malum, in quod tendit, cognosci ab operante, & tamen ratione alicuius boni illud velle; quod verum est etiam in omnibus peccatis semper aliquam rationem boni apprehendi; sic in cultu idolorum existimatur bonum ver. gr. fugere tormenta, inurere hanc notam Christianis, &c. in odio Dei ver. g. apprehenditur bonum esse posse ex sua libertate etiam ipsum Deum odio habere; & mille aliæ rationes boni, quas quislibet experietur in quocunque peccato, quod est maximè aduertendum propter solutionem plurium argumentorum, quæ breuitatis gratia, & quia eodem fundamento nituntur, omitto recensere.

206 Instatur secundo eadem est potentia contrariorum, sic visus tendit in album, & in nigrum, sed bonum, & malum sunt contraria, ergo pertinent ad voluntatem, ergo voluntas potest tendere in malum, vt malum est. Respondeo, eandem esse potentiam contrariorum, sed diuersimodè; si enim contraria spectent, vt quid conueniens potentiæ, vtiquè positiuè in vtrumque tendit; sic quia album, & nigrum sunt sub obiecto potentię visiuæ, in vtrumque ten-

dit positiuè; si verò alterum sit conueniens, aliud disconueniens; non eodem modo tendit in vtrumque, sed in conueniens per prosequutiuem, in disconueniens per fugam; quia igitur bonum est conueniens voluntati, tendit in illud prosequutione, & amore, seu volitione illud desiderando, &c. in malum verò, quod est disconueniens tendit fuga, seu nolitione nolendo illud, sed fugiendo, sicut Intellectus circa verum fertur per assensum, circa falsum per dissensum.

Secunda Conclusio. Finis non constituitur in actu primo per bonitatem realem quoad essentiam, & existētiam. Est contra primum modum secundæ sententiæ, sed conformis Aristoteli *text. 31,* vbi inquit: *intersit autem nihil bonum ipsum, an apparens dicatur: & alijs locis citatis,* bonum autem apparens non habet existentiam realem, sed tantùm intentionalem; patet hęc conclusio quotidie mille experientijs, sępè enim adhibemus media ad consequendum aliquem finem, qui nondum existit, sed per applicationem illorum mediorum est ponendus à parte rei, ergo nō requiritur existentia realis bonitatis ad finalizandum.

Tertia Conclusio. Finis non constituitur in actu primo per bonitatem semper realem, realitate essentiæ. Est contra tertium modum secundæ sententiæ, quem præter Suarez, sequitur Ruuius *Tract. de causa Finali quæst. 5. num. 45.* & Amicus *quæst. 5. dub. 2. art. 2.*

Probatur primo: bonum, quod mouet voluntatem, sæpè est tantùm apparens, vt etiam ipsi aduersarij fatentur, cum Aristotele innumeris locis, ergo vera Cōclusio. Probatur consequentia, à bonitate dicitur bonum, ergo vbi bonum tantùm apparens, etiam tantùm bonitas apparēs, ergo non semper finis mouet per veram bonitatem.

Dices cum Suarez, & sequentibus, ideo dicitur bonum
207 apparens, non quia sit bonitas apparens, sed quia voluntas mouetur a vera bonitate, applicata tamen obiecto, quod verè non est bonum, ideò dicitur apparens bonum, quare deceptio est in applicatione veræ bonitatis ad id, quod non est bonum.

Sed contra hanc Doctrinam arguo ex ipsorum principijs. bonitas non est aliud ex Suarez *disp. 10. sect. 1. num. 12.* quam quædam conuenientia entis ad rationem, vel naturam rei, cui dicitur res aliqua bona; sed hæc conuenientia non est aliquid reale additum obiecto, quod dicitur bonum; sed tantùm dicit mutuam connexionem vnius ad aliud, tanquam illi proportionatum ex eodem Suarez paulo infra ex Doctrina Cajetani, ergo non dabitur bonitas realis, quæ applicetur obiecto, quod de se, non sit bonum. Probatur consequentia: quia quando apprehendimus vt bonum, quod non est bonum, non applicamus aliquod obiectum verè bonum, à quo moueamur; sed bonitas vera semper connotat verum, & bonum obiectum, vt ipsemet fatetur, ergo non mouemur à vera bonitate reali realitate essentiæ, sed tantum ab apparente bonitate. ex quo

Probatur secundo Conclusio. Bonum dicit conuenientiam rei cum eo, cui dicitur bona, sed in bono apparenti est tantum apparens conuenientia, ergo tantùm apparens bonitas; ergo non semper finis mouet vera bonitate. Confirmatur, cum mouetur voluntas, mouetur quia Intellectus proponit conueniens illud obiectum, ergo si ibi esset vera bonitas, diceret conuenientiam talis obiecti, multoties non est talis conuenientia, ergo nec vera bonitas.

208 Probatur tertio voluntatem moueri à vera bonitate. est moueri ab honestate, vel iucunditate, vel vtilitate obiecti, sed cum obiectum est tantùm apparens bonum, est tātum existimata honestas, vel iucunditas, vel vtilitas, ergo non mouetur à vera bonitate secundum essentiam. Confirmatur, quia dicitur bonum apparens ex Suarez, & sectatoribus, quia malè applicatur bonitas, ergo ibi verè non est bonitas, sed tantum applicata, quod est dicere, ficta; sed ab illa mouetur voluntas, ergo finis non causat per veram bonitatem realem.

Dices ex Suarez, cum quis mouetur ad furandum, vt inde efficiat eleemosynam, mouetur ab honestate eleemosynæ, quæ est vera bonitas, & sic de alijs; & tamen furari propter eleemosynam est tantùm apparenter bonum, ergo in bono apparenti finis causat secundum veram bonitatem. Respondeo, cum quis furatur propter eleemosynam, mouetur quidem ab actu eleemosynæ, qui tamen actus, cum possit esse honestus, si fiat hic, & nunc, & ex rebus proprijs, &c. & possit esse non honestus, si aliter fiat, ideo tunc non mouetur à vera bonitate actus eleemosynæ, quia tunc solum est actus honestus, cum fit ex re propria, sed ab honestate tantum apparenti apprehensa in actu faciendi eleemosynam ex re aliena, & sic de alijs. Addo pro multorum argumentorum solutione ad experiendum, an finis causet secundum veram bonitatem, cōsiderandum statim, an id quod est finis cum omnibus illis circumstantijs, cum quibus mouet, sit conueniens nec ne. Si non sit conueniens, nunquam est vera bonitas, sed tantùm apparens, & hoc accidit quoties bonum est tantùm apparens, vt patebit consideranti, in quocunque casu; sic in furto propter eleemosynam.

Quarta Conclusio. Finis constituitur in actu primo ad 209
causandum per bonitatem, vel realem, vel apparentem, scilicet existimatam. Est Aristotelis *hic text. 31. intersit autem nihil, bonum ipsum, an apparens bonum dicatur. 3. Ethic. cap. 2. non quod ipsum est bonum, sed apparens, sed nihil refert. 5. Metaph. cap. 2. nihil autem differt bonum id, an tantum apparens dicatur,* & *alijs locis.* est expressa D. Thom. *1. 2. quæst. 8. art. 1. in corpore.* Fonseca *5. Metaph. cap. 2. quæst. 11. sect. 4* Conimbr. *cap. 7. huius 2. quæst. 21. art. 3. §. ad posteriorem.* Nostri Caraffæ *in 1. 2. D. Thom. disp. 4. quæst. 1. num. 18.* & aliorum.

Probatur primo ab exclusione cęterarum opinionum, finis enim ex dictis, est vera causa, & causat secundum bonitatem, non realem, realitate existentiæ, nec semper realitate essentię, ergo saltem bonitate apparenti, alioquin nulla bonitate causaret.

Probatur secundo. Illa bonitas est sufficiens principium, quo finis causet; quæ est sufficiens mouere voluntatem ad operandum. huiusmodi est bonitas, siue vera, siue apparens tantùm, ergo. Maior patet, quia causalitas causæ finalis, vt videbimus, consistit in hac motione. Minor probatur quia bonitas, vt sic, quæ est ratio formalis obiecti voluntatis, abstrahit à vera, vel apparente bonitate, ergo quælibet erit sufficiens principium, &c.

Confirmatur. Voluntas non fertur nisi in bonum, quod tale existimatur ab Intellectu, sed intellectus potest falli in iudicando ibi esse veram bonitatem, & talem bonitatem offerre voluntati, ergo tunc mouebitur tantùm ab apparente bonitate, ergo finis potest causare per bonitatem, vel veram, vel apparentem. Modò hic restat soluendum argumentum allatum in calce quæstionis pręcedentis huc remissum. Quomodo, si finis non est causa per veram bonitatem realem, tamen dicatur causa realis.

Respondeo igitur cum Fonseca *loco citato quæst. 10. sect.*
3. finem verè esse causam realem, quia secundum esse reale, quod apprehenditur ab Intellectu est id, cuius gratia 210
agens operatur, & quia finis non causat per realem influxum, sed tantùm mouendo voluntatem, quæ motio, vt diximus, æquè potest saluari in bonitate vera, vel apparente; ideo ens, & bonum tantùm apprehensum potest esse causa effectus realis, quia potest mouere agēs ad eius gratia efficiendum effectum realem, quod non potest saluari in cęteris causis, quia causant realiter, se ipsas communicando effectui; quod autem non est quid reale, non potest se communicare ad constituendum effectum realem.

Quinta Conclusio. Quodlibet bonum assignatum *Notab. 2* potest esse causa finalis. De honesto, & delectabili non est dubium, quia amantur propter se ipsa, & ipsorum gratia media eliguntur; difficultas esse potest de bono vtili, quia vtile dicitur bonum denominatione extrinseca à bono honesto, seu delectabili, ad quod conducit; vnde non videtur posse participare rationem finis, sed tantùm medij. Probatur tamen primo auctoritate D. Th. *1. 2. qu. 12. art. 2. in corpore,* vbi dicit, quod licet motus, *quo itur de A, in C, per B. C, sit finis vltimus, qui intenditur, tamen B, est finis, & terminus licet non vltimus.* expressius hoc habet *3. contra gentiles cap. 2.* & *1. Phys. lect. 5.* hinc

Probo ratione bonum vtile posse esse finem. Finis est id, cuius gratia aliquid operatur, sed bonum vtile, seu medium, quod idem est, potest esse id, quod moueat ad aliquid aliud efficiendum, ergo. Sic medicina volita propter sanitatē mouet ad multa præparatoria præbenda, &c. Neque fundamentum aduersariorum aliud probat, nisi quia bonum vtile est bonum in ordine ad aliud, ideo non esse vltimum finem, quod vltro concedimus. Nec aliud

inten-

intendit Aristoteles 5. *Metaph. cap.* 2. dum dicit, omnia quæ intercedunt inter finem, & mouens, media esse sanitatis, scilicet, vt vltimi finis. Est contra Suarez *disput.* 23. *sect.*6.*num.* 5. vbi affert plurima loca Aristotelis: verum omnia optimè soluuntur, si dicantur intelligi de fine vltimo, & totali, ad quem subordinatione quadam omnia media conducunt, licèt vnum medium sit finis alterius.

211 Sexta Conclusio. Finis constituitur in actu primo finalizandi per bonitatem aliquo modo propriam operantis. est Aristotelis 8. *Ethicor. cap.* 2. vbi habet: *videtur autem quisque id amare, quod bonum sibi est: esse simpliciter quidem amabile ipsum bonum, vnicuique autem id, quod vnicuique est bonum*. hæc Aristoteles ibi, & fusius *eodem lib. cap.* 5.

Probatur ratione. Finis non causat, nisi vt bonum quoddam, sed esse bonum dicit conuenientiam cum appetente, ergo causat quatenus bonum est appetenti; ergo debet esse aliquo modo bonum proprium, alioquin non esset appetenti bonum.

Confirmatur primo, quia id, quod mouet appetitum, vel est bonum appetitui, vel non. Si primum ergo causat per bonitatem aliquo modo ei propriam. Si secundum ergo non potest mouere, quia non mouetur, vt diximus nisi à bono, quod autem non est bonum sibi, est respectu illius, ac si non esset bonum.

Confirmatur secundo, quia quoties operamur, mouemur, vt experientia patet, ab aliquo, quod existimamus nobis conueniens, ergo à bonitate aliquo modo propria.

Dices. Amor Amicitiæ in hoc differt ab amore concupiscentiæ, quod amore amicitiæ amamus quod est bonum alteri; amore concupiscentiæ, quod est bonum nobis, sic Beati amant Deum propter ipsum Deum, non propter se ipsos, ergo finis non semper finalizat per bonitatem aliquo modo propriam. Dato antecedente, distinguo consequens, non semper finalizat per bonitatem propriam, scilicet in proprium commodum, & concedo consequentiam; hoc enim est tantùm in amore concupiscentiæ; non finalizat per bonitatem propriam, scilicet sibi competentem, & consentaneam, & negatur consequentia, nec alia proprietas bonitatis requiritur, nisi quod sit illi conueniens, siue postea illud conueniens cadat in commodum alterius, siue proprium; ideo dictum est bonum debere aliquo modo esse proprium, vnde etiam Beati, licet ament Deum propter se ipsum, attamen ille actus est bonus ipsis, quia illis conueniens sic Deum amare. Aliqui quærunt, an proprietas boni, quod finalizat, sit conditio finis, vel ratio formalis finalizandi, quæstio nullius momenti. videatur Amicus *quæst.*5. *Dub.*4. *tota*. & Auersa, *tom.*1. *Philos. quæst.*13. *sect.* 3.

Quomodo Cognitio concurrat ad Constituendum finem in actu primo. Quæstio Tertia.

212 SVpposito voluntatem non posse ferri in obiectum non cognitum ex communi consensu Doctorum; experientia ipsa, dum voluntas nunquam prosequitur, vel fugit obiectum nisi sufficienter propositum ab Intellectu, & ratione; quia voluntas est potentia cæca, non poterit igitur agens per voluntatem ferri in obiectum amore, vel odio, nisi cognoscat obiectum; præterquam quod esse appetitum rationalem, non naturalem pariter requirit, vt non feratur in obiectum, nisi mediante cognitione. hoc itaque supposito, & consequenter supposito finem non posse finalizare, nisi sit præcognitus iuxta commune axioma *nihil volitum, nisi præcognitum*, & illud D. Augustini 3. *de Trinitate cap.*1. & 2. *inuisa amare possumus, incognita nequaquam*. Quæritur quomodo ad finem concurrat cognitio.

Prima Conclusio. Ad hoc vt finis finalizet, debet esse præcognitus cognitione intellectiua. est Aristotelis 3. *de Anima text.* 22. vbi distinguit voluntatem ab appetitu, quod illa sit in ratione, hæc verò in his, quæ ratione carent. Est etiam expressa D. Thomæ 1. *parte quæst.* 80. *art.* 2. *in corpore*, & *ad primam* 1.2. *quæst.*77. *art.*1. *in corpore*, & *quæst.* 9. *art.* 2. Caietani *in vtroque loco*. Suarez *disput.* 23. *sect.*7. *num.*8. Ruuij *tract.* 5. *quæst.*4. Amici *quæst.*5. *dub.*5. *conclus.* 3. & aliorum. Probatur ratione, quam affert Amicus, & est D. Thomæ *quæst. illa* 80. *citata*. Appetitus distinguuntur ab obiectis, sed obiectum voluntatis est appetibile apprehensum per rationem, ad differentiam appetitus sensitiui, cuius obiectum est appetibile apprehensum per sensum, ergo finis debet esse cognitus cognitione intellectiua.

Probatur secundo cognitio sensitiua æquè est in brutis, ac in homine, sed in brutis non est propria ratio finis. vt infra, ergo ad constituendum finem in actu non est sufficiens cognitio sensitiua, ergo intellectiua. Confirmatur, quia propter hoc vocatur appetitus rationalis.

Obijcies primo cum D. Thom. *quæst. illa* 80. esse apprehensum per intellectum, vel per sensum, est quid accidentale, ergo non potest ponere tantam distinctionem inter appetitum, & voluntatem, quod apprehensum per sensum tantùm non possit mouere ipsam voluntatem. Respondeo cum eodem D. Thoma negando antecedens, esse enim apprehensum per Intellectum est quid per se competens appetibili comparato ad voluntatem, & esse apprehensum per sensum est quid per se competens appetibili comparato ad appetitum sensitiuum. 213

Obijcies secundo experientia patet voluntatem sæpè moueri ab appetitu sensitiuo sine vlla notitia intellectiua, cum aliqua vehemens passio insurgit. Respondeo negando nullam notitiam intellectiuam intercedere, sicut & benè negat Caietanus *locis citatis quæst.*77. & *quæst.*9. sed solum ex illo bono sensu apprehenso indirectè mouetur voluntas, quatenus ex phantasmate propter vehementem passionem alterato, & malè affecto, ex quo pendet intellectus in operari, trahitur quodammodo iudicium intellectus, ad iudicandum conueniens, quod re vera non est conueniens, ex quo iudicio mouetur voluntas ad illud prosequendum; videatur Caietanus *quæst. illa* 77. *citata in principio artic.* 2. & Fonseca 9. *Metaph. cap* 2. *quæst.* 6. *sect.* 4. qui optimè hanc doctrinam explicat. Nec video cur pro contraria parte citetur ab Amico, cum omnino illam impugnet ibi §. *sunt autem*. & per hæc patet etiam ad auctoritatem D. Thomæ 1.2. *quæst.* 10. *art.* 3. vbi dicit, voluntatem moueri etiam à bono apprehenso per sensum, scilicet indirectè, non directè; ideo enim dicit ibi, quòd si nulla vis rationis superfit propter passionem, nec etiam est motus voluntatis; sed tunc homines se habent ad modum brutorum. Legatur ibi D. Thom. & constabit quomodo Sanctus Doctor semper requirat rationem ad motum voluntatis.

Secunda Conclusio. Cognitio necessaria ad finem constituendum causam finalem in actu primo debet esse iudicatiua, & practica. est Aristotelis 3. *de Anima cap.* 7. vbi loquens de Anima, quatenus aliquid prosequitur, vel fugit dicit: *atque cum bonum, aut malum esse dicit affirmando, aut negando tunc fugit, aut prosequitur*: est etiam Diui Thomæ 1.2. *quæst.*6. *art.*1. & *quæst.* 1. *art.* 1. *ad* 3. expressè Suarez *num.*9. Amici *dub.*6. *art.*3. & aliorum. Citatur in cõtrarium Scotus *in* 2. *dist.*6. *quæst.* 1. *ad* 3. sed ille tota illa quæst. videtur tantùm velle voluntatem posse moueri voluntate complacentiæ ab obiecto simpliciter apprehenso, non autem voluntate efficaci operante propter finem, de qua nostra Conclusio procedit. Videte ipsum. 214

Probatur primo quoad vtranque partem. Finis mouet appetitum ad sui prosequutionem, ergo vera conclusio. Probatur cõsequentia non potest mouere nisi vt bonum proponatur ex dictis, ergo Intellectus debet primo iudicare esse bonum, nec potest vt bonum abstractè, sed quatenus hic, & nunc determinatè est bonum sibi hoc præstare, ergo debet practicè iudicare.

Probatur secundo. Finis est id, cuius gratia aliquid fit, ergo cognitio, quæ proponit finem, illum proponit simul iudicans aliquid efficiendum esse, eius acquirendi gratia, ergo cognitio practica.

Probatur tertio, quia ad saluãdum iudicium practicum sufficit si sit cognitio dictans aliquid efficiendum, licet tunc eodem actu non dictet modum efficiendi, sed cognitio proponens obiectum voluntati, illud proponit, vt assequatur, ergo est cognitio practica; & si postea alio actu deliberet de medijs ad illud acquirendum: intercedit enim hic ordo, vt quislibet potest experientia experiri in se ipso, vt primo proposito obiecto conuenienti ab Intellectu, illud velit: secundo inuestiget de medijs, & consultet. Tertio eligat media. Quarto deneniat ad actum executionis. hæc ratio est maximè probatiua.

Obijcies primo. Qualibet cognitio est sufficiens ad osten- 215

oſtendendum obiectum voluntati, ergo non requiritur cognitio iudicatiua, & practica. Confirmatur, quia ex pura apprehenſione obiecti multoties lætamur, vel triſtamur, ergo ſola cognitio apprehenſiua eſt ſufficiens. Ad Argumentum reſpondeo ad antecedens, quamlibet cognitionem eſſe ſufficientem ad oſtendendum obiectum voluntati, ſed non eſſe ſufficientem ad illam mouendam, niſi vel formaliter, & explicitè ſit iudicatiua illud obiectum bonum appetenti, vel ſaltem ſit iudicatiua virtualiter, illud eſſe bonum, licet expreſsè non affirmet bonum. Ad confirmationem reſpondeo ſemper intercedere aliquod iudicium ſaltem virtuale, ideò enim aliquando terrentur, aliquando verò homines lętantur, quia diuerſo modo Intellectus repreſentat obiectum nunc conueniēs, nunc diſconueniens.

Obijcies ſecundo. Multi operantur ex habitu, ſine vllo iudicio, ergo. & confirmatur ex pueris, & amentibus, qui carent iudicio, & tamen habent ſuos fines. Ad Argumentum reſpondeo, fuiſſe aliquando iudicium formale, vel virtuale de operibus, quæ ex habitu efficiuntur; & hoc ſatis eſt, non enim eſt neceſſe, vt actu, & ſemper intellectus conſeruet repreſentatum obiectum voluntati, ſed ſatis eſt, ſi ſemel ſufficienter repreſentet, ita vt mota voluntas ad illud deinde proſequendum, vel ſugiendum progrediatur, licet expreſsè de iſto non cogitet intellectus. Ad Confirmationem reſpondeo, in pueris, & amentibus eſſe iudicandum, quod operentur propter finem ex proportione iudicij, ſi nullo iudicio valeant, operabuntur more brutorum; neq; facit negotium dati motus primo primos, in quibus videtur nullum intercedere iudicium, intercedit enim, ſed ſine deliberatione.

216 Tertia Concluſio. Cognitio requiſita ad hoc, vt finis finalizet, eſt tantùm conditio ſine qua non, non autem principium. Hęc concluſio dicitur contra Soncinnatem, Holchot, Gregorium, Paludanum, & alios apud Ruuium *loco infra citando*. & Amicum *tract*. 13. *quæſt*. 5.. *dub*. 7. Eſt tamen conformis D. Thom. 1. *parte quæſt*. 8? *art*. 3. *in corpore*, citatur etiam in alijs locis à Ruuio, quem ipſe ſequitur *tract. de Cauſa finali quæſt*. 5. *num*. 41. illis tamen locis non habetur quid expreſſius. Eſt Ferrar. 1. *contra Gentiles cap*. 44. §. *ſciendum ſecundo*. Caiet. 1.2. *quæſt*. 1. *art*. 1. *in reſponſione ad primum*. Pererij *lib*. 8. *cap*. 4. Ouiedi, Auerſæ, & aliorum tùm veterum, tùm recentiorum, & Noſter Caraſa eam vocat conditionem intrinſecam, & inſupplebilem à Deo 1.2. *quæſt*. 1. *diſput*. 4. *num*. 15.

Probatur primo ratione Caietani. Ratio appetibilis, & ratio finis eſt eadem, at ratio, cur aliquid appetatur non eſt eſſe in anima, ſeu eſſe cognitum, ſed eſſe reale ipſius appetibilis, ergo cognitio non eſt principium, ergo tantùm conditio ſine qua non. Confirmatur, quia appetitus illud appetit, per quod poteſt ſatiari, ſed non ſatiatur per eſſe cognitum obiecti, ſed per eſſe reale, ergo.

Probatur ſecundo. Finis eſt primum in intentione, vltimum in executione, ergo illud tantùm erit finis in intentione, mouens, ſeu alliciens appetitum, quod per proportionata media vltimo acquiritur ab appetitu, ſed hoc eſt tantùm eſſe reale ipſius finis, ergo cognitio non eſt principium, ſed tantùm conditio. Confirmatur nam finis ſecundum id cauſat, ſecundum quod eſt bonum appetenti, conueniens, &c. ex dictis, ſed eſt bonum tantùm ſecundum eſſe reale; & eſſe cognitum eſt tantùm medium, quo cognoſcitur bonum, ſeu quo offertur voluntati bonum, ergo tantùm eſſe reale eſt principium finis, & cognitio, conditio ſine qua non, ſicut de approximatione agentis ad paſſum, per cognitionem enim quodammodo obiectū approximatur voluntati.

217 Sed contra obijcitur primo ex Auerroe 12. *Metaphyſ. comment*. 36. vbi dicitur, *forma Balnei, in quantum eſt in anima, eſt agens deſiderium, & motum; ſecundum autem quod eſt extra animam, eſt finis motus*. Reſpondeo cum Caietano *loco citato*, ly *in quantum*, non importare principium cauſandi, ſeu finalizandi, ſed explicare, finem non cauſare, niſi ſit in intentione, quod eſt verum, non autem determinat quomodo concurrat eſſe cognitum, immò videtur nobis fauere, vt notat Pererius, dum ſubiungit, formam Balnei ſecundum eſſe, quod habet extra animam, ſcilicet eſſe reale, ſortiri rationem finis motus. Videtur autem per hunc locum benè probari obiectum cognitum effectiuè concurrere ad actum voluntatis, ſicut & multa alia argumenta afferuntur ab aduerſarijs; ſed non eſt hic locus, ſolum quærimus, an cognitio habeat rationem principij finalizandi, an ſit tantùm conditio ſine qua non.

Obijcies ſecundo ex auctoritate Diui Thomæ à nobis conceſſa. cognitio diſtinguit obiecta appetitus ſenſitiui, & intellectiui, ergo pertinet ad rationem formalem obiecti, quia tantùm obiecta potentias diſtinguunt. Confirmatur, nam diuerſæ cognitiones cauſant diuerſos actus, finis enim cognitus, vt abſens cauſat deſiderium; vt pręſens gaudium; vt abſolutè amorem. Confirmatur ſecundo ex viſione Dei clara, & obſcura diuerſus amor cauſatur, ergo cognitio finis non eſt tantùm mera conditio.

Ad Argumentum pro reſponſione Notandum, cognitionem poſſe ſumi dupliciter. Primo formaliter, quatenus cognitio eſt, ſeu quatenus clara, obſcura, &c. quod ſolet dici ex parte ſubiecti. Secundo applicatiuè, ſeu ex parte obiecti, ſcilicet quatenus applicat diuerſa obiecta, ſeu diuerſas rationes formales eiuſdem obiecti voluntati. hoc notato, reſpondeo, cognitionem applicatiuè ſumptam variare appetitus, non autem formaliter: quando dicitur, ergo pertinet ad rationem formalem obiecti, negatur conſequentia, quia non diſtinguit per ſe primo, ſed tãtùm vt applicans diuerſa obiecta; & ideo eſt pura conditio, & in hoc ſenſu intelliguntur omnes auctoritates D Thomæ, ſi quãdo dixit, ex cognitione oriri variationem finis, &c. & per hæc patet ad vtranque confirmationem, ex cognitione enim oritur illa actuum diuerſitas, ſed ex cognitione applicatiuè, quatenus applicatur voluntati diuerſa ratio formalis obiecti: quæ doctrina eſt maximè notanda pro multorum argumentorum ſolutione. videte Suarez. *diſput*. 23. *ſect*. 8. *num*. 11. *& ſequentibus*.

Obijcies tertio exiſtentia cauſæ, ex dictis, non eſt mera conditio, ſed pertinet ad principium formale cauſandi, ſed cauſa finalis non habet niſi exiſtentiam in intentione, ſeu in cognitione, ergo non eſt mera conditio. Reſpondeo tranſeat maior (de qua vide quæ ſupra dixi *tract. preced. quæſt. ſeptima*) diſtinguo minorem, non habet exiſtentiam in actu exercito niſi in intentione, concedo minorem, non habet exiſtentiam realem in actu ſignato, ſeu in apprehenſione, quatenus finis apprehenditur ſecundum eſſe reale poſſe exiſtere, & acquiri; ſiue ſit eſſe reale poſſibile verum ſiue apparenter tantùm, & nego minorem, quare negatur conſequentia, finis enim cauſat ſecundum eſſe reale apprehenſum, quod includit etiam exiſtentiam realem apprehenſam, & exiſtentia illa in apprehenſione eſt tantùm conditio ſine qua non: hæc eſt enim differentia inter cauſam finalem, & cæteras propter diuerſos modos cauſandi, quòd illę requirunt exiſtentiam realem in actu exercito, cauſa finalis tantùm in actu ſignato. aliam reſponſionē ſatis acutam dat Ouiedo *Phyſ. controuerſ*. 11. *punct*. 2. quam non affero breuitatis gratia, cum iam data ſoluat adæquatè argumentum.

De Cauſalitate Cauſæ Finalis. Quæſtio Quarta.

VArias opiniones de cauſalitate finis. & varios modos eam explicandi colligunt Suarez *in Metaph. diſp*. 23. 218
ſect. 4. Conimbr. *diſp*. 23. *cap*. 27. 2. *Phyſ. quæſt*. 21. Ruuius *de Cauſa Finali quæſt*. 3. diffuſius verò Amicus *tractat*. 13. *quæſt*. 4. & Auerſa *quæſt*. 13. *citata ſectio*. 5. pro noſtra ſententia.

Notandum primo aliud eſſe operari formaliter propter finem; & aliud operationem eſſe effectum cauſæ finalis. operari enim propter finem formaliter importat agentem moueri à fine quem cognoſcat, & propter illum operari. quod vt *quæſt ſequenti* habet locum ſolum in creatura intellectiua; operationem autem eſſe effectum finis, dicit tantum eſſe factum propter aliud; quare hæc duo poſſunt ſeparari; ſic ignis comburens non agit propriè loquendo propter finem, quia ipſe finem non cognoſcit, nec ſe ipſo ad illum mouetur, eſt tamen combuſtio effectus alicuius finis, quia ad aliquem finem ordinatur, ſaltem à natura. ſumitur hæc doctrina à D. Thoma 1.2. *quæſ*. 1. *art*. 2. *in corpore*.

Notandum ſecundo eò ipſo quod finis conceptus mouet voluntatem ad ſui proſequutionem, effectus ipſius finis eſſe omnia, quæ adhibentur ad conſequendum finem, ſiue ſint actus ipſius voluntatis, vt deſiderium, electio mediorum, Conſultatio, ſiue ſint actus imperati, ſeu potentiarum

tiarum

tiarum exteriorum, dum peragitur conſequutio finis, vt benè docent Fonſeca *lib. 5. cap. 2. ſect. 2.* & Amicus *loco citato dub. 2.* quare in explicanda cauſalitate finis debemus aliquid aſſignare, quo mediante dicatur cauſa actu ad omnes huiuſmodi effectus, & ipſos cauſet; cauſalitas enim mediat inter cauſam, & effectum.

Prima Concluſio. Cauſalitas finis non conſiſtit in hoc præciſè, quòd alliciatur voluntas ad operandum, ſeu, vt alij loquuntur, in motione metaphorica. Cenſetur hæc concluſio ferè contra ſententiam magis communem Philoſophorum, & Theologorum dicentium finem cauſare mouendo metaphoricè, &, explicant hunc motum dici metaphoricum, quia eſt tantum à fine, per modum attrahentis, ſeu allicientis voluntatem nulla vera præſuppoſita efficientia in ipſa, ad differentiam motus efficientis, qui eſt propriè ab illo: quam doctrinam dicunt deſumptam ex Ariſtotele *1. de Generatione text. 55.* vbi loquens Ariſtoteles de ſanitate, quæ eſt finis Medici, & ægroti, dicit efficientem ex abuſu.

219 Probatur Concluſio. Primò motio metaphorica non verſatur circa effectus finis, ergo non eſt cauſalitas ipſius. Conſequentia patet, quia per cauſalitatem effectus pendet à cauſis, & cauſalitas eſt ipſum fieri effectus. Antecedens probatur, effectus cauſæ finalis ſunt omnes actus voluntatis, & potentiarum, quæ ordinantur ad conſequutionem finis, ver. gratia, effectus ſanitatis in genere cauſæ finalis eſt volitio ſanitatis, conſultatio de modo eam acquirendi, electio medicinæ, ſumptio eiuſdem, &c. at motio metaphorica per modum allicientis eſt tantùm in voluntate, quæ allicitur ad hos effectus eliciendos imperandos, &c. ergo non eſt circa effectus finis. Cofirmatur, nam motio metaphorica eſt circa id, quod propter ipſam mouetur, ſicut motio agentis eſt circa id, quod ipſa effectiuè mouetur; at voluntas eſt illa, quæ mouetur, ergo hæc motio non eſt circa hos effectus, ſed circa voluntatem.

Probatur ſecundo. Cauſalitas non poteſt poni, quin ponatur cauſatum, ſed multoties ponuntur cauſata ſine hac motione metaphorica, ergo non eſt cauſalitas. Minor probatur; quia maior ex dictis eſt clara, mota voluntate à bonitate finis, poſtea inueſtigat media per intellectum, & adhibet media, abſque eo quod ſit in continua tractione, vt quilibet poteſt in ſe experiri, ſed omnes illæ actiones ſunt cauſata finis, ergo ver. gr. aliquis mouetur equitando, vt Romam petat, dum ille motus durat, eſt effectus finis, quia ex Ariſtotele *loco citato de Generatione* dum agens agit, etiam finis finalizat, & ceſſata actione agentis, ceſſat finalizatio finis, at dum mouetur equitando, non ſemper voluntas eſt tracta bonitate finis, nec Intellectus ſemper illum conſeruat obiectum voluntati.

Dices. adeſt motio virtualiter, quia ex vi prioris motionis, illæ actiones exercentur, &c. ſed contra, quia cauſa, & cauſatum ſunt correlatiua, cum igitur eſt cauſatum formaliter, debet eſſe etiã cauſa formaliter, ſed non poteſt eſſe cauſa formaliter, niſi ſit etiam cauſalitas formaliter, ergo non eſt ſufficiens, vt tunc motio ſit virtualiter, ſi eſt cauſalitas, per quam conſtituitur finis cauſa formaliter.

220 Probatur tertio inter cauſalitatem, & cauſatum nihil mediat, ſed inter motionem metaphoricam, & cauſatum multoties aliquid mediat, ergo non eſt cauſalitas. Minor probatur, inter enim potionem medicinæ, quæ eſt cauſatum finis, mediat volitio ſanitatis, conſultatio de medijs, electio medicinæ, ergo.

Sed reſpondet Suarez *num. 16.* quod licet actus externus phyſicè ſit diſtinctus ab actu interno, & volitione finis, & ſic aliquid mediat, tamen, ſi ſumatur moraliter, quatenus qui vult finem, vult etiam executionem eiuſdem, & qui vult ſcribere vult ſcriptionem, cenſetur vnus effectus, & ſic nihil mediat. Sed

Contra, quia ſcriptio, & omnes actus externi phyſicè ſumpti ſunt effectus finis, ergo habent, vt ſic aliquam cauſalitatem, non motionem metaphoricam, quia etiam per ipſum Suarez inter hos effectus phyſicè ſumptos, & illam motionem aliquid mediat, ergo. Quare ipſe Amicus videns hanc doctrinam Suarez parum ſubſiſtere ipſa impugnata reſpondet *dub. 2. nu. 14.* finem habere cauſalitatem immediatam reſpectu actuum externorum, & cauſalitatem internorum tantùm præſupponi, quia etiam ipſi actus externi fiunt immediatè propter finem, optima doctrina, ex qua infero meum intentum, ergo motio metaphorica non eſt cauſalitas, quia inter ipſam, & actus externos aliquid mediat.

Secunda Concluſio. Cauſalitas finis in hoc conſiſtit, vt eius gratia aliquid fiat. Hæc doctrina, ne dum eſt contra communem ſenſum Philoſophorum, immò maximè conformis Ariſtoteli *hic text. 31.* vbi explicans cauſam finalem formaliter, dicit *eſſe id, cuius gratia cætera fiunt*, ergo cauſalitas finis per Ariſtotelem eſt quod aliquid fiat eius gratia; ex definitione enim cauſarum, cauſalitates cognoſcuntur, vt benè Fonſeca; ſic informatio eſt cauſalitas formæ, quia forma eſt id, quod materiam actuat, & actuando componit compoſitum, & ſic de cæteris; cum igitur per Ariſtotelem finis ſit id, cuius gratia cætera operamur, eius cauſalitas in hoc conſiſtet, quod eius cauſa aliquid fiat. eſt etiam conformis D. Thom. *3. contra Gentiles, cap. 75. ratione 5.* vbi dicit, cauſalitatem finis in hoc cõſiſtere, *quod propter ipſum alia deſiderentur*, quod idem eſt, ac eius gratia cætera fiant, ſeu applicentur. ſequitur Ferrar. *ibidem*. Caiet. *2. 2. quæſt. 17. art. 5 §. ad euidentiam huius*. Fonſeca *5. Metaphyſ. quæſt. 10. ſect. 4. cap. 2* & Conimbric. *loco citato*; Noſter Caraſa, *1. 2. quæſt. 1. diſput. 6. num. 13.* Amicus *loco citato dub. 1. concluſ. 1.* huius ſententiæ meminit, & Auerſa *ſect. 5. citata*. immò ipſe Suarez eam admittit ſaltem reſpectu Dei, *diſput. citata, ſect 9. num. 9.* vbi dicit, cauſalitatem finalem reſpectu effectuum Dei ad extra in hoc conſiſtere, *quod omnia ſint ordinata ad eius bonitatem, & propter ipſam communicat ſe*. ex qua Doctrina.

Argumentor ad hominem, & erit prima probatio no- 221
ſtræ concluſionis. Cauſalitas finis reſpectu Dei non eſt motio metaphorica, ſed quod gratia alterius aliquid efficiet, ergo cauſalitas finis ſimpliciter conſiſtit in hoc, quòd eius gratia aliquid efficiatur probatur conſequentia, fieri gratia alterius reperitur in quocunque effectu cauſæ finalis, ergo ſi reſpectu effectuum Dei eſt ſufficiens cauſalitas, cur non reſpectu cæterorum?

Dices. in Deo non poteſt dari vera motio metaphorica, qua verè eius voluntas moueatur, benè reſpectu voluntatis creatæ. Sed contra, quidquid ſit de hoc, ad ſummum ſequitur non dari cauſalitatem finalem reſpectuum effectuum agentis per intellectum creati, niſi eius voluntas alliciatur ad operandum, quod vltro concedo, ſed nego in hoc præciſè conſiſtere cauſalitatem finalem, propter rationes allatas *1. concluſione*.

Probatur ſecundo ſtatim ac aliquid gratia alterius fit, habetur cauſa finalis actu, ergo in hoc conſiſtit eius cauſalitas. Conſequentia probatur, quia per cauſalitatem tantùm ponitur cauſa in actu. Antecedens etiam probatur, finis enim, vt nomen ſonat importat ad ipſum aliquid moueri, hoc autem habetur, cum aliquid fit alterius cauſa, ſeu propter aliud, ergo. Confirmatur, quia principium, quo finis finalizat eſt bonitas, quatenus ab ipſa mouetur voluntas ad aliquid operãdum propter ipſam bonitatem, tanquam finem, ergo tunc finis finalizat, cum eius gratia aliquid operatur, ergo in hoc cõſiſtit eius cauſalitas, quod aliquid eius gratia operetur.

Sed contra inſtabis primo ex eo quod aliquid gratia alterius fiat, nihil ponitur in cauſa, ergo non eſt cauſalitas. Probatur cõſequentia, quia cauſalitas dicit aliquid in cauſa, quod prius non erat. Confirmatur, quia ſic ſequitur omnem terminum motus eſſe cauſam finalem eiuſdem, & omne obiectum cauſam finalem actuum, quod eſt falſum. ad argumentum conceſſo antecedente, negatur conſequentia, quia ad cauſalitatem cauſæ finalis ſatis eſt, ſi dicat aliquam denominationem extrinſecam, vt diximus de cauſa efficiente *tract. præcedenti quæſt. 5.* ex eo enim quod aliquid fit in ordine ad aliud, per hanc ſolam extrinſecam denominationem, quod gratia ipſius aliquid efficiatur, ponitur cauſa finalis actu, quæ prius erat tantùm potentia, ad confirmationem reſpondeo concedendo totum, ſi vnum fiat propter aliud, licet aliquando non dicantur effectus finales, eò quod, qui illa efficit immediatè non operetur propriè propter finem, cum illum non cognoſcat, nec ad illum ordinet, hoc tamen non tollit, quin ſint effectus finis, vt ſtatim dicam.

Inſtabis ſecundo ſtante hac ſentẽtia etiam effectus cau- 222
ſarum naturalium, qui fiunt propter aliud, eſſent effectus cauſæ finalis, ergo non ſolum homo agit propter finem.

Re-

Respondeo negando consequentiam; aliud enim est agere propter finem; aliud effectum habere causam finalem, vt dixi *Notab.* 1. licet enim agentia naturalia forsan, quod videbitur *quæstione sequenti*, non agant propter finem, quia illum non cognoscunt, nec ad illum ordinant suos effectus, attamen effectus sunt ab aliqua causa finali, cuius gratia fiunt, sic ordinati ab ipso auctore naturæ. ex quo

Sequitur (quod est admodum aduertendum) motionem illam metaphoricam in agente nec ponere, nec tollere finalitatem respectu effectuum, sed solum facere, quod agens creatum immediatè illos producens, dicatur agere propter finem, si sic alliciatur, & moueatur. Si verò non moueatur, non dicatur propriè agere propter finem.

Instabis tertio. Finis finalizat ex dictis, quatenus quoddam bonum, quia voluntas non mouetur ad operandum, nisi ab aliquo sibi bono, ergo in motione voluntatis consistit causalitas finis.

Negatur consequentia, solum sequitur nihil fieri gratia alterius tanquam finis, nisi sit aliquod bonum, propter quod aliqua voluntas moueatur, vt gratia alterius vnum efficiatur, non autem in hac motione consistit causalitas, sed in hoc, quod gratia illius boni aliud efficiatur.

Quibus conueniat agere propter finem.
Quæstio Quinta.

223 PRima Conclusio. Deus operatur ad extra propter finem. Hæc conclusio sumitur primo ex Scriptura sacra *prouerb.* 18. *vniuersa propter se ipsum operatus est, Deus.* & *ad Ephes.* 1. *qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ*, & plurimis alijs locis, vbi apertè innuitur causa finalis.

Probatur secundo ratione. Illud agens dicitur operari propter finem, quod vnum ordinat ad aliud, & efficit propter aliud cognoscendo finem, propter quem efficit, & ad quem illud ordinat sed Deus est huiusmodi, ergo. Maior est D. Thom. 1. 2. *quæst* 1. *artic.* 2. & *quæstio.* 6. *art.* 2. Minor probatur, quia, vel operationes Dei sunt factæ casu, & hoc non, vel propter aliquem finem, & si sic, vel ab ipso cognitum, & habeo intentum, vel ab alio, à quo illæ actiones in finem dirigantur, quod est absurdum, ergo.

Confirmatur primo, quia omnes actiones rerum naturalium sunt effectus finales, non respectu naturalium agentium, quæ finem non cognoscunt, & consequenter illas ordinare non possunt in finem, ergo respectu Dei illas ordinantis, vt docet D. Thom. *quæst.* 6. *illa citata*, ergo Deus agit propter finem.

Confirmatur secundo actiones Dei ita se habent, vt fiãt gratia alterius, ergo habent causam finalem, ergo Deus agit propter finem. addo quod si hoc conuenit creaturæ rationali proprijssimè, ergo multo magis ipsi Deo. Est conclusio de Fide, quia alioquin tolleretur Prouidentia Diuina; quæ est destinatio rerum in finem per proportionata media, ideo dicitur *ad Rom.* 8. *quæ sunt, a Deo ordinata sunt.*

224 Contra hanc conclusionem solum potest obijci, Deus non habet aliquid creatum in se, vt fides docet, ergo non habet aliquam causam finalem, ergo non operatur propter finem. ob hanc difficultatem reperiuntur apud Theologos varij modi explicandi, qua ratione Deus operetur propter finem, vt est videre apud Amicum *quæst.* 6. *dub.* 1. *tota*.

Respondeo cum D. Thoma 1. *contra Gentiles cap.* 86. & 87. & Ferrariensi *ibidem*, Deum operari propter finem, quem cognoscit, & ad quem ordinat effectus finales, non quia finis moueat voluntatem diuinam ad operandum, quia eadem omnino entitas inuariata, est voluntas, actus volendi, sua bonitas, &c. nec vllo modo mouetur, sed finis est tantùm ratio volendi cætera, quod non dicit aliquam imperfectionem in Deo, sed solum Deum absque vlla motione velle vnum propter aliud, ita vt si Deus esset capax motionis, ab illo moueretur ad aliud volendum, quod est dicere esse veram causam finalem in effectibus Dei, non in Deo efficiente, vnde ad argumentum in forma, concesso antecedente, & prima consequentia, negatur secunda, quia magis patet agere propter finem, quam agentis voluntatem moueri à fine, quia finis potest esse tantùm ratio volendi sine vlla motione; quamuis hanc rationem volendi ob nostrum modum intelligendi imperfectum, difficiliter queamus explicare sine motione, vt rectè Ferrar. *cap.* 87. ex quo patet quam benè posuerimus causalitatem finalem non in motione, sed in esse id, cuius gratia aliud fit, quia in Deo effectus habent veram causam finalem, non tantum est aliqua motio.

Alia argumenta possunt obijci, attamen hac obseruatione, & distinctione D. Thomæ omnia soluuntur, quia pendere à fine, esse causatam à fine, esse posterius fine, verificantur in operante propter finem verè mouentem ipsum operans, non autem in eo, in quo finis est tantùm ratio volendi vnum propter aliud. plura habet Amicus *loco citato*, sed excedunt limites Philosophiæ, & *in Theol. tract. de Volunt.* habebis optimè explicata.

Secunda Conclusio. Angeli agunt propter finem. probatur ex 9. *Daniele* vbi dicitur de Angelo Gabriele, *veni vt docerem te*, ergo aduentus Angeli Gabrielis fuit tanquam ad finem ordinatus, vt doceret Danielem, ergo Angeli agunt propter finem. 225

Secundo probatur. Angeli sunt intellectuales, & perfectiores hominibus, sed homines agunt propter finem, vt *conclusione sequenti* dicetur, ergo etiam Angeli. Confirmatur, quia Angeli præsident ad animarum gubernationem, sed hæc gubernatio est dirigere animas in proprium finem per proportionata media, ergo Angeli agũt propter finem.

Tertia Conclusio. Homo agit propter finem. Probatur primo auctoritate Aristotelis 2 *Phys* tex. 49. vbi habet, *sunt autem propter aliquid, & quæcunque ab Intellectu aguntur, & quæcunque à natura*, & est communis omnium Philosophorum, & Theologorum cum D. Thoma, 1. 2. *quæst.* 1. *art.* 1.

Probatur secundo, quia vel est sermo de actibus, quos homo liberè exercet, vel de illis, quos quasi naturaliter. si de liberis, ad illos eliciendos se ipso determinat, ergo propter aliquid se determinat potius ad hunc, quam ad illum actum eliciendum, ergo illos operatur propter finem: si sit sermo de actibus, quos elicit non omnino liberè, sed quasi naturaliter, etiam probatur, huiusmodi actus ad aliquem finem tendunt, vbicunque enim est causa efficiens, est etiam finalis, vt docet Philosophus 3. *Methys. text.* 3. & 1. *de Generatione text* 55. ergo agunt propter finem.

Dices hos actus elicit homo nulla aduertentia, vel quia subita passio peruertit iudicium, vt in primis motibus, vel quia verè caret iudicio, vt in pueris, amentibus, dormientibus, &c. ergo homo non semper agit propter finem. Respondeo dupliciter ab aliquo posse agi propter finem. Primo directiuè, & formaliter cognoscendo ipsum finem, & applicando media ad illum consequendum. Secundo directè, & materialiter; videlicet non cognoscendo ipsum finem, neque applicando medium propter illum finem ex se, sed tantùm efficiendo actum ab alio determinatum propter talem finem, ad quem actum illum dirigit. Respondeo igitur, vel in huiusmodi actibus, de quibus procedit instantia, est libertas aliqua, ita vt se ipsis ad illos determinent (de quo non est hic locus disputandi) vel non est aliqua libertas; si primo modo, efficiuntur propter finem directiuè. si secundo modo, directè.

Quarta Conclusio. Bruta agunt propter finem cognitum tantùm materialiter, non formaliter. quod bruta agant propter finem, est Aristotelis 2 *Phys.* text. 8. D. Thomæ 1. 2. *quæst.* 1. & 6 *art.* 2. & alibi, est communis apud Amicum *quæst.* 6. *dub.* 3. & Auersam *quæst.* 5. *citata, sectio* 4. probatur vnica ratione. Bruta cognoscunt obiecta, & propter illa aliqua operantur, vt patet in oue fugientem lupum, ergo operantur propter finem; quod etiam cognoscant tantùm materialiter probatur, quia non cognoscunt finem, vt habentem proportionem cum talibus, & talibus medijs, ad quem illa dirigantur; quod est cognoscere finem formaliter ex D. Thoma *quæst* 6. *citata*, sed solum ad presentiam talis obiecti, phantasia talibus, vel talibus circumstantijs illud representat, & æstimatiua naturali quodam instinctu iudicat illud prosequẽdum, vel fugiendum, quod iudicium naturaliter sequitur appetitus propter talem finem, quem formaliter vt finem non cognoscunt; sed ab agente superiore ad illum diriguntur. Quare bruta licet cognoscant obiectum, tamen nõ agunt propter finem, nisi directè, quia non liberè se determinant ad illum, neq; cognoscunt illum bonum, vt *quod*, quasi cognoscant conue-

226

uenientiam ipsius cum propria natura, sed tantùm vt *quo*, quia ipso mouetur eorum appetitus ad hoc, vel illud faciendum, neque moueretur nisi esset bonum.

Quinta Conclusio. Agentia naturalia agunt propter finem (sumo hic agens naturale, prout distinguitur ab agente per cognitionem) est Aristotelis 2. *Phys. à tex.* 75. D. Thomæ 1. 2. *quæst.* 1. *art.* 2. 3. *contra Gentiles cap.* 2. Suarez *disp.* 23. *sect.* 10. & Amici *quæstio.* 6. *dub* 5. qui communem eam asfirmant, exceptis aliquibus ex antiquis, qui omnia casu euenire dicebant, & ex recentioribus Gabriele *in* 2. *dist.* 1. *quæst.* 1. Auersa *sect. citata* dicit, hanc conclusionem contrariam D. Thomæ, Suarez, & aliis; verùm mihi videtur lis in verbis tantùm, & quod re vera sint pro hac sententia; ideo illos citaui. Probatur ratione Aristotelis *text.* 77 effectus naturales, vel fiunt propter aliquem finem, vel casu, & fortuna; non casu, & fortuna, quæ enim sic eueniunt, non semper, vel sæpius eodem modo succedunt, vt opera agẽtium naturalium, ergo propter aliquem finem, ergo vera conclusio. alias rationes habet Aristoteles. Verum quidem est, cum agentia naturalia careant cognitione, & libertate, non agere propter finem, nisi directe, & materialiter. Quare licet effectus proprissimè fiant propter finem, quia fiunt gratia alterius, in quo ponimus veram causalitatem finis, attamen agentia non agunt propriè, & formaliter propter finem, vt diximus de Brutis, quia non cognoscunt, vt finem, neque ad illum dirigunt, sed operantur effectus ab ipso Deo, seu intelligentia secundum Diu. Thomam 3. *contra Gentiles cap.* 24. ad aliud ordinatos. De fine Finis.

Tractatus Septimus. Qui est de Comparatione Causarum.

MVlta competunt causis, si singillatim sumantur, multa si ad inuicem conferantur; ideo post Tractationes de qualibet causa in particulari, sequitur, vt etiam tractatum addamus de iis, quæ possunt controuerti de causis inter se comparatis. sit igitur septimus Tractatus de Cõparatione Causarum.

Vtrum Causæ sint sibi Inuicem Causa.

Quæstio Prima.

227 NOtandum primo, dupliciter in præsenti nos posse considerare causas. Primo materialiter pro re, quæ dicitur Causa, ver. grat. pro igne, pro calore, &c. Secundo formaliter, pro vt actu causat, ver. gr. pro igne, prout actu producit alium ignem, & vtroque modo est difficultas, an causæ sint sibi inuicem causæ.

Notandum secundo quæstionem, posse esse primo, an causæ sint sibi inuicem causæ in eodem genere causæ, respectu eiusdem rationis formalis, ver. g. deambulatio producit sanitatem in genere causæ efficientis, an etiam sanitas possit producere deambulationem pariter in genere causæ efficientis. Secundo posse esse quæstionem in diuerso genere, pariter respectu eiusdem rationis formalis, verbi gratia materia est causa subiectiua formæ, an etiam forma in genere alterius causæ, nempè formalis possit causare materiam, ita vt ad inuicem dependeant tanquam mutuæ causæ.

Notandum tertio, quod etiam diximus *in Logicis tractat.* 3. *in postp. ædicamentis cap. de priori* dari quoddam genus prioritatis, quod vocatur secundum naturam, & intercedit inter ea, ex Aristotele 5. *Metaphys. cap.* 17. quæ ita se habent, vt vnum pendeat ab alio, non è contra, qua prioritate quælibet causa dicitur prior suo effectu, quia esse potest sine effectu, non è contra; vnde dicit Philosophus in hac prioritate non dari conuertendi consequentiam, immò aliqui existimant apud Amicum *in Logica tract.* 18. *quæst.* 2. *dub.* 6. hoc genus prioritatis reperiri tantùm inter causam, & effectum, ideo dicunt appellatum secundum naturam, quia natura est principium motus. & hæc prioritas semper inuoluit aliquam causalitatem.

228 Prima Conclusio. Causæ non sunt sibi inuicem causæ, nec in eodem, nec in diuerso genere, respectu propriarum entitatum, seu virtutis causandi. Probatur ratione vniuersali. Causa, vt causet supponitur in suo esse, per quod causet, ergo non potest hoc esse recipere à suo effectu, ergo causæ non sunt inuicem causæ. Antecedens patet, prima consequentia probatur, quia quod est posterius, non potest dare esse priori, à quo pendet. Secunda item probatur, effectus non potest dare esse causæ, ergo non est causa respectu illius, ergo non sunt inuicem causæ.

Confirmatur primo, confirmatione item vniuersali. Causari secũdum virtutem causatiuam est poni extra suas causas, quoad illam virtutem, ergo causæ non possunt esse inuicem causæ, quoad virtutem causatiuã. Probatur consequentia, causa *A*, causaunt effectum *B*, vtique per virtutem existentem extra suas causas, ergo effectus causaret quod iam est causatum, ergo non possunt esse inuicem causæ.

Confirmatur secundo: idem secundum idem esset prius, & posterius; daretur conuertendi consequentia in vera prioritate secundum naturam, & multa alia absurda, quæ enumerant Amicus *tract.* 14. *quæst.* 3. *art.* 3. *nu.* 19. & Hurtadus *in Phys. disput.* 8. *sect.* 8.

Sed contra instabis primo, entitas formæ causatur à materia, de cuius potentia educitur, & entitas materiæ à forma, quia sine forma esse non potest, ergo materia, & forma sunt inuicem causæ, saltem in diuerso genere respectu entitatum, & virtutis causatiuæ. Confirmatur, sanitas est causa finalis deambulationis, deambulatio causa efficiens sanitatis. Respondeo formam causari à materia, at materiam tantùm pendere à forma, vt à conditione sine qua non, vt diximus, non quia suam existentiam recipiat ab illa, sed quia ipsa est talis naturæ, vt semper det existentiam formæ, sicut passiones respectu naturarum, vnde pendet in posteriori signo naturæ, quia est huiusmodi entitas, vt ipsa posita, debeat poni, & forma: quo pacto se habent etiam accidentia, respectu substantiæ, quare negatur consequentia. Ad Confirmationem respondeo, deambulationem causare sanitatem secundum esse reale, causari vero secundum esse intentionale ab eadem, quod non est absurdum, vt *sequenti conclusione*, quia sic optimè saluatur, quod entitas causæ, secundum quam causat præsupponatur ad effectum, & non fiat ab illo.

Sed contra responsionem ad argumentum potest insta- 229
ri, materia pendet in suo esse, tanquam à conditione sine qua non, sed omnis conditio sine qua non, & consequens est aliquo modo causa, ergo sunt inuicem causæ. Confirmatur: ratio, cur negemus hanc mutuam causalitatem est, quia ad causandum effectum præsupponitur virtus causæ, ideo non potest illa virtus causari ab eodem effectu, sed forma non potest supponere virtutem causæ, quia hęc virtus esse non potest sine forma, ergo forma est causa materiæ. Respondeo, materiam pendere in suo esse à forma, sed non pro illo signo, in quo est causa formæ, sed in posteriori signo, quia prius est materiam esse, quam formam causari, sicut prius est materiam esse, quam agens agere, sine quo tamen forma esse non potest, vnde ex eo quod omnis conditio est aliquomodo causa, tantùm sequitur causare materiam secundum diuersam rationem, quam ab illa causetur, quia causatur ab eius entitate simpliciter existente, illam autem aliquo modo causat, quatenus iam existentem conseruat, quod vltrò concedimus, quia non offendimus in hoc, quod effectus, vt efficitur, supponat virtutem causæ, & tamen eandem causet.

Per hoc patet ad confirmationem, formam supponere virtutem causæ, neque illam causare; cum dicitur, non potest esse sine forma, concedimus in duratione temporis, tamen potest esse sine illa in duratione naturæ, vt ita dicam, in qua illam causat, quia in illa intelligimus materiam, non formam.

Quæ doctrina est maximè notanda, quia multa possunt obiici, quæ habeant mutuam dependentiam, & consequẽter mutuam causalitatem, re vera tamen alterum ipsorum, si est causa, non causabitur secundum entitatem, seu causandi virtutem absolutè, sed solum pendebit ab illo in esse iam producto, & in diuerso signo, vt materia à forma, atq; adeò non erit mutua causatio respectu eiusdem, quod tantum dicit Conclusio.

Secunda Conclusio. Aliquæ causæ possunt esse inuicem 230
causæ in eodem, vel in diuerso genere causæ, respectu diuersæ rationis formalis. Probatur primo, quia respectu diuersæ rationis formalis non obuiat difficultas, quòd idem esset prius, & posterius respectu eiusdem; seu quòd causa supponatur ab effectu, atque adeo non possit ab eo-

dem

dem produci, seu causari; quia cum sumitur respectu diuersæ rationis formalis, seu perfectionis, benè intelligimus causam ver. gr. *A*, causare effectum *B*, postea effectum *B*, causare aliquid in causa *A*, quod tamen non supponebatur causatum, cum causa *A*, exercuit suam causalitatem in *B*.

Probatur secundo. Discurrendo per omnes causas, materia enim, & forma sunt inuicem causæ, hoc pacto. quia forma in sua entitate causatur à materia, & materia iam causata conseruatur à forma. Item forma, & finis sunt inuicem causæ, compositum enim est finis formæ secundum esse intentionale, forma est causa formalis secundum esse reale. Materia pariter, & Finis sunt inuicem causæ, sic forma secundum esse intentionale est finis materiæ, materia est causa formæ in esse reali. Efficiens etiam, & finis sunt inuicem causæ, finis enim secundum esse intentionale mouet agens ad agendum, at efficiens causat finem in esse reali. Non fit comparatio efficientis neque cum materia, neque cum forma, quia forma est id, quod efficitur, materia ex qua efficitur, consequenter materia supponitur ab efficiente, & forma supponit efficiens; neque facilè est assignare, in quo efficiens sit causa materiæ, & forma efficientis, & propterea dixi in conclusione *aliqua causa*, indefinitè, non *omnes causa*, quæ doctrina est D. Thomæ *5. Metaphys. text. 30. §. dicit quod etiam contingit*.

Instabis ex prima Conclusione. Causæ non possunt esse inuicem causæ respectu ejusdem, ergo malè dicimus formam, & finem, item materiam, & finem esse inuicem causas. Probatur consequentia, quia esset respectu eiusdem rationis; eadem enim entitas formæ esset effectus finis, & causa einsdem, ergo.

Respondeo negando consequentiam, ad probationem respondeo, esse respectu diuersorum; materia enim est effectus finis secundum esse intentionale; finis, est autem causa respectu eiusdem, sed in esse reali; est prius, & posterius; dependens, & independens respectu diuersorum, quod non implicat ex dictis cum vera ratione causæ; neque sequitur aliquid causare se ipsum, quia materia causatur à fine, & causat eundem, sed non secundum illud esse intentionale, secundùm quod fuit eius effectus, sed secundùm esse reale, sicut diximus, de causa efficiente.

231 Instabis secundo. Efficiens respectu materiæ, & formę pendet in sua actione ab illis, non enim potest agere, nisi sit subiectum, circa quod agat, quod est materia; neque potest agere, nisi producat aliquem terminum, qui est forma, ergo materia, & forma sunt causa respectu efficientis, ergo omnes causæ sunt ad inuicem causæ. pro responsione sit

Tertia Conclusio. Causæ formaliter sumptæ, seu quoad causalitates non sunt inuicem causæ. Est contra Suarez *disp. 27. sect. 2 num 9.* Ruuium, *tract. 8. 2. Phys. nu. 10.* Amicum, *loco citato, num. 33.* & deinceps; est tamen cum Conimbricensibus *2. Phys. cap. 7. quæst. 9 art. 2.* Probatur primo auctoritate Aristotelis *text. 30. & 5. Metaph. ca. 2.* vbi dicens, aliquas causas esse sibi inuicem causas, solum enumerat efficientem, & finem.

Probatur secundo, quia causæ constituuntur causę per causalitatem, ergo non sunt ad inuicem causæ quoad causalitatem. Probatur consequentia, quia causa, vt causa per causalitatem constituta est prior natura effectu, ergo non potest recipere suam causalitatem ab illo, alioquin secundùm causalitatem esset causa, & causatum, quod adeo improbauimus.

Probatur tertio. Causalitas materiæ, ex dictis, est sustentare formam, formæ verò informare materiam, efficientis est actio; finis esse id, cuius gratia aliquid fit; sed neque materia dat informationem formæ; neque actionem efficienti, neque fini, esse cuius gratia, &c neque forma, vel efficiens, vel finis, si comparentur cum materia ipsa, & inter se, vt patebit discurrenti, dant alijs causalitates, ergo.

Verum quidem est connexionem habere ad inuicem, quia cum causa formaliter dicat effectum, & hunc dicere non possit, nisi etiam cæteræ causæ concurrant, vtique non possumus intelligere causalitatem vnius sine causalitate alterius, non tamen causalitas vnius est ab alia concausa, nisi sit quæstio de nomine, & illa connexio vocetur causari. per hæc patet ad propositam difficultatem.

Contra hanc conclusionem dices ex D. Thoma *loco citato*. finis est causa efficientis quoad causalitatem, ergo mala conclusio. Dato antecedente, quia actio, quæ est causalitas efficientis, est effectus finis, negatur consequentia, quia causalitas finis non est postea effectus efficientis, esse enim quod fit gratia alterius, in quo consistit causalitas finis, non habetur per ipsum efficiens, sed ab ipso fine; est quidem ab efficiente actio ipsa, sed quod fiat gratia alterius, est à fine; & patet, quia idem actus eleemosynæ verbi grat. potest esse propter hunc, vel illum finem, iuxta cuius variationem variatur causalitas ipsius, & tamen non variatur efficiens, ergo causalitas finis formaliter, non est ab efficiente, sed à fine.

An idem Effectus esse possit à pluribus causis Efficientibus totalibus, totaliter concurrentibus. Quæstio Secunda.

CErtum est ferè apud omnes eundem numero effectū, ver. grat. eundem ignem numero posse esse à pluribus causis absolutè in diuerso genere, sic idem ignis producitur à materia in genere causæ materialis, à forma in genere causæ formalis, à fine in genere causæ finalis, & ab alio igne in genere causę efficientis, sicut etiam certum est eundem numero effectum (excepta causa materiali, & formali) posse esse à pluribus causis in eodem genere, diuersi tamen ordinis, vel eiusdem ordinis subordinatis, & particulariter concurrentibus, sic causa prima, & secunda diuersi ordinis in eodem genere efficientis producunt eundem numero effectum, sic Intellectus, & species intelligibilis in eodem genere efficientis, & in eodem ordine, subordinatè tamen, & partialiter producunt eandem numero Intellectionem. Quare tota difficultas est, an plures causæ totales efficientes eiusdem ordinis, non subordinatæ ad inuicem, concurrere possint totaliter ad eundem numero effectum, an verbi grat. ignis *A*, & ignis *B*, qui sunt causæ totales, completæ, quælibet de se sufficiens producere ignem *C*, possint simul concurrere ad huius productionem, ita vt quælibet sit causa totalis respectu illius, & eodem modo concurrat, ac si sola produxisset. 232

In hac quæstione distinguendum est de duplici potentia, iuxta quam potest esse quæstio. Primo enim potest esse, an de potentia naturali, seu ordinaria, huiusmodi causæ modo explicato concurrere possint ad eundem numero effectum. Secundo supernaturaliter, seu de potentia absoluta, & quia, si de potentia absoluta negabitur talis concursus, non erit opus quæstionem texere de potentia ordinaria; quæ enim non possunt fieri per potentiam absolutam, multò minus possint de potentia ordinaria. ideo primo quæro an de potentia absoluta possint, necne.

Prima opinio est affirmatiua, duo agentia totalia totaliter, concurrere ad eundem numero effectum. ita Caietan. *1. parte quæst. 82. art 3 §. circa hanc conclusionem.* Fonseca *5. Metaph. cap. 20. quæst. 15. sect. 2.* Suarez *disput. 26 sect. 4* Ruuius *2. Phys. tract. 7. quæst. 1. §. 2. opinio.* Amicus *tract. 14. quæst. 7. dub. 3. art. 6. num 42.* Auersa *quæst. 16. sect. 5.* & alij apud istos, est enim ferè communis apud recentiores.

Secunda opinio est negatiua D. Thomę, *1. parte quæst. 52. art. 3. in corpore, 3. parte quæst. 82. art. 1. ad secundum 5. Metaph. lect. 2 § ponit quadam.* & quoniam omnia hęc loca ab aliquibus incredulis possent cum aliqua violentia explicari de potentia ordinaria legatur *in 1. sententiarum dist. 47. quæst. 3. art. 3.* vbi expressè dicit, esse impossibile, & rationes quas assignat, procedunt de potentia absoluta. Ex Thomistis D. Thomam sequuntur *Caietanus 3. parte quæst. 67. art. 6. §. ad penultimum demum*, quo loco videtur contradicere iis, quæ docuerat *1. parte loco allegato* pro contraria sententia. Ferrar. *3. contra Gentiles capite 68. §. considerandum 2.* qui hanc opinionem censet Aristotelis *2. Phys. text. 30. & 5. Metaph cap. 2.* Est Themistij, Alberti. Est etiam Scoti *in 2. dist. 1. quæst. 2. §. ad quæstionem igitur*, quem sequuntur Scotistæ, & alij quos citat Amicus *art. 3.* inter quos ex recentioribus recenset Vasquez *3 parte tom. 1 disput. 24. cap. 4.* & ipse etiam eam probabilem existimat *art. 7.* & nos eandem sequimur. pro qua sit

Prima Conclusio. Nec de potentia absoluta possunt duo agentia totalia concurrere ad eundem numero effectum, simul totaliter influendo. hæc conclusio non potest melius probari, quam afferre aliquam implicantiam, ea enim tantùm fieri posse de potētia absoluta neganda sunt, 233

quæ

quæ manifestam inuoluunt repugnantiam, nec alio fundamento nituntur aduersarij, nisi quod non appareat vlla implicantia pro parte affirmatiua.

Probatur igitur. Primo ratione D. Thomæ *in 1. Sententiarum loco qui supra*, implicat aliquid esse simul in potentia, & actu, respectu eiusdem perfectionis, quia esset, & non esset; quod per nullam potentiam conuenire potest eidem rei secundo idem; sed hoc sequeretur ex sententia aduersariorum, ergo. Probatur sequela, Agens ver. gr. perfectum, & totale *A*, reducit effectum ad actum perfectum, in quo potest esse, ergo si etiam agens totale *B*, ad eundem effectum numero concurrit, supponit illum in potentia ad esse iam receptum ab Agēte *A*, ergo simul esset in potentia, & in actu respectu eiusdem. Respondent Aduersarij: Agens totale *B*, non supponere effectum productum ab agente *A*, sed simul concurrere, ita vt nec in prioritate naturæ vnum prius agat, quam aliud, sed simul eundem effectum producere, qui totus est ab vna, ac ab alia causa, & adæquatus vtrique, quia vtraque egit secundum suam totam virtutem.

Sed contra, si hæc responsio subsisteret, vel non producerent eundem effectum numero, ac produxissent, si sola egissent; vel concurrunt vt partialia, vtrunque est contra ipsos, ergo nulla responsio. Probatur sequela, sit ver. gra. effectus producendus vt sex, cum duo agentia totalia vt sex, singula communicant effectui virtutem, vt tria, vel vlterius procedunt in communicatione, vel non. Si primum ergo effectus euadet perfectus supra sex, ergo non erit idem numero. Si non procedunt vlterius in communicatione, ergo non agunt quantum agerent, si sola egissent, ergo sunt agentia partialia.

Probatur secundo, implicat aliquid recipere sexdecim gradus perfectionis, & non fieri perfectum nisi vt octo, quia alij octo gradus essent perfectionis, quia supponitur recipi sexdecim gradus perfectionis. & non essent perfectionis, quia non perficerent subiectum, quod supponimus aptum ab illis perfici, sed hoc sequitur per aduersarios, ergo. Probatur sequela, duo agentia vt octo, si agunt, quantum agerent, si sola egissent, ab vtroque procedunt octo gradus, qui recipiuntur in effectu, & tamen effectus, per aduersarios, non euadit, nisi vt octo. Respondent effectum non euadere, vt sexdecim, quia virtus causarum, & agentium, licet augeatur extensiuè, non tamen intensiuè.

234 Sed contra, estò non sit augmentum nisi extensiuum respectu causarum, tamen respectu effectus est, ac si esset intensiuum; quia aduersarij nequeunt effugere vnum ex his duobus; si enim agentia, quando sola agerent, tunc producerent octo gradus, igitur hic octo gradus vel producuntur quando simul concurrunt, vel non. Si primo in effectum recipiuntur, octo bis ductum, sexdecim conficit, ergo effectus intensiuè euadere debet vt sexdecim, si non producunt, ergo non concurrunt, vt causæ totales totaliter.

Probatur tertio ratione Scoti *loco citato*, quæ coincidit cum illa, quam affert Ferrarien pariter *loco citato*. implicat idem esse essentialiter dependens ab aliquo, & non dependens essentialiter, & hoc per quancunque potentiam, quia versamur in contradictorijs, quæ nunquam verificari possunt simul; sed hoc sequitur per opinionem aduersariorum, ergo Probatur sequela, effectus enim *C*, vel esset essentialiter dependens ab agente *A*, vel non. Si primum ergo esset dependens essentialiter, & non dependens, dependens vtrique, quia hoc concedunt, & non dependens, quia ipso circumscripto adhuc posset esse, quod nequit stare cum essentiali dependentia. Si dicant non dependere essentialiter, ergo effectus nullam habebit causam, à qua essentialiter dependeat. Probatur hæc consequentia, non pendebit essentialiter ab Agente *A*, quia ipso ablato adhuc poterit esse, neque etiam pendebit ab agente *B*, quia etiam ipso circumscripto poterit esse, ergo à nullo. Dupliciter respondent. Primo negando à nullo dependere, quia pendet ab vtroque; neque quod quolibet ipsorum ablato existat effectus, tollit dependentiam, vt patet de calore producto ab Agente *A*, si succedat Agens *B*, poterit calor conseruari, & si tollatur Agens *A*, licet calor ab illo dependeat, quia tunc cessat dependentia.

Sed contra, quia dependentia essentialis dicitur illa,
235 cum effectus non esset positus, si non fuisset posita illa causa: at in casu, quem attulimus, & si hæc, vel illa causa non esset posita, adhuc esset positus effectus, ergo non pendebat essentialiter; & quod afferunt de calore, non est contra nos; non enim dicimus ea pendere essentialiter, quæ necessariò tollantur, si tollatur causa, quia multa sunt, quæ producta non petunt conseruari, & tamen essentialiter dependent à propria causa, & multa, quæ petunt conseruari, possunt conseruari ab alio, vt ponit exemplum, sed dicimus ea pendere essentialiter, quæ non fuissent, si non fuisset causa.

Respondent secundo de potentia absoluta posse aliquē effectum non pendere essentialiter ab aliqua causa. Sed contra, quia potentia absoluta non immutat naturas rerū, sed operatur supra naturam, sed si effectus esset modo naturali productus dependisset essentialiter ab aliqua causa, ergo potentia absoluta non potest tollere hanc dependentiam.

Probatur quarto implicat multiplicari actiones numero, & non effectus, per quamcunque potentiam, quia actio est effectus in fieri, effectus autem in fieri non distinguitur à se ipso in facto esse, nisi secundùm diuersum statum, ideo qualis est res in fieri, talis est in facto esse, sed hoc sequitur, per aduersarios, ergo. Probatur sequela, duo agentia totalia duas actiones requirunt, vt etiam aduersarij cōcedūt, ergo si eumdem numero effectum producunt, multiplicantur actiones non multiplicatis effectibus. Respondent esse duas actiones, quia sunt duo influxus numero, & quia duo agentia numero non subordinata per propriā causalitatem debent causare, & à duabus actionibus numero distinctis posse esse eundem effectum numero, quia non indiuiduantur à termino, & quia sunt modi ipsius, & non implicat duos modos recipi in eodē effectu numero.

Sed contra, quia non saluant quomodo res in fieri non 236
adæquet se ipsam in facto esse, & quomodo in fieri possit esse diuersa numero, in facto esse eadem; quòd enim dicunt non indiuiduari, &c. non facit casum, quià à quocunque indiuiduetur, non tollitur, quin sit effectus in fieri, quem probauimus implicare, non adæquare se ipsum in facto esse: immò propter hoc nos dicemus, falsum assumi, actionem à diuersis principijs indiuiduari, non effectum, cum non distinguatur à se ipso in fieri, quod est actio: neque de multiplicitate modorum addit negocium, non enim est implicantia, quia non possit idem recipere duos modos, sed quia non potest res esse plurificata in fieri, non in facto esse. Quod si dicant eundem numero effectum esse à quatuor causalitatibus numero distinctis respectu quatuor causarum naturaliter concurrentium, vnde non implicare eundem effectum numero esse à pluribus actionibus numero distinctis, Respōdeo se adæquare effectum in fieri, & in facto esse; sicut enim in fieri cōcurrunt quatuor causalitates in diuersis generibus, ita in facto esse quodammodo quadruplex est effectus, saltem formaliter, sicut etiam causalitates tantùm formaliter sunt distinctæ. est enim effectus materiæ, formæ, efficientis, & Finalis iuxta diuersas formalitates.

Probatur quinto: implicat causam minus perfectam producere perfectiorem effectum causa perfectiori, si vtraque agat secundum totam suam virtutem; quia sic perfectior ageret secundum totam suam virtutem, quia sic supponitur; & nō ageret, quia minus perfectum effectum producit, quam causa minus perfecta; sed hoc sequitur per aduersarios, ergo. Probatur sequela, duæ causæ totales vt duo, applicatæ ad eundem numero effectum, sunt virtutis vt quatuor, & nō producunt effectum, nisi vt duo; & agens vt tria, quod est minoris virtutis, si applicetur ad passum efficiet effectum vt tria, ergo agens perfectius agēdo secundum totam suam virtutem efficiet effectum, minus perfectum, quam agens imperfectius, quod diximus implicare. Respondet Ruuius qui etiam affert argumen. *numer*. 88. non implicare, si illa maior virtus sit ex duabus causis totalibus, simul applicatis, quia hoc non est aliud, quam efficere, vt eis distinctus effectus non correspondeat, sed tantùm adæquatus, quia ille effectus est adæquatus vtrique.

Sed contra, quia per ipsum implicat, aliquam causam 237
non producere effectum adæquatum, si Deus concurrat, cum tota virtute ipsius causæ, sed in casu nostro illa maior virtus agit secundùm se totam, vt supponimus. & Deus concurrit cum tota illa, ergo implicat non producere adę-

quatum effectum toti virtuti,& per consequens perfectiorem, quam efficiat causa imperfectior.

Probatur vltimo. Si duas causas totales totaliter concurrere ad eundem numero effectum esset possibile supernaturaliter, esset etiam naturaliter; hoc non concedunt aduersarij, ergo; probatur sequela. applicentur naturaliter, vt fieri potest, duo luminosa æqualia eidem medio, si nulla est implicantia illa producere eundem numero effectum, si agant secundùm totam suam virtutē: quodlibet ipsorum aget secundum totam suam virtutem, quia vnum non impedit aliud, cum non sint contraria, & Deus tenetur cum tota virtute concurrere, vt auctor naturæ, quia natura cuiuslibet agentis petit producere effectum, vbi non est implicantia, sibi adæquatum, ergo naturaliter idem effectus numero poterit esse à plurib. causis totalib.

Hinc existimo, qui defendunt hāc possibilitatem supernaturaliter, difficiliter posse eam negare naturaliter; quia si applicatio est possibilis naturaliter, vt videtur esse, & ex eo quod duo agentia agant tota sua virtute, non augetur effectus intensiuè, & est adæquatus vtriq; quodlibet aget quantum potest, & Deus tenetur concurrere, vt diximus, nec vnum agens impedit, quin aliud agat secundùm totam suam virtutem, consequēter euadet naturaliter idem effectus numero. quod tamen ferè omnes negant. vidit hoc ex aduersarijs etiam Ouiedo, *Phys. controuers. 7. punčto 7.* quod ideò soluens disparitatem assignatam ab Ariaga aliam conatur adducere.

238 Sed contra Instatur primo non est implicantia eundem numero effectum iam existentem iterum produci noua alia actione, vt patet de Corpore Christi, ergo etiam in prima productione poterit duabus actionibus totalibus produci. Cōfirmatur, quia sicut effectus adæquatur vna actione, ita corpus vno loco, at idem corpus potest vbicari in diuersis locis, ergo etiam idem effectus poterit produci duabus actionibus totalibus. Ad argumentum respondeo negando consequentiam, est enim dispar ratio, quia cū duo agentia concurrunt ad eundem numero effectum est duplex fieri in duplici actione, & duplex virtus, seu influxus, & vnicus effectus, vnde nō est adæquatio actionis ad effectū. at quando idem effectus reduplicatur, actio, & effectus adæquantur; sicut enim est idem effectus formaliter, sed diuersus virtualiter, ac si in diuersis locis esset vere diuersus; ita etiam est duplex actio virtualiter, & vna, & eadem formaliter, quia idem influxus replicatur in qualibet productione, ideò potest idem effectus pluribus actionibus totalibus reduplicari, non potest autem idem numero effici à pluribus causis totalibus, propter implicantias allatas, quæ locum non habent in reduplicatione.

Ad Confirmationem respondeo concessa maiori, distinguo minorem, idem corpus numero, sed reduplicatum potest vbicari diuersis locis, concedo, non reduplicatum, & nego, ergo idem effectus poterit produci duabus causis totalibus, negatur consequentia, quia tunc non est effectus reduplicatus, sed vnus, & idem numero virtualiter, & formaliter à duplici influxu totali distincto, realiter productus, quorum quislibet nō est reduplicatio alterius, sed nouus influxus, & distinctus ab alio realiter.

Instatur secundo, applicentur eidem passo duo agentia totalia, potentia producere totum effectum, cuius est capax passum, vel neutrum aget, vel ambo, primum dici non debet, quia cum sint agentia necessaria, positis dispositionibus necessariò agent; ergo ambo agent, ergo eundem numero effectum, quia vtrunque est causa sufficiens, & totalis illius. Confirmatur, quia si vnum ex illis agentibus applicetur post productionem, poterit effectum conseruare, ergo, & producere. Respondeo cum Ferrariensi, quod si passum non est capax duplicis effectus, ambo agent eundem, tanquam agentia partialia, neque agent secundùm totam suam virtutem, quia cum tota neque Deus concurret propter defectum capacitatis ex parte passi. Legatur Ferrariensis *loco citato in principio quæstionis*, vbi multa habet pro solutione diuersarum obiectionum.

Ad Confirmationem respondeo, negatur consequentia, quia in conseruatione non concurrunt implicantiæ allatæ, quia conseruatio non est nouus influxus in esse ipsius effectus, vt in productione à duabus causis totalibus; sed quasi extrinseca manutentio, ne à contrarijs obruatur, & pereat.

239 Instatur tertio: sint duo agentia libera, quæ velint agere secundùm totam suam virtutem, circa subiectum tantùm capax influxus æqualis cuilibet ipsorum diuisim, Deus tenetur concurrere pariter ad totam virtutem illorum, ergo erit idem effectus numero ab vtroque. Negatur consequētia, quia & si velint ita concurrere, cum tamen simul produxerint tantam virtutem, quantæ est capax subiectum, & effectus producendus, cogentur sistere, nec vlterius progredi in productione, non propter defectum propriæ virtutis, sed effectus, qui non est capax maioris influxus, & sic concurrent, vt duo agentia partialia. Addo quòd si hæc ratio valeret, probaret naturaliter.

Secunda Conclusio. Idem effectus numero non potest esse à duabus causis totalibus totaliter concurrentibus naturaliter. hæc conclusio sequitur necessariò ex dictis, quæ enim effici non possunt supernaturaliter, & de potentia absoluta, multò minus naturaliter, & de potentia ordinaria. Censetur contra Caietanum *loco citato*. Med. *3. parte quæst. 3. artic. 6. ad tertium*, & alios apud Amicum *artic. 2. num. 7.* qui forsan magis ad veritatem accedunt supposito, vt supponunt, & nostri, & ipsorum aduersarij, quòd nulla sit implicantia, & quòd naturaliter applicari possint duo agentia totalia ad idem passum, vt innuimus.

An idem Effectus numero esse possit à pluribus causis totalibus Diuisim. Quæstio Tertia.

POstquam vidimus duas causas totales non posse concurrere simul ad eundem numero effectum, quærit quæstio, an saltem possint concurrere disiunctim, quod est dicere, an Calor *A*, qui est productus ab igne *B*, esset idem calor numero productus ab igne *C*, si ad idem passum fuisset applicatus. 240

In hac quæstione tres solent assignari sententiæ. Prima affirmat plura agentia posse producere eundem numero effectum naturaliter, si disiunctim sumatur. Ita Scotus *in secundo distinctione secunda, quæst. secunda, & in 4. distinctione 42. quæst. 1. & tertia*, & alij apud Suarez *disp. 26. sectione quinta num. 11.* & Riuium, *secundo Physicor. tract. 8. quæst. secunda*, quem ipsi sequuntur, ex quo patet aliud esse loqui de causis totalibus simul sumptis, & aliud de ijsdē sumptis disiunctim; quia si sumantur disiunctim, non occurrunt illæ implicantiæ quæstione præcedenti allatæ, ideo Scotus ibi negatiuam partem sustinuit, hic sustinet affirmatiuam.

Secunda sententia asserit naturaliter non posse, posse quidem supernaturaliter. tribuitur D. Thomæ *quodlib. 5. quæst. 5. art. 8.* Antonio Andreę *5. Metaph. quæst. 1.* & alijs, ex Antiquis, ex modernis Fonsecæ *lib. 5. cap. 2. quæst. 14. sect. 4.* Pererio *lib. 8. cap. 15.* & alijs apud Amicum *quæst. 7. dub. 2. art. 1. §. Tertia opinio*, quos ipse sequitur *conclus. 3. artic. 3.* quoad causas vniuocas. citatur etiam Sotus *in 4. dist. 43. quæst. 1. art. 3.* verum Sotus solum dicit naturaliter esse impossibile eundem numero effectum reproduci, de quo non quærimus, sicut etiam Diuus Thomas, & Pererius nullam faciunt distinctionem, sed tantùm absolutè negant posse fieri.

Tertia sententia negatiua, & naturaliter, & supernaturaliter, tribuit Amicus *Arist. 5. Metaph. cap. 2. & 2. Phys. text. 30.* Auerroi *7. Metaphys. text. 3.* Masio *2. Phys. tract. de Causis sectio. 5. quæst. 3. conclus. 3.* quam etiam existimo Soti *loco citato, §. ad aliud vero*, vbi dicit: *Si Deus faceret, vt aliud semen esset causa dispositionum in corpore ver. grat. Pauli, & ei eadem anima infunderetur, esset miraculum, & addit, immo fortasse non esset ille homo idem Paulus*, igitur secundum Sotum nec supernaturaliter idem effectus numero potest esse à pluribus causis disiunctim, pro nostra sententia.

Notandum est effectum aliquem posse fieri à pluribus causis disiunctim sumptis dupliciter intelligi posse. Primo an effectus, qui fit ab aliqua causa vniuoca, possit etiā fieri ab alia causa vniuoca eiusdem speciei, ver. gratia, an Petrus productus à Paulo, potuisset idem numero à Ioanne. Secundo potest intelligi an effectus, qui fit à causa vniuoca possit fieri à sola æquiuoca, in cuius virtute continetur, verbi gratia, an calor *A*, productus ab hoc igne, potuisset produci idem numero à Sole, in cuius virtute continetur. Hæc est autem differentia inter causam vniuocam, & æquiuocam, quod causa vniuoca continet effectum formaliter, scilicet formaliter est talis, 241

talis, qualis euadit effectus: æquiuoca continet tantùm virtualiter, & eminenter; scilicet habet virtutem producendi illos effectus, non tamen euadunt ei similes formaliter, quia eminentiori quodam modo se habet ad illos, nec illos continet secundum formam, sed secundum virtutem, & ideo euadunt similes virtuti tantum causatiuæ, vt diximus *Tractatu de Causa effic quæst.* 2. In vtroque sensu est resoluenda difficultas.

Prima Conclusio. Idem effectus numero cuiuscunque causæ creatæ (exceptis actibus vitalibus, de quibus suo loco) potest produci à Deo causa æquiuoca eminentissima, & vniuersalissima. Probatur primo, Deus potest reproducere quemcunque effectum numero corruptum, ergo potest etiam quemcunque producere. Antecedens supra probatum est *quæst. 7. tract.* 5. Consequentia probatur, quia magis est, aliquid postquam per receptionem esse quodammodo exhausit potentiam, in cuius virtute continebatur, iterum recipere idem esse, quam dum continetur in virtute propriæ causæ, produci secundum illud esse, quod nondum recepit, ergo si Deus potest in reproductionem, potest etiam in productionem.

Confirmatur, quia causa creata potest effectum producere, non tamen omnem reproducere, ergo si Deus potest reproducere eundem numero effectum, potest etiam producere.

242 Probatur secundo, effectus fit talis numero, seu indiuiduatur per aliquid reale, sed omne reale potest produci à Deo, alioquin potentia infinita non extenderetur ad omne, quod est producibile, ergo omnis effectus numero potest produci a Deo.

Confirmatur. Si quid obstaret, esset quia agens creatum numero distinguitur à Deo, sed hoc non obstat, quia illud esse numero virtute est in Deo, qui est causa vniuersalissima, & eminentissima, & consequenter potest producere eundem effectum numero; continere enim virtute aliquid numero denotat posse id numero producere; sicut continere virtute aliquid specie denotat posse illud in specie producere.

Probatur tertio. Multa producuntur immediatè ab ipso Deo, quæ vtique cum non excedant limites rei naturalis, in virtute alicuius causæ naturalis continentur, propter quod dicuntur supernaturalia tãtùm quoad modum, vt habitus infusi naturales, &c. & tamen fuerunt à Deo producta, ergo Deus potest reproducere eundem effectũ numero, ac agens quodlibet creatum.

Secunda Conclusio. Idem effectus numero productus à causa *A*, verbi gratia, non potest produci à causa *B*, creata supernaturaliter, siue sit causa vniuoca, siue æquiuoca. Est contra primam, & secundam sententiam. ponitur conclusio indistinctè de causa vniuoca, & æquiuoca, quia de vtraque procedunt rationes.

Probatur primo auctoritate Diui Thomæ, *loco citato, quodlibeto quinto*, vbi habet, *cum semen Patris sit agens impossibile esse, eundem produci numero filium si alius sit Pater, quia semen est de substantia Patris*, at lv *impossibile* negat possibilitatem simpliciter, ergo secundùm Diuum Thomam, nec per potentiam absolutam idem numero effectus potest fieri à pluribus causis disiunctim sumptis, de his enim loquitur D. Thom. ibi.

Dices Diuum Thomam negare possibilitatem naturaliter, seu de potentia ordinaria, non supernaturaliter, & de potentia absoluta. Sed contra, ait enim Sanctus Doctor, *impossibile esse nasci eundem filium, siue sit alia mater, quæ præbet materiam, siue alius Pater*; sed fieri eundem numero effectum si sit alia materia, est impossibile simpliciter per quamcunque potentiam; dum ergo pari modo negat possibilitatem respectu agentis, ac respectu materiæ, sicut respectu materiæ negat possibilitatem simpliciter, ita respectu agentis. Confirmatur hæc responsio, eodem enim modo, hic dicit impossibile, dum loquitur de causis disiunctim, ac de eisdem vnitim sumptis. *in 1. dist. 37. quæst. 3. art.* 3. quæstione præcedenti allata, sed tunc iuxta Ferrariensem loquebatur de impossibili simpliciter, ergo etiam hic.

243 Probatur secundo, idem effectus numero productus à causa *A*, non continetur formaliter, vel eminenter in virtute alicuius causæ, siue vniuocæ, siue æquiuocæ, ergo non potest ab alia causa produci. Consequentia patet, quia illud tantùm potest produci, quod virtute continetur; ab actu enim primo fit transitus ad actum secundum. Antecedens probatur, non connectitur idem influxus numero, ergo neque effectus. Consequentia patet, quia effectus dicitur idem numero, etiam ratione influxus. Antecedens probatur. Influxus commensuratur agenti, cuius est influxus, sed Causa *A*, numero distinguitur à quacunque alia causa, ergo etiam influxus; ergo non continetur in alijs causis, quæ in ipsarum virtute, & influxu distinguuntur numero a causa *A*.

Confirmatur, vel Agens intrinsecè communicat effectui aliquid, vel non. Si primum, hoc, quod communicat Agens *A*, est numero distinctum ab eo, quod communicatur ab agente *B*, ergo non potest esse idem effectus ab vtroque. Si dicatur non communicare aliquid, ergo non est vera causa realis, sed se habet vt quid penitus extrinsecum, nihil influens, &c. vt Locus, Tempus, &c. quod nemo dicit.

Probatur tertio. Actio agentis *A*, non potest esse ab agente *B*, siue sit causa vniuoca, siue æquiuoca, ergo neq; effectus. Antecedens est aduersariorum Suarez, Riuij, Amici, &c. consequentia probatur, quia actio est effectus in fieri qui non distinguitur à se ipso in facto esse, nisi vt imperfectum a perfecto, ergo si non potest in fieri esse à pluribus causis, neque in facto esse.

Respondent, maximè Amicus esse disparem rationem, 244
quia effectus est realiter distinctus à causa, ideo potest à duabus produci, & actio est modus agentis, consequenter includit rem modificatam, ideò cum entitas vnius rei sit numero distincta ab alia, non potest eadem actio esse à duabus

Sed contra, quia actio est potius modus termini, cum sit fieri ipsius, & taliem est magis intrinseca termino, quã agenti, nec agens modificatur intrinsecè, cum per hoc agat, quod extra se mittit influxum; vnde, vt diximus, tantum denominatione extrinseca illud denominat. Nec responsio Suarez magis subsistit, quod videlicet si hoc esset, nec de potentia absoluta vnus effectus, ab alia causa esse possit, quia hoc dicit nostra conclusio. Nec quod addit Riuius, effectum non indiuiduari ab actione, sicut non indiuiduatur ab agente, magis terret, quia hoc etiam asserimus, concurrere etiam agens ad indiuiduationem, vt *in Met.* diffusius discutietur.

Probatur quarto. Deus continet virtutem omnium 245
causarum, vnde cum causat aliquem effectum, causat eadem virtute numero siue formaliter, siue virtualiter, contenta in causa, vt docet ipse Amicus; non sic autem quælibet causa continet virtutem numeralem aliarum causarum, ergo non potest eundem numero effectum producere.

Confirmatur ex multis rationibus *quæstione præcedenti*, quæ hic etiam habent locum, vt patebit discurrenti, & ex multis quas affert Amicus *num.* 17 *vsq; ad* 32. ad probandum naturaliter hoc esse impossibile, quæ tamen si vim habent, habent ad probandum supernaturaliter, vt benè aduertit Suarez *loco citato num.* 1.

Contra hanc Conclusionem potest instari omnibus rationibus, quibus probatur naturaliter esse possibile, & primo arguitur. In specie Leonis est vis producendi quodlibet indiuiduum Leoninum, ergo etiam in quolibet indiuiduo est hæc vis. Probatur consequentia, quia in quolibet indiuiduo est tota vis speciei Leonis. Confirmatur primo, quia idem numero potest corrumpi à pluribus, ergo etiam generari. Confirmatur, secundo, quia idem specie potest generari à rebus diuersæ speciei, vt animalia, quæ nascuntur ex putri, & ex semine, ergo idem numero à pluribus numero distinctis.

Ad argumentum. distinguo antecedens. in specie Leonis, vt sic præcisè, est vis generandi, &c. concedo, quatenus ad omnia indiuidua indifferenter potest contrahi, & diuersos numero Leones iuxta ipsorum diuersitatem producere, & nego, quare negatur consequentia, fit enim transitus à specie, vt sic, quo sensu procedit Antecedens, ad speciem contractè in consequente, nec illa probatio aliud probat, nisi esse totam speciem, sed contractè, quo sensu ei non conuenit producere omnia indiuidua, &c.

Ad primam confirmationem, negatur consequentia, quia ad destruendum satis est, si aliquod ex essentialibus auferatur, ad quod non requiritur identitas aliqua nume-

riea, immò etiam à distinctis genere, ne dum numero potest aliquid corrumpi.

Ad secundam Confirmationem, multi negant huiusmodi animalia esse ejusdem speciei; quidquid sit de hoc, respondeo, si sint eiusdem speciei, etiam agentia erunt eiusdem speciei saltem virtualiter, si non formaliter, quia virtute est illa species, quam dicit aliud agens formaliter. at nulla causa numero est formaliter, vel virtualiter talis effectus numero, vt dixi.

246 Arguitur secundo, duo motus locales numero distincti, immò etiam specie possunt terminare ad eundem numero locum, ergo etiam idem effectus numero à duabus causis numero distinctis. Confirmatur primo, quia quocunque modo homo pereat, eadem numero forma cadaueris producitur, ergo idem numero effectus à causis distinctis numero. Confirmatur secundo quia idem numero effectus potest à pluribus conseruari; ergo etiam produci.

Ad Argumentum, quidquid sit de Antecedente, negatur consequentia, quia motus non producunt locum, sed tantùm acquirunt; at causæ producunt realiter effectum. Ad Confirmationem respondeo, causas inferentes mortem non esse productiuas formæ cadaueris, sed producitur ex dispositionibus in materia, quare negatur consequentia. Ad secundam confirmationem negatur consequentia, est enim dispar ratio, vt dixi *quæstione præcedenti*, §. *ad confirmationem*. sicut etiam ipse Suarez dat manum *num*.27. saltem in causis vniuocis, quarum vna conseruat effectum alterius.

Arguitur tertio si vnus numero effectus determinaret sibi vnam causam numero, vtique etiam plures numero determinarent plures numero causas; sed hoc est falsum, quia vna numero causa plures effectus numero producit, ergo. Confirmatur, quia non apparet cur plures effectus eiusdem numero causæ distinguantur numero, si ab agente etiam pendent in propria entitate. Ad argumentum, Nego sequelam, quia vnus effectus non haurit totam virtutem causæ, at vnica causa totalis adæquat totum effectum, & eius esse exhaurit. Ad Confirmationem Respondeo, distingui etiam propter distinctam materiam, & formam, & etiam propter distinctum numero influxum, licet enim sit idem agens, attamen diuerso influxu numero producit hunc, vel illum effectum.

Tertia Conclusio. Idem effectus numero non potest esse naturaliter à pluribus causis totalibus, disiunctim, sumptim. Conclusio non indiget probatione, supposita Conclusione præcedenti, quod non possit supernaturaliter.

Quæres, cur si idem agens potest producere plures effectus numero, potius hunc, quam illum producat. Respondeo prouenire ex De voluntate concurrentis ad hunc, non ad illum, neque hoc est indignum Philosopho, vt benè aduertit Suarez *num*.4. & Fonseca *cap*.2. *quæst*.14. *sect*.3. § *atque hoc modo*, cum nulla alia ratio potest reddi, vt est in casu nostro, in omni sententia, immò est consentaneum Diuinæ Prouidentiæ.

Soluuntur aliqua Dubia circa hunc Tractatum.
Quæstio Quarta.

247 Dubitatur primo, Quodnam Genus Causæ sit perfectius. Respondeo iuxta varias comparationes, quas de illis facere possimus. vel enim comparamus causas extrinsecas cum intrinsecis, vel extrinsecas inter se, vel inter se intrinsecas.

Quoad primam Comparationem Respondeo, perfectiores esse extrinsecas, quia sunt quod completum, & vt completæ causant; intrinsecæ causant per modum partium incompletarum; quæstio enim procedit de causis non entitatiuè, sed in ratione causandi.

Quoad secundam comparationem Respondeo, causam efficientem in vno sensu dici perfectiorem finali, in alio imperfectiorem. dicitur perfectior quatenus semper est quid reale, realiter influens, &c. dicitur imperfectior, quatenus Finis est primum mouens, & sine ipso efficiens non operatur, quo sensu dicitur causa causarum.

Quo verò ad tertiam Comparationem Respondeo, formam esse perfectiorem materia, quia causat per modum actus perfectiui, &c. Materia verò per modum potentiæ perfectibilis, &c. est autem perfectior actus quacunque potentia.

Dubitatur secundo. An omnis causa sit perfectior suo effectu. Respondeo cum Conimbricensibus *cap*.7. *quæst*. 5. vel comparatur effectus formaliter cum causa, vel in entitate. Si primo modo nullum est dubium perfectiorem esse causam, quæ dicit independentiam vt sic, & dat esse effectui, quam effectum, qui dependet à causa, & ab illa recipit esse. Si vero comparetur secundo modo,

Respondeo primo effectum causæ materialis, & formalis esse perfectiorem propria causa, quia quælibet ipsarum dicit tantùm vnam partem effectus, at effectus dicit vtranque simul, scilicet materiam, & formam, vnde includit aliquam entitatem, quam non includunt materia, & Forma, si disiunctim sumatur.

Respondeo secundo. Effectum causæ finalis modo esse perfectiorem, modò imperfectiorem, & ratio est, quia agens liberum aliquando potest ordinare id, quod est perfectius ad id, quod est imperfectius, vt si quis paupertatem profiteatur ob vanam gloriam, aliquando est imperfectior, vt homo operans propter Dei gloriam, propriam salutem, &c.

Respondeo tertio effectus causæ efficientis modò esse perfectiores, modò imperfectiores, modò æquales; si 248
enim causa sit instrumentalis, effectus sunt perfectiores, quia instrumentum agit in virtute causæ principalis. Si verò sit causa principalis, sed vniuoca, sunt æquè perfecti, ideò enim dicitur vniuoca, quia sibi similem effectum producit; si autem sit æquiuoca, sunt imperfectiores, quia causa æquinoca est illa, quæ effectum, vt alibi diximus, continet eminentiori modo, atque adeò est perfectior effectu, quem producit, quia effectus nunquam adæquat totam virtutem causæ. Ex quibus omnibus.

Respondeo quarto. Nullum effectum esse nobiliorem omnibus suis causis, & ratio est, quia omne esse, quod habet vtique accepit à suis causis, ergo continetur in ipsarum virtute; ergo non habet, per quid excedat illarum perfectionem, ergo non est illis perfectior.

Dubitatur tertio. An omnis causa sit prior suo effectu. Pro responsione recolenda sunt, quæ diximus *Notab. in quæst*. 1. *huius Tract. & alibi* sparsim, nempè causam tripliciter sumi posse. Primo pro re, quæ causat, & dicitur sumpta materialiter, seu specificatiuè. Secundo pro eadem formaliter, seu in actu secundo, vt actu causat. Tertio pro relatione, quæ consurgit inter ipsam, & effectum. Recolendum est etiam duplicem esse prioritatem; aliam temporis, vt vnum prius durat, quam aliud; aliam Naturæ, cum vnum pendet ab alio, non è contra. his in mentem reuocatis iuxta varias acceptiones causarum, & prioritatis respondendum est.

Respondeo igitur primo. Materiam in primo sensu non esse priorem tempore omni suo effectu. Patet, quia naturaliter non potest esse sine aliqua forma, est tamen prior aliquo, quia seclusa forma, accepta in prima rerum productione, semper præexistit cuicunque alij effectui, cum sit incorruptibilis; est tamen prius natura, quia esse sui effectus pendet ab illa, non è contra. In secundo verò sensu est simul tempore cum suo effectu, sicut, & cæteræ omnes causæ, quia esse causam formaliter est per ipsam causalitatem, quæ sine effectu actuali esse non potest, est tamen prior natura, quia omnis effectus pendet à causa, non è contra; & hoc in omni causa, sicut & in tertio sensu omnis causa cum suo effectu sunt simul tempore, & natura, quia talis est conditio Relatiuorum, vt diximus *in Logica*.

Respondeo secundo. Formam in primo sensu non esse 249
priorem tempore, suo effectu, quia pendet in esse, & conseruari à materia, in qua cum est, est effectus, est tamen prior natura propter rationem allatam.

Quod si dicas formam non prius esse, quam inhærere, ergo non est prior natura suo effectu, negatur consequentia, esse enim prius natura, non prius *in quo* dicit, sed tantùm *à quo*, sic est in proposito, quod effectus pendet ab ipsa forma, non è contra.

Respondeo tertio. Causam finalem in primo sensu secundum esse reale, aliquando esse priorem tempore suo effectu, vt cum quis operatur, vt sibi acquirat aliquod, quod iam habet esse, aliquando esse posteriorem, vt qui

qui sumit medicinam propter sanitatem, at secundum esse intentionale, quod tantùm requiritur à fine, vt finis est, est semper prior tempore, ne dum natura.

Respondeo quarto. Causam efficientem in primo sensu posse esse, & priorem suo effectu, quia ipsa nullam habet connexionem necessariam cum illo, sic Petrus præexistit Paulo filio, & etiam posse esse simul tempore, & tantùm priorem natura, sic essentiæ, & passiones, si realiter efficiantur ab essentijs, in eodem enim tempore sunt, attamen pendent ab illis, non è contra. ex his

Si obijciatur Aristotelem multoties dixisse causam, & effectum simul esse; aliquando omnem causam esse priorem suo effectu. Respondeo primo loco, & similibus esse intelligendum de Causa sumpta tertio modo. Secundo verò loco esse intelligendum de prioritate naturæ sumpta causa tum in primo, tum in secundo sensu.

250 Dubitatur quarto. An idem possit esse causa contrariorum. Respondeo, agentia naturalia non posse efficere effectus contrarios, quia sunt determinata ad vnum, vnde si sint omnia ad agendum requisita agunt, si desit aliquid non agunt, quod si aliquando contrarios effectus videntur producere, nunquam est idem agens, respectu eiusdem omnino subiecti.

Quare solum agentia libera possunt efficere effectus contrarios, quia positis omnibus ad agendum requisitis possunt agere, & non agere, cum habeant indifferentiam non solum quoad exercitium, sed etiam quoad specificationem. Sic potest idem obiectum amare, & odio habere. Plura habet Suarez *disp. 26. sect.* 6. & Amicus ex ipso *quæst. 9.*

Dubitatur quinto. An Physicus demonstret per omnes has quatuor causas huc vsque explicatas. Respondeo, Physicum has omnes quatuor considerare, & per ipsas demonstrare, & ratio est, vt tradit ipse Aristoteles, *text. 72.* quia ad physicum spectat agere de Generatione, in generatione autem hæ quatuor causæ conueniunt, debemus enim satisfacere ad quæstionem, propter quid res naturalis est; & cum quatuor sint eius causæ, ad quamlibet ipsarum debemus ipsam reducere; vt etiam notat Diuus Thomas *hic*, & Toletus, quia tunc tantùm putamus scire, cum rerum causas cognoscimus. Verum quidem est, vt tradit Toletus *in primo Physicor. capite primo, quæstione tertia, §. ad quartum*, non semper singulas conclusiones per omnia quatuor genera causarum probari, attamen perfectissima scientia tunc habetur, cum omnes causæ intrinsecæ, & extrinsecæ cognoscuntur; vt docet *quæstione quarta sequenti §. hac sententia, & opinio*. Multa alia dici possent ex D. Thoma *text. 71. & sequentibus*, sed dicta sufficiant. Qui vult videat ipsum, nos huic Tractatui finem imponimus, ne nimium demoremur in hoc secundo Libro.

Tractatus Vltimus. Qui est de Casu, & Fortuna.

VLtimus superest Tractatus, vt absoluamus omnia, quæ promisimus circa secundum Librum, erit igitur de Casu, & Fortuna, in quo etiam de Fato disseri solet. Duabus breuibus quæstionibus omnia in vnum colligam, quæ magis requiri videbuntur, vt aliqualis cognitio de illis habeatur; non enim tantùm ocij nobis est, vt diutius in ipsis sistere permittatur; sed ad magis necessaria, & difficilia cęteri Libri Physicorum nos expectant, & inuitant.

Quid sit Casus, & Fortuna, & vtrum Dentur. Quæstio Prima.

DIsseruerat Aristoteles *capite tertio*, de Causis, quæ ad
Physicum spectant cognoscendis, & quoniam multa
251 dicuntur fieri à Casu, & Fortuna, ideo *cap. 4. text. 40. vsque
ad 68.* de illis disputat.

Varias acceptiones Casus, & Fortunę affert Amicus *tract. 12. quæst. 6.* ex antiquorum sententia, quorum aliqui dicebant esse Numen quoddam Diuinum gubernans res humanas, efficiens eorum, quorum rationes nos latent, quod vt Deam cęcam colebant. Alij esse quandam causam occultam: alij verò nomen Fortunæ non conuenire causę alicui, sed ipsi effectui. Aristoteles autem *text. 51.* definit Fortunã dicens, ***Fortunam esse causam per accidens in hisce, quæ per electionem alicuius gratia fiunt.*** Quare secundum Aristotelem communiter receptum ad constituendam Fortunam requiritur primo, vt sit causa per accidens, scilicet effectui per se coniungatur aliquis effectus non intentus, verbi gratia fossioni terræ adiungitur inuentio thesauri, quantum ad hanc conditionem dicitur effectus fortuitus à Fortuna. Secundo, vt operans operetur propter finem. Tertio ex electione, scilicet cognoscat finem, propter quem operatur, & eligat propter illum operari. Quarto, vt sit effectus, qui raro ex illa causa contingat, quam conditionem ponit *text. 48.* & quoniam operari propter finem dupliciter contingit, vt diximus in superioribus. Primo materialiter, non cognoscendo finem, vt finem; & naturaliter tendendo in illum ex naturali quadam inclinatione, sine vlla cognitione. Secundo formaliter cognoscendo finem, & liberè operando propter illum, in hoc ponit Aristoteles differentiam Casus, & Fortunæ, *capite sexto*, tali pacto, quòd dicatur Fortuna solum quando est agens propter finem formaliter, & accidit effectus, non intentus; ita dicitur Casus fortuitus inuentio thesauri: Casus autem dicatur, quoties accidit effectus causæ non operantis propter finem formaliter, vt si cadat tegula, & occidat hominem, dicetur effectus casualis, & probat Aristoteles hanc differentiam ex communi modo loquendi, quo solùm homines solemus appellare fortunatos, aut infortunatos, non autem bestias, aut inanimata.

Igitur licet ex hac differentia definire casum, sicut &
fortuna definitur, sed cum exclusione ly *ex electione*, di- 252
cendo, ***Casus est causa per accidens in his, quæ sola ratione materiali operantur propter finem, raroque contingunt***, quibus positis.

Vnica Conclusio. In sensu explicato datur Casus, & Fortuna. Probatur facilè, dantur causæ operantes propter finem materialiter, & dantur causæ operantes formaliter etiam propter finem, sed harum effectibus coniunguntur multoties effectus, qui rarò contingunt præter intentionem, &c. patet in exemplis allatis, ergo datur Casus, & Fortuna.

Est tamen aduertendum cum D. Thom. *1. parte quæst. 116. art. 1. in corpore*, quòd, & si detur Fortuna, & Casus respectu aliquorum effectuum, vt explicauimus, attamen illos effectus dici fortuitos, & casuales tantùm in ordine ad causas secundas, pręter quarum intentionem accidunt, non respectu causæ primæ, scilicet Dei, respectu cuius nihil potest accidere pręter eius intentionem, sed omnia sunt præuisa, & ab eius Prouidentia ordinata, & ipse facit, vt illi effectui per se intento à causa secunda, adiungatur alius èffectus, quem illa nec præuidit, nec intendit.

Quid sit Fatum, & an detur. Quæstio Secunda.

FAtum opponitur Fortunæ, & Casui, & si Fortuna, & 253
Casus important contingentiam aliquorum effectuũ, Fatum importat infallibilem euentum alicuius rei; & causa, à qua prouenit huiusmodi certus effectus, dicitur Fatum, circa quod an sit, & in quo consistat, videlicet à quo habeatur infallibitas effectuum; varios modos illud explicandi apud antiquos affert Ruuius *2. Phys. cap. 6. quæst. 2.* quos omnes, vt contrarios Fidei Catholicæ refutat, redarguit, & impugnat.

Quare cum effectus certò, & infallibiliter eueniant, prout Deus ordinauit sua prouidentia euenturos, & pręuidit tali tempore, circumstantijs, &c. futuros, possumus definire Fatum dicendo. ***Fatum est infallibilis ordo, & dispositio causarum à Deo facta, omnibus agentibus, siue liberis, siue naturalibus ad hoc, vt certò, & infallibiliter suos effectus producant, quos postea pręuidet futuros.*** ex quo

Patere potest ad quæsitum fieri solitum de Fato, an sit mobile, cum enim omnia, quæ Deus ordinauit, & pręuidit futura, aliter esse non possint, vtique Fatum est immobile, neque per hoc facit contra causas naturales impedibiles, vel liberas, quia concursus Dei, & eius ordinatio est iuxta naturam causarum, quæ agunt. sed hoc, de quo alibi, pertinet ad Theologos.

Patere potest secundo an Fatum sit vnum, vel plura; si enim sit sermo de ipsa dispositione, & coordinatione, ratione cujus infallibiliter sequitur effectus, est vnicum, quia est Dei: si verò sit sermo de ipsis causis dispositis, &c. sicut varij sunt effectus, qui variam dispositionem causarum petunt, etiam plura sunt Fata.

Licet autem in hoc sensu admittatur, & contineat veritatem Catholicam, vt tradit D. Thom. *quaest. citata art. 1. & 2.* attamen abstinendum est ab vsu huius nominis, *Fatum*, ne videamur cũ Hæreticis, vel Gentilibus cõmunicare; sicut à multis alijs vocabulis solet abstinere Ecclesia, hac ratione, ne cum illis, vel in vocabulis conueniat; ideo dicebat D. Augustinus *5. de Ciuitate Dei capite 1. Quæ si propterea quisquam fato tribuit, quia ipsam Dei voluntatem, vel potestatem Fati nomine appellat, sententiam teneat, linguam corrigat.* Qui plura vult de Fato videat D. Augustinum *loco citato, & cap. 8. & 9. eiusdem Libri* D. Thomam *1. parte quaest. citata tota*, à quo omnia sumpserunt Ruuius *2. Physicor. cap. 6. quaest. 2.* & Amicus *quaest. 8 tract. citati*, ad quos vos mitto, si exactiorem cognitionem vultis tum de Fato, tum de Casu, & Fortuna, sicut etiam ad Pererium *toto lib. nono*, sed præcipuè *capite octauo, & 9.* vbi aliqua argumenta soluit, quæ maximè conducent ad Fortunæ, & Casus intelligentiam. Interim me transfero ad explanationem Tertij Libri. Benedictus Deus.

TRACTATVS, ET QVÆSTIONES

In Tertium Physicorum.

TERTII LIBRI SVMMA.

IN Secundo Libro determinauit Aristoteles de quo tractat Philosophus Naturalis, & omnia eius principia explicauit, per quas causas demonstret, &c. in hoc tertio Libro incipit agere de accidentibus, quæ corpori naturali competunt, quælibet enim scientia tradere debet principia, affectiones, & passiones proprij obiecti, vt de illo cognitio haberi possit; & quoniam inter omnes affectiones, & passiones corporis Naturalis præcipua est Motus, ideo hic liber instituitur de Motu; cum autem motus enumeretur inter continua, & continuum soleat dici Infinitum, ideo agit etiam de Infinito ad tradendam exactam cognitionem motus: quare hic Liber diuiditur prima sui diuisione in tres partes, in prima vsque ad textum tertiũ (est quidem igitur) ponit quasi proæmium eorum, quæ acturus est, tum in hoc tertio Libro, tum in aliquibus ex sequentibus, & affert rationem, quare de his acturus sit. In secunda vsque ad text. 24. exclusiuè (quoniam autem) agit de motu. In 3. parte determinat de Infinito. Secunda pars diuiditur in alias duas partes. In prima vsque ad text. 6. (diuiso autem) præmittit quædam ad inuestigandam definitionem motus. In secunda affert, & explicat definitionem motus. Similiter tertia pars diuiditur in alias duas partes. In prima, quæ est à tex. illo 24. ad 31. (esse autem) ostendit pertinere ad Philosophum naturalem determinare de Infinito, & affert circa hoc placita antiquorum. In secunda verò vsque ad finem aperit quid ipse sentiat de Infinito. Nos hunc Librum tribus Tractatibus expendemus. Primus erit de motu. Secundus de quantitate. Tertius de Infinito.

Tractatus Primus. Qui est de Motu.

Quid sit motus. Quæstio Prima.

254 VIderetur primo inuestigandum, an detur Motus, deinde quærendum, quid sit iuxta commune dictum, frustra de aliqua re moueri quæstionem, quid sit, nisi primo sciatur an sit, præcipuè cum quæstiõ procedat de *quid sit res*, attamen cum versemur in re certissima, cuiusmodi est motum dari, dum quotidie experientia constat multa mobilia moueri, & omnes consentiant vno excepto Zenone apud Aristotelem *6. Phys. text. 79.* cuius rationes alibi examinabo; ideo hoc supposito, circa quæsitum *quid sit*, respondeo cum definitione Aristotelis tradita *text. 6.*

Motus *est actus entis, quod est in potentia secundum quod huiusmodi est:* quam definitionem aliqui, vt eam clariorem reddant, afferunt sub his verbis. *Motus est actus entis in potentia, quatenus est in potentia.*

Dicitur primo. *Actus*, & quia actus potest significare quidquid aliud actuat, siue sit forma substantialis, siue accidentalis, siue perfecta, siue imperfecta, ponitur in hac definitione loco generis, quod per cæteras deinde particulas coarctatur ad standum pro motu.

Dicitur secundo *entis*. Non sumitur Ens in hac definitione transcendentaliter, seu in vi nominis, sed verbaliter, & in vi participij, vt diximus *Prolegomeno secundo*, & idem sonat, quod existens, & quia hoc participium ab aliquo regi debet, vt docent Grammatici, ideo subintelligitur mobile, & facit talem sensum, est actus *mobilis existentis*.

Dicitur tertio *in potentia*, quia motus ita actuat mobile, vt relinquat in potẽtia passiua ad ipsam formam, ad quam est motus, sic augmentatio est actus entis in potentia, quia augmentatio ita actuat id, quod augetur, vt ponat in potentia ad recipiendam illam formam, secundum quam augetur.

255 Dicitur quarto. *Quatenus in potentia*, quia motus actuat potentiam, vt est talis potentia, quia eam ordinat, & constituit essentialiter ad actum vlteriorem, non destruendo, quin sit potentia; sic generatio est actus seminis, quatenus est potentia animal, quia illud ordinat essentialiter ad recipiendum actum animalis, ad differentiam aliorum actuum imperfectorum, qui sunt actus potentiam habentis, sed non quatenus habent potentiam ad aliud; quia illam potentiam non actuant; ver. gr. calor remissus, vt quatuor est actus calefactiui existentis in potentia ad vlteriores gradus, sed non quatenus in potentia, quia calor, vt quatuor non actuat illam potẽtiam ad vlteriores gradus. patet hunc esse sensum verborum Aristotelis, quia vt docet Zabarella *hic* esse actum tali pacto, soli motui competit; cæteri enim actus, quia non sunt via essentialiter ad alium actum, non actuant potentiam ad illum actum, ideò non sunt actus potentiæ, quatenus potentia. Ita explicat hanc definitionem ipse Zabarella, quem existimo præ omnibus percepisse germanum sensum Aristotelis in hoc textu.

Contra hanc definitionem aliqua, sed parui momenti, obijciuntur apud Ruuium *quaest. 1. in 3. Physicor.* possunt videri apud ipsum. Circa definitionem Motus aliter sensit Hurtadus *in Phys. disp. 11. sect. 1.*

Quot sint species Motus, & an tradita definitio conueniat omnibus, & quomodo. Quæstio secunda.

NOtandum Aristotelem multoties sumere nomen Motus, & mutationis latè, & indifferenter pro omni specie motus. sic *5. Phys. text. 7.* vt *ibidem* notauit Diuus Thomas. & Toletus *quaest. 1. in 5. Physic. § pro resolutione*, & nos etiam in in sequenti diuisione sumemus motum eadem generali acceptione. hoc posito. Prima motus Diuisio est in motum instantaneum, & motum successiuum, Motus instantaneus est, qui non habet partes post partes, sed est totus simul in eodem instanti, siue sit diuisibilis, vt illuminatio instantanea, siue indiuisibilis, vt generatio hominis, & magis propriè vocatur mutatio, vt ipsum vocat Aristoteles *eodem 5. Physic.* & habet pro termi- 256

no

no formam, siue diuisibilem, siue indiuisibilem iuxta naturam ipsius motus; ex termino enim sumitur diuersitas motus, vt infra. Motus successiuus est, qui plures habet, ne dum partes, sed dicit vnam partem post aliam, & talis dicit terminum semper diuisibilem, vt adnotauit Ruuius *5. Phys. cap 2. quæst. vnica num. 9.*

Secundo Motus instantaneus diuiditur in generationem, & corruptionem; vel enim hoc motu fit transitus ad non esse, ver. gr. hominis ad esse eiusdem, & dicitur Generatio; vel fit transitus ab esse ad non esse, & dicitur corruptio. Pariter motus successiuus, qui propriissimè dicitur motus, diuiditur in augmentum, & decrementum, alterationem, & lationem, seu motum localem; vel enim hoc motu subiectum acquirit quantitatem maiorem, vel minorem; si primum dicitur moueri motu augmentatiuo; si secundum decretione, vel acquirit qualitatem, & dicitur moueri motu alteratiuo. vel acquirit locũ, seu vbi, & dicitur moueri motu locali, seu latione. ad cetera autẽ prędicamenta non datur motus per se, sed ad summum per accidens, vt benè explicat Tuletus *5. Phys. tex.* 18. vbi etiam assignat rationem, quare motus quantitatis duplici nomine explicetur, non qualitatis, & vbi; quia videlicet genus contrarietatis ambit omnes contrarietates dabiles in quantitate, nempè maius, & minus; non sic in qualitate, & vbi, in quibus diuersæ species sunt, quæ omnes duplici nomine determinato comprehendi non possunt, si-
257 cut contrarietas quantitatis. ex quo fit

Prima Conclusio. Sex sunt species motus, Generatio, Corruptio, Augmentatio, Decretio, Alteratio, Motus Localis, seu Latio. patet Conclusio ex discursu facto. patet etiam auctoritate Aristotelis *cap. de speciebus motus in postprędicamentis. hic text. 7. & in 5. citato*, vbi assignatis tribus speciebus Motus, in quas magis immediatè diuiditur mutatio, vltimam speciem, scilicet motum, in tres species rursum diuidit. Textus est clarus; neque in dubium hoc verti debet. solum posset difficultatem facere opinio Galeni, & Valesij apud Ruuium *loco citato num.* 8. qui existimant non dari motum per se ad quantitatem, sed tantùm quandam resultantiam, sicut in Relatione, seu ad aliquid; verum hoc ad Libr. de Generatione transmittendum est, ad quos spectat controuertere, an generatio substantiæ, quæ fit in nutritione, distinguatur à motu, quo acquiritur quantitas.

Aduertendum est autem prędictam diuisionem Motus non esse in species atomas, seu vltimas, sed potius medias, quodlibet enim ex membris assignatis alias sub se habet species, iuxta diuersitatem formarum, ad quas terminant, ex quibus, vt infra dicetur, sumitur specificatio Motus: quare prędicta diuisio est in species magis notas, non autem tales, quæ magis proximè diuidant diuisum, nempè motum, quia afferri in membra proximiora posset, vt eam attulimus prima diuisione.

Secunda Conclusio. Definitio Motus competit omnibus speciebus assignatis. Probatur primo auctoritate Aristotelis, qui postquam motum definiuit, definitionem explicat, per omnes species enumeratas. huic Conclusioni subscribunt D. Thom. *hic lect. 17. & in 5. text. 7. citato* in principio quæstionis, & alij apud Ruuium, quos ipse sequitur *tract. 1. de Motu, hic quæst. 2. num.* 18.

Probatur secundo ratione. omnia, quæ producuntur, per motus enumeratos, vtique habent fieri, & factum esse, nihil enim esse potest, nisi fiat, ergo vera Conclusio. Consequentia probatur, omne fieri est actus mobilis existentis in potentia ad illud, quod fit, & quatenus est in potentia ad illud; quia ita actuat illam met potentiam, vt illam non tollat, sed essentialiter ordinet ad aliud, sed hæc est definitio motus ab Arist. tradita, ergo vera Conclusio.

Sed contra Instabis Primo ex Peterio *lib. 13. quæstio 5.*
258 *dub. 9.* & Conimbricensibus *hic quæst. 1. art. 1.* Motus instantaneus non habet partes post partes, sed est totus simul, forma enim hominis tota simul producitur, ergo non est actus entis in potentia, prout in potentia, scilicet partim actuans subiectum, partim relinquens in potentia, ad vlteriorem gradum. Dato Antecedente, negant consequentiam, id enim quod motum instantaneum terminat, habet fieri, quod saltem natura præcedit rem in facto esse, & actuat potentiam, quam ordinat, vt talis est. & hoc sufficit; perperam enim explicant, ly *entis in potentia, vt in potentia*, non enim intelligitur, quòd motus constituat subiectum, partim in actu, secundùm aliquem gradum formæ, partim in potentia, secundùm alios gradus, sed tantùm quod sit actus essentialiter imperfectus actuans potentiam illam, quam ordinat ad proprium actum, &c. modo explicato in definitione.

Instabis secundo. Motus est actus ad aliquam perfectionem inducendam in subiectum, sed corruptio tendit ad nun esse, ergo non comprehenditur in definitione motus. Negatur antecedens, motus enim est via ad terminum, quare naturam termini induit; & quia terminorum alij sunt priuatiui, alij positiui, ideò non omnis motus ordinat ad perfectionem. videantur Conimbricenses *loco citato, art. 2. ad 2.* ex quo omnes conueniunt motum non dici vniuocè de priuatiuis, & positiuis, sed tantùm analogicè. An verò de Positiuis motus dicatur vniuocè, non omnes conueniunt. pro quo sit.

Tertia Conclusio. De motibus positiuis motus dicitur
vniuocè. Est D. Thomæ *in 1. dist. 15. quæst. 4. art. 1. ad 2. & in 2 dist. 2. quæst 1. art. 1 ad 3.* Ruuij *hic cap. 3. quæst. 3. nu.* 259
22. & aliorum contra Pererium *lib. 13. cap. 5. dub. 1.* Probatur. Illa Definitio conuenit vniuocè pluribus, quibus vniuocè conuenit res per definitionem significata, sic est in proposito, ergo. Minor probatur. Esse actum entis in potentia, vt in potentia æquè conuenit omnibus motibus positiuis, nec vni per ordinem ad alium; omnes enim formaliter sunt accidens, nec vna mutatio dicitur talis per dependentiam ab alia, non enim alteratio, & augmentum dicuntur motus in ordine ad generationem, neque è contra, ergo.

Instat primo Pererius ex Aristotele *hic text.* 4. Motus non est aliud prętor res, quæ mouentur, sed his non est quid vniuocum communiter, ergo motus non est quid vniuocum ad omnes species motus. Minor patet ex eodem Aristotele id enim quod mutatur, aut in substantia, aut in quantitate, aut in qualitate, aut in Loco mutatur, quibus nihil est commune. Cofirmatur, quia motus est actus imperfectus, cuiusmodi non potest esse aliquod genus vniuocum ad species. Ad argumentum Respondeo cum D. Thoma *Lect. 1. hic §. ostendit*, Aristotelem nihil aliud velle, nisi motum non constituere aliquod Ens perfectum, quod sit nouum prædicamentum, vel genus ad ea prædicamenta, ad quæ datur motus; quia prædicamentis nihil est commune quoad entitatem, sed reduci ad ea prędicamenta, vt imperfectum ad perfectum, per hoc tamen non tollitur, quin in aliquo modo se habendi possint conuenire, qui modus sit quid vniuocum respectu illorum, sicut conueniunt in fundare relationes.

Ad Confirmationem respondeo, motum non dici genus perfectum respectu suarum specierum, cum sit actus essentialiter imperfectus, vt benè assumit aduersarius, sed dici genus, quia illa ratio imperfecta, cum vniuocè conueniat pluribus, quæ vt species differunt, à nobis concipitur ad modum cuiusdam generis.

Sed contra responsionem argumẽti instabis ex eodem Pererio, hic modus, qui est motus specificatur à termino ad quem, sed hic terminus differt prædicamento ex Aristotele, ergo & motus; sed quæ differunt prædicamento, nihil commune habere possunt vniuocum, ergo motus non est quid vniuocum ad omnes motus. Optima instantia, sed eius responsio non potest patere, nisi prius agatur de specificatione motus, & distinctione à termino.

Instat secundo idem Pererius ex Aristotele 8. *Phys. text.* 77. & 78. motus localis est perfectior cæteris motibus, ergo motus non dicitur vniuocè ad omnes motus. Negatur consequentia, quia licet secundum suum esse speciale motus localis sit perfectior propter rationes alibi assignandas, attamen in definitione motus æquè conueniunt. patet à simili in homine, & Leone respectu animalis, quod vniuocè dicitur de vtroque, licet homo sit perfectior.

An Successio, & Continuitas sit de Essentia Motus. Quæstio Tertia.

QVærit hæc quæstio tantùm de Motu propriè sumpto, 260
scilicet, vt distinguitur à mutatione, seu vt constituitur tertia species ab Aristotele *5. Phys.* seu pro motu, quem nos in prima diuisione appellamus motum successiuum. de qua sunt tres sententiæ.

Prima est Fonsecæ *5. Metaphys. cap. 13. quæst. 8. sect. 3. §.*

huic

huic obiectioni, & tertia assertio. Quibus locis docet tùm successionem, tùm continuitatem esse proprietatem in secundo modo.

Secunda Sententia est Peretij *lib.14.cap.8.§.& fortassis circa medium*, & Conimbricensium *cap.2.quæst.2.art.2.&* 3. qui docent successionem esse de essentia motus, continuitatem autem eius passionem; quamuis Peretius videatur hæsitare de Continuitate, & paulo infra vtramque sententiã quasi innuere, dum de ea concludit sub disiunctione, vel de essentia motus esse, vel ex ea necessario fluere; & forsan concordat ijs, quæ paulo supra docuerat §. *è contrario*; vbi vtranque probabilem dixerat.

Tertia Sententia est Toleti *cap.3. text. 23. quæst. 1. §. 2. conclusio*. Qui docet successionem esse de essentia motus, & licet de diuisibilitate explicitè non agat, videtur tamen de vtraque idem sentire, quia indifferenter successionem, vel diuisibilitatem eam nominat, vt est videre §. *Tertio aduerte*, vbi distinguit quatuor species diuisibilitatis, quas possumus in motu distinguere; deinde §. *Tertia est*, Diuisibilitatem propriam motus vocat successionem, & illam successionem vocat diuisibilitatem §. *Quarto Aduerte*. pro nostra sententia.

261 Notandum ex eodem Toleto § *allegato tertio aduerte*, quatuor species diuisibilitatis nos posse distinguere spectantes ad motum. Prima dicitur diuisibilitas subiecti, quæ in hoc est posita, quod cum motus recipiatur in subiecto diuisibili, & extenso, extenditur iuxta illius extensionem. Secunda diuisibilitas dicitur spatij, sed melius forsan termini, & est latitudo, seu extensio, quam dicit Terminus, qui per motum producitur. Tertia est diuisibilitas iuxta motam, & consistit in quantitate Temporis, quo fit motus; an fiat vna hora, an duabus, &c. Vltima est extensio acquisitionis, qua successiuè diuersi termini acquiruntur, ver.grat. motu calefactionis acquiritur calor. Prima Diuisibilitas est extensio, qua calefactio, cum sit quoddam accidens recipitur extensè iuxta extensionem subiecti. Secunda est, quam dicit calor acquisitus, qui diuersas habet partes. Tertia est quod hic calor sit acquisitus in medietate horæ. Quarta est extensio ipsius calefactionis, quatenus ipsa successiuè, secundum diuersas sui partes, successiuè fluentes, sunt via ad diuersos gradus caloris, & de hac vltima tantùm est quæstio, ceteræ enim extrinsecæ sunt motui. Prima quidem, & secunda, quia etiam in motu instantaneo esse possunt, vt si lumen in instanti producatur, illa productio recipitur in aere, subiecto extenso, vtique extenditur ad ipsius extensionem, ecce primam diuisibilitatem, item lumen est qualitas diuisibilis intensiuè, & ecce secundam diuisibilitatem. Tertia autem diuisibilitas est extrinseca, quia motus, idem qui nunc fit, in vna hora, quia velocior, alia vice fiet duabus horis, quia tardior, vt de se patet. his Notatis

Prima Conclusio. Successio est de essentia motus. Probatur primo ratione Toleti optima; vel motus habet suũ esse totum simul, vel successiuum. Si secundum ergo motus est essentialiter successiuus. Si primum ergo cum motus fiat successiuè, extrinsecè reciperet aliquid, quod omnino repugnat propriæ essentiæ.

Confirmat hanc eandem rationem, quia passio fluit à principijs intrinsecis rei, cuius est passio, sed res permanens, & tota simul non potest esse principium successionis, idem enim est dicere, successionem esse à re permanente, ac esse à re non successiua, cum permanens æquipolleat non successiuo, ergo si motus est successiuus, intrinsecè est successiuus, & non extrinsecè tanquam per passionem.

262 Probatur secundo. Motus successiuus essentialiter distinguitur ab instantaneo, sed non potest distingui, nisi per successionem, ergo successio est de eius essentia; res enim essentialiter distinguuntur per essentialia. Minor probatur. si distingueretur per aliquid aliud, vtique successione seclusa per intellectum, vel ablata per diuinam potentiam, possemus intelligere motum successiuum, sed hoc est implicantia, ergo. probatur implicantia. successio motus importat vnam partem fluere post aliam, ergo vel successione ablata, vna pars fluit post aliam, vel non. Si primum hæc est successio, ergo successione remota adhuc est successio, quod implicat. si dicatur secundum ergo ille motus nõ est amplius successiuus. ergo à primo ad vltimũ ly *successiuum* est de essentia motus, quod intendimus.

Secunda Conclusio. Continuitas est de essentia motus successiui. Probatur, sine continuitate non potest esse motus successiuus, ergo vera Conclusio. Antecedens probatur, vel potest assignari pars motus, in quo non possint assignari aliæ partes, vel non potest. Si potest, ergo motus non pertinet ad genus infinitorum, contra totam Philosophiam, & contra rationes infra afferendas. Si non potest, ergo continuitas est de essentia motus, in hoc enim consistit continuum, scilicet plures habere partes, termino communi copulatas.

Confirmatur. Quæcunque pars motus assignata, est essentialiter successiua, vt probauimus, ergo continua. Probatur consequẽtia, successio essentialiter dicit partem post partem, ergo continuitatem earundem partium, alioquin ablata continuitate nõ poterit esse pars post partem, nisi interposita aliqua mora, ergo motus qui fit hodie, & crastina poterit dici vnus motus successiuus, quod est falsissimum. Probatur consequentia, dum enim interpositio moræ non tollit vnitatem motus successiui; quòd hæc mora sit huius, vel illius quantitatis est per accidens ad vnitatem ipsam.

263 Respondent Conimbricenses ad hanc rationem §. *ad secundum*, ablata continuitate motum adhuc habere partem post partem, non discretas, seu separatas ad inuicem, quia perenniter fluunt, nulla interposita quiete, neque continuas positiuè, sed tantum negatiuè, ita vt illæ partes, neque dicantur diuisæ, neque continuæ. Responsio imperceptibilis, vel enim hæc continuitas negatiua tollit terminum communem partium, per quam partes dicuntur continuatæ, vel non tollit. Si tollit, ergo aliqua quies intercedit, & sic argumentum est in vigore. Si non tollit, ergo adhuc sunt continuæ.

Sed contra primam Conclusionem. Instatur primo ex Fonseca *sect.7.citata §.quid autem*. Successio alicuius rei est successio, ergo si successio esset intrinseca motui, esset successio sui ipsius. Respondeo successionem esse intrinsecam motui successiuo, vt differentiam essentialis contrahentem motum ad speciem motus successiui, neque hoc esse absurdum, sicut, & rationalitas, est rationalitas hominis rationalis contrahens animal ad standum pro homine: non enim significatur his propositionibus differentias denominare se ipsas, sed id, cuius sunt differentiæ essentiales, sic successio non est successio ipsius successionis, sed ipsius motus successiui, cuius ipsa est pars essentialis; & rationalitas est rationalitas non sui ipsius, sed hominis, cuius est differentia, & pars essentialis.

Instatur secundo, ex eodem contra secundam Conclusionem, si continuitas esset de essentia motus, motus pertineret ad prædicamentum quantitatis, vt ipsius species. Respondeo, de hoc infra, vbi forsan motum, quatenus cõtinuum speciem quantitatis constituemus, vt multi constituunt, quod si non, saltem argumento satisfaciemus.

264 Instatur tertio, ex 5. *Metaphys. cap.* 15. Motus dicitur quantus per accidens, ergo non est essentialiter cõtinuus, quia omne continuum essentialiter est quantum. Confirmatur, nam continuitas, & successio conuenit per aliquid motui, vel quia scilicet versatur inter duos terminos positiuos, vel propter contrarietatem, ergo non est continuus, nec successiuus per se, & consequenter essentialiter. Ad argumentum respondeo, dici quantum per accidens quoad diuisibilitatem subiecti, quod si proprio loco illum negabimus speciem quantitatis, etiam hac ratione poterit responderi, dici quantum per accidens. Ad Confirmationem Dico, & si omnia, quæ ibi enumerantur, sint in motu successiuo, non per hoc tamen tolli, quin continuitas ei conueniat per se, quia eo ipso, quòd est motus successiuus, dicit hanc continuitatem, vt diximus. Aliter posset instari ex Auersa *quæst.* 26. sed patet ex dictis quid respondendum.

Vnde Motus sumat speciem. Quæstio Quarta.

QVærit quæstio de vnitate specifica, non generica, quia de Generica certum est multiplicari ad multiplicationem Categoriarum, in quibus sunt termini, ad quos datur motus ex Aristotel. *text.* 31.5. *Physic.* & quia quatuor tantùm, vt diximus *quæst.*2 sunt Categoriæ, quæ per se terminant motum, ideò quatuor sunt genera ipsius; neque de hoc est dissensio apud Doctores, sed tantùm con-

contendunt de vnitate specifica, de qua agit Aristoteles *loco nuper citato*, & Comment. *ibidem*. Toletus *eodem 5. Phys. cap. 4. quæst. 2.* Conimbricenses *quæst. 1.* Pererius *lib. 13 cap. 8.* Ruuius *cap. 4 quæst. 1.* Hurtadus *in Phys. quæst. 9. sect. 8.* pro nostra sententia.

Notandum primo. Quinque esse in proposito, de quibus dubitari potest, An ab illis sit metienda vnitas specifica motus, scilicet principium agendi, modum, quo agit, subiectum, in quod agit, terminum, à quo incipit motus, & terminum, ad quem terminat, ver. grat. calefactio est motus, dubium est, an sit talis speciei, quia calor calefaciens; vel quia calefaciat educendo calorem ex subiecto; vel quia subiectum calefactionis sit manus, vel pes, &c. vel quia calefactio sit tanquam à termino, à quo, a frigore, vel denique, quia terminet ad calorem.

Notandum secundo, ex Toleto *loco citato §. aduertendum ergo*, & Ruuio *§. primum ex his*. terminum ad quem dupliciter sumi posse, quatenus terminat motum. Primo materialiter. Secundo formaliter. Primo modo consideratur terminus quoad suam materialem entitatem, secundùm quam acquiritur. Secundo modo consideratur iuxta modum, quo respicit terminum à quo, seu, vt loquitur Ruuius, iuxta modum, quo producitur, ver. grat. dum acquiritur locus aeris in medio per ignem qui ascendit, & per lapidem, qui descendit, est quidem idem terminus materialis, quia eadem entitas, &c. non tamen formaliter, quia respectu vnius habet rationem sursum, respectu alterius deorsum; quod forsan innuit Aristoteles *text.* 32 dicens, Circumflexum motum differre à recto specie, propter scilicet diuersum modum, quo locus idem acquiritur. his Notatis

265 Prima Conclusio. Motus sumit speciem à termino ad quem formaliter sumpto. Patet sensus conclusionis ex præcedenti Notabili. Est Aristotelis *loco citato tex. 31. & 35.* D.Tho. *ibidem*, & 1. *parte quæst. 23. art. 1. ad tertium*, vbi habet, *motus non accipit speciem à termino à quo, sed à termino ad quem, ad dealbationem enim, nihil refert vtrũ qui dealbatur, fuerit niger, vel rubeus.* Est etiam Scoti *quæst. 3. in 5. Phys.* & aliorum apud Conimbricenses, & Ruuium *locis citatis*. Est tamen contra Albertum de Saxonia, Burleum, & alios, vt refert idem Ruuius *ibidem num. 24.* & Tolet. *§. Circa hanc difficultatem.*

Probatur primo. Non sumitur vnitas specifica à subiecto, non à principio, non à termino à quo, non à modo agendi præcisè, non à termino ad quem materialiter, ergo: à termino ad quem formaliter. Consequentia patet, quia plena inductio facta est eorum, de quibus posset dubitari, an dent speciem motui. Antecedens probatur. Non sumitur primo à subiecto, eadem enim manus potest calefieri, & frigefieri; & tamen calefactio, & frigefactio differunt specie: non à principio, idem enim calor, & liquefacit, & indurat, & duæ calefactiones, quarum alia est à Sole, alia ab igne non differunt specie: non à termino à quo, si enim duæ manus albę fiant, quarum vna erat nigra, altera rubea, non dicentur duæ dealbationes differre specie, & tamen termini à quo differunt specie; ideo dicebat Aristoteles *text.* 31. omnes dealbationes eiusdem speciei esse: non à modo agendi tantùm, non enim apparet in modo agendi, quomodo differunt dealbatio, & denigratio, & tamen specie differunt: non à termino ad quem materialiter, si enim eadem forma albedinis fiat in instanti, quæ poterat fieri successiuè, erit eadem specie quoad entitatem, & tamen motus differrent specie; ergo remanet, vt sumant speciem à termino ad quem formaliter.

266 Probatur secundo. Ab illo debet sumi species motus, à quo sumitur nomen, & definitio, sed hæc sumuntur à termino ad quem teste, Aristotele *text. 4 & 48. eiusdem 5.* calefactio enim dicitur à calore, qui est terminus ad quem calefactionis, & dealbatio ab albedine, quæ est terminus ad quem dealbationis, & si dealbatio, & calefactio definiantur, definientur per albedinem illa; per calorem ista, ergo à termino ad quem sumitur species motus. Remanet vt soluamus argumenta in contrarium, quæ vtique multa sunt, nec prætereunda.

Instatur primo. Motus intrinsecè versatur inter terminum à quo, & terminum ad quem, ex *text. num. 7. motus est e quopiam in quippiam*, ergo non est maior ratio cur sumatur specificatio à termino à quo, vel à termino ad quẽ. Respondeo negando consequentiam, non enim omnia, quæ requiruntur intrinsecè ad aliquid, dant illi speciem, cum aliqua quæ intrinsecè concurrunt, ad plura concurrere possint, sic est in casu nostro, cum enim terminus à quo solum requiratur tanquam id, vnde discedit motus, idem terminus potest reperiri in pluribus motibus, non sic in termino ad quem, quia motus est eius fieri, & via, & hæc est vera ratio disparitatis.

Instatur secundo. Quantitas tripalmaris fiat bipalmaris, est diminutio, si verò palmaris fiat bipalmaris, est augmentatio, qui motus specie differunt, sed terminus ad quẽ est idem. nempè quantitas bipalmaris, ergo à termino ad quem non sumitur specificatio.

Confirmatur. In motibus localibus ad eundem aerem, quorum alius sit deorsum, alius desursum, differrent specie, & tamen idem terminus ad quem.

Confirmatur secundo. Nam motus circularis, & rectus differunt specie, & tamen multoties habent eundem terminum. Nec dissimile est, quod solet efferri de motu violento, & naturali, qui differunt specie, & tamen eundem terminum habere possunt, & multa alia, quæ similia obijci possent, ergo diuersitas specifica non sumitur à termino ad quem.

267 Ad Argumentum distinguo minorem, est idem terminus materialiter, concedo, formaliter, & nego. Quantitas enim bipalmaris comparata ad tripalmarem habet rationem minoris, ad palmarem verò habet rationem maioris; ideò formaliter est multiplex, & per idem patet etiam ad confirmationes, idem enim Locus respectu vnius motus habet rationem loci sursum, respectu verò alterius rationem deorsum. Sic idem Locus diuerso modo se habet comparatus ad motus circularem, & ad rectum. Quæ responsio potest etiam deseruire, si eadem forma acquireretur per motum successiuum, & instantaneum, esset enim diuersus terminus formaliter ratione modi, quo fit; licet non materialiter, & sic de similibus, vbi diligenter aduertendum, & solum modum, & solam specificationem termini, qui producitur, sufficere ad distinguendum motum, quia ex vtraque coalescit vna formalitas termini, & sic licet eadem forma specie produeatur successiuè, quæ posset etiam instantaneè, est motus diuersus specie, quia formaliter terminus non est idem ratione modi: & si diuersæ formæ specie producantur per eundem modum, est motus distinctus specie, quia diuersitas formæ constituit diuersam formalitatem termini, ex quo etiam soluuntur rationes Auersæ, quas innuimus *in calce quæst. pręcedentis ex quæst.* 26.

Ad id, quod afferebatur, idem terminus acquiritur motu violento, & naturali, qui differunt specie, placet responsio Toleti *loco cit. §. ad vlt.* esse differentiam specificã, sed accidentalem, quia hæc differentia sumitur ratione principij passiui, cui, si ille motus est conformis, dicitur naturalis, si non, violentus, quod est per accidens ad rationem motus; eadem enim entitas motus omnino est, siue principium passiuum illum recipiat iuxta naturalem inclinationem, vel non.

268 Instatur tertio. Cum fit motus ex albo in viride, & ex albo in rubrum, specie differunt, & tamen terminus formalis est idem, quia tùm viride, tum rubrum comparatur ad album, tanquam nigrum, vt docet Aristoteles, *5. Phys. text. 6. & 52.* ergo motus non sumit speciem à termino ad quem. Pro responsione supponendum est, colores medios differre à coloribus extremis specie, vt docet ferè vniuersa schola Theolog: & Philosof: apud Pererium *loco citato §. altera opinio*, quo supposito, Respondeo esse motus specie distinctos, quia termini ad quos specie differunt, & quando dicitur, Aristotelem dixisse tùm viride, tùm rubrum, se habere vt nigrum respectu albi, respondeo hoc dixisse, quia motus est inter contraria, & cum contrarium albi sit nigrum, dum fit motus ex albo in fuscum, vel viride, vel rubrum, &c. fit quatenus participant, seu habent conuenientiam aliquam cum nigro, ratione cuius dicuntur habere contrarietatem cum albo; non tamen reuera rubrum, viride, &c. sunt nigra, atque adeo eiusdem speciei; ideo dixit Aristoteles *illo text.* se habere quodammodo cõtraria ipsa media ad extrema, per quam particulam *quodammodo*, quæ est diminuens, quasi innuit non esse vera contraria; cuius sensus videtur etiam *Diui Thomæ in illo text. 6. §. manifestat.* Nec aliud vult Aristoteles *7. Phys. text. 3.* dum dicit, eum motum esse idem specie,

cte, qui est ab eodem in idem, scilicet cum motus sit inter contraria, necesse est eundem esse terminum ad quem, sic dum fit motus à nigro in album, & à fusco in album, est idem terminus à quo, quia quoad contrarietatem ad album conueniunt fuscum, & nigrum.

Instatur quarto. Motus ab albo in nigrum per fuscum, & ab albo etiam in nigrum per viride, essent idem specie, quia eundem habent terminum ad quem, sed hoc est falsum, ergo. Respondeo si illi motus comparentur ad terminum vltimum, nempè nigrum, esse eiusdem speciei, quia per accidens est, quod fiant medio viridi, vel fusco, &c. si autem comparentur ad ipsum viride, vel fuscum, quæ primò acquiruntur, hoc pacto possunt dici differre speciè; simpliciter autem dicuntur eiusdem speciei, quia attenditur terminus vltimatus, vt docet Toletus §. *sed aduerte*. Quare negatur minor, simpliciter loquendo.

Vnde sumatur Vnitas Numerica Motus. Quæstio Quinta.

269 VNica Conclusio. Ad vnitatem numericam motus requiritur vnitas numerica termini ad quem, mobilis, Temporis, & Motoris. Probatur primo ex Aristotele, *text.* 35. qui ad vnitatem numeralem motus idem mobile, idem tempus, & eandem formam requirit, & si non facit mentionem de Motore, ideò omittit, quia differt vsque *ad l. 7. & 8.* vbi ex professo acturus est de motore, vt affirmant Conimbricenses 5. *Phys. cap. 4. quæst. 5. art. 2. §. in hac disceptatione, in fine*, immò supra *art. 1. in calce*, afferunt loca Aristotelis expresè exigentis vnitatem numeralem motoris, ad vnitatem motus.

Probatur secundo ratione. Quodlibet horum, quod desit, non est idem numero motus, ergo ab omnibus illis pendet eius vnitas numeralis. Consequentia patet. Antecedens probatur. Motus est quoddam fieri formæ, ergo si diuersa numero sit forma, diuersum erit fieri, ergo motus etiam diuersus. Rursus eadem forma numero non potest esse in diuersis subiectis numero, ergo neque fieri formæ. idem enim subiectum est formæ in fieri, & in facto esse; quoties igitur variatur numero subiectum, variatur fieri, ergo motus. Quod requiratur vnitas temporis, scilicet quod fiat tempore non interrupto (& in hoc tantùm sensu dicitur requiri vnitas temporis, quod signanter dico, quia soluentur multa argumenta, quæ fiunt de tempore, quod non possit dare vnitatem, &c.) etiam patet, si enim tempus interrumpatur, & mobile aliqua morula quiescat, non est amplius motus præcedens coniunctus sequenti, consequenter non efficiunt vnum numero motum. pariter idem numero effectus non potest esse à pluribus agentibus, vt diximus, ergo requiritur etiam vnitas agentis, seu mouentis, ergo verum antecedens.

270 Sed contra Instatur primo. Si aliquod animal è turri deijciatur, & in medio moriatur, variatur mobile, & tamen est vnus numero motus non interruptus, non enim in aere potest quiescere, ergo ad vnitatem motus non requiritur vnitas mobilis. Antecedens probatur, quia diuersum compositum est animal viuum, ac mortuum. Confirmatur ex Aristotele *text.* 23. vbi dicit, eundem numero motum illum, quo musicus tangit primam, & vltimam chordam, & tamen est diuersum mobile. Ad argumentum respondeo. subiectum motus esse materiam, vt infra *in Libro de Generatione*, & sic non variatur mobile, quod erat subiectum motus, cum eadem materia perseueret, & consequenter non est mirum, si sit idem motus. Ad Confirmationem respondeo cum Conimbricensibus, cum mouentur fides Citharę duplicem motum intercedere, alium ipsius manus, quæ ab anima mouetur, alium chordæ, quæ mouetur à manu. Respectu igitur manus dixit Aristoteles esse eundem numero motum, non respectu fidium, cum sint diuersa mobilia, quæ mouentur, vt benè assumit argumentum.

Instatur secundo. Vnus est numero motus, quo mouetur arbor, cuius vna pars est viridis, altera sicca, & tamen duo mobilia, ergo ad vnitatem non requiritur vnitas mobilis. Solent respondere esse duos motus contiguos, sicut & mobilia, licet videantur tantùm vnus, quia sensus nequit discernere contiguitatem à continuitate. Verum hoc videtur inintelligibile, vt docet etiam Toletus, §. *ad* 5. quòd aliqua pars hominis, quæ vita est destituta, attamen adhuc membrum corporis humani faciat distinctum continuum à reliquo corpore, quare melius videtur dicendum cum ipso Toleto, omnes illas partes arboris, siue siccæ, siue virides sint, dùm non sunt disiunctæ, constituere vnum continuum, & ideo vnum numero motum esse, quia vnum mobile; & si vim faciant in verbis Aristotelis res diuersarum specierum non continuari, Respondet Toletus, & benè, intelligi de rebus diuersæ omnino speciei, & quæ sint ad inuicem disiunctæ, non sic autem est in casu nostro, nam illæ partes arboris continuantur in materia, in quantitate, &c. Patet hoc non esse contra Aristotelem, si enim ipse vellet, illa solum, quæ sunt eiusdem speciei esse vnum continuum, non distinxit vnitatem continui ab vnitate indifferentiæ in forma, quod tamen fecit *5. Metaph. cap. 6.* Patet etiam ratione, nam ex sola contiguitate, non sequitur, quòd moto vno, moueatur, & aliud, vt sensu experimur; at mota parte viridi arboris mouetur & sicca, ergo non sunt tantùm contiguæ, sed continuæ.

Instatur tertio in alteratione, & in quolibet motu successiuo acquiruntur diuersæ partes formæ, ergo non potest esse vnus numero terminus. Confirmatur ex motu à frigore in calorem, vbi sunt duo termini frigus amissum, & calor productus, & tamen vnus numero motus, ergo ad vnitatem motus non requiritur vnitas termini.

Negatur consequentia, quia omnes illæ partes, cum vna immediatè alteri continuetur, constituunt vnum numero continuum, neq; aliud potest inferre argumentum, nisi illam formam constare ex pluribus partibus, quod vltro concedimus, quia debet proportionari motui, qui eò ipso quòd est successiuus dicit plures partes. Verum quidem est, quod sunt plura continua in potentia, quia si esset motus interruptus, plura continua fuissent, cum de essentia continui sit plures partes habere, sed non interruptas. Ad Confirmationem Respondeo, duos esse motus, alterum positiuum, quo producitur calor, alterum priuatiuum, quo corrumpitur frigus.

Instatur quarto. Ascensus, & Descensus lapidis, qui sursum proijcitur, & descendit, differunt specie in termino, & consequenter numero, & tamen est vnus motus numero, ergo ad vnitatem numeralem Motus non requiritur vnitas termini. Dato Antecedente, negatur consequentia, quia discontinuantur ascensus, & descensus, licet nulla intercedat quies, quod magis infra patebit *quæstio. vltima in 8. Physicorum.*

Vnde sumatur Contrarietas Motus. Quæstio Sexta.

COntrarietatem Motus explicat Aristoteles *in 5. Physicor. sæpius citato cap. 5. tex. 46. & sequentibus*. Circa quos Aduertendum est, dupliciter nos posse considerare motus, vt in eis assignemus contrarietatem. Primo comparando ipsos motus ad inuicem, & hoc, vel in eodem genere, ver. gr. duas alterationes; vel in diuerso, ver. gratia augmentum, vel alterationem. Secundo comparando motum ad quietem, & hoc, vel ad quietem in termino *à quo*, v. grat comparando motum ex albedine in nigredinem, ad quietem, quam habet mobile in illa albedine; vel comparando ad quietem in termino *ad quem*, scilicet cõparando motum ex albedine in nigredinem ad quietem, quam mobile habet in illa nigredine, cum est acquisita, & de his omnibus resoluenda est quæstio, de qua sit. 271

Prima Conclusio. Motus diuersi generis non sunt contrarij. Probatur, quia vt alias diximus, contraria sunt, quæ sub eodem genere ab eodem subiecto se inuicem expellunt, ergo motus, qui collocantur, seu reducuntur ad diuersa genera, non sunt contrarij.

Probatur secundo auctoritate Aristotelis *text.* 48. postquam enim enumerauit diuersas combinationes, quibus motus, vt contrario, possent comparari, concludit: *restat igitur is, quo ad contraria peragitur, & is quo ad contraria ex contrarijs itur*. Igitur ad contrarietatem motus requiritur contrarietas terminorum, *à quibus*, & *ad quos*, vel saltem *ad quos*, sed termini, qui acquiruntur, & abijciuntur motibus ad quantitatem, ad qualitatem, ad vbi, non sunt contrarij, non enim sunt contraria ipsa vbi, ad albedinem, nigredinẽ. &c. vel ad quantitatẽ bipedalẽ, palmarẽ, &c. ergo neq; motus illi sunt contrarij; vnde reliquum est, vt cõtrarietas reperiatur solum in motibus eiusdem generis.

Se-

Secunda Conclusio. Illi motus dicuntur contrarij in eodem genere, quorum termini *ad quos* sunt contrarij. Hæc Conclusio est ipsius Aristotelis *textu mox allegato*. Probatur primo Contrarietatem motus metiri non possumus, nisi ab ipsis terminis, cum essentialiter pendeat ab ipsis, sed non est petenda à terminis *à quibus*, ergo à terminis *ad quos*. Minor probatur. Quia si detur motus ab albo in nigrum, & ab albo in rubrum, dicuntur motus contrarij, & tamen termini *à quibus* non sunt contrarij: item si detur motus ab albo in rubrum, & à nigro in rubrum, non sunt motus contrarij, & tamen termini *à quibus* sunt contrarij, ergo contrarietas non est petenda à terminis *à quibus*.

272 Probatur secundo. Quia motus sumit, vt diximus, suam vnitatem, essentiam, &c. à termino *ad quem*: item motus est fieri termini *ad quem*; illi igitur motus dicentur contrarij, quorum termini *ad quos* sunt contrarij. Probatur consequentia, quia ab eodem habetur essentia, vnitas, contrarietas rei, &c nec fieri vnius formæ potest non esse contrarium fieri alterius, dum formæ, quæ fiunt, sunt contrariæ, & inuicem se expellunt ab eodem subiecto: an verò in omni genere sit vera contrarietas motus, omnes conueniunt in alteratione intercedere veram cõtrarietatem; calor enim, & frigus verè contrariantur, & consequenter calefactio, & frigefactio. De cęteris verò sunt diuersi sensus, si non sunt contrarij, saltem erunt disparati, cum simul esse non possint in eodem subiecto.

Tertia Conclusio. Quilibet motus est contrarius quieti, quæ habetur in termino *à quo*, non autem *ad quem*. Est Aristotelis *tex. 54.* vbi dicit; *et quidem motui, qui est ex hoc in contrarium oppositam esse eam quietem, quæ est in hoc*: & loquens, de quiete in termino *ad quem* ait: *et namque, quę est è morbo, itur in sanitatem, contrariam esse fines egreditur rationis*.

Probatur etiam ratione. Quia quies in termino *à quo*, est possessio illius formæ, motus ab illo termino, est abiectio eiusdem formę, sed abiectio, & possessio eiusdem contrariantur tanquam priuatio rei, & esse eiusdem rei; ergo quies tali pacto est contraria motui. Secunda etiam pars probatur, quia motus in ordine ad terminum *ad quem*, est acquisitio eiusdem termini, ergo non est contrarius quieti in eodem termino; fieri enim rei non est contrarium esse rei, cum sit perfectio ad ipsum, vt docet ipsemet Aristoteles.

Addit autem *in text. 54.* non solum quietem opponi motui, sed etiam quietes inter se, ita vt, si motus duos statuamus contrarios, ver. grat. motum à calore in frigus, & à frigore in calorem, etiam ipsa quies, quæ est in frigore dicenda est contria quieti, quæ est in calore. Quæ doctrina (pace Aristotelis sit dictum) vniuersaliter non placet, cum enim termini *à quibus* sunt idem specie in duobus motibus contrarijs, ver. grat. ab albo in nigrum, ab albo in fuscum, non video cur quietes terminorum *à quibus*, qui sunt omnino idem specie, debeant dici contrarię, motus enim dicuntur contrarij, non ratione terminorum *à quibus* sed *ad quos*, & quietes dicuntur contrariæ motibus non ratione terminorum, sed quia sunt illarum priuatiui, vnde si eiusdem formæ sunt priuatiui, quare illę quietes sunt contrariæ, præcipuè cum illi motus priuatiui, nec etiã ipsi sint contrarij. Addit etiam *text. 53.* non omnem quietem in termino à quo opponi cuicunq; motui, sed ei motui, qui est ab ea forma ad contrariam; v. gr. quies in albedine non opponitur cuicunque motui, sed motui determinato, videlicet illi, qui est ab ipsa albedine, in contrarium, & benè dicit, quia eatenus opponitur quies motui, quatenus est eius priuatio, at non quicunque motus est priuatio cuiuscunque formæ; Sed solùm is, qui est ab illa forma.

Quomodo Motus distinguatur à termino ad quem.
Quæstio Septima.

237 IN hac quæstione tres inuenio sententias. Prima docet motum sola ratione differre à termino; si enim consideretur eadem forma, ver. grat. calor vt qualitas quædam permanens in subiecto; dicitur terminus ad quem; si verò consideretur vt est quædam forma fluens, & de nouo successiuè, secundum sui partes ingrediens passim, dicitur motus. Ita loquuntur Peterius *lib. 1 3. quæst. vltima*. Toletus *hic cap. 3. quæstio. 3.* tribuitur Conimbricensibus, *hic cap. 2. quæst. 3. art. 2.* re vera tamen si benè expendantur, quæ ipsi docent §. *posterior pars* in explicatione distinctionis formalis secundo modo acceptæ, qua docent distingui motum a termino, videntur tantùm negare distinctionem realem rigorosam. Hanc eandem sententiam tenent non pauci alij apud Ruuium *hic cap. 3. quæst. 4.*

Secunda sententia est Nostri Aresij *1. de Generatione disput. 15. quæst. 37. sect. 3.* qui dicit motum posse sumi dupliciter, adæquatè, & inadæquatè. Sumptum adęquatè significare non solum terminum ad quem, sed etiam terminum à quo, & subiectum ipsum, quia motus est essentialiter transitus subiecti à termino à quo, ad terminum ad quem. Sumptum inadæquatè identificari cum termino ad quem. Primo modo sumptum dicit distingui sicut totum ab aliqua sui parte, scilicet vt includens ab incluso. Secundo modo sumptum distingui tantùm formaliter, seu ratione, hoc enim innuit *sect. 4. §. dicendum est igitur*. Quare in hoc secundo sensu non discrepat Aresius à prima sententia.

Tertia sententia docet motum distingui à termino, tanquam modum ipsius, hanc docent Suarez *in Metaphysic. disput. 49. sectio. 2. num. 5.* Hurtadus *in Phys. disp. 11. sect. 2.* Ruuius, *loco citato num. 26.* & alij multi apud ipsum, cum quibus existimo, & Conimbricenses sentire, & cum hac sententia etiam nos sentimus, ideo sit.

Vnica Conclusio. Motus distinguitur modaliter à termino. Probatur primo ea, quæ sola ratione distinguuntur non possunt ad inuicem separari, sed recedente motu permanet terminus, ergo non distinguuntur sola ratione, ergo modaliter. Consequentia patet, si enim non distinguitur ratione, remanet vt distinguatur modaliter, de distinctione enim reali non est sermo, qua certum est, non posse habere locum, inter motum, & terminum. Antecedens patet ex Metaphysica in signis distinctionis rationis. Respondet Peterius, & Toletus negando antecedens, & afferunt multa exempla de aliquibus quæ sola ratione distinguuntur, & tamen vnum potest esse sine alio, ver. grat. quantitas, & Figura, Relatio, & Fundamentum, sed petunt principium, quia idem sentit tertia sententia de distinctione quantitatis à figura, & Relationis à termino, & quando Peterius assumit, non posse motum esse sine forma, neque formam, vt est fiens sine motu, non esse ad rem; quæstio enim procedit de motu, & termino ad quem, & in hoc sensu procedit nostra probatio; formam autem fiens, vt ita dicam, non est terminus ad quem, sed in facto esse, quæ vtique esse potest sine motu, vnde ratio est in suo robore.

Nec responsio Aresij infringit nostram rationem, re 274
spondet enim iuxta datam distinctionem, ideò motum non posse esse sine termino; sed è contra, quia motus includit etiam terminum a quo, si adæquatè sumatur, sicut materia potest esse sine composito, licet non compositum sine forma, quæ responsio, vt dicebamus, non vrget, motus enim comparatur ad terminum ad quem, vt quoddam fieri ipsius, sine quo esse potest terminus, quia postquam est factus, cessat fieri ipsius, & in hoc nos nitimur distingui modaliter, quia vnum esse potest sine alio.

Probatur secundo. Motus est actus entis in potentia, vt in potentia, ergo vera conclusio. Probatur consequentia, quia idem non potest ordinate subiectum essentialiter ad se ipsum, nec actuare illam potentiam adhuc relinquendo potentiam ad se ipsum, hæc enim implicant, eò enim ipso quod est actuata, implicat actuabilem esse; sed motus est actus talis, vt diximus, qui actuat potentiam eandem, actuabilem per formam; ad quam necessariò ordinat subiectum, ergo motus debet distingui à forma. Respondebunt forsan posse eandem formam secundum diuersam rationem hæc præstare, scilicet consideratam vt est influxus, & est permanens. Sed contra, per quod

Probatur tertio. Non potest hic motus esse actus entis &c. nisi illum concipiamus actuare subiectum, qua actuatione mediante ordinatur ad formam, sed quacunque actuatione concepta in forma ad subiectum, est concipere formam permanentem, quo modo nec per aduersarios habet rationem motus, ergo motus est distinctus modaliter, & non tantùm ratione, à termino ad quem.

Probatur quarto. Etiam per aduersarios diuerso modo se habet terminus ad quem, per motum, ac se habeat sine motu, ergo per aliquid; nam idem manens idem, semper

est

est idem, sed non potest oriri hęc diuersitas ab aliquo realiter distincto, ergo saltem modaliter. Confirmatur, nam fieri rei importat diuersum modum essendi rei, ac postquam est facta; motus est huiusmodi fieri, ergo.

275 Sed contra Instatur primo, in quo maximam vim faciunt aduersarij. Si motus esset distinctus a termino, cum sit quid reale, produceretur vtique alio motu, & ille alius motus etiam produceretur, & vtique alio motu, & sic in infinitum, ergo motus non est distinctus. Confirmatur ex Toleto, quia si est quid distinctum, vel in eodem instanti cum termino, vel in diuerso fit, quidquid dicatur est absurdum, ergo. Ad argumentum negatur sequela maioris, quia cum motus sit tantùm modus vt fieri termini, non debet fieri per aliud fieri, & in tantùm dicitur fieri, in quantum fit ipse terminus ad quem, cuius est fieri; generatio enim non fit per aliam generationem, vt diximus *libro 2. tract. 3. quæst. 2.* Ad Confirmationem respondeo, esse in eodem instanti temporis, prius tamen natura est motus, quia prius est rem fieri, quam esse, nec aliud est motus, quam fieri rei, neque hoc est vllum absurdum, immò necessarium, cum fieri rei non possit esse, sine re, quæ fit.

Instatur secundo ex Pererio, vel terminus ad quem, & motus, si differunt, differunt numero, vel specie. Non numero, quia duo accidentia solo numero differentia non possunt esse in eodem subiecto; nec specie, quia sunt producta per idem numero principium, agens, &c. ergo non differunt realiter. Respondeo, si proprie loqui velimus, cum modus non habeat propriam entitatem, sed tantùm sit quædam affectio, non differre, nec numero, nec specie, sed est eademmet res, quæ diuerso modo se habet: si autem loquamur de motu, quatenus est quædam entitas modalis, eo pacto, quo entitas competit modis, differre numero. Ad instantiam respondeo, illud axioma esse verum de accidentibus omninò distinctis, & habentibus veram entitatem, non autem de duobus, quæ in tantùm dici possunt duo, quatenus vnum est modus alterius, vt fieri ipsius, sine quo esset potest, postquam est productum, & cum quo necessariò in eodem tempore esse debet, quia fieri esse non potest, sine re, quæ fit.

276 Instatur tertio ex eodem. Ita se habet potentia calefactiua ignis ad calefactionem, sicut calor, qui est in igne, ad calorem productum, ergo secundum mutatam proportionem, sicut se habet potentia calefactiua ad calorem qui est in igne, ita calefactio ad calorem, qui est prodoctus, sed potentia calefactiua non differt re à calore, qui est in igne, ergo neque calefactio differt re, a calore, qui producitur. Negatur antecedens, potentia enim calefactiua ad calefactionem se habet, vt caosa ad sui causalitatem, calor autem, qui est in igne ad calorem productum se habet vt causa ad effectum. Quare negatur consequentia, pręterquam quod si commutatio valeret, sequeretur nec ratione motum distingui à termino, quia potentia calefactiua, & calor nec ratione distinguuntur.

Instatur quarto ex Aresio *sect. 3. citata §. pręterea probatur*. si motus esset distinctus, sequeretur rem moueri ante motum, & post motum, hoc implicat, ergo. Probatur sequela, quia transacto motu res transit ad quietem, & ante motum à quiete transit ad motum, sed motus non est aliud, quam transitus, ergo postquam concipimus motum esse finitum, adhuc res moueretur, quia tunc transit ad quietem. Respondeo, quòd si quid valet, valet etiam contra ipsum, nam si est verum quod assumit, transacto motu rem transire ad quietem, & quòd hoc importet motum post finitum motum, siue motus distinguatur, siue non distinguatur, transacto motu, res transibit ad quietem, hic transitus non potest esse sine motu, ergo transacto motu res mouebitur, est autem implicantia rem moueri transacto motu, siue motus distinguatur, siue non, & quælibet responsio quod dabit ad hanc instantiam, erit etiam pro nobis, vt expendenti patebit. Quare ad argumentum respondeo, negando sequelam; ad probationem Dico, transacto motu non transire à motu ad quietem, sed esse in quiete, quia motus est acquisitio huius quietis, seu transitus ad quietem.

Instatur quinto ex eodem, §. *quarto probatur*. Motus est inceptio termini, ergo si distinguitur à termino, terminus incipit per aliquid à se diuersum. Dato Antecedente, distinguo consequens, incipit per aliquid à se verè diuersum, & nego consequentiam, diuersum modaliter concedo consequentiam, & quando dicit, si diuersus est modaliter, ipse motus inciperet, & non terminus, iam respondimus in responsione ad primum quomodo & motus, & res per motum fiant, & incipiant.

Instatur sexto ex Aristotele alibi allato, qui dixit motum 277
non esse aliud pręter ipsas res, & si dicamus non esse aliud realiter, benè modaliter, instat Aresius, multa sunt, quæ distinguuntur modaliter, & constituunt prędicamenta distincta, sed Aristoteles hoc dixit, vt doceret motum non constituere distinctum prędicamentum, ergo censuit minus distingui, quam modaliter. Respondeo primo si discursus Aresij verus esset, sequeretur motum, nec ratione distingui à termino, quia hoc dixit Aristoteles per Aresium, vt doceret non constituere distinctum prędicamentum, sed multa prædicamenta distinguuntur tantùm ratione, ergo ne constituatur distinctum prędicamentum, minus quam ratione debet distingui, quod tamen est falsum etiam per ipsos aduersarios. Respondeo igitur ad hunc textum, sicut respondi *quæst. 2.* Ad instantiam Dico, quantum ad distinctionem modalem satis esset ad constituendum prędicamentum, tamen propter rationes ibi assignatas non constituit, sicut & in opinione aduersariorum quoad distinctionem rationis à termino habetur sufficiēs ratio constituendi prædicamentum distinctum, licet non constituatur propter alias rationes, imperfectionis, incompletionis, &c.

Alia loca Aristotelis affert Pererius §. *sed refutatis*. ad quæ omnia dicendum, Aristotelem non loqui de motu præcisè, secundum rationem motus, sed impropriè de termino ipso motus, quod tenetur dicere & Pererius, illi enim textus non possunt habere locum in motu, vt ratione distinguitur à termino, sed vt patebit consideranti tantùm impropriè, vt sumitur pro ipso termino contradistincto à motu, siue ratione, siue modaliter distinguatur; quod maximè est aduertendum, quia alioquin non carerent aliqua vi.

Modò reliquum est, vt soluamus argumentum ex *quæst. 2.* huc remissum, quomodo motus sit quid vniuocum ad omnes species motus positiui, dum non realiter distinguitur à termino, & ab illo specificatur, & termini non conueniunt in aliquo vniuoco. Respondeo igitur, licet motus specificentur ex terminis, nec ab illis distinguantur, & ita videantur prædicamento differre, attamen quia reductiuè tantùm sunt in prædicamento, eis non repugnat tali pacto habere conceptum communem, afficiendi eodem modo subiectum; nec aliud significatur dum dicitur motus esse quid commune ad omnes species, quam omnia quatuor prędicamenta, ad quæ sunt motus, conuenire in modo, quo producūtur, motus enim est fieri terminorum, ad quos datur motus, vt diximus.

Quomodo Motus distinguatur ab Actione, & Passione. Quæstio Octaua.

QVæritur de distinctione motus ab actione, & Passione, quæ vtique distinctio non potest adamussim tra- 278
ctari, nisi primo aliqua cognitio prębeatur de differentia inter actionem ipsam, & passionem, qua de causa aliqui hic solēt miscere varias, & multas quæstiones de vtraque; nos quoniam ea, quæ firmabimus de distinctione motus ab actione, & passione, subsistent quæcunque opinio sit vera, de ipsarum essentia, & distinctione, ideo tantùm contenti erimus opiniones afferre, ad conferendum tantum lucis, quantum sufficit ad decisionem nostræ quæstionis, absque eo quod instituamus disputationes ad hūc Tractatum, immò & Librum minimè spectantes.

Prima opinio iuxta Suarez *disp. 48. sect. 1.* est Scoti *in 4. distinct. 33. quæst. 1. in principio*, qui præmissa diuisione relationis in intrinsecus aduenientem, & aduenientem extrinsecus, vt *in Logicis tract. 3.* diximus, docet actionem esse relationem extrinsecus aduenientem agentis ad passum, passionem verò esse relationem extrinsecus aduenientem patientis ad agens. Quare, iuxta hanc sententiam Scoti, actio, & passio realiter distinguuntur, quia huiusmodi relationes realiter distinguuntur. Quæ sententia (exceptis Scotistis) ab omnibus impugnatur, teste Aresio *lib. 1. de Generatione disp. 5. quæst. 38. sect. 1.*

Secunda opinio est quasi communis apud eundem Aresium *sect. 3.* actionem constitui ex absoluto, & Relatino,

quod

quod relatiuum aliqui volunt esse relatiuum prædicamentale, alij transcendentale, quod est magis commune: & absolutum alij volunt esse motum ipsum, ex quo tanquam ex materiali, & relatione tanquam ex formali constituatur actio; quod impugnatur à Suarez *sect. 1. num. 13.* Hurtado *in Phys. disp. 11. sect. 3.* & Aresio *sect. 3.* alij verò, & est ferè omnium recentiorum dicunt constitui ex absoluto, & relatione, neque explicant quid sit hoc absolutum, solum dicunt actionem esse dependentiam effectus ab agente, dicentem transcendentalem relationem ad ipsum agẽs. Ita Suarez *loco citato num. 15. & deinceps*, qui de causa dicit sola ratione distingui actionem à passione; eadem enim dependentia, & emanatio formæ quatenus recipitur in subiecto dicitur passio, quatenus egreditur ab agente, & ipsum denominat dicitur actio, cui sententiæ concordat Ruuius *tractat. de Motu quæstione septima, num. 46. & 50.* qui docet magis expresse, quam Suarez, quòd licet tam actio, quam passio respiciant essentialiter terminum, attamen earum rationes formales diuerso modo cõsummari, quia actio illum respicit, vt egredientem ab agente, ideo in hac egressione consistit eius formalitas; passio verò respicit eundem, vt ab agente impressum in passo, ideo in hac impressione ponitur eius formalitas. Toletus *hic quæst. 2. conclusione 2.* Conimbric. *cap. 3. quæst. 1. art. 2. §. secundum pronunciatum*, vnde solent dicere actionem importare esse *ab*, passionem esse *in*. & probant hi Auctores ex Aristotele *hic textus vigesimotertio*, vbi habet: *omnino autem neque doctio idem est ac disciplina, neque actio idem quod passio, sed motus cui hæc sunt, nam huius in hoc, & huius ab hoc ratione est diuersum.*

279 Tertia opinio est Aresij *quæstio. citata, sect. 4.* qui continens cum secunda opinione, in hoc quòd Actio fit ex absoluto, & relatiuo, & quòd sit quædam dependentia effectus, discordat tamen in hoc, quòd terminus ad quem refertur actio, sit ipsum efficiens, sed dicit esse ipsum patiens & efficiens esse terminum ad quem refertur passio, ideo tanquam falsò, & impropriè prolatum reijcit, actionem dicere esse *ab*, & passionem esse *in*, sed dicit formalitatem actionis consistere in esse dependentiam, per quam effectus producitur, & passionem eandemmet dependentiam, vt per ipsam effectus pendet ab agente; vnde concludit actionem, & passionem sola ratione ratiocinata distingui; quia est eadem omninò dependentia, quæ diuersis conceptibus concipitur, ita ipse *quæst. 40. sect. 2. §. Dico 3.* in qua, sicut & *in quæst. 38. supracitata*, vbi agit de actione, in multis contradicit ijs, quæ hucusque de actione, & passione docuerunt recentiores, & suam sententiam plurimis rationibus confirmat acutissimè more solito.

Quarta Opinio est Hurtadi *in Phys. disput. citata sect. 4. §. 37. & 38.* qui docet nec ratione distingui ad inuicem actionem, & passionem tali sensu, quod sint duæ formalitates obiectiuæ formaliter distinctæ ex parte obiecti, quia non potest concipi Actio sine passione, nec passio sine actione; sed docet esse eandemmet formalitatem tribuentem diuersas denominationes agenti, & patienti, propter diuersum modum, quo concurrunt ad effectum, vnde concedit *actio est passio, passio est actio*, non autem *agens est patiens*, neque è contra, quia tunc significatur non solum esse eandem formalitatem actionem, & passionem, sed etiam eandem denominationem, quod est falsum. Quare secundum hanc sententiam, hi termini actio, & passio non sunt significatiui diuersarum formalitatum, sed tantùm diuersarum denominationum. Qui modus explicandi forsan non differt à sententia aliorum recentiorum in re, sed tantùm in modo explicandi, & in illa mutua concessione, *actio est passio, passio est actio*, quod certè non concedetur à Suarez, & cęteris, formaliter loquendo; sed non est nostrum intentum veritatem eruere, verùm aliorum tantùm sententias referre. Omitto recensere, quod senserunt Hernæus, & Iauellus, actionem, scilicet esse ipsummet effectum, à quo denominatur agens, poterit videri apud Suarez, & Aresium, cum enim hæc sententia à nullo admittatur, non est cur illam afferamus. hęc sunt Doctorum opiniones de essentia, & distinctione actionis, & passionis, quibus positis accedo ad propositam quęstionem, de distinctione motus ab actione, & passione, vnde sit.

280 Vnica Conclusio. Motus ratione ratiocinata distinguitur ab actione, & passione. Hæc Conclusio est Toleti, Conimbricensium, & Ruuij *locis citatis*, & secundum se totam, est contra Hurtadum *sectione tertia §. vigesimotertio*. Aresium *quæstione quadragesima citata, sectione secunda, §. Dico quarto.* Ouiedum *Physicor. controuersia duodecima, punct. sexto*, est etiam contra Suarez in hoc, quòd dicunt distingui motus ratione ratiocinata à passione; ipse enim *disput. 49. sect. 2. num. 13.* vult motum, & passionem tantùm appellatione distingui. Probatur primo auctoritate D. Thomæ *tex. 22. §. respondet ad tertium* vbi dicit, *ex hoc autem apparet quod cum motus abstrahat à ratione actionis, & passionis, non continetur in prædicamento actionis, & passionis*, vt quidam dixerunt, ergo si per D. Thomam motus non includitur in ratione actionis, & passionis, distinguitur ratione ratiocinata; nõ enim per ipsum distinguitur realiter, vt docuit *eodem text.* neq; potest dici distingui sola ratione ratiocinante, quia quæ sic distinguuntur, includuntur vnum in ratione alterius. Eiusdem sententiæ teste Ruuio *num. 48.* sunt omnes antiqui interpretes.

Probatur secundo ratione. Motus non distinguitur realiter ab actione, & passione, ergo ratione; sed non ratione ratiocinante, ergo ratiocinata. Vltima consequentia patet, quia non est aliud genus distinctionis. Antecedens probatur, quia si distinguitur realiter, vel vt res à re, & hoc non; alioquin possent separari, quod nec per diuinam potentiam fieri potest; vel vt res, & modus, sed neque hoc dici potest, quia quæ sic se habent, saltem vnum esse potest alio pereunte, sed sumpta calefactione, pereunte motu, perit actio, & passio, & è contra, ergo non se habent vt res, & modus, nisi abutamur nominibus; & aliter explicetur natura modi, contra vsum scholæ huc vsque receptum. remanet igitur quòd distinguatur ratione; sed quod neque ratione ratiocinante, probatur, quia alia est definitio motus, alia actionis, & passionis; Quæ verò diuersa definitione definiuntur, maiore distinctione distinguuntur, quam rationis ratiocinantis, ergo vera Conclusio.

Probatur tertio. In omni opinione, vel motus includit actionem, & passionem, vel non includit; si non includit, ergo distinguitur realiter, ergo possunt separari, quod in nulla sententia dicetur. Si includit, vel ita includit, vt ratio ipsius sit ratio actionis, & passionis, & si sic, ergo est per se in prædicamento actionis, vel passionis, cum qua conuenit in omnimoda ratione contra communem sensum Philosophorum; vel ita includit, vt ipsius ratio sit diuersa à ratione actionis, & passionis, & si sic; quod necessariò est dicendum, ergo distinguitur ab vtraque ratione ratiocinata. 281

Confirmatur ex Aristotele millies dicente motum esse in illo genere, cuius est terminus, at terminus est in diuerso prædicamento ab actione, & passione, ergo etiam motus, ergo motus saltem ratione ratiocinata distinguetur ab vtraque.

Sed contra Instabis primo iuxta doctrinam Hurtadi, diuersitas solius denominationis est sufficiens ad ponendam distinctionem prædicamentorum, ergo etiam erit sufficiens ad hoc, vt motus non sit in prędicamento actionis, vel passionis, & si minore distinctione, quam rationis ratiocinatæ distinguatur. Concesso antecedente, negatur consequentia, quia illa diuersa denominatio dicit distinctionem rationis ratiocinatæ; quia alius est conceptus vnius, ac alterius, licet sit eiusdem omnino actus, & est fundamentum à parte rei talis distinctionis, non enim intellectus fingit eundem actum esse ab agente, & recipi in alio, sed te ipsa independenter ab Intellectu, hæc haber à parte rei.

Instabis secundo. Motus est ratio formalis potentiæ actiuæ, & passiuę, sed potentiæ actiuæ est ratio, passiuæ passio, ergo motus non distinguitur nec formaliter ab actione, & passione. Confirmatur, quia mouere est formaliter agere, & moueri, est formaliter pati, ergo motus est actio: & passio formaliter. Ad argumentum negatur antecedens, & si quando dixit Aristoteles motus est actus agentis, & patientis, non intelligitur formaliter, sed materialiter, seu realiter. Quia actio includitur intrinsecè, & etiam passio in motu; & quia actio formaliter est actus agentis, & passio patientis; ideò dicit etiam esse motum, qui eas includit. Immo possumus dicere, cum Aristoteles egerit de agente, & efficien- 282

te, ex subiecto, quòd tantùm cognouit, cuius actio intrinsecè dicit motum, ideò vocasse motum actu agentis; & efficiens per motum definiuisse, tanquam per id, quod identificabatur cum actione, licet formaliter non sint idem.

Ad Cofirmationem, negatur antecedens, mouere enim formaliter dicit ab vno termino ad alium transferre, agere verò tantum extra se facere, sic moueri, dicit transitum ab vno termino ad alium; pati verò formaliter loquendo tantùm aliquid recipere, vt infra magis patebit.

Instatur tertio. Moueri est aliter se habere nunc, quam antea, hoc per passionem fit, ergo moueri formaliter est pati. Confirmatur *Ex 5. Physicor.text.* 10. vbi Aristoteles probat ad actionem, & passionem non dari motum, quia ad motum non datur motus, ergo motus formaliter est actio, & passio. Ad argumentum concessa maiori, distinguo minorem, per passionem habetur materialiter aliter se haberi, & concedo, formaliter nego, quia formalitas passionis consistit in impressione effectus ab agente. Ad Confirmationem Respondeo, ad hoc, vt argumentum Aristotel. benè procedat, sufficere identitatem realem, vt discurrenti patebit.

283 Instatur quarto. Motus formaliter est ab aliquo, & in aliquo, hoc competit actioni, & passioni, ergo motus est actio, & passio formaliter. Confirmatur, quia non potest motus concipi adæquatè, & complete secundum suam rationem formalem nisi concipiatur actio, & passio, & per ipsum Suarez saltem passio, ergo non distinguitur formaliter. Ad argumentum, negatur maior, motus enim materialiter est ab aliquo, & in aliquo, non autem formaliter. Formaliter tantùm importat transitum ab vno statu ad alium, nihil dicendo de esse *in alio, & ab alio*, licet materialiter hæc etiam includat, vt statim latius patebit. Ad Confirmationem concedo, non posse adæquatè concipi motus, nisi concipiatur actio, & passio, sed per hoc non tollitur distinctio rationis ratiocinatæ, quæ saluatur etiam per conceptus tantùm inadæquatos eiusdem rei, sicut ratione ratiocinata distinguuntur in Petro rationale, & animal, licet adæquatè rationale dicat animal; immo nec actio distingueretur formaliter à passione, quia si adæquatè concipiatur actio, concipietur, & passio; si verò per ly *adæquatè* intelligatur præcisa ratio motus, negatur, quòd non concipiatur adæquatè, vt motus est, absque conceptione actionis, & passionis. quia vt motus est, formaliter non requirit, vt aliud concipiatur.

Modò pro perfecta intelligẽtia eorum, quæ dicta sunt, explicandum remanet quodnam sit sufficiens fundamentum ad distinguendum motum ratione ratiocinata ab actione, & passione.

Pro responsione Dico in eodem actu materialiter sumpto tria nos posse spectare, verbi gratia in calefactione. Primo possumus spectare veluti egressum caloris ab agente, quem dicit calefactio, per calefactionem enim calor quasi egreditur ab igne. Secundo receptionem eiusdem caloris in manu verbi gratia, quæ fit calida; non enim potest esse calefactio, nisi producatur calor, nec potest produci calor, quin recipiatur in aliquo subiecto, vnde calefactio includit receptionem caloris in re, quæ fit calida. Tertio possumus considerare, quatenus per calefactionem fit transitus à non esse caloris ad esse ipsius, seu quatenus per ipsam tanquam per fieri caloris manus constituitur essentialiter ordinata ad recipiendum calorem, tanquam actum eius perfectum. Primo modo dicitur actio. Secundo Passio. Tertio motus. ex quibus

284 Patet primo benè distingui ratione ratiocinata, quia in conceptu vnius non clauditur conceptus alterius: egressio enim effectus ab agente, quæ est actio, non dicit formaliter impressionem eiusdem in passo, quæ est formaliter passio, neque egressio, & receptio formaliter, sunt via, per quam subiectum ordinatur ad actum perfectum.

Patet secundo, hæc tria, licet dicant respectum ad eundem terminum, ver. grat. calorem, tamen diuerso modo, actio enim illum respicit vt egredientem à calore; passio vt receptum in passo; motus vt id, ad quod ordinat subiectum, & ad quod est via, & fieri.

Patet tertio. Motum formaliter non pertinere ad prędicamentum actionis, & passionis, quia quæ spectant ad prędicamenta debent esse rationes formaliter completę, vt suppono *ex Logica*; at motus cum sit via essentialiter imperfecta, per quam tanquam ad actum perfectum, subiectum ordinatur, vt dictum est, semper inuoluit, & dicit essentialiter imperfectionem, ideò reducitur ad prędicamentum actus, ad quem ordinat subiectum. Videatur Ruuius *hic quæst. 7. num.* 50. qui omnia perfectè explicat, immò enucleat, & licet fundamentum assignatum videatur solum procedere in secunda opinione, non erit tamen difficile assignare, & in cęteris. Nobis satis sit assignasse in secunda, quæ est magis communis, & recepta.

An Motus sit in Mobili, & quomodo ab eo distinguatur, Quæstio Nona,

Circa primam partem quæstionis sit prima Conclusio. Motus est in Mobili. nomine mobilis intelligitur ip- 285
sum subiectum, quod mouetur. Probatur vnica ratione. In mobili est forma, quæ per motum acquiritur, ergo etiã Motus. Antecedens patet; in augmentatione enim quantitas est in eo, quod augetur; pariter in alteratione qualitas in eo, quod alteratur, & idem etiam de vbi, quod acquiritur per motum Localem, de quo infra. Consequentia probatur, quia motus ex dictis est fieri formæ; non potest autem in diuerso subiecto esse fieri, ac sit forma in facto esse.

Licet autem in nostra Conclusione omnes conueniant quoad augmentum, & alterationem, tamen quoad motum localem non defuerunt apud Conimbricenses *cap. 3. quæst. 2. art.* 1. & Ruuium *de Motu hic quæst.* 5. qui existimarent alium terminum non acquiri per motum localem, quam locum extrinsecum, & consequenter in isto inhęrere motum, à quo denominabatur extrinsecè ipsum mobile, quod talem loci circumscriptionem acquirebat. & pro istis

Arguitur ex Aristotele 8. *Phys. tex.* 59. vbi dicit, motum localem esse perfectiorem, quia per illum nullam formam acquirit mobile, ideo minus est in potentia, quam in cęteris; & auctoritate D. Thomæ 1. *parte quæst.* 101. *art.* 3. vbi dicit, motum localem esse perfectiorem, quia per illum mobile non est in potentia ad aliquod intrinsecum, sed tantum extrinsecum, scilicet ad locum, ergo per Aristotel. & D. Thomam motus localis non est in mobili. Respondeo Aristotelem, & D. Thomam ita esse loquutos, quia per motum localem non acquiritur aliqua forma absoluta, & realiter distincta, sed tantùm quidam modus, vt infrà, includens essentialiter ordinem ad aliquod spatium, & quando dixit Aristotel. *lib. 5. tex.* 10. ad relationem non dari motum, est intelligendus de relatione prędicamentali. Et patet sensum Aristotelis circa motum localem esse huiusmodi, nam pręter quam quòd vniuersaliter dicit *tex.* 9. omnem motum esse actum mobilis, quatenus mobile, apertè de motu locali *lib. 5. text.* 18. dicit, motum localem terminari ad ipsum *Vbi*, sicut alteratio ad qualitatem, & augmentum ad quantitatem, *Vbi* autem est intrinsecum mobili, & hoc est terminus, qui per motum primo acquiritur; quia tamen naturaliter non potest dari motus, nisi in loco, ideò semper pręter *Vbi*, acquiritur locus etiam extrinsecus, ratione cuius solet dici motum localem terminari ad locum; re vera tamen est tantùm terminus extrinsecus, & secundarius, primarius autem est *vbi*, per quod mobile fit pręsens loco extrinseco. Videantur Conimbricenses, & Ruuius *locis citatis*.

Circa secundam partem quæstionis sit secunda Conclu-
sio. Motus distinguitur realiter à mobili. Est Conimbric. 286
cap. 2. quæstio. 3. §. veniamus nunc, &c. quidquid dicat Ruuius *quæst. 4. num.* 30. & probatur, quia motus est fieri formæ, & modus ipsius, sed forma realiter differt à subiecto, nec idem modus duo distincta modificare potest, ergo ętiam motus realiter differt à mobili, excipe tamen, vt benè excipiunt Conimbric. lationem, quia cum per illam tantùm producatur modus mobilis, fieri ipsius non potest distingui realiter ab ipso mobili.

Dices. Ergo motus saltem per Dei potẽtiam poterit separari à mobili. Respondeo, si non repugnet ex parte formæ, cuius est fieri, quod fiat ex alio subiecto, posse separari.

Pro complemento perfectæ tractationis de Motu quæreretur, quomodo distinguantur Motus, & Mutatio. Respondeo ex Doctrina, quam tradidimus *quæst.* 2. Interim hæc sufficiant circa totum hunc Tractatum.

Tractatus Secundus. Qui eſt de Quantitate.

QVia motus eſt de genere continuorum, & Continui affectiones sũt finitum, & infinitum, ideò poſtquam egimus de Motu, agendum eſſet cum Ariſtotele *text.* 24. de Infinito, vt perfectiorem cognitionem traderemus ipſius Motus; at quoniam principem locum inter continua, quibus finitum, vel infinitum competunt, ſibi vendicat Quantitas, de qua etiam ad Phyſicum ſpectat tractare, idcirco priuſquam quæſtiones moueamus de Infinito, præſentem Tractatum inſtituimus de Quantitate.

In quo conſiſtat Eſſentia Quantitatis. Quæſtio Prima.

287 VArias diuiſiones Quantitatis attulimus *in Logicis in explicatione capitis de Quantitate quæſtio. prima*, ibi poterunt videri. hic tantùm agitur de Quantitate continua, cuius definitionem aſſignat Ariſtoteles 5. *Metaph. cap.* 13. his verbis: *Quantum dicitur, quod in inſita diuiſibile, quorum vtrunque, aut ſingula, vnum quid, & quod quid apta ſunt eſſe*: ſcilicet quantum, quod tale dicitur a Quantitate, eſſe illud, quod continens plures partes, ita in ipſas eſt diuiſibile, vt quælibet ipſarum aliquid totum eſſe poſſit, &c. Circa hanc definitionem plura affert Suarez *in Metaphyſ. diſput.* 11. *ſect. prima*. Nos hic non immoramur, cum præcipuè, non niſi ſolutis multis quæſtionibus, quæ de Quantitate agitari ſolent, colligi poſſit, an poſita definitio ſit benè aſſignata, nec ne; & in quo ſenſu ſit explicanda, vt rectè cenſeatur tradita. Sed primo quærimus, in quo conſiſtat eſſentia Quantitatis. Pro cuius reſolutione.

Notandum cum ſit maximè difficile eſſentias rerum immediatè cognoſcere, nos debere ex effectibus formalibus primarijs, qui de ipſis cognoſcuntur, eas inueſtigare, quod etiam in Quantitate obſeruandum eſt, cum autem multa ſint, quæ de re aliqua Quantitate affecta colligimus, primo enim res quanta habet rationem menſuræ actiuæ, & paſſiuæ, ſic per vlnam ſolemus menſurare pannum ſericum, & eadem vlna poteſt per aliam menſuram menſurari, &c. Secundo res quantitate affecta habet diuiſibilitatem, quia quælibet res quanta diuidi poteſt, vt de ſe patet. Tertio habet partes extra partes, & ſolet dici habere extreitatem partium; ſeu extenſionem, ſic in corpore brachium eſt extra collum, collum extra thoracem. Quarto habet vim occupatiuam loci, ita vt, vbi eſt vna pars, alia eſſe non poſſit, & ſingulis partibus ipſius, ſingulæ partes loci correſpondeant; quod ſub alijs terminis ſolet dici, habere impenetrabilitatem; vbi enim eſt manus dextera, ſiniſtra eſſe non poteſt; cum igitur hæc omnia experiamur in re quanta, nec facilè pateat quiſnam ſit effectus primarius ipſius, & Doctores in varias ſententias abierint, vt eſt videre apud Suarez *ſectione* 4. de his omnibus dubitari poteſt, in quo conſiſtat eſſentia Quantitatis.

288 Vnica Concluſio. Eſſentia Quantitatis conſiſtit in eſſe formam accidẽtalem dantem impenetrabilitatem in actu primo, ſeu exigentiam impenetrabilitatis.

Pro Concluſionis intelligentia Notandum, duplicem extenſionem poſſe aſſignari, aliam, quæ dicitur extenſio entitatiua. aliam quæ appellatur ſitualis. Entitatiua eſt, quæ dicit vnam partem non eſſe aliam, & vnam partem alteri coniungi mediatè, alteri immediatè. Verbi gratia per extenſionem entitatiuam pars materiæ capitis, non eſt pars materiæ colli, & pars capitis coniungitur immediatè parti, quæ eſt in collo, mediatè parti, quæ eſt in thorace, &c. Quæ extenſio ſolet etiam dici in ordine ad ſe. Extenſio verò ſitualis eſt illa, per quam diuerſis partibus ſubiecti, diuerſæ etiam partes loci, ſeu ſitus correſpondeant, ita vt ſic ſtantibus illis partibus, partes aliæ ſubiecti quantitate affecti ibidem eſſe non poſſint, ſicut ver. gratia ſunt partes corporis Petri de facto, qui ita occupat partem loci per manum ſiniſtram, vt in eodem loco alia pars quanta eſſe non poſſit, &c. dicit igitur concluſio, eſſentiam quantitatis eſſe in hoc, quòd dicat formam, quæ de natura ſua exigit hanc extenſionem ſitualem, ſeu impenetrabilitatem in eodem loco.

Probatur Concluſio primo. Cętera omnia, quæ diximus *in Notab.* poſſe controuerti, an conſtituãt eſſentiam quantitatis nullo pacto conſtituunt, ergo in hac exigentia collocari debet. Conſequentia patet, quia non apparet in quonam alio debeat conſtitui. Antecedens probatur. Eſſentia quantitatis non conſiſtit in ratione menſuræ, neque actiuæ, neq; paſſiuæ; poſſe enim menſurare, & poſſe menſurari prouenit ex eò quòd habet extenſionem partium; non conſiſtit in diuiſibilitate; etenim etiam diuiſibilitas ſupponit extenſionem, vnde potius extenſio eſſet conſtituenda; non conſiſtit in extreitate partium, quia materia præciſa quantitate habet partes extra partes; non in extenſione occupatiua loci actuali, de fide enim habemus Corpus Chriſti eſſe in qualibet parte minima Hoſtiæ, ita vt vna pars Hoſtiæ non correſpondeat parti corporis, ergo verum antecedens.

Probatur ſecundo. Naturaliter loquendo duæ partes 289 quantitate affectæ eſſe non poſſunt in eodem loco, vt experientia demonſtrat, ideò enim ſerra ſcindendo excludit partes ligni, quia ſimul eſſe nõ poſſunt in eodem loco, ſed hoc eſſe non poteſt niſi ratione quantitatis, quæ hoc exigat, ergo in hoc conſiſtit eſſentia quantitatis. Minor probatur, non poteſt tribui materiæ, & formæ; quia ambę eſſe poſſunt in eodem loco, vt in quolibet compoſito apparet, immò ſimul eſſe poſſunt cum tot accidentibus, ergo non eſt cur etiam duæ partes eiuſdem compoſiti ſimul eſſe non poſſint; non poteſt tribui ipſis accidentibus, accidentia enim præcisè non ſe excludunt ab eodem loco, vt apparet de pluribus accidentibus inhærentibus in eadẽ parte ſubiecti, ergo ratione quantitatis erit impenetrabilitas.

Probatur tertio, per hanc exigentiam quantitas diſtinguitur eſſentialiter ab omni alia re, ergo etiam conſtituitur. Conſequentia probatur, quia idem eſt diſtinctiuum, ac conſtitutiuum. Antecedens probatur, quia per hanc diſtinguitur quantitas à re ſpirituali; hæc enim non petit occupare locum; plures enim legiones Angelorum eſſe poſſunt in eodem loco; diſtinguitur etiam à materia, forma, & accidẽtibus cęteris, quia hęc non expellunt ab eodẽ loco aliud corpus, vt ratione pręcedẽti probauimus, ergo.

Confirmatur primo, quia omnes proprietates, quæ aſſignantur quantitati, ab hac exigentia emanant, ergo hæc eſt eſſentia; ab eſſentia enim fluunt proprietates. Antecedens probatur, quia enim exigit impenetrabilitatem, actu requirit eſſe extenſam, eſſe diuiſibilem, & poſſe habere rationem menſuræ, ergo.

Confirmatur ſecundo, quia ſecluſa fide De Euchariſtia, eo generemur eſſentiam quantitatis collocare in actuali impenetrabilitate, vt omnes Philoſophi Gentiles fecerunt, ergo fide docti poſſe eſſe quantitatem, ſine actuali impenetrabilitate rationabiliter dicimus eſſe in exigentia huius impenetrabilitatis.

Sed contra Inſtatur primo eodẽ modo ſe habet exigentia impenetrabilitatis ad quantitatem, ac potentia ridendi ad hominem, ſed in potentia ridendi nõ conſiſtit eſſentia hominis, ergo neque in exigentia impenetrabilitatis conſiſtit eſſentia quantitatis. 290 Negatur maior, quia potentia ridendi emanat à rationabilitate, quæ eſt eſſentia hominis, ideo eſt tantum paſſio; at exigentia impenetrabilitatis eſt conſtitutiuum ſubiecti quanti, nec ſubiectum quãtum alium effectum ſupponit, à quo oriatur hæc exigentia, ideò hæc eſt eſſentia quantitatis; ſi autem aſſumeretur paritas inter potentiam ad ridendum, & ad impenetrabilitatem procederet argumentum, quia potẽtia ad impenetrabilitatem eſt paſſio fluens ab exigentia, quia enim actu exigit occupare locum, naſcitur; vt poſſit illum occupare.

Inſtatur ſecundo, poſita penetrabilitate partium adhuc remanet quantitas extenſa localiter, ergo extenſio, & impenetrabilitas non ſunt idem, ergo melius erit explicare eius eſſentiam, per hanc extenſionem. Suppoſito antecedente vero, prima conſequentia ſequitur. Secunda probatur, quia ſatius eſt explicare eſſentias rerum per id, quod habent, quam per quod exigunt habere. Antecedens probatur, quia ſi inuicem penetrentur duo palmi quantitatis, erunt extenſi in loco palmari. Negatur antecedens. Ad probationem diſtinguo, erunt extenſi, in quo ſunt penetrati, & nego; ſunt enim penetrati, quatenus exigebant locum bipalmarem, & in hoc non ſunt extenſi: erunt extenſi quoad illas partes, ſecundum quas non ſunt penetrati concedo; vt enim argumentum procederet, neceſſe eſſet, vt partes primi palmi eſſent inuicem penetratæ, & partes etiam ſecundi inuicem pene-

penetratæ, poſtea omnes partes vtriuſque palmi iam ſingillatim penetratæ ad inuicem vlterius penetrarentur, & adhuc remanerent extenſæ. Quare negantur ambę conſequentiæ.

291 Initatur tertio. Exigentia extenſionis localis, ſeu impenetrabilitatis conuenit alteri à quantitate, ergo non eſt eius eſſentia. Conſequentia patet, quia vbicunque eſt eſſentia rei, eſt etiam ipſa res. Antecedens probatur, quia materia etiam exigit extenſionem localem. Si dicatur ad antecedens extenſionem localem conuenire mediatè materiæ, non immediatè, ſcilicet mediante quantitate, quatenus ipſa exigit, vt proprietatem quantitatem, & quantitas hanc extenſionem.

Contra, quia prius eſt materiam eſſe extenſam localiter, quam habere quantitatem, ergo extenſio localis in materia non eſt à quantitate. Ad argumentum admiſſa illa reſponſione antecedentis, ad replicam diſtinguo antecedens, prius eſt materiam eſſe extenſam localiter impenetrabiliter negatur, penetrabiliter ſcilicet habere partes in diuerſis partibus loci, ita tamen vt non expellat aliam rem concedo, & eadem diſtinctione diſtinguo conſequens, effectus enim quantitatis eſt, ſituatio localis cum expulſione, ſeu incompoſſibilitate alterius corporis, non extenſio ſimpliciter. ex dictis.

Deducitur primo. Materiam habere partes entitatiuas ſubſtantiales, quæ vnum totum ſubſtantiale integrent independenter à quantitate; & poteſt vocari compoſitio integralis, ſubſtantialis, ad differentiam integralis accidentalis inter partes accidentales, ſi enim materia habet entitatem à ſe ipſa, immò ſaltem in priori natura prius eſt quam quantitas, cum ſit ſubiectum quantitatis, & quid ſubſtantiale, dicendum eſt ſuas partes non habere à quantitate, quæ eſt poſterior. Addo quod ſicut quantitas ſupponit materiam vt ſubiectum inhæſionis, ita quælibet pars quantitatis, partem materiæ. videatur Suarez *diſput. vndecima, ſectione quarta, numero quarto, vſque ad duodecimo*. Hurtadus *in Metaphyſic. diſputat. 9. 13. ſect. 4.*

Deducitur ſecundo contra Suarez *ſectione ſecunda, numero vigeſimo, & ſectione quarta, num.* 6. materiam à ſe non ſolum habere partes entitatiuas, ſed etiam habere eas à ſe, loco diſtinctas, & ita illas exigere natura ſua, nec à quantitate aliud recipere, niſi impenetrabilitatem; ſi enim materia habet partes independenter, à quantitate, quia eſt eius ſubiectum, quod ſaltem natura ſupponitur prius, & conſequenter partes quantitatis, partes ſubiecti debent ſupponere, quod afficiunt, cum ſecundùm partes illud afficiant, eadem ratione etiam diuerſis locis eas debent ſupponere; alioquin cum prius ſit natura formam eſſe, quàm intelligi effectum formalem, vt alibi diximus, ſi materiam habere partes in diuerſis locis, eſſet effectus formalis quantitatis, prius eſſet, quantitatem inhærere materiæ, quam materiam recipere diuerſas loci ſituationes, iuxta diuerſitatem ſuarum partium; in illo igitur priori, partes quantitatis, vel erunt in diuerſis locis, vel non: ſi ſic, ergo etiam partes ſubiecti, quia quantitas cum ſit accidens eſſe non poteſt ſine ſubiecto, & conſequenter, cum nondum intelligatur effectus formalis quantitatis, eſſe in diuerſis locis non erit à quantitate. Si ſecundum ergo partes quantitatis naturaliter erunt penetratæ. Addo quod ſic vitantur multæ difficultates penè inſolubiles.

292 Deducitur tertio. Si Deus priuaret materiam quantitate, vt poſſe facere non eſt dubium, cum ſint res omninò diſtinctæ, materiam non confluituram ad punctum, vt veteres Thomiſtæ dixerunt, ſed retenturam omnes ſui partes, immò in eodem loco, quo cum quantitate habebat, licet non eodem modo, ſcilicet impenetrabiliter, nulla enim videtur ratio conuincens de hoc confluxu, vt benè Suarez *num.* 22. verum quidem eſt, quòd tunc non remaneret phyſicè mobilis, nec diuiſibilis, ideò enim res phyſicè eſt mobilis ab alio, quia vnum corpus non poteſt obſtare impetui, quo aliud fertur in locum, vbi eſt, & eodem modo eſt etiam diuiſibilis, quia corpus diuidit corpus aliud expellendo, vt docet Hurtadus *loco citato* §. 48. & ablata quantitate nulla eſſet reſiſtentia; ideò & ſi poſſet moueri & diuidi, vt ita dicam metaphyſicè, vel à Deo, vel ab Angelo, qui non mouent, nec diuidunt per impulſum, non tamen phyſicè.

Deducitur quarto. Et ſi materia cum quantitate, & ceteris accidentibus ſint eodem loco, non tamen eſſe ibi, per idem *Vbi* quia cum ſit modus rei, debet multiplicari ad multiplicationem rerum, ſed materia, quantitas, & cętera accidentia ſunt res diſtinctæ, conſequenter diſtincta *Vbi* habere debent; vnumquodque enim eſt pręſens per propriam entitatem.

Deducitur quinto. Et ſi Deus poteſt facere, vt corpus quantum aliud non expellat, ſed ſimul ſint in eodem ſitu, vt fides docet in Euchariſtia, non tamen poteſt facere, vt non petat de Natura ſua eſſe in loco extenſo, ſeu non habeat exigentiam, ſi relinquatur in ſui natura, ad occupandum locum, quia hic eſt effectus eſſentialis ipſius quantitatis, qui non poteſt non eſſe in corpore quanto, dum ibi eſt quantitas.

Deducitur ſexto. Melius explicari eſſentiam quantitatis dicendo, dicere exigentiam impenetrabilitatis, quàm potentiam, ſeu aptitudinem ad occupandum locum, ſeu etiam exigentiam potentiæ ad occupandum, quia quantitas natura ſua ſemper actualiter occupat, quòd benè explicatur dicendo, exigere occupationem naturaliter: at dicendo, exigere aptitudinem; ſeu habere potentiam, &c. videtur innui non ſemper actualiter debere occupare, ſed poſſe occupare, ſicut exigentia potentiæ ridendi non dicit, niſi hominem debere habere potentiam ad ridendum, non autem actu ſemper debere ridere, in quo eſt diuerſitas inter riſum reſpectu hominis, & impenetrabilitatem reſpectu quantitatis, quòd actualis riſus non eſt proprietas hominis, ſed accidens tertio modo, at impenetrabilitas actualis eſt proprietas quarto modo quantitatis.

An Quantitas diſtinguatur realiter à Subſtantia. Quæſtio Secunda.

PRima Sententia docet quantitatem non eſſe accidens 293
realiter diſtinctum, ſed eſſe eandemmet entitatem rei, quatenus habet partes extra partes, ſitu diſiunctas, & diuerſis locis ponibiles, vnde dicunt tot quantitates eſſe in quolibet compoſito, quot entitates habentes huiuſmodi partes. Tribuitur à Suarez *diſput.* 11. *ſect.* 2. & à Peterio, *lib.* 10. *cap.* 2. Aphrodiſæo, & Nominalibus, præcipuè Ochamo *in 4. quæſt. 4. & quodlibeto 4. quæſt 29. vſque ad 33. & quodlibet. 7. quæſtio. 25. & in Tract. de Corpore Chriſti, cap. 17. & in Logica cap. de Quantitate*, & alijs.

Secunda Sententia dicit quantitatem eſſe accidens realiter diſtinctum. Eſt communis Ariſtotelis 1. *Phyſ. tex.* 13. *& 7. Metaph. tex.* 8. *& 2. de Anima text. 65. & alibi.* Diui Thomæ 3. *parte quæſt. 77. art. 2. in 4. diſt. 12. quæſt. prima, art. primo.* Scoti item *in 4. diſtinct. 2. & in 2. diſtinctio. 2. quæſt. 9.* Durandi, & aliorum apud Suarez *loco citato, nu.* 7. cum qua ſit.

Vnica Concluſio. Quantitas diſtinguitur realiter à ſubſtantia, & qualitatibus. Probatur pluribus rationibus apud Peterium, & Suarez *locis citatis*; ego omiſſis omnibus rationibus naturalibus, quarum nullam exiſtimo, cum Peterio *cap. 2. § nos autem*, poſſe conuincere, vna, vel altera tantùm ratione Theologica probo concluſionem; in hac enim quæſtione multum deferre debemus rationib. Theologicis, quia ſola fide docti ſumus, poſſe dari corpus quantùm, non extenſum localiter.

Probatur autem primo ſic. Vel impenetrabilitas oritur ab extreitate partium ſubſtantiæ, vel qualitatum, non ſubſtantiæ, quia in Hoſtia habemus impenetrabilitatem hoſtiæ ſine vlla ſubſtantia extenſa; non qualitatum, vel enim omnes ſunt impenetrabiles; & ſi ſic, quomodo inuicem penetrantur? & penetrabantur ante conſecrationem cum ſubſtantia? vel aliqua tantùm; & ſi ſic, non eſt maior ratio de vna, ac de altera, præter quam quod eſt eadem ratio quoad penetrationem, cum ſubſtantia panis ante conſecrationem.

Quod ſi dicant, impenetrabilitatem prouenire ab extreitate partium materiæ, vnde qualitates ſunt extenſæ, per hanc extenſionem materiæ; & facta conſecratione deberent ſimul penetrari omnes qualitates, at miraculosè conſeruari, ne ſe penetrent: ſed hoc eſt multiplicare miracula ſine neceſſitate. Verùm, & hæc ratio poteſt ſolui, & cæteræ omnes, quæ poſſunt afferri, ſi benè expen-

pendantur absque vlla iniuria fidei; vnde existimo opinionem contrariam esse valdè probabilem; præcipuè, si debeat parui fieri auctoritas Aristotel.& ferè totius scholæ Theologorum, qui conueniunt dari hanc quantitatem realiter distinctam.

294 In contrarium argui potest primo. Nulla est necessitas ponendi quantitatem distinctam, ergo non est ponenda. Consequentia patet, quia non sunt multiplicanda entia sine necessitate. Antecedens probatur, quia remota quantitate, quam nos dicimus, adhuc materia habet partes extra partes, immò situ distinctas, sed hoc est effectus quantitatis, ergo nulla est quantitas distincta, &c. Negatur antecedens. Ad probationem Dico, effectum quantitatis esse partes collocari in situ distitas, ita tamen, vt inuicem non possint penetrari, quod non habetur nisi per quantitatem; remoto enim hoc accidente, & si partes materiæ remaneant in eodem loco, possunt tamen penetrari, retenta tamen diuisibilitate, & exigentia quantitatis ad differentiam substantiæ spiritualis.

Arguitur secundo: potest Deus à substantia tollere omne accidens realiter distinctum, nulla facta mutatione in ipsa, si igitur quantitas est realiter distincta, tollatur à Deo, vel substantia retinet partes eodem loco, quo primo habebat, vel non. Si primum, ergo hoc non erat per quantitatem realiter distinctam. Si secundum, hoc esse non potest sine mutatione, contra suppositionem factam Deum posse auferre omne accidens sine vlla mutatione.

Respondeo Deum posse tollere omne accidens, nulla facta mutatione essentiali, verum est, non autem accidentali, & extrinseca, vt ita dicam, dum enim Homo de albo fit non albus, mutatur, & tamen albedo est accidens. Quare Dico ablata quantitate remansuras partes eodem loco, sed hoc non est effectus quantitatis; sed esse impenetrabiles, vt diximus, quod tunc non habebunt; & si quis diceret, non remansuras eodem loco, nullam vim habet probatio in contrarium, quia intelligitur posse auferre omne accidens nulla facta mutatione essentiali, hæc autem esset tantùm accidentalis; alioquin Corpus Christi, quod non habet hanc extensionem, esset mutatum essentialiter, quod dici non potest.

Arguitur tertio. Substantia per se ipsam est susceptiua contrariorum, *ex capite de substantia*, ergo non debet aliquid mediare. Facilis responsio, est susceptiua vt primum subiectum concedo, vt proximum nego.

An Quantitas habeat Partes actu distinctas. Quæstio Tertia.

295 NOtandum ante omnia partes, quæ sunt in quantitate, alias esse æquales, alia proportionales. Æquales dicuntur partes, quæ ad inuicem comparatæ vna est extra aliam, & simul sumptæ eodem modo se habent ad totum, verbi gratia, si palmus diuidatur in duos semipalmos, si semipalmi ad inuicem comparentur, sunt partes æquales, quia vna non continetur in alia, & eodem modo se habent ad totum palmum; Quæ partes solent etiam dici non communicantes; quia vna non communicat in entitate alterius. Partes verò proportionales dicuntur illæ, quæ proportione seruata inter se, includuntur in aliquo toto, ita vt quælibet ipsarum proportione minoritatis in illo sit, verbi gratia, si diuiso illo palmo in semipalmos, quilibet semipalmus comparatus ad totum, dicitur pars proportionalis, quia in palmo continuabatur, & ab illo secundùm proportionem excedebatur, ita vt si adhuc ille semipalmus diuidatur, quælibet medietas comparata ad primum palmum, minor euadat, quam semipalmus: & hæ partes dicuntur etiam communicantes, quia vna communicat de entitate alterius, in qua includebatur; sic semipalmus communicat entitatem palmi, in quo includebatur, &c. Hi termini ab alijs alio modo explicantur, vt est videre apud Toletum, *capite sexto, textu quinquagesimonono, §. in magnitudine enim finita*. Hoc notato, & supposito quodlibet continuum posse diuidi in infinitum, si fiat diuisio per partes proportionales; si enim fiat diuisio per partes æquales, certum est, non posse diuidi in infinitum, diuiso enim palmo in duos semipalmos, qui totum palmi adæquant, non potest amplius palmus diuidi in partes æquales, sed tantùm quilibet semipalmus in alias partes æquales, vel inæquales &c. vt docuit Aristoteles *hic text. quinquagesimonono*. hoc igitur supposito, in hac quæstione, quæ inter difficillimas perdifficilis solet existimari, tres possunt esse sententiæ.

Prima Sententia erit, si dicatur, in Continuo non esse huiusmodi partes, secundùm quas diuidatur in infinitum, sed continuum componi ex minimis partibus, ad quas cum ventum erit, nulla amplius diuisio erit possibilis, sed ibi esse sistendum, verbi gratia, si palmus constet ex centum minimis, facta diuisione vsque ad vigesimū, ad trigesimum, vlterius est diuisibilis, sed cum in centum erit diuisus, non erunt amplius partes, in quas diuidatur. Quæ sententia dupliciter posset intelligi. Primo. Continuum componi ex minimis partibus, quæ licet essent diuisibiles, tamen actu amplius non possent diuidi, quæ partes ob id dicuntur indiuisibilia secundùm quid, seu atomi. Ad quem modum dicendi deuenire cogerentur Anaxagoras, & Illi, qui apud Toletum *capite secundo, primi Physicor.* ponebant continuum constare ex his minimis. Secundo potest intelligi, vt continuum componatur ex veris indiuisibilibus Mathematicis punctis, lineis, &c. & tali pacto sunt loquuti Stoici, cum Zenone, & alijs, contra quos arguit Aristoteles, *sexto Physicor. in principio*, quam sententiam non desunt ex modernis, qui eam defendant, vt refert idem Toletus *6. Physicor. quæst. 1. §. Dubio quodam*. 296

Secunda sententia est, etsi continuum possit diuidi in Infinitum, tamen non habere partes actu, sed tantùm potentia, quatenus in eas in infinitum potest diuidi. tribuitur Auerroi, Simplicio, Alexandro, & alijs, ex modernis sequitur Pererius *libro decimo, capite nono, ad tertium*.

Tertia Sententia est, partes in continuo esse actu distinctas, assignatur Diuo Thomæ *in Libro de æternitate Mundi*, Ariminen. *in primo distinctione vigesima quarta quæstione prima, articulo primo*. Ochamo, & alijs ex antiquis: ex modernis modò videtur eam admittere, modò negare Toletus *Libro sexto, loco citato*; attamen *§. ex his facilè soluitur*, expreßè eam admittit: sequitur etiam Ruuius *lib. 3. quæst. septima tract. secundo, num. 74.* ex nostris Pasqualigus. his positis.

Prima Conclusio. Continuum non componitur ex minimis, siue sint indiuisibilia simpliciter, siue secundùm quid. 297

Probatur primo. Si continuum constaret ex indiuisibilibus, sequeretur mobile velocius, & tardius eodem tempore idem spatium pertransire, hoc est falsum, ergo falsitas experientia patet, sequela maioris probatur. Sit spatium *B* constans ex decem diuisibilibus, mobile velocius non potest conficere ad minus vnum indiuisibile spatij, tunc quæro, vel illo tempore, quo à mobili velociori confectum est illud indiuisibile, mobile tardius confecit aliquid spatij vel non, si non, ergo non est motum. Si sic, ergo & ipsum vnum indiuisibile confecit, ergo par spatium.

Dicent, dum mobile tardius confecit vnum indiuisibile, velocius confecit duo. Contra, quia seruata proportione, si dum duo conficiuntur à mobili velociori, vnum conficitur à mobili tardiori, ergo dum vnum conficitur à velociori, medietas vnius conficietur à tardiori, ergo diuisibile erit ipsum indiuisibile.

Dicent secundo, hoc esse verum de indiuisibilibus simpliciter, non autem secundùm quid. Sed contra, quia si debet seruari proportio motus, dato discursu facto, dum vnum ex his indiuisibilibus conficitur à mobili velociori, medietas coficietur à tardiori, sistat ibi, nec vlterius progrediatur mobile tardius, non potest non dici confecisse vnam partem spatij, quæ pars vtique potuisset in minori tempore confici à mobili velociori, quod, dum conficeretur, potuisset medietas illius medietatis, in hoc minori tempore confectæ à velociori, confici à tardiori, & sic in infinitum, ergo illud primum indiuisibile perperam dicitur indiuisibile, cum in tot partes distinctas possit experientia motus comprobari. 298

Dicent tertio hoc esse verum, sed aliud esse dicere illud indiuisibile distinctas habere partes, aliud in illas posse diuidi. Primum sequitur, non secundum ex nostris demonstrationibus. Sed Contra, est enim inintelligibile, quod illud indiuisibile tot habeat partes distinctas, quæ metiantur distinctis, immò diuisis motibus, & tamen in illas diuidi non possit. Confirmatur, quia est eadem ratio de Motu, & de Spatio, si igitur pars motus, quo confecta est illa medietas, potest diuidi ab alijs partibus, cur non pars spatij?

Dicent quarto pro vltimo refugio, omnia benè sequi, si constet spatium ex finitis indiuisibilibus; at re vera, constat ex infinitis. vnde nunquam est assignare, quod conficitur à velociori, ita vt medietas conficiatur à tardiori. Sed Contra, quia vel vnum punctum aliud non contineret, vel alia puncta contineret in infinitum. Si primum recurrit argumentum, dum illud conficitur, &c. Si secundum recurrit alia difficultas, cur non sit potius pars diuisibilis, &c.

Probatur secundo. Alia demonstratione. Sequeretur si continuum constat ex indiuisibilibus multoties aliquod continuum non posse diuidi in duas partes æquales, hoc est falsum, vt experientia probat, ergo. Probatur sequela. sit continuum ex imparibus, ver gr. ex nouem punctis, vel quintus diuidetur, & sic non constabit ex indiuisibilibus, vel diuisio non erit in partes æquales. dicere autem quod huiusmodi continua nō possint diuidi, vel quod quintum indiuisibile debeat perire, &c. videntur gratis dicta. Hæc ratio est contra vtrunque modum ponendi indiuisibilia. Alia plura contra hanc sententiam, insolubilia habentur apud Aristotelem *in 6. Physic. in principio*, & Expositores *ibidem*; præcipuè apud Toletum *quæst. 1. citata, & in principio sexti*.

299 Secunda Conclusio. Quantitas non habet partes tantùm in potentia. Probatur primo auctoritate Aristotelis, qui *5. cap. 13.* dicit, quantitatem diuidi in ea, quæ insunt, sed palmus dum diuiditur, fit diuisio in semipalmos, sed hi sunt distincti actu, ergo etiam ante diuisionem, quia diuisio est facta in partes, quæ inerant.

Dicent forsan, Continuum diuidi in ea, quæ insunt potentia. Contra, quia si sic, nunquam partes inessent, non enim insunt ante diuisionem, per aduersarios, sed neque facta diuisione, quia tunc non est amplius ipsum totum, cui possint inesse, ergo nunquam inerunt, vt igitur insint, debent inesse, antequam totum diuidatur. Confirmatur responsio, habere enim aliquid potentia, est sensus, quòd possit dari tempus, quo illud habeatur, hoc autem est falsum; vel enim hoc tempus est ante diuisionem, & si sic, malè dicitur habere partes potentia, vel post diuisionem, quod vtrq; falsissimum est, quod enim non est, nec aliquid habere potest, tunc autem non est totum.

Probatur secundo, facta diuisione quælibet pars est distincta ab alia, ergo etiam ante diuisionem. Probatur consequentia, pars per id distinguitur, per quod constituitur, constituitur per propriam entitatem, & Hecceitatem, ergo per illam etiam distinguitur; sed hanc Hecceitatem non accipit per diuisionem, ergo ante diuisionem illam habebat, ergo si post diuisionem, est distincta, etiam ante. Minor probatur. Diuisio non est generatio alicuius entis, sed tantùm segregatio eorum, quæ erant vnita, ergo partes non accipiunt propriam entitatem per diuisionem.

Cōfirmatur primo ad actualem distinctionem satis est, si possit dici, hoc non est illud, sed ante diuisionem, signata vna parte palmi valet, hæc pars non est illa, ergo sunt distinctæ actu.

Confirmatur secundo. Illa pars post diuisionem actu est distincta, quæ ante diuisionem fuit signata, ergo si post diuisionem est distincta, ergo etiam ante, cum fuit signata.

Confirmatur tertio, eodem modo vera est hæc propositio, hæc pars palmi non est illa, ante & post diuisionem, ergo eodem modo comparantur ad inuicem, sed post diuisionem sunt actu distinctæ, ergo etiam ante.

300 Probatur tertio, totum, & partes sunt correlatiua, ergo in quantitate dantur partes actu. Antecedens patet, consequentia probatur. Correlatiua eodem modo se respiciunt, ita vt si vnum est tantùm potentia, & aliud; si vnum actu, & aliud; & ratio est, quia sunt simul natura, sed quantitas est totum actu, & non potentia, ergo etiam debet habere partes actu, & non tantum potentia. Confirmatur, quia etiam in illis, quæ sunt indiuisibilia, vt concipiamus habere rationem totius, necesse est, vt concipiamus aliqua, quæ se habeant, vt partes, ergo ad constituendum totum actu, requiruntur partes actu, ergo si quantitas est totum actu, debet habere partes actu.

Probatur quarto. Partes Continui sunt talis naturæ, per omnes vt diuisæ rationem totius participent, ergo vt sic non sunt partes, ergo erunt partes, vt indiuisæ, alioquin nunquam erunt partes, ergo quantitas habet partes actu distinctas.

Confirmatur. Quia tunc sunt partes actu, cum componunt, sed componunt ante diuisionem, ergo ante diuisionem sunt partes actu.

Confirmatur secundo. Anima separata dicitur pars tantùm in potentia, & tunc solum cum est vnita dicitur pars actu, ergo à pari.

Probatur quinto. Quia præter has omnes difficultates, & alias innumeras, isti auctores patiuntur etiam ferè omnes illas, propter quas non admittunt partes actu distinctas, vt quislibet videre poterit, si contra hanc sententiam applicauerit argumenta, quæ contra nostram afferentur.

Tertia Conclusio. Quantitas habet partes actu distinctas. hanc conclusionem probant directè omnes rationes contra secundam, vnde non est, cur alias rationes afferamus. solum remanent soluenda argumenta in contrarium, quæ quidem difficillima sunt.

Arguitur igitur primo: partes sunt actu distinctæ, ergo 301
continuum constat ex indiuisibilibus. Probatur Consequentia. si enim sunt omnes distinctæ, separet Deus omnes, quælibet ipsarum est indiuisibilis, alioquin non esset facta omnimoda diuisio iuxta omnes partes distinctas. ergo continuum constat ex indiuisibilibus. hoc argumento premuntur etiam auctores secundæ sententiæ. si enim continuum est diuisibile in infinitum, diuidat Deus secundùm omnes partes, secundùm quas est in potentia, & est eadem difficultas. Nego igitur consequentiam. ad probationem Dico, cum quælibet pars continui sit talis naturæ, vt diuisa semper remaneat totum, Deus non potest facere omnimodam diuisionem, vnde possumus dicere Deum posse omnem partem separare distributiuè, sed non collectiuè; neque hoc offendit Dei potentiam, quæ non potest mutare essentialia rerum, ita vt adhuc remaneant eędem res.

Sed Contra Instatur. Deus cognoscit omnes has partes actu, sumatur igitur vna ex illis à Deo cognitis, vel illa est diuisibilis, vel indiuisibilis. Si secundum, habetur intentum continuum fieri ex indiuisibilibus. Si primum, ergo Deus non cognoscit eam secundum omnem sui distinctionem; quòd si dicatur iterum poterit instari, quare non cognoscit, quia non potest? & hoc non est dicendum, cum sit scientia infinita, omnia ambiens, igitur debuit cognouisse secundum omnem sui entitatem; consequenter indiuisibilem, alioquin non perfectè cognouisset.

Pro huius, & aliorum argumentorum resolutione Notādum: cum dicitur, continuum posse diuidi in infinitum, & infinitas partes actu habere, non intelligi, quasi quòd sint omnes partes æquales non communicantes, sed sunt partes proportionales communicantes inuicem inclusæ secundùm minoritatem, ita vt pars *A*, sit maior parte *B*, à qua distinguitur, quia illam includebat, ex quo sequitur, vt dum fit diuisio, semper fiat in minores, minores, &c. hoc Notato

Respondeo, Deum non posse videre rem aliter quam 302
sit, secundùm entitatem, alioquin falleretur, videt igitur partes distinctas cum tamen non sint distinctæ adæquatè, sed sint proportionales inuicem inclusæ, non potest videre hanc partem *A*, distinctam, quin eam videat continere infinitas alias partes, & verè videt illam partem distinctè, quia entitas illius, vt ab omnibus alijs distincta, vt est talis pars, alias partes continere debet, & sic de cęteris, nec vnquam potest Deus ad hoc deuenire, vt videat vnā partem distinctam, indiuisibilem, quia entitas vniuscuiusque partis, cum sit etiam essentialiter totum, alias partes continet.

Arguitur secundo. Si omnes partes sunt actu distinctę, ergo non sunt amplius distinguibiles, ergo neque diuisibiles. Probatur sequela, si enim datur omnimoda distinctio, exhauritur potentia ad vlteriorem distinctionem.

Con-

Consequentia probatur, quia ita diuiduntur secundum quod distinguuntur, si igitur datur pars, quæ amplius non distinguitur, ergo neque diuisibilis, ergo erunt partes indiuisibiles. Dato Antecedente, & sequela, negatur consequentia, esse enim indistinguibile à duplici capite esse potest. Primo, quia iam sit distinctum. Secũdum, quia non habeat partes: esse igitur omnes partes actu distinctas facit, vt non sint amplius distinguibiles, sed ex hoc non sequitur, vt non possint diuidi; si autem indistinguibilitas esset, quia careret partibus, vtique non essent diuisibiles, & sic patet ad probationem consequentiæ, sicut enim distinguuntur, ita diuiduntur, quælibet est actu distincta à quacunque, quia tamen nunquam est ita distincta ab alia, quin alias contineat ex dictis, ideò nunquam potest dari omnimoda diuisio, neque ita assignari vna pars ab alia distincta, quin etiam alias contineat, à quibus distinguatur secundum minoritatem semper. Quod argumentum valet etiam contra aduersarios, vt patebit applicanti.

Arguitur tertio. Continuum est aliquid vnum, ergo ei repugnat distinctio actualis partium, quæ vnitatem tollit. Negatur consequentia. ad probationem Dico, distinctionem actualem non tollere vnitatem, sed tantùm simplicitatem; quia tamen continuum est vnum ex genere compositorum, ideò dicit multiplicitatem partium, licet non multitudinem, quia multitudo repugnat vnitati; partes autem in continuo sunt vnitę, immò eo ipso quòd est vnũ, non simplex, sed compositum, requirit actu partes, vnde potius roboratur, quam infringitur nostra Conclusio.

303 Arguitur quarto. Si partes sunt actu in continuo, cum quodlibet compositum sit diuisibile in infinitum, haberet infinitas partes actu; quod si sic, sequitur primo constitui magnitudinem infinitam. sequitur secundo contra experientiam ipsam eiusdem magnitudinis esse lignum palmare & semipalmare.

Probatur sequela, quia vtrunque haberet partes actu infinitas, ex partibus autem metimur magnitudinem totius. Sequeretur tertio, quod nos obijciebamus contra primam sententiam, idem spatium confici eodem tempore à mobili velociori, & tardiori, probatur, quia quæcunque pars ab ipsis conficiatur, semper habet partes actu infinitas. Quarto sequeretur, constitui numerum infinitum, contra communiorem sensum, ergo dicendum, non esse partes actu infinitas, & consequenter nec esse actu distinctas.

Respondeo concedendo maiorem, vt infra, sed negando omnes sequelas minoris. Prima quidem, quia & si sint partes actu infinitæ, attamen sunt partes proportionales, & communicantes inuicem inclusæ, ideo non efficiunt molem infinitam; si autem essent omnes æquales vni certæ efficerent. patet, si diuidatur palmus in decem partes, illæ partes occupant spatium vnius palmi, quia sunt proportionales, & in palmo inclusæ: si autem essent omnes æquales ipsi palmo, ita vt vna esset extra aliam, maius per decuplum spatium occuparent, & sic de cęteris; ita si partes infinitæ essent non communicantes, constituerent molem infinitam, non autem de facto, quia sunt proportionales.

Secunda sequela etiam eadem tatione negatur, quia
304 etsi quælibet pars constet ex partibus actu infinitis, attamen, quia in palmo diuisio fit secundum partes proportionales, semper minores, & minores, attamen maiores illis minoribus, in quas diuidetur semipalmus, ideò non sunt eiusdem magnitudinis: ex partibus enim tantùm æqualibus vni certæ metimur quantitatem magnitudinis: at quia palmus est pars æqualis vni certæ parti maiori, quã semipalmus, ideò est maioris extensionis.

Tertia sequela etiam pariter negatur, innixi eadem ratione, licet enim pars, quæ transitur eodem tempore à mobili tardiori, habeat partes infinitas, quia tamen hæ partes secundùm maiorem minoritatem sunt diuisibiles, quàm spatium decursum à mobili velociori, ideò non est confectum æquale spatium. Ad quartam autem sequelam patebit infra, cum quæretur, an possit dari infinitum. Interim videatur Toletus *hic quæst. 6. §. ad secundum* & Rubius *loco citato quæst. 7. num. 74.*

Arguitur quinto. Per nos si essent infinitæ partes æquales, non communicantes, esset moles infinita, sed sic est iuxta nostram doctrinam, ergo. Minor probatur, diuiso palmo in duos semipalmos, illæ partes sunt æquales, iterum semipalmus potest diuidi in duas partes æquales, & sic de illis alijs partibus in suas æquales, ergo dantur partes æquales in infinitum. Negatur minor, ad probationem respondeo, sunt infinitæ partes æquales, si attendatur totalis diuisio, & communicatio, & concedo, & hoc probat instantia; sunt infinitæ partes omnes æquales vni certæ, & nego, quia prima diuisio partium æqualium, & si sint æquales inter se, non tamen palmo, qui in ipsas est diuisus: & si partes, in quas est diuisus semipalmus sint inter se æquales, non tamen semipalmo, &c. atque adeò non sequitur molem constitui infinitam, quia omnes sunt communicantes in primo diuiso, &c. vt supra.

Arguitur sexto. Sequeretur motum nunquam finiri, 305
nec tempus, nec spatium; quacunque enim parte assignata, illa habét partes in infinitum, igitur omnes sunt consumandæ, se quacunque consumata, adhuc infinitæ remanent consumandæ, ergo nunquam finiretur.

Respondeo hoc benè sequi, si essent partes æquales, at cum sint communicantes, vna peracta, infinitæ sunt peractæ, quæ in illa includebantur, licet enim partes non se penetrent, nulla tamen est assignabilis, quæ alias infinitas non contineat, & sic peracta vna parte motus, sicut ex parte motus sunt peractæ infinitæ partes, ita ex parte spatij: motus enim, tempus, & spatium sibi correspondent, vt docet Aristoteles 6. *Phys. text.* 18. at si partes non essent inclusæ, vna peracta, non esset peracta alia, & illa peracta, non esset peracta alia sequens, & sic in infinitum, ideò nunquam finirentur, vt benè dicit argumentum, & hoc pro multorum argumentorum solutione est maximè aduertendum; aliud enim est, partes infinitas esse æquales vni certæ, & aliud esse tantùm proportionales, vt patere potest ex solutione tot argumentorum hac distinctione solutorum.

Arguitur septimo ex perfecto sphærico, quod tangit planum in puncto, & si per totum planum rotetur, semper tangit in puncto, ergo planum constat ex punctis. patet consequentia, quia totam lineam transcurrit, semper tangendo in puncto, ergo in linea non sunt nisi puncta. Verùm hoc argumentum non potest solui, nisi quæstione sequenti, vbi, si negabimus huiusmodi indiuisibilia realia, erit dicendum, quomodo sphęricum tangat planum.

Arguitur octauo ex Aristotele *text.* 65. vbi videtur dicere continuum habere partes tantùm in potentia, sed dicendum Aristotelem loquutum esse de potentia quoad diuisionem, non quoad distinctionem, quæ solutio adhibenda est ad alia loca, si quæ similia afferantur; alioquin sibi contradixisset, cum in definitione continui, vt vidimus, & alibi, ponat in illo partes actu. ex dictis

Deducitur primo. Cum continuum sit diuisibile in in- 306
finitum, & habeat partes actu distinctas, nos debere etiam asserere has esse actu infinitas, si enim essent finitæ, cum omnis distinctio, quæ ibi haberi potest, actu habeatur, nec diuisio possit dari, nisi in ea, quæ sunt distincta, diuisio etiã esset finita; quare non benè sibi constat Toletus admittẽs has partes actu distinctas, & Continuum posse diuidi in infinitum, deinde negans has esse infinitas.

Deducitur secundo. Cum quælibet pars sit actu distincta per propriam Hecceitatem, etiam esse determinatam, vnde infinitę partes continui sunt actu determinatæ; quia tamen quælibet pars ita est determinata per propriam entitatem, vt alias, & alias in infinitum contineat, ideò nunquam potest dari aliqua determinata, quæ sit simpliciter prima vel vltima, respectu totius diuisi, quia quæcunque assignata determinata, in alias diuidi potest etiam determinatas. potest tamen vna pars dici prima, vel vltima respectu aliarum partium, verbi grat. pars *B.* palmi est pars determinata, quia per propriam entitatem determinatur ad esse partem *B*, ita vt, si minuatur, vel augeatur, non sit amplius pars *B*, non est tamen pars simpliciter prima vel vltima, quia etiam illa potest diuidi in alias partes ver. gr. *C. D.* quæ etiam erunt determinatæ, &c. potest tamen dici prima vel vltima respectu partium, in quas fuit diuisus palmus.

Aduerto tamen, quòd cum pars ver. grat. *B.* quæ primo erat pars palmi determinata per propriam entitatem, postea separata diuiditur, non remanet amplius eadem pars, quæ primo determinata, sed alię partes determinatę emergunt, à quibus non distinguitur vt pars, sed vt totum ab vna sui parte; vt totum enim fuit in illas diuisa. Hæc sunt

dicta de hac quæſtione, quæ & ſi etiam in noſtra ſententia habeat difficultates adeò arduas, vt vidimus, ad quas vix poteſt reſponderi, quia tamen contraria laborat difficultatibus omnino inſolubilibus, meritò ei debet præferri, præcipuè accita auctoritate Ariſtotelis, qui *Lib. de Lineis inſecabilibus* dixit *imbecillis, & ignari ingenij eſſe, opinionem aliquam, quam euidens ratio perſuadeat, propterea deſerere, quod alicui argumento non poſſit plenè ſatisfieri.*

An in Quantitate dentur Indiuiſibilia Realia. Quæſtio Quarta.

307 ET ſi communis ſenſus Philoſophorum cum Ariſtotele, vt vidimus, ſit quantitatem non conſtare ex indiuiſibilibus, magna tamen controuerſia eſt, an ſaltem dentur indiuiſibilia præter partes, quas diximus actu eſſe diſtinctas. Hanc quæſtionem tractat Ariſtoteles *in 6.* Pro cuius deciſione.

Notandum primo, iuxta triplicem extenſionem, quam de Quantitate poſſumus excogitare, triplex genus indiuiſibilium mathematicorum circumferri in ſcholis. Primo enim corpus extenditur ſecundùm longitudinem, & ſecundùm hanc datur punctus, qui ſolet definiri, cuius pars nulla eſt, quia eſt omnino indiuiſibilis. Secundo extenditur corpus ſecundùm latitudinem, & ſecundùm hanc extenſionem datur linea, quæ eſt longitudo ſine latitudine. Tertio extenditur ſecundùm profunditatem, & ſecundùm hanc datur ſuperficies, quæ eſt latitudo cum longitudine ſine profunditate. Ipſa autem trina dimenſio competit tantùm ipſi corpori, quòd etiam ſolidum ſolet dici, eſt enim corpus longum, latum, & profundum, vt ſenſu percipitur.

Notandum ſecundo. Duo eſſe munera, ad quæ obeunda dici poſſent huiuſmodi indiuiſibilia inuenta. Primo ad vniendam vnam partem cum alia. Secundo ad terminandum ipſum Continuum; & hinc ortum habuit diſtinctio indiuiſibilium, in Continuantia, & terminantia. Punctus continuans dicitur, qui intercedit inter duas partes lineæ, quæ ſimul vniuntur ad vnam continuam lineam conſtituendam.

Linea Continuans eſt, quæ intercedit inter duas partes ſuperficiei, quę vnam continuam ſuperficiem conſtituunt. Superficies continuans eſt quæ intercedit inter duas partes corporis ſecundùm profunditatem, & vniuntur ad continuum corpus componendum. Punctus terminans eſt, qui terminat lineam, ne vlterius protendatur ſecundùm longitudinem. Linea terminans, quæ terminat ſuperficiem, ne vlterius protendatur ſecundùm Latitudinem. Superficies verò terminans terminat corpus, ne in profunditate vlterius procedat. his Notatis.

308 Prima ſententia admittit indiuiſibilia realia. Eſt multorum apud noſtrum Pat. Arteſium *quæſt. 23. ſect. 1.* & apud Suarez *diſp. 40. ſect. 5.* verum quidem eſt, auctores huius ſententiæ in varios modos dicendi abiiſſe. Alij enim omnia indiuiſibilia iam enumerata, realia ponunt. Alij tantùm terminantia. Alij tantùm ſuperficiem. Alij omnia indiuiſibilia in ſuperficie, non autem in medijs corporibus. Alij tandem ponunt indiuiſibilia omnia, negant tamen eſſe entitates realiter diſtinctas, ſed tantùm quoſdam modos.

Secunda ſententia negat omnia indiuiſibilia realia tùm continuantia, tùm terminantia. Eſt Ochami *de Eucharistia capite primo & ſecundo, & quodlibeto primo quæſtione nona.* Durandi *in ſecundo diſtinct. ſecunda quæſt. quarta* Gregorij *in ſecundo pariter diſtinct. ſecunda quæſt. ſecunda art. primo*, & totius ſcholæ Nominalium, ſi verum dicit Hurtadus *diſput. 15. in Phyſ. §. 11.* hanc tuetur multis, & efficaciſſimis rationibus Arteſius, *loco citato à ſect. 3. vſque ad finem quæſt.* cum qua ſit.

Prima Concluſio. Non dantur indiuiſibilia continuantia, quæ ſint entia realia. Probatur primo ſi darentur huiuſmodi indiuiſibilia, mlleretur extenſio quantitatis, hoc eſt abſurdum, ergo. Abſurdum patet, quia aliter ſenſus demonſtrat. ſequela probatur. Per aduerſarios indiuiſibilia non occupant locum, alioquin ex indiuiſibilibus continuum fieret maius, ergo vbi quantitas, ibi pars aliqua Lineæ, & ſi à nobis non poſſit aſſignari: modò, at melius percipiatur vis rationis, ſupponamus eſſe lineam conſtantem ex decem partibus *A, B, C, D,* &c. Punctus vniens *A* cum *B* eſt vbi ſunt partes, ergo vbi eſt *A*, ſed *B* vnitum eſt vbi punctus, ergo vbi eſt *A*. Rurſus alius punctus vniens *B* cum *C* eſt vbi partes, ergo vbi eſt *B*; ſed vbi eſt hic punctus, eſt etiam alia pars *C*, ergo *C* vbi eſt *B*, ſed *B* erat vbi *A*, ergo *A B. & C.* erunt in eodem loco, & quod dicitur de iſtis partibus, valet etiam in cæteris, ergo omnes partes erunt in eodem loco, ergo tolletur extenſio per hæc indiuiſibilia: hunc diſcurſum applica ad lineas reſpectu partium ſuperficiei, & ad ſuperficies reſpectu partium corporis, quia eadem eſt ratio de omnibus his indiuiſibilibus.

Sed poſſet dici non futuram partem *B*, vbi eſt pars *A*, quia punctus eſt in loco vtriuſque partis. Sed Contra, quia vel eſt ſecundùm ſe totum in vtroque loco, vel ſecundùm partem. Si ſic, ergo habet partes, ergo non eſt indiuiſibilis. Si primum perperam dicitur, quòd res materialis naturaliter poſſit eſſe in duobus locis diſtinctis, ergo redeunt eędem difficultates, quòd omnes partes eſſent in eodem loco. 309

Probatur ſecundo poſitis huiuſmodi indiuiſibilibus, ſequeretur eandem omnino partem ſimul habere duo contraria in eodem gradu, hoc eſt abſurdum, ergo. Minor patet, ſequela probatur; ſit lignum, cuius medietas ſit calida vt ſex, alia medietas frigida vt ſex: modò tùm calor, tùm frigus terminantur proprio indiuiſibili, quod correſpondet indiuiſibili continuanti partes ſubiecti, quod ſecundùm vnam medietatem eſt frigidum, ſecundùm aliam calidum, & quaſi illi inhæret; ergo illud ſubiectum ſecundùm eandem partem eſt calidum vt ſex, & frigidum vt ſex. Probatur conſequentia. vbi eſt punctus continuans partes ſubiecti, eſt etiam aliqua pars ſubiecti, quia indiuiſibilia non ſunt occupatiua loci, ſed illi parti correſpondet indiuiſibili caloris, & frigoris, quæ etiam ipſa ſunt vbi calor, & frigus, ergo calor, & frigus ſecundùm eandem intenſionem ſunt in eadem parte ſubiecti.

Ad hoc argumentum ſunt variæ reſponſiones apud Suarez *num. 59.* Quibus reiectis, reſpondet ipſe, admiſſis in eodem continuo duobus contrarijs, tunc tantùm vnum ipſorum fore intrinſecè terminatum, aliud verò nequaquam, ſed tantùm extrinſecè, & ideò nunquam duo contraria futura in eadem parte ſubiecti; ſi autem quæratur, cur potius illud, quàm illud intrinſecè terminetur, reſpondet *num. 45.* hoc prouenire ab efficiente, quod potuit efficacius attingere terminum huius qualitatis, quam produxit, quod non potuit efficiens alterius qualitatis, & poſt quam ille terminus eſt productus formaliter reſiſtit, & impedit, ne aliud efficiens introducat ſuum terminum, ita docet *num. 65.* hæc reſponſio poſſet multis rationibus redargui, vna tamen, vel altera ſatis erit.

Sed contra primo, non poteſt dari quantitas naturaliter, niſi intrinſecè terminata, vt ipſemet docet *num. 41.* ergo idem dicendum de qualitatibus, ergo verè frigus, & calor terminabuntur intrinſecè. Prima Conſequentia probatur. Sicut quantitas naturaliter, & per ſe requirit terminari, & continuari per indiuiſibilia, ita qualitas, &c. vt ipſe habet *num. 51. & 52.* Secunda conſequentia ſequitur manifeſtè ex prima. 310

Contra ſecundo per punctum, & cętera indiuiſibilia non occupatur maior locus, ſed vbi punctus, ibi etiam vltima pars, &c. ſiue ponatur, quòd tam frigus, quàm calor terminentur per proprium indiuiſibile, ſiue quòd tantùm vnum eorum, adhuc ſequitur ſubiectum ſecundùm ſui partem habere illa duo contraria, ergo nulla reſponſio Suarez. probatur ſequela, ita ſe habet materia, qualitates, &c. cum quantitate, vt pars correſpondeat parti, & indiuiſibile indiuiſibili, vt ipſe habet *num. 42.* ergo vltima pars v. gr. frigoris non terminati intrinſecè correſpondet vltimæ parti ſubiecti, ſed vbi eſt illa vltima pars, eſt punctus, & vbi punctus correſpondet, punctus caloris intrinſecè terminati, vtique cum aliqua parte caloris, quia vbi punctus, ibi etiam pars, ergo eidem parti correſpondet calor, & frigus, &c. eſt optima inſtantia, ſtante doctrina Suarez. Ad idem argumentum alias reſponſiones affert Hurtadus §. 22. ſed illę partim ſunt allatæ à Suarez *num. 59.* & ſolutæ, partim euidenter demonſtrant ſui inefficaciam, vnde non eſt cur illas hic afferamus, dum vim argumenti non infringunt.

Probatur tertio Concluſio. huiuſmodi indiuiſibilia vel ſunt realiter diſtincta, vt Suarez, vel tantùm modaliter,

ter, vt docet Ruuius, si primum quare vt duæ partes intelligantur extensæ, debent intelligi huic tertio vnitæ, & non possunt immediatè inter se? Si secundum, quomodo idem modus potest duas partes omninò distinctas modificare? præter quam quòd non videtur, quomodo res omnino indiuisibilis possit esse modus rei diuisibilis.

311 Secunda Conclusio. Non dantur indiuisibilia terminantia, quæ sint entia realia. Probatur primo ratione deducta ex responsione Suarez ad secundam rationem præcedentis conclusionis. potest dari qualitas terminata sine huiusmodi indiuisibilibus, ergo etiam quantitas, ergo non dantur hæc indiuisibilia. Antecedens est ipsius Suarez, dum concedit in casu allato vnum ex illis contrarijs non habiturum terminum, &c. Prima consequentia etiam est ipsius, quia eadem est ratio de qualitate, & quantitate. Secunda probatur, quia non sunt multiplicanda entia sine necessitate, sed ablatis his indiuisibilibus quantitas remanet terminata, ergo nulla necessitas cur ponantur.

Dices, tunc fore quantitatem terminatam extrinsecè, seu negatiuè, scilicet per negationem vlterioris extensionis, sicut ipse Suarez, *num.* 41. concedit futuram, si Deus tolleret huiusmodi indiuisibilia, hoc tamen non est iuxta ordinem naturæ. Sed Contra, quia si naturaliter requireret huiusmodi terminos, nullus daretur casus naturalis, quo aliter esse potest, sed stante paritate rationis de qualitate, & quantitate, qualitas naturaliter potest esse sine his terminis, vt patet de instantia allata precedenti Conclusione de frigore, & calore: de pariete enim medietas sit alba, medietas nigra; de ligno viridi, & sicco, quæ omnia naturaliter accidunt, ergo etiam quantitas hoc poterit naturaliter. Addo quod dicere quantitatem naturaliter requirere hos terminos, gratis dicitur, & potius, vt sustineātur auctoritates Aristotelis, quem ipsi censent huius fuisse sententiæ. de quo infra.

312 Probatur secundo positis his indiuisibilibus, non habetur finis propter quem sunt introducta, ergo non sunt ponenda. Consequentia patet, frustrato enim fine alicuius rei, non est cur illa res ponatur, cum præcipuè multæ aliæ sint rationes, non debere dari. Antecedens probatur. Indiuisibilia terminatiua sunt inuenta, vt euitetur in continuo prima, & vltima pars, quæ sunt termini, &c. quas non est assignare, cum continuum sit diuisibile in infinitum, sed his positis non tollitur difficultas ergo. Minor probatur. Quia vel vbi est punctus terminatiuus Lineæ est pars lineæ, vel non. Si non, ergo punctus occupat locum contra naturam indiuisibilium. Si primum cum ibi esse non possint omnes partes, vtique vna tantùm erit, & hæc vltima, ergo non saluatur difficultas.

Probatur tertio, sumamus superficiem, vel partes, in quas potest diuidi secundum latitudinem, sunt partes continui. vel non? si sunt, ergo superficies non est aliquid indiuisibile reale secundùm entitatem, &c. Probatur, quia est inintelligibile, quòd superficies sit quid distinctum à continuo diuersæ naturæ, &c. & tamen consiet essentialiter ex partibus continui, &c. si non sunt partes continui, ergo erit composita ex lineis, & cum eadem sit ratio lineæ quoad longitudinem, linea constabit ex punctis, sed superficies, & Linea terminatiua non est diuersæ rationis à continuatiua, ergo indiuisibilia non erunt ad vniendas partes continui, sed partes indiuisibiles ipsorum indiuisibilium, quod nemo dicit.

Confirmatur. Quia est intelligibile, quod eadem omnino entitas realis, nempè planum, secundùm vnam rationem considerata, nempè profunditatem sit indiuisibile, secundùm aliam nempè latitudinem, seu longitudinem sit diuisibile; vel etiam superficies (& quod de superficie dicitur, dic seruata proportione de linea) est entitas distincta diuersæ rationis, naturæ, &c. à partibus quantitatis, vel non. si non, ergo malè introducitur in continuo. si est, quocunque modo sumatur, siue secundùm profunditatem, siue secundùm latitudinem, semper debet retinere eandem rationem indiuisibilis. Ecce in quot difficultates impingunt auctores horum indiuisibilium. Qui plura desiderat circa vtranque conclusionem legat Aresium vbique virum eximij ingenij.

313 Tertia Conclusio. Dantur hæc indiuisibilia terminantia secundùm intellectum, quæ aliud non sunt, nisi negationes vlterioris extensionis primæ, & vltimæ partis assignabilis ab exteriori. hęc conclusio indiget explicatione. possumus enim considerare tripliciter palmum, ver. grat. vlterius non extendi.

Primo secundum longitudinem. Secundo in latitudine. Tertio secundùm profunditatem. negatio igitur vlterioris longitudinis est punctus, negatio extensionis secundum latitudinem est Linea, negatio verò vlterioris extensionis secundum profunditatem est superficies.

Dices. ergo continuum terminatur per negationes, terminatur enim per hæc indiuisibilia, quæ per nos sunt meræ negationes. Respondeo Continuum terminari per primam, & vltimam partem assignabilem, non ab intrinseco, quia quacunque assignata, alia proximior assignari potest propter diuisibilitatem in infinitum, sed assignabilem ab extrinseco, ver. gr. palmus est terminatus per hanc partem, vltra quam alia non est assignabilis; huiusmodi autem indiuisibilia, quæ per nos sunt negationes, tantùm deseruiunt ad explicandas has primas, & vltimas partes ab extrinseco assignabiles, quatenus enim vltima pars ab extrinseco assignabilis vlterius non extenditur in longitudine, dicitur punctus; quatenus non extenditur vlterius in latitudine, dicitur Linea, quatenus verò vlterius non extenditur in profunditate, dicitur superficies. Ex solutione argumentorum melius patebit.

Arguunt primo ex auctoritate Aristotelis in multis lo- 314
cis, & aliorum Philosophorum ponentium hæc indiuisibilia, ergo dantur realiter indiuisibilia. Confirmatur, quia Mathematici agunt de Lineis, punctis, & superficiebus, &c. ergo sunt entia realia, alioquin Mathematica esset scientia imaginaria. Ad argumentum respondeo primo, cum aliquibus Aristotelem fuisse loquutum ad mentem antiquorum. Secundo respondeo cum Aresio, Aristotelem intellexisse de indiuisibilibus sensu explicato, scilicet per opus Intellectus, vt benè probant aliqua loca ipsius Aristotelis quæ ad hunc sensum affert, inter quæ maximè elucet textus quem habet *capite secundo de incessu animalium: Indiuisibilium nullam esse substantiam*. scilicet entitatem, etenim non esse substantiam non erat dubium, cum sint in quantitate, & ad eius constitutionem pertineant; res autem vnius prædicamenti non potest spectare ad constitutionem alterius. Addo tamen, quòd et si aliquis locus esset Aristotelis, qui in nostro sensu non posset explicari, non grauarer illum negare, potuit enim, & ipse Aristoteles errare, immò in multis errauit, non solum in ijs, quæ postea veritas fidei falsa demōstrauit, sed etiam in alijs lumine naturali falsitatis conuictis, vt docet Aresius *in Proleg. quæstio. 3. de Aristotele sect. 2. § accedit fides nostra*, &c. & Tassinus sæpè *in suis quæsitis*. Si igitur tot rationes euertunt indiuisibilia realia, cur ea ponemus, & si Aristoteles ita sensetit? Ad Confirmationem respondeo, quia Mathematicorum est considerare, ea, quæ conueniunt quantitati secundùm omnem sui rationem, & alia conueniunt ei, quatenus longa, abstrahendo à latitudine; alia quatenus lata, abstrahendo à profunditate, ideò vt aptius conficeret suas demonstrationes, finxerunt huiusmodi nomina. Lege Aresium *sectio. illa 6.* & non pœnitebit.

Arguunt secundo perfectum sphæricum tangit in pun- 315
cto, ergo datur punctus. Antecedens probatur, quia si non tangit in puncto, non esset perfectè sphæricum, haberet enim partem, secundùm quam adæquaret planum, & consequenter vna pars magis distaret à centro, quam alia, quod est contra naturam perfecti sphærici, quod secundum omnes sui partes æquè distat à centro. Respondeo primo cum Hurtado *loco citato §. 26.* hoc argumentum, si probat, probat sphæricum constare ex indiuisibilibus; rotetur enim sphæricum, tanget semper planum, & semper in puncto, ergo post punctum, in quo nunc tangit, est alius punctus, in quo statim tanget &c. vnde & si Hurtadus admittat indiuisibilia realia, existimat nullam vim esse faciendam in hoc argumento apud negantes cōtinuum constare ex indiuisibilibus. Scio ad hanc rationem variè responderi à Toleto *quæst. 1. in 6. Physicorum* à Conimbricens. *quæst. 1. cap. 10.* & Ruuio, sed non est huius loci hoc expendere. Lepidè quidem ludit Aresius *sect. 5.* circa horum responsiones, potest videri. Respondeo secundo non dari perfectum sphæricum, nec posse dari, & ratio est, quia tangens debet adæquari in quo tangit, & cum tangat planum, debet habere partem planam; si autem esset perfectum sphæricum, nullam haberet partem

pla-

planam, quia omnes partes debent æquè diſtare à centro, conſequenter non poſſet tangere, vnde dicere perfectum ſphæricum, & tamen tangere eſt dicere implicantiam.

Dices, eadem eſt difficultas de duobus corporibus, ſe tangentibus tantùm ſecundum ſuperficiem, ergo redit argumentum. Reſpondeo, duo corpora ſe tangere ſecundùm vltimam partem aſſignabilem ab extrinſeco, ſcilicet ſecundùm illam partem, vltra quam alia non eſt dabilis, & ſi illa ſit in alias diuiſibilis: quod alij dicunt ſe tangere in vltima parte per modum totius, quatenus inter illam, & planum aliud corpus non mediat, licet illa ſit quoddam totum, in alias diuiſibile: alij dicunt tangere in parte diuiſibili indiuiſibiliter, ſcilicet in parte proportionali, quæ in alias in infinitum poteſt diuidi.

316 Et pro intelligentia illius axiomatis *ſphæricum tangere in puncto*. Aduertatur, duplicem eſſe contactum, Adæquatum, cum duo corpora ſe tangentia omnino habent partes correſpondentes, vt duo plana; & inadæquatum, cum duo corpora propter oppoſitas figuras, non ſic habent partes, vt planum, & ſphæricum, quia igitur planum, & ſphæricum ſe tangunt tactu inadæquato, in quo non ſe adæquant dicitur ſphæricum tangere in puncto.

Dices contra noſtram reſponſionem, Deus videt in quo ſphæricum tangit planum, ſed ſi non tangit in puncto non poterit determinatè hoc videre, ergo. Reſpondeo Deum non poſſe videre, niſi ſphæricum tangere in parte, quæ ſimul eſt totum, quia in alias in infinitum eſt diuiſibilis, nec aliter videre poteſt rem, quam ſit in ſui eſſentia, vt alibi diximus, quod etiam innuit Hurtadus §. 19. Per hæc remanet ſolutum argumentum ſeptimum ex quæſtione præcedenti huc remiſſum, de tactu ſphærici in plano.

Dices ſecundo. Contra eandem reſponſionem, qua diximus non poſſe dari perfectum ſphæricum. Corpora cæleſtia ſunt perfecta ſphærica, alioquin inter corpus vnius, & alterius daretur vacuum. Reſponſio patebit, *in lib. de Cælo*, vbi dicemus, vel Cælos eſſe fluidos, vel aliqua corpuſcula replere illud vacuum, ſicut inter Cœlum Empyreum quadratum, & primum mobile.

Arguunt tertio. Continua ſunt ex Ariſtotele, quæ habent extrema ſimul, ſed hoc non poteſt verificari de partibus, ergo de indiuiſibilibus.

Reſpondeo primo. Si argumentum valeret, probaret etiam partes eſſe ſimul, quia vt alias diximus, vbi indiuiſibilia, ibi etiam partes.

Reſpondeo ſecundo illa eſſe continua, quæ ita continuantur ad inuicem, quod nullum corpus intermedìet, ſint eiuſdem naturæ, & ad vnam figuram ſimul conficiendam coadunata, ad quæ explicanda Ariſtotel. attulit illud axioma, continua eſſe, quorum extrema ſunt ſimul, quæ aliter ſe habent ſunt contigua.

317 Arguunt quarto. Si tollantur indiuiſibilia, tolleretur actio vniformiter difformis. Reſpondeo negando conſequentiam, quia ſi huiuſmodi actio in hoc conſiſtit, vt nõ æquè omnes partes ſuſcipiant actionem agentis, cum partes ſint in infinitum diuiſibiles, quæ magis ſunt propinquę in infinitum, magis etiam recipiunt actionem agentis. Addo ſi argumentum probaret, probaret etiam contra ponentes indiuiſibilia; ex ipſis enim non prouenit, quòd vna pars magis, vel minus diſtet ab agente.

Arguunt quinto, per nos non datur vnio, ergo ſaltem indiuiſibilia, quæ partes continui ſimul vniant. Dato Antecedente negatur conſequentia, quia continuum non eſt vnum per informationem, ſed vnum integrale habens plures partes extra partes, ad quod non requiritur nec vnio, quæ ſit modus, nec aliquod indiuiſibile; ſed ſufficit ſi vna pars homogenea ſit indiſtans ab alia ad vnam figuram conſtituendam.

Arguunt ſexto. Generationes ſubſtantiales fiunt in inſtanti, ergo in quantitate continua ſucceſſiua, qualis eſt tempus, dantur inſtantia, ergo indiuiſibilia in quantitate continua permanente: quod enim eſt inſtans in tempore, eſt indiuiſibile in quantitate permanente. Ad antecedens reſpondeo, fiunt generationes in inſtanti reali, nego antecedens, quia hæc inſtantia non dantur in tempore, vt dicetur *lib. ſequenti*, in inſtanti ab extrinſeco ſignabili, ſcilicet antea non erat hęc generatio, modò eſt, concedo; ideò autem dicuntur fieri in inſtanti, quia non fiunt per partes, ſed ſimul quoad totum ſuum eſſe. videantur alia argumenta apud Areſium, ſed hæc ſunt principaliora; è quorum ſolutione & cætera ſoluuntur.

Pro complemento huius Tractatus Aduerto hæc omnia, quæ diximus de quantitate continua permanente, eſſe etiam cum proportione applicanda ad quantitatem ſucceſſiuam, Tempus, & Motum, in quibus non ſunt danda vlla indiuiſibilia, niſi per intellectum ab extrinſeco aſſignabilia, etenim & ipſa ſunt diuiſibilia in infinitum, & quacunque parte aſſignata alia, & alia aſſignari poteſt, & ſi darentur, eaſdem difficultates pateremur, ac in quantitate permanente, vt videbit quiſquis illas voluerit applicare. Immò hoc ſequitur ſtante doctrina Ariſtotel. planum, Motum, & Tempus ſibi correſpondere. Hactenus de re difficillima, de qua poſſumus concludere verbis Hurtadi §. 18. *Quò plus huic rei operam impenderis, plus te iri defatigatum, infinita enim partes ſyncategorematicè dolorem tibi parient ſyncategorematicè infinitum.*

Tractatus Tertius. Qui eſt de Infinito.

Sequitur, vt agamus de Infinito, de quo multa poſſent diſputari, quia tamen aliqua tractantur in Theologia cum D. Thoma, prima, parte quæſt. 14. aliqua ad nihil deſeruiunt quod ſciantur, ideò breuitatis memor duas tantùm quæſtiones inſtituam de hoc Tractatu.

Quid ſit Infinitum, & quot modis ſumatur. Quæſtio Prima.

Text. 61. Ariſtoteles reiecta quadam definitione Infiniti tradita ab antiquis, addit propriam dicens, *Infinitum eſſe, cuius ſemper eſt aliquid extra*, ſcilicet infinitum dici illud, à quo quæcunque partes accipiantur, aliæ, & aliæ reſtant accipiendæ in infinitum, ita vt nunquam deueniatur ad vltimam, vltra quam non ſit aliam accipere. 318

Hæc definitio, vt notat Iauellus *hic Tract. de Infinito cap. 2.* eſt tradita tantùm de Infinito quantitatiuo, attamen poteſt cuicunque infinito in proprio genere accommodari, illud enim erit infinitum in aliquo genere, à quo quibuſcunque partibus acceptis in illo genere, (ſiue propriè dicantur partes, ſiue non,) aliæ, & aliæ reſtant in infinitum: immò poteſt etiam accommodari ipſi Deo, in quo licet non ſint partes vllæ, tamen quacunque perfectione Dei aſſignata ſemper alia, & alia in infinitum poteſt aſſignari, ita vt nunquam exhauriatur eius perfectio, ſicque erit definitio complectens omnia genera infiniti mox afferenda. Quoad diuiſionem Infiniti, primo diuiditur infinitum in Infinitum abſolutè, ſeu ſimpliciter, & ſecundùm quid, ſeu in determinato genere. Primo modo infinitus eſt ſolùm ipſe Deus, continens quidquid perfectionis poteſt eſſe. Secundo modo ſunt infinita, quæ ſecundùm aliquam tantùm perfectionem habent partes in Infinitum.

Secundo Infinitum ſecundùm quid diuiditur in Infinitum actu, ſeu categorematicum, & in infinitum potentia, ſeu ſyncategorematicum. Primo modo eſſet infinitum numerus hominum, ſi daretur, actu dicens infinitos homines. Secundo modo eſt quælibet quantitas, quæ poteſt diuidi in infinitum in plura, non tamen actu habet illa plura, vt plura, ſed tantùm potentia.

Tertio Infinitum tùm categorematicum, tùm ſyncategorematicum diuiditur in infinitum ſecundum intenſionem, & ſecundùm extenſionem. Secundum intenſionem primo modo eſſet qualitas habens actu infinitos gradus æquales vni certo. Secundùm intenſionem ſecundo modo eſt quælibet qualitas, in qua poſſumus in infinitum diuidere ipſius gradus. Secundùm extenſionem verò primo modo eſſet quantitas infinitè extenſa, carens omni termino. Secundo modo eſt quantitas finitè extenſa, quæ tamen in infinitum poteſt diuidi. 319

Quarto Infinitum ſecundùm extenſionem tùm categorematicum, tùm ſyncategorematicum diuiditur ſecũdùm extenſionem continuam, & diſcretam: extenſio continua categorematica eſſet ſi daretur ſuperficies, expers omni termino: ſincategorematica verò eſt quælibet ſuperficies de facto: extenſio diſcreta categorematica eſſet numerus actu dicens infinitas res; ſyncategorematica verò eſt quilibet numerus de facto, cui poteſt alius, & alius addi in infinitum.

Quin-

Quinto. Diuiditur Infinitum syncategorematicum secundùm extensionem tùm discretam, tùm continuam in Infinitum permanens, & successiuum. Primo modo est quantitas, & numerus actu existentes, quorum exempla attulimus paulo suprà. Secundo modo extensio successiua continua est Tempus, & Motus; dicunt enim plures partes successiuas in infinitum diuisibiles; extensio discreta successiua sunt cogitationes Beatorum, quæ nunquam deficient; & numerum conficiunt, sed non sunt omnes simul.

Tot igitur modis potest sumi infinitum, de quibus omnibus non est par difficultas, an possit dari à parte rei; quia de infinito simpliciter, & de syncategorematico nullus dubitat, immò in vtroque dedimus exempla, quæ de facto sunt à parte rei, tota igitur difficultas remanet de infinito categorematico: ideò quæro

An possit dari Infinitum Categorematicum.
Quæstio Secunda.

320 DE hac quæstione duo possunt assignari sententiæ. Prima est affirmatiua posse dari infinitum actu. Ita Ochamus *in 2. dist. 13. quæst. vnica. ibidem* Almainus Gregorius *in 1. dist. 43. quæst. 4.* Peretius *lib. 13. cap. vltimo §. quinta propositio*, & alij apud Hurtadum *in Phys. disp. 13. sect. 3.* quos ipse sequitur *ibi, & sect. 2. præcedenti*. Plures alios citat Auersa *quæst. 24. sect. 5.*

Secunda sententia est negatiua, non posse dari infinitum actu est expressa D. Thomæ 1. *parte quæstio. 7. art. 3. & 4.* Caietani *ibidem, & quodlibet. 9. art. 1. & quodlibet. 12. art. 2.* D. Bonauenturæ *in 1. dist. 43.* Durandi *ibidem quæst. 2.* Scoti *in 2. dist. 1. quæst. 3.* & aliorum quos sequitur Ruuius *de Infinito quæst. 3.* & censetur communis. Conimbricenses verò *hic cap. 8. quæst. 2.* vtranque probabilem existimant, sed negatiuam esse præferendam. Alios auctores habes apud Auersam, quos ipse sequitur.

Ego verò rationes vtriusque sententiæ expēdam, cum responsionibus, quæ ad illas solent adhiberi, vt cognita illarum, efficacia, vel inefficacia, meum sensum melius possim aperire.

Prima sententia posse dari infinitum categorematicum secundum multitudinem, seu numerum actu infinitum. Probatur primo possibilia, vel sunt finita, vel infinita. Si finita; ergo Deus non est omnipotens. Probatur consequentia, quia obiectum omnipotentiæ Dei, sunt possibilia, ergo si hæc sunt finita, etiam potentia Dei erit finita; si infinita, ergo constituunt numerum infinitum, ergo ratione numeri non implicat multitudinem infinitam.

Confirmatur, quia Deus sua scientia videt infinita possibilia actu, ergo potest producere, quia non est minus potens potentia Dei, quam cognitio ipsius. Solent negare consequentiam, quia Deus videt possibilia categorematicè ex parte actus, quia vnico actu omnia simul videt, sed syncategorematicè ex parte obiecti, quia illa videt futura successiuè.

Sed contra, quia aliud est loqui in ordine ad existentiā, aliud videre possibilitatem; in eodem signo, & pro illo signo videt omnia possibilia, ergo categorematicè etiam ex parte obiecti; præterquàm quòd, quidquid sit de Dei scientia, estò Deus illa videret tantùm syncategorematicè, attamen velim se ipsis omnia actu, vnum numero infinitum constituunt, vel non. Si primum, ergo non repugnat ratione numeri infinitudo. Si secundum ergo sunt finita, & redit absurdum, quod supra: existimo argumentum insolubile.

321 Probatur secundo. Infinitum Categorematicum, & syncategorematicum nō differunt ratione numeri, vtrunque enim dicit numerum infinitum entium, sed tantùm differunt ratione entium actualium, quia vnum dicit omnia in actu, aliud partim in actu, partim in potentia, sed infinitum syncategorematicum est de facto, ergo etiam categorematicum, quantum ad rationem numeri esse potest.

Probatur tertio, quia in Materia de facto sunt infinitæ negationes, ergo non implicat dari numerum infinitum. Antecedens probatur, tot sunt actu negationes, quot ibi esse possunt, & non sunt formę, sed istæ sunt infinitæ. Consequentia patet, quia istæ negationes constituunt numerum infinitum, quia sunt infinitæ; ergo infinitum actu.

Posset dici esse finitas in infinitum. sed Contra, quia vel negationes infinitarum formarum, quas materia habere potest, sunt actu, vel non. si non, ergo ibi sunt formæ, esse enim, & non esse rei ab eodem subiecto simul abesse non potest. si sunt actu, ergo non sunt finitæ in infinitum, sed re vera infinitæ; illud enim dicitur finitum in infinitum, quod partim est actu, partim in potentia, vt docet Aristoteles *hic* exemplo ludorum agonalium, ergo si omnes negationes sunt actu, sunt infinitæ.

Si dicatur, estò non repugnet ex parte numeri, repugnare per secundam rationem secundæ sententiæ infra afferendam, ratione loci. Contra, quia saltem poterit esse numerus infinitus rerum spiritualium, quæ non requirunt locum, quod sensit Iandunus *quæst. 11. huius 3.* apud Toletum *quæst. 6. §. circa tertium.*

Probatur quarto, quia non debemus aliquid denegare Dei omnipotentiæ sine euidenti repugnantia, sed hæ rationes videntur insolubiles, & si quæ repugnantia in hac parte apparet, etiam vrget in contraria, vt benè deducunt Hurtadus, & noster P. Pasqualigus, ergo dicendum posse dari infinitum actu.

322 Posse autem dari infinitum Categorematicum tùm in extensione, tùm in intensione, sic potest probari. Si non potest dari huiusmodi infinitum in quantitate, & qualitate, ergo vel quantitas, & qualitas non est in infinitum extensibilis, & intensibilis, vel Deus se ipsum non comprehendit, vtrunque est absurdum, ergo. probatur absurditas quoad primam partem, quia etiam negantes dari infinitum actu, concedunt tamen quantitatem nunquam posse extendi, & qualitatem (quibusdam exceptis) nunquā posse intendi, quin magis, & magis in infinitū possint. Quoad secundum autem non est absurdum, sed etiam hæreticum, quia Dei scientia est infinita, ideò sui comprehēsiua. Quare solum restat probanda sequela maioris. probo autem sic. accipiamus quantitatem extensam vt viginti (quod dico de quantitate applica qualitati in intensione) vel vlterius potest extendi, vel non. si non, habeo intentam absurditatem, quantitatem non esse extensibilem in infinitum; si potest, assignetur quantum potest, & illud erit terminus, vltra quem non erit extensibilis, vnde recurrit absurditas. si dicatur ita posse extendi, vt quacunque parte assignata, possit & alias, & alias habere in infinitum; modò sic. vel Deus cognoscit quantum potest, vel non cognoscit. Si cognoscit, vel infinitè extensibilem, vel finitè. Si finitè, ergo habet terminum. Si infinitè, ergo datur de possibili quantitas infinitè extensibilis. Si non cognoscit, ergo non comprehendit se ipsum, quod erat secundum absurdum.

Dicent cognoscere quantitatem esse extensibilem finitè in infinitum, sed Contra, quia nullum est effugium: vel enim Deus simul cognoscit totum augmentum, quod potest habere quantitas, vel non. Si non, ergo non comprehendit se ipsum; si cognoscit, ergo vel finitum, vel infinitum, & redit idem omnino argumentum.

Confirmatur, quia aliquid esse cognoscibile finitè in infinitum, seu syncategorematicè est nunquam ita posse cognosci, quoad plures, & plures partes, quin aliquæ remaneant cognoscendæ in infinitum, sed hoc non est admittendum in Deo, alioquin non comprehenderet se ipsum, ergo, vel dicendum cognoscere quantitatem finitè extensibilem, quod Aduersarij huius sententiæ negant, vel cognoscere extensibilem infinitè, per quod habetur intentum dari posse infinitum actu. Hæ rationes efficacissimè probant, vt quisque potest videre.

323 Secunda sententia non posse dari infinitum actu secundum multitudinem. Probatur primo. Producat Deus infinitos homines, tunc Deus incipiat singillatim enumerare, vel omnes ita enumerabuntur, vt nullus supersit, vel vt aliquis. Si nullus, ergo non erant infiniti contra hypothesin. Si aliquis, de illo rursus quæro, an illo enumerato alius supersit, &c. & sic in infinitum, ergo erit numerus innumerabilis etiam per Dei potentiam, quod inuoluit falsitatem, quia non est maior Dei potentia ad posse illum producere, ac ad posse numerare, & si tenentur dicere non posse enumerare, alioquin non esset infinitum, tenentur fateri hoc infinitum esse impossibile.

Quod si respondeant posse numerare distributiuè, non collectiuè, reddant rationem quare potuerit totum collectiuè producere, ita vt illius productioni finem impo-

su-

fuerit, & non possit totum collectiuè enumerare.

Confirmatur, quia videtur intelligibile aliquid esse infinitum, & tamen actu finito productum, infinitum enim, vt docet Philosophus, non potest pertransiri, quia nunquã est assignare finem ipsius, alioquin esset finitum; dicere igitur infinitum actu esse productum, est dicere esse infinitum, quia sic supponitur, & non esse infinitum, quia potuit pertransiri totum.

Quod si dicant non posse pertransiri distributiuè, benè collectiuè. Contra, quia maius est pertransire illud collectiuè, & totum simul, vt de se patet, quàm distributiuè, & singillatim, ergo si non potest distributiuè, nec poterit collectiuè.

Dicent non posse pertransiri distributiuè, benè collectiuè, quia distributio dicit vnum post aliud, si autem posset pertransiri deueniretur ad vltimum, & sic non esset infinitum; at collectio dicit totum simul, quod non dicit nec primum, nec vltimum. Contra, quia tota illa collectione producta, vel potest Deus alias vnitates addere, vel non. Si potest, ergo erat finita, sicut si distributiuè fuisset producta, esset finita, quia aliæ vnitates poterant produci, atque adeò quælibet illarum vnitatum, quæ istam collectionem conficiebant, habebant rationem vltimi, sicut si Deus simul producat viginti homines, postea addat alium, quilibet ex numero viginti habent rationem vltimi. Si dicant non posse alias vnitates addere, ergo pariter quælibet illarum vnitatum comparata ad alias habet rationem vltimæ, vltra quam Deus aliud non potest. Quare ratio adhuc est in robore, quòd si actu pertransitur, non sit infinitum.

324 Probatur secundo. Si posset dari infinitum actu in multitudine, sequeretur prædicata magis vniuersalia minus patere, quàm minus vniuersalia, hoc implicat, ergo. Minor patet. sequela maioris probatur. productis infinitis hominibus, vel sunt infiniti etiam, vt entia sunt, vel non. Si primum dicatur: Contra, quia effectus infinitus adæquat infinitam Dei potentiam secundùm illam rationem, sed Deus adhuc potest alia, & alia entia producere, ergo non sunt infinita in ratione entis. Si dicatur secundum, ergo habeo intentam sequelam, quia esse hominis dicitur de Infinitis, esse entis de finitis.

Probatur tertio. Implicat vnum infinitum esse maius altero, hoc sequeretur in illa sententia, ergo. Implicantia probatur. Infinitum est, quod caret fine, sed carere fine importat omnem maioritatem, ergo implicat quod est infinitum habere maius. illa sequela probatur. productis infinitis hominibus, in quolibet homine sunt quamplurimi capilli, vel infinitum capillorum est maius infinito hominum, vel non. si sic habeo intentum, vnum infinitum esse maius altero. si secundum Contra, quia hoc est imperceptibile, quod in quolibet homine sint plures capilli, & tamen cum euadunt infiniti, homines æquentur capillis; infinitudo enim hominum non tollit vel vnum capillum, si igitur centum hominibus productis magis, & magis crescit numerus capillorum, ita etiam infinitis hominibus productis magis, & magis crescet infinitudo Capillorum.

Solent ad similia argumenta aduersarij respondere primo vnum infinitum non esse maius alio, nec minus, quia hæc prædicata conueniunt tantùm quantitati finitæ. Ita Conimbricenses. sed Contra, vt benè dicit Durandus, *num.* 17. Quod continet aliquid cum alio addito, est plus quàm si non haberet illud additum, nec appositum est intelligibile.

325 Respondet secundo Noster Pasqualigus acutissimè quidem vnum infinitum posse esse maius alio, non formaliter, quatenus caret vltima parte, quia in hoc omnia infinita sunt æqualia, sed materialiter, quatenus continet aliqua finita. Sed Contra, Infinitum, quod plura finita continet magis elongatur à posse habere finem, ergo, si infinitum potest habere plura finita, quam aliud, est maius formaliter, non tantùm materialiter. Probatur consequentia, quia non posse habere finem pertinet ad formalitatem infiniti, sed additio, quæ fit magis, impossibilitat infinitum ad posse habere finem, ergo pertinet ad rationem formalem.

Respondet tertio idem Pasqualigus, non posse esse maius vnum infinitum alio intensiuè, benè extensiuè. sed Contra, quia hæc extensio in numero aliud esse non potest, quàm illa multitudo plurium, non enim est aliqua intensio, quoad gradus perfectionis; hæc enim non est ad rem in infinita multitudine, sed multitudo plurium est extensio numeri; ergo si est maius alio in extensione, est etiam in intensione. Confirmatur omnes istæ responsiones. sicut ternarij in numero finito sunt partes quaternarij, ita in numero infinito, neque hoc negant aduersarij: modò vel ternarij, sunt partes quaternarij infiniti, quatenus carent vltima parte, vel non. Si primum ergo infinitum formaliter est maius alio. Probatur consequentia, quia quaternarius, vt carens fine, scilicet, vt infinitum formaliter, habet tanquam sui partem ternarium, etiam vt formaliter carentem fine; sed omne totum est maius sua parte, ergo si, vt carens fine, est totum, & ternarius vt carens fine est pars, infinitum formaliter est maius alio infinito formaliter; si dicant secundum ternarium non esse partem, vt carentem fine, quaternarij infiniti, ergo nec quaternarius est infinitus contra hypothesim, probatur consequentia, quia ex numeris finitis non potest coalescere multitudo infinita, vt & ipsi concedunt. videatur Toletus *hic quæst. 6. citata*, qui egregiè hanc partem sustinet.

Non posse autem dari infinitum categorematicum secundum extensionem continuam, seu quantitatem continuam infinitam. 326

Probatur primo ratione ab omnibus adducta. protrahantur duæ Lineæ ab eodem puncto in diuersas partes. quo magis protrahuntur, eo magis distant, vt docent Mathematici, ergo si protrahantur in infinitum, in infinitum distabunt ad inuicem, ergo erit spatium interiectum infinitum, sed illud spatium clauditur duabus illis lineis, ergo erit infinitum, quia per illud infinitè distant lineæ, non erit infinitum, quia habet terminos, ergo erit, & non erit infinitum, quod implicat. Hac ratione perbenè vrget etiam Auersa *quæst. 24. sect. 6. §. prima sit*.

Respondet Hurtadus §. 38. adducendo eandem difficultatem in scientia Dei; vel enim Deus videt illas lineas posse protrahi in infinitum, includẽdo spatium infinitum, vel non. non potest dici secundum, quia si illæ lineæ sic protrahi possint, non est cur Deus hoc non videat scientia infinita. si videt, ergo eadem difficultas: vnde dicit Deum videre illas lineas, non esse terminos illius spatij, quia in parte sunt sine fine protractæ. Sed Contra, quia vis argumenti consistit non quoad longitudinem spatij, quod vtique est infinitum, prout lineæ illud claudentes, sed de latitudine secundùm quam per illud spatium infinitè distant, & tantùm in latitudine illud claudunt. Quod autem sit eadem difficultas in scientia Dei, nihil facit ad solutionem difficultatis quoad productionem; soluant igitur in vtraque, & in scientia, & in productione, forsan enim auctores contrariæ sententiæ, sicut negant posse has lineas infinitas produci, negabunt etiam posse videri: & addo quòd, & si in contraria sententia sit eadem difficultas, vt verè est, & diximus §. *posse autem dari*, non tamen per hoc remanet soluta in hac sententia.

Probatur secundo. Sequeretur quantitatem esse indiuisibilem, consequens est falsum, ergo & Antecedens. falsitas probatur, quia de intrinseca ratione quantitatis est, posse diuidi vsque in infinitum. Sequela probatur. Producat Deus superficiem infinitè extensam, vtique debet etiam producere locum infinitum, quia quanta est extensio quantitatis, tanta, & Loci, cum inuicem sibi correspondeant, hoc posito, sic argumentor. Maiorem locum occupant partes quantitatis diuisæ, quam simul vnitæ, sed producta quantitate infinitæ extensa non esset Locus, qui posset occupari à partibus diuisis, ergo non posset diuidi. Minor probatur, quia non potest dari locus maior infinito, sed infinitus occupabatur à partibus, cum erant vnitæ, ergo si separentur, non erit locus, qui occupetur. Maior etiam probatur; ad hoc enim, vt partes homogeneæ sint diuisæ requiritur, vt inter eas aliquod corpus interiaceat, alioquin nunquam intelligentur separatæ; ergo vera maior. nam requiritur locus, quem primo vnitę occupabant. & insuper requiritur locus, qui occupetur à corpore interiecto. 327

Responderi posset, quod esset indiuisibilis per accidẽs. (Qua responsione etiam solent respondere ad argumentum D. Thomę, quod illa quantitas non esset mobilis contra naturam corporis physici). sed Contra, quia non est per accidens, quòd non possit esse alius Locus, sed per se, quia est adæquata Dei potentia quod productionem loci,

sicut

sicut non est per accidens, quod Deus non possit producere aliam personam ad intra, sed per se, quia est adæquata potentia productiua ad intra, ergo etiam est per se quantitatem non posse diuidi. Probatur Consequentia, quia quantitas per se requirit locum, ergo si per se implicat dari locum, implicat etiam per se quantitatem diuidi.

328 Tandem nec posse dari Infinitum Categorematicum secundum intensionem, seu qualitatem infinitè intensam. Probatur primo, sequeretur motum posse fieri in instanti, hoc implicat, ergo. Implicantia patet, dicere enim motum est dicere partem post partem, dicere verò instans est dicere omnes partes simul. Sequela probatur, quò maior est leuitas, eò citius sursum res mouetur, si igitur leuitas sit infinita, citius in infinitum mouebitur, sed nihil est citius instanti, ergo in instanti mouebitur.

Respondent Conimbricenses *ad 9.* & Hurtadus §. *39. & 40.* non fore, vt moueatur in instanti, quia hoc implicat, cum motus localis importet partem post partem; at in casu allato, esset mobile simul in omnibus partibus loci, vnde dicunt Deum determinaturum quanta velocitate se debeat mouere, ita tamen, vt quacunque assignata alia maior, & maior in infinitum posset assignari. Sed Contra primo, quia hæc est implicantia, quam intendo, dari qualitatem infinitè intensam, ex qua sequatur motum localem fieri in instanti. Contra secundo, quia sicut qualitas actiua, vt quatuor requirit naturaliter, vt Deus concurrat cum illa vt quatuor, ita infinitè actiua requirit naturaliter, vt Deus infinitè concurrat, quòd si hoc implicat, est quia implicat dari talem qualitatem infinitè intensam.

Probatur secundo, quia sequeretur posse Deum comprehendi à creatura, hoc est hæreticum, ergo. Probatur sequela, Deus potest producere qualitatem infinitè intensam, producat visionem sui ipsius in aliquo Beato infinitè intensam, tunc comprehenderetur, ergo. Minor probatur, quia quò maior est intensio visionis, eò magis Deus videtur, vt suppono ex Theologia, ergò si infinitè esset intensa, infinitè Deus videretur, ergo comprehenderetur; quid enim est Dei comprehensio, nisi videre Deum infinitum infinitè?

329 Respondet Hurtadus §. *illo 40.* per quancunque visionem infinitè intensam nunquam fore, vt Deus comprehendatur, quia semper infinitè latent formalitates. Sed Contra, gratis dicitur, quia quò est perfectior visio, eò perfectius videtur obiectum; sunt enim correlatiua; ergo si infinitè est perfecta visio, in infinitum perfectè videtur obiectum; ergo si visio alicuius Beati infinitè esset perfecta, in infinitum perfectè videret Deum, quod est illum comprehendere quoad omnes formalitates,

Multæ aliæ rationes pro vtraque sententia non desunt apud ipsarum sectatores, vt est videre apud auctores citatos, præcipuè Hurtadum; & quoniam hæ, quas attulimus, meo iudicio sunt adeò efficaces pro vtraque parte, vt omnes responsiones huc vsque excogitatæ sint ad ostentationem, non ad solutionem; vt ex hactenus disputatis in tota hac quæstione percipi potest. ideò

Pro decisione huius quæstionis cum nihil intersit, quid quisque sentiat. Respondeo vtraq; sententia premi difficultatibus insolubilibus; neque quoad vsque veræ responsiones occurrant, pro aliqua ipsarum esse resoluendam; melius est enim infirmitatem ingenij humani fateri, quàm vni ipsarum adhærendo difficultatibus postea iactatos, solis verbis remigantes facilè submergi; nec mirum hic nos deficere præter solitum, deficit intellectus finitus, sed in cognitione infiniti, quando placuerit Deo infinito, qui omnem infinitudinem exhaurit, non erit difficile Intellectum etiam finitum infinitum penetrare. Addo quòd si Ouiedus vir satis acutus ita se gessit non semel, vt *controuers. Physicor. 20. punct. 3.* de velocitate motus violenti, & naturalis, nullam iacturam sui æstimans, relinquendo dubium indecisum propter multas difficultates, quæ sibi videntur in omni sententia emergere, cur ego redarguar, dùm agitur de re omnium calculis difficillima?

330 Solùm remanet soluendum argumentum, *ex quæstione tertia, Tractat. præceden.* huc remissum, quòd si partes sunt actu distinctæ in continuo, cum hoc sit diuisibile in infinitum, essent infinitæ, & consequenter daretur infinitum actu in multitudine. Respondeo concessa sequela, negando consequentiam, quia de essentia numeri est dicere vnitates ita discretas ad inuicem, vt vna in alia non includatur, alioquin idem pluries sumeretur in enumeratione; at partes infinitæ, in quas continuum est distinctum, & diuidi potest, sunt proportionales inuicem inclusæ, consequenter nequeunt numerum constituere, quia enumerata, verbi gratia parte *A*, aliæ partes, quæ enumerandæ essent, iam sumptæ fuerunt in parte *A*, quæ ex eis constabat, vnde nequeunt iterum sumi, & cum illa numerum conficere. Quare est implicantia dicere partes proportionales, & dicere numerum propriè. Si verò sermo sit de partibus æqualibus, in quas varijs diuisionibus potest Continuum diuidi, nunquam euader infinita multitudo, vt expendenti patebit Ad hoc argumentum respondent Toletus, & Ruuius *locis citatis Tractat. præceden.* sed non soluunt, faciunt enim vim, quòd numerus requirat actualem diuisionem vnitatum, quæ nunquam accidet in continuo; non soluunt, inquam, quia esto assumptum esset verum, attamen saltem in potentia esset numerus infinitus, si partes proportionales distinctæ sunt aptæ ad constituendum numerum, consequenter nulla esset implicantia, dari numerum infinitum, quod tamen ipsi negant; at in nostra doctrina, & saluamus partes infinitas actu distinctas, & quòd non per hoc ponamus numerum infinitum, licet ex alijs causis hunc non implicare probauerimus in hac quæstione, dum existimamus vtranque partem insolubilem. Ab hac Doctrina videtur non dissentire Auersa dum *quæstione 22. sectio. 7.§. Dico secundo* vult, partes Continui esse actu infinitas, & tamen *sect. 8.§. Dico secundo,* negat esse dicendas infinitas Categorematicè, quia (inquit *§. hinc in forma*) *non sunt in tali statu, vt constituant multitudinem simpliciter infinitam.* Quæ, an in modo loquendi cohæreant, videat Lector. Et hæc sint Dicta pro complemento huius tertij Libri, in quo facilioris methodi causa discussimus etiam omnia, quæ solent disputare Aristotel. expositores in quinto, & sexto Physicorum.

TRACTATVS, ET QVÆSTIONES in Quartum Physicorum.

QVARTI LIBRI SVMMA.

Postquam Aristoteles explicauit in tertio Libro naturam Motus, & Infiniti, quod competebat motui, quatenus est quoddam Continuum, explicat in quarto ea, quæ extrinsecè competunt: quædam autem competunt motui ratione mobilis, vt scilicet fiat in loco, &c. quædam ratione sui, quòd fiat in tempore, tempus enim est mensura motus: de vtroque agit in hoc Libro, quare diuiditur in duas partes principales. In prima, quæ est vsque ad textum 87. exclusiuè (consequens autem) agitur de Loco. In secunda, quæ est ab illo textu vsque ad finem Libri agitur de Tempore, & quoniam antiqui ponebant dari vacuum, & esse Locum, &c. idcirco etiam hoc discutitur in prima parte; vnde illa prima pars subdiuiditur in duas alias partes, in prima vsque ad textum 58. exclusiuè (eodem autem modo) agit de Loco tantùm. In secunda agit de Vacuo. Nos duobus Tractatibus omnia comprehendemus. Primus erit de Loco, & Vacuo. Secundus de Tempore.

Tractatus Primus. Qui est de Loco.

Quid sit Locus propriè Dictus. Quæstio Prima.

331 Varij fuerunt sensus circa Loci naturam, vt est videre apud Aristotelem *hic*, & Expositores. Toletum *quæst.* 3. Conimbricenses *cap.* 5. *quæst.* 1. Pererium *lib.* 11. & alios, omnes autem sequuntur, & defendunt definitionem traditam ab Aristotele *text.* 42. excepto Hurtado *disp.* 14. *de Loco, sect.* 1. qui Aristotelis definitionem impugnat. Est igitur Locus secundum Aristotel. *Superficies vltima corporis continentis immobiliter.*

Dicitur primo Locus *Superficies*, scilicet vltima pars assignabilis ab extrinseco, secundum latitudinem, & Longitudinem, indiuisibilis secundum profunditatem corporis, quod aliud continet, quam concipimus terminare ipsum corpus, ideò dixit Aristoteles *terminum*.

Dicitur secundo *vltima*, vel secundum vulgatam translationem textus *prima*, quia duplex est locus, vnus proprius, seu immediatus. Alius improprius, seu mediatus, & remotus. Verbi grat. Locus proprius Petri est vltima Superficies aeris ambientis Petrum; quia illa tantùm Petrum immediatè ambit. Locus improprius dicitur Cœlum, quia mediante aere Cœlum Petrum ambit, dicitur igitur vltima, seu prima, quia hic definitur Locus proprius.

Dicitur tertio. *Corporis*, quia Superficies, quæ locus statuitur, nunquam existit mathematicè sine corpore, sed est terminus corporis, quod aliud continet, & vt talis terminus habet rationem Loci, cum enim datur motus ad Locum, non datur tantùm ad superficiem mathematicè, sed physicè, quatenus est terminus profunditatis corporis continentis, & mediante illo vnum corpus continet, ambit, & circumscribit aliud.

Dicitur quarto *Continentis*, quia Locus debet continere locatum, quare inter locum, & Locatum, debet esse æqualitas non dimensionis; quia superficies est tantùm longa, & lata, non autem profunda ad modum Locati, sed debet esse æqualitas continentiæ, quòd Locus totam profunditatem alterius corporis contineat, & circumscribat.

332 Dicitur vltimo *Immobiliter*, seu *immobilis*, in qua particula multùm desudant expositores, vt est videre apud Pererium *cap.* 1. Primo quia videmus Turri existenti immobili, moueri superficiem aeris ambientis, flante vento, perperam igitur dicitur debere esse immobilis. Secundo quia dum Nauis ad cursum fluuij mouetur, vtique mutat Locum, & tamen non mutat superficiem, sed æquè mouetur etiam superficies: dicitur igitur immobilis (omnibus expositoribus omissis) quia Locus formaliter, quatenus est Locus continens locatum non indiget moueri ad motum Locati. immò non potest moueri; non enim Locus est sola superficies corporis continentis, vt docet D. Thomas, *hic text.* 42. sed superficies, vt dicens distantiam talem ad Polos Cœli; vt sic autem, & si aer circa Turrim moueatur; & si eadem superficies aquæ circa Cymbam eadem maneat, semper tamen Locus est immobilis, quia vt dicēs distantiam talem semper manet circa Turrim, & non manet circa Nauim; neque quòd sit mobilis, quatenus est superficies terminans profunditatem corporis locantis, quidquam officit, quia dicitur immobilis formaliter, vt Locus, scilicet vt continens locatum, non debet moueri ad motum illius, quia mobile debet de vno loco transire ad alium, quod vtique esse non posset, si locus esset mobilis. Huius sententiæ mihi videtur & Auersa *quæstion.* 27. *sect.* 3. §. *& quidem*.

333 Contra hanc Doctrinam multa dicit Pererius *cap.* 2. §. *Hac D. Thom.* Quare ipse includit *cap.* 3. hic non definiri omnem Locum, sed Locum tātùm Corporum simplicium, qui cum semper eandem differentiam retineat, meritò dicitur immobilis; at de ratione Loci vt sic, dicit tantùm esse, vt aliud contineat; addit tamen multoties Locum sumi impropriè pro illa distantia ad Polos Cœli. Verùm non video quomodo possit hæc doctrina subsistere, dùm enim Cymba eadem vnda fertur ad aliam partem fluuij, peto à Pererio, vel mutauit locum, vel non. Si primum ergo non in sola superficie consistit, quia eadem ambitur. Si non, est inintelligibile, cur magis distet ab alia Cymba, quam primo, &c. non enim potest dici mutasse impropriè, pro situ, &c. vel passiuè; loquor enim propriè, neque ipsa immobilis persistit; sed verè mota est, præterquam quòd si immobilitas non requiritur, non erit, cur aqua existens in vase, nō sit in loco, ambitur enim, &c. propter enim solam mobilitatem, quam dicit vas ad motum aquæ, negauit Aristoteles vas esse locum *tex.* 41. ideò dicebat, Nauis, quæ mouebatur cum flumine potius erat tanquam in vase, quàm in Loco.

Quare ad tollendam omnem difficultatem, quam facit
Pererius aduersus doctrinam traditam ex D. Thoma de 334
Loci immobilitate, dicerem, ad conseruandam identitatem Loci, non requiri eandem numero superficiem neque requiri diuersam, sed satis esse, esse aliquam superficiem, cum eadem distantia ad Polos, vnde ratio Loci consistit in superficie connotando distantiam, quæ responsio videtur innui à Tolet. *hic quæst.* 3. §. *ad hoc respondent.* potest hæc Doctrina probari, quia si modò existens locatus sub superficie aeris, succederet superficies aquæ diceret in eodem loco, & tamen diuersæ superficies, ne dùm numero, sed specie mutatæ sunt, vtique quia idem situs est ad vtranque superficiem, ergo quælibet superficies cum eodem situ sufficit; & cum dicit omnia Loca eundem situm habens ad Polos Cœli; nescio quomodo cohæreat cum doctrina, quam postea tradit *cap.* 3. §. *dubitatione igitur*, dicens, sumi Locum pro situ, & sic variari situm, non Locum respectu Cœli. Si omnia habent eundem situm, quomodo variatur? Multa argumenta affert Toletus *loco citato* contra Definitionem, tamen, si benè examinetur modus, quo particulæ definitionis explicatæ sunt, facilè soluentur, vel videatur ipse Toletus, qui omnia soluit. Hæc Doctrina habet fundamentum in Aristotele, *tex.* enim 42. postquam dixit, Locum debere esse vltimam superficiem immobilem, eam videtur explicare, per immobilem fixionem Cœli, & Centri. ex dictis.

Infertur primo. Vltimam spheram, quæ non habet superficiem, supra se ambientem, non esse in Loco propriè, quod videtur docere Aristoteles *text.* 43. nisi forsan dicatur esse in Loco per partes in potentia, quatenus vna pars sphæræ vltimæ, si ab alia diuideretur, remaneret contigua, & ab illa ambiretur, quem modum essendi in Loco tribuit ei *hoc tex.* 43. ex Aristotele D. Thomas. sed hæc doctrina non admittitur à Toleto, *eodem textu*. Verum non est huius Loci hoc discurrere; nobis satis sit vltimam sphæram non esse propriè in Loco, quia non habet superficiem ambientem; illud enim est in loco ex Aristotele: *Cui corpori est aliquod extra corpus continens ipsum, hoc in loco est, cui verò non, minimè.* Immò expresse hoc dicit *tex. quadragesimo septimo*, de Cœlo. *Idcirco terra in aqua, hæc in aere, aer in æthere, & æther in Cœlo est collocatus, ipsum verò Cœlum nullo alio in corpore est vlterius collocatum.*

Infertur secundo. Angelos, & animas rationales non 335
sic esse in loco propriè loquendo, quia non circumscribuntur à superficie ambiente, Angelus enim, & Anima ita est in loco, vt tota sit in toto loco, & in qualibet parte Loci, ad differentiam propriè locati, quod dicit partes correspondentes partibus Loci, ideo Angeli, & Animæ dicuntur esse in loco tantùm definitiuè; quia scilicet ita definiuntur, & determinantur hoc spatio, vt extra illud non sint, ad differentiam Dei, qui, & si non sit circumscriptiuè, nec etiam est definitiuè, quia per immensitatem est vbique. Immò neque, vt Deus, Angeli, & Animæ sint in loco tali pacto, necesse est esse superficiem vacuam alio corpore, vt inter corpora accidit, sed debet esse plena, alioquin daretur vacuum. hi enim cum non sint circumscriptiuè non implent locum, quare nomine Loci respectu Dei, Angelorum, & animarum intelligitur superficies plena.

Infertur vltimo. Cum definiuerimus locum, non solùm pro loco corporum simplicium, sed omnium, quæ habent supra se superficiem, infertur hic, inquam, non omni loco competere proprietates loci assignatas ab Aristotele, sunt enim aliquæ, quæ conueniunt tantùm loco naturali, scilicet Elementorum, ver. grat. quòd Locus trahat locatum, illud conseruet, &c.

An detur aliquis Locus, qui solet dici, Locus Intrinsecus, seu Vbi, & quid sit. Quæstio Secunda.

336 PRo intelligentia tituli aduertendum totam quæstionẽ esse, an prętet motum localem producatur aliquid in ipso mobili intrinsecum, per quod constituatur in tali loco, quod solet vocari *Vbi*, seu vbicatio, seu locus intrinsecus ad differentiam superficiei, seu Loci extrinseci, qui non acquiritur in mobili, sed tantùm ambit extrinsecè mobile. Igitur intellecto titulo quæstionis, sit

Prima Conclusio. Datur hic Locus intrinsecus, seu hoc *Vbi*, quod per motum producatur. Probatur primo non potest dari actio sine termino, ergo datur hoc *Vbi*. Antecedens aliàs probaui, nunc suppono notum ex terminis ipsis. Consequentia probatur, motus est actio, ergo debet per illum aliquid produci, sed non potest produci, nisi hoc *Vbi*, ergo. Minor probatur. non potest assignari superficies extrinseca, hæc enim non est aliquid per motum productum, præterquamquòd terminus motus debet esse in eo subiecto, in quo est motus, at motus non est in corpore, vbi est superficies, sed in mobili; non potest dici, quòd sit relatio indistantiæ, hæc enim relatio in aliquo de nouo producto debet fundari, præterquamquod ex Philosopho ad relationem per se non est motus; ergo adhuc signandus terminus huius motus per se; non est quid aliud possit assignari, ergo *Vbi* intrinsecum, per quod mobile constituitur præsens hic.

337 Confirmatur in cęteris speciebus Motus datur terminus intrinsecus in eo, quod mouetur, ergo etiam in latione, ergo datur hoc *Vbi*, omnia sunt clara.

Probatur secundo, non potest fieri transitus de contradictorio in contradictorium sine mutatione intrinseca ex parte alicuius, sed per motum localem fit hic trãsitus, dum res de non pręsente fit pręsens, ergo datur aliqua mutatio intrinseca, ergo vera Conclusio. Maior probatur. vt fiat hic transitus, res non debet manere eadẽ omnino, ac prius, ergo, vel mutatur intrinsecè, & habeo intẽtum, vel extrinsecè, & hoc, quia aliud intrinsecè mutatur, & consequenter etiam habeo intentum, patet inductione; obiectum de non amato, extrinsecè mutatur in amatum, quia aliud intrinsecè mutatur per amorem euadens amans; pariter paries extrinsecè mutatur, dum de non viso fit visus, oculus intrinsecè, quia per visionem intrinsecè receptam fit videns, & ratio à priori est, quia per extrinsecam mutationem res non tendit in aliam, consequenter non inducit extrinsecam mutationem in alio; cum igitur fit hic transitus, & si tantùm mutetur extrinsecè, semper debet assignari, quod mutatur intrinsecè. Probatur secunda consequentia, quia per motum localem non mutatur intrinsecè superficies, seu Locus extrinsecus, nihil enim acquirit superficies sibi inhærens ex eo quòd contineat locatum, ergo datur hæc mutatio in locato, ergo producitur aliquid, per quod mutetur, hoc aliquid voco ego *Vbi*.

338 Secunda Conclusio. Hoc *Vbi* est ratio formalis constituens rem pręsentem, vbi est. Probatur, quia datur hic terminus motus localis, vtique aliquem effectum debet tribuere mobili, non est alius, qui tribuatur, quam constituere rem pręsentem ergo. Minor probatur. Omnia, quæ sunt in mobili post motum erant in eo ante motum, præter esse hic præsens, ergo non est quid tribuamus pro effectu formali nisi constituere hic mobile præsens.

Confirmatur, quia rem esse præsentem hic non potest tribui, nisi huic *Vbi*, ergo vera Conclusio. Probatur antecedens, non potest tribui ipsi mobili, vt sic, primo enim ante motum erat mobile, & non erat hic; non potest tribui ipsi motui, nisi ad summum vt *quo*, quia per ipsum producitur id, quod, vt *quod* præstat hunc effectum, sicut calefactio non facit calidum, nisi vt *quo*; non potest tribui ipsi superficiei extrinsecè ambienti, quia & si illa tolleretur, non per hoc amittit mobile esse hic pręsens, ergo remanet vt tribuatur tantum huic *Vbi*.

Sed Contra Instatur primo, cum quæritur vbi res sit, responderur esse alicubi, esse hic, vel illic, &c. sed hoc aliud non importat, nisi esse in hoc, vel illo loco, ergo præter ipsum locum non datur aliud *Vbi* distinctum, &c.

Respondeo per huiusmodi aduerbia signari locum extrinsecum concomitanter, seu consequenter, quia nunquam habetur de facto ratio præsentialitatis, nisi etiam sit aliqua superficies ambiens, re vera tamen *Vbi* est omnino independens à superficie corporis continentis.

Instatur secundo, ex auctoritate Diui Thomæ, *prima parte quæstione* 110. *articulo tertio, & quæstione sexta de potentia articulo tertio, secundo contra Gentiles cap.* 13. vbi videtur docere, per motum localem non acquiri aliquid intrinsecum, ergo non est assignare aliud *Vbi*, præter extrinsecam superficiem. Confirmatur, quia propter hoc dicitur motus localis, quia terminatur ad Locum.

Ad argumentum Respondeo D. Thomam tantùm docere per motum localem acquiri aliquid extrinsecum, & denominans extrinsecè, nempè Locum, qui semper naturaliter loquendo est conuinctus cum ipso *Vbi*; & per hoc patet etiam ad Confirmationem, vt enim dicatur motus localis, satis est, si semper tendat ad Locum naturaliter, licet non necessariò, & intrinsecè, & propter hanc necessariam connexionem loquendo naturaliter prouenit, vt multoties sumatur locus extrinsecus pro ipso *Vbi*, at *Vbi* pro loco extrinseco, quod est maximè aduertendum pro multorum argumentorum solutione. Ex dictis.

339 Infertur primo. Cum *vbi* sit ratio constituendi hic, vel ibi, nec possit dari huiusmodi ratio absque re, quæ per ipsam hic vel ibi constituitur, sed è contra, hoc vbi esse quendam modum modaliter distinctum à re, quæ fit pręsens; & cum vel per minimum res mouetur ab illo spatio imaginario, cui imaginamur illam pręsentem, corrumpatur illa præsentia, infertur hoc *vbi* importare relationem transcendentalem ad huiusmodi spatium.

Infertur secundo. Hoc *vbi* esse fundamentum relationum propinquitatis, & distantiæ; ideò enim dicitur res aliqua propinqua, vel distans, quia est pręsens tali spatio, inter quod, & aliud, cui dicitur præsens, vel absens plus, vel minus spatij imaginamur intercedere, ab ipso autem *vbi* habetur rem constitui hic, & non alibi, ex quo possit tantum spatij intercedere: verùm quidem est, quod per ablationem alterius rei tollitur relatio, sed hoc non facit, quin ipsum *vbi* sit tale fundamentum, sed quod ad ponendam relationem talis terminus requiratur, quo corruptio tollatur relatio, quod verum est in omnibus relationibus.

Infertur tertio. Cum esse pręsens alicui spatio multipliciter contingere possit, vel expellendo ab eodem spatio aliud corpus, vt sunt omnia corpora de facto; vel non expellendo, tamen non ita, quòd sit totum in toto, & totum in qualibet parte, vt accideret, si Deus tolleret quantitatem, relinquendo in eodem spatio materiam, compositum, &c. vel hoc modo non expellendo aliud, sed sibi determinando tantum spatij, in quo sit totum in toto, & totum in qualibet parte, vt Angeli, & animæ rationales, infertur, inquam, diuersas esse species *vbi*, seu præsentiarum.

340 Suarez *sectione secunda disp. citata* videtur sentire non omninò propriam loquutionem esse vocare *vbi* locum intrinsecum, & Ruuius *lib.* 4. *Tract. de Natura Loci quæst.* 3. *num.* 37. impropriissimam loquutionem appellat, cum Aristoteles tantum extrinsecam superficiem appellare cõsueuerit nomine Loci; nec propositiones, quæ de Loco circumferri solent, omnes possint applicari ipsi *vbi*: attamen cum sit quæstio de Nomine non absonum est, hoc nomine ipsum appellasse, vt saltem termini cognoscerentur. Aduerto autem pro perfecta intelligentia huius quæstionis *in* 2. *Conclusione* non fuisse dictum, *vbi* constituere rem pręsentem loco extrinseco, & in illatis affirmatum fuisse constituere pręsentem spatio imaginario, quia *vbi* est omnino independens à loco extrinseco; quia si tolleretur omnis locus, eadem pręsentia posset retineri, & si daretur (vt posse dari probabitur infra) motus in vacuo, eadem præsentia posset acquiri; ideò ad explicandam hanc præsentiam, quam exhibet independenter, & exhiberet in illo casu, imaginamur exhiberi illi spatio, quod occupat Locus, vbi de facto est. Plura habet Suarez, & Ruuius *locis citatis*. Conimbricens. *in prędicam. Arist. cap.* 9. *quæst.* 2. Tolet. *quæst.* 8. Hurtadus *disp.* 14. *in Phys. sect.* 2.

Solum posset quæri ad exactam cognitionem naturæ *Vbi*, quomodo distinguatur à situ; sed breuiter dicendum, distingui sola ratione ratiocinata; idem enim modus, quatenus dicit pręsentiam ad spatium dicitur *Vbi*, quatenus

autem dicit talem dispositionem partium, vt sedere, iacere, stare, &c. dicitur *Situs*, quod maiorem distinctionem non importat, quàm rationis, nec minorem rationis ratiocinatæ, cum inuicem separari non possint; & ratio vnius non sit adæquatè ratio alterius. Videantur Dialectici *in prædicamento Situs*, & Suarez *disp.* 11.

Vtrum idem Corpus esse possit in pluribus Locis simul Circumscriptiuè. Quæstio Tertia.

341 POsse vnum, & idem Corpus esse simul in vno loco circumscriptiuè, & in alijs definitiuè nemo Catholicorum negat, quia fide certum ex Misterio ineffabili Sacratissimæ Eucharistię, ex quo instruimur in omnibus Hostijs consecratis per totum orbem terrarum definitiuè continere idem Corpus Christi Domini, quod in Cœlis residet circumscriptiuè. Quare tota quæstio reducitur ad esse in loco circumscriptiuè. An possit idem Corpus simul habere plures præsentias circumscriptiuas. de quo negant omnes Thomistæ, & plures alij cum Sant. Thoma 3. *parte quæst.* 75. *art.* 1. 4. *contra Gent. cap.* 64. & alibi, cui ex recentioribus assentiunt Vasquez 3. *parte disp.* 189. & Complut. *in Physicor. disp.* 19. *quæst.* 8. affirmant verò omnes Scotistæ adhærentes Scoto *in* 4. *distin.* 10. *quæst.* 3. conueniunt ferè omnes recentiores. Conimbric. 4. *Physico. cap.* 5. *quæst.* 5. Suarez 3 *pa te dist.* 8 *sect.* 4. Hurtadus *in Physicor. disp.* 14. *sect.* 5. Auersa *quæst.* 27. *sect.* 6. Ouiedo *controuers.* 15. *punct.* 9. & alij, sit.

Vnica Conclusio. Potest idem Corpus esse simul in pluribus Locis circumscriptiuè. Probatur primo potest idem corpus esse in pluribus locis simul definitiuè, & circumscriptiuè, ergo & simul in pluribus circumscriptiuè. Antecedens nemo potest negare, nisi erroris reus contra Eucharisticam Christi Domini præsentiam definitiuam, cum qua retinet etiam circumscriptiuam in Cęlis. Consequentia probatur: tùm quia maius est habere duas pręsentias oppositas, & diuersæ rationis; scilicet spiritualem, & circumscriptiuam, quàm duas eiusdem rationis circumscriptiuas; tùm quia nulla potest esse difficultas de pręsentia pluriticata circumscriptiua, quæ non vrget etiam in plurificatione præsentiæ definitiuæ; tùm quia rationes, quæ probant possibilitatem plurium pręsentiatum definitiuarum simul, vel possibilitatem vnius circumscriptiuæ cum vna, vel pluribus definitiuis, probant etiam possibilitatem plurium simul circumscriptiuarum, nisi cęcutiamus in medio lumine.

342 Dicent. esse de ratione præsentiæ circumscriptiuæ ita corpus constituere in loco, vt nequeat per vllam potentiam esse extra circumscriptiuè, benè definitiuè.

Disparitatem frigidam vocat Hurtadus, & benè. Conantur illam sustinere Complutenses, sed oleum, & operam perdunt; tùm quia esse circumscriptiuè in loco, tantùm dicit esse in illo commensuratiuè totum in toto, & partes locati in partibus Loci; ex quo non sequitur, quin possit habere aliam pręsentiam, per quam iterum in alio sit loco totum in toto, & partes in partibus. tùm quia hoc videtur potius conuenire præsentiæ definitiuæ, non circumscriptiuæ, quia esse definitiuè in Loco est ita esse ibi, vt non sit alibi; ideò dixit Hurtadus, præsentiam definitiuam determinare locatum ad locum, Circumscriptiuam potius locum ad locatum; tùm quia si circumscriptio ita deberet adæquare locatum loco, quòd nequiret esse extra illum, alioquin esset, & non esset adæquatus Locus (inquiunt Complutenses) dicant, quare hæc implicantia (si tamen esset) non sequatur, quando idem corpus præter pręsentiam circumscriptiuam, habet etiam definitiuam; vtique etiam tunc corpus est extra illum locum, ergo est, & non est locus adæquatus. Adæquatio enim loci hic debet sumi penes negationem existentiæ extra illum locum, non penes modum existēdi. ergo sequeretur eadem implicantia, quod tamen negant de pręsentia circumscriptiua, & definitiua simul, ergo debent etiam negare de pluribus circumscriptiuis simul, & quidquid dicant ad hæc, gratis erit dictum, vt patebit expendenti.

343 Probatur secundo. Quod idem Corpus sit in duobus locis circumscriptiuè nulla est implicantia, ergo de potentia absoluta Dei esse potest. Consequentia patet, quia nihil denegandum Deo sine euidenti contradictione. Antecedens patebit soluendo argumenta in contrarium.

Instatur primo. Corpus existens in duobus locis esset diuisum à se ipso, quod implicat, ergo. Primo respondeo. Si hoc sequitur ex duabus pręsentijs circumscriptiuis, sequitur etiam ex circumscriptiua, & definitiua simul; neq; vnquam afferetur sufficiens disparitas. Respondeo secundo distinguendo. Diuideretur a se ipso entitatiuè, negatur, quod est idem omnino; diuideretur in pręsentia, conceditur, sed hoc non implicat.

Instatur secundo. Corpus esset in maiori spatio se ipso, sed hoc implicat, ergo. Respondeo futurum in maiori spatio se ipso, si consideratur secundùm vnam pręsentiam, non secundùm plures, quas haberet in illo casu, quare omnia illa spatia essent adæquata eidem habenti plures pręsentias; & vnumquodque spatium esse adæquatum eidem corpori secundùm vnamquamque pręsentiam singillatim.

Instatur tertio. Ergo posset idem Corpus esse in infinitis locis, ergo posset esse immensum. Respondeo, si loca possent esse infinita, dando Antecedens, sed negando consequentiam; Quia immensitas est perfectio, quæ intrinsecè petit esse vbique; at in casu nostro, esset vbique extrinsecè per Dei miraculum; sic Anima poterat esse ab æterno: tunc esset æterna à parte ante, à parte post, ergo haberent æternitatem Dei? Hęc argumenta vident docti. Præter quam quod si hoc argumentum probaret, etiam impugnaret pluralitatem pręsentiarum definitiuarum, & sic arietaret Sacramentum Eucharistiæ. expende vim argumenti, & mecum eris.

344 Instatur quarto ratione Vasquez. Si Corpus potest esse in pluribus locis simul, ergo moueri motibus contrarijs, & distinctis, sed hoc implicat, ergo. Auersa concedit sequelam, negat minorem. Vide ipsum, si vis. Ego Respondeo negando sequelam, quia cum quælibet ex illis præsentijs petat naturaliter, vt alia corrumpatur, vel non poterit moueri, quia Deus vtranque vellet conseruari; cui conseruationi nequit causa naturalis resistere; sicut si Deus nunc vellet conseruare meam pręsentiam, nequirem loco moueri, vel statim ac moueretur in vno loco, aliæ præsentiæ desinerent, quia naturaliter quælibet præsentia dicit incompossibilitatem cum alia, neque naturaliter duæ simul componi possunt; sicut nunc de facto dùm nouam pręsentiam acquiro, aliam deperdam, est necesse.

Sed Contra Dices, quia non est maior ratio, cur deberet moueri in vno loco, quam in alio, ergo nullibi posset moueri. Præterea cum de facto Christus Dominus moueatur in Cœlo, & in Sacramento ad motum hostiarum per accidens, neque tamen per hoc amittat alias pręsentias quas habet, non apparet cur in casu, de quo agimus, si corpus moueretur, amitteret alias pręsentias. tantò magis, quòd animal simul mouetur contrarijs motibus in diuersis corporis partibus, verbi gratia, in vno brachio sursum, in alio deorsum. Ad primum Respondeo, si esset agens liberum, inciperet moueri vnde vellet, si esset agens naturale, vnde posset facilius ad centrum, quò tendit peruenire; si omnia essent paria, Deus deberet determinare. Ad secundum, motum, quem subit Christus Dominus sub Hostijs esse motum per accidens, & in Cœlo moueri motu, per quem producitur *Vbi* diuersæ rationis ab *Vbi* Sacramentali. Vide Ioannem de Lugo *de Eucharistia disputat. quinta, tractat. septimo, numero* 184. Ad tertium, disparem esse rationem, quia cum anima essentialiter petat esse tota in toto, & tota in qualibet parte, habet quandam virtualem diuisionem.

345 Instatur quinto. Ergo idem Corpus posset suscipere affectiones penitus oppositas, verbi gratia, Romæ calefieri. Ianuæ frigefieri, Romæ habere oculum, Ianuæ illo carere. Romæ lætari, Ianuæ dolere. viuere Ianuæ, mori Romæ. & cętera huiusmodi. Respondeo negando consequentiam, ratio negationis est, quia per plures præsentias, quas idem Corpus recipit à Deo, non crescit in potentijs, & virtutibus naturalibus, per consequens ea tantùm potest actiuè, aut passiuè, quæ posset, si vnam tantùm haberet præsentiam. quare ex affectibus contrarijs, illum haberet, qui esset potens prędualere præ alio; si vna esset præsentia; Ideò Ianuæ, & Romæ, vel tantùm calefieret, vel tantùm frigefieret, vel tantùm doleret, vel tantùm lætaretur, vtrobique careret oculo, vtrobique esset mortuus. & sic de cęteris.

Dices.

Dices. Ergo dabitur actio indiſtans. Probatur conſequentia. quia Petrus exiſtens Romæ omnes illos affectus recipit, & præſtat ibi, quos Ianuæ, ergo datur actio indiſtans.

Reſpondeo negando conſequentiam ad probationem. agens agere, vel pati Ianuæ, vbi non diſtat, at poſtea tenetur naturaliter ea omnia etiam Romæ Deus conſtituere, ex ſuppoſitione quòd idem corpus replicauerit; Licet non attendendo ad naturas rerum poſſit Deus alîter facere. Vide Ouiedum §. 3. *Concluſ.* 7. idem dicas de actibus vitalibus, & cæteris omnibus accidentibus, quæ non ſequuntur talem locum, aut talem præſentiam. & per hæc patet ad multa, quæ affert Auerſa, vt ſuam ſententiam firmet, qui in hoc eſt nobis contrarius dicens, quòd idem corpus poſſit hæc omnia ſimul habere.

Dices ſecundo, ergo ego exiſtens Romæ potero videre Ianuenſem portum, quem video exiſtens Ianuæ. ſed hoc eſt abſurdum, & ſallax, quod poſſim videre ad tantam diſtantiam, ergo. Reſpondeo quòd exiſtens Romę, ſed non vt exiſtens Romę poſſum videre portum Ianuenſem, ſed quia cum videam exiſtens Ianuæ, idem ſum, qui Romæ, in quo eadem viſio ponitur à Deo. Hoc autem nullum eſt abſurdum, neque video diſtantiam Romæ à Ianua, ſed tantùm illam quam conſpicio Ianuæ, quia eſt eadem met viſio replicata. Sicut eſt replicatum ſubiectum.

346 Quare pro ſolutione plurium argumentorum, quæ fieri poſſent ſit prima Regula. Quod omnia prædicata, quæ competunt corpori ratione præſentiæ, nequeunt conuenire niſi corpori prout exiſtenti ſub tali præſentia, ſic diſtare, non diſtare, ſedere, ſtare, iacere, impelli, percuti, & alia huiuſmodi competere poſſunt in vno loco non in alio. Quia ſicut multiplicatur præſentia, poſſunt multiplicari, & affectiones, quæ tali præſentiæ ſunt addictæ, ſed in hoc nullus contradicet.

Secunda Regula. Omnes affectiones, quæ abſtrahunt à Loco, & conueniunt corpori ſecundùm ſe, non per ordinem ad Locum, conſequuntur corpus vbicunque ponatur. Ratio eſt, quia cum ſit idem, neque per plures præſentias auctum, ideò de eo philoſophandum, ac ſi vnam tantùm haberet, & Deus tenetur in illud omnia ea ponere, quæ accidunt in vno loco etiam in alijs, alioquin poſſent de eodem verificari contradictoria; neque diuerſitas loci tollit veram contradictionem, cum alioquin ſint de eodem omnibus modis abſolutè, non in ordine ad præſentias. Quidquid dicat Auerſa. Concedo quidem cum Hurtado poſſe Deum idem corpus conſeruare viuum in vno loco, in alio non viuum; non tamen viuum, & mortuum, quia eſſe mortuum in aliquo loco, ne dùm dicit carentiam præſentiæ vnionis inter animam, & corpus, ſed verè dicit negationem prędictę præſentię, & inſuper quòd nullibi adſit prædicta vnio: at non viuere alicubi dicit ibi non eſſe præſentiam prædictæ vnionis; quod vtique poteſt Deus facere, quia cum in noſtra ſententia quælibet res conſtituatur in loco per propriam præſentiam, poteſt Deus cauſare præſentiam vnius rei, non alterius. patent hæc omnia, quia dum ego ſum Veronæ, non viuo Venetijs, non per hoc tamen dicor Venetijs mortuus, quia ſcilicet eſſe mortuum negat ſimpliciter vitam, at non viuere Venetijs, tantùm dicit, non adeſſe iſthic meæ vitæ præſentiam. Vide Hurtadum, quo loco habet multa digna, quæ legantur ex his omnibus.

347 Deducitur, poſſe Deum de potentia abſoluta duo corpora locare in eodem loco, vt cum communi Theologorum, affirmant omnes (excipe Durandum) apud Conimbricenſes *loco citato quæſt.* 4. Auerſam, *ſect.* 5. & apud alios. Ratio ex dictis. quia non minus per aduerſarios videbatur exigi à ratione corporis eſſe tantùm in vno loco, ac ab eodem expellere alia quæcunque corpora, ſed non obſtante tali exigentia aſſeruimus, poſſe Deum idem corpus collocare in pluribus locis, ergo poterit etiam in eodem loco locare plura corpora. Sed hoc eſt adeò certum apud Catholicos, cum Chriſtus Dominus natus ſit de intemerato Virginis vtero; cum clauſis ianuis ad Diſcipulos intrauerit, & alia huiuſmodi præſtiterit, vt iure omnes Catholici de Durando obloquantur. Vide Doctores, ſi vis. Totam hanc quæſtionem habes diffuſè; & optimè tractatam apud Albertinum *Corollar. ſecundo, ex præd. quant. quæſtione ſecunda tota*, & Ioannem de Lugo *de Euchariſtia, diſput. quinta tota*. Qui verè hanc quæſtionem alioquin difficilem adeò enucleant, vt nihil ſuperſit deſiderandum. Pro inſtituto Philoſophico ſatis, eſſent enim multa miſcenda, quæ ingrediantur aggeres Theologicos.

An detur, vel dari poſſit Vacuum. Quæſtio Quarta.

Cap. 6. & *tribus ſequentibus* agit Ariſtoteles de vacuo. & nos cum illo in hac quæſtione, & ſequenti. Primo autem ſciendum nomine vacui nonnullos intellexiſſe ſpatium imaginarium, nullum dicens corpus reale; & qui hoc dicunt, aſſerunt, hanc eſſe diſtinctionem inter ſpatium imaginarium, & vacuum, quòd vacuum importat hoc ſpatium inter aliqua corpora, verbi gratia, inter duos parietes, ſpatium imaginarium nihil dicit ſimpliciter. Ab omnibus autem recentioribus ſolet nomine vacui vſurpari ſuperficies continens priuata corpore contento, vnde definiunt vacuum eſſe, Locum non repletum corpore, aptum repleri. Sed re vera exiſtimo quæſtionem de nomine; id enim quod auctores primi modi dicendi appellant ſpatium imaginarium inter aliqua corpora; auctores ſecundi modi appellant illa corpora ſuperficiem priuatam locato, & conſequenter ſpatium ponunt imaginarium inter illa: Igitur Vacuum eſt Superficies apta repleri aliquo corpore, ſed non repleta. vt ſi hoc cubiculum remaneret vacuum ab omni corpore contento nunc de facto, & etiam ab aere, qui ſolet ipſum replere, & de hoc mota eſt præſens quæſtio. Pro qua ſit 348

Prima Concluſio. Non datur naturaliter Vacuum, nec dari poteſt. Probatur primo omnibus illis experientijs, quibus videmus naturam adeò ſollicitam ad euitandum vacuum, vt multoties res ipſæ contra ipſarum naturam cogantur elicere operationes, vt aquam aſcendere, &c. Quarum ſatis ſit vnam, vel alteram afferre. Si phiala vehementer caleſiat, ſtatim deinde ſic calefacta ſuper aquam ponatur, incipit aer incluſus propter frigefactionem condenſari, qui propter rarefactionem totam phialam repleuerat, & ſic minorem locum occupare; ne detur vacuum ſtatim aqua incipit aſcendere, pari modo Cucurbitulæ ideò eleuant carnem, dum apponuntur, quia per ſtuppam primo accenſam rare ſit ille aer, tunc applicatæ carni, condenſatur aer rarefactus minorem locum incipit occupare, & currit caro ſurſum tracta, ne detur vacuum. alias innumeras experientias omnes auctores afferunt, Tolet. *quæſtione decima*, Conimbricenſes, *cap.* 9. *quæſt.* 1. Ruuius, *Tract. de Natura vacui quæſt.* 1. Hurtadus *diſput.* 15. apud ipſos poſſunt videri.

Probatur ſecundo ratione. Quia alioquin tolleretur mira diſpoſitio vniuerſi, & conſeruatio eiuſdem, ergo nec datur, nec dari poteſt vacuum naturaliter. Conſequentia patet, quia non eſt conforme naturæ rerum variari ipſarum diſpoſitionem, & impedire conſeruationem earumdem iuxta ipſarum naturam. Sequela antecedentis probatur, quia totus vniuerſus eſt veluti quoddam Corpus compactum ex pluribus partibus inuicem vnitis ad accipiendos influxus cęleſtes, vt per vnam partem tranſmitterentur ad alias; & ſic mutua quadam communicatione foueantur, conſeruentur, &c. Sed dato vacuo non poſſet fieri hæc tranſmiſſio. hanc vnicam rationem exiſtimat Toletus §. *at cum eſſe*, poſſe dari ad hanc Concluſionem, & omnes hanc vnam afferunt. 349

Confirmatur, quia per tot ſæcula nullum habemus monitum affirmandi fuiſſe vacuum, & ſemper vidimus naturam adeò laboraſſe, vt illud euitaret, ergo non niſi rationabiliter dicimus naturaliter non poſſe eſſe.

Sed Contra Inſtabis primo. Quælibet res naturaliter operatur iuxta propriam naturam, & in ipſarum conſeruationem tendit, ergo non eſt dicendum grauia aſcendere, & leuia deſcendere ad tollendum vacuum. Reſpondeo quamlibet rem eſſe partem huius Totius, & vniuerſi, quare duplicem habet inclinationem; alteram particularem, qua tendit in proprium bonum; alteram vniuerſalem, qua tendit in conſeruationem totius, & vniuerſi; igitur cum exigit conſeruatio vniuerſi, quælibet res poſtponit particularem inclinationem, & ſecundùm vniuerſalem concurrit ad vni-

vniuersi conseruationem, siue hoc fiat à se, siue ab alio corpore, in tali casu aliud trahente, siue à Deo auctore naturæ propter bonum commune: cum igitur vacuum pugnet cum conseruatione vniuersi, quælibet pars etiam contra particularem inclinationem concurrit ad illud impediendum (dicitur contra particularem inclinationem, non naturalem, quia non censetur motus contra naturam, vt dicit Toletus §. *ex quo fit*.) sicut in corpore quodlibet membrum se exponit periculo propter conseruationem capitis. Addo tamen quòd conseruatio totius etiam vergit in conseruationem rei particularis.

350 Instatur secundo. Sequeretur cum vnum Corpus mouetur, moueri totum mundum, si non datur vacuum, hoc est absurdum, ergo. Probatur sequela. Ingreditur hoc cubiculum Petrus, vel vbi est Petrus erat aliud corpus, vel non. Si secundum, ergo dabatur vacuum. Si primum, ergo simul est cum Petro; & ecce penetrationem corporum naturaliter, quod omnes negant; ergo dicendum fuisse expulsum illud Corpus, vtique in alium locum est expulsum, & ex eo loco aliud expulit, & sic in infinitum, donec totus mundus moueatur, immò vltimum Corpus, quod expelletur, extra mundum expelletur.

Respondeo, quando aer expellitur, ne mutetur totus mundus, vt dicit argumentum, statim illum aerem condensari, & sic occupare minorem locum. Quomodo autem stet condensatio sine penetratione *in Lib. de Generatione* videbitur.

Instatur tertio partibus follis compressis, si Orificium eius ita claudatur, vt nihil aeris attrahere possit, aperiantur partes, dabitur vacuum, quia nihil aeris est ingressum, & maior locus debet modo repleri, ac antea, cum erant compressæ illæ partes. Respondeo nunquam fore, vt illę partes, & Latera apetiantur, sed si maxima vis adhibeatur, rumpentur ad excipiendum aerem, ne detur vacuum; eadem responsione respondetur ad alia similia argumenta, quæ afferunt Doctores citati, ne enim detur vacuum, aer, vel aqua prius rarefacta per calefactionem, vel non condensabitur per frigefactionem, vel vasa frangentur ad recipiendum aerem.

351 Instatur quarto. Sit vas plenum cineribus, adhuc recipiet in se aquam, ergo prius inter illos cineres dabatur vacuum. Negatur consequentia, inter enim cineres illos, erat inclusus aer, & vbi erat aer, successit aqua, idem dicendum de omnibus corporibus porosis, quæ ideò possunt recipere aquam, quia intra poros habebant aerem, qui per aduentum aquæ excluditur.

Secunda Conclusio. Non implicat vacuum de potentia absoluta. Probatur, quia de facto potest Deus corrumpere totum aerem, vel cum vnum corpus egreditur ab vno loco, denegare concursum, vt illuc ingrediatur aliud, quibus casibus daretur vacuum, ergo.

Probatur secundo. Quia nulla est ratio implicantiæ; quod enim ordo vniuersi sic exigat, verum est secundum potentiam naturalem, non autem obedientialem, quæ attenditur respectu potentiæ Dei absolutæ; pariter quod facere aliquid contra ordinem vniuersi sit inordinatum, quod à Deo esse non potest; quia licet esset inordinatum attento ordine particulari vniuersi, tamen posset ordinari ad aliquid aliud, nec deesset Deo, ad quid ordinaret vacuum Videantur Conimbricenses, *quæst. 2*.

An si daretur Vacuum, Motus in eo fieri posset.
Quæstio Quinta.

352 PRima Conclusio. In vacuo posset esse motus. est contra Commentatores, Themistium, Simplicium, Ægidium, & alios apud Ruuium *quæst. 3*. Probatur. posito vacuo, omnia adessent, quæ erant in pleno, præter Locum, sed Locus est quid extrinsecum ad motum, vt docet quidem Aristoteles *5. Physicor.* ergo in vacuo posset dari motus. Minor probatur. Quia terminus motus intrinsecus est *Vbi*, nec locus extrinsecus acquiritur, nisi consequenter, & concomitanter, vt diximus, ergo.

Contra hanc Conclusionem Instatur primo. Omnis motus sublunarium pendet ab influxu Cœlorum, sed posita vacua intercapedine non posset esse hic influxus. Respondeo primo hoc argumento ad summum probare non posse dari motum naturaliter, non autem supernaturaliter de potentia absoluta, quia Deus posset supplere illum influxum. Respondeo secundo. Corpora naturalia non ita pendere ab influxu Celorum, quin per aliquod parum temporis possint moueri sine illo.

Instatur secundo, ex Aristotele *cap. 8. à text. 64. ad 71.* qui sex rationibus probat impossibilem esse motum, si daretur vacuum, & ad destruendum vacuum vtitur hac ratione; quia si concedunt Philosophi (contra quos arguebat) dari motum, non poterant concedere vacuum.

Respondeo primo illa argumenta, vt patebit consideranti, procedere de vacuo omnino negatiuo, si nullum esset corpus, quia tunc non esset terminus, quo naturaliter ferrentur mobilia, & vbi sisterent, in quo est tota vis illarum rationum, vt si Deus à principio ante creationem Mundi creasset ignem, nō esset cur potius in vna partem, quàm in aliam tenderet ignis, & ibi sisteret, cum nulla esset differentia locorum; de vacuo autem priuatiuo non est huiusmodi difficultas; vt si Deus annichilaret aerem cęteris corporibus saluis. Respondeo secundo, quod etiam in vacuo negatiuo posset Deus mouere corpus, & facere vt sisteret hic, vel ibi, in parte spatij imaginarij in ordine ad polos fixos imaginarios.

Instatur tertio. Aristoteles *à text. 71.* probat, quòd si 353
daretur vacuum, motus fieret in instanti, quia cum tota resistentia sit ex parte medij, quò minus medium resistit, eo magis velox euadit motus, sed dato vacuo nulla esset resistentia, ergo velocissimus esset motus, ergo in instanti, hoc autem est absurdum per omnes, ergo dicendum dato vacuo, non posse dari motum. Confirmatur ex eodem Aristotele, quia sequeretur saltem hoc absurdum, eodem tempore transiri vacuum, & plenum: sit enim tempus *B*, quo transitur vacuum, moueatur eodem tempore mobile per plenum, vtiq; aliquam partem transibit, ergo eodem tempore transibitur vacuum, & plenum; pro horum responsione sit.

Secunda Conclusio. Motus in vacuo esset successiuus. Probatur: sit aliquod corpus, cuius medietas sit in vacuo, medietas in pleno incipiat moueri tendendo ad plenum, vtique secundùm partes, cum quibus erat in pleno, mouebitur successiuè, alioquin esset simul secundùm aliquam sui partem in pluribus locis, ergo etiam successiuè mouebitur secundùm medietatem existentem in vacuo, ergo motus in vacuo est successiuus. Secunda Consequentia patet. Prima probatur. Quia ita descendit secundùm partes in vacuo, prout descendit secundùm partes in pleno, cum sit aliquod vnum continuum, & quia ita mouetur in vacuo prout ingreditur plenum, & ab illo circumscribitur, sed illud ingreditur successiuè per partes, ergo successiuè partes relinquunt vacuum.

Confirmatur, quia quo magis protenderetur illa medietas in vacuo, eo plus temporis cōsumeretur antequam conficeretur totalis receptio in pleno, ergo successiuè fuit mota in vacuo, magis enim, vel minus durare, in hoc sensu, successionem importat. Alias rationes afferunt Toletus *quæst. 9.* Conimbric. *cap. 9. quæst. 5.* Ruuius *loco citato*, *num. 21. 22.* & Hurtadus *sect. 6.* Qui omnes nobiscum conueniunt. est etiam sententia D. Thomæ, Scoti, Ochami, Auempacis, & aliorum. modò

Ad argumentum Aristotelis Respondeo cum D. Tho- 354
ma *hic lect. 12. text. 75.* ab omnibus recentioribus recepto, illam rationem benè procedere contra Antiquos, qui totam rationem, cur latio sit successiua, ponebant respectu medij, ablato consequenter medio, nulla esset successio, nos autem dicimus rationem successionis in latione non esse resistentiam tantùm medij, sed distantiam extremorum, inter quæ fit motus; & cùm hæc non tollatur, non est mirum si adhuc perseueret successio. Concedo quidem, quod si medium impedit velocitatem motus, in vacuo, quantùm ad illud, non esset successio, esset tamen ratione distantiæ.

Ad Confirmationem pariter respondeo, procedere contra antiquos, nihil autem facere contra nos; eodem enim tempore pertransitur vacuū, & plenum, quia vtrunque conuenit in repugnantia ratione distantiæ. Verum quidem est, quòd si medium etiam resistit, eodem tempore ver. gratia *B*, maior distantia pertransibitur in vacuo, quàm in pleno, quia vacuum expers erit resistentiæ ex parte medij.

Dices quomodo potest esse distantia in vacuo. Respondeo,

deo, quòd duplex est distantia positiua, & priuatiua, positiua est inter ea, inter quæ intermediat aliquod corpus, vt nunc de facto inter hos parietes mediat aer: priuatiua est inter ea, inter quæ est tantùm spatium, vt tale corpus posset intermediare, vt ver. gra. si Deus annichilaret aerem existentem inter duos parietes, esset distantia priuatiua, quia verè distarent sicut antea. & idem corpus adhuc posset interponi; dato igitur vacuo, esset distantia hæc priuatiua, & hæc successiuè esset superanda in motu: adhuc tamen contra Conclusionem

Instatur, sequeretur æquè velocius moueri mobile gra-
355 uius, & leuius, hoc est absurdum, ergo. Probatur sequela, ideò grauius velocius mouetur, quia facilius intersecat medium, sed in vacuo non esset medium intersecandum, ergo æquè velocius mouerentur. Absurditas probatur. Quia experimur mobilia, quò grauiora, eò citius deorsum tendere. Respondeo negando sequelam, ad probationem Dico, mobile grauius, velocius moueri, non quia facilius intersecet medium; sed quia maiorem habet vim motiuam ratione maioris ponderis. Verum quidem est, quòd si ex parte medij maiorem facilitatem habet mobile grauius, quàm mobile leuius, quantùm ad hoc in vacuo essent paria. sed de hoc Tractatu Satis.

Tractatus Secundus. Qui est de Tempore.

VLtimum, de quo agit in hoc Libro Aristotel. est Tempus, cuius naturam explicare nec adeò facilè, ideò dicebat D. Augustinus 11. *Confess. cap. 14. quid est ergo Tempus? si nemo ex me quærat scio, si quærenti explicare velim, nescio*. Conabor tamen duabus tantùm quæstionibus de illo motis omnia comprehendere, quæ citrà curiositatem de eo desiderari possent, vt illius temporis naturam cognoscamus, cuius hactenus beneficio adeo vsi sumus, vtinam non abusi.

Quid sit Tempus. Quæstio Prima.

536 ARistoteles tex. 101. affert definitionem Temporis dicens *Tempus esse numerum motus secundum prius, & posterius*. pro cuius intelligentia duo recolenda sunt. Primo duplicem esse numerum, alium numeratum, & dicuntur illa, quæ enumerantur, vt decem homines: alium enumerantem, & dicitur numerus ille, qui mente concipitur, & ipso explicamus numerum enumeratum. Primus solet etiam dici numerus rebus concretus. Secundus numerus à rebus abstractus.

Recolendum secundo. Numerum numeratum duplicem esse, alium simpliciter, cuius partes in quantitate sunt discretæ, vt numerus denarius hominum. Alium secundùm quid, quatenus plura simul vnita diuerso modo se habent, & sic quasi numerum constituunt, quem aliqui vocant, discretum secundùm qualitatem, vt plures partes eiusdem Continui diuersa qualitate affectæ, his notatis.

Dicitur primo Tempus *Numerus*, scilicet enumeratus, videlicet partes ipsę, quæ enumerantur, vnde non definitur, vt aliqui existimant, Duratio primi mobilis, quatenus ipsa mensuramus cęteros motus; vt sic enim esset definitus numerus numerans, quia duratio primi mobilis habet rationem mensuræ actiuæ respectu cęterorum motuum, quòd ideò dicitur Tempus extrinsecum, sed definitur Duratio cuiuscunque motus; seu tempus intrinsecum. patet hoc esse de mente Aristotelis, nam *tex.* 102. habet, *cum numerum dicamus & id, quod numeratur, & id, quo numeramus, id, quod enumeratur, est Tempus*.

Dicitur secundo. *Motus*, quia Tempus est numerus numeratus, seu mensura passiua, qua motus formaliter redditur mensurabilis; motus enim se habet vt subiectum ipsius temporis, quia dicit durationem ipsius motus, at duratio concipitur vt afficiens rem durantem, & quia, quod durat quantùm est de se; est aptum mensurari aliqua mensura actiua, ideò per tempus formaliter redditur mensurabile.

Dicitur tertio. *Secundum prius, & posterius*, scilicet secundùm partes priores, & posteriores, quæ ratione prioritatis, & posterioritatis trahunt aliquam moram in duratione. Quare clarior definitio temporis intrinseci potest esse huiusmodi. *Tempus est Duratio successiua motus habentis partes priores, & posteriores, secundum quas redditur aptum mensurari*. ex quo

Infertur primo. Tempus esse numerum discretum tan-
tùm secundùm quid, cùm enim partes debeant trahere 357
aliquam moram durationis successiuæ, debent esse quid continuum, consequenter non possunt esse adæquatè discretæ, sed solùm secundùm diuersum modum se habendi, quatenus vna est prior, altera posterior.

Infertur secundo. Cùm tempus non sit, nisi duratio rei successiuæ, tot esse tempora, quot motus, quia duratio vnius non est duratio alterius; & si quando Aristoteles videtur vnum tantùm tempus agnouisse, est loquutus de tempore extrinseco primi mobilis, quod cum sit quid maximè durabile, conforme, &c. vti solemus ad mensurandos cęteros motus: & sic dicitur hic motus durasse vnam horam, vnum diem, &c. Quia tantùm est protracta eius duratio, quantùm tot partes motus primi mobilis pertransierunt, quibus nomen vnius horæ, vnius diei, &c. imposuimus, vt ipsis vteremur, tanquam mensura ad mensurandos cæteros motus.

Infertur tertio. Cùm omnis duratio rei successiuæ sit omninò independenter ab Intellectu, quia si ignis moueatur sursum, & si nullus Intellectus cogitet, adest tempus illius motus, infertur, inquam, tempus non esse ens rationis, pendens ab Intellectu, &c. Verum quidem est, tempus extrinsecum formaliter, quatenus habet rationem mensuræ pendere ab Intellectu; non enim vti possumus parte durationis motus primi mobilis ad mensurandum hunc, vel illum motum, nisi actualiter intellectus inuicem comparet.

Infertur quarto. Quemlibet motum respectu alterius posse habere rationem temporis extrinseci, quia possumus vnum motum ad alium minorem comparare, & ad proportionem durationis illius, durationem alterius mensurare; quia tamen motus primi mobilis est maximè motus regulatus, &c. ideò simpliciter eo vtimur, & illum intelligimus in scholis, cum dicimus tempus extrinsecum.

Infertur quinto. Cum tempus sit duratio successiua quoad partes priores, & posteriores, illa solum mensurari tali tempore, quæ habent partes huiusmodi durationem dicentes, quare res permanentes, & Angeli, si non habent durationem successiuam, & Deus, non dicuntur mensurari tempore, sed ad summum coexistunt tempori extrinseco, quatenus secundùm suam durationem totam simul sunt, & correspondent cuicunque parti temporis extrinseci, seu motu primi mobilis.

Quomodo Tempus distinguatur à Motu. Quæstio Secunda.

PRima Conclusio. Inter Motum, & Tempus interce- 358
dit aliqua distinctio (conclusio procedit de tempore intrinseco, seu de duratione Motus.) Probatur ratione Toleti *quæst. 12. hic §. his igitur suppositis*, Quia Tempus, & Motus diuersas habent definitiones, diuersas species, item motui competit esse tardum, esse velocem, sursum, deorsum, &c. quæ non competunt tempori, ergo aliquo modo distingui debent.

Secunda Conclusio. Tempus distinguitur à motu sola ratione ratiocinata. Eadem enim Entitas, quatenus concipitur actualis via, per partes priores, & posteriores ad terminum dicitur Motus; quatenus verò concipitur quædam duratio successiua illarum partium, &c. dicitur Tempus. Est D. Thomæ, Scoti, Suarez *disp. 50. sect. 9.* Pererij *lib. 12.* Toleti, & aliorum apud Ruuium *de Tempore, quæstio. 4. §. prima Opinio.* Contra Richardum. Argentinam. Conimbric. & alios apud eundem Ruuium. § 2. *Opinio.* Quos ipse sequitur, docentes Tempus esse modum additum existentiæ motus.

Probatur primo nostra Conclusio. Nõ distinguitur Tẽpus à motu vt res à re, nec vt modus, nec tantũ ratione ratiocinante, ergo ratiocinata. Consequentia sequitur ex sufficienti distinctionum enumeratione. Antecedens probatur, si Duratio, scilicet Tempus, distingueretur realiter à motu, vtique etiam illa duratio persisteret in existentia, & consequenter duraret: modò, se ipsa duraret, vel duratione distincta. Si se ipsa, cur non & motus ipse seipso durat? si alia duratione, daretur processus in infinitũ. Quod neque modaliter, quia res modificata potest esse absque modo, at nequit motus esse, & non durare, quòd neque

tan-

tantùm ratione ratiocinante, probatur, quia habemus fundamentum diuersorum conceptuum; aliud enim est motum habere esse, & esse viam ad terminum, per partes priores, & posteriores, quod est existere motum; & aliud has partes moram protrahere, & successiuè permanere, quod est Tempus. Confirmatur, quia idem est dicere motum annuam existentiam protraxisse, ac per annum durasse, sed in secundo tempus significamus, ergo Tempus non distinguitur ab existentia motus realiter.

359 Probatur secundo. Quia Tempus per Aristotelem includit partes successiuas; vel igitur preter partes motus alias partes dicit, vel non. Si non, ergo non distinguitur ab eo realiter. si sic, ergo etiam Tempus formaliter est motus. Confirmatur, quia si tempus intrinsecum esset quid distinctum à motu quacunq; distinctione reali, motus sine illo esse posset, saltem per Dei potentiam, ergo dari posset res existens, & permanens in existentia, & non durans, quod est in intelligibile. Vltimò probatur, quia non sunt multiplicandæ distinctiones sine necessitate, sed hic nulla est necessitas, ergo. Minor probatur argumentorum solutione.

Arguitur primo. Duo Motus æquales secundùm entitatem possunt dicere inæqualem durationem, & Tempus, ergo Tempus est quid distinctum. Consequentia patet. Antecedens probatur. percurrant duo mobilia idem spatium decempalmare, sed primum mobile velocius percurrat in medietate horæ, tardius verò in hora, erunt æquales illi motus, quia ambo easdem partes dicunt, dum idem spatium metiti sunt, vnus tamen durauit per horam, alius verò per medietatem temporis tantùm, ergo inæquales in duratione, & tempore; Quod si dicantur esse inęquales tantùm in ordine ad tempus extrinsecum, quod connotant, instant mensuram debere proportionari mensurato, si igitur mensura vnius est excedens respectu mensuræ alterius, etiam motus mensurati se debent æquali proportione excedere. Est principale argumentum aduersariorum. Respondeo concedendo Antecedens, & eius probationem, negando consequentiam, tantùm enim sequitur, duas res æquales secundùm entitatem, quia æquales partes habent, vnam magis durare posse, quam aliam, quod vltro concedo, quæ duratio habetur per aliquid distinctum ratione, seu per easdem partes prout permanent in esse; quæ distinctio sufficit, vt motus æquales in entitate, sint inæquales in tempore, & sic est æqualis proportio inter mensuram, & mensuratum: tantùm enim durat motus, quantum temporis extrinseci fluit, non enim tempus mensurat motum secundùm entitatem, sed durationem motus.

360 Arguitur secundo. Locatum correspondet Loco per aliquid distinctum, nempè per *Vbi*, immò etiam spatio imaginatio; ergo etiam res durans correspondebit tempori extrinseco, & Imaginatio per aliquid distinctum, ergo duratio distinguitur realiter à re durante: Respondeo Locum correspondere per *Vbi* superadditum propter rationes allatas, quia fit pręsens Loco, seu spatio reali, actione, cui alius terminus assignari non potest; quia dum de non pręsente, res fit pręsens, debet dari mutatio intrinseca in locato, cùm non detur in Loco, &c. Quæ rationes non militant in tempore; Et si dicant per durationem rem fieri pręsentem tempori extrinseco reali, vel imaginario, & consequenter hanc pręsentiam debere esse per aliquid superadditum, est loquutio impropria; fieri enim præsens importat ita hic constitui, quòd non alibi, quod non competit respectu temporis: & si sic impropriè esset admittenda, per ipsummet *Vbi*, per quod fit pręsens spatio, fit etiam tempori, propriè verò per durationem dicitur res coexistere tempori, non fieri præsens.

Arguitur tertio. Duratio supponit existentiam, ergo tempus distinguitur realiter à motu. Negatur antecedens, eo enim ipso, quòd res existit, durat; si enim non duraret, non existeret. Verum quidem est, quòd cum res non incipiat durare, nisi postquam est educta de potentia suarum Causarum; & cum primo recipit existentiam dicatur extra suas causas, ideò dicitur existentia supponi à duratione, re vera tamen pari passu gradiuntur, & sicut eo instanti, quo fit, non dicitur existere, sed existentiam recipere, seu propriùs id, per quod existat, ita nec dicitur durare, sed recipere id, per quod duret. Vel dic cum alijs durationem connotatiuè supponere existentiam, ab illa distingui, &c. quatenus connotat tempus extrinsecum, quo durat; quia prius est, existentiam esse, quam connotare tempus, &c. sed hoc idem est, ac dicere, existentiam connotatiuè supponere existentiam, vt sic; quare pari passu gradiuntur existentia, & duratio. ex his

361 Infertur primo. Multa posse conuenire motui, quæ non tempori, & è contra propter huiusmodi distinctionem; sicut & eidem entitati hominis, multa possunt conuenire, vt rationali, quæ non, vt risibili; cùm igitur eadem entitas motus hæc duo dicat, & esse viam ad terminum, quod aliquid incompletum dicit; & hæc eadem suam habeat durationem; quæ vt sic nihil dicit incompletum; permanere enim in esse non obijcitur vt quid incompletum intellectui; ideò vt huiusmodi fluxus, potest ei competere esse tardum, velocem, sursum, deorsum, non esse in prædicamento per se, &c. quæ non competunt, vt dicit permanentiam in esse, cui vt sic competit, constituere prædicamentum *Quando*, &c. sola enim distinctio rationis est sufficiens ad distincta pręedicamenta.

Infertur secundo. Cùm non distinguantur realiter motus, & Tempus, omnia quæ competunt vni, competere etiam alteri entitatiuè, & materialiter; non verò pręcisè, & formaliter, quod est maximè aduertendum, pro multorum argumentorum solutione.

Infertur tertio. Cùm Tempus sit duratio Motus, nec ab eo distinguatur nisi ratione, eùm eodem modo se habeant cęteræ durationes ad res, quæ ipsi durant, ac tempus ad motum, illas quoque tantùm ratione distingui à suis durationibus.

Infertur quarto. Cùm tempus sit quid successiuum, sicut & motus, per hoc dici esse præsens, in quantùm habet partes, non simul; hoc enim est contra naturam entis successiui, sed partes actu fluentes ad inuicem continuatas, ita vt nunquam possit ab intrinseco assignari pars, quæ actu sit, quia non esset amplius ens successiuum, sed permanens, sed in tantùm est, in quantum fluit. Videte Peterium *loco citato cap. 1. §. Ratio autem, quam afferunt,* &c. Ruuium, *quæst. 2. §. pro solutione*. Toletum *in 6. cap. 2. quæstione soluuntur quædam dubia §. ad sextum*, & *hic quæst. 12. §. possumus igitur*, ad quos etiam vos mitto pro abundantiori Tractatione de Tempore. hic aliqui solent tractare de Æternitate, æuo, & ceteris durationibus, sed proprium locum habent in Theologia. De quarto Libro Hactenus.

QVINTI, ET SEXTI LIBRI
Physicorum.
S V M M A.

IN Præcedentibus determinauerat Aristoteles de Motu, & de Motum consequentibus. in quinto Agit de Diuisione Motus in species. in sexto de Diuisione Motus, quatenus participat rationem Quantitatis Continuæ, scilicet in partes Quantitatiuas. Quintus Liber diuiditur in duas partes: In prima quæ est vsque ad text. 23. (post hæc autem) agit de diuisione Motus in sui species. in secunda ab illo textu, vsque ad finem agit de vnitate, & contrarietate eiusdem. Pariter sextus Liber diuiditur in duas partes. In prima quæ est vsque ad text. 24. (Necesse est autem) ostendit motum ad modum omnium continuorum, esse diuisibilem. In secunda vero ostendit quomodo diuidatur. Prima pars rursus subdiui-

diuiditur in alias duas, in prima vſque ad text. 22. (manifeſtum eſt autem ex dictis quod) oſtendit nullum Continuum eſſe indiuiſibile. item ſecunda illa pars in duas alias diuiditur. in prima, vſque ad text. 33. (motus autem eſt) præmittit quædam neceſſaria ad explicandam diuiſionem Motus. In ſecunda autem determinat de ipſa diuiſione. Supra hos Libros nihil occurrit dicendum; quæſtiones enim in his ſolitæ agitari in tertio Libro motæ ſunt, vt omnia, quæ ad naturam motus ſpectare videntur, in vnum collecta habeantur.

SEPTIMI LIBRI PHYSICORVM

S V M M A.

ABſolutis omnibus, quæ videbantur neceſſaria ad intelligendam naturam Motus in 7. & 8. determinat Ariſtoteles de Motu comparato ad mouentia, & mobilia, & in hoc 7. ſecundum aliquos eadem eſt materia, quæ in 8. ſed imperfectè, & potius rationibus tantùm dialecticis probata. Fuſius poſtea eandem probaturus in 8. Quòd ideo ab aliquibus Expoſitoribus hic Liber omittitur. Diuiditur autem in duas partes. In prima, quæ eſt vſque ad text. 21. (dubitabit autem aliquis) oſtendit eſſe primum motum, & primum motorem. In ſecunda, quæ eſt ab illo text. vſque ad finem agit de Motuum Comparatione, quoad velocitatem.

Prima pars diuiditur in duas alias partes. In prima vſque ad text. 3. (quod omne, quod mouetur) præmittit quædam theoremata neceſſaria ad inueſtigandum, quod intendit. In ſecunda proſequitur ſuum intentum, probans eſſe aliquem primum motum, & primum motorem. Similiter illa ſecunda pars primæ diuiſionis, diuiditur in alias duas. In prima, quæ eſt à text. 21. vſque ad 35. (quoniam autem mouens) docet quod motus ſunt ad inuicem comparabiles. In ſecunda tradit modum, quo debent comparari. Hic videretur diſcutiendum, an vera ſint axiomata, quæ aſſumit Ariſtot. & in ſcholis adeò trita. Primum an omne, quod mouetur ab alio moueatur. Secundum. An mouens, & motum debeant eſſe ſimul. ſed vtrunque libenter omitto, Primum quidem, quia pendet à deciſione de principio motus grauium, Leuium, & Proiectorum, in quibus videtur difficultatem habere, & de his non niſi in octauo Libro diſputat Ariſtot. ſecundū autem axioma proprium Locum habet in Libris de Generatione, quando quæritur, an ad generationem oporteat Agens eſſe propinquum paſſo. Quare in hunc ſeptimum Librum nihil adeſt neceſſariò diſputandum.

TRACTATVS, ET QVÆSTIONES in Octauo Phyſicorum.

OCTAVI LIBRI SVMMA.

IN ſeptimo Libro Ariſtoteles quædam docuerat ad probandum dari debere vnum primum motum, vnum primum motorem, & primum mobile. In hoc octauo pergit inueſtigare horum qualitates, & naturas. Diuiditur autem Liber in duas partes principales. In prima, quæ eſt vſque ad text. 21. (principium autem conſiderationis) præmittit, motum eſſe ſempiternum, & probat vniuerſaliter, & in communi. In ſecunda exequitur inueſtigationem. hæc autem ſecunda pars rurſus diuiditur in 3. alias partes principales. In prima, quæ eſt vſque ad text. 54. (at verò aliud) oſtendit, quod motus primus eſt ſempiternus, & primum mouens omninò immobile. In ſecunda, quæ eſt vſque ad text. 78. (quòd autem hoc) oſtendit quid ſit hic primus motus. In 3. quale ſit primum mouens. Quare in hunc octauum Librum deberemus diſputare de æternitate motus, & de attributis primi motoris, nempè Dei. Verùm de ſempiternitate motus aptior locus recurret in Libro de Cælo cum eodem Ariſtotele, & de Primo motore proprius Locus eſt in Theologia cum D. Thoma prima parte. Ideò his omnibus omiſſis, vnum Tractatum inſtituemus de Motu grauium, Leuium, & proiectorum, de quibus agit Ariſtoteles in hoc Libro occaſione illius axiomatis, omne quod mouetur, ab alio moueri.

Tractatus Vnicus. Qui eſt de Motu Grauium, Leuium, & Proiectorum.

A Quonam Moueantur Grauia, & Leuia. Quæſtio Prima.

362 IGitur dat occaſionem huius quæſtionis axioma ſæpius aſſumptum ab Ariſtotele, *Omne quod mouetur ab alio mouetur*. non enim prima facie apparet, quòd grauia, & Leuia ab alio moueantur; non enim mouentur ab extrinſeco, vt mota violenter; quia eſt motus naturalis; neque videtur dicendum moueri ab vna parte, vt in animalibus; quia cùm ſint homogenea, non eſt maior ratio, cur vna pars moueat, & non alia, quare videntur ſe ipſis moueri contra prędictum axioma; ideò de hoc merito dubitamus; ſcio etiam adeſſe, qui in viuentibus, & alijs, quæ mouentur, negent vniuerſaliter verificatum ab alio moueri, ſed præter neceſſitatem, & parua vtilitate hoc diſputaretur. Videantur Conimbricenſes 7. *Phyſicor. cap.* 1. *quæſt.* 1. *tota*. Ruuius *hic cap.* 4. *quæſt.* 1. Suarez *diſput* 18. *ſect.* 7. & Commentatore *hic*, & *in* 7. Pro mota quæſtione multę ſunt ſententiæ apud noſtrum Areſium 1. *de Generatione, diſput.* 5. *quæſt.* 42. *ſect.* 2. principaliores verò ſunt tres.

Prima eſt Scoti *in* 2. *diſtin.* 2. *quæſt.* 10. quem ſequuntur Scotiſtæ. Zabarella *lib. de Motu grauium, & Leuium cap.* 12. Pererius *lib.* 7. *cap.* 16. & alij, qui docent grauia, & Leuia moueri ſe ipſis. Forma quidem tanquam per principio *Quo*, ſe ipſis verò tanquam per principium *Quod*.

Secunda Sententia ferè communis omnium recentiorum, Suarez *diſp.* 18 *ſect.* 7 *num.* 23. Conimbric. *hic cap.* 4. *quæſt. vnica*. Ruuij *quæſt.* 2. qui citant pro ſe Ariſtotelem diuerſis locis, D. Thomam, Caietanum, Ferrarienſem, Albertum Magnum, Toletum, & alios; docet motum grauium, & Leuium eſſe ab ipſorum formis, & grauitate, & Leuitate, tanquam inſtrumentis à generante verò tanquam à cauſa principali; quia ad generans ſpectat tribuere genito omnem perfectionem ei debitam ex vi generationis, & ſic ad ipſum ſpectat ſubſtituere loco ſui ipſius id, quod tanquam inſtrumentum illam perfectionem communicet, ſi in inſtanti generationis non communicauerit, vel ſi contingat poſt generationem illa priuari; eſſe vero in loco ſurſum, reſpectu leuium; & eſſe deorſum reſpectu grauium, eſt perfectio eis debita ex vi generationis.

Tertia Sententia eſt ipſius Areſij, §. *Mens Ariſtotelis, & auctoris*, &c. qui docet grauia, & Leuia effectiuè moue- 363
ri à ſe ipſis cum prima ſententia, occaſionaliter verò, ſeu determinatiuè, ſeu initiatiuè à generante; vel remouente pro-

prohibens, quatenus in proprio loco non petunt moueri, & in tantùm mouentur, in quantùm generantur extra proprium locum, vel quatenus impedita, ne in proprio loco sint, tollitur impedimentum, & illicò eo tendunt. quæ doctrina mea sententia est Gregorij *in 2. dist. 6. quæst. 1. art. 3.* Si id docet, quod ei adscribunt Conimbric. *art. 1. §. hisce argumentis in fine.* Cum hac sententia fit.

Prima Conclusio. Motus Grauium, & Leuium est effectiuè ab ipsorum formis, tanquam ab agentibus principalibus. Probatur, non est à Cœlo, non à loco ipso, non à generante, ergo à formis ipsis. Consequentia patet, quia aliud non superest, cui possit attribui, & omnes sententiæ de motu grauium, & Leuium aliquem ex illis modis dicendi amplexatæ sunt. Antecedens probatur. Quia si à Cœlo, vel loco, nulla esset ratio cur grauiora maiori impetu ferrentur deorsum, & leuiora sursum, sed de hoc non est opus pluribus, quia ferè ab omnibus conceditur.

Quod verò neque à generante contra secundam sententiam maximè applausibilem his temporibus probatur primo, quia non minus est debitum igni, ver. grat. calefacere, ac sursum ferri, sed calefacere non tribuitur generanti, ergo neque sursum ferri. Quòd si dicant calefactionem non esse perfectionem debitam igni ex vi suæ generationis, præterquam quòd est contra Aristotelem *hic text. 32.* qui eodem modo tribuit igni vrere, ac graui deorsum ferri, saltem euadere non possunt potionem calefactiuam esse debitam ex vi generationis, & tamen non tribuitur generanti.

364 Probatur secundo idem Antecedens, quia si ideo mouerentur à generante, quia est ei perfectio debita ex vi generationis, ergo etiam cum mouentur à remouente prohibens, ille motus tribueretur generanti, cum æquè sit eius perfectio debita, &c. sed hoc est contra Aristotelem multis locis, præcipuè *hic text. 33.* dicentem, grauia, & leuia moueri, vel à generante, vel à remouente prohibens. Loquutio disiunctiua non debet explicari copulatiuè, ergo, est ratio maximè probatiua.

Probatur tertio. Quia non minus conuenit animali generari sanum, ac leui sursum, sed sanitas acquisita ab animali, non tribuitur generanti, ergo nec motus sursum generanti leue. Aliæ rationes pro hoc antecedente habet Aresius *loco citato.* Pererius, *cap. 15. §. è contrario,* & omnes auctores primæ sententiæ.

Confirmatur primo Conclusio. Quia motus Grauium, & Leuium, non excedit, in perfectione ipsorum formas, ergo perperam illæ formæ dicuntur causæ instrumentales. Addo quòd aliæ operationes grauium, & Leuium perfectiores motu locali, non tribuuntur illis tanquam instrumentis, ergò multò minus motus Localis.

Confirmatur secundo: in tantùm dixerunt auctores secundæ sententiæ, grauia, & leuia moueri à generante principaliter, in quantùm possent saluare mentem Aristotelis, *quidquid mouetur ab alio mouetur,* sed per nostram doctrinam illud axioma non infringitur, vt patebit *conclusione sequenti*; ergo dicendum moueri effectiuè à se ipsis principaliter.

365 Secunda Conclusio. Motus Grauium, & Leuium est à generante, vel remouente prohibens initiatiuè, seu inchoatiuè. explicatur Conclusio. Grauia, & Leuia non petunt vnquam moueri, & à quiete transire ad motum, nisi extra proprium locum sint: hoc autem dupliciter accidere potest; vel quia generans extra illum generauerit, vel quia ab alio extrinseco ponantur extra illum, & sic detineantur; quia igitur generata extra suum locum, & detenta extra suum locum amoto impedimento statim mouentur, nec mouerentur, nisi, vel à generante sic essent genita, vel nisi tolleretur impedimentum, ideò dicuntur inchoatiuè illum motum habere à generante, vel à remouente prohibens, quia scilicet illa fuerunt causa, & ratio, cur moueantur, nec aliter essent mota. Conclusio sic explicata non indiget probatione; patet enim generans, & remouens prohibens esse principium motus Grauium, & Leuium sensu explicato.

Hæc nostra sententia ne dum est contra Aristotelem, immò maximè ipsi cohærens, cùm multis in locis afferat, vt congerit Pererius *cap. 16.* leuia, & grauia moueri à se ipsis, sic enim & saluamus, quòd propriè se ipsis moueantur, & quòd omne motum ab alio moueatur, quia principium motus ipsorum est ab alio sensu exposito, quod satis est ad intentum Aristotelis, in tantùm enim protulit illud axioma, vt nos adduceret ad cognitionem primi motoris qui moueat, & non moueatur, quòd si verè adducit, adduxit in nostra sententia; si autem non concludit, nec etiam in sententia aduersariorum concludet, vt patebit vtranque expendenti.

Sed Contra Instabitur primo ex Aristotele *text. 29.* dicente, mouere se ipsis esse proprium vitæ, ergo grauia, & leuia non mouentur se ipsis. Respondeo cum Zabarella, *cap. 14.* hoc esse dictum, quia grauia, & leuia habent formas, ad quas consequitur talis motus determinatus: at viuentia non sunt determinata ex suarum formarum ad aliquem motum, sed ad oppositos se possunt mouere, ideò dicuntur viuentia se ipsis moueri, quia maiori titulo videntur habere principium in se sui motus, quàm grauia, & leuia. Lege D. Thomam *supra text. 30. §. quæ est talis, irrationabile est.*

Instabitur secundo, *ex text. 28.* Omne, quod se ipso mouetur, habet partem mouentem, & motam, huiusmodi non sunt Continua, *ex text. 30.* ergo grauia, & leuia, quæ sunt continua, se ipsis moueri non possunt. Respondeo hunc textum facere etiam difficultatem aduersarijs, quia & si tantùm instrumentaliter secundùm ipsos moueantur grauia, & leuia se ipsis, tenentur assignare partem mouentem instrumentaliter, & motam; & quod ipsi assignabunt pro parte mouente instrumentaliter, ego assignabo pro mouente principaliter. Respondeo igitur per hunc textum tantùm negari à continuis illum motum à se ipsis, qui competit animalibus, quod vltrò concedo, quod ideò est dicendum, ne dicamus Aristotelem sibi contradicere. Fateor valdè difficile esse circa hoc attingere sensum Aristotelis, quia multoties videtur nomine partis mouentis non intelligere, quòd sit pars inexistens ei, quod mouetur, vt placuit Aresio *sect. 4.* multoties verò videtur velle, vt quod à se mouetur, habeat partem integralem, à qua sit motus; quod ideò videtur hoc negasse in continuis, quorum partes sunt eiusdem rationis. Zabarella verò, *capite 12. 13. & 14.* existimat hoc non requiri ab Aristotele in agente per emanationem, cuiusmodi sunt grauia, & leuia, respectu motuum naturalium sursum, & deorsum. 366

Instabitur tertio. Qui dat formam, dat consequentia ad formam, sed generans dat formam, ergo etiam motum sursum, vel deorsum, qui formam consequitur. Respondeo maiorem esse veram, quando productio eorum, quæ formam consequuntur, tribui non possunt ipsi formæ, & eadem actione producuntur cum forma.

Instatur quarto. Idem non potest esse simul actu, & potentia, ergo idem non potest mouere se ipsum. Probatur consequentia; quia quod mouet, debet esse actu, quod mouetur potentia. Respondeo primo eandem difficultatem pati etiam aduersarios, cum idem instrumentaliter se ipsum moueat secundùm idem. Respondeo secundo idem posse esse simul in actu, & potentia respectu diuersorum, in actu virtuali continendo virtute ipsam formam, & in potentia formali, quatenus potest illam recipere. Scio hanc responsionem non admitti à Zabarella, *cap. 13.* sed non est huius loci discutere, quomodo hoc esse possit, & non semper in actu habeat illam formam. Interim videatur Aresius *sect. 6.* ad quem etiam mitto *tota illa quæstione citata,* pro abundantiori doctrina huius nostræ quæstionis, de qua præ omnibus acutissimè disputat.

Quomodo Moueantur Proiecta. Quæstio Secunda.

ET si sensu videatur contrectari, quòd axioma Aristotelis, *omne, quod mouetur ab alio moueri,* verificetur in proiectis, dùm ab externo motore puta manu, funda, &c. proijciuntur, quod innuit Aristoteles *tex. 28.* dicens, *ea quæ mouentur præter naturam non facere difficultatem, quod ab alio moueantur,* attamen non caret difficultate, quomodo causetur hic motus, quomodo lapis, ver. gratia è manu elapsus continuò moueatur, seiunctus à proijciente; quam difficultatem nouit etiam ipse Aristoteles, *text. 82.* Quòd ideò illam mouit, & soluit, & nos ad illam soluendam præsentem quæstionem instituimus, de qua variæ sententiæ videri possunt apud Aresium *lib. 2. de Generatione, disput. 4. quæst. 22. sect. 1. & 2.* pro nostra sententia sit. 367

Prima Conclusio. Motus proiectorum non est ab aere, qui motus à proijciente successiuè moueat ipsum proiectum.

iectum. Est contra Aristotelem multis in locis apud Pererium *lib. 14. cap. 5.* sed pręcipuè *hic text. 82.* quem ipse sequitur, & multi alij apud Aresium *sect. 1.* Probatur primo reflante vehementi vento potest proijci lapis, ergo proiecta non mouentur ab aere. Antecedens experientia patet, consequentia probatur, maior est commotio aeris a maximo vento, quàm à proijciente lapidem, ergo si lapis ab aere commoto moueretur, non posset à minori motu proijcientis moueri contra commotionem venti, sed de facto proijcitur, ergo non mouetur ab aere commoto.

Confirmatur. Quia si motus esset ab aere, sequeretur statim ac aer mouetur circa lapidem, ipsum propelli, sed experientia constat commoto aere, immotum remanere lapidem, ergo motus lapidis non potest esse ab ipso aere.

Probatur secundo. Quia multoties non mouetur aer nisi ab ipso proiecto, quatenus per ipsum mouetur, verbi gratia cum quis per compressionem digitorum ossa cerasi pellit è manu, tunc non est aer, qui commotus consequatur ossa, & ipsa deferat, vt patebit consideranti, ergo motus proiectorum non potest esse ab aere. Alias rationes habent Ruuius *lib. 8. Tract. de motu violento quæst. 1. num. 6.* Conimbricens. *7. Phys. cap. 1. quæst. 1. art. 8.* Aresius *sect. 1.* & alij apud eosdem.

368 Secunda Conclusio. Motus proiectorum non producitur immediatè ab ipso proijciente quò ad primam partem, quò verò ad secundam à prima, & quò ad tertiam, à secunda, & sic de ceteris successiuè. Est contra Scaligerum apud Aresium *sect. 2.* Probatur primo, quia mouens, & motum debent esse simul, sed postquam proiectum seiunctum est à proijciente, prima pars non est simul cum secunda, nec secunda cum tertia, & sic de cęteris, ergo vera Conclusio.

Probatur secundo. Motus est purum fieri ipsius *Vbi*, sed vnum fieri non est agens alterius fieri, ergo non potest vna pars motus aliam partem producere.

Probatur tertio. Vna pars Motus non potest aliam proditcere, nisi aliquam virtutem recipiat à proijciente, quia partes motus vt sic non habet virtutem producendi motum, alioquin semper producerent, sed partes motus non sunt capaces huius virtutis impressæ, ergo vera Conclusio. Minor probatur, quia partes motus non possent recipere hanc virtutem, nisi per alterationem, quod quam absurdè dicatur partes motus posse alterari, non est quòd probetur.

Tertia Conclusio. Motus proiectorum fit à virtute eis impressa à proijciente per impulsum. Hæc Conclusio est Toleti *hic tex 86. §. dubium de motu proiectorum* Conimbricensium, Ruui j, Aresij *locis citatis*, & aliorum apud eosdem. Sequitur ex dictis, non enim apparet per quid possint moueri, dato quòd mouens, & motum debeant esse simul, nisi hanc virtutem concedamus. Probatur tamen vnica ratione efficacissima: vel per impulsum producitur aliqua virtus motiua, vel non. si non, reddant rationem cur à maiori impulsu longius tendant proiecta; si producitur, non in aere, vel in partibus motus propter rationes allatas, ergo in ipso proiecto, ergo vera Conclusio.

369 Confirmatur, si quis apprehenso lapide maxima vehementia moueat brachium, & ciat aerem, ac si lapidem iacere vellet, & eodem motu aperta manu quietè lapidem dimittat, lapis non deferetur per aerem; vtique quia nulla virtus est impressa lapidi per impulsum exhibitum circa ipsum lapidem; aer enim est motus, ac si lapis iactus esset, ergo virtus proiectorum est à virtute eis impressa per impulsum à proijciente.

Vt autem melius pateat sensus conclusionis, & solutæ remaneant multæ difficultates, quas contra hanc sententiam affert Pererius *cap. 5. citato*, dicendum cum Aresio, Ruuio, & Conimbricensibus hanc virtutem esse qualitatem impressam proiecto, à virtute motiua productam in instanti, in omnibus partibus proiecti per alterationem, mediante impulsu, tanquam conditione, sine qua non, distinctam à grauitate, & leuitate, de se indifferentem ad mouendum proiectum sursum, vel deorsum, destrorsum; vel sinistrorsum, &c. quæ ratio indiget determinari à proijciente, vel alia causa extrinseca; sicut virtus motiua animæ potest in diuersas partes mouere membra corporis: corrumpi verò, seu desinere esse, paulatim languescendo, sicut odor, & sonus, quæ & si non habeant contrarium, tamen non requirunt statim corrumpi, si absit conseruans, sed paulatim; immò sicut lumen, & si non habeat contrarium formaliter, tamen virtualiter dicitur illud habere, quatenus per densitatem, & opacitatem impeditur, ne vlterius progrediatur: eodem modo hæc virtus habet contrarium quodammodo, dum grauitas ad motum sursum ei resistit, ne longius proiectum pellatur, quia quò maior est grauitas proiecti per æqualem impulsum, eò minus spatium peruadit.

Obijcies auctoritatem Aristotelis, & aliorum Peripateticorum, qui apertè docet motum proiectorum fieri ab aere; alij respondent Aristotelem loquutum ex aliorum opinione; aliqui dicunt ex diuersis opinionibus, quæ tunc temporis circumferebantur de motu Proiectorum, Aristotelem hanc prætulisse, non quod ipse ita senserit; sed ad quid diuinare mentem ipsius dùm palam loquitur, proiecta moueri ab aere? Respondeo amicum esse Aristotelem, sed amiciorem veritatem; si Aristoteles ita docuit, & alij ipsum sequuti sunt, ab omnibus nos discedimus ratione, & experientia coacti. De reliquo præmissa illa doctrina de Natura virtutis impressæ, aut nulla, aut saltem nullius roboris argumenta afferri possunt contra nostram sententiam. Videantur apud auctores citatos, ex quibus Ruuius existimat D. Thomam nobiscum esse *t. 2. quæst. 25. art. 4.* quo loco dicit retractasse quæ alibi docuerat de Motu Proiectorum.

Cur Motus Naturalis sit velocior in fine: violentus verò in medio. Quæstio Tertia.

370 OCcasione motus grauium, & Leuium, de quibus Aristoteles multis in locis, præcipuè *hic text. 76.* & *1. de Cælo tex. 89.* affirmat, cùm mouentur naturaliter, velocius moueri in fine, cùm violenter velocius in medio, supposito hoc esse verum experientia, quærimus causam huius diuersitatis; circa quam varij sunt sensus apud Zabatellam *lib. 1. de Motu grauium, & Leuium capite 15.* & Aresium *lib. 2. disp. 4. quæst. 23. sect. 1.*

Communior sententia recentiorum, quam tuentur Zabarella *cap. 16. loco citato*, & Pererius *lib. 14. cap. 3.* Conimbric. *art. 8. ad primum*, & alij, tribuit hanc diuersitatem aeri: quia in motu naturali motus producitur à forma intrinseca, & quo magis res mouetur, eò minus aer resistit, quia magis est commotus dum prima pars mota mouet secundam, secunda tertiam, &c. ideò in fine vbi est maior resistentia ex parte medij, velocius mouetur, at in motu violento, cùm virtus aeri impressa à proijciente, qua mediãte aer proiectum mouet paulatim euanescat, etiam languescit motus.

Hæc sententia pluribus rationibus, & experientijs reijcitur ab Aresio, nobis satis sit, iam probasse aerem non posse esse causam motus proiectorum, consequenter nec causa esse potest maioris, vel minoris velocitatis in ipso motu; pręter quam quòd, si daretur motus in vacuo, vt posse dari probauimus, eandem differentiam experiremur inter motum naturalem, & violentum; nec tunc esse posset hæc diuersitas ab aere, &c.

371 Verior igitur sententia, & renẽda est quam docet meus Aresius *loco citato sect. 2.* hanc diuersitatem prouenire ex qualitate motiua, quæ cum in motu naturali, putà in descensu lapidis, semper sit coniuncta cum primo producente, nempè forma ipsa, & grauitate, magis, ac magis augetur; ideò in fine cum maior sit hæc virtus productiua motus, motus euadit maior: at in motu violento, cùm proijciens, quod producit qualitatem motiuam absens sit, & si illa virtus aliam producat, & illa aliam successiuè, tamen cùm non adsit proijciens ad primam virtutem conseruandam, incipit illa prima virtus post aliquantulum temporis languescere, & cęteræ omnes productæ: ideò motus remittitur in fine, quia ipsum producẽs est magis remissum, donec deueniatur ad partem illius virtutis, quæ ob paucitatem virium, aliam non possit producere, & sic motus sitiatur.

Probatur hæc sententia. dum resilit lapis, verbi gratia hæc resilentia esse non potest à grauitate, quia grauitas non mouet sursum, non ab aere, quia aeris commotio est in contrariam partem; pręterquam quòd & si præter motum aeris deorsum versus, adhuc insequeretur vehemens ventus, qui magis, ac magis ad inferiora aerem pelleret,

adhuc

adhuc lapis resiliret, non est igitur vnde esse possit hęc resilientia, nisi à qualitate motiua genita per descensum, quæ cum inueniat impedimentum, ad causandum motum deorsum, quò fuerat determinata à grauitate, causat sursum versus eò determinata ab impedimento.

Confirmatur, quia quò ex altiori loco lapis descendit, eò magis resilit. quare? vtique quia quò maior fuit motus, eò maior virtus est producta, quæ etiam maiorem debet elicere suum effectum.

Ex eodem fonte videtur scatutire, quòd animal sit velocius in medio cursu, quàm in principio, quia scilicet in principio mouebatur à sola virtute motrice, postea in progressu motus, illa virtus producit in membris hanc virtutem motiuam, à qua, & ab illa simul producitur motus; quod ideò existimat Aresius in medio cursu nos sistere non posse, quia cùm hæc virtus fuerit producta, & si anima possit cohibere, & refrænare virtutem motiuam principalem, non tamen pôtest hanc actualem, & secundam, quæ necessariò promit suum effectum: verum hoc vltimù non existimo adeò firmum, quia videmus aliquos æquos, ita industria equisonis instructos, vt si in medio cursu freno premantur, subitò sistant immobiles, ac si nunquam moti essent, nec resistant.

372 Contra hanc Doctrinam obijcies primo. Calor non potest intendere se ipsum, nec ceteræ qualitates, ergo neque illa qualitas motiua, ergo frustra assignamus intensionem virtutis motiuæ, pro ratione velocitatis motus naturalis in fine, & violenti in principio. Dato Antecedente, negatur prima consequentia, quia propter rationes allatas cogimur dicere hanc qualitatem se ipsam intendere; non verò calorem, frigus, &c. quæ nunquam sentimus intendi, nisi aliud frigus, calor, &c. admoueatur, immò & & coguntur hoc fateri aduersarij. estò enim aer sit causa motus, &c. attamen in tantùm causat, in quantùm imprimitur hæc virtus primæ parti aeris, quæ deinde alij parti imprimit, & sic successiuè, consequenter intendit se ipsam: nec mirum videri debet, licet enim hæc virtus conueniat in esse qualitatis cum calore, frigore, &c. tamen est diuersæ rationis ab illis, poterit igitur secundum hanc diuersitatem, se ipsam intendere, licet illæ non possint, nec commune axioma. *nihil agere in se ipsum* officit, vt alibi dicemus. Scio aliter respondere Aresium §. *si quis autem*, sed illa responsio non placet.

Obijcies secundo, stante hac doctrina motus naturalis nunquam desineret esse. Probatur sequela, quia in motu naturali adest forma, quæ producit illam virtutem motiuam, quæ continuò augebitur in infinitum. Negatur sequela: ad probationem respondeo, hoc fore verum, si semper moueretur motu naturali; at quando mobile inuenit impedimentum, & resilit, tunc est motus violentus, ideò non censetur causari à forma, sed tantùm ab illa virtute, quæ languescit paulatim, vt in motu violento, & si deinde iterùm ex resilientia ad motum naturalem transeat, tamen quia ex humili loco mouetur, parùm augetur illa virtus, donec per aliam minorem resilientiam iterum violenter motum, tandem penitus desinit, vt in pila potest quislibet experiri. Nec magis valet hæc ratio in animali; licet enim potentia motiua semper sit coniuncta, quia tamen non causat, nisi medijs quibusdā spiritibus animalibus, qui iuxta cuiuslibet naturam citius, vel tardius languescunt; & quia mouet medio corpore, respectu cuius vt plurimum sunt motus violenti; ideò & hæc potentia tandem debet languescere, & consequenter virtus ab illa causata.

373 Obijcies tertio. Si magnus Lapis deorsum cadat, non resilit, ergo non datur hæc virtus. Probatur consequentia, quia probamus dari hanc virtutem ex resilientia; sed non datur resilientia, ergo neque prędicta virtus, ergo currit nostra doctrina. Ad antecedens respondeo, quod multoties tanta est grauitas mobilis, vt illa virtus motiua non possit illud sursum mouere; attamen semper est aliquis motus. vel enim id, quod cadit, frangitur, & sic secundùm partes illa virtus causat motum, vel aliquē alium elicit motum, & si minimum, propter impedimentum grauitatis. Addo quòd etsi nullus penitus esset motus, ob impedimentum, quia quasi suffocatur illa virtus à grauitate, negatur semper consequentia, quia ad nostram doctrinam satis est, si vt plurimùm detur hęc resilientia, quæ non possit alij producenti tribui, quàm huic virtuti: non tamē eo inficias, aliqua mobilia non resilire, quia in motu ferè nullam acquirunt virtutem ob eorum incapacitatem, putà quia ob leuitatem non sunt capacia impulsus, neque intrinseci, vt habent grauia in motu naturali, neque extrinseci, vt habent eadem in motu violento à proiciente, quæ ideò ferè nullum efficiunt motum resilientiæ, vt plumæ, festucæ, &c. Hæc nostra sententia videtur etiam Aristotelis 1. *de Cœlo text.* 88. quam & Pererius *loco citato* §. *ceterùm vnus ille locus*, quasi ei adscribit.

An in Puncto Reflexionis Detur Quies. *Quæstio Quarta.*

Mouetur hæc quæstio occasione verborum Aristotelis *in hoc* 8. *cap.* 8. vbi probat motum rectum non posse esse vnum motum continuum infinitum, quia cum fiat per magnitudinem finitam, postquam peruenit ad vltimum magnitudinis, vel sistit; & sic non est infinitus, vel reflectit; & sic non est vnus motus; tùm quia sunt duo motus contrarij specie differentes; atque adeò non possunt constituere vnum motum continuum; tùm etiam quia inter vtrunque intercedit quies, ideò quętunt Doctores, an verè in reflexione motus discontinuetur per interpositam quietem. Tractant hanc quæstionem Diuus Thomas *supra tex.* 64. & *sequentes*. Toletus *ibidem*. Conimbric. *hic cap.* 8. *quæst.* 1. Ruuius *cap.* 9. *quæst. vnica*, & noster Aresius *lib.* 2. *de Generatione quæst.* 26. apud quem possunt videri varij modi reflexionum. Pro nostra Sententia. 374

Vnica Conclusio. In puncto reflexionis non datur quies. est Aresij, & ex parte Conimbricensium. Probatur primo. Eodem modo est reflexio in eo, qui manum mouet velocissimè sursum, & deorsum, ac in lapide sursum ascendente, & descendente deorsum, sed in eo, qui manum mouet, nulla datur quies in reflexione, ergo. Minorem, qui non credit, experientia probet. Confirmatur, quia eodem modo reflectit lapis, deorsum naturaliter descendens post ascensum, ac lapis, qui dum fertetur sursum, à grauiori mole impulsus, cogitur descendere, sed in hoc secundo etiam per aduersarios non datur quies in reflexione quia alioquin paruus lapis illam molem detineret, quod est intelligibile, ergo in reflexione non datur quies; neque quod respondent esse per accidens, quod illi lapidi occurrat illa moles, quidquam facit, non enim tollit, quin sit ascensus, & descensus, & verè reflectat, si igitur non quiescit, reflexio non requirit quietem.

Probatur secundo. Quiescere in puncto reflexionis est contra naturam grauium, & leuium, ergo non datur quies in reflexione. Antecedens probatur, natura grauium, & leuium poscit, vt ablato impedimento tendant ad propria loca, sed in puncto reflexionis est ablatum huiusmodi impedimento, ergo tunc quiescere est contra eorum naturā. Minor probatur. Quia ideò Lapis sursum proiectus reflexit, quia desijt virtus impressa, quæ impediebatur, ne deorsum tenderet, ergo in puncto reflexionis est ablatum impedimentum. Videtur hæc ratio tantum probare de reflexione, quæ contingit in motu naturali, & violento, vt de lapide sursum proiecto violenter, & naturaliter descendente; sed hoc nobis satis est, etenim, si semel nobis concedatur in aliquo genere reflexionis non exigi quietem, cur in ceteris? 375

Confirmatur, quia sensu percipitur, grauia nunquam quiescere, nisi aliquod corpus solidum eis obijciatur, qua igitur ratione possumus affirmare in medio aeris corpus pergraue quiescere, & sistere? Scio Aristotelem *text.* 65. dixisse, se coactum credere hanc quietem, & sensu, & ratione. Forsan Aristoteles pręceteris viguit sensibus purgatissimis, alium non legi, qui affirmet hanc quietem percepisse, si enim verè intercederet, cur non ab aliquibus, qui visu pollent acutissimo, videretur, præcipuè si propè fiat reflexio? Quòd enim, si ad magnam distantiam proiciatur, & reflectat, videatur quiescere, non verè quiescit, quia multo magis non aretur quies, cum ad paruam distantiam reflectit, quæ adhuc non est notata, sed hoc apparet propter distātiam, sicut etiam propter distantiam res magna parua apparet, &c.

Sed Contra Instatur primo. Motus diuersæ speciei non potest esse continuus, sed si non mediaret quies, hoc sequeretur, ergo. Sequela minoris probatur, quia motus sursum, & deorsum differunt specie; si igitur quiete non inter-

interrumpuntur, motus diuersæ speciei, essent vnus numero continuus. Confirmatur quia, si est duplex motus, omnem motum præcedit quies, ergo in puncto reflexionis fiut quies.

376 Ad argumentum negatur sequela minoris. ad probationem Respondeo, ex doctrina ipsius Aristotelis *tex.* 72. ad discontinuandos motus non esse necessariam quietem, sed satis esse, si sit diuersa forma, seu terminus; sicut diximus in quantitate permanente, vt sit vnum continuum, non est satis, si nihil mediet inter illa duo corpora, sed requiritur, vt sint eiusdem formæ ad vnam figuram constituendam ordinata, &c. Quod autem facit corpus interpositum inter partes eiusdem continui permanentis, facit quies inter partes motus. Quare illi motus rectus, & reflexus erunt duo contigui, sed non continui; & si quies non intercipiatur. Ad Confirmationem respondeo, omnem motum præcedere quietem priuatiuam, scilicet quòd non fuerit prius mobile sub illo motu, non autem positiuam, quod scilicet quieuerit, & non fuerit immediatè antè sub motu; alioquin mobile non posset ex vna parte motus ad aliam transire, nisi prius quieuisset, quod est falsum; sicut enim se habet motus deorsum ad motum sursum, eodem modo se habet vna pars motus ad aliam quantùm ad supponere quietem.

Instatur secundo. Si non datur quies in eodem instanti mobile accederet, & recederet, quod est impossibile; probatur sequela, quia punctum reflexionis est finis accessus, & principium recessus, si igitur ibi non quiescit, in illo instanti, quo accedit ad punctum, etiam recedit, ergo simul accedit, & recedit. Negatur sequela. ad probationem respondeo ex alibi dictis, neque in tempore dari instantia realia, neque in continuo puncta; quare non datur punctum reflexionis indiuisibile: ideò nego, quòd simul accederet, & recederet. Sicut non sunt in eodem instanti pars *A*, & pars *B* eiusdem motus continui, ita se habet finis accessus, & principium recessus, seu finis motus recti, & principium motus reflexi, scilicet in diuersis partibus temporis immediatis ab extrinseco tantùm assignabilibus.

Instatur tertio ex Ruuio *num. 44. loci citati*. Si reflectat pila ex pariete, tangit in parte diuisibili, ergo datur quies in puncto reflexionis. Probatur consequentia, quia si in instanti moueretur, cum aer in instanti illud spatium occupatum implere non possit, daretur vacuum. Confirmatur. Si pila esset infecta aliquo colore, inficeret parietem, hoc autem in instanti fieri non potest.

Respondet Aresius primo hoc argumentum valere, &
si pila quiescat, quia etiam tunc propter eandem rationem 377
non poterit moueri in instanti, sed hoc nõ vrget Ruuium, vltro enim concedet. Respondet secundo ipse me tantum probari, pilam non moueri totam simul, vt successiuè aer ingredi possit, sed hoc est quod vuult Ruuius, quia secundùm aliquas partes quiesceret in puncto. Respondet tertio idem Aresius in poris pilæ inesse aerem, qui ad vitandum vacuum rarefit, & replet illud spatium: verum & si hoc procedat in pila ex materia porosa, non tamen in pila ænea, plumbea, &c. in quibus tamen vrget eadem difficultas; quare ego respondeo pilam secundùm partem, qua tangit parietem, non tangere illum secundùm illam partem totam simul, sed successiuè, & ratio est; quia si simul secundùm totam illam partem tangeret, aer, qui occupabat locum, in quo tangit pars existens in medio illius partis, non posset excludi, quia exitus denegatur circumcirca per contactum partium circumcirca, & consequenter tactus non esset immediatus, quod est falsum; vel si deberet expectari, quòd ille aer expelleretur, daretur vacuum in medio, donec toto expulso tota illa pars simul tangeret, & occuparet locum; cum igitur successiuè fiat contactus, non quiescit, nec datur vacuum, quia tangit prima pars, postea secunda, tertia, &c. sed antequam secunda tangat, prima deseruit parietem, & antequam tertia tangat, deseruit secunda, & aer, qui excluditur à secunda, accedit ad locum, qui deseritur à prima, & expulsus à tertia replet locum desertum à secunda, & sic de cæteris; quia tamen hæc omnia quàm citissimè fiunt, videtur pila in instanti tangere parietem, recedere, &c. re vera tamen non nisi successiuè peraguntur. Per hæc patet etiam ad confirmationem. Aliter respondent Conimbricenses *art.* 3. *in fine*, vbi sicut & *articul.* 1. § *his adde*, concedunt pilam quiescere secundùm aliquam sui partem.

Alia argumenta habet Aresius, sed parui momenti. videri possunt apud ipsum. Interim nec nos quiescamus, sed si finem facimus Tractatuum, & quæstionum in Lib. Physicorum, hinc subitò moueamur ad explicandos Libros de Cœlo, vt nacta differentia corporum corruptibilium, & Cœlestium, ita horum amore trahamur, vt sanctè, pièque viuentes inter hæc corruptibilia, tandem Cælorum æternitatem consequamur, quam Deus concedat in sæcula sæculorum. Amen.

TRACTATVS, ET QVÆSTIONES
In Libros Aristotelis de Cælo.

P R O OE M I V M.

PHilosophia Naturalis, vt notauimus Prologom. 4. in lib. Phys. plures habet partes, ideò Aristot. cum in illis Libris tradiderit in Communi principia, & affectiones corporis Naturalis obiecti Physicæ, nunc descendendo ad particularia, incipit illa applicare partibus huius obiecti singillatim; & primo instituit Libros de Cœlo, qui continet tractationem corporum simplicium; atque adeò Videntur primum locum obtinere inter cæteras partes scientiæ naturalis, in quibus agitur de Corporibus mixtis, quorum tractatio ab illorum cognitione pendet, ideò & nos post Libros Physicorum, hos de Cœlo, aliquibus breuissimis tractatibus expendemus, tantùm quoad magis necessaria.

TRACTATVS, ET QVÆSTIONES
In primum de Cœlo.

PRIMI LIBRI SVMMA.

QVoniam omnia Corpora simplicia, sicut & mixta sunt partes huius vniuersi, quod Mundum appellamus, ideò Aristot. in hoc 1. Lib. agit de Mundo vt sic: Diuiditur Liber in duas partes principales; in prima vsque ad tex. 33. (sed quoniam) ostendit perfectionem vniuersi. In secunda determinat quasdam conditiones, & proprietates ipsius. Tertia pars subdiuiditur in alias duas. In prima vsque ad tex. 5. (de Totius quidem) ostendit perfectionem vniuersi. In secunda ostendit ex quibus partibus integretur eius perfectio. Secunda verò pars primæ diuisionis tres habet partes. In prima vsque ad tex. 75. (quod autem neque plures) quærit, an mundus sit infinitus secundum magnitudinem: In secunda vsque ad tex. 101. (his autem determinatis) quærit, an sit infinitus multitudine. In tertia vtrum sit infinitus duratione. Nos in hunc Librum vnicum tractatum instituemus, qui erit de Mundo.

Tractatus Vnicus. Qui est de Mundo.

Quid sit Mundus, & quotuplex. Quæstio Prima.

378 MVltas acceptiones Mundi recenset Piccolomineus *lib. de Mundo cap.* 1. Communiter accipitur quinque modis, vt notant Conimbricenses *hic cap.* 1. *quæstio.* 1. Primo pro mundo Archetypo. Secundo pro Angelico. Tertio pro Elementari. Quarto pro Mundo paruo. Quinto pro Mundo Magno.

Mundus Archetypus, seu intelligibilis, est mens Diuina, informata ideis omnium rerum faciendarum, & definitur a D. Augustino 1. *Retractationum capite.* 3. *est Ratio sempiterna, & incommutabilis, qua Deus fecit Mundum*, de quo dixit Boetius.

Tu cuncta superno
Ducis ab exemplo, pulchrum pulcherrimus ipse
Mundum mente gerens, similique ab imagine formas.

Mundus Angelicus est vniuersitas Angelorum, triplici Hierarchia disposita, quarum quælibet triplici Choro ordinatur.

Mundus Elementaris dicuntur quatuor elementa, & Cœlum ipsum, quod ab Aristotele 3. *de Cælo tex.* 1. etiam appellatur Elementum.

Mundus paruus a Grecis *Microcosmos* est Homo, qui ita appellatur, quia continet in se, quasi Epilogum quemdam totius vniuersi.

Mundus Magnus à Græcis *Macrocosmos* ad differentiam *Microcosmos* est tota, & vniuersa creaturarum collectio, & de hoc ceteris omissis est tota quæstio, immò & totus hic Tractatus, de quo in præsēti quæstione duo quæruntur. Primo quid sit. Secundo quotuplex.

Quoad primum Respondeo *ex quodam Libro de Mundo*, qui adscribitur Aristoteli. *Mundus est ordo, & digestio vniuersorum, quæ a Deo, & per Deum asseruatur*. scilicet mundum esse omnes res, quæ vniuersi ambitu continentur, quatenus ad inuicem ordinatæ, & digestæ sunt, quomodo ab aliis Mundus formatum Chaos est appellatus, sicut Chaos ipsum sine hoc ordine est dictum Mundus informis.

379 Quo verò ad secundum quæsitum Respondeo vnica Conclusione. Mundus de facto est tantùm vnus. Est Platonis *in Thimeo*, Aristotelis *hic toto cap.* 8. & omnium Peripateticorum, D. Thomæ *ibidem*, & 1. *parte qu.* 47. *art.* 3. Sanctorum Patrum, & omnium Theologorum, quorum aliqui contrarium asserunt parum consonum fidei, aliqui apertam hæresim, sic D. Ioannes Chrisostomus *in Gen. in principio*. D. Augustinus *de hæresibus hæresi* 77. D. Isidorus *lib.* 8. *Ethimolog cap.* 5. Valenria, Vasquez, & alij.

Probatur auctoritate Scripturæ, quæ quotiescunque loquitur de Mundo, semper loquitur in singulari. *Mundus per ipsum factus est. Ioan.* 1. *Euntes in mundum vniuersum Matthæi, & Marci vltimo*, & multis alijs locis, est vnus est mundus.

Probant secundo, eandem Conclusionem rationibus naturalibus Aristotel. *loco citato*, & Plato, & alij, sed omnes sunt rationes deductæ ex quibusdam congruentijs, & facilè possent solui; quare videtur dicendum cum Ruuio *cap.* 9. *quæst.* 1. cum pluralitas mundi pendeat à libera Dei voluntate, non posse ratione aliqua efficaci naturali probari, vnde hæc Conclusio est nobis tenenda, tantùm nixis auctoritate Scripturæ sacræ, & communi Doctorum sententia.

Contra hanc Conclusionem Instabis primo. Res quæ in principio productæ fuerunt, iam sunt corruptæ, ergo aliæ successerunt, ergo nouus mundus. Negatur antecedens; quia partes essentiales non sunt corruptæ, vt Cœli, nec Elementa, nisi secundum aliquam sui partem sint corrupta, immò licet multa corpora continua successione varientur, tamen non est nouus mundus, quia idem ordo, & dispositio perseuerat; sicut dicitur idem exercitus, & si successiuè varientur milites.

380 Instabis secūdo Deus facit quod melius est, sed melius est esse plures mundos, ergo non est tantùm vnus. ad maiorem respondeo cum D. Tho. 1. *p. q.* 25. *art.* 6. *ad* 1. Deum facere, quòd melius est ex parte modi faciendi, quia omnia operatur per infinitam sui sapientiam, non autem semper facit melius ex parte rei factæ.

An per Potentiam Diuinam possint esse plures Mundi. Quæstio Secunda.

QVæstio potest esse de pluralitate tùm specifica, tùm numerica, & in vtroque sensu soluenda est quæstio, & procedit tantùm de potentia absoluta; de ordinaria enim omnes concordant, non posse esse plures mundos, pro resolutione sit.

Prima Conclusio. Possunt esse plures mundi specie distincti. Hæc Conclusio est Conimbricensium *cap.* 9. *qu.* 1. & 3. Ruuij *cap. citato quæst.* 2. & omnium illorum, qui tenent Deum posse alios, & alios mundos perfectiores producere, immo ferè omnes Doctores, qui apud Ruuium §. 2. *Opinio* tenent, de potentia absoluta posse esse plures Mundos, videntur loqui de pluralitate specifica.

Probatur, quia nulla est implicantia, neque ex parte Dei potentiæ, neq; ex parte rei faciendæ, ergo dicendum posse. Antecedens probatur, quia Dei potentia est infinita.

Quare dicebat Hugo Victorinus *lib.* 1. *de Sacramentis, quæst.* 1. *cap.* 22. sicut æternitatem Dei non æquat tempus, ita potentiam non æquat opus, ergo ex parte Dei potentiæ quacunque re producta potest alia, & alia produci, &c. quòd nec etiam ex parte rei pugnet, etiam probatur, quia non apparet, cur non sint possibilia alia corpora tùm simplicia, tùm mixta, quæ alias inclinationes haberent, cur non alia corpora cælestia, quæ alias haberent influentias, &c. Quæ omnia ad inuicem alio ordine digesta iuxta naturam illorum corporum alium mundum specie constituerent distinctum, ergo.

Confirmatur, quia nullum est argumentum, quod contrarium conuincat, vt patebit ex solutione, ergo non est denegandum potentiæ Dei.

Arguitur primo. Illi plures Mundi haberent eosdem gradus entis, scilicet viuere, sentire, intelligere, &c. ergo non differrent specie. Respondeo haberent eosdem gradus genericè concedo, specificè, specie atoma, & oego; & in hoc sensu est nostra Conclusio. 381

Arguitur secūdo. Ex Vasquez 1. *parte disp.* 177. *ca.* 1. & Ruuio, *quæst.* 2. non potest dari alia natura corporalis, & spiritualis simul specie distincta ab homine, &c. ergo ex parte huius speciei non possunt esse plures mundi specie. Negatur assumptum, quia non apparet vlla repugnantia, sicut enim videtur exhausisse potentiam Dei, quoad naturam creaturæ rationalis, quæ simul sit materialis, & spiritualis, ita videtur materiam exhausisse quoad potentiam, aliam materiam producendi specie distinctam; sed hoc non obstante per ipsos Vasquez, & Ruuium potest alia materia produci, cum non appareat vlla repugnantia, cur non alia creatura simul materialis, & spiritualis specie distincta ab homine? Alia argumenta facillima videri possunt apud Conimbric. *quæst.* 3.

Licet autem Deus possit producere alios mundos specie distinctos, & perfectiores in infinitum, vt benè tenent multi Doctores grauissimi apud Conimbricenses, & Ruuium *q.* 3. non tamen potest hunc mundum perficere, quoad perfectionem essentialem specierum, quibus constat, quia essentiæ sunt sicut numeri; quòd si aliqua vnitas addatur, vel auferatur statim variantur, nec etiam potest perfici quoad finem vltimum, quem spectat, quia nobiliorem finem respicere non potest ipso Deo, potest tamen hunc eundem Mundum accidentaliter perficere, quoad cætera omnia, de quibus fusius ipsi Conimbricenses *qu.* 2. & ipse Ruuius *qu.* 4.

Secunda Conclusio. Possunt esse plures Mundi solo numero distincti. Hæc Conclusio est contra Aristotelem, *c.* 9. *in principio*, vbi dicit, impossibile esse dari plures mundos, cuius sententiæ videtur etiam D. Thomas *lect.* 19. *hic §. sciendum est autem*; his tamen non obstantibus, probatur, quia nulla apparet repugnantia, cur Deus non possit facere Elemēta, & Corpora cælestia eiusdem naturæ, cum his, quæ hunc mundum constituunt, & tamen alium mundum efficient, quia illa corpora simili ordine sursum, vel deorsum, &c. ferentur respectu proprij centri, non autem centri huius mundi. Confirmatur hæc Conclusio, sicut & præcedens ex argumentorum solutione. 382

Arguitur primo. quia cum grauia naturaliter tendant deorsum, leuia sursum, &c. corpora vnius mundi tenderent ad centrum alterius, nec in proprio loco quiescerent,

quod

quod est maximè absurdum, ergo. Respondeo, quòd cum illa corpora essent ordine digesta ratione proprij centri, grauia quiescerent in proprio centro, & leuia in loco supero respectu proprij centri, non alterius, quia vnius tantùm mundi essent partes, non alterius. Vide Conimbricenses, *quæst.* 1. *art.* 2. *ad.* 3. non inficiarer tamen quòd si illa corpora eandem proportionem seruarent ad vtrunque centrum, ad vtrunque peterent moueri, sed hoc est impossibile, potest patere à simili, de duplici magnete attrahente aliquod ferrum, &c. & per hoc ostenditur inefficacia omnium rationum Aristotelis, quæ in hoc argumento nituntur.

Arguitur secundo. Quia de ratione vniuersi est continere omnia, ergo non possunt esse plures mundi numero distincti. Respondeo, quòd in eo casu non essent vniuersa simpliciter; sed tantùm quoad omnes gradus essentiales, & debitos ad propriam perfectionem. Nomen autem vniuersi nunc de facto est desumptum, quia omnia quæ sunt, ad vnum mundum pertinent, ideò hic mundus dicitur vniuersum. Alia argumenta vide apud Conimbric. *quæst.* 1. *citata.*

Cęterum omnia, quæ in vtraq; conclusione asseruimus sunt contra Vviclephi: & Abaylardum, qui impiè dixerunt nihil aliud à Deo posse produci pręter iam producta, & consequenter, nec alios mundos. Est manifesta hæresis, & sufficienter impugnata à Valdensi *tom.* 1. *lib.* 1. *art.* 1. *cap.* 10. fuit etiam damnata à Concilio Senonensi, vbi dicitur Abaylardus suam sententiam retractasse.

An Mundus sit creatus, & quando. Quæstio Tertia.

383 PRima Conclusio pro primo quæsito. Mundus non est creatus. probatur, quia ad hoc vt diceretur creatus, esset necesse, vt corpora, ex quibus componitur, essent creata, sed hoc est falsum, quia eorum formæ fuerunt eductæ, & non creatæ, vt diximus *cum de Eductione lib.* 2. ergo, & si quando, vel à Scriptura, vel à PP. dicitur creatus, intellige ratione materiæ, vel quia ante corpora, quæ in prima productione fuerunt producta, nihil præerat prioritate temporis, & sic videntur ex nihilo facta, licet eorum formæ re vera fuerint eductæ, & si tempore non antecesserit materia.

Confirmatur, nam vt corpora, quæ tanquam partes mundum constituunt, dicerentur creata, necesse esset, vt eorum vnio esset creata; posita enim vnione fiunt composita, sed nulla vnio est creata, ergo. Per hoc tamen non negatur, quin Mundus sit à Deo factus, hoc enim est de fide, *in principio creauit Deus Cœlum, & Terram, Gen. primo*, & alibi sæpius, immò patet hoc ex illo vniuersali principio, *quod non possunt esse plura entia improducta*; quia Ens improductum est infinitè perfectum in genere entis, at nullum Ens præter Deum potest esse infinitum in ente, ergo mundus simpliciter est dicendus productus, quia omnia corpora in eo contenta sunt producta; secundum quid autem potest dici creatus ratione materiæ.

384 Secunda Conclusio pro secundo quæsito. Mundus est factus in tempore, seu non ab æterno. Hæc Conclusio est contra Aristotelem in 8. *Physic. tex.* 4. *& alijs ex sequentib. Primo de Cœlo cap.* 12. *&* 12. *Metaphys. cap.* 6. qui ne dum affirmat mundum esse æternum, sed nec potuisse incipere in tempore, quamuis D. Thomas *super* 1. *Cœli text. vltimo* §. *est autem considerandum*, defendat Aristotelem, quòd non negauerit absolutè mundum nec fuisse, nec potuisse esse in tempore; sed tantùm hoc negasse per generationem; verùm ferè ab omnibus aliter asseritur de mente Aristotelis: exceptis Toleto *loco infra citando* §. *dicimus ergo*, & Iauello *in primum Cœli tract.* 4. *cap.* 5. Qui videntur cum D. Thoma sentire quoad mentem Aristotelis. verum D. Thomas non videtur concordare cum ijs, quæ de mente eiusdem Aristotelis docuit *cap.* 6. *in Metaph. citato, lect.* 5. *propè principium.*

Probatur Conclusio auctoritate Sacræ Scripturæ. *Prima ad Hebr.* 11. *Fide intelligimus aptata esse sæcula, verbo Dei*, & plurimis alijs locis, quare est conclusio de Fide definita *in Concilio Lateranensi sub Innocentio Tertio, relato in capit. firmiter de Summa Trinitate: Creator omnium sua omnipotenti virtute simul ab initio, vtranque de nihilo condidit creaturam, spiritualem, & corpoream.*

An verò possit hæc Conclusio demonstrari negat Diuus Thomas *prima parte quæstione* 46. *articulo secundo*, & eius interpretes, cum enim non repugnet secundùm multos creaturam permanentem, immò & successiuam, esse ab æterno (quod quæstione sequenti discutiemus) non potest ex ipsarum natura haberi euidens ratio: quare tantùm possunt nobis suppetere aliquæ rationes probabiles, seu congruentiæ, quarum aliquas enumerat D. Thomas 2. *contra Gentiles, capite* 38. §. *potest autem efficacius*, & Tolet. 8. *Physic. cap.* 2. *quæst.* 1. §. *his igitur constitutis.* videantur apud ipsos.

385 Contra hanc Conclusionem Instatur primo, ex Auerroe 8. *Met. com.* 15. non potest voluntas noua causare effectum antiquum; ergo nec voluntas antiqua effectum nouum, ergo si Deus est æternus, mundum fecit ab æterno. Negatur prima consequentia, quia si voluntas antiqua adhuc perseuerat, potest causare effectum nouum: sic in Deo, nec tamen est mutatus, quia ab æterno hoc voluit tali tempore mundum creare, & si primo potuisset, si voluisset creare; quòd etiam noluerit non est adscribendum inuidiæ, sed infinitæ eius sapientiæ, qua præuidit magis expedire, ad tale tempus differre.

Instatur secundo. *Ex octauo Physicorum, Textu decimo, duodecimo, capite sexto.* Si mundus non est ab æterno, ergo Deus prius fuit, sed prius est differentia temporis, ergo præcessit tempore, sed tempus non est sine mundo, ergo dicendum mundum esse ab æterno. Respondeo, ly *prius* non semper dicere differentiam temporis, sed tantùm durationis realis, quæ sit, vel tempus, vel æuum, vel æternitas, &c. vel ly *prius* aliquando dicere tempus imaginarium, quo vtimur ad explicandam durationem, qua quis durauit, cum non erat tempus.

Instatur tertio, ex eodem 8. *text.* 4. Omnis motus supponit mobile, quia est actus mobilis, & omne mobile supponit motum, quia per aliquem motum fit, ergo mobile, & motus sunt sine principio, ergo mundus fuit ab æterno. Respondeo, omnem motum supponere mobile, non è contra; quia mobile potest incipere per actionem, quæ non sit motus, nempè per creationem.

386 Instatur quarto, *ex eodem* 8. *text.* 11. nullum tempus est absque momento, sed omne momentum est principium temporis futuri, & finis præteriti, ergo est sine principio, ergo ab æterno. Negatur minor; quia eodem modo, quo dantur hæc momenta, dantur momenta initiatiua, sicut indiuisibilia initiatiua in quantitate permanente, immò has duas rationes vltimas probat Toletus §. 4. *implicatio*, non posse subsistere in doctrina Aristotelis, si enim omne mobile supponit motum, & omne momentum tempus, ergo etiam si sint ab æterno, quod est implicantia; quòd si mobile ab æterno non supponit motum, cur non idem dicetur de mobili in tempore? Videatur *illa quæstio prima citata*, vbi multa sunt optimè exposita pro hac doctrina, sicut & apud Pererium *lib.* 15. *vsque ad capite* 10. & Conimbricens. *eodem* 8. *Physicor. capite secundo, quæst.* 4. apud quos multæ alię rationes contra nostram doctrinam afferuntur, & soluuntur, sed præcipuæ sunt allatæ. potest etiam videri Diuus Thomas *lect.* 2. *in eodem* 8. §. *ostendit quòd motus.* Vbi clarissimè ostendit rationes Aristotelis de æternitate Mundi non habere efficaciam contra nostram Fidem. Quonam verò anni tempore fuerit mundus productus, & si vera ratio dari non possit, multæ tamen sunt congruentiæ apud Conimbricenses, *loco citato quæst.* 3. *art.* 2. Videri possunt curiositatis gratia.

An Mundus potuerit esse ab æterno quoad res permanentes. Quæstio Quarta.

387 DIximus quæstione pręcedenti fide duce Mundum esse factum in tempore, modo quærendum restat, an saltem potuerit esse ab æterno, & quoniam Mundus est quoddam totum constans, & ex rebus successiuis, & ex permanētibus, ideò non potest melius hoc definiri, quàm quærendo an hæ partes potuerint esse ab æterno. In pręsenti quęstione agetur de omnibus rebus permanentibus, siue corruptibilibus, siue incorruptibilibus; in sequenti de successiuis, & de generationibus, quæ etiam ad successionem videntur spectare.

Pro Tituli intelligentia Notandum, rem esse ab æterno nihil aliud importare, nisi rem ita existere, vt nullum sit assignare instans, quo cęperit esse, sed omnino coexistere ipsi Deo hoc notato.

Prima sententia negat vllam creaturam potuisse esse ab æterno. tribuitur D. Bonauenturæ *in 2.quæst.1.distinct.1.* te vera tamen hoc non dicit, legatur præcipuè *num.* 15. cui non contradicit *num.* 21. si attente consideretur. Est Henrici *quodlib. ,quæst.1.& quodlib. 9 quæst.* 17. Alberti Magni, & aliorum grauium Doctorum apud Conimbric. *in 8.Phys. cap 2.quæst.6 art.1* quos ex recentioribus sequitur Toletus *eodem 8.cap.2.quæst.2.* & Noster P. Aresius, *1.de Generatione disput.5. quæst.44 tota* conatur sustinere pluribus, & doctissimis rationibus.

Secunda sententia affirmat res permanentes potuisse esse ab æterno. Est D. Thomæ *in 2.dist.1.quæst.1.art.5.* §. *tertia positio, 2.contra Gentiles cap.38. & 1. pa te quæstione 46.articulo secundo.* Caietani *ibidem*. Durandi *in secundo dist. 1.quæst.* 2. & aliorum plurimorum apud recentiores, Rubium *in 8.Phys. quæst 2.Tract.de æternitate Mund*, Hurtadum *in Phys.disp.*16. §.1. Conimbric. *loco citato*, Perer. & alios, qui omnes hanc sententiam sequuntur, & est ferè communis, possumus etiam eam tribuere Scoto *in secundo dist.1 quæst.3.* quatenus hanc quæstionem problematicè defendit.

388 Prima Conclusio. Res permanentes, incorruptibiles, vt anima rationalis, Cęli, &c. potuerunt esse ab æterno. Probatur primo. Si Deus non posset has res creare ab æterno, coactus esset expectare per ęternitatem, hoc est absurdum ergo. Maior probatur. Deus caret principio, si igitur Deus non creat ab æterno pręcessit duratione, non finita, ergo infinita, ergo æternitate; si igitur nō potest creare ab æterno, cogitur expectare per æternitatem; quòd autem sit absurdum probatur, quia non est minus potens ab æterno, quàm sit in quocunque tempore, ergo.

Dicent, nō pugnare ex parte Dei, sed ex parte effectus, qui non est capax æternitatis. Sed contra, non pugnat effectui, eo quod eius causa debeat præcedere duratione, hoc enim non est necesse, patet in Verbo Diuino, licet enim Pater in Diuinis non sit causa, est tamē principium, nec duratione præcedit filium; non pugnat secundo, quia si pugnaret ex parte rei factibilis, pugnaret etiam ex parte potentiæ, quod tamen ipsi negant: patet, quia potentia dicitur talis ab obiecto, si igitur ab æterno est implicantia, esse rem factibilem, ergo etiam tunc esse potentiam.

Tertio, quia eodē modo res se habet ad esse futuram, ac ad esse existentem ex parte Dei; vtroq; enim modo liberè eam producit, sed non est implicantia, quòd ab æterno eam producat in esse futuritionis, ergo nec in esse existentiæ quarto, quia alioquin posset dari ratio demonstratiua, cur mundus non fuerit ab æterno, quod tamen ferè omnes negant.

Probatur secundo ex D. Augustino *6. de Trinitate cap.* 1. vbi habet, quòd si ignis esset æternus, splendor ab ipso causatus esset coæternus, sed non est maior ratio de causa necessaria, qualis esset ignis, & libera, qualis est Deus, vt benè ostendit Scotus *loco citato* §. *hic dicitur in 3.ratione*, ergo. *hoc eodem* §. sunt multæ aliæ rationes pro hac sententia, sed omnes, simul cum illis, quas afferunt Durādus, & alij, *locis citatis*, omitto libenter, & breuitatis causa, & quia cum versemur in absoluta Dei potentia satis est dicere, nullam esse implicantiā, & hoc ostendere ex solutione argumentorum.

Arguitur igitur primo. Creatio est transitus à non esse
389 ad esse, sed in creatione ab æterno, non est assignare, quando id, quod creatur, non sit, ergo non potest quidquam creari ab æterno. Respondeo cum Scoto §. *omittendo igitur*. creatio est transitus à non esse, non quod prius duratione fuerit, sub non esse, sed prius natura, non quidem in hoc sensu, quòd simul sint esse, & non esse rei ab æterno; sicut prius natura est substantia, quàm accidens, quod est esse prius natura positiuè; sed quod ei naturaliter prius infuisset non esse, quam esse, si non fuisset impedita, quod est esse prius natura priuatiuè: neque creatio aliud requirit, quàm carentiam subiecti ex quo.

Arguitur secundo. Sequeretur Petrum v.g. non posse cessare ab aliquo actu per totam æternitatem, cum quo non videtur posse stare esse actum liberum, & è contra: sequeretur ignem applicatum ad materiam combustibilem per totam æternitatem non posse comburere, & similia, quæ videri possunt apud Hurtadum §. *nono*, quæ omnia sunt absurda, vtraque sequela probatur. Prima quidem, quia non potest cessare ab actu, nisi postquam durauit, sed si fuit ab æterno, per æternitatem durauit. Secunda vero, quia non potest nisi successiuè inducere dispositiones ad formam ignis, ergo durauit prius materia applicata, non duratione finita, ergo infinita, ergo per æternitatem. Ad primum concedo sequelam, nego tamen tolli libertatem, quia se liberè applicauit ad illum actum, sicut Deus libere voluit futuras aliquas creaturas eo instanti, quo voluit, quia a nullo fuit determinatus, vnde benè Scotus §. *tenentes autem secundam, ad secundam rationem*, dicit, quòd si omnis causa, dum causat, necessario causaret, nulla esset libera, quia non causat ex eo quod tempore pręcedat effectum, sed præcedat natura, si igitur pro illo instanti esset necessaria, nulla causa causaret liberè, & ad summum est necessitas ex suppositione, non simpliciter, & ex hoc remanet solutum argumentum a Conimbricens. §. *loco*. Si Deus potuit non creare, vel antequam crearet, vel post, vel dum crearet, &c. eadē enim responsione respondetur, dum creat potest nō creare, &c. quæ doctrina est maxime notanda.

Vide etiam Hurtadum §.10. ad secundam. Respondeo, 390
quòd si esset materia optimè disposita, & nulla deesset necessaria dispositio, ab æterno fieret combustio, alioquin expectandum tempus, quia successiua esse non possunt ab æterno, vt infrà, vnde cum hæ dispositiones fiant successiuè, nequeunt esse ab æterno, quod notandum est pro omnibus argumentis similibus inuoluentibus aliquam successionem.

Arguitur tertio, vel Deus creaturam ab æterno creatā potest ab æterno annichilare, vel non. Si potest, ergo potest simul esse, & non esse, quod est impossibile. Si non potest, pręterquam quòd videtur eadem ratio de Creatione, & annichilatione, cogeretur Deus creaturam conseruare per æternitatem. Respondeo, Deum non posse ad primam instantiam nego, esse eandem rationem, quia annichilatio supponit esse, ideò non potest esse ab æterno. ad secundam dico, esse necessitatem consequentiæ, dato quòd Deus sic creauerit, tenetur conseruare, &c.

Sed instat Aresius *sect.2* §. *Minor probatur*. Implicat Deum necessariò conseruare creaturam in æternitate, à parte post, ergo etiam à parte ante. Sed negatur consequētia, quia æternitas à parte ante, sumitur ante omne tempus, prout in puncto æternitatis res fit, à parte post verò, prout æternitas coexistit tempori, saltem imaginario, & res est producta; at dum res fit, non potest non conseruari necessitate suppositionis; at postquam est facta, potest destrui in puncto æternitatis correspondenti tempori imaginario, &c. neque efficacius vrget secunda instantia, esse inconueniens, Deum cogi vel per horam aliquid non posse destruere, ne dum per æternitatem; eadem enim responsione soluitur, ex suppositione nullum esse inconueniens, &c.

Arguitur quarto, ex eodem Aresio §.3 *nunquam posset*, 391
&c. sequeretur, Deum nunquam posse illam creaturam destruere neque à parte post, hoc est absurdum, ergo. Minor patet. Sequela probatur; quia si creatura habet durationem totam simul per æternitatem, non potuit illam destruere ex dictis, ergo neque post, quia tunc duratio non esset tota simul. Respondeo, durationem esse totam simul, nihil aliud importare, nisi secundum eandem omninò entitatem inuariatam durare nunc, & postea: duratio enim, vt diximus, non distinguitur realiter à re durante, negatur igitur sequela, & ad probationem respondeo, eandem durationem totam simul coexistere successiuis partibus temporis, successiuè ex parte temporis, ideò posse annichilari. Si autem esset tota simul, etiam quoad partes temporis, vtique si non potuit per æternitatem, neque posset in tempore sequenti, ideo non est casus.

Arguitur quinto, ex eodem. In æternitate idem est creor, creabar, & creatus sum, ergo si creatura dum creatur, non potest destrui, nec etiam poterit, postquam est creata. Respondeo, dupliciter posse spectari æternitatem. Primo in se ipsa, vt omnibus partibus caret, &c. & in hoc sensu procedit assumptum. Secundo vt coexistit tempori, & tali pacto non sunt idem, ideò vt coexistit instanti

stanti temporis, quo potest dici creatum sum, potest esse annihilatio, & hac ratione, & si creatio esset æterna, distingueretur ratione à cõseruatione, diceretur enim cõseruatio, vt consideraretur coextitisse nostro tempori; diceretur verò creatio, si consideraretur ipsa æternitas, in qua non est præteritum, præsens, vel futurum, qua etiam ratione verbum Diuinum semper dicitur gigni, & si ab æterno genitum sit.

392 Arguitur vltimo ex auctoritate SS. PP. apud Malonium *in 2. dist 1. disp. 7. quæst.* 10. probabant verbum Dei non esse creaturam contra Arium, quia erat coæternum Patri, ergo nulla Creatura potest esse æterna.

Confirmatur, quia æternitas est attributum Dei, & consequenter nulli communicabilis. Sed respondeo, cum D. Thoma, patres esse loquutos de æternitate simpliciter, nulli obnoxia, & ab intrinseco, non de participata, qualis est illa, quam concedimus potuisse esse in creaturis, & de illa etiam tantùm procedit confirmatio, vel dicendum, Arium concessisse ex Scriptura omnia esse creata in tempore, consequenter benè inferebant, verbum Diuinum non esse creaturam, quia æternum; & si quando Patres, dicunt creaturam non potuisse esse ab æterno, &c. ly *non potuisse*, sumitur pro non fuisse conueniens: non est nouus in Scriptura hic modus loquendi, sic Marci septimo dicitur, quòd Christus non poterat in patria sua virtutes illas facere, scilicet non erat conueniens. Præcipuas PP. auctoritates expendit Vasquez *disput.* 177. *cap.* 3. hæ sunt principales rationes contra nostram conclusionem. Aliæ videri possunt apud auctores, maximè Scotum §. *contra istam positionem*, quas deinde soluit §. *citato tenentes autem primam opinionem dist citata*.

393 Secunda Conclusio. Res permanentes corruptibiles potuerunt esse ab æterno. Censetur contra Durandum *loco citato*, & Bannem 1. *part. quæst.* 46 *art.* 2. *Conclus.* 2. & alios. Probatur eisdem rationibus, ac de rebus incorruptibilibus, quia nulla est implicantia.

Dicent obstare, quòd sint corruptibiles, & consequenter debeant posse corrumpi quocunque instanti, quod vtique esse non posset, si ab æterno producerentur; sed hoc non obstat, quia naturaliter non petunt corrumpi, nisi actionibus successiuis contrariorum, quæ actiones ab æterno esse non possunt, vt mox dicemus; ideò supposito primo, quòd res corruptibiles ab æterno creentur, sequitur necessariò hoc secundum, quòd debeant durare tempore infinito, etiam relictæ in sua natura. Addo, quòd si hoc obstaret in creatura corruptibili, obstaret suo modo etiam in incorruptibili, quia etiam illa cogitur per æternitatem non posse mutari, nec secundùm vllum accidens; & tamen videtur illi connaturale in quocunque instanti posse his mutationibus subiacere; vnde ad summum per hanc rationem probatur, hoc non esse connaturale rebus corruptibilibus, sed supernaturale, quia est connaturale fieri in tali statu, quòd possit habere suas operationes naturales; non tamen probatur, quòd sit impossibile simpliciter. Vide Suarez *disput.* 20. *in Metaphysic. sect.* 6. *num.* 15.

An Mundus potuerit esse ab æterno quoad rerum Generationes, & quoad res successiuas, Quæstio Quinta.

394 PRima Conclusio. Rerum Generationes esse non potuerunt ab æterno. Censetur contrà Diuũ Thomam, *Opusculo de æternitate Mundi. De potentia quæst.* 3. *art.* 4. 1. *parte, & contra Gentiles locis citatis quæstione præcedenti*. Verùm in Opusculo circa principium potius nobis fauet §. *repugnaret autem*, quamuis postea in progressu videatur contrarium docere. Est etiam contra Gabrielem, Ochamum, & alios apud Ruuium *quæst.* 4. & ex recentioribus contra Pererium *lib.* 15. *cap.* 11. *propositione* 4. & Conimbricens. *art.* 6. *loci citati*, quatenus contrarium probabile existimant.

Probatur autem vnica ratione. Generationes animalium naturales requirunt conceptionem in fœminis, maturationem fœtus, antequam edatur filius, sed hæc omnia in eodem instanti esse non possunt, & vnum supponit aliud, ergo habent prioritatem, & posterioritatem, ergo non potuerunt esse ab æterno. Vtraque præmissa experientia patet. Prima consequentia sequitur. Secunda est certa. esse enim ab æterno nullam dicit præcessisse durationem, idem dic de generatione rerum inanimatarum, quæ non minus requirunt dispositiones successiuas, &c. Quare etsi Deus posset creare in eodem instanti infinitos homines; ad hoc tamen vt rerum generationes inciperent ab illis, necesse esset durare per æternitate, quia rerum generatio est quid successiuum, & hinc existimo allucinatum etiam Hurtadum *disp.* 14 *sect.* 1. §. 4. quatenus nobiscum conueniens, existimat tamen de potentia absoluta non pugnare fœminam subitò posse concipere, & parere, quomodo enim maturatio partus potest esse in instanti. Hoc ego non video, dicendum igitur quæcunque res essent ab æterno, essent per creationem, non naturalem generationem. Aliqua argumenta, quæ videntur posse oppugnare hanc nostram Conclusionem remanent soluta responsione, *quæstione præcedenti in secundo argum. ad secundam sequelam*, expendite illam.

Secunda Conclusio. Res successiuæ non potuerunt esse ab æterno. Censetur contra D. Thom. *locis citatis. Conclusione præcedenti*, tamen 1. *parte artic. illo secundo, in fine*, videtur nobiscum assentiri. Est contra Capreolum, Soncinnatem, Ochamum, & alios ex Antiquis, & ex Recentioribus, apud Ruuium, *quæst. tertia*. Est tamen conformis Durando, Soto, Toleto, & alijs apud Hurtadum *dispu.* 18. *sect.* 3. quos ipse sequitur, & hanc defendunt omnes illi, qui nobis aduersabantur *in quæstione præcedenti*. 395

Probatur, vbi intercedit Prioritas, & Posterioritas non potest esse æternitas, sed quæcunque pars motus accipiatur diuisibilis in alias infinitum, dicit prius, & posterius, ergo non potest esse vlla pars motus ab æterno; præmissa non indiget probatione.

Dicent, non posse assignari partem determinatam, quæ sit prior, &c. sed contra, quia hoc nihil iuuat. Primò, quia eò ipso, quòd dico *motum*, dico prius, & posterius, sed hæc pugnant cum æternitate, quia quod est posterius duratione, non est ab æterno. Secundò signemus partem motus versus æternitatem, vel illa pars signata est æterna, vel non. Si primum, ergo cum dicant plures partes, omnes simul essent contra naturam motus. Si non est æterna, quæram de alia parte signata versus æternitatem, & sic in infinitum, & cùm nunquam possit dici, hæc pars est æterna, quia semper dicit prius, & posterius, sequitur motum non posse esse ab æterno.

Probatur secundò. Quidquid est ab æterno, cogitur per æternitatem durare, motus potest esse ab æterno, ergo per æternitatem durare debet; sed hoc est contra naturam motus, ergo. Probatur subsumpta minor. Eò ipso quòd est motus dicit plures partes cum successione fluentes.

Confirmatur, quia res ab æterno non potest corrumpi, corruptio enim supponit esse rei, & rei æternæ per æternitatem durantis; sed si motus esset ab æterno, ab æterno esset corruptio, ergo. Probatur minor. Motus est ab æterno, ergo plures partes ab æterno, quia non possumus dicere motum, & non dicere plures partes, sed cum est secunda pars, corrupta est prima, ergo daretur corruptio ab æterno.

Omitto motum incipere per vltimum sui non esse, & consequenter supponere instans, quo possit dici, modò non est, statim erit, quod cum æternitate pugnat; omitto hoc, & alias quam plures rationes efficacissimas: possunt videri apud Auctores citatos præcipuè Durandum, Toletum, & Aresium *locis, quæ diximus quæstione præcedenti*. Superest vt soluamus argumenta in contrarium.

Arguitur primo. Deus potuit in quocunque instanti mouere Cœlum, ergo etiam ab æterno. Respondeo distinguendo ly *potuit*, potuit ex parte sui ipsius concedo, quatenus est potentia infinita, potuit ex parte motus, distinguo in quocunque instanti *disiunctiuè*, concedo scilicet in priori, priori, &c. *collectiuè*, scilicet ita vt etiam in æternitate, nego. Quare, vt Deus produceret motum, debuit expectare per æternitatem, nec aliter facere poterat, habita ratione ad naturam motus, sicut etiam si simul esset creata intelligentia, & Cœlum ab æterno, debuisset per æternitatem quiescere eadem ratione, quiete non priuatiua, quia tunc nulla esset aptitudo ad motum, sed negatiua. 396

Arguitur secundo. Tempus potest esse infinitum à parte post, ergo etiam à parte ante, ergo potest à Deo effici, quia potest, quidquid est possibile. Confirmatur, quia tempus imaginarium est æternum, ergo etiam reale, tale esse potuit; quia tempus imaginarium non est, nisi priuatio temporis realis. Ad argumentum negatur consequentia, quia æternitas temporis à parte post non dicit nisi vnum post aliud successiuè sine fine; ita vt cum posterius succedit, prius corrumpatur; at à parte ante importaret plures partes simul, vt diximus, quod repugnat enti successiuo; quare negatur secunda consequentia, eo enim modo solùm Deus potest facere res, quomodo sunt possibiles, at tempus æternum à parte ante non est possibile. Ad Confirmationem negatur Antecedens, quia tempus imaginarium solum concipitur esse, cum potest esse tempus reale, & non est; ideò non potest nec ipsum concipi inceptum, nisi transacta duratione reali æterna, quia tunc solùm reale esse potest.

397 Arguitur tertio. Si Deus esset agens ex necessitate naturæ, motum fecisset ab æterno, ergo etiam nunc potuit, & si sit agens liberum; quia esse liberum non mutat naturam motus. Confirmatur, quia si Sol esset productus ab æterno, ab æterno etiam illuminasset, ergo non est implicantia motum esse ab æterno. Ad argumentum negatur antecedens, non enim ex Deo prouenit, quòd non possit esse motus ab æterno, sed ex eius natura. Quæ per hoc non immutatur, quod Deus sit agens necessarium, vel liberum; verum quidem est, quod tunc videretur Deus indigere aliquo determinante, vt inciperet mouere, cùm ab æterno non mouisset; sed non est mirum hæc, & alia absurda sequi, quia antecedens est omnino falsum, posse esse Deum, & agens ex necessitate naturæ. Ad Confirmationem respondeo, quòd fuisset illuminatio sine successione, quo modo non est contra nostram Conclusionem.

Arguitur quarto, ex auctoritate D. Thom. *omnibus locis citans*, vbi dicit Mundum non esse æternum, esse articulum Fidei; non ergo potest ratione demonstrari, quod pugnet ab intrinseco, sed facilis responsio. Primo potest dici D. Tho. esse loquutum de Mundo, vt sic, in quo cùm includantur res permanentes, quas non pugnat esse ab æterno, non potest demonstrari non fuisse ab æterno. Secundo respondeo, aliqua esse, de quibus potest haberi, & Fides, quia ita est à Deo affirmatum; & etiam scientia, quia per medium naturale in eorum cognitionem possit deueniri, vt Deum esse; esse vnum, &c. & in hoc sensu tantùm est de fide, motum non fuisse ab æterno. De Primo Libro Satis.

TRACTATVS, ET QVÆSTIONES
In secundo de Cœlo.

SECVNDI LIBRI SVMMA.

POstquam Aristoteles primo Libro determinauit de Mundo, hic incipit determinare de Corporibus, quæ mouentur circulariter, & ad illius integritatem spectant. Diuiditur hic Liber in duas partes præcipuas. In prima vsque ad text. 72. (reliquum autem) agit de ipsis corporibus circulariter motis. In secunda de Centro, scilicet Terra, super quam circulariter mouentur. Prima pars subdiuiditur in alias duas, in prima vsque ad text. 41. (de vocatis autem astris) determinat de ipso Cœlo. In secunda de Stellis, quæ sunt in Cœlo; etiam illa prima pars de Cœlo adhuc subdiuiditur in alias duas partes. In prima quæ est vsque ad text. 33. (quoniam autem) agit de his quæ pertinent ad substantiam Cœli. In secunda de his, quæ pertinent ad motum. Pars etiam de Stellis subdiuiditur in alias duas. In prima vsque ad text. 60. (duabus autem dubitationibus) agit de natura, Motu, ordine, & Figura Stellarum. In secunda soluit quasdam dubitationes circa definita. Similiter secunda pars primæ diuisionis, in qua agitur de terra, vt centrum est, duas habet partes. In prima vsque ad text. 96. (nos autem dicamus) prosequitur aliorum opiniones de Loco, quiete, & figura terræ. In secunda de his omnibus determinat secundùm veritatem. Nos Vnico tractatu, qui erit de Cœlo hunc Librum percurremus tantùm quoad quæstiones principaliores spectantes ad naturam ipsius Cœli.

Tractatus Vnicus. Qui est de Cœlo.

An Cœlum sit Compositum. Quæstio Prima.

398 PRima Sententia docet Cœlum non esse corpus compositum ex materia, & forma, sed corpus simplex, sensibilibus accidentibus affectum, ratione quorum dicitur materia, seu subiectum. Ita Auerroes, Simplicius, & alij ex antiquis; quos sequuntur Durandus *in 2. dist. 12. quæst. 1.* & Zabarella *de Natura Cœli cap. 6.* Franciscus Piccolomineus *lib. de Cœlo cap. 10.* & alij, quam sententiam secundum Philosophos existimat veram Scotus *in 2. dist. 14. qu. 1. § Respondeo.*

Secunda Sententia communior est, Cœlum esse compositum ex materia, & forma substantiali, est ferè omnium Sanctorum Patrum, & Theologorum, quod ideò Scotus *loco citato §. secundum Theologos*, dixit. Cœlum esse compositum. Est D. Thomæ, & Thomistarum *1. parte quæst. 66. art. 2. & 1. de Cœlo lect. 6.* D. Bonauenturæ, & aliorum: quos referunt, & sequuntur Suarez *in Met. disput. 13. sect. 10.* Ruuius *lib. 2. de Cœlo quæst. 5.* Conimbricens. *eodem loco quæst. 4. art. 2.* Hurtadus *disp. 1. sect. 1. de Natura Cœli.* Hanc eandem sententiam sequutus est etiam Doctissimus Tassonus *in suis quæsitis quæsito 6.* pro qua sit.

Vnica Conclusio. Cœlum est compositum ex materia, & forma.

Probatur Primo Hæc conclusio à Conimbricensibus, & à Ruuio auctoritate Aristotelis, verùm existimo non multum fidendum auctoritati Aristotelis, possunt enim omnes illudi distinctione, quam dat Zabarella *cap. 8. & 9.* ideò quidquid sit de Aristotele, quod forsan vtraque sententia in eius via sustineri potest, vt quidam dixerunt.

Probatur secundo ratione. Si Cœlum non est compositum ex materia & forma substantiali, non contineretur sub obiecto Philosophiæ naturalis, hoc est absurdum, ergo; absurditas patet, quia ad aliam scientiam non spectaret; tùm quia esset expressè contra Aristotelem, qui inter partes Philosophiæ naturalis primum Locum tribuit Libris de Cœlo, Sequela probatur, obiectum physicæ ex dictis *Prolog. 2. in Lib. Physicor.* est corpus naturale dicens compositionem ex materia, & forma substantiali; omne igitur quod directè spectat ad hoc obiectum, debet esse ex materia, & forma, ergo vera sequela.

Confirmatur: quia alioquin esset assignandum pro obiecto Physicæ aliquis conceptus communis corpori composito, & simplici vniuocus, qui oppositus spiritui contrahat genus substantiæ per differentiam oppositam specificam; non potest autem facilè apparere, quinam possit esse hic conceptus; non conceptus extensionis, hic enim est etiam in quantitate; non in accidentibus sensibilibus, hæc enim non spectant primariò ad obiectum Philosophiæ. 399

Confirmatur secundo, quia quæcunque ratio corporis assignetur in Cœlo, si non est compositum, ratione cuius sit species obiecti physicæ, etiam reperietur in materia, & per consequens etiam materia poterat dici species physicæ, quod tamen nemo concedit.

Probatur tertio, ratione allata ferè ab omnibus, ideò non contemnenda; quò magis aliqua forma est absens à ma-

materia, eò nobiliorem operationem sibi vendicat; si igitur Cœlum esset omnino seiunctum à materia, nobilissimam operationem sortiretur, quæ alia esse non posset, quam intelligere, est autem falsissimum Cœlos intelligere, ergo.

Confirmatur, quia Quantitas, Raritas, Densitas, Diaphaneitas, sunt accidentia consequentia materiã, sed reperiuntur in Cœlis, ergo etiam materia.

Sed Contra potest instari primo ex multis locis Aristotelis, vbi negauit materiam in Cęlo, & confirmatur ex 12. *Metaph.* vbi intelligentiis dicit carere materia, quia æternæ, ergo si Cœli per Aristotelem sunt æterni, carent materia.

Ad argumentum Respondeo, Aristotelem loquutum de materia transmutationis, seu sublunarium, quæ non est in Cœlo, vt *quæst. sequenti*. Ad Confirmationem respondeo, intelligentias carere materia, quia motores æterni, docuerat enim 8. *Phys. text.* 81. virtutem finitam existentem in magnitudine non posse æterno tempore mouere, quia defatigaretur, dum mouendo moueretur, at Cœli non mouent: vel dicendum solùm probari, intelligentias carere materia, quia virtutis infinitæ; quia ibidem ostenderat virtutem infinitam, cuiusmodi videtur illa Angelorum mouentium tempore infinito, non posse esse in magnitudine finita. Lege aliam responsionem optimam apud Ferrariens. 3. *contra Gentiles capite* 20. § *sed contra hanc responsionem.*

400 Instatur secundo. Compositio ex materia, & forma nobis innotuit per solam mutationem substantialem, hæc non reperitur in Cœlo, ergo nullum fundamentum ponendi hanc compositionem. Respondeo ex mutatione substantiali in sublunaribus, euidenter cognita, ponitur materia in Cœlis; quia ibi sunt aliæ mutationes, propter quas est necessaria materia, ac in sublunaribus, immò Conimbricenses *art. 3. ad primum*, negant ex sola substantiali transmutatione partam esse cognitionem materiæ, sed etiam ex accidentali.

Instatur tertio ratione, quam magni faciunt Durandus, & Zabarella. Quodcunque habet materiam, est corruptibile, Cœli non sunt corruptibiles, ergo non habent materiam. Maior probatur, materia est potentia contradictionis ex Aristotele *quinto Metaphysic. textu* 17. *&* 9. *text.* 2. ideò definitur principium transmutationis ab alio ad aliud, non datur autem transmutatio, nisi ab opposito ad oppositum, ergo si Cœli habent materiam, illorum materia poterit esse sub alia forma, vel [illegible]tem non sub illa, ergo erunt corruptibiles. Respondeo negando maiorem vniuersaliter, ad probationem dico, hoc esse verum de materia sublunari. & de hac tantùm esse loquutum Aristotelem, materia autem Cęli satiatur per illam vnam formam, ita vt aliam non appetat, nec video, cur debeamus Deo denegare potuisse hanc materiam ita creare, vt solam formam Cœli appeteret, & per consequens si materia sublunarium non habet potentiam ad priuationem formæ possessæ, nisi per accidens, quatenus habet potẽtiam ad aliam formam, quam habere non potest, nisi expellendo possessam, materia Cœli, quæ nullam aliam formam appetit, nec etiam habet potentiam ad priuationem formæ Cęli, quod saltem intendit Scotus contra nos inferre, si negemus habere potentiam contradictionis ad formam contrariam. Lege Caietanum 1 *parte quæst. 66. art. 2. §. ad euidentiam huius circa medium, & paulò infrà de distinctione duplicis potentiæ passiuæ.*

Instatur quarto. Non est implicantia dari tale corpus simplex, ergo dicendum esse datum ad ornamentum vniuersi.

Negatur consequentia, non enim est vniuersum ita perfectum, quin perfectius fieri possit; neq; quod per hoc fecerit in eo, quod potest Deus de sui potentia. Alia argumenta faciliora sunt apud Hurtadum, possunt videri.

An Materia Cœli differat specie à materia Sublunarium. Quæstio Secunda.

401 PRima Sententia docet materiam Cœlorum, & Sublunarium esse eiusdem speciei, ita antiqui Philosophi ante Aristotelem, Trismegistus, Thales, Milesius, Plato, & alij quam plurimi; ex Modernioribus D. Bonauentura *in 2. dist. 12. quæst. 1.* Ochamus *quæst. 22.* Ægidius *dist. 14.* Scotus *in 2. loco citato quæst. præcedenti*, & alij apud Ruuium, *quæst. 6. art. 1.* & Hurtadum *disput. cita à sect. 2. §. 27.* quam etiam admittit.

Secunda Sententia docet esse diuersę speciei Ita Diuus Thomas 1. *parte quæst. 66. art.* 2 Caietanus *ibid.* Alensis 2. *parte quæst. 44. memb.* 2. Henricus, Richardus, Heruæus, Ferrariensis. Capreolus, & alij apud Coonmbric. & Ruuiũ *locis citatis*, & Suarez *disp. 13 sect. 11. num. 24.* quam innuit etiam Tassonus *lib. citato eodem quæsito.* pro qua sit

Vnica Conclusio. Materia Cęlorum, & Sublunarium differunt specie. Probatur primo auctoritate Aristotelis 1. *de Generatione cap. 6. text.* 43. vbi habet, ea in materia conuenire, quæ in se mutuo agunt, & transmutantur. idem repetit *tex.* 53. *&* 54. sed clarius *tex.* 87. vbi habet, ea quæ eadem constãt materia, ea ipsa reciprocantur, & mutuo agunt; sed inter corpora Cęlestia, & sublunaria, non datur hæc mutua actio, ergo non sunt eiusdem materiæ, immo clariorem textum habet 8. *Metaph. cap.* 4. qui nullam patiatur tergiuersationem: *de Naturalibus autem, aut perpetuis substantijs alia ratio est, fortassis etenim quædam non habent materiam, aut non talem, sed solum quæ secundum Locum mobilis est.* Hæc Aristoteles, & idem habet 12. *Metaph. cap.* 2. Quare nullum dubium secundùm Aristotelem Materiam Cęli differre specie à materia inferiorum.

Probatur secundo ratione. Si materia Cęlorum, & sublunarium esset eiusdem speciei, Cęli essent corruptibiles, hoc est falsum, ergo. Minor patet auctoritate pręcipuorum Doctorum, & perpetua permanentia eorum in tali statu per tot sæcula. Sequela probatur. Radix corruptionis est materia contradictionis, scilicet quæ potest plures habere formas, ergo si esset eadem materia, Cęli essent corruptibiles.

Respondent varijs responsionibus apud Conimbricen. *artic. 2. §. huic argumento*, sed responsio magis communis est; quia forma Cęli non habet contrarium, non habere potentiam ad alias formas, nisi remotè, quia accidentia Cęli formaliter resistunt, ne alia accidentia dispositiua ad aliam formam possint introduci, ideo Cęlos non esse corruptibiles, nisi remotè.

Sed Contra, quia vel materiæ Cęli est essentiale recipere illam formam cum illis accidentibus, disponentibus ad formam inseparabiliter informantem, vel est ei accidentale. Si primum ergo materia Cęli differt specie à materia sublunarium, quæ sic non respicit formam. Si secundum ergo potest illa materia de Natura sua esse sub alia forma, ergo, & Cęli sunt de Natura sua corruptibiles. 402

Confirmatur, vel datur agens Naturale, quod possit hanc potentiam in materia Cęli reducere ad alias formas, vel non datur. Si datur, ergo naturaliter sunt corruptibiles. Si non datur, ergo neque illa potentia, quia omni potentiæ passiuæ naturali debet correspõdere naturalis actiua, & vt benè dicunt Conimbricenses, dedecet, vt natura tribuat talem appetitum materiæ Cęli, & tamen nullum det agens, quod possit hunc appetitum explere.

Confirmatur secundo, quia esto, non possit alia forma informare materiam Cęlorum, quia ratione accidentium non habentium contrarium non potest expelli, &c. saltem è materia ignis v. g. posset educi forma Cęlorum, sed hoc videtur falsum, ergo. Probatur sequela. Materia ignis est eiusdem speciei, ergo continet omnes formas, quæ in materia Cęlorum continentur, ergo possunt educi, saltem secundùm speciem, si enim est continentia naturalis, cur nõ agens Naturale hoc potens pręstare?

Probatur tertio, vel omnes materiæ sublunarium sunt eiusdem speciei, quia respiciunt formas in particulari; & hoc non; alioquin differrẽt specie, vt ipsæ formæ; vel quia respiciunt formam, vt sic, & hoc non; quia haberent potentiam naturalem etiam ad formas supernaturales; quod si dicatur specificari à forma naturali vt sic, ergo naturaliter omnes materiæ sublunarium poterunt habere formas Cęlestes, & consequenter dandum est agens naturale, quod possit eas inducere. Remanet igitur vt specificentur, eò quòd respiciant formam vt sic amissibiliter informantem, sed formæ Cęli non sunt huiusmodi, ergo materia Cęlorum, & sublunarium non sunt eiusdem speciei.

Confirmatur. Quia nulla implicantia dari has materias specie distinctas, vt patebit ex solutione argumentorum, 403 & nullum habemus indicium esse eiusdem rationis, quia ratione accidentium non habentium contrarium, vt fatentur

tur etiam aduersarij, forma Cęli non potest mutari. Et in omnibus sublunaribus, quia materia appetit alias formas, dantur accidentia ad inuicem pugnantia, vt possit satiari hic appetitus, cur ergo dicendum esse eiusdem speciei?

Contra Instatur primo, vel materia sublunarium non potest recipere formam Cęlorum, quia perfectior, & hoc non, quia anima rationalis est perfectior; vel quia imperfectior, & hoc non, quia forma lapidis imperfectior, vel quia differunt specie, & hoc non, quia omnes sublunares differunt specie. ergo verè potest eam recipere. Respondeo, non posse eam recipere, quia est talis naturæ, vt respiciat formam inamissibiliter informantem, nec est similis de quantitate, quia materia non specificatur à quantitate.

Instatur secundo. Omnes formæ Cęlorum informant inamissibiliter, ergo essent eiusdem speciei, ergo in materia vnius Cęli alia forma cęlestis esse posset, ergo essent corruptibiles. quòd si sic, nullus est discursus factus de incorruptibilitate, ad tollendam vnitatem specificam materiæ Cęlorum, & sublunarium. Secundùm me est argumentum principale, quod possint afferre aduersarij. Respondeo dando primam sequelam, negando secundam, quia eo ipso, quod illæ materiæ specificantur ex modo informandi inamissibiliter, sequitur necessario vt vna materia numero aliam formam haberi non possit; alioquin nō informaret inamissibiliter. Lege Suarez *loco citato num.* 24. aliter respondet Caietanus *loco citato §. ad euidentiam huius*, sed non placet. Tangunt etiam hanc difficultatem Conimbricenses *art. 4. §. nec satisfaciunt.*

Instatur tertio. In Cęlis sunt accidentia eiusdem rationis cum accidentibus sublunarium, ergo cur non materia? Confirmatur, quia Aristoteles tradit principia omnis corporis naturalis, ergo eadem materia in omnibus. Ad argumentum dato antecedente, negatur consequentia cum Rubio *cap. 2. quæst. 9. ad primum*, quia quantitas, & alia quædam accidentia corporea, non consequuntur materiā inferiorum, vel cęlestem, vt differunt specie, sed naturam corpoream, vt sic, sicut sensibilitas respectu hominis, Leonis, &c. aliter respondet Pererius *lib. 5. cap. 10. §. ad 4.* Ad Confirmationem respondeo, Aristotelem egisse tantùm de principijs rerum naturalium, quæ generantur, & corrumpuntur, vt ipse fatetur *in 1. Phys. tex. 68.* sunt tamen eadem cum principijs rerum incorruptibilium, sed per Analogiam, vide eundem Pererium *lib. 2. capit. 2. §. cęterum dissoluamus.*

404 Instatur quarto *ex gen. 1.* vbi postquam Moyses recensuit prima die factum Cęlum, & terram, secunda recenset factum firmamentum, quod vocat Cęlum, vt diuideret aquas ab aquis, sed per Cęlum prima die factum multi Patres intelligunt Cęlum Empyreum, per firmamentum Cęlum æthereum, ergo Cęlum æthereum factū est ex aquis, ergo eadem materia. Respondeo primo ibi tantùm dici factum firmamentum, quod diuideret aquas ab aquis, non autem ex eorum materia formatum esse, potuit enim Deus aliquod nouum corpus formare, quod hanc diuisionem pręstaret, sicut nunc de facto potest diuidi aliqua aqua, per aliquod corpus præexistens, quod interponatur, ita tunc potuit per aliquod de nouo creatum.

Respondeo secundo alijs responsionibus, quas affert D. Thomas *1. parte quæst. 68. art. 1. ad 1.* cum enim hic nihil sit de Fide, & PP. & Expositores in varios sensus diuisi sint, non est, cur, ex hoc moueamur ad contrariam sententiam. Alia argumenta, sed faciliora sunt apud Conimbricenses *art. 1.* & Peret. *lib. 5. locis citatis.*

An Cœli sint Solidi. Quæstio Tertia.

405 PRima Opinio affirmat Cęlos solidos, ita Aphrodisæus *in 1. Metheororum.* Conimb. *1. de Cœlo cap. 3. quæst. 1. art. 4.* est Aristotelis *2. de Cœlo à tex. 43. vsque ad 51.* videtur etiam Clauij *in ca. 1. sphera Ioannis de Sacrobosco §. de motibus orbium cęlestium in principio*, quidam asserunt.

Secunda Opinio dicit Cęlos fluidos. ita Peritissimi Astronomi huius temporis multis experimentis, si verum dicit Aresius *1. de Generatione quæst. 23. sect. 7. in fine*, quos ipse sequitur, & esse sententiam multorum, & grauissimorum Patrum, & ipse *ibi*, & Hurtadus *disput. 2. sect. 1.* quasi innuit *§. in his casibus in fine.* immo si tot S. Patres citati ab ipso *illa sectio.* negantes pluralitatem Cœlorum, & solùm admittentes pluralitatem Planetarum veraciter citantur, tenentur huic sententiæ subscribere, ne dantes vnum corpus solidum circum circa fornicatum, in cuius circulis moueantur corpora planetarum, vt ipse Hurtadus concedit §. 20. concederent vacuum inter partes eiusdem Cęli, omnino obstans ad recipiendos influxus in hæc inferiora; addo quòd perperam diceretur Cęlum vnum, quia, si vndique esset fornicatum circum circa, vt per gyrum possent planetę rotari, cur non dicantur tot Cęli? & huic etiam ego adhæreo.

Vnica Conclusio. Cęli sunt fluidi. Probatur primo auctoritate omnium auctorum, qui citantur ab Aresio. & Hurtado, & experimentis, quæ ex Astrologis ipsi afferunt. sequitur etiam Tassonus, *lib. citato quæst. 2. §. mosso dunque* postquam efficacissimis rationibus ostenderat Cęlum non posse esse solidum, nec tot Cęlos, quot planetæ.

Probatur secundo hoc vniuersalissimo axiomate, non 406
sunt multiplicanda entia sine necessitate, sed nulla necessitas ponendi octo, vel decem Cęlos, ergo non sunt ponendi; ergo Cęlum est fluidum. Hæc vltima consequentia probatur, quia si Cęlum sit solidum, incideremus in absurda, in quæ diximus impingere Hurtadum. Minor probatur solutione argumentorum.

Arguunt primo. Implicat idem moueri motibus contrarijs, ergo dantur plures Cęli, ergo Cęli sunt solidi. antecedens, & secunda consequentia patent, prima consequentia probatur. Planetæ mouentur ab ortu in occasum per motum, quem dicunt, raptum, item mouentur ab occasu ad ortum per motum proprium, ergo cum idem nequeat moueri motibus contrarijs, datur primum mobile, quod secum rapiat Cęlos Planetarum ab Oriente in Occidentem, & dantur Cęli Planetarum, per quos Planetæ moueantur naturaliter ab Occidente orientem versus.

Concesso antecedente negatur prima consequentia. ad probationem Respondeo cum Tassono *lib. 2. quæst. 4.* Planetas vnico tantùm motu moueri ab Oriente in Occidentem, quo per singulos dies totum gyrant vniuersum; quia tamen gyrum non terminant, vbi motum inchoauerunt, sed paulò infra verbi gratia in Sole (idem dicas de alijs) initium motus solaris fuit in puncto *A* suæ Eclipticæ, gyrat vniuersum, sed non recta terminando ad *A*, sed ad *B* spiram perficit, ideò videtur moueri motu retrogrado ab occasu ad ortum; & quoniam semper per singulos dies perficit gyrum paulò infra punctum, quo motus est, adeò quòd non nisi post elapsum annum iterum sistit in parte *A*, hæc de causa dicitur per singulos tantùm annos suum motum naturalem peragere ab occasu in ortum; neque per hoc egreditur Eclypticam, seu signa Zodiaci, quia cum omnia astra in hac sententia moueantur, vt pisces in aqua, etiam Stellæ, quibus hæc signa conficiuntur, gyrant cum Sole. Quare nos non premimur difficultate, quod idem moueatur motibus contrarijs, quod benè sequitur in sententia aduersariorum, si darentur illi duo motus, nec potest vllo modo vitari, vt latè probat Hurtadus §. 36. *vsque ad 43.*

Arguunt secundo *ex 37. cap. Iob*, vbi Cęli dicuntur so- 407
lidissimi, & quasi *ære fusi*, sed Respondeo tales vocari ob incorruptibilitatem, & perpetuitatem.

Arguunt tertio. Planetæ continuo diuiderent Cęlum, & consequenter corrumperent; sed negatur sequela, sicut enim aer diuiditur; item materia prima, &c. & tamen non corrumpuntur, ita dicendum de Cęlis. per hæc

Patet primo ad illud argumentum huc remissum *3. Physicor. Tract. 2. quæst. 4.* nempè ad tollendum vacuum inter vnum Cęlum, & aliud, nos non cogi ea fateri perfectè sphærica.

Patet secundo. Non dari nisi triplex Cęlum, scilicet aereum, æthereum, & Empyreum. Primum sumitur pro regione aeris, quæ etiam Cęlum solet vocari. Secundum sumitur pro corpore, vbi sunt omnes Stellæ, & Planetæ. Tertium pro sede Beatorum.

Confirmatur ex D. Paulo *1. ad Corinth.* in qua dicit, se raptum ad tertium Cęlum, & certè fuit raptum ad Empyreum, vt communis sententia Patrum docet. est etiam D. Ioannis Chrisostomi *hom. 4. in gen.* vbi vehementissimè inuehitur contra ponentes tot Cęlos. D. Ambrosij *in Examer. cap. 2. & 3.* D. Basilij, Theodori, & aliorum; quod sensit D. Bonauentura *in 1. dist. 14. art. 4. quæst. 1.*

A quonam sit Motus Globorum Cœlestium. Quæstio Quarta.

408 Prima Sententia est Tassoni *in quæsitis citatis*, qui cum docuisset *lib. 1. quæsito 3. 5. & alibi*, causam motus esse calorem, & *quæsito 1. eiusdem lib.* hunc calorem esse tanquam formam naturalem globorum cęlestium incorruptibilem, fontem omnis caloris, qui in his inferioribus reperitur, quod etiam docet *lib. 3. quæsito 11.* consequenter docet *quæsito 1. 2. lib.* globos cęlestes moueri ab hoc calore eorum innata forma. Quæ sententia quasi innuitur à D. Bonauentura *in 2. dist. 14. quæst. 2. §. quidam enim dicūt*, & conuenit cum illa, quæ tradit Cœlos mouerì à se ipsis apud Conimbric. *2. de Cœlo ca. 5. quæst. 5. art. 2.* & Ruuium *cap. 2. quæst. 8.* quantum ad hoc, quod Cęli moueantur ab intrinseco.

Secunda Sententia docet globos Cœlestes moueri ab intelligentia, seu ab Angelo. Est communis tùm Philosophorum, tùm Theologorum apud eosdem Conimbricen. & Ruuium citatos, & Huttadum *disp. 2. de Cœlorum proprietatibus §. 5.* immò D. Thomas *quæst. 6. de potentia art. 3. ia corpore* vocat eam de fide, pariter D. Bonauentura *loco citato §. hoc posito*, eam vocat ne dum communem Magistrorum in Philosophia, & Theologia, sed pietati fidei concordem. Ideò cum ipsa sit.

Vnica Conclusio. Globi Cęlestes mouentur ab intelligentijs. Multis rationibus probatur ab auctoribus citatis, quæ possunt videri, sed quoniam non multo negotio possent solui à Tassono, & alijs, immò de facto aliquæ soluuntur *lib. 1. quæsito 15. dunque se questo è vero*, & Clarius *quæsito 5.* his omnibus omissis.

Probatur primo Conclusio sic. Globi cęlestes mouentur motibus difformibus, ergo mouentur ad intelligentijs. Antecedens probatur. Si rectà mouerentur, planetæ circulariter semper eandem viam conficerent vt Sol, qui nunquam exit ecliptica, sed hoc Astronomi falsum demonstrant multis experimentis, vt de sydere Martis viso modò supra, modò infra solem, & addit Durandus *in 2. dist. 14. quæst. 3. num. 6.* quod ideò dicuntur Planetæ modò in auge esse, scilicet maximè eleuati à terra, modò dicuntur in opposito augis, scilicet maxime propinqui terræ, quia non mouentur vniformi motu, ergo mouentur motibus difformibus.

409 Consequentia antecedentis probatur, quia huiusmodi motus tantùm conueniunt mouentibus per cognitionem; quod enim huc moueatur, & non illuc, hic sistat, & vlterius non progrediatur, & aliquando eò moueatur, quò alia vice non fuit motum, transgreditur limites putæ naturæ, vnde dicebat Aristoteles *tex. 29. 8. Phys. allato quæst. 1. in 8.* mouere se ipsis esse proprium vitæ, & nos de hoc genere motus explicauimus, sed ipsi globi cęlestes non habent cognitionem; alioquin essent animati, quod est falsum, & erroneum, vt docet D. Bonauentura *loco citato §. responde dicendum*, nec mouentur ab homine, quia illic nullus homo posset existere, cum indigeat influxibus cęlestibus; nec posset mouere tempore infinito, vt docuit idem Aristoteles, 8. *Phys.* nec rationabiliter dicendum moueri immediatè à Deo, cùm sic mundum ordinauerit, vt spiritum præfecerit omni corpori, vt docuit D. Augustinus *super gen. ad Lit. lib. 8. ca. 24.* ergo remanet facta inductione, vt moueantur ab intelligentijs. Est ratio efficacissima, quæ fuit etiam præuisa à Tassono *quæsito 1. citato in fine*, in quo postquam probauit motus Cœlorum esse à calore intrinseco addit: *se poi s'habbia da dare vn'intelligenza assistente, che moderi i suoi moti, come l'intelletto modera i moti dell'anima humana, è dubbio che ricerca disputa particolare.* Quibus verbis ostendit, quòd motus varij Cœlorum transgrediantur limites mouentis sine cognitione.

Probatur secundo. Esto calor innatus moueret globos Cœlestes, non tamen moueret rotando circa totum vniuersum, ergo assignandum est agens extrinsecum, quod illos sic circumducat, ergo ab intelligentia. Hæc vltima consequentia patet ex dictis, prima etiam nō indiget probatione. Antecedens probatur ex ipso Tassono *quæsito 1. citato §. & à quelli che.* calor mouet iuxta dispositionem, quæ est in corpore moto, sed corpus sphæricum cuiusmodi sunt globi cęlestes, non petit moueri, nisi sphæricè, vt ipse *ibidem* docet, videlicet in hoc sensu, rotando in se ipsum, vt rotæ, quæ in eodem loco, vt ipse met expresse fatetur cum Telesio de Sole, & ceteris globis sphæricis *quæsito 2.* excepta Luna, ergo motus circa totū vniuersū nō erit à calore, esto calor habeat vim mouendi globos cęlestes.

Confirmatur. Post diem Iudicij Cœli debent quiescere, vt docet communis sententia, immò et conforme principijs ipsius Tassoni, si enim Cœli sunt facti propter aliud, & mouentur propter aliud, vt docuit *quæsito 5. citato* cum Telesio, consequenter amoto ly *aliud* deberent quiescere, ergo tunc quiescerent violenter, quia natura caloris innati peteret naturaliter illos mouere. 410

Sed Contra Instatur primo. Si motus Cęlorum est ab intelligentia, ergo est violentus, ex Aristotel. *3. Ethic. ca. 1.*

Respondeo negando consequentiam, ad probationem Dico, sensum Aristotelis esse, tunc motum ab extrinseco procedentem esse violentum, quando fit cum resistentia passi, quod non accidit in Cęlo.

Instatur secundo ille motus non esset naturalis, nec formæ cęlestes essent naturæ. ex Aristotele *2. Phys.* Natura est principium motus eius, in quo est, &c. Respondeo negando assumptum, licet ille motus non sit naturalis respectu Angelorum mouentium, tamen est naturalis respectu globorum Cęlestium ratione principij passiui, quia scilicet mouentur ab Angelis, vt sunt apti moueri, & ideò etiam forma est natura, licet non vt principium actiuum respectu motus localis, forma enim non est solum Natura, vt actiua, quod alibi docuimus, sed etiam vt passiua. Vide Pererium *lib. 7. à cap. 6. vsque ad 11.* Addo etiam quod est natura respectu multorum accidentium sensibilium, quorum est principium actiuum, ratione quorum, & effectuū, quos in hæc inferiora medijs proprijs qualitatibus producit, non est dicenda onosa, licet non sit principium effectiuum motus.

Instatur tertio. Cęli sunt perfectiores grauibus, & Leuibus, quæ per nos mouentur ab intrinseco, ergo etiam Cęli. Negatur consequentia, moueri enim ab intrinseco, non arguit perfectionem, sed indigentiam loci, ad quem fit motus, quæ indigentia, quia non adest in globis cęlestibus, ideò non mouentur ab intrinseco. Alia argumenta faciliora videri possunt apud Auctores.

Pro complemēto huius Tractatus quæri posset primo. An Cęlum, in quo mouentur Planetæ, & quod fluidum statuimus, sit mobile. Respondeo, esse mobile eo modo, quo est mobile corpus fluidum, intra quod quidquam ingrediatur, & moueatur, scilicet quatenus aliquæ partes, dum cedunt corpori ingredienti, & quod per ipsas mouetur, etiam mouentur; non tamen est mobile, quatenus tota illa massa circum voluantur, vt dici solet de primo mobili, & hoc sufficit vt dici possit ens naturale; præcipuè cum etiam sit capax qualitatum, quas in hæc inferiora transmittunt Planetæ, sicut & aer; quod etiam concedit Tassonus *quæsito 1. lib. 1. §. mosso adunque.* immò contrarium nec intelligi potest, quomodo calor, & cęteri influxus cęlestium orbium in terras descendant, & in cęlo æthero non recipiantur, vt benè aduertit idem Tassonus *eodem quæsito §. Aristotele disse.* Circa medium. 411

Quæri posset secundo. Si Cęlum est fluidum, quomodo Stellæ, & Planetæ illic retineri possint, & moueri nullo ligamine suspensi. Respondeo eodem modo, quo terra solo aere circumdata, detinetur, ne descendat, detineri Stellas, Planetas, & cęteros globos cęlestes, videlicet eorum natura; talis est ipsorum natura, illud Vanum est locus ipsorum, & ibi sistunt. Addo quòd maius est, terram, quæ est simpliciter grauis, non descendere; quàm illos globos, qui sunt natura leues sursum sic detineri; Deus igitur, qui potuit talem naturam communicare clemento terræ, potuit etiam talem tribuere corporibus cęlestibus.

Vtrum Globi Cœlestes agant in Sublunaria per solam Lucem. Quæstio Quinta.

Supponο tanquam certissimum, vt potè quotidianis experientijs comprobatum globos cęlestes in hæc inferiora agere, & influere. sic per diuersum Solis accessum quatuor anni temporibus Mundus diuersum sortitur statum. Sic Lunatici in plenilunio maximè laborant, & ligna incisa in plenilunio carie inficiuntur. sic teste Plinio *lib. 2. cap. 4.* ad statum Lunæ ostrea, conchilia, conchæ omnes 412

nes crescunt, vel decrescunt. Sic sympatia cernitur inter Stellam polarem, & magnetem; sic ferè nunquam viuit fœtus octimestris, quia in illum tunc dicitur prędominari Saturnus sydus malignum. Hac de causa Galenus *in 3. de Diebus criticis* Medicos docuit, vt in morbis curādis maximè aduertant astrorum, & sydetum aspectus, maximè Lunæ, scilicet propter varios illorum influxus, & prędominia in corpora animalium; ideò hanc veritatem nobis tradiderunt omnes Philosophi, & Astronomi, quos ad satietatem videas apud Conimbricens. *2. de Cœlo cap. 3. qu. 1. art. 1.* pręcipuè in schola Aristotelis habemus illud axioma *ex 2. Phys. tex. 26.* adeò tritum, *Sol, & homo hominem generant.* Hoc supposito, quod quæritur est, an astra agant in hæc inferiora per solam lucem, an per aliquid aliud, de quo sit.

Vnica Conclusio. Sydera, & Stellæ, quæ agunt in hæc inferiora, non agunt per solam lucem. est contra Zabarellam *de calore cęlesti cap 9.* Piccolomineum *de Cœlo ca. 39.* Ioannem Picum Mirandulanum *lib. 3. in Astrologiam c. 5. & 6.* & alios. Est tamen cum D. Thoma *2. Cœli lect. 10. & quodlib. 6. art. 19.* Ferr. *3. contra Gentil. ca. 84.* & aliis apud Conimbricenses *loco citato, qu. 3.* & Auersam *qu. 35. sect. 7.*

413 Probatur primo. Effectus, quos causant corpora Cœlestia, sunt multi, varij, & aliquādo oppositi, ergo nequeūt influere per solā lucem. Antecedens suppono ex doctrina Astronomorum, qui Lunæ adscribunt humiditatem, Saturno frigiditatem, & siccitatem, Ioui temperiem. Marti ardorem. Soli calorem, Veneri, & Mercurio etiam calorem, sed moderatum, pręter alios effectus, quos continuè è Cęlis experimur. Consequentia probatur, tùm quia omnis lux est eiusdem rationis, (quidquid dicant aliqui sine fundamento apud D. Thomam *qu. vnica de creaturis spiritualibus art. 8. ad 12.*) & tamen multa sunt corpora lucida, quæ nullum ex prędictis effectibus producunt, vt patet in gemmis, oculis felis, fungis, pisciumq; squammis, & his similibus; tùm quia omnia astra deberent eosdem effectus producere, quia omnia lucem participant, tùm quia cum lux sit accidens nequit virtualiter tot effectus, varios & oppositos continere, quorum continentia vix conceditur ipsi substantiæ; tùm quia ab influxibus Cœlorum multæ substantiæ gignuntur; & in nostra sententia *in Physic.* accidens non est potens producere substantiam. Quare ex hac ratione corruit quod docet Picus citatus, scilicet, quòd calor productus à luce cęlesti possit omnes effectus producere, quos Cęli producunt, & quod docet Piccolomineus, scilicet eandem lucem, vt sit instrumentum diuersorum astrorum, posse illam varietatem effectuum producere. Etenim cum omnis calor sit eiusdem speciei, & omnia lumina astrorum etiam sint accidentia, militat nostra ratio; neq; ex eo quòd sint accidentia huius, vel illius substantię diuersa possunt prestare, dùm perseuerant eiusdem rationis, nisi cum illis coagat etiam substantia ipsa. Egimus hoc in physicis.

414 Probatur secundo. Corpora cęlestia multa operantur in hæc inferiora, quando parnum, aut nullum ad illa iaculantur lumen, ergo non operantur per solam lucem. Consequentia patet, quia nequit causa operari, quando non est. Antecedens patet experientijs. Fluxus, & refluxus Oceani adscribuntur Lunæ, & tamen sunt etiam non apparente Luna in nostro Emisphærio. Item quando Luna patitur Eclipsim, minus illuminat terram, & tamen tunc dicitur potissimum agere in hæc inferiora, & in morbis maiorem habet vim, & censentur dies critici, & periculosi à medicis. Item nulla existente luce magnes attrahitur à Stella polari, ergo in his, & similibus casibus astra nō agūt per lucem. Licet igitur concedendo lucem corporum cęlestium esse diuersæ speciei, posset saluari continentia virtualis omnium effectuum, quos causat in hæc inferiora, (in quo non multum laboramus) & posset admitti sententia Mirandulani, & Piccolominei, dato tamen quòd Astra habeant suos influxus, etiam quando nullam emittunt lucem ad terras, quod experientia probant Astronomi, nullo pacto potest illa sententia sustineri. Quare secundùm me hæc ratio est insolubilis, & propter hanc tantùm huic sententiæ adhæreo.

Sed Contra Instatur primo. In corporibus cęlestibus sensus aliud non percipit pręter lucem, & motum, ergo per hæc tantùm agunt. Confirmatur, quia nec Aristoteles aliud agnouit. Ad argumentum respondeo, negando consequentiam, quia non ea tantùm concedenda, quæ sensu percipiuntur, sed etiam multa, quæ ex sensu perceptis necessariò Intellectus deducit sui discursu, & speculatione, sic in casu nostro, cum multos Cœlorum effectus experiamur, qui nequeunt esse à luce propter rationes allatas, necesse est dicere, quod non agant tantùm per motum & lucem. Ad Confirmationem respondeo, esse fatis, quòd deducatur ex iis, quæ idem Aristoteles tradit, & si expressè hoc non dicat. preter quàm quòd Amicus Aristotel. magis amica veritas, maximè quando suffragatur experientia.

Instatur secundo. Luna prout magis, vel minus à Sole illuminatur, etiam varia apparet in suis effectibus, ergo agit solo lumine. Respondeo negando consequentiam, sed prouenit, quia tunc diuersum habet aspectum, & proportionem, & propter diuersas congressiones ad inuicem astra diuersam exercent causalitatem. Addo tamen, quòd & si concederem etiam ex lumine prouenire diuersos Lunæ effectus, non per hoc tamen sequitur, quod solo lumine agat: quod intendunt aduersarij.

Instatur tertio. Astra maximè distant à terra, ergo nequeunt operari per se ipsa. Respondeo negando consequentiam, non enim est necesse, quod agens sit indistans supposito à passo, sed tantùm virtute, vt diximus *in Physicis.* Addo quòd si hæc ratio valeret, nequirent astra in sententia aduersariorum in visceribus terræ producere effectus, quos secundùm omnes producunt, eo enim nequeūt peruenire nec calor, nec lumen astrorum, & Cœlorum, ergo propter distantiam ibi non operarentur. Si igitur in sententia aduersariorum non obstat distantia, quin astra ibi agant per lumen, nec in mea obstabit, quin agant per se ipsa, & si distent supposito. 415

Instatur quarto. Lux Planetarum, & Astrorum producit calorem, quòd ideò teste Aristotele *4. de partibus animalium cap. 5.* noctes plenilunij sunt calidiores propter maius lumen Lunæ, ergo potest producere etiam cęteros effectus.

Respondeo quidquid sit de antecedente, quod multi negant, pręcipuè Tassonus *li. 3. quæsito 1.* quia, vt diximus, multa corpora Lucida inueniuntur, quæ non calefaciunt, negatur consequentia propter rationes allatas in probatione Conclusionis.

Instatur quinto. Si astra habent alias influentias, & non tantùm per motum, & lucem, ergo & si cessaret motus Cęlorum possunt influere, contra communem sententiam Philosophorum. Respondeo concedendo totum, non enim per motum agunt cęlestia corpora tanquam per principium *Quo*, sed solum quatenus per ipsum astra constituuntur in diuersis partibus, vt possint omnibus communicate suos influxus. Quare cessante motu Cœli, non cessarent omnes motus, sed tantùm cessaret vicissitudo, & successio generationum, & corruptionum, vbi propter defectum motus, non applicarentur astrorum influxus ad illas necessarij.

Quare motus Cœli est tantùm conditio sine qua non astra agant hic, vel illic, sicut est conditio sine qua non approximatio agentis ad passum. Vide Conimbricens. *loco citato, quæst. 4.* & Auersam *quæst. 35. sect. 6.* Quare si Aristoteles, & boni Philosophi dixerunt motum Cœlorum necessarium ad actionem causarum sublunarium, nō sunt loquuti simpliciter, sed quatenus per motum Cœlorum circumiens mundum omnibus terræ partibus donat suos influxus, à quibus causæ sublunares pendent in causando. De cętero possent influere sine motu, & vbi reciperentur influxus, esse possent motus, & generationes. ex dictis 416

Deducitur Corpora cęlestia agere in hæc inferiora per varias, & occultas virtutes, & influentias; & non tantùm per lucem, quæ nihil aliud sunt, quam ipsamet astra, & sydera, quatenus virtualiter habent, vt tales effectus possint causare, & dicuntur occultæ, quia non sunt sensibiles, sicut motus, & lux eorundem, sed solùm ex effectibus dignoscuntur.

Quæres quibusnam corporibus cęlestibus conueniant prędictæ influentiæ. Respondeo de omnibus syderibus, & planetis certum esse apud omnes, quod agant in hæc inferiora. Indicat hoc, preter quotidianas experientias, in planetis varius, & artificiosus motus, quo orbem ambiūt, & multæ eorum congressiones, & aspectus, ex quibus varij causantur effectus. In Stellis, quæ dicuntur fixæ, regulatus earum status etiam hoc ostendit, preter quàm quòd 417

ipsis

ipsis quoque ex diuerso aspectu ad solem, aliqui peculiares effectus adscribuntur ab Astronomis. De Cœlo verò, in quibus astra existunt communiter existimant aliud munus non exercere, quam planetas, & Stellas deferre, quia si haberent aliquem influxum, cùm sint homogenei, tunc omnes partes terræ eosdem effectus producerent. Et si hoc militat in sententia illorum, qui Cœlos faciunt solidos, multò magis in nostra, ya vnicum diximus, & fluidum. Solum videtur aliqua controuersia de Cœlo Empyreo, an habeat aliquem influxum. De quo aliqui affirmant cum D. Thoma *quodlib. 6. art. 15.* aliqui negant cum Alensi *2. parte quæst. 47. membro 1.* Verum nullus ipsorum firmat propriam sententiam ratione alicuius momenti, vt est videre apud Conimbric. *quæst. 2.* & diffusius apud Auersam *quæst. citata sect. 5.* quare cum nulla sit implicantia dari Cœlum Empyreum, quod habeat aliquem influxum in hæc inferiora, licet nobis occultum & ex alio capite, quia huiusmodi Cœlum est à Deo fabricatum pro Regia Beatorum, nullum absurdum sequitur, si quis dicat nullum habere influxum: ideo D. Bonauentura *in 2. dist. 2. art. 3. quæst. 2. num. 43.* hæc omnia expendens, vtranque sententiam existimat probabilem, & ego cum illo; magis tamen adhærerem negatiuæ, cum nullam videam necessitatem prædicti influxus, & alioquin ad sedem Beatorum citrà controuersiam sit conditum. Plura apud D. Thom. Bonauenturam. Hurtadum, & Auersa.

Quid possint Cœlestes Influxus in Homine. Quæstio Sexta.

418 DE Cœlestibus influxibus loquendo in ordine ad Hominem certū est apud omnes Philosophos, & Theologos corpora humana subiacere Cœlorum influentijs: quia cum sint materialia pendent à causis superioribus, ideò medici maximè in morbis Cœlos, & sydera considerant, & eorum aspectus ad medicamina adhibenda. De hoc nullum dubium. Tota difficultas est in ordine ad animam, an scilicet in animam vllum habeant cœlestia corpora influxum. De quo

Prima Conclusio. Cœli in animam nequeunt quidquam nisi indirectè, & secundariò. Est D. Thomæ, Hurtadi, Conimbric. Auersæ, & esse debet omnium Catholicorum. explicatur, & probatur simul. Agens materiale, & corporeum nequit operari directè in rem spiritualem propter eius nobilitatem, & improportionem, potest tamen operari in aliud materiale, quo res spiritualis aliquo pacto vtatur in suis operationibus, quo casu dicetur agere in rem spiritualem indirectè, & secundariò, quatenus directè, & per se agendo in materiale, & corporeum, illud reddit magis, vel minus aptum ad inseruiendum operationibus rei spiritualis. Hoc accidit in influentijs Cœlorum respectu animæ; anima enimin se ipsa, & in suis potentijs est purè spiritualis, ergo nequit in illam influere Cœlum agēs corporeum, & materiale, attamē pro hoc statu nequit anima operari nisi dependenter à corpore, & potentijs organicis, vt dictum est supra *de Anima*, & quò organa sunt perfectiora etiam perfectiores elicit suas operationes, at organa, & corpus pendent à syderum influentijs, ergo secundariò, & indirectè operantur in animā, quatenus operādo in corpus, & organa, sunt in causa, quòd anima benè, aut malè eliciat suas operationes, ergo vera Conclusio.

419 Secunda Conclusio. Corpora Cœlestia nullo pacto impellunt voluntatem ad aliquid operandum. Hæc Conclusio est de fide, ex omnibus locis Sacræ Scripturæ, & Conciliorum. Quibus definitur hominem in quacunque circumstantia semper esse liberum. Ratio etiam suffragatur, quia operari liberè, & operari ex impulsu alterius opponuntur, ergo si homo operatur liberè, non impellitur ab astrorum influentijs.

Confirmatur, sic tolleretur omnis ratio meriti, & demeriti, quæ consequitur tantùm actus liberos omnimoda libertate. Quare licet dispositio corporis multùm iuuet ad operationes animæ, quia facilius iram moderabitur ille, cuius temperamentum in melancholia præualet, quam ille, cuius præualentia est exuperantia sanguinis, tamen existente quocunq; humorum prædominio, voluntas potest semper passionibus resistere, & vti sua libertate. Satis vulgare est illud Ptolomæi. *Sapiens dominabitur astris.*

Tertia Conclusio. Corpora Cœlestia aliquo modo inclinant hominis voluntatem ad operandum. Explicatur, & probatur simul. Dupliciter potest intelligi, quòd sydera inclinent voluntatem liberam ad operandum. Primo in speciali, in hac die, in hac circumstantia, in hac actione. Secundo in generali, eò quia in prima sui formatione ex Cœlorum influxibus sit homo sortitus tale temperamentum, quòd sit pronus ad iram, ad pietatem, ad lacrymas, & cætera huiusmodi. Quando igitur dicit nostra Conclusio. quòd Cœli inclinant voluntatem hominis ad operandum. Secundo modo est intelligendum; primo enim modo est impossibile, tùm quia potest illud temperamentum processu temporis, ex recto, vel peruerso modo viuendi mutari in melius, vel in peius; tùm quia inclinatio actualis nequit esse sine influxu actuali, & speciali, & non semper seruatur in Cœlis idem syderum aspectus pro toto vitæ tempore, qui fuit in prima hominis formatione, &c. ergo nequeunt astra inclinare in particulari. ex his omnibus

Deducitur primo. Non posse Astrologos ex syderum obseruatione certo præsagire ea, quæ pendet à libera hominum voluntate, quia semper remanet libera posita quacunque syderum congressione; & multoties ex varijs, & fortuitis euentibus, qui cum syderibus nullam dicunt connexionem, se determinat ad operandum. Quod ideo ferè ab omnibus Theologis, & Sanioribus Philosophis prædicta ars præsagiendi stultitiæ carpitur, & à Iure Ciuili, & Canonico, à pluribus Concilijs, & à Summis Pontificibus interdicitur, præcipuè à Sixto Quinto, cuius constitutionem innouauit Summus Pontifex Vrbanus Octauus, *Sua Const. quæ incipit Inscrutabilis iudiciorum*, neque prædicere ea tantùm probabiliter, quia cum sydera non inclinent nisi in Generali, quæ inclinatio reddi potest frustratoria, ex multis alijs causis particularibus, quas per syderū aspectum Astrologi nequeunt cognoscere, non est, cur possint huiusmodi euentus præsagire. Quæ omnia facilè conuincunt eædem prædictiones, quæ ferè nunquam adimplentur. Quod animaduertens D. Ambrosius *4. Exam. cap. 4.* nos admonet de Astrologis hæc dicere. *Telam araneæ texunt, quæ nec vsum aliquem potest habere, nec vincula, nisi tu, quasi culex, aut musca lapsu tuæ infirmitatis incurrat.* Harum prædictionum vanitatem hoc vno exemplo comprobat D. Gregorius *Homil. 10.* quod Astrologi dicunt, natos sub Aquario futuros piscatores, & tamen suo tempore in Getulia nullus vnquam fuerat piscator; & tamen multi nati erant sub illo signo. præterquàm quòd nulla ratio potest assignari, cur potius constellatio, quæ reperitur tempore, quo infans natus, quàm quæ punctō conceptionis, aut tempore, quo in vtero matris detinetur sit obseruanda ad totam seriem vitæ alicuius prædicendam. 420

Deducitur secundo. Non posse Astrologos ex syderum obseruatione neq; certo præsagire, quæ spectant ad complexionem futuram, ad morbos, sanitates, & cætera huiusmodi, quæ directè spectant ad corpora humana. Ratio est, quia hæc omnia non dependent à sola constellatione, quæ habetur tempore natiuitatis, sed etiam à constellatione futura, & pluribus alijs causis, quarum applicatio multoties dependet à libera hominum voluntate, non ab influentijs Cœlorum, & si in prædicendis pluuijs, terremotibus, tempestate, & alijs, quæ potissimùm videntur dependere ab Astris, adeò falluntur, quod in aliqua vna Ephemeride vix semel veritatem attingant, quomodo vera prędicent in ijs, quæ à tot causis pendent, quarum multas non agnoscunt? Vide quæ de his contra Astrologos dicat acutissimè Ioannes Picus *lib. 2. cap. 9.* 421

Deducitur tertio. Neq; Dæmones, aut Angelos posse prędicta præsagire, saltem quæ pendent ex libera hominis voluntate, quia neq; ipsi vident futuros euentus liberos, quamuis de ijs, quæ à solis causis naturalibus, & syderum constellationibus pendent, possint vera præsagire; quia omnia naturalia cognoscunt. Quod verò Dæmonum prędictiones etiam de rebus futuris liberis verificentur aliquando, prouenit casu, sicut in Astrologis; aliquando, quia prædicunt talibus verborum ambagibus, vt quidquid tandem eueniat, dicatur fuisse prędictum, quod multoties accidit in Astrologis: vel etiam teste Diuo Augustino *2. de Gen. ad Lit. cap. 17. & 2. ad Simpl. quæst. 3.* & D. Thoma *2. secundæ quæst. 172. art. 6.* quia aliquando medijs Angelis, Sanctis, Deus etiam Dæmoni aliqua vera reuelat ex occulto suæ diuinæ sapientiæ.

Deducitur quarto Cœlos, & sydera nullam habere vim

vim in Angelos, aut Dęmones, si enim non habent in animam, quia spiritualis, multo minus in Angelos, & Dæmones, qui magis a materia sunt secreti.

Neque obstat quòd in arreptitijs videantur Dęmones aliquando certis Lunæ temporibus illos magis vexare; hoc enim prouenit, quia tunc illorum sensus propter Lunæ influxus sunt magis apti ad ea, quæ dæmon in illis vult operari, non quia Luna aliquid in Dęmones possit. Vide D. Thom. 1. *parte quæst.* 115. *art.* 5. qui hanc Doctrinam adæquatè versat. Hæc sufficiant de Cœlis, & Astris, non enim Astronomiam profitemur.

TERTII, ET QVARTI LIBRI
De Cœlo.
S V M M A.

POstquam Aristoteles in pręcedenti Libro disseruit de Natura Cælorum, Astrorum, &c. in tertio incipit agere de Elementis, vt partes sunt vniuersi, & diuiditur in tres partes. In prima vsque ad text. secundū (prius quidem) præmittit breue proœmium dicendorum. In secunda, quæ est vsque ad text. 29. (quod autem neque) inquirit de Generatione, & motu corporum naturalium, an sit. In tertia quorum, & quomodo sit. Sed illa secunda diuiditur in alias duas. in prima vsque ad text. 18. (quod autem necessarium) procedit secundùm opiniones antiquorum. In secunda, vt melius veritas pateat, inquirit, an corpora naturalia habeant motus naturales. Pariter tertia pars in alias duas diuiditur. In prima quæ est vsque ad tex. 52. (considerandum est autem) inquirit de numero Elementorum. In secunda disputat, an Elementa generationem subeant, quomodo, &c. Quo pacto. In quarto Libro agit de eisdem Elementis, quatenus grauia, & Leuia, & diuiditur in duas partes præcipuas. In prima vsque ad tex. 21. (nos autem) disquirit de Natura grauium, & Leuium, & aliorum opiniones affert, quas confutat. In secunda propriam sententiam explicat, & prosequitur eandem tractationem. Nobis circa hos Libros nihil dicendum occurrit, quædam enim scitu necessaria, de quibus in illis agitur, discutientur in Libro de Generatione anno futuro, quare hic sistamus, & hæc Summa sit complementum secundi anni Philosophici Cursus, in quo quidquid diximus, & discussimus, Dei, & B. Virginis auxilio dictum, & discussum fatemur ad ipsorum gloriam, & totius cęlestis Hierusalem, Amen.

INDEX COPIOSISSIMVS
OMNIVM RERVM,
QVÆ IN HOC SECVNDO ANNO CONTINENTVR.

Numerus productus est Marginalis.

A

In

C

CASVS.

CAVSA.

CAVSALITAS.

CHRISTVS.

COELVM.

COGNITIO, COGNITVM.

COMPOSITVM.

E

EDVCTIO.

EFFICERE, EFFECTVS.

ELEMENTVM.

ENERGVMENVS.

ENS, ENTITAS, ESSE.

ESSENTIA, ESSENTIALE.

EXISTERE, EXISTENTIA.

F

FATVM.

FIERI.

FINIS.

Etiam

FORTVNA.

G

GENERATIO.

GRATIA.

GRAVIA.

H

HOMO.

HONESTVM.

I

IDEA.

INCLINATIO.

INDISTANTIA.

INDIVIDVVM.

INDIVISIBILE.

INFINITVM.

INFLVXVS.

INFORMATIO.

INSTANS.

INSTRVMENTVM.

INTELLECTIO:

INTELLIGENTIA.

IVDICIVM.

LA.

L

M

Mate-

MIRACVLVM.

MOBILE.

MODVS.

MOTIO.

MOTVS.

Sue-

M V N D V S.

M V T A T I O.

NA-

N

O

P

poten-

Si da-

RELATIO, RELATIVVM.

REPRODVCTIO, REPRODVCERE.

RESILIENTIA, RESILIRE.

RESVRRECTIO.

S

SCIENTIA.

SENSVS.

SOL.

SPECIES.

SPHERICVM.

SVBSTANTIA.

SVCCESSIO.

SVPPONO, SVPPOSITVM.

T

TEMPERAMENTVM.

TEMPVS.

TERMINVS.

TO-

EXPLICIT INDEX SECVNDI ANNI CVRSVS PHILOSOPHICI.

FINIS.

IOAN-